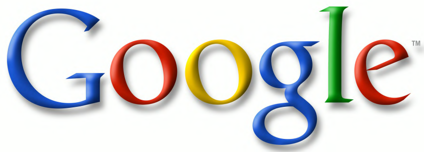

622 PL

Z NAŠICH
A CIZÍCH VLASTÍ.

ILLUSTROVANA BIBLIOTÉKA NOVEL A CESTOPISŮV.

REDAKTOR

FR. AD. ŠUBERT.

ČÍSLO II.

Z ČESKÉHO JIHU.

NAPSAL

FR. AD. ŠUBERT.

DRUHÉ VYDÁNÍ.

V PRAZE.

NAKLADATEL * J. OTTO * KNIHKUPEC

1902.

Z ČESKÉHO JIHU.

KRAJINNÉ,

MÍSTNÍ A HISTORICKÉ OBRAZY.

NAPSAL

FR. AD. ŠUBERT.

DRUHÉ VYDÁNÍ.

V PRAZE.

NAKLADATEL * J. OTTO * KNIHKUPEC

1902.

Tiskem České grafické společnosti »Unie« v Praze.

PAMÁTCE KALICHA A RŮŽE.

(1879–1882.)

Na českém jihu.

Zvláštní to pocit, který se hostí do prsou a mysli, jde-li člověk po stopách minulosti svého národa. Pln elegie a zároveň síly mocně povznášející — pocit, jenž bolem svým nesráží ducha v malomyslnost, nýbrž naopak tvrdí jej, přímí hlavu, rovná šíji.

Již samy zvěsti, psané neb slyšené, budí jej. Ale teprve kdy vstoupí člověk na místa, na nichž se odehrály ve věcech po sobě jdoucích děje obrovské, kdy očitě vidí kraj a pole, na kterých se rodila ta neb ona světodějná myšlenka, na nichž vyvstávaly různé živly proti sobě k zápasu, kdy vkročí na samo dějiště velikých činův a nechávaje vládu nad sebou obraznosti své, patří na postavy a šiky těch, jichž jména připoutána jsou právě k těm činům a k těm místům, na kterých dlí — tu teprve pozná onen pocit v celé jeho mohutnosti, a zachvácen jím dává se nésti jeho proudem i nezná té doby přání většího, než aby dlouho, dlouho jím byl unášen...

Kalíť se v něm jeho mysl na ocel, odletuje z ní kaz a plen, který nasadil se na ní denním trudem a zápasem lidu, jehož duše i jeho duší jest — roje jisker jakoby v mysli byly vy-

louzeny a duch jaří se novou silou k těm pracím a bojům, jež vykázány jsou zanikajícímu jednotlivci uprostřed davů nepomíjných. —

Táborský kraj...

Slyšíme ta dvě slova a v mysli vyvstává představa nedostatku a vystupuje na duševní oko pustina s holými skalami a poli, na kterých marně člověk se lopotí, poušť siná a plavá, jež ani pro oko nemá lahody...

A táborský kraj považuje se namnoze za obraz celých jižních Čech.

Vzato u nás do zvyku pronášeti a vybouzeti o českém jihu domněnky v každém ohledu temné, a téměř celá polovina Čech stíní se u nás co možná do černa. Ten skvost, jakým jest naše vlast, není při své nedostižné ceně objemem veliký; ale my velmi rádi ještě jej dělíme i mluvíme všemu světu, že vlastně toho skvostu cena spočívá pouze v tom a v tom pásmu země — na ostatní že ani netřeba mnoho se ohlížeti... Chybí-li které části něco buď v ceně či ve kráse, jsme hned pohotovu s tvrzením, že ta část nemá vlastně ani za mák ceny — a kdož by tam chtěl teprve nějaké krásy hledati!

A přece spočívá tolik nepravdy v těch našich pronášených a naučených slovech! Netřeba psáti obšírnou apologii českého jihu, a tím méně nepravdivě jej líčiti. Skutečné nedostatky nelze odmluvit a netřeba jich zapírati. Ale při tom slušno na jedné straně zůstávat aspoň na pouhé skutečnosti a nezhoršovat ji, a na druhé straně nezamlčovati četné přednosti, jimiž i ta část vlasti naší k sobě vábí a svrchovaně pozoruhodna jest.

Proud turistů žene se po železných drahách, málo jsa ochoten od nich odbočovati. Nerad vzdává se pohodlí, kdo pro zábavu cestuje, a byť i jinak byl každou chvíli hotov čísti celé rejstříky hříchů jednotlivých drah, vyznává přece skutkem, že po nich jest cesta nejpohodlnější. Český jih nemůže sobě doposud stěžovati na přebytek drah, ačkoli nejedna trať stala by se tam mnohem výnosnější, nežli mnohá jiná dráha v krajích

severních a západních. Ale již i ty trati, které doposud vedou z Prahy a od západu i východu do jižního cípu Čech, otvírají cestu k četným místům a krajinám, vábícím k sobě polohou, vzhledem i pamětmi dějův bohatýrských, jež v budovách i zvěstech dějinných zanechaly tam tisíce sledů a stop.

Kdo zálibu má hlavně v pohledech na krajiny, nalezne jich do vůle na českém jihu, i rozkošných i romantických ba i bizarních, zvláště nepovažuje-li za nadlidskou námahu putovati jednu či dvě hodiny cesty vozem nebo po vlastním stroji dopravném. Obzor s Choustníka po velkolepém amfiteatru vrchů a hor od jistebnických hřbetů k Brdům, Šumavě a rakouským Alpám, prosetém stříbrolesklými pruhy a plochami četných rybníků; divoké, hloubkou černých lesů a příkrými vrchy hražené údolí Lužnice; rozkošný jezerní kraj třeboňský; rozsáhlé panorama roviny budějovické, poutající oko nesčíslnými půvaby jednotlivostí; pohled přes rybníky na novověký, v lesnaté hoře se vznášející hrad Hlubokou — sen to a výtvor kněžny Švarcerberkovny; vltavské údolí, přehlížené s hory nad Rožmberkem k Vyššímu Brodu; bizarní hračka přírody na jižní zátoči Vltavy Čertova stěna s bouřnými peřejemi Vltavy; vyhlídka s Vítkova kamene — ty a přečetné jiné krajiny, kouty a pohledy s dostatek odmění toho, kdo se do českého jihu obrátí.

Ale všechny tyto končiny stávají se ještě nad přírodní půvab svůj zajímavými onou nepřehlednou řadou krásných a památných míst, jež obetkána jsou dějinným předivem druhu nejskvostnějšího. Řekl bych, že na českém jihu každým krokem vstupuješ do celé spousty dějův, jejichž vznik a rozvoj jeví se ti zde jasností a silou neobyčejnou.

Vykroč z Tábora do jižních končin kamkoli chceš, zevšad pozdravuje tebe pětilistá růže i volá na paměť, že jsi se octl v kraji, jenž druhdy byl bezmála samostatnou državou jediného rodu českého. Jdeš po jeho území, měříš měrou dob dřívějších jeho moc a poznáš, že bylo možná nejen Vítkovicům vůbec, alebrž i jediné jich větvi, Rožmberkům, vypovídati a vésti války

s vévody rakouskými, nebo vcházeti s nimi v mír a uzavírati smlouvy státní. Růže, pětilistá růže kyne ti odevšad, kam pokročíš. Hrdé, velkolepé hrady Jindřichova Hradce a Krumlova a městu rovný klášter vyšebrodský ozdobeny jsou jí tak jako kostelíky odlehlých, neznámých skorem vesnic; růže skvěje se na bráně a domech Prachatic, růží označen jest rozsáhlý palác třeboňský, pod znamením růže vstupuješ na Landštejn, Nové Hrady, navštěvuješ Hlubokou, divukrásně položenou Bechyni i celou řadu jiných měst a míst, paměť růže hlásají tobě na severu rozvaliny Příběnic stejným způsobem, jako povýšené stráže Vítkovické na nejjižnějších mezích království Českého a říše Vítkovicův. Ta država jediného rodu byla na svou dobu ohromná, a jestliže nebyli Vítkovici za samostatné vládce výslovně uznáváni, skutkem byli jimi i sami náčelníci jejich hlavní větví o sobě.

A předivná hra osudu. Na kořenu té moci panské, té úžasné moci feudální, na samé patě té bašty, veškeru jihu českému tak hrdě vládnoucí, vyrostl strom a utvořila se obec, která směle vyzvala do boje na život a smrt nejen říši růže, ale veškeru feudální a hierarchickou moc celého království, ba veškery střední Evropy.

Pod samým okrajem růže pětilisté vznikl Tábor — ta zprvu tak skrovná obec lidu nového učení, že jen k žertu brával si ji pan Oldřich z Rožmberka a chtěl ji dlaní udusit. Ale Tábor spálil mu citelně dlaň i celou ruku, a marno zůstávalo proti němu úsilí divokého vladaře domu Rožmberkova. Když nestačila dlaň, zavěsil se na obrovského kance dvěma těžkými krvelačnými ohaři. Ten jeden byly Příběnice a druhý Choustník. Ale Tábor se nedal uštvati. Otřásl se a Příběnice padly ve trosky během věcí tak zvláštních, že možno jej nazvati téměř pravým divem uprostřed dějův doby husitské. Choustník zůstal sice Rožmberkovi. Ale z krvelačného ohaře stal se bázlivý, jen zuby cenící pes, strachující se, aby mu Tábor mimo nadání nepřipravil takový konec, jako Vítkovické Sedlci, na kterou si

vyšel lid táborský jen jako z veselí a vyvrátil ji a zabil v boji pána jejího Sezimu z Ústí i potřel jeho lidi až na muže jediného.

Bylo však zcela přirozeno, že hlavní bašta lidu za svobodu bojujícího povstala právě tam, kde prostíralo se panství nejmocnějšího rodu šlechtického. Kde cítěn byl útisk největší, tam rozeplál také největší odpor, tam vedle jiných příčin zároveň také z té příčiny založena obec, jež za krátko stala se velmocí nikým nepřemožitelnou.

A skutky Tábora i všechno jiné, co ke vzniku jeho se víže, vstupuje po českém jihu a jihozápadu na mysl stejně velikou mocí jako skvělé panství rodu Vítkova. Kalich a růže jest výrazným znamením oněch končin, a kdyby části království se vykazovaly zvláštními znaky, kalich a růže pětilistá nemohly by nepřipadnouti za heraldické znamení jihu českého.

Všady jsou tam ve styku nejužším, děje jejich jsou navzájem propleteny, sousedství jejich všady bezprostřední.

Přiběnicemi a Choustníkem jsa ohrožován, vzdorně povstal v sousedství obou Tábor sám. Rozvalená kolébka Tábora, Sezimovo Ústí, má ve svém okolí místo, jehož tiché a při tom rozkošné položení hodilo se za útulek, k jakému bylo vyvoleno. Uchýlilť se na Kozí Hrádek blíže Ústí Sezimova mistr Jan Hus, když ku přání krále Václava opustil Prahu, poněvadž pro jeho přítomnost vložen byl na ni hrozný tehda ještě interdikt. A kdo navštívíš Přiběnice, spatříš s nich luzného položení ostrov Lužnice, jehož adamitským orgiím děsný učinil konec Jan Žižka z Trocnova hranicemi klokotskými.

Rodná pak místa obou těch velikánů, jejichž jména nejvíce vynikla z bouří doby husitské, mistra Jana Husi a bratra Jana Žižky z Kalicha, obě dvě na témže českém jihu nalezneš. Uprostřed lesův a zelených svahů dvůr trocnovský a výše nad ním na pokraji lesa místo, kde stával dub, pod nějž zemanka trocnovská v těžké své hodině s pole se utekla. Na úbočí vrchu, jehož patu bystrá Blanice svlažuje, městys Husinec, kdež divem téměř dochována až po dnešní dobu světnička, v níž spatřil

světlo světa ten, jehož jménem označena celá veliká doba světodějinná. A kamkoli jinam šine se po českém jihu noha tvoje, všady nalezneš oné doby stopy, všady se potkáš s pamětmi oněch bojův — vedle skvostných památek moci a slávy těch, proti nimž tyto boje k založení svobody lidu byly na českém jihu vedeny. —

Neprávem pomíjen jest český jih od turistů, zvláště od turistů Čechů. Chová v sobě rozmanitých půvabů více než který jiný kraj, a dějiny jeho, bájné pověsti a příroda stejnou měrou k sobě zvou. Neznámá skorem dříve Šumava oživuje se nyní každého léta celými davy výletníkův a značná jejich část shlednuvši ji putuje dále do Bavor. Činí tak, poněvadž není jí povědomo, že by našla zábavu stejnou, ano snad i větší ještě v nejbližším sousedství Šumavy – že by mnoho půvabů seznala tam, kde nad břehy Lužnice, Nežárky a Vltavy vládla pětilistá růže a zápasil s ní později kalich Tábora.

Staré vyobrazení Hradiště hory Tábor.

Tábora dvojí vydání.

Měl bych vlastně mluvit o trojím kompletním a čtvrtém částečném, kdybych totiž chtěl býti důkladným. Ale kromě mé nedostatečnosti zaniklo také náhodou vydání první skorem na dobro a nějaký ten úryvek, který se zachoval, obsažen jest ve vydání třetím, nynějším. Poslední pak, fragmentárné, postrádá hrubě všeho významu, i dostačí o něm pouhá zmínka. Pročež zůstaneme jen u edicí dvou, místem i jádrem od sebe valně rozdílných. Tábor jest totiž město, které se vždycky po delší době stěhuje a sice pokaždé důkladně — veškerým obyvatelstvem a příslušenstvím najednou i bez velikého váhání. Prvotně stávalo Hradiště — později Tábor — tam, kde nyní.

Když je požádal král Přemysl Otakar na majiteli Vítkovici, chtěje z pevného již tehdy místa učiniti ještě pevnější město královské, odbyl pan Sezima Vítkovec výsměchem přání krále té moci a síly, jakým byl Přemysl Otakar, zapálil o velikém trhu Hradiště, pobořil jeho zdi a bašty mimo hrad, který podržel v moci své, a převedl obyvatelstvo do blízkého Ústí, které pak jeho jménem jest nazváno.

Tak povstalo Tábora vydání druhé, v těch místech, ale u větší rozloze, kde nyní jest vesnice Starý Tábor.

Ale když uplynulo od té doby půl druha věku, ujalo se v lidu ústeckém učení, hlásané pod lipou na blízkém Kozím Hrádku od samého mistra Jana Husi. Pan Oldřich z Ústí, nechtěje ve zdech města svého trpět odbůjce starých řádův i domnívaje se v krátkozrakosti své, že snadno pohubí nové učení bezohledným proti němu vystoupením, vypudil všechny Husity z města, před jinými pak některé jejich kněze a zvonaře Hromádku.

Ale neuplynul rok a Husité vzali odvetu. Potají, an majitel Ústí se ničeho nenadál, sebral zvonař Hromádka okolní Husity a udeřiv s nimi ráno na popelečnou středu na město, vzal je překotem. Pan Oldřich odpočíval ještě po masopustním veselí, když jej vzbudil osudný křik a hluk. Na odpor nebylo možná pomysliti. Byliť lidé jeho překvapeni a přemoženi, než mohli zdvihnouti sudlici. I nezbylo panu Oldřichovi, leč aby prchl lesem a přes Lužnici na blízkou tvrz Sedlec. Zachránil se tam — ale než minul půst, vzali Husité jemu i Sedlec i život. —

Valem hrnuli se do Ústí z okolních měst a dědin všichni, kdož se hlásili k přijímání pod obojí. Však město Ústí, položené jen na mírném svahu pravého břehu Lužnice a hražené skrovnými toliko zdmi a příkopy, nebylo tak pevno, aby vydrželo obležení každou chvíli možné. Nad to ohrožoval tuto osadu stále husitský renegát pan Oldřich z Rožmberka, plana proti kališníkům nenávistí o to větší, oč horlivějším byl před tím jich pří-

Táborský hrad.

vržencem a římského kostela nepřítelem. Z hradů jeho mohla snadno vysouti se zhoubná bouře — a kdyby Ústí padlo, bývalo by Husitům opět rozprchnouti se jako stádu, vyhnanému z ovčince na pospas divoké zvěři. Nebylo tedy otálení. Jako druhdy Sezima Vítkovec zapálil Hradiště, zapálil nyní Ústí Hromádka, udeřil na Hradiště, které držel pan Jan z Ústí, dobyl ho a v něm se osadil. Když pak za krátko přibyl sem Jan Žižka, založeno ve starých, obnovených hradbách město Hradiště hory Tábor i zřízena tu veškera obec táborská.

Tak došlo k celkovému vydání Tábora třetímu, hlavnímu — k vydání pro všechny následující časy nejvíce památnému Za našeho pak věku bylo uspořádáno na místě bývalého Ústí vydání čtvrté, ale jen malé a předešlým edicím nijak se nerovnající. —

*

Jsi v Táboře a mocí tě to táhne, abys shledl stopy bývalého Ústí Sezimova. Praví se ti, že marně tam jdeš, že ničeho neuvidíš. Ale dílem zkušenost, že přece jen leccos viděti bývá příchozímu na stará místa, čeho pro obyčejnost a všednost od bydlících na blízku nebývá všímáno, a konečně sama touha, abys poznal aspoň bývalé místo a polohu Ústí, vedou tě k cíli předsevzaté pouti.

Kráčíš malebným údolím Lužnice, jež prodírá se tady dvojí řadou vrchů, jakoby tu byla před věky prorazila souvislou vysočinu a vytvořila v ní sobě nynější údolí. Na pravém břehu, po kterém se ubíráš, dívají se na tě nad samou cestou do výše se vznášející stráně. Jen blízko u Tábora jest v nich utěšený úval se zeleným sadem, jinak jsou prosty stromoví, a místy do samy skály holy. Břeh levý již nedaleko od města pozdravuje tě živým lesem, který brzy na pravo do úžlabin se uchyluje, jinde opět sklání se až dolů k zeleným šťavnatým lukám. Lužnice míjí tebe tmavým proudem, spěchajíc k Táboru, který jsi opustil, a mírníc chladem vln úpal slunce, vystupujícího na poledne. Za skrovnou hodinu octneš se, kde jsi býti sobě přál — a hledaje staré Ústí Sezimovo, vstoupíš do dědiny přísně podle pravítka a šňůry rozměřené.

Jest to zmíněné čtvrté, ale jen fragmentární vydání Tábora.

V první třetině devatenáctého věku založena byla totiž na ssutinách bývalého Ústí vesnice — a co před tím bývalo ještě znalými, ač i tehda již jen nepatrnými zbytky města pánů Sezimův, rozpadlo se pak nadobro i rozmetáno jest, aby udělalo místo životu nově zde povstávajícímu, neb aspoň novým chalupám. Z Tábora, jemuž počínalo úzko býti v jeho zdech, odešla sem část obyvatelstva, založila tu vedením učitele Svatoše dědinu Starý Tábor a vede od té doby dosti trudný, mrtvě klidný život tam, kde druhdy stávalo bohaté sídlo župy a hlučné shromáždiště lidu ze všech krajin okolních.

Vstoupíš do obce a vidíš, že kráčíš po hrobech. Všude až teskně klidno, jakoby ani lidí nebylo v těch staveních. Nikde

Bývalá Pražská brána v Táboře.

života, nikde ruchu, žlutolící nedostatek zeje na tě se všech stran. A po několika krocích seznáš, že kráčíš po místě mrtvém. Všude rupe ti pod nohou malta z budov, které tu druhdy stály, malta, kterou nedovedlo na prach zetřít ani půl páta století! Všude ti ji prozrazuje bělavá půda, písek vápnem promíšený, a vstoupíš-li na místa, kde druhdy zdvihaly se k nebi zdi kláštera a klášterního kostela, uvidíš pole, jehož země či prsť, může-li zde tak slouti, není nic jiného nežli množství rozmělněné malty, jen s malou trochou černé země smíšené. Ta černá země je prach vynešený z hrobů na povrch.

Ústí Sezimovo prostíralo se po svahu, jenž schyluje se mírně do údolí Lužnice a zdvihá se zároveň nad chejnovským potokem, do Lužnice tu padajícím. Z bývalých staveb města nezachovala se žádná, z jednotlivých zbylo jen něco skrovných základů a něco sklepů, té doby sice již nepřístupných, ale znalých po

dunění, jaké působí v těch místech silnější dupnutí. Trosky, které se udržely až do nynějšího věku, rozvaleny jsou úplně, když zakládala se tu v letech třicátých nová obec a kamene z nich použito ke zdivu nových stavení. Nynější kostel vystavěn celý z kamene, braného z rozvalin kláštera a kostela — nikomu nenapadlo tehdy, aby zachoval aspoň poslední svědky věků minulých! A napadlo-li — vysmáli se mu praktičtí lidé, bořili a stavěli. Bylo to tak lacinější. — Ještě před dvaceti pěti lety čněly v místech bývalého kláštera jednotlivé pilíře: ale i ty byly odstraněny a padly, poněvadž tu nevstal nikdo, jenž by chtěl nebo mohl uchrániti aspoň tyto náhrobky zašlého, v rum a popel klesléhο města českého. —

Co zbylo po veškeru Ústí, spáleném roku 1420, není hrubě leda paměť míst, kde stávaly jednotlivé budovy.

Při zátoči Lužnice, nedaleko břehu a v těch místech, kde vidíš nyní pozemek stavení č. 31. a sousedního, stával klášter dominikánský spolu s kostelem. Tam kde zdvihal se kostel, šíří se nyní chudá role. Obvod kostela je dosud zřetelný, jsa povýšen nad celé okolí a zvláště nad sousední, ke břehu jdoucí louku. Tam jsou také patrny zbytky zdí, které možno stopovati skoro po celých bývalých základech kostela. I některé tesané kameny zachovaly se tu, ačkoli právě po takovémto příhodném zdivu byla při zakládání Starého Tábora sháňka největší. Dva náhrobky tu nalezené dostaly se na různá místa: jeden pod kůr nového kostela — druhý do hospody!

Kdekoli po místě klášterním se pokročí, všude duní země nad sklepeními. Majitel č. 31. Jiráček chtěje se jich dokopati, přišel před jistou dobou na hrobky, velmi pevně stavěné. V jedné nalezl tři kostry, v druhé dvé, mimo to kování a hřebíky z rakví. Čím ale nejvíce se potěšil, a zároveň nejvíce se podivil, bylo, že z těchto dvou nepříliš prostranných hrobek dobyl přes 1100 cihel, které se mu prý výborně hodily.

Na tomto pozemku i jinde po obci sebráno také mnoho starožitností: kladívko, svícen, šavle ohnutá, zvon, — ten si

odtud vzali do Tábora — kádě, a co bylo zvláště pozoruhodno, pec s napečeným chlebem, který nalezen sice na kámen stvrdlý, ale neporušený.

Štít bývalé Pražské brány v Táboře.

Blíže kláštera stával most, jenž vedl na levý břeh Lužnice. — Od Starého Tábora počínajíce, táhnou se po obou březích až k mlýnu Soukeníku lesy, výhled odtud zavírající. Ve vrchu a lese na levém břehu říká se dosud „na pivovarce“ i nalézají se tam četné a patrné stopy bývalých stavení, základy zdí, příkopy, dále i hliněné nádobí a věcí jiné. Tam tedy stávalo asi Nové město Ústí, při kterém byly také malé rybníky, jejichž hráze doposud znalé jsou. Níže po řece klepával ústecký mlýn.

Nahoře na svahu, po kterém Starý Tábor se rozkládá, pamatují se na pozemku č. 47. bývalý hřbitov a farní kostel. I tady znáti ještě staré základní zdi kostela a při kopání se přišlo na hojné lidské kosti. Jako zvláštnost, která zůstala nevysvětlena, vypravují majitelé Ludvíkovi, že kopajíce tu před lety studni, narazili na tvrdou desku. Odhrnuli kamení a hlínu, i seznali, že to jsou železné dvéře, v zemi založené. Chtěli se dáti s chutí

do dalšího kopání. Že ale právě zvonili poledne, nechali motyky na dveřích a šli jist. Když pak za nedlouhou chvíli se vrátili a do práce znovu dáti se chtěli — byly dvéře ty tam a nikde po nich ani nejmenší stopy... Byl-li to nějaký blud, či po-

Tvrzníkův dům u radnice táborské.

važován kus železa, který mezi obědem třebas někdo potají vylomil a odnesl, za celé dvéře, těžko souditi. —

Na bývalé hražení města připomíná po severovýchodní a severní straně Starého Tábora dosti hluboký, dosud zachovaný příkop, který druhdy ovšem se táhl kolem celého města, hradbami objatého. Ten jest také za našich dnů nejznalejší památkou

celého Ústí, jež nyní pouze pod zemí se rozkládajíc, stalo se jediným velkým hrobem, nový život na sobě nesoucím.

Vše vůkol teskno.. Zasmušile hledí sem tmavé lesy a sama ta Lužnice tak tiše sobě vede, jakoby ani ona nechtěla rušiti

Radnice táborská.

vůkolní poklid hrobový. Kdybych chodil pod večer kolem Starého Tábora, zdá se mi, že bych tu pod perutěmi sletující noci zajisté uviděl zástupy duchův bělo- a šedořízých, kterak se vynořují ze země, z mlhy lesův a z páry Lužnice, i mlčky usedají po hrobech a bývalých sídlech svých...

*

Kdo chce poznati Tábora největší znamenitost, prohledne sobě město samo — jeho složení, sestavení, domy a domky, i rozpadávající se zdi. Veliké bouře se převalily přes Tábor, nejednou ohněm zkažený. Ale vždycky povstal opět ve své podobě dřívější, obydlí zřizována opětně tam, kde druhdy domky stávaly, a tak vidíme dnes aspoň hlavní rozlohu města a základní jeho plán tak, jak byl v době, kdy husitství založilo tu sobě vysoko nad Lužnicí a Jordánem pevnost nedobytnou, kdy znovuzřízeno bývalé Hradiště Vítkovické a přezváno Hradištěm hory Tábor. Nedobytným činily Tábor stejnou měrou poloha jeho i hražení jako prsa a paže těch, kteří čekali na jeho baštách, i sami odtud vycházeli na daleké a smělé výpravy.

Místo, na kterém po zkažení Sezimova Ústí Tábor znovu založen, jest poslední výběžek vysočiny, tady skoro po všech stranách příkře a velmi hluboko spadající, a tvořící strmou, nahoře plochou horu. Kde nestačila příroda, člověk dostoupil. Úzký pruh, jímž ostroh táborský souvisel na pražské straně s ostatní vysočinou, překopán trojnásob, a trojím hražením i čtyřmi branami učiněno tu město nedostupným. Se všech boků ostatních chráněno bylo příkrostí místa, hlubokým údolím a konečně i řekou Lužnicí a potokem Tisměnicí čili Jordánem, jenž z rybníka téhož jména vytékaje, spěje severním a západním údolím k blízké Lužnici. Na straně bechyňské, kde svah hory, ačkoliv i tam velmi značný, byl poměrně nejmírnější, zdvihaly se zdi a věž starého hradu, město odtud zavírajícího, a hned za ním ještě dvojité hradby a brány městské.

Témě hory, městem věnčené, má ve své vrchní ploše podobu luku o napjaté tětivě. Východní a severní stranu města tvoří oblouk, druhé dvě strany — napjatá tětiva luku — jsou skorem přímočaré a jen zcela mírně prohnuté. Delší část tětivy jde po jižní straně města (nad Lužnicí), kratší po straně západní.

Po celém obvodu města vyzdviženo bylo dvojí skalné pásmo hradeb s četnými, zde kulatými, onde čtverhrannými baštami a hluboké mezi nimi příkopy. Na straně pražské stály hradby

Ctiborův dům v Táboře.

troje s tolika též příkopy.

Různá bašt podoba svědčila různé době jich založení.

V prvotním pásmu hražení, kteréž od dávna stojíc při zapálení a opuštění bývalého Hradiště bylo velkou částí pobořeno, stály bašty kulaté — znak věku třináctého. Ty zachovány jsou od Táborů v prvotní své podobě a spolu s obloukovitou hradební zdí opraveny a všemožně utvrzeny. Nové, od husitů stavěné bašty, byly vesměs čtverhranné a zdi, jednu baštu s druhou spojující, přímočaré.

Jestliže ale zakladatelé Tábora, s velikým chvatem hlavní město „nové říše boží" opevňujíce, byli pečlivi, aby již o samu obrubu obce se roztříštil všeliký příval nepřátelský, hleděli neméně k tomu, aby i nitro města bylo jedinou sítí nejrůznějšího hražení. Provedli to způsobem mistrovským.

Aeneáš Sylvius znal se rozhodně lépe v řízení bojovné církve než ve válečném umění Táborův. Neboť spatřiv roztřídění města Tábora, napsal o něm, že domky byly tu vystavěny bez ladu a skladu vždy tam, kde právě byly rozbity stany husitův, přibylých na Tábor ze zapáleného Ústí. Ale tak ne-

opatrni nebyli hejtmané obce, aby nechali pouhé náhodě vystavění města, které bylo z počátku jedinou tvrdou baštou kalicha, skalou jeho ochrannou uprostřed moře nepřátelsky bouřného. I kdyby se nebyly zachovaly jednotlivé zprávy, dle nichž vyměřeno bylo i ustanoveno každému osadníku, kam a jak příbytek svůj měl postaviti, bystrý pohled dojista by přesvědčil každého, že roztřídění města provedlo se dle určitého rozvrhu a jasného záměru.

Ulice táborské byly totiž založeny vesměs tak, aby tvořily neprostupné nepřátelům hražení do srdce města. Všechny co možná úzky. Ve dvou nejširších — jdoucích k náměstí od brány pražské a bechyňské — s tíží bývaly by mohly dva vozy vedle sebe jeti; všechny ostatní byly určeny jen pro chůzi pěší nebo nanejvýše pro jednotlivé jezdce. Nechybí mnoho, aby v nich člověk ruce rozepna dotýkal se domků s obou stran.

Mimo to ani jediná ulice nevedla přímo ku předu, všechny šly klikatinami Každý jednotlivý dům zastiňoval nějakým způsobem domky vedlejší, nebo tvořil dokonce baštu celé další ulice — vlastně vždycky jen uličky. Neboť nebylo ulice ve městě, do které by nevbíhaly vždy třebas i po pátem neb i po třetím domku jiné uličky příčné, k tomu určené, aby každé místo mohlo se pohodlně brániti, ku každému aby byl přístup z vnitřku města snadný a poskytnutí pomoci možno.

Výběžky domů, arkýře, přepažení ulic pevnou klenbou, konečně i snadnost, aby mohly obratem ruky se zatarasit, aneb aby přes ulici z okna do okna dáti se mohla prkna, s nichž by vydatně se bilo a bušilo do vetřelého nepřítele, všechno to činilo ulice Tábora neproniknutelnou sítí a labyrintem, v němž nadšení a fanatismus obhájců kalicha bývaly by nepříteli připravily jistý hrob dříve, než by se byl dostal na náměstí. Však i potom byli by obhájci vyřítili se proti němu k boji poslednímu, v němž by uštván a umořen sotva obdržel vítězství.

Tento ráz ulic — ta mříž nízkých barikádových valů, tvořených nízkými staveními, a síť bludových příkopů, tvořených

úzkými ulicemi, jichž každá takměř kusem nábytku se mohla zahraditi — ten ráz ulic zachoval se celkem až doposud a jest velikou památností a skutečnou znamenitostí města. Dle potřeb doby a následkem rostoucího ruchu starým krásným městům tak osudného, upraveny byly ulice od brány pražské a bechyňské k náměstí a ovšem také používá se vždy více místa podél bašt k novým stavbám. Ale největší část města jest dosud zachována ve své bývalé podobě a poskytuje pohled velmi zajímavý. —

Čím užší a nedostupnější byly ulice, tím prostrannější a pravidelnější bylo náměstí.

Na náměstí bylo shromáždiště obce, zde složena všeliká střelba i chovány zásoby zbrané, zde kázáno všemu lidu slovo boží i podávány tělo a krev Páně, zde konána potřebná branná cvičení těch, kteří přišli vstoupit do řad božích bojovníků, zde vítáni cizí příchozí i rozdělováno z majetku bohatších chudým a potřebnějším. Ke všemu tomu bylo třeba místa volného, prostranného, a tím náměstí táborské bylo skutečně. V ulicích příchozímu těžko dýchati, zde teprve zdvihnou se prsa ve volné prostoře. Z několika stolů kamenných — čtyrrohých, podélných a dolů zúžených, položených na dva jiné kostkové kameny — u kterých Táboři přijímali pod obojí, zachoval se na náměstí již jen jeden; dva jiné jsou na památku postaveny do městských sadů.

Kde by byla stávala společná pokladna, do níž příchozí noví obyvatelé sypali peníze ku společnému prospěchu obce, známo není. Nejspíše u chrámu, který trůnil veškeru náměstí a veškeru městu.

Podoba kostela a zevní podoba všech ostatních budov rozdílna jest nyní arci od bývalé prvotní. Ale jest tu mnoho domů a domků ze století patnáctého a šestnáctého s ozdobnými štíty jednak gotickými, jednak renaissančními, některé i s vysokým štítem rovným. Tyto štíty — zvláště gotické — dodávají domům vzhledu velice malebného a srdce bolí při pomyšlení, že snad i ty budou jednou strženy!

Vnitřek nejednoho stavení dochoval se tak, jak byl od prvopočátku, a kdo nehledá starožitnosti jen v zemi ukryté, zde nad zemí poznati jich může množství.

Drobných starožitností v běžném smyslu slova v Táboře mnoho se nezachovalo. Že jich tu byly skutečné poklady, snadno si domysliti, vzpomenouc sobě, že na Tábor snášena největší část drahocenných kořistí, a sice také věcí umělecky i literárně důležitých. Ale co tu bylo nahromaděno, strávily časté ohně, rozchvátila divoká soldateska věku sedmnáctého a osmnáctého, i rozkoupili posléze cizí obchodníci se starožitnostmi, jichž první cesta v Čechách bývala na Tábor.

Skrovné zbytky toho, co zachráněno z města i okolí, chová nově založené museum táborské, umístěné v radnici. Obsahuje v první řadě bývalou sbírku starožitností reálného gymnasia táborského, v níž i při skrovném počtu věcí jsou jednotlivé kusy velice vzácné a drahocenné. Zvláště pozoruhodna jest forma k pečení velkých, k lámání určených hostií strany pod obojí a neobyčejná pamětihodná mince husitská.

Forma na pečení hostií jest železná, s držadly asi dvě stopy dlouhými, rovněž železnými. Kulaté desky, mezi nimiž hostie byla tvořena, mají na sobě dovednou rytbu obrazův a písma. Uprostřed první vyobrazen okřídlený gryf, snad jakožto symbol věčného života. Kolem něho kruh z teček a hned za ním dvojitý běžnou čarou, v němž vyryta slova: KTOSE CHLVBI STATKEM BOISE CHVDOBII WDII — a kolem tohoto uprostřed dvou jiných kruhů druhý nápis, při němž mezi jednotlivými slovy vyryta jest za rozdělovací znamení běžných písmen podoba kalicha, tohoto znění: PRZED SMRTI VCZIN DOBRZE SMRT NEMESKA — SLOWO PANIE ZVSTANE NA WIKI. Do posledního slova i prvního i druhého nápisu vloudily se rytci vynecháním písmen chyby. —

Druhá deska má uprostřed vyobrazenu skupinu věží, budov a hradeb, o nichž neznámo, dávají-li podobu jakéhosi hradu, čili části města Tábora, či jsou-li konečně symbolickým na-

značením města a hradu božího. Kolem té rytby jsou v prvním kruhu tečkovité a čárové ozdoby, ve druhém nápis:

PANBVOH POZEHNAGI
CHLIB TEN NAM.

Vedle toho jest dále jméno řemeslníka, nejspíše dárce formy:

PROKOP PASIIR
DIELLAL
NATA BORZIE.

Bývalá Řeznická brána v Táboře.

Rozdělovacími znaménky v tomto nápisu jsou tečkovité a čárkovité ozdoby, z nichž jedna zdá se míti podobu svázaných klasů a jiná hroznu révy. — Památná tato práce pochází z věku šestnáctého a sice asi z let 1520—1530.

Druhá a veliká památnost Tábora jest husitská mince, jež by právem slouti mohla mincí táborskou. Na aversu vyraženo jest totiž poprsí Žižky s hrotem oštěpu, jejž by ruka jeho držela, a nápis kolem hlavy zřejmě dí: JAN ŽIŽKA. Revers nese nápis: HUS, pod nímž ražen český lev, držící kalich v pravé tlapě. — Ostré a určité to vyznání víry náboženské i politické za věku patnáctého a počátkem šestnáctého! Kdyby Tábor míval právo vlastní mince, vhodnější ráz pro ni nebyl by mohl sobě vyhledati, vhodněji nebyl by mohl v ní také sám sebe naznačiti.

Hlava Žižkova na minci jest při tehdejší nedovednosti práce kovové charakteristická; umělci naši mohli by z ní snadno vytvořiti nový, tak dlouho již hledaný typ hlavy Žižkovy. Není

k tomu nic jiného třeba, než uměleckého zušlechtění jejího výrázného tvaru.

Mince tato byla ražena asi kolem r. 1500. —

Z jiných památností Tábora poutá k sobě zvláště starý kamenný znak města, zazděný v horní síni radnice. Pochází arci již z doby, kdy dávno zanikla náboženskovojenská republika táborská, a město, těšíc se takovým svobodám jako první obec v království,· Staré město pražské, zvalo se již ochotně a se zálibou městem královským. Že ale ani tehda nebyly vyhostěny z myslí obyvatelů vzpomínky na velikou dobu obce, o tom výslovně svědčí postranní znaku ozdoby kamenné: jsou to sošky Žižky, Prokopa Velikého, Husa a Jeronýma na hranici a posléze postav neznámých, považovaných za adamity.

O znaku byla mně vyprávěna malá legenda více humoristická, než posvátná. Horlivý přítel starožitností chtěl prokázati vlasti a kterési archaeologické sbírce dobrou službu: urazil se znaku hlavu Žižky a poslal ji kamsi, dodávaje, že byla nalezena v Starém Táboře! Delší dobu zůstal znak kusý, bez Žižky. Teprve v posledním čase provedena byla soška a sice podle originálu, který byl později nalezen v Praze v českém Museu. —

Radnice táborská chová dále dva obrazy, podobizny dvou mužův. Jedna z nich jest očitě podobizna Žižky, jak byl do našeho věku kreslen a malován s plným černým vousem a mocnou tuří hlavou. Druhá pak jest zjevně podobiznou kteréhosi hejtmana husitského, a upomíná velice důtklivě na popis tváře Žižkovy die starých, také Palackým uváděných zpráv. Liší se ovšem velice od podoby Žižkovy na popsané minci. Jeť to zde muž složitý a silný, s okem bystrým až ostrým, nosem poněkud zahnutým, bradou holenou a valousy hnědými na způsob knírů polských. Podobně kroj jest starý český, polskému podobný. Možná dost, že tento druhý obraz jest věrnou podobiznou táborského vůdce i zakladatele Tábora ještě z té doby, kdy se těšil světlu očí svých.

Bývalá fortna v Táboře.

Za dob husitství a pozdějšího podobojí byly mnohé domy soukromníků i budovy veřejné ozdobeny obrazem Žižkovým. Tak na první pražské bráně byly dva štíty, v jednom obraz anděla s kalichem, v druhém Žižka v celé postavě. Za našich dnů bude upomínati v Táboře na zakladatele města pomník, postavený Janu Žižkovi.

Městskou kašnu táborskou zdobí malá postava kamenná, o které jedni praví, že to jest postava zvonaře Hromádky, jiní opět husitského hejtmana Koudele ze Žitenic. Které mínění jest pravé, nesnadno rozhodnouti. —

Připomenul jsem, že podobou svojí jest nynější hlavní kostel táborský jiný, než jaký byl v době, kdy oživla hora Tábor obhájci kalicha. Tehda neměli Táboři kdy na stavby umělecké a spokojili se kostelem dřevěným. Gotická stavba nynější je z počátku věku šestnáctého a vyznačuje se ve svých třech lodích proslulou sklípkovitou klenbou, která českému jihu vlastní jest a zvláště v sousedních městech Tábora se vyskytá.

K původní stavbě kostela táborského, neb aspoň ke stavbě dle původního plánu, patří asi ty části, při kterých jsou zachovány formy gotické. Ty — zvláště tvar sloupů a žebroví v presbytáři — ukazují také jasně, že nejen chrám ale i gotickou radnici táborskou stavěl — aneb aspoň plány k nim dal — týž stavitel. Ale stavba kostela trvala zajisté delší dobu. Již štíty jeho lodí [illegible] stranou k presbytáři a na straně protější mají tvar renaissanční, zcela takový jako Pražská brána a některé domy táborské. Byly tedy tyto štíty stavěny již asi v první třetině šestnáctého věku. V téže asi době vystavěna věž kostelní. Tři malé štítky kostela do náměstí hledící ukazují konečně tvarem svým asi ke druhé polovici věku sedmnáctého, ze které doby bude také přístavek u postranního vchodu. Tyto tři štítky byly patrně přistavěny k [illegible] podařené ozdobě kostela.

V [illegible] u presbytáře [illegible] kamenná hlava. Bude to asi [illegible] kamenických ozdob ke [illegible] Žižkova. N. [illegible] upomíná [illegible] podkladem [illegible] —

[illegible]

[illegible]

Dva domovní štíty u bývalé fortny v Táboře.

veškeru, že „všechna moc pochází z lidu“. — Veškera budova radnice, veskrze klenuté, s volnými nekrytými schody vedoucími ze dvora do prvního patra, a s čtverhrannou kosoúhlou věží, jest velice zajímavá. Dle potřeby pozdějších věků, kdy „valná obec“ byla naprosto odstraněna a spolu nutno bylo zjednati několik místností menších, přepažili velikou radní síň a část její, jdoucí na náměstí, změnili v řadu pokojů. Změněn-li tím vzhled budovy, zasluhuje aspoň uznání, že při poslední obnově radnice a věže dbalo se pilně prvotního slohu a nešetřeno nákladu, aby aspoň hlavní ráz bývalé velké radní síně byl všude zachován a určitě vyznačen.

Dle zachovaného nápisu byla stavba radnice dokončena r. 1512. Z prvotních různých podob a postav, zdobících druhdy krakorce, ze kterých žebra vystupovala, a svorníky žeber, viděti nyní jen několik. O dvou se dí, že to jsou hlavy Žižkova a Prokopova, o jiných že představují adamity. Tato poslední domněnka jest méně podstatná. Spíše jsou ty tři „adamitské“ postavy podobným ušlechtilým výtvorem staré fantasie kamenické, s jakými se potkáváme také na jiných místech po Čechách, i v samé Praze v mostecké věži.

Na věži radnice zasazen býval druhdy celý orloj. Na jeho místo dány před jistou dobou obyčejné hodiny; ciferník orloje uschován jest v průjezdu radnice i čeká, dokud také jemu neodbije poslední hodinka. —

Nejstarší stavby v městě, nad nimiž přeplulo již pět a šest století do moře věčnosti, jsou táborský hrad, prvotní kulaté bašty městské a po nich bašty čtverhranné.

Hrad, pokud se zachoval ve své podobě a nemusil ustoupiti — pivovaru, jest beze vší pochyby stavba nejstarší; byl zbudován, dokud ještě nebylo ani stopy po jiném osídlení hory. Zbyla z něho hezká část; mocná kulatá věž, čtverhranná vysokostřechá budova s branou položená jako obrovský zámek přes silnici bechyňskou, mnohé části bývalých budov, staré zdi hradební, parkán a část druhé věže kulaté. Prvotní stavba hlídky byla jen v jedné věci změněna. Kdežto na počátku měly věže toho druhu jen malá úzká okénka k osvětlení schodů a v čas potřeby háj eny bývaly s hůry s cimbuří, nalézají se nyní ve věži táborského hradu střílny, pohodlně upravené pro střelbu hrubou; mohly tedy býti zřízeny teprve, když ve válečnictví užívalo se již střelného prachu, buď po založení a opevnění Tábora od husitův, aneb snad — hledíc k souměrnému pravidelnému upravení střílen — ještě později. Také shora s ochozu věže mohlo se stříleti; nejspíše na něm bylo také upraveno podsebití. Svědčí tomu obruba pevných krakorců, na kterých vyzděno pozdější cimbuří. Na zevní straně čtverhranné budovy, k níž přiléhá kulatá hlídka, bývalo druhdy dle zachovaných stop podsebití, jehož podlaha v čas obležení se odsunula, aby na dotírajícího nepřítele mohli obhájcové pod se bíti — metati s hůry dolů kamení, líti vařicí vodu a pod. Dole ve věži nalézalo se vězení a mučírna.

Věž tato vrácena za novější doby své prvotní podobě; snešena s ní totiž báňovitá střecha, kterou byla před tím, jak na starších vyobrazeních jsem poznal, dlouho zohavena. Kdyby snad jednou měla zase vší mocí nějaké přístřeší obdržeti, mohla

by dostati pouze kamennou střechu kuželovitou, podobnou asi, jaká jest na staré věži hradu Rožmberka, nebo v Strakonicích nebo na Kokoříně. Nejlepší pohled poskytuje však táborská

Děkanský chrám v Táboře.

hradní věž nyní a bude velmi dobře, když nikdy více nebude se na ní plýtvati uměním pokryvačským. —

Bývalý hrad rozkládal se nepravidelným čtvercem, jehož boky hleděly v čtyři strany světa; ke slunce východu býval

palác hradní, veliká to síň ku shromážděním buď slavnostním nebo poradním. Nyní tam jsou vesměs místnosti starého pivovaru.

Hradeb městských zachována jest část veliká. Mnoho bylo rozmetáno, dílem aby se učinilo zadost tomu odvěkému pudu lidskému, jenž musí bořit, aby na starých základech vystavěl opět něco nového, nebo aby prostě bořil, dílem k vůli okrášlení města. Jsou totiž na severozápadní straně města založeny krásné sady, dávající vrchu rozkošný vzhled, na jižní nová cesta, budoucí silnice, a nová velmi úhledná dívčí škola. Nicméně po všem tom bourání, které až do posledních dob se dělo, zachovala se celá řada bašt i mnoho zdí, a dobře by bylo, kdyby zbytečně se neodstraňovalo, co dává městu zvláštní jeho ráz a kouzlí do mysli celý jeho obraz z dob husitských. Někdy nelze vyhnouti se tomu, aby jednotlivé památky nebyly odstraněny. Naléhavá potřeba mnohdy bývá mocnější, než sebe větší touha udržeti kus doby minulé. Ale bez skutečné potřeby rušiti, co přese všechny bouře dochovalo se nám z dnů bývalých, nesvědčí nikde o moudrosti. —

Z veškera starého hražení, které zvláště sady oblévá romantikou, nejvíce byla pozoruhodna brána pražská, kterou před její zkázou ještě jsem uviděl. Byla to pevná čtverhranná, obranná věž po každé straně se zvláštním štítem, rozděleným na četná pole. Každé pole ohraženo dvěma sloupy, nad nimiž se pnul kulatý oblouk, a vyplněno obrazem a nápisem. Podle známek, které se na bráně zachovaly, nebyla zavírána vraty, nýbrž pevným padacím mostem, jenž vyzdvižen byv, celý vchod do ní zakryl. Mimo to hájena ještě buď těžkou dubovou mříží, nebo jakýmsi masivným stavidlem, které po stranách zapadalo do zvláštních kolmých žlabů ve zdi, a jsouc uprostřed drženo řetězem nebo lanem do okna věže běžícím, vytahovalo se a spouštělo z vnitřku věže zvláštním hřídelem. V levé zdi brány — z města hledíc — jest uvnitř věže znalé místo, kde druhdy vedl z ní krytý ochoz k sousední baště; možná dost,

že byl zřízen po celé hradební zdi ku všem baštám, aby v čas potřeby mohla býti všady dána pomoc rychle a nepozorovaně.

Starý muž, který mně vnitřek brány ukazoval, pravil mi, že od radnice vede pod bránu chodba; jde o ní pověsť, že by jí bylo možná vyjít až k vápenným skalám, které k Chejnovu na protějších vrších se bělají. Nevím, co pravdy v tom; průvodčí

Bývalá Řeznická brána v Táboře.

můj tvrdil mně však, že sám ještě s jiným mužem se vydal z radnice dolů do chodby, ve které vysoký člověk jíti může. Zapálivše si světla, ubírali se zvolna ku předu a přišli tak pod zemí v místa nedaleko brány i viděli, kterak chodba je všude pevně zklenuta. Pak jim ale zhasla světla i vrátili se, aby špatným povětřím chodby něco se jim nestalo. — Věc ta, jde-li skutečně taková podzemní chodba z města, stála by za vyšetření.

*

Kdyby nynější doba měla v sobě podobnou pohyblivost, jaká druhdy ovládala lid hradištský a ústecký, Tábor by asi znova pomýšlel někam jinam se přestěhovati. Ta prostora, na které jest obepjat starými, po jedné straně zelenými sady zarostlými zdmi a valy, nijak mu nestačí; všude málo místa novým stavbám, a konečně ulice jeho nynějšímu životu a ruchu nijak nevyhovují. Kdyby byl zůstal „Tábor“ na Sezimově Ústí, tam by bylo dosti volno, tam šířiti se mohl bez překážky na všechny strany, a kolem jádra města mohly souměrně vyrůstati nové a nové okruhy. Na hoře nad Lužnicí a Jordánem možno jen tolik postaviti, co připouští témě hory. Ale na štěstí není zase v naší době městům více třeba pásma hradebního. Nevedou více válečné spory ani mezi sebou ani s držiteli hradů a zámků sousedních, a mají-li vždy dvě a dvě na sebe nějaké kruté záští odvěké, ulevují mu nanejvýše bitvami, které svádí mezi sebou jich mládež pěti- až desítiletá — nebo jejich časopisy. A nově rostoucí Tábor, nejsa nucen chrániti se zdmi, šíří se přes bývalé trojí příkopy bran pražských, a předměstí jeho roste znenáhla v „Nové město“, mající ke svému šíření vůle a prostory dost a dost.

Ostatně již ani pro jednu příčinu nesmí celý Tábor se svého místa více se hnouti: přišel by totiž o takové rozkošné položení — a s tíží by kde našel jiné jemu rovné — jakým jest hluboký jeho temný les Pintovka s Lužnicí pod ním tekoucí a s jejím otvorem. Hledí-li se „s parkánu“ — jak slove doposud na hradbách po jižní straně města — k Pintovce, v pravo na hoře s Táborem a hradem jeho a dole s Lužnicí, viděti jest kousek českého jihu vzhledu tak luzného, že oko bez únavy a bezděky k němu stále se obrací. —

Překrásný obraz poskytl mně Tábor, když vracel jsem se do něho k večeru s východní strany po silnici od Chejnova. Nad západem stál tmavý protrhaný mrak, jejž sklánějící se slunce zlatilo širokou zlatou obrubou a selo jednotlivými místy i skrze něj plnými hrstěmi zlaté paprsky. Od toho pozadí, v němž temná

Pintovka s mrakem téměř splývala, obráželo se ještě v záři sluneční město s bílými domy a věžemi, i zdálo se tím výše ležeti, čím hloub spadala hora jeho do údolí, ve kterém teče Lužnice. Před městem na silnici i na polích bylo všade živo, všade práce, všade ruch.

Kdyby měl býti proveden obraz Tábora štětcem malíře, vhodnějšího uspořádání umělec by nenašel. Bouřná, ale zároveň lesku plná minulost v pozadí, přítomnost pak plna ruchu i rozvoje — to vše vloženo bylo do onoho obrazu, podaného okamžikem prosté, krásné skutečnosti.

Památná mince táborská.

Husovo zátiší.

Kamkoli vykročíš od Tábora, vstoupí tobě na oči celou řadou obrazův epopej a idylla husitství. Epopeje dají tobě Ústí, Sedlec, Klokoty, Přiběnice a Choustník, idylla historická, a také přírodní, ovane tě na hrádku Kozím, na jeho rumu, na jeho velikém rovu nynějším.

Eliptickou čarou zdvihá se nad údolím potoka chejnovského vysoká stráň. Od Kozského mlýna řídce jest porostlá vysokými stromy, pod nimiž jen nízká stařina a trávy kořenité s nemnohými keři pokrývají šedou půdu. Teprv asi počátkem hlavního ohybu čáry jest celý svah porostlý tmavým jehličným lesem, jenž odtud se táhne k levé ruce a v tu stranu uzavírá posléze celou vyhlídku. Pod strání a lesem svěží zeleň luk, loukou protéká potok i mísí šumot svůj s tím temným, hlubokým hukotem, kterým mluvívá les, když tichý teplý větřík jím táhne a starou jeho hlavu k vypravování o dávných časech rozhřeje. Nad ohbím údolí a potoka jest hrádek Kozí, jest jeho hradiště.

Málo kdo jej zná; mohl bys spočítati několik těch lidí z nejbližšího sousedství, kteří ti o něm, o jeho místě povědí. Jest

tomu již více než půl páta sta let, co leží vyvrácen. Místo, na kterém se zdvihal, zakrylo se a porostlo lesem, rum ztíží rozeznati od jiného lesního kamení. Není tedy divu, že málo kdo sobě ho všimne a o něm ví. I v dějinách známo jest Kozí pouze jedinou důležitější událostí — tou, že stalo se útulkem mistra Jana Husi, že mělo na něm husitství svou idyllu.

Z bojů a bouří pražských uchýlil se do něho M. Jan Hus.

Za učením jeho, které čelilo k nápravě mravů mezi kněžstvem, zdvihal se a kráčel v Praze znenáhla všechen český lid. Z Prahy po celé zemi rozlétly se zvěsti, že povstal muž, který hlásá nový život — a že mu odporují Němci a kněžstvo. Ten muž pronášel, co měl — u menší větší ryzosti myšlenky — na mysli a na jazyku všechen lid. Kněžstvo pozorovalo hrozící mu nebezpečenství, vidělo blížící se příval, kterým mohla býti zničena tehdejší skorem neobmezená jeho moc a neobmezené požitky. Duch velikého reformátora Arnošta nebyl tak mocný, aby byl v něm provedl dostatečné opravy. A se zemřelým arcibiskupem zemřel i jeho duch — a všeliké úsilí kněžstva čelilo opět jen k udržení toho stavu věcí, který mu zabezpečoval zvůli všelikou. Však tu vstával jiný reformátor jeho mravů, povstal Jan Hus. Že ale v nauce své dotkl se dle mínění hierarchie poněkud i věrouky, zdála se býti proti němu pomoc snadná — vyvolána proti němu do boje moc veškery církve římsko-katolické.

Hus dán jest do klatby a nad Prahou vyhlášen interdikt, dokud by se v ní zdržoval kazatel betlemský. Povaha Husova nebyla by ustoupila této první odpovědi církve. Strana jeho v Praze byla již mocná a vše vybízelo, přijmouti bez otálení nabídnutý boj. Ale král Václav přál sobě, aby opravy a změny Janem Husí hlásané provedeny byly bez bouří. Však zaplatil později první udeření blesku husitství svým životem. I přiměl betlemského kazatele, aby se vzdálil na nějakou dobu z Prahy, a Hus odešel na odlehlý tichý hrádek na jihu Čech, aniž kdo v Praze věděl, kam se uchýlil — aniž dnes my sami víme, kdo

byl pánem hrádku a Husa hostitelem, zda pan Jan z Ústí, či pan Ctibor z Kozího, či paní Anna Mochovská.

Na hrádku našel přátelství, našel klid a mír, v němž mohl sobě oddechnouti, v němž mohl popatřiti na dosavadní výsledky svého vystoupení — a na jich možné, snad i nezbytné důsledky. Ale osvěžení, klidu a míru bylo mu třeba přede vším. A ten dalo mu Kozí, ten daly mu dni, ve kterých, na počátku v úplném taji, lidem neznám, na Kozím přebýval. U jeho ducha nemohl ovšem vésti mír k nečinnosti, tím méně k návratu na místa, s kterých byl vyšel. Umožnil mu jen jisté ustálení, sebrání ducha a jistý rozhled po celém stavu, který do té chvíle v Čechách způsobil. Toho ustálení nabyl, pracuje v hradní kobce svou „Postillu“, a nabyl rozhledu, píše svůj traktát „O církvi“, jakousi to první sumu jeho nových názorů, a ještě jiné spisy. A teprve když na všechno jasně popatřil, když poznal, kde stojí a jak všechno kolem něho se má, mohl se rozhodnouti, má-li jíti dále ku předu, či stanouti. Jeho duch zastávky neznal. Chtěl a nemohl leč ku předu, i nastoupil tuto svou, o nemnoho později tak velice bouřnou pouť, idyllou apoštolování na Kozím a po jeho okolí.

Když přešla zima, a louka pod hradem se opět zazelenala a na příkré stráni jasany, lípy a duby listem se oděly, vycházel Jan Hus ze zdí hrádku a uprostřed nového života údolí počal tady na venkově poprvé hlásati přesvědčení své. Dnes ještě ukazuje se pod Kozím místo, podobné velikému srdci. Tam stávala lípa, pod kterou kázával mistr lidem, zástupům lidí, k němu putujícím, a kolem něho pod lipou a od lípy dolů ve velkých davech shromážděným ... Kolik tu bylo lidí snivých, badavých, do kolika set a tisícův srdcí padlo tu sémě, které pak úžasnou rychlostí rostlo v nadšení a boj i v krvavé a ohnivé bouře za novou víru, za novou českou víru, jejíž odpůrcem byly tehdejší kněžstvo a živel německý! Jak jevíval se asi ten hluboký, zadumaný duch českého rolníka, člověka poddaného, který tu náhle slyšel, o čem se také již jemu, ale jen zdaleka, nejasně,

snilo, co také jemu již dávno rylo v prsou a žádalo sobě určitého vědomí, skutku provedení! . . .

A odtud od Kozího putoval Hus dále do kraje a hlásal tam všady učení své, jež chtělo míti království boží na zemi. Vycházel jak rozsévač a rozhazoval zrno. Za nedlouho vzešlo, nové učení bylo vyznáváno a posléze hájeno vojsky, vyrostlými na českém jihu z půdy, dědin a lesů, v nichž apoštoloval Jan Hus.

Jdi do těch končin, pozoruj kraj, vzpomeň si živě na tehdejší stav země a venkovského lidu, rozpomeň se zároveň na ducha lidu českého — a pochopíš, ano jasné uvidíš, jak a proč scházely, sbíhaly a tvořily se ty voje nejprve pouhého lidu nové víry a později vítězných, dlouho nepřemožitelných bojovníků husitských. Uvidíš před sebou celou tu půdu, celé to pozadí dějův, které nemůže býti žádnou knihou vypsáno, které může býti seznáno — a sice i po celých staletích — pouze okem, živým okem a živým duchem.

U lípy pod Kozím temenil ten později veliký bouřlivý proud českého jihu, u té hradské lípy, na hrádku a v okolí mělo husitství jednu z těch nemnohých idyll, které možná seznati v jeho počátcích. Netrvalo dlouho a změnily se idylly v rhapsodie a epopeje, válečného hluku plné, a v těch padala v trosky i místa, na kterých se druhdy odehrávaly idylly prvních dob. Padl i Kozí hrádek. Přešelť do rukou Oldřicha z Ústí, jemuž se vidělo postaviti se proti novému mocnému proudu lidu, ku straně ubiječe Táborův, Oldřicha Rožmberka. A padl poslední Sezima Ústecký a padlo s ním také Kozí, vyvráceno jsouc nedalekým Táborem. —

Dnes změněn bývalý hrádek v pouhý svůj rov, — v plném smyslu slova srovnán jest se zemí a rozmeten.

Kdo neví určitě o místu jeho, nenašel by je. Les ukrývá dosti vysoký, ale neveliký chlum, na němž Kozí druhdy stávalo. Jest patrno, že z podélného hřbetu chlum byl utvořen uměle. Zakladatel měl sice statek, zboží, ale nebylo na něm přírodou tvrdého místa, na kterém by si mohl vystavěti pevný hrádek.

I způsobil si je. Překopal až skoro do samé hloubky sousedního údolí svah, který se nahoře prostírá ve vysočinu, a získal tím příkrý chlumek, odloučený od celého okolí. Před hradem na vysočině ku straně severovýchodní jest rybník Jezero. Z toho vedl odtékající vodu ku hradu tak, že se rozdělila ve dva potůčky, obtékala celý hrad, a dle potřeby mohla vysoko naplniti i jinak stále zabahněný okružní příkop, jemuž zevní val dělal vysokou hrázi. Z místa, kde potůčky dvojím obloukem tekoucí opět se scházely, udělán jim průchod do údolí, kde se spojovaly s potokem chejnovským —

Kterak vypadal hrádek, když na něm sídlil pražský host, nemožno dnes říci. Jsouť patrny již jen povšechné stopy bývalých budov a pouze úplným skopáním rumu bylo by snad možná zcela určitě vyšetřiti jeho základy. K tomu ale sotva kdy dojde i nutno se uspokojiti pouze tím, co jeví se oku poutníka, zřídka jen toto místo hledajícího.

Na vysočině před chlumem, s které stéká nyní nepatrný potůček, bývala druhdy nejspíše hospodářská stavení, ohražená příkopem, nyní ještě znalým, a snad i jinak opevněna. Odtud vedla krytá cesta k vlastnímu hrádku. Chlum, na kterém hrádek stál, jest ve svém základě podoby vejčité a má podobu komolého kužele. Rozměru má tato plocha po délce asi 110, šířkou asi 30 kroků a jest rozdělena sedlem — nejspíše bývalým příkopem na dvě části, ze kterých jihozápadní jest značně vyšší než severovýchodní.

Nad jihozápadním svahem chlumu stávala asi také hlavní budova hradská, hláska. Možná tak souditi podle znatelných poněkud základů a množství trosek tady se nalézajících. Podobná jí věž zdvihala se na protějším cípu chlumu, a na ostatní prostoře rozkládala se obytná a zároveň obranná stavení hrádku. K sedlu, kterým se hradiště rozděluje, zdá se, že vedla od zmíněných hospodářských stavení schůdná cesta ku hrádku.

Ochranou mu byla nahoře hradební zeď, sesílená některou zároveň za obydlí sloužící baštou, dále příkrý jeho svah a ko-

nečně dolejší val a příkop, do něhož snadno se mohla voda nadmouti. Od zevního valu vedl ke hradnímu chlumu nejspíše dřevěný most, aby se mohlo udržeti spojení s hospodářskými staveními na předhradí ještě i v tu dobu, když by pro případ hrozícího nebezpečenství anebo již při samém obležení hrádku byl příkop vodou napuštěn

Vrchol chlumu jest nyní pokryt rumem a troskami a porostlý keři i několika stromy. Boky jeho tvoří skaliska, země a opět rum; příkop jest nyní již vysoko zasypán a bahnitý.

Více o hradišti Kozího říci jest nesnadno — nejeví se na něm oku nic jiného.

Také historické paměti hrádku jsou nepatrny. Mimo pobyt Jana Husi známo o něm skoro jen tolik, že patříval rytířům, kteří se po něm zvali z Kozího, a přešel později na větev erbu pětilisté růže, na pány z Ústí. Poslední Ústecký byl také posledním držitelem hrádku; když byl na Sedlci zabit, rozmetáno jest i Kozí a nepovstalo více ze svého rumu. Dnes je pouze tesknou dumou uprostřed jarých písní celého okolí.

Choustník.

Jako stolec čekající velikána, který naň dosednouti má, aby vládl celé okolní krajině, zdvihá se na lesnatém hřbetu Choustník v posledním dozoru Tábora. K jižní straně podélného vrchu rozkládá se největší část jeho trosek, od Tábora viděti nad modravým lemem lesův šedou vodorovnou zeď a kolmou nad ní čtverhrannou hlásku — vše polo oblačné, polo mlhavé, co dávné ty děje hradu a těch, kdož na něm druhdy sídlili.

Večerem bral jsem se k němu a na úpatí ostrohu stanul jsem, kdy v šeru prosívajícím se od východu na lesy, hynuly již paprsky zapadajícího slunce. Po hradské zdi a věži rozlita byla žluť ne jako záře zlata, ale jako odlesk požáru, jehož oranžové světlo dušeno jest kmitavými stíny kouře. Nahoře nad věží ozývali se nynější nájemníci hradu: hejno kavek křičelo a poletovalo tam, hned na věž usedajíc, hned opět do povětří se vznášejíc. Slavily buď hlučnou večerní besedu, anebo byly snad vyrušeny nějakým novým z lesův do hradu příchozím. Křik jejich pustějšími ještě dělal pusté hradu zdi. Byl jediným hlasem širého večera — kromě vzdáleného rachotu vozu, jenž s opozděnou úrodou zvolna se ubíral k dědině.

Hrad Choustník se strany jižní.
Kreslil Boh. Roubalík.

Trudný ten dojem chvíle večerní nezmizel, ani když ráno znova jsem patřil na hrad a rozlehlé jeho prostory v bílém denním světle jsem prohlížel. Teskno, velmi teskno bylo v těch rozvalinách, kde spousta věkův a sama smrt jakoby při každém kroku kynuly svým chladným mrazivým pozdravem. A tím truchlivější protivou staly se rozsáhlé ty trosky hradu, kdy vystoupiv na bývalé cimbuří vysoké hlásky, viděl jsem celý ten rozkošný vůkolní kraj, ohromné to panorama, které od hradu na vše strany do nedozírné dálky se rozkládá.

Hrad a skála Choustníka jsou jako středem veliké kotliny, nejhlubší pod hradem, odtud pak dále vždy jako po stupních kolem do kola výš a výše vystupující. Stojíš na věži tak vysoké, že hluboko pod tebou vlní se vršky věkovitých sosen. Les táhne a stále více šíří se k východu a sousedními lesnatými vrchy i k jihovýchodu, a temné, černé jedliny znenáhla přecházejí v hluboké, ale čím dále tím jasnější modro, až za ostrým ukončením lesů objeví se co obrys oblaků poslední výběžky dalekých odtud hor. A v pravo v levo od tohoto základu lesního dokola před tebou rozkošný kraj, pestrý a nádherný koberec. Role jsou hlavní jeho půdou. Ale za každým kusem rolí vystupuje les, celé pásmo a celá stupnice lesův, a mezi nimi opět skvoucí stříbrné pruhy a kruhy — hladiny to rybníkův a třpytící se vody potokův a bystřin i řek. A všechno to proseto jest nesčíslnými dvory, dědinami i městy, jejichž každá věž jakoby strážkyní a spolu kamenem pamětným byla těch bojů i pracovné píle, jež od věku do věku kolem ní se vlnily.

Po levici dálná Šumava a Blánský les tvoří poslední nejvyšší val tohoto velkolepého amfiteatru. Hora sv. Tomáše, krumlovský Nakletý (Schöninger), Plöckelstein, Trojstoličný vrch, Boubín, zdvihají se na obzoru k nebi, ano viděti až i daleká Prsa Matky Boží. Polokruhem odtud bělají se poslední temena Brd, dále v pravo výšiny českomoravské vysočiny, v nich vrchy jistebnické a borotínské a četné jiné, až opět kolem v pravo za lesy viděti vrchy novohradské a horu sv. To-

máše, jejíž chlum jeví se oku co malá šedá homole. Bývá-li zvláště jasno, lze prý s Choustníka dohlednouti i posledních výběžkův Alp, jež arci již nesnadno rozeznati od šedé klenby nebes o ně opřené.

A v této rozsáhlé kotlině se všech stran pod nás jak vodstva moře obrovskými prohnutými vlnami sbíhající, jaká to pestrota kraje, děl rukou lidských i věčně živoucí přírody! Malebně zdvihá se bílý Tábor, jasně a vesele hledě nyní k starému nepříteli svému Choustníku, jakoby spokojen se usmíval, že přečkal jej, že dožil jeho pádu a nemá se ho nikdy více báti. Za Táborem na vršku Kostelec a Chotoviny, v pravo Chejnov a blízký Radenín, v levo vysoká štíhlá věž Soběslavi, Veselí, blíže Tučapy i stará Budislav, pod samým hradem vesnice Choustník — a po celém kraji na sta jiných dědin a na tisíce lidských příbytkův.

Dole v údolí vše ticho a klidno, zde na větrné výšině neustálé proudění vzduchu, ohromného toho moře, v němž jako malá zapomenutá lodice vznáší se hluboko pod tvýma nohama nad vrcholky lesa temná káně, pátrajíc po nějaké kořisti . . .

Překrásné to zde stanovisko a rozkošná odtud vyhlídka, tak krásná a uchvacující, že člověk rád na chvíli zapomíná na celou tu zkázu a spoustu, jež pod ním se nalézá.

Ale sestupme již a pohleďme na zbytky hradu, jenž patří k největším hradním troskám celé vlasti naší. Žulová, složením vrstev podivuhodná skála nese jej na temeni svém, jsouc ostrohem lesnatého hřbetu, který tady dosti srázně spadá do roviny. Celé okolí jest rulové. Jediný choustnický vrch tvoří žulovou horu, po které jakoby obrovská ruka byla s hůry dolů rozesypala nesčíslný počet žulových balvanů. Jsou stejného tvaru jako trosky skalin v okolí Čertovy stěny — táž podoba kamenů podélných a jako tesaných.

Přišel jsi jimi a lesem až k bývalé první bráně hradní. V pravo odtud, na jižní straně, jsou zříceniny Choustníka rovněž lesem obrostly, ale níže jest lysá stráň a teprve pod ní opět

široký pás lesa, ku kterému zdola od silnice pruh rolí vystoupá. Co viděti z podálí stěn a zdí, jest jen nepatrná část té spousty trosek, která se jeví oku poutníka do samého hradu vstouplého. Vysoká, mohutná zeď ohraničuje a chrání bývalé hluboké první nádvoří, v němž nalézaly se příbytky čeledi a stavení hospodářská. Ve zdi, zvláště po levé straně, jsou četné stopy po trámech, vrch její zaostřen ve hranu, krytou druhdy červenými prejzy, jichž jednotlivé až po dnešní dobu se zachovaly. Veliká ta prostora všecka pusta. Kde jindy vládl čilý, hlučný život, kde bouříval Oldřich Rožmberk, napadaje odtud po celém vůkolí přívržence Tábora, tam dnes vládne pouze zkáza a smrt a prostory hradní vítaným jsou příbytkem již jen dravcům a zvěři lesní.

Vstoupili jsme do hradu. Při prvním kroku nalezli jsme kus bodlinné kůže ježka, který tu asi od lišky dal se překvapiti. Peří různých ptáků, zhynulých ve spárech dravců, leželo leckde roztroušeno a v zachované dosud hradské studni utopena plula mladá srnka s výrazem v polootevřeném oku, jakoby marně byla volala o pomoc. Snad zahynula tady právě včera večer, snad byla to její smrt, kterou kavky na věži takovým rejem slavily. Studně jest bez veškera zábradlí a vody v ní až na povrch. Zvěř přicházívá sem pít — mladá srnka sklouzla a nemohouc více vybrati se z vody, upila se do smrti.

Všude zhouba, všude smrt. Odlesk minulých věků zazáří do hradu, jen když časem z okolních měst a míst vybéře se větší společnost na Choustník. Tu rozlehnou se opět jeho prostory hlučnými hlasy a zvonivým smíchem, a kdo by neviděn a nahoru nevida v některém podzemním sklepení naslouchal, mohl by mysliti, že vrátili se na chvíli dávní obyvatelé hradu, aby se pobavili v hlučných dříve síních a kobkách — a za krátko aby odešli opět do svých nynějších nadvětrných příbytků, zanechávajíce všechna místa obvyklému jich tichu a pustotě.

Z prvního nádvoří do hlavního, hořejšího hradu vedl druhdy vysoký most, po kterém se vcházelo do hořejší brány. Dnes po

něm zbyly jen dva zvětralé, rozpadlé pilíře. Brána do prvního nádvoří a první brána do nádvoří hořejšího byly střeženy a po případě hájeny vysokou hláskou, tou právě, která dodnes po celém vůkolním kraji se rozhlíží. Hořejší bránu střežila jiná čtverhranná věž na jihovýchodním cípu hradu, která asi stejnou měrou sloužila za pevnou obrannou baštu, jako za neméně pevné vězení. Tady nahoře čněl hrad. Dvorec jeho mezi vzpomenutými dvěma věžemi a budovami tu postavenými jest proti dolejšímu nádvoří velmi malý. Ale cokoli tu kolem něho stálo, zřízeno bylo tak pevně, že tento hrad hořejší snadno mohl býti obhájen, i kdyby nepřítel se již zmocnil prvního nádvoří. Silná zeď s parkánem, velikým uměle zdělaným příkopem prostírající se mezi onou zdí a zvláštním ještě mohutnějším kyklopským valem — objímaly hrad po celé šíři strany severovýchodní a rovněž tak po úzkém příkrém svahu strany západní. Na příkrém srázu jižním zeď a parkán dostup bránily. Na severu kromě toho několik kroků od hradby stála silná čtverhranná věž. Od ostatního hradu byl zevně osamocen, ale dojista spojen s ním buď dřevěným mostem nebo chodbou podzemní, aby v čas obležení mohly do něho dodávány býti všechny potřeby. Hájil jako mocná posunutá bašta hrad se strany severovýchodní, bráně přístup k baště a hradební zdi prvního dolejšího nádvoří.

Nad dolejší branou vládl a spolu celý hořejší hrad chránil neobyčejně mohutný čtverhranný týn a dále na zdi stála celá řada bašt ochranných.

Po celé délce západní strany dolejšího hradu šířil se ohromný příkop a nad ním podobně jako na východní straně z hrubého kamení a balvanů zřízený val. Týn sloužil nepochybně také za vězení: bylť hlubší pod zemí než na zemi a kdo do něho vsazen byl, s těží již uviděl světla denního.

Z budov hořejšího hradu připomenouti dlužno zvláště kapli, v které dosud se zachovalo gotické okno krásné práce kamenické. Četné jiné tesané kameny dílem se povalují po hradních prostorách, dílem rozneseny byly k rozličným stavbám v dolejší

dědině. Jsou z doby Rožmberské — jako snad vůbec každý starý tesaný kámen v jižních Čechách. Po obou stranách kaple bývaly druhdy panské příbytky — dnes beze stropu a bez střechy hledí k nebi jejich zdi co jediný zasmušilý zjev uprostřed veškerého radostného kraje, co zkamenělá žaloba proti těm, kdož nechali je tak zpustnouti.

Nahoře na nich rostou vysoké silné sosny a košaté buky, pod nimi v nádvořích vidíme stromy, keře, pokácené kmeny a pařezy, skryté namnoze v hojné rozličných travin zeleni — a vše to příbytkem lesních zvířat, ploužící se lišky, kuny a malé kolčavy, kavek a vran i jiných tvorů pernatých a čtvernožců, kteří zvláště v noci hledají zde ochrany před nejhorší zlobou povětří. Dříve nebylo takměř jediného vchodu do hradu, a který byl, bráněn byl na smrt četnou hradní čeledí — dnes se všech stran možno do něho i z něho otvory, člověkem a živly prolámanými. —

Tak stojí Choustník, ne snad teprv od nedávna, ale již na tři století. V tu dobu, kdy velikosti veškery země zvoněna byla hrana, klesl neznámou příčinou v trosky také veliký tento hrad. Stalo se tak ve století sedmnáctém, když byl před tím přešel od Rožmberků do rukou jiných rodů, a sice nejprve do rukou rytíře Jiříka Chomuta z Harasova, vyznáním českého bratra a postavením hejtmana kraje bechyňského.

Před Rožmberky patříval Choustník pánům, kteříž odtud z Choustníka se zvali a podobně jako Rychnovští, Kácovští, Martinici, Kounici a jiní lekna ve znaku užívali. Bratři Beneš a Jan z Choustníka postoupili 28. dubna 1322 hrad Petru z Rožmberka, přednímu množiteli zboží rodu svého. Koncem věku čtrnáctého, když pod náčelnictvím Jindřicha Rožmberského zdvihli se páni proti králi Václavu, hleděl moravský markrabí Jošt Choustníka se zmocniti. Rožmberští dověděli se toho z udání bývalého drába či žoldnéře Motyčky, který nemaje nikde služby při řemesle vojenském, jal se na silnicích loupiti, ale byl jat, v Soběslavi mučen a pak oběšen. Před smrtí vyznal se, když

Hořejší nádvoří hradu Choustníka.
Kreslil Boh. Roubalík.

byl jednou se „Suchým Čertem“ (pánem z Kunštátu) v Německém Brodě, že mladý markrabě moravský se ho velmi pilně tázal, „jestli vědom, že by mohli kterého páně (Rožmberského) zámku dosáhnouti, zvláště pak, dobře-li hradu Choustníka a města Soběslavi chovají“. K provedení záměru svého však markrabí nepřistoupil a v Choustníku nastal pravý život válečný, teprve když ujal se vlády domu Rožmberského Oldřich II. a učinil v nastalých bouřích husitských z Choustníka baštu protitáborskou.

Choustník a Přiběnice byly tlapy, jimiž tato šelma krumlovská chtěla Tábor ubiti. Ale levá tlapa brzy jí byla roztříštěna a pravá — Choustník — posloužila sotva k výpadům a k malým stále se dějícím půtkám s Táborskými, ano spíše ještě k potřebné vlastní obraně. Několik husitských kněží bylo sem odvlečeno do vězení. Teprve když ztracena byla pro Tábor bitva u Lipan, podařilo se i Oldřichovi způsobiti Táborským značnou

porážku. Táboři chtěli sebrati nové pole k Nymburku a z okolí Tábora vytrhlo jich tam tisíc. Dověděv se o jich úmyslu Oldřich Rožmberk, sebral na Choustník svou a jiných pánův hotovost, vrhl se na Tábory mezi Černovicemi a Křečí, a zajav jim dříve od Tábora kvapící posilu 300 bojovníků, porazil je v osmnáctihodinném krvavém boji s hlukem a rykem takovým, že na míli cesty slyšán byl.

Tehda slaven byl na Choustníku divoký kvas, při němž asi více ještě vyteklo vína, nežli prolité krve táborské u Černovic. Čeleď choustnická chtěla dle možnosti následovati v činech svého pána — jí však bylo již jedno, loupila-li mezi Tábory či mezi přívrženci pod jednou. Nešetřila při tom ani samého Menharta z Hradce, až sám císař Zikmund viděl se pohnut Oldřichovi pro to domluviti.

V držení Choustníka nastoupil r. 1451 po otci svém Jindřich III. z Rožmberka, jenž vedl válku s císařem Bedřichem na osvobození mladého krále Ladislava. Stav se ve Slezsku náměstkem královým vynikal tam i jako rytíř, zvítěziv při kolbě s Albrechtem markrabím braniborským, jemuž dáno příjmí německého Achilla. Ale záhy zemřel, byv ve Vídni r. 1457 od neznámého traviče se světa zprovozen. Po Jindřichovi stal se majitelem Choustníka bratr jeho Jan. Za něho obnovily se bitky pod Choustníkem, když opustil stranu krále Jiří Poděbrada a přidal se ke Zdeňkovi ze Šternberka, jemuž také na čas postoupil Soběslavi a Choustníka. Tehda statečný Jan Malovec z Pacova neohroženě dotíral na Choustník, sváděje s jeho posádkou časté boje a plené zboží choustnické. —

Po Janovi vystřídali se rychle jakožto vladaři domu Rožmberského synové jeho Jindřich IV., Vok, za něhož Choustník panství Rožmberskému r. 1476 opět jest navrácen, a proslulý Petr II., r. 1510 náčelník regentův království českého. Po bezdětném Petrovi stal se vladařem syn Vokův, Jindřich IV., a po něm bratři jeho Jindřich V., Jan, Jošt a Petr III. Kulhavý, jenž zemřel na Krumlově r. 1545. Po smrti Petrově zaskvěla se pěti-

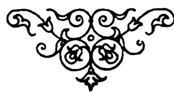
listá růže Rožmberská Vilémem z Rožmberka (synem Jošta r. 1539 zemřelého) leskem největším, načež bratrem jeho Petrem Vokem Rožmberským sestoupila r. 1611 na vždy do hrobky vyšebrodské, nemajíc po mnohém rozvětvení svém ve věku šestnáctém více žádné letorosti. Pan Petr Vok stal se majitelem Choustníka dříve ještě, než nastoupil vladařství. Obdržeľť tento hrad a jeho i jiné zboží od svého mocného bratra Viléma z Rožmberka již r. 1565.

Veselo bylo od té chvíle na Choustníku jako všude, kde později Petr Vok po smrti bratra svého bytoval. Ale uprostřed veselí nechybělo leckdy také příhod méně radostných. Byltť pan Petr Vok nejednou prchlý a přísný, až lidem o život šlo. V soběslavském městském archivu nalezl jsem list, který od hejtmana na Choustníku a Želči Albrechta Vojíře z Očedělic v r. 1573 Soběslavským zaslán byl. S listem byl jim zároveň dodán jakýsi mladík. Píše pak o něm hejtman Vojíř radě města Soběslavi z nařízení páně, aby, jakmile jim dodán bude, bez průtahu byl odevzdán Jankovi, mistru popravnímu, a hned aby byl čtvrcen. A jaké viny se dopustil? „Řekl, že chce učiniti rodičům svým posměch, na který pamatovati mají." A tak jen „pro tuto lehkomyslnost a toto lotrovské předsevzetí" odevzdán byl Soběslavským k popravě a sice s několikerým poručením, že má ihned býti zbaven života. Jedinou milost mohou prý mu Soběslavští prokázati, kdyby mnoho prosil: tu totiž, aby nebyl čtvrcen, nýbrž sťat. — Pan Petr Vok objevil se tu býti poněkud děsným strážcem čtvrtého přikázání! —

Pan Petr Vok hradu a panství choustnického dlouho neudržel. Veselí plný život mladého šlechtice vyžadoval většího nákladu nežli mohlo snésti jeho zboží a tak prodávány jsou na zboží choustnickém vsi, platy na nich, lesy, dvory kmetcí a poplužní, i s lidmi na těch vsích, rybníky, ovčíny atd. atd., až konečně došlo na sám hrad Choustník. Hrad a zbylou část panství koupil r. 1597 bratr český pan Jiřík Chomut z Harasova na Pečinově a Bělí za 9000 kop grošů českých. Nedlouho po tom —

když byl přešel Zuzankou z Harasova do majetku hrabat Černínů — mizí Choustník z obzoru dějin. Po válce třicetileté byl nejspíše opuštěn a jako mnohé jiné hrady dle rozkazů Ferdinanda III. a císaře Leopolda pobořen. R. 1673 dostal se do vlastnictví hrabat Šporkův a dcerou hraběte Šporka Marií Konstancií do majetku Tejřovského z Einsiedlu a později hraběte Voračického z Paběnic, načež, asi r. 1838, stal se pánem panství choustnického hrabě Eugen Vratislav Netolický z Mitrovic a na Kosti.

Hrad sám, jak zpomenuto, trvá již přes půl třetího sta let v rozvalinách a vždy více ponecháván je zkáze a rozpadu.

Přiběnice.

Údolí Lužnice.

Po stranách nřbety a chlumy, dole uprostřed řeka, rozdělená zeleným ostrovem na dva proudy. V pravo a v levo kousek palouku a nad paloukem po levém břehu vysoký, po pravém vyšší chlum. Většinou na nich jehličí a to je dělá ještě vyššími a ostřejšími. K Lužnici padají příkře, místy kolmo dolů a skutečný div, že sobě jimi řeka cestu vymlela. Jsouť boky jejich ne slabiny, alebrž tvrdá skála, vzdorující i tisíciletému dorážení vln Lužnice. Tam na levo vybíhá až k samé řece, jakoby chtěla staviti její běh a nepustit ji dále. A nahoře na skále — hle, toť zbytky nějakého bývalého sídla — to skrovné zbytky pevného, jak lidé myslili, nad tu dolejší skálu tvrdšího hradu přiběnického.

Jsme opět na místě mrtvých, jsme poblíže mrtvého městyse a dvou mrtvých hradů — jsme na místě přírodou a dějinami romantickém. Celým naším obzorem několik jiter poříčí, postranní lesy a to nebe hořejší. Lužnice vidíme jen nepatrný kousek — ztrácíť se oklikou před samým téměř okem tvým a celý ten kout jest jako ze světa ztracený, zapadlý. Kamkoli pohlédneš, všady buď jen zeleň lesů a palouků, nebo šedá

vráska skály nebo šumící voda nebo světlé modré nebe. A dýcháš vlhké teplé povětří, povětří, které tě skoro omamuje, že bys klesl a usnul, a přeješ si, aby ve snách plynuly před tebou obrazy dějův, které se tu po obou vrších odehrály v ohni a kouři i v boji a na ostrově ve žhoucích letních nocích, kdy omamujícím povětřím zpita byla těla i duchové celých zástupův...

Sedáš na kámen, ale nedosedneš. Rodí se tu místy zmije. Bytují v rumu a podzemních sklepeních hradiště, rozlézají se po horkých skaliskách lesů, a kde složeno je chrastí a postláno suchým bodláčím, spatřiti můžeš ve slunci černou, šedou a jinobarevnou zmiji. Duchové berou na se často podobu hadí — ty zmije zdejší mohou býti duchy těch, kteří kdysi bydlili na obou hradech přiběnických a v dolejším za skalou městysi — a byli pobiti onoho soudného dne, jenž náhle na Přiběnice připadl.

Ale snad by mohly ty zmije býti duchy i jiných obyvatelů Přiběnic a okolí. V tu dobu, co byly vyvráceny Přiběnice, povstávalo na Táboře učení, které za krátko se změnilo v úžasnou protivu fanatismu pro kalich a veškerou víru zjevenou. Kněz Martinek Loquis počal nejprve hlásati, že chléb a víno, které Husité přijímali, jsou pouze znamením těla a krve Kristovy a nikoli Kristem samým. A po knězi Martinkovi šel kněz Petr Kániš ještě dále. Tvrdil totiž, že bůh není pouhou zvláštní bytostí osobnou, nýbrž že částí boha, ano samým bohem jest i každá součástka všehomíra, člověk právě tak jako kámen nebo která bylina, a z boha tedy že jest každá myšlénka lidská a každé duševní i tělesné hnutí lidské právě tak jako ptáka let a „slunce oběh po nebesích“. Táborům byl společný všechen majetek bratří a sester — a Petr Kániš počal učiti, že vůbec není na světě ničeho, co by nemělo býti všem společno.

Ostatní kněží táborští viděli v takovém učení blud i způsobili, že Martin a Petr asi se třemi sty přívrženců byli z Tábora vypovězeni. Za nové sídlo vykázán jim městys přiběnický,

jejž poddaným Rožmberským bylo opustit. Ale v ústraní od obce táborské a od nikoho nejsouc pozorováno, bujelo nové učení vždy více a docházelo — při stálém dosud náboženském rázu — i k přesvědčení, že ovšem ani sama těla bratří a sester nemohou býti vyňata z majetku všeobecného. Když se to proslechlo, rozehnali hejtmané táborští bludaře. Vypověděli je

Přiběnice.

i z Přiběnic a nestrpěli v žádné obci nikoho, kdo by tomuto učení zůstával oddán. I rozešli a ukryli se vyznavači učení Petrova po lesích a po opuštěných staveních, nového náboženství svého se nevzdávajíce. A když uhodila v březnu náhlá tepla a duben předčasným jarem se rozvíjel, scházeli se z celého okolí na ostrov Lužnice a kryti temnem, aneb aspoň pološerem noci měnili slova Petrova ve skutek.

A přišel na ně náhlý soud. Žižka dověděl se o přiběnických adamitech i dal jich schytati padesáte obojího pohlaví, přivésti

je do tvrze klokotské u Tábora — tam kde nyní stojí mnohověžný, jakoby z Rusi sem přesazený klášter a kostelík — dal je i s Petrem Kánišem upáliti. „Šli na smrt vesele," praví starý kronikář, „a všichni s úsměvem. Pravili, že ještě téhož dne budou kralovati s Kristem na nebesích."

Na Klokotech hořely pak ještě dvakráte veliké hranice pro naháče. Po prvním pálení schytáno jiných adamitů ještě dvacet pět a potrestáno tam smrtí podobnou. Ale vyznavačů bylo již mnoho a stále přibývalo nových a také učení jejich nabývalo nového líce. Rouška náboženská, kterou se dosud odívalo, nehodila se nijak jeho podstatě. Odvrhli ji tedy konečně, odstoupili vůbec od všeliké víry v nějakou vyšší bytost a učinili bohem pouze tělo své. A nezůstávali více při svém výkladu slov písma: „Milujte se vespolek," nýbrž chtěli třebas i násilím podříditi své obci všechen svět ostatní. Sedlák Mikuláš stal se jejich prorokem a ostrov v Nežárce blíže vsi Valu hlavním jejich sídlem — hlavním místem orgií a zároveň pelechem šelem. Neboť nemajíce od čeho živu býti a nemohouce po dobrém přivesti ke „společnosti všeho majetku" lidi okolní, vybíhali z ostrova do sousedních míst a brali tam, čeho potřebovali, a plenili, při tom i vraždili a pálili.

I vyslal na ně posléze rozjitřený Žižka své bojovníky pod hejtmanem Bořkem Klatovským. V zuřivém boji podlehli naháči a co neztrávil meč, pohltily veliké hranice klokotské. Adamité nebyli tím sice vyhubeni úplně. Ale od té chvíle více nevystupovali veřejně, tajíce se jen jako ty zmije přiběnické v ústraní po skalách, zříceninách a skrytých chalupách. —

Však jděme již pohlednout na rozvaliny Přiběnic. Jsou troje: velký hrad stával na levém břehu Lužnice a pod ním prostíral se městys co mravenčí kupka pod velikým hnízdem orla na suchém dubu. Most vedl přes řeku na pravý břeh a tam na kopci ještě daleko vyšším čněl k nebesům druhý menší hrad, zvaný buď Přiběničky anebo Přiběnice (Přibenice) Malá.

Vše pospolu bylo zámkem, bylo kladkou, zavírající řeku Lužnici a společně s Choustníkem celou dalekou vůkolní krajinu.

Přiběnice byly majetkem Vítkovické růže pětilisté, její pevným hradem na severu. Zdali byly od Vítkoviců založeny, či převzaty již od nich s ostatním ohromným zbožím na českém jihu, nemožno rozhodnouti. Spíše se zdá, že již z dob dřívějších stával tu hrad a malé podhradí, ale arci že teprve od Vítkoviců a zvláště od Rožmberků bylo zřízeno veškeré hrazení v té mohutnosti a rozsáhlosti, v jaké je postihl den zkázy.

Historicky jisto jest, že držel Přiběnice počátkem století třináctého jeden z pěti synů praotce Vítkoviců, Vítka z Prčic. Po něm zdědil je nejmladší jeho syn Vítek i počal se odtud zváti z Přiběnic, kdežto nejstaršímu Vokovi připadly po dědu a otci statky nad Krumlovem; Vok vystavěl tam sobě hrad Rožmberk a stal se praotcem slavného panského rodu Rožmberského. Když pak rod pánův Přiběnických již v mladém potomstvu Vítka Přiběnického záhy vymřel, přešly hrady i veškeré zboží přiběnické na bratra Vítkova, proslulého pana Voka z Rožmberka, a zůstaly až do své zkázy majetkem tohoto rodu.

Vystřídali se tedy v držení Přiběnic po Vokovi syn jeho Jindřich I., který zdědil po Záviši z Falkenštejna také Krumlov a Hlubokou a nabyl později i královského hradu a panství Zvíkova, od r. 1310 syn jeho mnich a válečník Petr Udatný, jehož chotí byla mladá vdova po králi Václavu III. Viola Těšínská. Pak následoval na Přiběnicích jakožto hlava rodu Jošt I. (do r. 1352), načež po společném vlastnictví synův jeho Petra, Jana, Jošta a Oldřicha stal se r. 1369 držitelem Přiběnic „vladař domu Rožmberského“ Oldřich I. Oldřich učinil totiž s bratry svými pro ně a na všechny příští časy závažnou smlouvu, že rozsáhlé statky dědičné spravovati má povždy jen jediný člen rodu Rožmberského, ostatním pak že mají se dáti určité podíly. Ještě nežli se stal Oldřich I. vladařem domu Rožmberského, koupil společně s bratřími od svých příbuzných hrad a panství třeboňské, sám pak vystavěl hrad Helfenburk. Po Oldřichovi I. nastoupil

syn jeho Jindřich II., který tak jako jeho předchůdcové zastával vysoké úřady zemské — a byl zároveň hlavou jednoty panské, která se zdvihla proti králi Václavu IV., jala jej v Králově Dvoře u Berouna a přes Konopiště odvezla do zajetí na hrady Rožmberské.

Na Konopišti viděti lze v postranní vysoké baště žalář, ve kterém králi Václavu bylo přenocovati. Jest to malý, nízký a úzký prostor, vyklenutý pouze v šířce zdi. Od hlavních schodů věže vede k němu stranou deset srázných stupňů. Pokročiti v něm nemožno. Tam byl střežen český král jednu noc, načež odvlečen jest na Příběnice.

Na Příběnicích žalář jeho nemožno spatřiti; neboť po hradě nejsou leč rozvaliny. Ale dnes ještě ukazuje se na těch rozvalinách místo, kde stávala věž, ve které žalařován byl král Václav. Strměla na skále nad samou Lužnicí, v jejíž vlnách se shlížela, a sloužila skorem více k ozdobě nežli k obraně hradu před zevním nepřítelem. Neboť s té strany nebylo ke hradu přístupu, leda by ptáče bylo tam povětřím letělo a volností svou zvyšovalo ještě tesknotu vězňovu. Možná také, že sloužila vůbec za hradské vězení. Brániti s ní hrad bývalo by možná již jen v té chvíli osudné, kdyby nepřítel se byl již dostal do vnitřního nádvoří.

Král Václav nemiloval šlechtu, odporoval její panstvíchtivosti a proto byl od ní jat a uvězněn a propuštěn teprve, když zdvižena byla od bratra králova Jana vévody zhořelického válka proti odbojným pánům, když statky jejich hrozně byly popleněny a branná jejich moc v malých půtkách zetřena. Z Příběnic vlekl a věznil Jindřich Rožmberk krále Václava po městech a hradech svých, až konečně zavezl jej na hrad Vildberk do Rakous a dal v opatrování příbuznému Rožmberkův hraběti Stahremberkovi. Teprve odtamtud byl král Václav ze zajetí osvobozen.

Jindřich Rožmberk zemřel a po něm připadlo vladařství domu Rožmberského nezletilému jeho synovi Oldřichu II., šelmě

krumlovské. A za toho padly Přiběnice a rozmeteny jsou do samých základů.

Jsa nejprve vášnivý kališník a později vášnivější katolík, jímal Oldřich kde kterého kněze husitského mohl lapiti a metal je po svých hradech do žalářů i mořil a mučil je i veselil se, kdykoli z nich který v mukách ducha vypustil. Na Velké Přiběnici věznil kromě jiných Husitů také kněze Václava Korandu. Jal jej neprávem. Neboť Koranda šel od hejtmanů táborských na Bechyň k Jindřichu Leflovi z Lažan pod gleitem bezpečnosti, pod psaným slovem a zárukou cti strany nepřátelské, že nikdo mu na cestě překážky činiti nebude a volného návratu jemu nezabrání. Nicméně Oldřich Rožmberk, nedbaje slova ni věry, dal jej i průvodce chytit a vsaditi do kteréhosi hořejšího patra hlavní věže přiběnické. Ale tentokráte byla hrozně ztrestána jeho věrolomnost a žádost krve husitské.

Již byl ustanoven den, na kterém zatčení Husité měli býti upáleni. Ale jakousi náhodou — mohli bychom říci divem, o jakém čteme ve skutcích apoštolských — dobyl se v noci před tím dnem Koranda i jeho čtrnácte spoluvězňů z okovů. „Trvali společně na modlitbách,“ hlásali později husitští kněží osvobození Korandovo slovy Písma, „i spadli náhle řetězové s rukou jejich a anděl Páně otevřev dvéře u žaláře vyvedl je ven.“

Buď pouta byla již špatná, nebo kláda, ve které vězňové leželi, nedobře opatřena, či konečně důvěřovali strážcové příliš bezpečnosti vězení a dveří, tolik víme, že Táboři dostali se ze žaláře na svobodu a jali strážce své a pevněji a jistěji je upoutali do okovů, z nichž unikli, než byli v nich dříve sami sevřeni. Vše to stalo se v noci a bez hluku. Žoldnéřům Rožmberským pohrozeno smrtí, kdyby z nich který dělati chtěl hřmot, i čekáno rána a s ním, dá-li bůh, příležitosti k dalšímu skutku odvážnému.

Dostavila se.

Za svítání vstoupil do věže mladý Odolen, mající dohled nad vězni i hlídači. V okamžiku jest jat a napřažený meč hrozil

mu zabitím, jakmile by jen hlesl. Poděšen a všecek zmámen klesl na kolena i sliboval učiniti všechno, bude-li na živu zachován. Ještě v prvním překvapení musil k vyzvání kněze Korandy přísahati u boha, krve Kristovy a strašného posledního soudu, že vykoná všechno — bez výminky, bez odporu a bez nejmenší falše, co mu bude uloženo, a že žádnému nepříteli Táborův ani slovem ani znamením, ba ani pohledem nevyzradí, co ve věži byl viděl a co se tam stalo

Odolen přísahal. A když učinil přísahu svatou a nezrušitelnou, když svolal na sebe časnou zkázu a věčné zatracení, kdyby přísahu zrušil, řekl jemu kněz Koranda, co činiti má. Nařídil mu, aby rychle a pod vhodnou záminkou odebral se na Tábor, vyzval obec táborskou, aby přichvátala k Přiběnicím na pomoc.

Odolen slíbil a přísahal znova, že tak učiní. A tak veliká byla jeho svatá hrůza před zrušením přísahy, že nedbal více ani zkázy Přiběnic ani možného zahubení všeho lidu hradského, a skutečně vykonal, co byl slíbil. Šel k purkrabímu, rytíři Smrčkovi z Mnichu. Řekl mu, že husitští vězňové žádají sobě ryb pečených, i prosil jej, aby mu dovolil pro ně jíti na Tábor, by se jim takořka poslední jich vůle vyplnila. Jízlivě usmál se pan Smrčka, a ku podivu jsa milosrdenstvím hnut, odvětil: „Jdi, rychle jdi. Ať se ještě nešlechetní kacíři pečených ryb nažerou a potom je dám upáliti.“ —

Slovo Smrčkovo spečetilo osud Přiběnic.

Odolen šel do Tábora a oznámil tam hejtmanu Zbyňkovi z Buchlova svědomitě všechno, co mu byl kněz Koranda uložil. Zbyněk z Buchlova chystal se právě kamsi vytrhnouti. Nemeškal tedy a vyhrnul se po bechyňské silnici na kvap k Přiběnicím. Odolena ovšem podrželi Tábořі v rukou svých. Přísahy jeho i všechen výraz tváře svědčily sice, že mluví pravdu. Nicméně opatrný hejtman nedal mu uniknouti, dokud by se doopravdy nepřesvědčil, že nepřišel vyvábit Tábory do zkázy nastrojené. Záměr obce táborské ovšem se neutajil. Pověst, že

valí se Táboři na Přiběnice, na které sobě dosud nijak netroufali, letěla před nimi a šířila se na všechny strany, a jest od zvědů, po okolí táborském se zdržujících, kvapem donesena i do Rožmberské Soběslavě.

Ale nežli mohli Rožmberští ze Soběslavě přichvátati na pomoc Přiběnicím, blížili se již k velkému hradu houfové táborští, Koranda i ostatní Husité vystoupili na parkán věže a v hrozném napnutí čekali, zdali bratří se dostaví. Vylámavše pak ve věži kde který kámen a dřevo, vynesli všechno nahoru. A jakmile spatřili, že valí se Táboři ke hradu, zkřikli nahoře na věži hlasem velikým: „Tábor hrrr! Tábor hurá! Tábor sem! Tábor! Tábor!“ A metajíce dolů na vyděšenou posádku kamení, uvedli ji ve zmatek a hrůzu velikou, ano v tom zaznělo válečné volání houfů táborských před hradem a vlny Husitů již již přes jeho první zdi přelévati se počaly. Úprkem vskočili Táboři do předhradí ano dobyli se i do samého podhradí.

Ve chvíli svrchovaného nebezpečenství vytáhl Smrčka visutý most před hlavní branou vlastního hradu, zavřel a zatarasil bránu a zastavil tak na chvíli proud táborský. Ale jen na chvíli nepatrnou. Posádka hradní nemyslila v první hrůze jinak, nežli že Táboři octli se jakýmsi divem v samém hradě, a neměla se nijak k obraně. A ti, kteří přece uposlechli zoufalého volání purkrabího a hejtmana hradského, a chtěli brániti přístupu Táborům ke bráně, nemohli tam dlouho obstáti. Neboť kamení, metané od Korandy a ostatních Husitův s vysokého týna, bilo a porážélo je do smrti, ze předu pak zasypáváni jsou deštěm střel, tak že za krátko jim bylo ustati od boje. Táboři pak přistavivše žebříky zlezli zdi, vnikli do hradu a lidi Rožmberské buď pobili nebo vzali do zajetí.

Koranda i ostatní bratří vyšli potom z věže na svobodu a přijati od vítězných bratří s jásotem. Šaty bojovníků byly potřísněny krví, ale z očí jim tekly slzy. Všechen zástup klesl na kolena a za Korandou zpíval žalm, velebě Hospodina, kterýž osvobodil sluhy své.

Ale jakmile dopěn byl žalm, zavzněla opět válečná píseň táborská. Byl sice vzat jeden hrad, ale zbývalo dobytí i protějšího druhého, na skále nad řekou. Ta práce byla ovšem daleko větší; neboť i Přiběničky byly velmi pevné — a tam nebyli žádní vězňové táborští, kteří by z vnitřku pomáhali bratřím svým. Nicméně vytrhl Zdeněk z Buchlova bez prodlení, aby vystoupil do srázného vrchu a udeřil i na druhý hrad. A hle, první div provázen byl druhým: posádka hradu druhého vidouc, co silnějšímu hradu se stalo, pozbyla všeho ducha a v bázni a v úděsu vzdala hrad bez nejmenšího odporu!

A po druhém vítězství následovalo ještě třetí: Rožmberský lid ze Soběslavě přichvátal sice k Přiběnicím, ale teprve, kdy oba dva hrady byly již v moci Táborských. Táboři pak vyrazivše na něj způsobili mu porážku krvavou, tak že boje bylo jen na krátko a Soběslavským jen v útěku bylo spásu hledati.

Po vítězství nastal plen a soud. Táboři nalezli na Přiběnicích veliké poklady, které sem byly sneseny pro strach husitský z celého okolí. Kněžstvo, drobná šlechta i zámožní měšťané pod jednou uschovali sobě do nedobytného, jak myslili, hradu Rožmberského všechny skvosty své a zvláště opat milevský, Svatomír, ukryl tam všechno, cokoli drahého choval jeho klášter. Byly tedy na Přiběnicích veliké zásoby zlata, stříbra, kostelních i jiných nádob drahocenných, svátosti, mešní roucha, infule a berla opatská, dále množství zbroje i všelikých zásob válečných, Táborům zvláště vítaných. To vše padlo Táborům do rukou a padl jim do rukou i nikopolský biskup, tou dobou farář milčínský Heřman.

Ten před třemi lety, nevida v učení husitském skutečného podstatného rozdílu od učení církve římsko-katolické, vysvětil na hradě Lipnici hojný počet kněží husitských a pomohl tím citelnému u Husitů nedostatku. Ale později nabyv přesvědčení jiného, stal se velikým Táborův odpůrcem i lál jim a tupil je zlost jejich drážde velice. Nyní se octl v moci jejich. S pláčem je prosil za odpuštění a milosrdenství i sliboval, že všechno

Rožmberský rybník.

učiní cokoli na něm budou chtít. Ale rozzuření bojovníci nechtějíce slyšeti jeho slov, odvlekli jej k řece a hodili do vody, aby utonul, krve jeho svou zbraní proliti nechtíce. Když ale Heřman, neutopiv se, doploval na protější břeh, opět jej chytili, do řeky vhodili a metajíce po něm kamení ke břehu více jej nepustili, tak že konečně ve vodě bídně zahynul.

Největší radost z osvobození mohl míti kněz Koranda. Ale v srdci jeho se uhostil červ. Rozpomněl se totiž, metaje s věže kamení, zabil snad některého Rožmberského oděnce, že tedy on, kněz, prolil krev lidskou. I neodvážil se od té chvíle sloužiti mši svatou aniž přisluhovati svátostmi. Kázal pouze Táborům slovo boží, kaje se po celý život za skutek, jehož dle domnění svého se dopustil dobývaje sobě svobody. —

Táboři osadili hrady přiběnické i městys na levém břehu Lužnice, do něhož vypověděli ze své obce tři sta přívrženců Martinkových a Kánišových, i drželi tuto důležitou pevnost až do opětného smíru s Oldřichem Rožmberkem r. 1437. Mezi tím

časem sloužívali jim tito dva mocní hradové i za bezpečné vězení pro jaté odpůrce. Tak hned v lednu příštího roku vsadili sem pana Bohuslava Švamberka, jenž byl od Žižky jat na hradě Krasikově. Úhlavní tento nepřítel Táborů zůstal na Přiběnicích přes celý rok. Nevida při králi Zikmundovi ochoty ke svému osvobození, přidal se konečně k Táborům a stal se za krátko takovým jejich vůdcem hrdinným, jakým býval druhdy v řadách jejich nepřátel. Jiný znamenitý vězeň na Přiběnicích byl pan Menhart z Hradce, jenž padnuv Táborům do rukou při dobytí hradu Rabí, později na pevnou smlouvu a závazek míru z vězení opět jest propuštěn. —

Když bitvou lipanskou zlomena jest moc táborská, klesaly znenáhla i trosky její v popel a rum. Ještě po dni lipanském škodili Táboři z Přiběnic hojně Oldřichu Rožmberkovi a teprve koncem r. 1435 učinili s ním příměří, a v červenci 1437 „věčný mír". Povolujíce žádosti jeho, postoupili mu i Přiběnic — ale s tou výminkou, že dá oba hrady i veškeré jejich hrazení strhati a zkaziti a více jich nevystaví. Snad by byl úskočný a zrádný rušitel smluv tuto výminku nesplnil. Ale jakmile byla smlouva podepsána, sehnal se lid z celého okolí a spěchaje na Přiběnice zbořil a vyvrátil oba hrady tak, že nezbylo z nich leč něco zdí a základy. Bálť se další odtud Rožmberkovy krutosti a utiskování a proto přichvátal ochotně, aby pan Oldřich i proti své vůli byl nucen danému slovu dostáti. —

Dnes jsou Přiběnice plochou zříceninou, při které sotva lze rozeznati bývalou rozlohu hradských stavení.

Jdeme-li na velkou Přiběnici od Slap, naznačuje nám zachovaná studně místa, ve kterých asi bývalo druhdy podhradí se staveními hospodářskými. Svědčí tomu i zdi zbořeného stavení na pravo od cesty. Umělý, padesáte sáhů dlouhý a dosud velice hluboký příkop, vzniklý překopáním hřbetu a druhdy ku hladkému srázu vyzděný — odděloval podhradí od předhradí, počínající mohutným, prvotně nejspíše zděným valem, na jehož západní straně byla brána. Kromě místa brány možná

pozorovati stopy míst tří jiných věží baštovitých, nejspíše šestihranných. Prostranným předhradím se dojde ke druhému příkopu, tvořícímu hranici mezi předhradím a vlastním hradem. Ten vysekán byl kolmo do skály na pět sáhů z hloubi a půl šesta z šíři.

V hořejším hradě samém, na pravo odtud hledíce, nedaleko od příkopu a na samém boku srázné skály čněla mohutná šestihranná hláska, ve které zavřen byl Koranda a jeho soudruzi. Byvši určena k obraně mostu a brány do hradu vedoucí, posloužila k dobytí Přiběnice. Zbytky její se zasazeným na ní dřevěným křížem shlížejí nyní do romantického údolí Lužnice jako náhrobek veliké tvrze dřívější. Blízko ní bývala hradní kaple sv. Vojtěcha, ze které dosud porůznu leží uměle tesané kameny, opodál pak na straně pravé, severovýchodní, zjevno místo věže, ve které právě snad byl žalařován král Václav. Dupneš-li na prostranství mezi hlídkou a touto malou věží silně na půdu, zaduní pod tebou. Zachovalať se asi i tady i jinde pod hradem bývalá sklepení, do kterých ale není přístupu, leč některému tomu plazu, který je nyní obývá V jednom otevřeném sklepě nalezeny jsou kosy, rovně nasazené na silných tyčích — patrně zbraně lidu venkovského. Pocházejí-li z doby husitské či z některého pozdějšího povstání selského, nemožno rozhodnouti. Dobře zachované dřevo svědčilo by ovšem tomu, že dlouho přes sto let staré nejsou.

Na prostranství od malé věže směrem severovýchodním bylo nádvoří a za ním hradní palác, jehož základy spolu se stopami jiných dvou pěti- neb šestihranných věží možno viděti. Ze všeho toho nezbylo arci nic, leč pouhý rum.

Od městyse, rozloženého dole mezi skalou hradskou a zátočinou Lužnice, vedla cesta do vrchu se dvou stran; ku bráně ve valu předhradí na straně jihovýchodní a ku bráně pod palácem hradním a odtud vzhůru na straně severozápadní. Chráněna byla jednak silnou dlouhou zdí, jednak věžemi a ostatními staveními hradskými až nahoru.

Zámek v Jindřichově Hradci. Pohled od Vajgaru.

Po řečené druhé příkré cestě severozápadní sestoupíme s hradiště nyní lesem, mechem a keři zarostlého, dolů do bývalého městyse, Latranem zvaného. Nezbyly z něho leč trosky dlouhé obranné zdi po břehu Lužnice a pak vzhůru do vrchu, a něco málo jiných rozvalin. Ale zachovala se dobrá paměť bývalé rozlohy městečka. Tak jest dosud známo, kde bývalo náměstí, kde kostel a kde mlýn, po němž dnes arci již není ani stopy. Také se ukazuje místo, od kterého vedl přes Lužnici dřevěný most k protějšímu chlumu, na kterém stával druhdy hrad, Příběničky. Cesta k němu zdola vedoucí byla velice příkrá, snad jen pro pěší nebo soumary. Také ten, ačkoli menší, byl podobně pevně založen jako hrad první. Veliké příkopy, přírodou pevné místo a stopy bývalého silného hrazení — zvláště kulaté hlásky — svědčí tomu rovněž, že byl nesnadno dobytný. Ale co by byl snad nezmohl sebe silnější nepřítel, zmohla

bázeň — a marno se ukázalo vše, co bylo snad po staletí zřizováno k jeho obraně. —

Jsou to místa mrtvých, po kterých kráčíme, místa teskná, ale obrazotvornost mocně vzrušující. V tom pustém, lidu prázdném údolí pod námi není života, leč co ho tam věčně udržuje věčně živoucí příroda. Ale duch, jemuž možno jest staletí spojovati ve chvíli jedinou, naplní sobě údolí, naplní obě hradiště a mrtvý městys pestrým, barev i ruchu plným životem a vykouzlí tobě řadu obrazů, jaké nemůže podati štětec ani největšího umělce.

Neboť nedostatečno je všechno, čímkoli duch lidský svému okolí se zjevuje, a úplné i dokonalé pouze to, co tvoří sám sobě a v sobě sám.

Na lovu zřícenin.

„Hahou! Hahou!"

Ale to musíte, chcete-li mě docela napodobit, takhle volati: ha — á — — hou! ha — á — — hou!

Tak je to dobře.

Byloť mně překřičeti nejprve hukot Lužnice, spadající přes jez; potom hejno husí, které dělaly nad jezem dosti hezkou regatu, ale při mém objevení daly se do takového pokřiku, jakoby nepřítel se hnal na Kapitol-Soukeník. Dále měl dozněti můj hlas přes nějaká tři nebo čtyři sta kroků do Soukeníka a jeho stodoly, konečně mu bylo překřičeti asi šestero cepů, pravidelným taktem ve stodole na mlat dopadajících a nejkonečněji měl po tom po všem obrátit na mě pozornost pánů mlatců, v pilnou práci a při tom snad ještě pilnější hovor zabraných.

To byl ovšem na mou ne právě kyklopskou konstituci křiklavých orgánův úkol dosti veliký. Volal jsem, jak jsem jen mohl, a působil zároveň nejen na sluch, nýbrž i na zrak záložnických mlatců. Mával jsem totiž v povětří bílým slunečníkem, přecházel s místa na místo, hned nad jez, hned pod jez, hned zase k povýšenému nad paloukem lesu. Ale nadarmo, zcela na-

darmo. Všechno, čeho jsem docílil, bylo, že jsem poděsil husy. Vypluly na břeh a braly se pak — ke všemu s jakýmsi posměšným štěbotem — zvolna k Soukeníku.

Mě ze Soukeníka ani živá duše sobě nevšimla.

A já přece jsem se tam dostati musil, za celý svět jsem se tam dostati musil! Vždyť pak tam leží zřícenina, „za našich dnů skorem zcela neznámá zřícenina“, a tu jsem musil uloviti, děj se co děj! —

Ale odpusťte! Snad není Vašnostem Soukeník ani povědom, snad vůbec neráčíte ani věděti, co vlastně ten Soukeník jest. Aj, ovšem, ovšem! Na mně jest přece říci, oč vlastně jde. Člověk v těch živých vzpomínkách . . .

Soukeník tedy jest mlýn, který leží asi tři sta kroků od Lužnice a to zcela na suchu, tak že v něm nemůže mlet nikdo. Leda tak a to, jak a co se mele bez vody. Soukeník vlastně mlýnem ani není, nýbrž se mu jen tak říká podle starého zvyku. Před lety býval zde mlýn, a sice jak už mlýny při řekách bývají, hned na vodě. Ale mlýn zašel a jméno jeho přešlo na malý opodál ležící dvorec, který k němu kdysi patříval a po něm jméno zdědil.

„A co tedy dvorec Soukeník, jaká památnost, a kde vlastně? . . . Lužnice jest trochu dlouhá . . .“

Hm, hm, ano, ano. To jest tak, když člověk si nesrovná myšlénky a nepostupuje podle nějakého německého systému! Tedy Soukeník jest nedaleko Starého Tábora, tak co by člověk za čtvrt hodiny doběhl, kdyby nešel volně. A vlastně na tom Soukeníku samém pranic by nebylo. Ale Soukeník stojí na místě, kde dříve stávala tvrz . . .

Však dovolte. Mlatci se právě obracejí k druhé oplotni, snad se některý sem ohlídne a mě vysvobodí. „Haaáhou! Haaáhou!“ A hezky slunečníkem šermovat, jakobych chtěl odtud Soukeník na třísky rozbiti. A zase „Haáhahóu! Haáhahóu!“

Konec!

Obrátili se, otočili se — a mlátí dál. Jsou buď hluši, nebo nevidí, anebo mají obě dvě ty vlastnosti pospolu! . . . .

„Nevadí. Máme chvilku pokdy. Pravil jste, že byl Soukeník jednou tvrz . . . To jest zajímavé.“

Jen kdyby se jeden z těch — obrácených mlatců ohledl! Já přec nemohu skočiti do Lužnice a máchati se na druhý břeh. Ostatně tam jest na druhém břehu uvázána loďka, která patrně slouží k přívozu! A přec nikdo . .

„Ale prosíme, všimněte si . . .“

. . . nikdo si mne nevšímá! . . .

„. . . tázali jsme se, jakou tvrzí býval Soukeník.“

Ach odpusťte mnohokráte! . . . Soukeník, praví se, stojí prý na místě, kde stála dříve tvrz Sedlec.

„. . . náležející panu Oldřichovi z Ústí.“

. . . náležející panu Oldřichovi z Ústí, jak jsem již u Starého nebo u nejstaršího Tábora připomněl, a . . .

„. . . na které byl pan Oldřich z Ústí zabit.“

Tak jest. Výborně. A ta Sedlec nebo ten Sedlec, nebo jak vám libo, ta tvrz byla po svém rozmetání tak důkladně zapomenuta, že v naší době kromě asi tří lidí nevěděl ani v samém Táboře nikdo, kde stávala. Jenom táborský ředitel Václav Křížek, prof. Martin Kolář a prof. Augustin Sedláček. A od těch zvěděl jsem to já. Vlastně nejprve jen od ředitele Křížka. Neboť památného r. 1879, kdy celá tato událost dne 25. srpna se sběhla, honil se prof. Kolář někde za archivy a prof. Sedláček za starými hrady. Zbyl tedy jediný ředitel Křížek, který mně o Sedlci zprávu dáti mohl a dal. A zároveň řekl, že ani prof. Tomek to místo neviděl! . . .

Ani profesor Tomek!

Takovou pikantnost, poznati něco, co jest i profesoru Tomkovi neznámo, nemohl jsem arci sobě nechat ujíti. Když pak mně ke všemu ještě řekli, že jsou dosud po Sedlci malé zbytky, kousek nějaké té zříceniny, letěl jsem k ní a hořel touhou ji spatřiti a důkladně prohlédnouti.

A teď jsem stál na pravém břehu Lužnice a nemohl na levý, nemohl, ať jsem volal a se namáhal jak chtěl! . . .

A ke všemu: ej! hle! tam jest ona zřícenina!

Patrno! Ano! Malý sice, neveliký zbytek staré Sedlce, ale tím zajímavější! Jest za řekou a za paloukem, tam kde z něho počíná se zdvihati mírné návrší! Ano, toť zjevné zbytky staré rozvalené stavby — tmavě žluté kamení, zbytky zdí, nerovná půda — — není pochyby, toť náhrobník staré Sedlce! . . .

V mysli zjevily se jako zábleskem všechny ty hlučné barvité sceny, jaké jsem spojoval s dobytím Sedlce — a ti prokletí mlatci jako by byli snopy a ne lidé je mlátící! Ani jediný se nechce ohlednout! . . .

Povyběhnu k lesu, seberu všechny síly, dám dlaně s obou stran k ústům a halekám k Soukeníku na celé kolo:

„Hahóu! Hahóu! Hahóu!"

Konečně po dlouhých a velikých mukách náhoda jest mně přízniva. Mlatci — jinou živou duši kromě slepic a kohouta v Soukeníku jsem neviděl — doklepali právě druhou řadu, odkládali cepy, a dvě mlatičky, jak jsem pozoroval, měly se k obracení obilí, kdežto páni mlatci potahovali řemeny a chtěli si popřáti chvíli odpočinku.

V tom k nim zalehl můj zoufalý křik a všichni čtyři i s oběma mlatičkami obrátili se po hlase.

„Pří—víz!" volám, až mně samému uši zalehají, „pří—vóóz!"

A začnu šermovati slunečníkem a dávám rukama znamení, že bych tuze rád se dostal na druhou stranu. Byla to asi na mě dost zajímavá podívaná. Ctěná stodolní společnost mohla sobě mysliti jen dvojí věc: buď že nemám horní složení jak se patří v pořádku, anebo že se za mnou žene aspoň deset vrahů a lupičů.

Ale myslila co myslila: já jsem ze všeho pozoroval, že nejeví ani nejmenší chuti, aby mně pomohla na druhou stranu!

Stáli tam, ukazovali si na mne, něco spolu mluvili, ale ani jeden se nehýbal, aby došel aspoň k řece a zeptal se mě, co vlastně chci a proč se tak namáhám.

V tom jako na dané heslo všichni se hnou. Záblesk naděje — a děsné zklamání: všichni se mají opět k práci a odvracejí se ode mne!...

I u všech černých! Což pak mě vůbec nechtějí tam pustit?

A spustím a volám znova a sice tím silněji, čím více slábla naděje, že dosáhnu, čeho chci. Patrno, že schválně si mne nevšímají, že mne vůbec nechtějí převezti!

Ale ještě jednou naděje.

Zoufalost má patrně našla cestu k dobrému srdci českého lidu.

Společnost znova se ohledla, sestoupila se a cosi mezi sebou hovořila.

Měla patrně o mně válečnou poradu.

A jásej duše má i plesejte veškery vnitřnosti mé: jeden odkládá cep, vystupuje ze stodoly, jde zvolna dvorem a když vystoupil z vrat, dá se do skoku!

Postava k zulíbání: s hlavou nepokrytou, v rozhalené košili a kalhoty na jednu kšandu. V běhu se patrně bál, aby i ta poslední páska tělo ke kalhotám poutající nepraskla. Přidržoval si tedy kalhoty jednou rukou, kdežto druhá mohutnými oblouky v povětří se klátila.

Za každým jeho skokem vyskočilo i srdce mé, a bušilo radostně i pak, když skoky šlechetného jinocha se menšily. Blíže se ku břehu, šel již jen krok za krokem, bedlivě při tom na mne upíraje zrak. Já opět na něj. Před pěti sty lety, v době Oldřichů z Ústí, mohl to býti žoldnéř s helmem, sudlicí a snad obutý; dnes byla to postava bez sudlice, bez helmu, s jednou kšandou a bosá. Cep nechala ve stodole.

„Nó — jak —“ volám přes hučící jez — „pří—vóz?“

Mladík — bylo mu tak mezi dvaceti a třiceti lety — důkladně si mě prohlížel. Trochu z příma, trochu jen tak se strany, aby nebyl příliš nápadný. Bylo v něm kus té diplomacie, s kterou všude po venku se potkáváme.

„Chtěj' — jako — sem?“ odpovídá konečně rovněž s přestávkami, aby ho voda nepřehlušila.

„Ano — chci — jako — tam.“

„Maj' — něco — řídit?“

Aha!... To jest podezření a dojista klíč k celému dřívějšímu váhání!...

„Čerta — mám! — Podí—vat — zase — pryč.“

Ale jinoch stojí dosud a viděti na něm, že neví, má-li ze sebe udělati přívozníka anebo se otočiti nazpátek k Soukeníku.

Neujdeš!

Sáhnu do kapsy, vytáhnu minci, blýskám jí ve slunci a volám stejným pořáde slohem lapidárním:

„Šesták — sem — — šesták — tam!“

Vyhráno!

Byla-li v junu nějaká nerozhodnost, dvoušesták čili dvacetník rázem ji zažehnal.

Skočil bez řeči do loďky, uvázané kousek pod jezem, a jal se z ní vyhazovat děravým čtvrtnětem vodu. Bylo jí tam do polou — pro mě překrásná vyhlídka: dostanu-li se konečně na řeku, mohu se v prudkém proudu zcela bez namáhání zpuchřelou loďkou probořit a dáti se pak s ní dolů k Táboru. I tohle může býti dosti slušná podívaná!

Trvalo hezkou chvíli, než byl mládenec hotov. Pak loďku odvázal — prsty mě zrovna lupou k Homérovskému popisu všech jednotlivostí. Ale nepoddám se. Trvalo by to příliš dlouho. Tedy šlechetný mládenec loďku odvázal, odrazil bidlem a přistal na břehu, kde jsem netrpělivě čekal.

„Příteli,“ říkám tak jen lidem, které neznám, „příteli,“ táži se tónem nejpřátelštějším, vypočteným na zažehnání i nejmenšího podezření, „proč pak jste mě nechtěli převezti?“

Přítel zabodl bidlo a jako náhodou se ohledl stranou.

»I — mlátíme,“ zněla odpověď.

Hm, hm, v tom jest přec jen něco!

„A co jich sem vlastně vede?“ obrací najednou můj Charon — při kluzkém dnu zpuchřelé loďky mohl jsem jej zaň považovati — rozmluvu ve prospěch své zvědavosti.

Rozuměl jsem. „Dříve se vyzpovídej a pak tě teprve převezu,“ byl smysl otázky.

Nebylo váhání.

„Máte tady nějaké staré zdi — příkopy . . .“

„Staré zdi — příkopy?“ opakoval přívozník nevěda, co z toho sobě vybrati.

Nestudoval asi Palackého a s táborskými historiky nejspíše také neobcoval.

„Bývala tady jednou stará tvrz,“ vysvětluju, „a zbyly po ní nějaké zdi nebo příkopy.“

„Tak nejsou od úřadu?“

Zarazím se překvapen.

„Nejsem,“ odpovídám po chvíli. „Jak vám to může připadnouti?“

„Pravda,“ a mrskne při tom okem po mém bílém slunečníku a tašce, jaké u táborských pánův od úřadu ještě neviděl. „No, jen tak,“ dodá, a hned zamlouvá: „Tak odrazím.“

Odrazil až bych byl bezmála padl po plzkém dnu lodice, na kterém nebylo opory noze obuté.

„Dovedete mne k těm zděm?“ tážu se ho.

„I třebas. Ale jen kde jsou?“

„Vždyť jsem je viděl tady před dvorcem.“

„Aha! Dovedu.“

„Což pak je neznáte?“

„I znám, jak pak ne.“

Dostali jsme se šťastně ke druhému podobně nízkému břehu. Vyskočil jsem naň s vášnivostí lovce, stopujícího zvěř, anebo starožitníka, jenž větří někde starou knihu s vepřovou vazbou nebo umrlčinu pohanských popelnic.

„Tak tam,“ ukázal můj průvodce ke vzpomenutým již nízkým rozvalinám.

Opravdu, jsou to rozvaliny!

Dám se do ostrého kroku, jinoch horlivě za mnou natahuje nohy. Již jsme na blízku, ještě zaclání keř pozoruhodný zbytek staré Sedlce.

Ale vykročím — — — a strnulý stanu . . .

Stanu, a mlčím, jsem zahanben, jsem zničen . . .

„To jsou zbytky Sedlce?“ obrátím se po chvíli k průvodci.

»No, to jsou ty zdi, co si je přáli vidět! Leda tam, stavení,“ a ukázal na dvorec.

„Toť je přece pouhý zbytek nějaké staré — cihelny!« hřmím společníku do duše . . .

Můj jednokšandový soudruh zahleděl se na mne překvapen, nevěda, co si má z mého chování vybrati.

Kdybych byl měl tak živou fantasii, jako onen starožitník, jenž v každém dolíku a hrbu lesním viděl pohanské hroby, mohl jsem míti trosky cihelny za trosky Sedlce. Takto ale viděl jsem, že cihelna byla ode vždy jen cihelnou a nepocítil jsem ani nejmenšího hnutí, povyšovati ji za tvrz šlechtickou.

V první chvíli připadla mi sice hrozná a hrozně rouhavá myšlénka, že snad táborští historikové neprohledli sobě blíže tuto „zříceninu“ — — — a že tedy sami jen myslí, že mají před sebou zbytek staré Sedlce! . . .

Ale něco takového mohlo mi připadnouti arci jen ve chvíli první. Neboť hned ve chvíli druhé zatřáslo mnou opovážlivé rouhání, jakého jsem se onou myšlénkou hned proti třem historikům dopustil . . . Jal jsem se tedy ohlížeti, zdali nevypátrám něco jiného, co by se tak asi podobalo kousku bývalé Sedlce.

Ale oko hledalo marně . . .

Již jsem si myslil, že se vrátím zrovna tak jako prof. Tomek a budu řiditeli Křížkovi nějak se smíchem nebo snad s rozpačitostí vyprávěti, že jsem Sedlce také neuviděl — — ale konečně připadlo mi, že snad také ústa mohou přece něco dokázati.

Byla to ovšem práce krušná. Mnoho a mnoho musil jsem se ptáti, než se konečně rozpomněl můj průvodčí, že jest na pasece „takový kulatý příkop“.

Duch se mi opět vzpružil.

„To by mohlo býti,“ dodávám sobě naděje a průvodci svému smělosti; „doveďte mne tam.“

A šli jsme — a ejhle — nalezl jsem, co hledal jsem!...

U návrší za Soukeníkem, na nedávné pasece, přišli jsme k místu, na kterém možná stávala kulatá silná věž, obehnaná příkopem — pevný to srub, do kterého asi ukryl pan Oldřich z Ústí hlavní své jmění a peníze a skvosty těch, kteří je z okolí před Husity přinesli na Sedlec. Od kulaté hlásky dolů táhla se stavení a slabé, více oplotné než hradební zdi tvrze tam, kde stojí Soukeník a kde za časův Ústeckých bývala nejspíše hospodářská stavení. Naproti tomu od hlásky k jihu přišlo se k náspu a příkopu a dále po mostě ku hlavnímu obytnému stavení tvrze.

Dnes arci po celém bývalém hražení zbyl jen onen kulatý příkop kolem bývalého zděného srubu a opodál ještě kus právě vzpomenutého příkopu hradebního, namnoze ale již zasypaného, za kterým se zdvihal palácek. Jinak není po Sedlci památky — něco kamenů z její zdi bude ovšem ve staveních Soukeníka. Bylať od Husitů nejen zažehnuta, nýbrž i do samých základů pobořena. Ale místo, kde srub stával, jest tak zřetelné, příkop tak hluboký a bývalé základy srubu tak zřejmé, že není nejmenší pochyby, že právě tady stávala Sedlec, z paměti lidské dlouho ztracená. —

Nezůstal tedy přece můj lov bez kořisti — a vytrvalost moje byla odměněna ještě jiným úspěchem. Bedlivým prohlížením příkopů vzbudil jsem totiž pozornost i samého průvodčího takovou měrou, že sice nesměle, ale již jaksi důvěrně se počal ptáti, co že tady stávalo a kdo tu bydlíval.

A tak jsem začal o Žižkovi a o Starém i nynějším novém Táboře; neboť Žižku zná podle jména a rozbitých hradů i poslední pasák v Čechách — a za toho jsem mohl plným právem

míti svého společníka, i kdybych ho byl neviděl mlátit — a Tábor znal můj posluchač z jarmarků. Ale také věděl, že na místě nynějšího Starého Tábora „bývalo před časy velké město". Od tohoto města a jeho dobytí tedy vycházeje, řekl jsem mu, že tady stávala veliká tvrz, do které se utekl majitel Ústí, český to pán, když na něm jistebnický zvonař Hromádko dobyl pozůstatcích jeho města.

„Pozdrav Pánbůh," prohodil si můj žák v historii, „to byla pro toho pána jak se patří škaredá středa! Dnes jíst a pít a tancovat a zítra sotva před smrtí utéct — to je tak něco!"

„Znáte-li pak Pintovku u Tábora?" táži se ho k vůli další přednášce.

„Jak pak by ne?"

„Ale nevíte, proč se tak jmenuje?

„Nevím."

„Tedy vám řeknu."

„Zůstaňme, pěkně prosím, u Sedlce!"

„Zůstaneme: ale Pintovka bude při tom."

„No, to tím líp."

„Když dostali Husité Ústí, myslili si, nepotřebují si nechati Sedlec na krku. Vybrali se tedy hned v postě, udeřili na ni a dobyli jí. Ústecký pán měl kolem sebe houfec udatných chlapův, ale obrana byla marna. Husité čeleď v boji pobili, samého Ústeckého pána cepy utloukli.

„Hej, hej," kroutil hlavou chasník, „cepy, cepy!... No, když tak člověk vezme cep do ruky a začne jím točit — ono by to šlo — na mou duši — tak, tak, bouch! bouch!"

Dostal se bezděky do ohně, oči se mu zjasnily, napodobil prázdnýma rukama obracení cepu a mlácení...

Bylo mně, jakobych viděl vytrysknouti jiskru z toho starého českého kamene, který tu mrtev leží již půl páta století...

Pozoroval jsem jej chvilku, ale oči jeho se na mě upjaly, abych povídal více.

Náměstí v Třeboni.

„Panu Oldřichovi potom Táboři nohy usekali a tělo jeho do ohně uvrhli... Ze všeho pak lidu sedleckého zbylo jen šest oděnců...“

„Oděnců, oděnců,“ přerušil mě.

„Bojovníků,“ vysvětlil jsem, „a s těmi si udělali vítězní Husité děsný žert. Řekli jim totiž, že z nich jen toho na živu nechají, kdo ostatních pět ve společném boji pobije... Bojovníci sedlečtí přijali krvavou hru o život. Rozstoupili se, udeřili na sebe a vraždili druh druha. Ve chvilce byla hra rozhodnuta: ze šesti zůstal jediný — Vaněk Pinta. Husité dostáli slovu, nechali ho na živu a později mu vykázali — když Pinta po válkách na Táboře bednařil a Tábor více v Čechách nevládl — kousek lesa nad Lužnicí. Po něm byl pak celý les jmenován Pintovkou.“

„To byli tenkráte chlapíci!“ liboval si mladík. A ztráceje se v myšlénkách na Žižku a Tábor, dodal: „Kdež pak jsme my dnes!“

...Kdež pak jsme my dnes!...

— — — — — — — — — — — — —

Já jsem arci neměl u Soukeníka nic více na práci a proto jsem se dal po šťastné výpravě na pochod zpáteční.

Průvodce svého, který mě tentokráte ochotněji převážel než poprvé, odměnil jsem královsky: dalť jsem mu ne slíbených dvacet, nýbrž hned čtyřicet krejcarů! Nebyla to sice suma zrovna nesmírná, ale viděl jsem, že potěšila mého přívozníka více než jsem se mohl nadáti. Ostatně myslím, že jsem se tím štědrotě královského domu pruského úplně vyrovnal. —

Vrátil jsem se do Starého Tábora a vyprávěl tamnímu panu učiteli, který mně dříve ukázal cestu k Soukeníku, jak nesnadno jsem se dostal na druhý břeh Lužnice.

Dal se do hlasitého smíchu.

„Mohl jsem také na to vzpomenouti,“ řekl, „než jste odtud odešel! Na Soukeník jde jedna exekuce za druhou a komise tam jsou každých čtrnácte dní. Měli vás tedy za někoho od úřadu, a štěstí vaše asi bylo, že jste měl bílý slunečník a široký

šedivý klobouk na hlavě. Jinak by vás tam nebyli pustili. Profesoru Tomkovi povedlo se hůře. Byl tady asi před čtrnácti dny s doktorem Tomanem a ještě s jedním doktorem...“

„Rezkem,“ pravím.

„Ano, Rezkem. Profesor Tomek chtěl také shlednouti Sedlec a vyjel si tedy z Tábora v kočáře k Soukeníku. Ve dvorci je však měli za soudní komisi a nepřevezli je! Nedostali se tam!“

Blahoslavený klobouku můj a bílý povrchu i modrý vespod slunečníku! Přísahám u Sedlce, že vás povždy nositi budu, kdykoliv se vydám na některou cestu výzkumnou a zvláště na lov zřícenin! Neboť vy jediní jste plachtou čarodějnou, která mne přenese všude tam, kam nohu úřadní nikdo nepustí. Žehnám a blahoslavím vás i zachovám, pokud vydržíte a v prach a popel se nerozpadnete!

Bechyně.

Stranou všelikého většího ruchu a v dobu, kdy jsem je navštívil, málo známo stojí nad Lužnicí město, jež polohou svou a zevní malebností patří k nejkrásnějším městům celých našich Čech. Z řeky vyvstává dlouhý vysoký čeřen skalnatý, věnčený mohutným zámkem, kostelem, věžemi a klášterem, staveními městskými, zahrádkami a zbytky starých hradeb městských a zámeckých. Pod tím široká plocha vody jezem nadržené a po levici vodou od města oddělen skalnatý hluboký hvozd.

Toť Bechyně — toť obraz, jakých po cestách jen málo se vyskytá.

Dojem, kterým město působí, zvýšen byl dobou, ve které jsem je spatřil poprvé. Přijížděl jsem po silnici od strany táborské. Večerní šero zdvihalo se z údolí, prosívalo se dolů s nebes a lehké páry vznášely se z teplé vody do chladného večera. Tu lehký závoj průsvitný a jako ze stříbrných nitek tkaný, vystupoval před skalou, onde úzký pruh vinul se po ní a jinde opět celé skupiny oblačné kladly se na její kamenná prsa. Podélná hora rostla v pološeru do výše, budovy a věže nabývaly

tvarů fantastických a obrovský ten kolos celku jakoby oživoval, jakoby se měnil v ohromnou postavu báječnou. —

A v lesku slunce na druhý den opětně na Bechyň z týchž míst hleděl jsem a obraz novým a opět krásným pohledem mne vítal. Fantastičnost večerního šera zmizela; co včera splývalo v jeden celek, stálo dnes přede mnou rozčleněno a vlastním tvarem svým. Tajemnost zaměněna byla určitostí, tón šera pestrotou, jednotnost řadou předmětův. Ale jednotlivé části nebyly rozptýleny, nýbrž tvořily opět pospolu obraz určitým rámem objatý a při tom jasně barvitý, a veskrze velice malebný.

Polohu a zevní pohled Bechyně možno nejspíše porovnávati s polohou a celým obrazem Nového Města nad Metují. Jsou si velmi podobny. U obou podélný ostroh, u obou z údolí vystupující skála, u obou zámky a věže zámecké, kostelní i klášterní, u obou zahrady a zahrádky, stromy a keře nahoře na skále, u obou nízké domky městské.

Jen v jedné věci se rozcházejí. Nové Město kulatými a lehkými věžemi svými, drobící se opukovou skalou, na které stojí, a celým kvetoucím okolím svým, zejména množstvím stromů ovocných, jest i při svých starobylých branách a domcích živé, lehoučké, koketní. Bechyně proti tomu tvrdou jednolitou skalou, těžkými čtverhrannými věžemi, temnem postranního lesa a širokou hladinou vodní jest vážná, mohutná. I v záři slunce spočívá cosi na její čele jako chmura, kdežto Nové Město i za dnů zasmušilých lehce se usmívá.

Osobní dojem a záliba v tom či onom vzezření starých měst může býti jediným a ovšem tedy zcela subjektivným rozsudím, kterému městu kdo by chtěl dáti přednost. Mně se Bechyň více líbí, ale ovšem jen pokud jde o pohled na ni z okolí a ne o vnitřní ráz města. V tom jest opět, a sice bez odporu, Nové Město nad Bechyň. Neboť Nové Město, ač pochází teprve z počátku 16. věku, jest uvnitř svým náměstím jednotnější a starobylé, kdežto mnohem starší Bechyně má po velkých ohních zcela běžný ráz úhledného menšího města nové doby. Náměstí

Bechyně.
Kreslil Karel Liebscher.
Zámek.
Klášter.

jest v Bechyni rozsáhlé, čtverhranné, postrádá však pro hojné mezery mezi domy jednotnosti.

Zvenčí i vnitř města obrací k sobě oko nejvíce bechyňský zámek, stojící na místech bývalého prastarého hradu, o kterém pověst dí, že byl založen samou kněžnou Libuší. Na starý hrad dosud upomíná část bývalé budovy s baštou, zařízená i tady praktickým smyslem potomků v pivovar, dále sousední veliká bašta kulatá, další jedna bašta čtverhranná a druhá rohová pětihranná, a konečně — kromě jednotlivých zdí základních a bašt snížených — mohutný zbytek staré hradby tak zvaná Čertova zeď. Ty pozůstatky nepocházejí však ze stejné doby. Jsouť jednotlivé z nich — zvláště Čertova zeď a stará stavba a bašta pivo-

varní — z hradu nejstaršího, jiné pak z pozdější hradní stavby, provedené roku 1268 za krále Přemysla Otakara.

Starožitnost těchto zbytků jest hned na první pohled patrna. Na nynějším volném prostranství zahrady v předhradí stával vedle nynější vysoké sýpky kostel sv. Ludmily, pozdější to kostel českých bratří, a kaple sv. Jiří. Nynější sýpka v přední části zámku a sousedící s ní podélná budova, tak zvaný Hozlaurovský dům, mají arci oku velmi nápadné vysoké štíty a vysoké střechy a k své délce jsou poměrně úzky. Zachovala se při nich i jednotlivá kamenná pažení nízkých dveří gotických. Vše to svádí k domněnce, že tyto dvě budovy zřízeny jsou z budov onoho kostela a kaple.

Do zámku vstupuje se od města mimo rozsáhlou, koncem minulého století vystavěnou jízdárnu, stojící asi v těch místech, kde před časy příkop odděloval hrad a později zámek od města. Na pravo od jízdárny jsou vzpomenutý starý zbytek župního hradu, nyní pivovar, a dále malý domek zahradní. Na levo stavení nynějších hospodářských a důchodenských úřadů knížat Paarů, za kterým stojí ona sýpka. Rozkošná zahrada, založená mezi starými zdmi hradními a opřená jimi i sníženými baštami, prostírá se odtud velkým kruhem až k příkopu a mostu, jenž odděluje hlavní budovu zámeckou od těchto předních stavení.

Ze zahrady otvírá se překrásná, v pravdě romantická vyhlídka do údolí Lužnice a na protější jednak lesnatou, jednak holou podélnou vysočinu. S každé strany jiný obraz a při každém téměř kroku změna i v jednotlivém hlavním obraze. Rozkošné to a skvostné pohledy. Skalnatým jehličným lesem a budovami zámeckými ladí ducha k romantické tvořivosti obrazů, širým s druhé strany prostorem povětří a protější vysočinou k touze do končin dálných, nejbližším pak okolím květné zahrady ku klidu a míru, do kterého on z bouří a bojů života tak rád se uchyluje a v něm tak rád se ztrácívá. Klid najdeš tady pohledem na záhony květné a najdeš jej také vstoupě do zahradního domku na levé straně, který jest polou kaplí a polou místem tichého

zátiší. Jde z něho vyhlídka na stráň Lužnice a domky města, klášter a zbytky městských hradeb, jež se na ní bělají.

Pod zahradou nalézají se rozsáhlá sklepení. Možno tedy právem souditi, že v těchto místech bývala druhdy hradská stavení, která při pozdějším přestavění hradu v pohodlný zámek byla zbořena. Mimo sklepení nachází se tam pod zemí i síň a šíje ve skále vytesané.

Příkop odděluje zahradu a celé bývalé předhradí od prvotního hradu, nynější hlavní budovy zámecké, která věží opatřena jsouc, vévodí celému okolí. Přes příkop jde se po mostě k bráně, kterou počíná nový zámek a za tím stojí starý zámek, do něhož opět se vstupuje branou, ozdobenou věžemi pětibokými. Nový zámek již dle způsobu stavby a zvláště dle rustiky, která vyhlédá na četných místech z pod vápenného obalu, pochází ze šestnáctého století, kdy podobné stavby prováděli na českém jihu zvláště Hradečtí a Rožmberkové. Jest velká, ve čtverci vystavěná s dvorem uprostřed. Křídla její stojí nad skalnými srázy vrchu, průčelí hledí do zahrady.

V jedné části přízemí starého zámku jest komora, již fantasie architektova zajímavě zřídila: uprostřed komory stojící a klenutí stropní nesoucí sloup upraven jest na způsob stromu tak, že sloup sám má tvar kmene a žebra stropní tvary větví palmových.

Od starého zámku prostírá se malá parková zahrada k černé Čertově zdi, jež tajemně a hrozivě se vypíná nad silnicí, vedoucí vzhůru od řeky do města. Každý proud nepřátel býval by na ní utlučen s hradu, nad ní takměř visícího a po celou její délku až do města jí hrozícího. Aby pak hostům nevítaným byl po ní přístup naprosto zamezen, byla ještě s druhé strany pod hradem bašta a zdi hradební. Bašta, nízká to kulatá vížka se špičatou střechou, nad kterou bdí plechový kohout, stojí doposud na vysokém a úzkém skalním podstavci a dodává údolí i zámku veliké malebnosti. Spodek její jest zdivo prastaré, rustikou pokrytý svršek z dob Petra Voka Rožmberka. Druhdy asi bydlil v ní

hlásný, jemuž bylo pečovati o pozorování příchozích a dle potřeby i o hájení cesty. Ve druhé však polovici minulého století a snad již dříve, bydlíval v ní kat, jsa tak po ruce hned, když milostivá zámecká vrchnost ráčila dáti některému poddanému hlavu srazit aneb jej aspoň na skřipec natáhnout a hořícími pochodněmi lehtati.

Soudy děly se v zámku do 16. století ve světnici, jež dosud jest zachována. Příchozímu ukazuje se místo, kady odsouzení spouštěli se otvorem v podlaze k dolejšímu vězení a stínadlu... Bezděky sebou pohneš a jsi rád, když ocítíš se opět na volném povětří, kde na tebe nepadá olovo podobných upomínek.

Soudní síň jest ostatně zajímavá nástropními obrazy asi z konce 17. nebo z 18. věku pocházejícími. Jsou nevelké, polovypuklé, každý v jednom poli stropu a s latinským kolem sebe nápisem. Tato síň, dále zbrojnice s obrazy a malé museum zajímavých starožitností, nálezů to v pohanských hrobech a mimo hroby u Rataj, Opořan, Dobronic a Zdechovic, starých nástrojů, různých podkov, zbraní, uměleckého zámku atd. — konečně sklepní ve skále vytesaná studně patří ke starým památnostem hradu a nynějšího imposantního zámku, jenž druhdy býval z nejdůležitějších hradů českých.

Tvořilť střed veliké župy bechyňské a většího ještě arcijahenství, celý český jih v sobě držícího. Hrad tady stával prastarý a byl darován od krále Václava I. biskupství pražskému. Od toho jej získal král Přemysl Otakar výměnou za jiné statky a vystavěl jej — an hrad byl tou dobou zpustlý — způsobem novým a pevným. Zachovaná kulatá bašta a základy bašt kulatých jsou toho hlasatelem nad pergamen a pečetě spolehlivějším. Koncem třináctého věku přešel hrad na čas v držení pánův odtud z Bechyně se zovoucích, načež za krále Jana spadl opět na krále samého, jenž při něm založil město Bechyni. Brzy však byl hrad od krále prodán Šternberkovcům a později získán markrabím Joštem. Za krále Václava dostal se v držení milci královu, témuž Leflovi z Lažan, k němuž kněz Koranda se

ubíraje, od Rožmberských jat jest. Později vládli tu opět Šternberkové a Švamberkové a konečně od r. 1569 poslední Rožmberk pan Petr Vok

Ten koupil dne 27. června 1569 hrad a město Bechyni — kromě kláštera a jeho příslušenství — od pana Jindřicha staršího ze Švamberka, načež hned se přestěhoval na nový hrad a tam dal do života veselého a bouřného, jenž mezi tehdejší šlechtou valně přicházel do mody. Pan Petr Vok peněz neměl, ale vypůjčoval si je a na Bechyni kvašeno a hodováno, jakoby tvrdá skála bechyňská byla ze zlata. Celý roj služebnic z rozličných národů chován tam pánu k radosti a hostům ke společenské zábavě, a nepočetní staří a mladí šlechtičtí i nešlechtičtí soudruzi měli u pana Petra Voka byt a fedrunk neobyčejný. Zachovaná v archivu třeboňském knížka, do které se zapisovaly zbožné i divoké průpovídky, s jakou kdo vynášel přípitek, podává se svými obrázky dobrý důkaz, jakého ducha bývala bechyňská společnost.

Ale čím více bylo živo na Bechyni, tím více rostly dluhy páně Vokovy. Tržní lhůty za Bechyň nebyly placeny, židé pražští a mimopražští přičinili se, aby vypůjčené kopy co nejrychleji se desateronásobnily, a tak nezbylo posléze panu Petru Voku, leč aby skroušeně se obrátil o pomoc ke svému bohatýrskému panu bratru Vilémovi. Ten však mu místo peněz poslal důtklivý list, „prudký to prach a dobrou kapitolu“, jak dí Václav Březan, dějepisec Rožmberský.

Když pan Kuneš Dvořecký hleděl pana Viléma panu Petru Vokovi nakloniti, odepsal mu pan Vilém: „...Však ta správa (páně bratrova) nic déle netrvala než do koupení a postoupení Bechyně, již pak pan bratr nemyslil na placení Bechyně; než vzal před sebe to, aby měl na zámku deset aneb dvanáct děveček a děvčat; ty mají své zvláštní dostatečné opatření, to jsou jeho komornice, ty mívají klíče od jeho pokojů i ke stolu mu slouží. K tomu žádné pobožnosti, žádného řádu, žádné správy

v ničemž není, útrata nesmírná, čeledi nepotřebné s ženami množství.“ —

Nepomohl tedy pan Vilém panu bratrovi v ničem, až teprve když viděl, že »pan bratr cesty své napravoval“, zachránil jej od nevyhnutelného skorem již uvěznění pro dluhy. Jednou z podmínek páně Vilémových bylo, aby pan Petr Vok se oženil. Pojal tedy pan Petr Vok za manželku bohatou Kateřinu z Ludanic, kteráž „byla paní velmi divné melancholie a fantazí zvláště v nemoci plná, nesprávná sice, od přirození dobrotivá, příliš štědrá a marnotratná hned v panenství svém, všecko by byla rozmantlovala“ — ale choti svému upřímně byla oddána a do něho zamilována.

Pan Petr Vok po příkladu páně Vilémovu jal se znova stavěti, rozšiřovati a zvelebovati dosavadní hrad Bechyň v zámek nový a ozdobný. Když pak zemřel pan bratr Vilém a pan Petr Vok stal se vladařem domu Rožmberského, prodal na umenšení dluhů Bechyni Šternberkům. Od těch přešla sňatkem v držení hrabat a pozdějších knížat Paarův. Snad také veselost po místech se dědívá: jeden hrabě Paar Bechyni držící — tak se vypravuje — prohrál r 1780 za jednu noc v kartách celé panství smiřické. —

V postranní ulici bechyňské — jdeme-li ze zámku, v pravo od náměstí — stojí nad svahem hory malý ale velice pozoruhodný klášter a při něm starý kostelík. Kostel jest gotický a vysoce zajímavý. Již rozdělení jeho obrací k sobě pozornost. Obyčejně bývají gotické kostely buď trojlodní nebo jednolodní. Tento však vykazuje se zvláštností mnohých jihočeských staveb gotických, jest totiž pouze dvoulodní. A kromě toho jest nápadno jeho rozdělení. Presbytář není postavena ve středu šířky kostelní, v ose celého kostela, nýbrž v ose hlavní lodi. K té pak přistavěna jest na straně epištolní loď vedlejší, oddělená od hlavní třemi sloupy. S druhé strany přiléhá ke kostelu křížová chodba klášterní, ale nikoliv tak, aby symmetricky nahrazovala třetí loď kostelní. —

Dále má kostel v lodích touž sklípkovou čili diamantovou klenbu, kterou viděti v lodi kostela táborského. Jest to gotická klenba, provedená úplně bez žeber, o které se opírají stropy jiných staveb gotických. Jen že tady při nižším stropu kostela jest ještě výraznější. Vždy čtyry různými plochami k sobě schýlené trojúhelníky tvoří jednu hráň, spočívající tíhou svou nikoliv na nějakém žebru, nýbrž jen na sousední hráni, která opět přenáší tíhu na hráň postranní až ku klenutí, jež spočívá buď na pilíři uvnitř kostela nebo na postranní pilířové zdi kostelní. Sousedství hrání tvoří pak přirozeným způsobem nahoru do stropu malý pravidelně ohraničený sklípek. Strop vypadá tím, jako by byl složen ze samých velikých špičatých hrání a sklípků, i jest to stavba stejně originální jako smělá a na přísném výpočtu se zakládající. — Presbytář má všady obyčejné pravidelné klenutí gotické.

Sklípkové klenby užito však v Bechyni nejen v kostele, nýbrž i v zákristii a nízké křížové chodbě klášterní. Zvláště křížová chodba nabyla tím podoby sluje, jejíž strop tvoří obrovské hráně nerostné. V křížové chodbě nalézá se také pozoruhodná malá gotická kazatelna, tesaná z kamene. Skoro stejnou nalezl jsem i v Soběslavi, kdež jest přizděna zvenčí ke stěně tamního hřbitovního kostela.

Klášterní kostel bechyňský dále se honosí dvěma oltářními obrazy od Skrety, jedním od Brandla a krásným obrazem nanebevzetí Panny Marie na hlavním oltáři od mistra neznámého. Kromě toho má na kruchtě veliká společná sedadla bývalých literáků, slohu sice renaisančního, k tomuto kostelu se nehodícího, ale řezbářské práce velmi umělé.

Bohužel jest celý pamětihodný kostelík pokažen a znetvořen přístavkem, jejž dala provésti zbožná mysl v nejlepším sice úmyslu, ale v prašpatné znalosti i nejskrovnějších zákonův stavitelských. K postranní lodi přistavěna totiž od poslední Šternberské držitelky Bechyně vypouchlá kaple vlaského způsobu — hrozný to přídatek k úměrným rovnočarým a štíhlým tvarům

gotickým! Kostel, založený s klášterem r. 1281 prvotně jako malá kaple a teprve později vystavěný ve způsobě nynější, jest od dávna, zejména však od 17. století kostelíkem poutnickým. Ale býval — dle archivu klášterního — k poutím „nával takový, že až ženám těhotným v tlačenici plod z těla býval vymačkán". Chtějíc tedy kostel rozšířiti, odevzdala Marie Terezie Šternberkovna, provdaná za hraběte z Paaru, provedení díla „mistru", který onou vlaskou kaplí spáchal na něm hřích smrtelný.

Kostel klášterní udržel se ve stavu o mnoho lepším než městský kostel děkanský. Dávaliť se do něho — a dávají dosud — pochovávati majitelé panství, kteří za to dle potřeby poskytují pomoc klášteru i kostelu. Nalezneš tady pomníky Šternberské a Švamberské a jeden Ryžmberský — Johanky z Ryžmberka z r. 1529, choti pána bechyňského. Klášter jest nyní františkánský, druhdy býval minoritský. Když Husité Bechyně dobyli a klášter zkazili, byl na sedmdesát let zpustlý a teprve koncem 15. věku opět osazen —

Také městský děkanský kostel sv. Matěje s vysokou mohutnou věží jest slohu gotického, ale bohužel při obnově z počátku 17. věku po velkém požáru pokažen. Presbytář má sice žebrovou klenbu gotickou, lodi však již jen obyčejnou křížovou. I tento kostel jest zajímavý tím, že má dvě lodi, ale pravidelné; tři sloupy jsou totiž postaveny v hlavní ose celého kostela a rozdělují jej tedy na dvě pravidelné polovice. Sloupy jsou bez hlavic a kulaté; ve zdech kostela proti nim stojí rovněž sloupy, na které se skládalo dřívější klenutí gotické, ty však jsou čtyrhranné.

Kromě starého obrazu „černé" Panny Marie jest tu na hlavním oltáři krásný obraz sv. tří králů od Brandla. Jinak dělá vnitřek tohoto kostela děsným chorem a zevšad patrnou chudobou dojem velice trapný. Městu i knížecímu patronu sloužilo by ke cti, kdyby bylo postaráno o lepší jeho vnitřní úpravu. Podobně mohutná jinak věž s ozdobnou kamennou pavlačí obloukovou potřebovala by právě jako věž zámecká, střechy nové,

štíhlejší. Střechami dosavadními jsou obě příliš sraženy. Lepší vížky zasluhoval by i kostel klášterní.

Kromě řečených dvou kostelů jest v Bechyni ještě třetí, pohřební to kaple se znakem Šternberkův, ale z doby mnohem pozdější a málo pamětihodná. —

Historie Bechyně jest v hlavních rysech historií všech menších měst: byla dobyta od Husitů, zpustošena ve válce třicetileté od císařských a stavovských — jiná města i od Švédů — a zkažena několika požáry.

Prvotně stával nad Lužnicí jen hrad s malým podhradím, místo něhož král Jan Lucemburský založil nynější město a svěřil jeho opevnění Oldřichu Pflugovi, který měl nad oratoriem kláštera dvůr. Po dlouhou dobu byly hrad i město místy veledůležitými jakožto sídla župy, arcijahenství (již ve 12. století; z prvních arcijahnů připomínají se Dětleb, Heřman a Vécemil) a pozdějších úřadů krajských, kteréž odtud v minulém století převedeny do Tábora.

Převedením jich zadána dalšímu slibnému rozvoji Bechyně citelná rána; neboť mimo nevelkou orbu a málé počátky průmyslu není tu živností, které by městu otvíraly větší budoucnost. Snad až jednou dotkne se Bechyně železnými pruty dráha železná, vykouzlí v ní větší ruch. Překrásná poloha města, rozkošné lesní okolí i od dávna známý pramen vody léčivé mohou vábiti k hojnému tady se osazování, ale ovšem nutno jest, aby zároveň vábila vyhlídka na nějakou živnost!

Za starých časů měli arci měšťané bechynští snazší výživu. Celá okolní krajina slynula bohatstvím zvěře a hojností ryb. Udělil tedy dobrotivý a v pravdě milostivý pán Albrecht Bechyně z Lažan měšťanům v polovici 15. věku výsadu, že každý z nich smí chovati jednoho nebo dva chrty a s nimi zajíce honiti, v řece pak a v rybníce pro svou potřebu, však nic na prodej, chytati ryby, v lesích bráti sobě vývratě, souše, chrastí a suché větve, a na panských pozemcích volně pásti dobytek.

To byly ovšem zlaté, báječné časy měšťanův bechyňských, které sotva kdy více se vrátí! . . .

A když se nabažili páni měšťané kratochvílí lovu, svobodného pasení dobytka a lámání suchých větví, mohli pouštěti kamenné rachejtle. Jak totiž Balbín vypravuje, nalézaly se kolem města tak zvané bechyňské kameny, nerosty to zvláštního způsobu a vlastností: ve větším kameně, když se rozbil, ukázal se menší kámen, v tom kameně ještě menší a v tom ještě menším jádro; zrovna jako v pohádce. Když se jádro hodilo do ohně rozpálilo se a rozlétlo s třeskem velikým.

Soběslav.

Proti Táboru a Bechyni, jež se rozkládají na vysokých ostrozích, jest Soběslav městem roviny. Také Soběslav byla ve středověku a zvláště v prvních dvou stoletích novověku silnou pevností. Trojnásobný pás silných hradeb se širokými příkopy, z nichž aspoň první zevní mohl býti vodou napuštěn, vinul se kolem města pohodlně rozlehlého, a Lužnice a Černožský potok tvořily ještě čtvrtý, velmi důležitý val. Do města vedly úzké brány, co by ztíží tři jezdci vedle sebe mohli jeti, a na severozápadní straně zdvihal se tvrdý, ještě zvláštním hražením opatřený hrad.

Dnes jsou z něho posledním znatelným zbytkem kulatá věž velice silných zdí, na jedné straně příkopy vyzděné, a na druhé, u věže, kus starých zdí, na kterých později vyrostl, tak jako jinde, nezbytný pivovar. Jsou tu ještě jiné stavby, jež patřily druhdy ke hradu, z nich jmenovitě „Rožmberská škola" — českobratrské gymnasium, které tu založil r. 1606 držitel Soběslavě Petr Vok Rožmberk. Ale i toto i všechna stavení ostatní jsou proti onomu dávnověku nyní již zcela přeměněna, prodle-

ním století již několikráte od samých základů přestavěna, tak že z prvotních zdí nezůstalo asi nic více, než nějaký kus v zemi ukrytého základu.

Soběslavský hrad byl zřízen způsobem hradů římských. Byl vystavěn ne uprostřed opevněné osady, nýbrž na jejím obvodu, a byl ohražen nejen na venek, nýbrž i proti městu. Založení takové mělo důležitý účel vojenský. Hrad přiléhal k obydlené osadě i bral odtud všechny výhody, s takovou polohou spojené. Při tom však zůstával povždy na městě nezávislou pevností. Mohl ještě odporovati a se hájiti, i když by město již se dostalo do rukou nepřítele, byl uzavřen proti němu, kdyby v samém městě vzniklo proti němu nepřátelství, a měl konečně snadné spojení s venkovem. Posily a zásoby mohly se do něho zvenčí dostati, i kdyby pro jakoukoli závadu nebylo možná městem k němu proniknouti, a naopak mohl branný lid vycházeti z hradu k výpadům neb za jinými potřebami, aniž by město o čem zvědělo.

Věž hradu soběslavského jest dojista nejstarší budovou soběslavskou, pochází hned z té doby, kdy byl v těchto místech založen hrad prvotní. Stavbou svou upomíná velice na spodní část prastaré kulaté věže hradu krumlovského i možno spolehlivě klásti původ její aspoň do jedenáctého století. Od kulatých baštovitých věží, jaké byly stavěny za Přemysla Otakara, jest naprosto rozdílná, podobně od nemnoha těch kulatých hlásek, které byly stavěny ve 13., 14. a 15. století. Ano, poloha hradu — na širé rovině a na obvodu velké osady — opravňovala by beze všeliké fantastičnosti k domněnce, že hláska a hrad byly založeny ještě mnohem dříve, než ve století jedenáctém. Vyzděný příkop pochází arci z doby valně pozdější a podobně úprava hořeních střílen ve hlásce. Ale věž sama — ne zcela kulatá, vybíhajíc na jedné straně v hranu — jest prastará a bude asi možno přičísti ji k nejstarším zachovaným stavebním památkám českým.

O původu jejím, jakož vůbec o původu města a zvláště hradu Soběslavě písemných pamětí není. Zde mluví pouze ka-

menná slitina hradní věže, jediný to kus zachovaného nejstaršího archivu soběslavského. V listinách se připomíná Soběslav

Děkanský kostel v Soběslavi.
Kreslil Ed. Herold.

teprve koncem 13. století. Jindřich z Rožmberka a Smil z Nových Hradů rovnali tehda při kláštera vyšebrodského a synův Jindřicha z Kosové Hory o jisté zboží; listina narovnací dato-

vána jest v Soběslavi a sice v r. 1293. Před tím ovšem mohly osada a zvláště hrad státi několik století.

Středem Soběslavě jest starý gotický chrám děkanský s vysokou věží, která do celého širého kraje se dívajíc z daleka již ohlašuje příchozímu město, nad kterým do oblak se pne. Byla zřízena od Soběslavských v roce 1474 a vystavěna od mistra Beneše z Trhových Svin a mistra Burky z Tábora, od kterých asi také pochází vysoká věž táborská. Postavili pak řečení mistři tuto chloubu Soběslavských — jak zaznamenáno ve staré na přasky a řemeny zavírané gruntovní knize soběslavské — za „200 kop a 20 grošů peněz hotových dobrých“, ovšem že českého rázu pražského, „a mezi lidem obecně berných“, k čemuž přidáno několik strychů hrachu a žita, něco slámy, 6 věder piva bílého čili patok, 2 centnýře železa, 1 centnýř ocele a ku práci 60 dělníkův. Práce byla tedy slušně zaplacena, ale také slušně provedena.

Čtverhranná věž stojí pevně do dneška a dívá se klidně, jak nad ní po staletí plynou oblaka a pod ní proudy časův, jak zmírá a rodí se i odjinud přichází a jinam opět se ubírá plémě soběslavské; raduje se, když dole vládne klid, a usmívá se, i když tam víří svár a boj; víť nejlépe, že i všelikých půtek jest jen do času a že příští den i hluboké rány opět vyrovná. Nevrle zachmuří se asi jen — když jí její starou hlavu bílým vápnem napudrují a nalíčí; nechápe chudák stará, jak komu i jen napadnouti může taková myšlenka! Ale i na takovou nemilou příhodu posléze opět zapomíná a hlídá pak opět s bývalým klidem drahé jí město a chrám, k němuž přistavěna jest.

Ten chrám jest mnohem starší než ona — snad o celého půl druha sta let. Jest gotický a — tak jako klášterní kostel bechyňský a děkanský v Táboře — hráňovou klenbou a dvojlodím památný. Dva sloupy, nesoucí klenutí, rozdělují kostel na dvě pravidelné části a vypočteným postavením svým dávají jeho vnitřku velkou pravidelnost. Jako v Bechyni a v Táboře užito

i zde hráňové klenby pouze v lodích, v presbytáři pak obyčejné klenby žebrové.

Z pozdější doby než děkanský kostel sv. Petra a Pavla jest v Soběslavi bývalý menší kostel gotický, presbyterní částí svou obrácený tak jako hlavní kostel do náměstí. Nad touto jeho částí presbyteria se pne ztepilá osmihranná, až po kopku vyzděná vížka spočívající na kostelním klenutí. Způsob její, tvar oken kostelních a jiné ještě známky svědčí, že tato stavba není dobou daleka od presbyterní části kostela sv. Jana Křtitele v Jindřichově Hradci, která do počátku šestnáctého věku se klade. Sloužíval pak dříve soběslavský kostelík bohoslužbě kališných a později bratří českých; v době pobělohorské, která se zvláštní divokostí také do Soběslavě zalehla, byl zrušen, nějakou dobu zanechán zpustlý a později uvnitř přestavěn v dům obytný... Truchlivě pohlížejí ušlechtilé jeho tvary, zdali se nalezne někdo, kdo by se nad nimi smiloval a v původní krásu i opětné bohoslužbě je navrátil! Našel se již také — jak jsem v Soběslavi slyšel — muž, který chtěl budovu zakoupiti a sice za cenu velice slušnou, jsa hotov ku značným obětem. Ale majitel její, pozoruje šlechetný úmysl kupujícího, žádal za stavení takovou cenu nepoměrnou, že bohužel byla zmařena koupě i obnova kostela. Narazí člověk na zištnost lidskou všude kdekoliv chce co zachovat a krásného vykonat — a proto také musí soběslavský bratrský kostelík i na dále trvati v nehodném znetvoření svém!

Trojí hradby, jež druhdy celé město širokým pásem objímaly, jsou ještě namnoze dosti zachovány, i viděti při zděch také nejednu baštu čtverhrannou. Ovšem jako na starém pařezu se nasazují celé chomáče hub, tak i zde vyrostly na starých zvláště vnitřních zděch celé řady domků i chalup, ve valech založeny jsou zahrady a brány zbořeny. Doba stará ustupuje i tady krok za krokem době nové, která nedbá, co bylo, i hledí sobě jen vlastního prospěchu a pohodlí. Pokud tím nejsou kaženy památky důležité, aneb pro jednotlivá místa charakteri-

stické, nezbývá leč s touto nenáhlou přeměnou se smířiti. V Soběslavi mohla býti zachována aspoň jedna městská brána. Žádoucí volnosti pro vozbu bývalo by se docílilo tím, když by býval hradební příkop u brány na několik sáhů zasypán a kdyby pak kolem brány se byla vedla druhá krátká cesta pro vozy. Bylo by to stálo asi o nemnoho více nežli zbourání brány a Soběslav by byla zůstala o jednu starou památku bohatší.

Kromě některých domů se štítem z konce století šestnáctého, jest v Soběslavi ještě jedinou poněkud pozoruhodnou stavbou pohřební kostel na veselském předměstí, za bývalými hradbami města. Založil jej znamenitým nákladem bohatý patricij a primator soběslavský Zachariáš Marek Markovský dne 4. dubna 1650 a sice ke cti evangelisty Marka, jehož jméno měl. Stavba sama není však příliš památná, nesouc na sobě znak úpadku, v jakém se nalézalo stavitelské umění české v době pobělohorské. Pozornost k sobě obrací malá kamenná kazatelna, zasazená na hřbitově do zevní zdi kostelní s několika nyní již pobořenými schůdky. Podoba její ukazuje, že jest každým způsobem starší nežli kostel sám, do kterého byla asi vzata z nějakého chrámku jiného, dosti možná ze zrušeného kostelíka bratrského. —

Nynější městská radnice soběslavská jest malý obyčejný dům nedávného původu. Zajímavy však, ano velice zajímavy jsou hojné památky historické, které na radnici se chovají. Můžeť se vykázati Soběslav na menší města bohatým archivem starých listin a mezi nimi nejednou velmi pozoruhodnou. A přece nejsou dosud mimo Soběslav známy, ano i sama místní neznalost způsobila bohužel, že přišlo z archivu mnoho věcí na zkázu. Jednou byl urovnán, jak svědčí na listinách číslice i krátký popis listin, a dobře uložen. Ale později byl opět rozházen, nikdo si ho nevšiml — a kdo si ho všiml, kazil jej. Nedostatečné opatření jeho mělo v zápětí, že z něho bylo mnoho zničeno ohněm, který postihl město a radnici. Co se před ohněm vyneslo, zůstalo na hromadě ležet a kdo přišel, mohl se v tom probírati, pečetě nebo dopisy řezat, ano i listiny roznášeti. Když

byl prodáván starý papír z radnice, sebral do něho obecní strážník i pergamenové listiny. Jedna z nich byla náhodou

Kostelík českých bratří v Soběslavi.
Kreslil Ed. Herold.

archivu vrácena. Všiml si ten, kdo část papíru koupil, pergamenu listiny a pečetě, i zachránil ji; byla z konce 14. století! Když se barbarským způsobem nakládalo s archivy v osm-

náctém století, možno si to vysvětliti dílem tehdejší hrubou neznalostí starých památek a nedostatečnou k nim vážností, dílem i škůdnickou úmyslností. Ale nepochopitelno zůstává, když za našich let mohou se ještě díti takové věci, jako v Soběslavi, a když i mladí adeptové osvěty a vědy to jsou, kteří ničí staré listiny — poněvadž se jim na nich zalíbila pečeť nebo podpis nebo nějaké umělecky provedené písmě! Na štěstí dostane se v Soběslavi aspoň nyní archivu lepšího opatření. Má býti opět srovnán a také před ohněm a jiným škůdnictvím bezpečně uložen. Bylo by přáti, aby se tak záhy stalo i zde v jiných českých městech, kde dosud staré památky také byly nechávány v šanc každé zlé náhodě. Kdokoli k tomu přiloží činnou ruku, zjedná sobě zásluhu nejen místní, nýbrž i všeobecnou, především pak tu, že staví barbarství, z kterého nebéře čest ani místo ani doba, ve kterých se děje.

Ale pohleďme již raději, co všechno chová archiv soběslavský. Jest tu mnoho listin českých, něco latinských a několik německých. Od konce století 14. každá doba zanechala tu stopy své, hlavně pak 15. a 16. Nejstarší listina jest Rožmberská. Jest to nadační list Petra a Jana bratří Rožmberských pro faráře soběslavského. Z doby dřívější, kdy patřívala Soběslav ke zboží a majitelům Choustníka, písemných památek není. Hned za prvních Rožmberských držitelů svých těšila se Soběslav veliké jich přízni. Svědčí o tom hojné svobody a privileje, jakých se jí dostalo od Jindřicha z Rožmberka, od něhož zachovaly se v archivu také dvě listiny z r. 1389 a 1390, podávající důkaz o hojných milostech, právech a svobodách od něho městu udělených. Jiné dvě listiny z r. 1372 a 1397 týkají se záležitostí duchovenských. Nejbližší věkem jsou památky z doby předhusitské a sice latinský list odpustkový z r. 1411 na malém kousku pergamenu s visutou malou pečetí, a český list Čeňka z Veselí, řečeného z Vartemberka, poručníka dětí Jindřicha z Rožmberka. Z r. 1429 zachoval se tu obdarovací list krále Zikmunda Václavovi ze Soběnova a z r. 1432 dlužný úpis Přibíka z Hojovic na 200 kop

grošů panoši Benešovi z Bělče a manželce jeho Dorotě. Kromě toho jest tu český list, pražského arcibiskupa Zbyňka.

Brala-li Soběslav od svých Rožmberských pánů hojné užitky, musila ovšem nésti také rány, kterými bylo její panstvo stíháno, aneb i sama odnášeti některou tu ránu za milostivou vrchnost. Poněvadž vladařem Rožmberským stal se Oldřich z Rožmberka a poněvadž tento Oldřich byl odpovědník Táborů, přitrhli Táboři r. 1434 k Soběslavi, vzali ji, poplenili a také prý vypálili. Zdá se ale, že při vzetí zapálen byl pouze Rožmberský hrad v Soběslavi a město veliké zkázy nevzalo. Není-li o tom jiných svědectví, jsou dojista zmíněné listiny, z dřívějších dob zachované, dostatečným důkazem, že město v rum a trosky obráceno nebylo. Při pohromě veliké nebývaly by asi uchráněny, ztíží by tam byl zůstal na př. dlužný list Roubíka z Hlavatec na 40 kop grošů paní Dorotě z Ústí, pocházející právě z onoho roku 1434.

Další listiny ze století 15. jsou dílem od osob soukromých, jako na př. fundační a odkazní listy Aleny z Krasilova (první z r. 1444) a Marty Makovcové, list Václava z Trnové z r. 1498 strany rybníka v Hlavatcích, dílem listiny rožmberské, jako na př. darovací list Voka z Rožmberka s panošem Sellem ze Stryčkovic r. 1482, kterému Rožmberkové popouštějí jistý důchod na zaplacení dluhu 600 zlatých uherských, na něž byli 60 zl. splatili. Konečně patří do té doby ještě odpustkový list z r. 1475 z příčiny „pominulé turecké vojny“ a list krále Ladislava na kterýsi výroční trh z r. 1454.

Soběslav zotavila se po válkách husitských asi velmi záhy, těšíc se neumenšované přízni Rožmberkův i zámožnosti svého lidu. Počátkem 16. století půjčila mocnému pánu svému, neobmezenému skorem vladaři Čech Petrovi z Rožmberka 100 kop grošů pražských, jakož svědčí výpis ze zemských desk z kvaternů „brunatných menších zápisných“. Poněvadž pak četná města dosahovala tehda ze zvláštní milosti královské a za jistý počet kop, do komory královské odvedených, privilej na —

pečetění červeným voskem místo zeleného, nechtěli ani Soběslavští zůstati za jinými a koupili si ji roku 1558 od krále Ferdinanda také.

Roku 1579 prokázal jim pan Petr Vok z Rožmberka čest, že na nich žádal slušnou pomoc ke svému svatebnímu veselí. Když pak přízeň jeho k Soběslavi vzrůstala a on stal se vladařem domu Rožmberského, nemeškali Soběslavští a vyžádali sobě na něm potvrzení všech práv, privilejí, milostí, obdarování a výsad, kterých posud požívali. Kromě jiných částí této veliké a krásné potvrzovací listiny jsou v ní zvláště poučny řádky, ve kterých Petr Vok potvrzuje Soběslavským výsadu, že ve městě nesmí se usaditi žádný žid. Jsouť tu židé nemnoha slovy charakterisováni tak důkladně, že by si asi žádný z nich nedal list páně Vokův za rámeček.

Když pak jsme již u pana Petra Voka, pomineme všelikých těch jarmarkových privilejí od krále Ludvíka, odpustkových listův a několika soukromých odkazných a fundačních listů Doroty z Hobzí od r. 1483—1511, i listu velikého předchůdce a bratra páně Vokova, Viléma z Rožmberka, z r. 1561, necháme si také gruntovní knihy na později a prohlédneme sobě listiny, které jsou buď přímo od pana Petra Voka, aneb aspoň k němu se táhnou.

Že byl tento velmožný pán velice dobrotivý, jest i ze soběslavského archivu zřejmo. Zachovalať se tu listina, kterou daroval u Soběslavě se nalézající dvůr, jejž koupil od Petra Ruta z Dirného, měšťanu soběslavskému a štolmistru svému Václavu Vaclíkovi z Edu. O tom dvoru dochoval se ostatně ještě celý řetěz postupů, jimiž nepotřebujeme zabývati se. Ale jsou tu ještě jiné a zajímavější listiny darovací.

Jakož povědomo, měl pan Petr Vok jistou zálibu v živé kráse, i chtěl ji míti stále na očích. Vida pak, an se blíží konec jeho života, hleděl, aby o ni bylo poněkud postaráno. Jakým způsobem to učinil, viděti z několika listů, které také v Soběslavi se nalézají. První jest list pana Petra Voka k Soběslav-

ským z r. 1611. Píše radě města, že jim odesílá „po služebnících urozeném panu Theobaldovi Hockovi z Zweipruku a Ma-

Starý dům v Soběslavi.
Kreslil Boh. Roubalík.

téji Dekarovi, radě i puchhalteru“ svém, k uschování „truhličku dřevěnou, panty okovanou, na zeleno omalovanou a červeně a bíle oštrejchovanou, pečetí malou s voskem španělským v sedmi

místech upečetěnou". Pravě pak, že v ní jsou peníze, žádá Soběslavské, aby ji pečlivě opatrovali a ji za jeho živobytí nikomu nevydali; po jeho pak smrti aby ji odevzdali rytíři Albrechtu Řehořovi Pouzarovi, Hynku Čáslavovi z Podolí a Fridrichovi Trokšteinu z Načeslavic, kteříž od ní mají klíč. „Protož pamatujíce na ty milosti," končí pan Petr Vok velmi tklivě svůj list, „kteréž jsem vám činil a až posavad činiti nepřestávám, hleďte po smrti mé tu věrnost a poslušnost, jakožto z domu Rožmberského již prvnímu a poslednímu pánu a vrchnosti dědičné vaší zachovati a vůli mou jistou bez všelikých fortelův a obmyslů skutečně vyplňte. — O čemž vědouce," dodává s rozkazem, „takto a nejinak zachovati se hleďte."

Purkmistr a rada města Soběslavě vydali pak od sebe na celou věc revers pod pečetí, jejž pan Petr Vok zároveň žádal, i slíbili, že podle vůle jeho poctivě a věrně zachovají se.

Komu pak bylo určeno zlato v truhlici uschované, svědčí list pana Petra Voka rytíři Pouzarovi z Michnic a na Volešnici. Oznamuje mu, že odevzdal radě soběslavské „truhlici zapečetěnou s penězi pro fraucimor dobré pověsti paní manželky nejmilejší (Kateřiny z Ludanic)." I praví dále, že v truhlici jest zároveň listina, na které napsáno, mnoho-li které služebnici jeho z onoho fraucimoru dáno býti má, a žádá Pouzara, aby po smrti jeho truhlici od Soběslavských vzal a peníze dle onoho soupisu rozdal.

Zemřel potom pan Petr Vok za nedlouho na Třeboni „6. novembris, den památný sv. Linharta z půlnoci k jitru o jedné čtvrti hodiny na pátou polovičného orloje na neděli XXIII. po sv. Trojici". — Čtyři neděle na to, v pátek po sv. Ondřeji, zaslala list „Zuzana Vojířova s jinými jejími dobré a vzácné paměti paní Kateřiny Rožmberské z Ludanic služebnicemi urozeným a statečným rytířům panu Sejfridu Mecerodovi z Rejchwaldu, panu Theobaldu Hockovi z Zwejpruku a na Žumberce, panu Rudolfu Pušovi z Kamzfeldu a panu Matějovi Dekarovi, pánům nám všeho dobrého příznivým". Hlásí se několika slovy

po oné truhlici, žádá je, aby ji Soběslavští na Třeboň vydali a končí: „My se toho všeho Vašim Milostem všechněm společnými pokornými modlitbami našimi odměniti rády chceme.“

Téhož dne psali pak všichni řečení plnomocníci Soběslavským o vydání truhličky, připojivše na lepší svědomí k lístku svému své čtyři pečetě černé. Soběslavští truhličku vydali hned v pondělí po sv. Panně Barboře, i jsou z toho řádně kvitováni

Na Zuzanku Vojířovu pamatoval pan Petr Vok ještě zvláště. Důkazem toho list purkmistra a rady města Veselí nad Lužnicí, který se chová opět v třeboňském archivu a takto zní:

„My purkmistr a rada města Veselí nad Lužnicí známo činíme tímto listem, jenž slove Vidimus, obecně především a zvláště, kdež by náleželo aneb toho potřeba ukazovala, že jsme viděli, v rukou svých měli, čísti slyšeli i také sami četli list otevřený, na perkameně jazykem českým psaný a pečeťmi visutými s podpisy ruky vlastní slavné paměti vysoce urozeného pána pana Jiřího ze Švamberka na Ronšperce a Vorlíku a urozeného vladyky Jindřicha Doudlebskyho z Doudleb, s pečeťmi ve všem celý a neporušený, obsahující v sobě všecka punkta, klausule a artikule slovo od slova takto:

„My Petr Vok z Rožmberka a na Třeboni atd. vladař domu Rožmberského. Známo činíme tímto listem obecně přede všemi a zvláště tu, kdež náleží. Jakož jsme na onen čas ku pohodlí a zalíbení našemu v městě našem dědičném Soběslavi dům řečený Spulířovský i s tou baštou, kteráž někdy k domu Lavinovskému náležela, i s těmi pokojemi, kteréž jsme na té baště vystavěti dali a to mezi domy Lavinovským a Krupičkovským skoupiti a ty stavením v jedno spojiti davše, až dosavad k příjezdům našim zdržovati ráčili, i s tím kusem parkánu a při něm lusthauzu někdy k obci výš psaného města našeho náležejícím, nicméně také i s tím dvorem, slove ježkovským, na předměstí soběslavském před branou, kudy se k Táboru jde, ležícím, s dědinami, lukami i jiným k němu příslušenstvím, kterýž jsme podle smlouvy trhové od nápadníků neb sirotků po nebožtíkovi Ada-

movi Březnickým pozůstalých, k výše psanému domu přikoupiti dali, též i dědinu, něco vorného a loučného, slove Maškovskou, kterouž jsme léta 1611 v outerý po neděli reminiscere od Samuele Holcopfle přikoupili. To vše... dokonce a zouplna ve všem tom osvobozujeme ode všech a všelijakých poplatků i jiných povinností (vymiňujíc J. M. K. sněmy svolené daně) a Zuzaně, někdy služebnici slavné a hodné paměti vysoce urozené paní paní Kateřiny Rožmberské z Ludanic etc., manželky naší nejmilejší, za její věrné a pilné služby a dobré poctivé chování z své dobré a svobodné vůle s dobrým rozmyslem i celým vědomím naším se všemi svršky a nábytky i jiným všelijakým k témuž dvoru příslušenstvím dali jsme a tímto listem dáváme a postupujeme. Tak aby již svrchu psaná Zuzana s dědici a budoucími svými a každý ten, komuž by tento list náš od ní neb dědiců a budoucích jejich s týmž domem a dvorem pořádně odevzdán a postoupen byl aneb dědickým nápadem komukoliv spravedlivě náležel, téhož domu i s dvorem a vším k tomu příslušenstvím jakožto své vlastní a dědičné věci svobodně užívati i všech a všelijakých poctivých obchodův a živností městských, tak jakž měšťané naši soběslavští požívají, oučastna býti mohla. A to bez naší, dědicův našich, pánův a držitelů města Soběslavě, i jednoho každého člověka překážky všelijaké."

Tento list darovací že byl utvrzen obvyklým způsobem, totiž větší pečetí pana Petra Voka z Rožmberka, mnohými svědky i podpisem páně vlastním, stvrzují Veselští svou městskou pečetí — bezpochyby z potřeby nějakého svědectví — dne 16. prosince l. P. 1671.

Až podnes je v Soběslavi v Poštovské ulici výstavný, dosti veliký dům, jejž pan Petr Vok Zuzaně Vojířové daroval, i viděti také dosud, že šla z něho chodba na hradby. Byla-li Zuzanka z rodu Vojířů, k němuž patřil také želečský a choustnický hejtman Albrecht Vojíř, stojící ve službě pana Petra Voka, či byla-li ze Soběslavi dcera mlynáře, není zjištěno. Tato druhá

domněnka zakládá se na pověsti, která se zachovala, a na lístku pergamenovém, jejž uveřejnil V. Hanka v Musejníku. Pan Rožm-

Hrad v Soběslavi.
Kreslil Č. Vorel.

berk píše ve středu po neděli Reminiscere Soběslavským, aby mu bez prodlení poslali „to děvče Zikmunda mlynáře z Sobě-

slavi". Pověst o soběslavském původu Zuzanky mohla povstat tím, že Zuzanka dostala od Rožmberka dům v Soběslavi. Také jest nápadno, že lístek od Hanky uveřejněný (jako poznámka k překladu „třeboňských pamětí", jejichž originál se chová v třeboňském archivu) mluví pouze o Zikmundovi mlynáři, kdežto Zuzanka v uvedených tuto listech nepochybného původu — Hankovi neznámých — nazývá se Vojířovou.

Zachovaly se ještě jiné dvě zprávy, k Zuzance se poutající. Soběslavský jeden soused byl dlužen hraběti Černínovi jistou sumu. Nemoha mu zaplatit, zmínil se, že má prsten, který dostala Zuzanka od Rožmberka. Hrabě Černín vzal od něho prsten na místě dluhu. — Také se dosud mluví — a bylo to i kdesi vytištěno — že na radnici soběslavské mají obraz Zuzančin. Ale jediný pohled dostačí k seznání, že jest teprve z polovice 18. století. Z typické pak podoby obličeje, jakož i z protějšího obrazu, jenž představuje statného mladého muže v bohatém vojenském odění z polovice předešlého věku, možno s určitostí říci, že to jsou podobizny nikoli Zuzanky Vojířovy, nýbrž Marie Terezie a chotě jejího vévody Františka Lotrinského. —

Ale vraťme se již opět k soběslavskému archivu, z kterého jsme zaletli na chvilku do Třeboně.

Smrtí Petra Voka z Rožmberka a vyhynutím veškerého rodu Rožmberského zašly také Soběslavi nejlepší doby. Pan Jan Jiří Švamberk, jsa hlavním dědicem zboží Rožmberského, ujal se města i odstoupil je synu svému Petrovi. Nový pán více žádal než dával. Roku 1616 vzdychali Soběslavští, nuceni jsouce půjčiti mladému Švamberkovi 1250 kop českých čili 2500 kop míšeňských. Potřebovalť jich nový pán pro svou osobu i do valících se bouří českých a Soběslavským bylo spokojiti se, když dostali na tuto značnou sumu aspoň tři, jak jim řečeno bylo, dobré úpisy pod svědectvím Meceroda a Čáslava. Ale ani ty listy ani ty pečeti nebyly tak dobré a hezké, jako bývaly Rožmberské. Pečeti nebyly vytlačeny do červeného vosku, nýbrž vyraženy na dva lístky, mezi něž dán vosk — a ty dluhopisy

zůstaly Soběslavským také jedinou památkou za dobré veliké peníze, které na ně musili dáti. Přišlať bitva bělohorská! Starému Švamberkovi bylo prchnouti ze země, statky jeho i syna jeho Petra skonfiskovány, on sám k smrti odsouzen a erb jeho zlomen. Na staroměstském náměstí odehrála se děsná truchlohra a po celé zemi nastaly ty strašné poměry, jejichž hrůzu ještě jen překonati mohla zuřící válka třicetiletá.

Divoký don Baltazar de Marradas dobyl Soběslavě, obsadil ji a držel k rukám císařovým. V archivu schováno několik jeho listův a sice i českých. A za Marradasem přišel do města všude v patách mu kráčející zadní voj, nebo spíše kořistníci — otcové jesuiti. Soběslav byla pod obojí, i hleděla penězi odvrátiti vše, co ji čekalo. Císař potřeboval na vedení války peněz, které sbírány, kde jen o jakých se vědělo. I chvátala Soběslav a půjčila císaři větší ještě sumu, nežli před šesti lety Švamberkovi. Odvedla totiž hned r. 1622 Lichtenštejnovi plné 3000 kop míšeňských. Lichtenštejn vystavil jí na tuto sumu dluhopis, v němž prohlašuje, že přijal peníze k rukám J. M. krále Ferdinanda, jakožto dobrovolnou — a ovšem splatitelnou — půjčku města Soběslavě.

Dluhopis je český a počíná slovy: „My Karel z Boží Milosti kníže vladař domu Lichtenštejnského, kníže Opavské a Krnovské, J. M. C. římského atd. tajný rada, komorník a plnomocenstvím nařízený místodržící v království českém, vyznáváme tímto listem“ atd., jak již byl zvyk při dluhopisech. Soběslav doufala, že takovou značnou sumou již se vykoupila a že najde milosti před neobmezeným místodržícím v království českém. Ale zmýlila se. Lichtenštejn obdržev prvních 3000 kop, žádal bez průtahu ještě jednou takovou sumu. Vidouc nezbytí, musila obec sehnati druhých 3000 kop a králi skrze Lichtenštejna opět „dobrovolně“ je zapůjčiti. I na tu druhou sumu dostala řádně vystavený dluhopis — a chová oba do dnešního dne na památku. Nepřihlásilť se nikdo, kdo by býval půjčku zaplatil, a Soběslavští neodvážili se vymáhati splacení té sumy na krá-

lovské komoře pořadem práva. Tak přišli o 6000 kop míš. — a jiných milostí Lichtenštejnských ovšem také neubránili se.

Bylať vyslána do Soběslavě za krátko missie jesuitská, a ta začala pracovati k obrácení obyvatelstva všemi těmi prostředky, jež se osvědčily jinde. Veřejná kázání, soukromé přemlouvání, hrozby, věznění, zbavování majetku a vypovídání z města i ze země, to byl tak ten pořad, jehož se užilo u zatvrzelců, kteříž místo pod obojí nechtěli přijímati pod jednou. Ne každý měl dosti duševní síly a ne každý chtěl snésti útrapy, které ho čekaly, když by bez majetku, se ženou a dětmi býval z města a ze země vyhostěn. Někteří se odhodlali k vyhnanství, jiní zůstali — ovšem pak musili, aspoň na oko, přistoupiti k víře římsko-katolické. Ve všech městech bylo nově obráceným jíti k veřejnému přijímání těla Páně pod jednou. Ale v Soběslavi provedli jesuité ještě zvláštní kousek divokého fanatismu. Nespokojili se, aby obyvatelstvo druhdy pod obojí šlo k veřejnému přijímání, nýbrž nařídili a zapsali to ve zvláštní listinu, že tento akt státi se musí „právě téhož dne, kdy před lety byl nepravý král Bedřich na Bílé Hoře poražen“, tedy „die mensis novembris 8., anno a virgineo partu 1626“. V tom nařízení a v tom skutku jest opravdu kus promyšleného ďábelství!

O celém přijímání sepsána s delším úvodem zvláštní listina. Vypočteni jsou v ní jménem, kdož toho dne šli k přijímání, a spolu v jakých skupinách šli, totiž mužové, ženy, panny, mládenci, vdovy, mládež mužského, mládež ženského pohlaví atd. Obyvatelstvo z města přijímalo nejprve, po něm obyvatelstvo z vesnic k městu příslušných. Celé listině na svědomí připojeny jsou pečeti městská, jesuitská a děkana M. Jakuba, který patrně byl jen jako služebníkem otců jesuitů. Kolik jich do Soběslavě přišlo, nemožno udati; na listině jsou podepsáni P. Adamus Kramarský societatis Jesu sacerdos a P. Joanes Antali societatis Jesu sacerdos. Jeden Čech a jeden cizozemec; neboť již ani jesuitovi Čechovi nevěřilo se.

O založení kostela sv. Marka zachoval se celý kodicil listin, i jsou tu ještě jiné paměti z dob předešlých a pozdějších, veskrze hodné povšimnutí. Zvláště veledůležité jsou zachované v archivu dvě knihy gruntovní z roků 1531 a 1550, obsahující množství zápisův a vedle nich i poznámky k historii města vůbec se vztahující. Blíže je probrati nebylo mi pro krátkost času možno a k mému účelu ani třeba. Historik Soběslavě najde v nich množství materialu, jakož vůbec možno jíti po listinách archivu takřka až do nejnovější doby, kdy obec soběslavská přinesla pro školství veliké, pro ni čestné oběti, ale utrpěla také hlubokou ránu pádem záložny. Pád záložny byl zbytečný a mohl býti zamezen bez nejmenší škody věřitelův a obce, která za záložnu ručila. Ale došlo k němu a mnohá léta uplynou, dříve než se z něho obec zotaví. Konečně ale zacelí čas i tuto ránu — a soběslavská věž bude patřiti dojista ještě před úplným zacelením té rány opět na obec uspokojenou.

Vodní hrádek.

Mezi Soběslaví a Jindřichovým Hradcem ukryt jest v hezoučkém, klidu a míru plném údolí málo známý koutek, patřící k nejpůvabnějším místům celého českého jihu Jest to zámek Červená Lhota, překvapující zvláštním položením svým. Uprostřed rybníka zdvihá se totiž rulová skála a na té skále stojí zámek, bývalý hrádek, obklopený kolem dokola vodou a spojený se zemí kamenným, přes dvacet sáhů dlouhým mostem. Před časy býval asi most dřevěný a sice buď celý aneb aspoň svou poslední k hrádku přiléhající částí. Tam jistě byl můstek visutý. Byl-li na noc anebo vůbec při hrozivém nebezpečenství vytažen, byl hrádek od celého okolí úplně odloučen a pojištěn proti každému náhlému přepadnutí.

Poloha zámku jest tím půvabnější, ana po jedné straně přiléhá k rybníku obora, prostoupená stromořadími a oživená potokem, jenž tudy od Deštné spěje k Soběslavi do Lužnice, s druhé pak strany na nízkém, lipami porostlém pahorku stojí kaple jako posvátná záštita celého půvabného místa. Panský pivovar, dvůr a malá víska — tak co by ji do hrstě vzal —

Červená Lhota.

Kreslil Karel Liebscher.

doplňují malý hezoučký obrázek. Skrovné místečko má skrovnou historii. Poznáš její největší část ze samého jména jeho a z památníků v kapli lhotecké.

Červená, druhdy také Novou zvaná, Lhota patřila nejprve rytířům ze Lhoty a přešla později na starou šlechtickou rodinu Kábův z Rybňan. Snad byl z tohoto rodu prvním držitelem Červené Lhoty ten, o němž největší na straně evangelia ve stěně zazděný náhrobek dí: „Léta 1564 ve čtvrtek dne sv. Fabiána umřel urozený pán Jan Kába z Rybňan a na Nové Lhotě, Jeho Milosti císaře a krále Maxmiliána výběrčí nad posudím v kraji bechyňském.“ — Na kameně vytesán jest starý, před křížem klečící rytíř, a naproti němu čtyři modlící se panny, o kterých mluví jiný dřevěný, na stěně zavěšený epitaf. Na něm jest vymalován rytíř klečící před křížem, blahoslavenou Pannou s děťátkem a sv. Janem Křtitelem, jemu naproti čtyři ženské postavy a pod nimi erb Kábův, „rozpoltěný to štít, jehož pravá polovice jest barvy bílé a v ní rameno ozbrojené v ruce dolů šíp obrácený držící, levá pak polovice všechna barvy červené“. Pod obrazem dí nápis: „Léta LXVIII (t. j. 1568) v úterý den sv. Matouše umřel jest urozený pan Zikmund mladší Kába z Rybňan, a léta LVII (t. j. 1557) mezi časem Havla a Všech Svatých umřely urozené panny Kristina, Maria, Mandelina, Alžběta, vlastní sestry Kábovy z Rybňan, též i Burián Kába bratr jejich.“ Podle toho řádil asi na Červené Lhotě děsně černý mor, schvátiv ve čtrnácti dnech pět lidských životův!

Kromě těchto památníků bývaly v kapli ještě čtyři jiné dřevěné; ty však ve skrovné úctě k bývalým držitelům Lhoty pohozeny jsou. Nápisy jejich zněly takto: „Léta 1570 v neděli po Trojici usnula jest v Pánu urozená paní Anna z Chvatliny, manželka urozeného pána Jana Káby z Rybňan. — Léta 1580 usnula jest v Pánu urozená paní Anna z Pernštorfu, manželka urozeného pána Bohuchvala Káby z Rybňan. — Léta 1582 v úterý po Matouši usnul jest v Pánu urozený pan Václav z Pernštorfu,

a pochován jest v Starém Městě pražském u sv. Mikuláše. — Léta 1583 v sobotu po třech králích usnula jest v Pánu urozená panna Eliška, dcera urozeného pána Jana Dvořeckého z Olbramovic."

Z těchto nápisů zdá se, že po onom vymření jedné větve Kábů byla Červená Lhota v držení aneb aspoň ve správě Václava z Pernštorfu a po něm Jana Dvořeckého. Jisto však jest, že r. 1590 koupil hrádek a panství Vilém Rut z Dirného a po něm je držel Bohuslav z Dirného.

Ale pak přišla ta strašlivá bouře let 1621 a následujících, kterou zpřevraceny jsou Čechy tak, že v desíti letech nebyl by nikdo se vyznal v nových její držitelích. Také Bohuslav z Dirného přidržel se stavův, také on ztratil statek svůj a také po něm objevilo se v onom ukrytém koutku kraje táborského jméno cizí, dosud neznámé. Antonín de Bruccio koupil Lhotu za levný peníz, ale zemřel nezanechav dědiců. Spadla tedy Červená Lhota opět na komoru královskou, od níž jest prodána Vilémovi Slavatě z Chlumu a na Jindřichovu Hradci. Po Slavatech dostala se Windischgrätzům, pak Gudenusům, Stillfriedům, Veithům, Schönburkům a pak opět Veithům.

Poslední dobou byl hrádek obnoven a opět natřen barvou, od níž druhdy dostal svoje pojmenování.

Jindřichův Hradec.

Hradec Jindřichův a Krumlov jsou největšími, velkolepými památníky slávy růže pětilisté. I každý jiný hrad Vítkovický hlásá její moc, ať již pouze stopy jeho nalézáš, jako na dvouhradí přiběnickém, či v mohutných troskách vidíš Landštejn a Choustník, anebo vkročíš do obývaných dosud Nových Hradů, Rožmberka a paláce třeboňského. Všude jest patrný rozsah moci paterobarvé růže, a patrnější tím, ano vůkol hradů jeví se oku zároveň vše, co stálo tehda pod její panstvím. Ale Hradec a Krumlov jsou sídla vladařův. Hradcem a Krumlovem, oběma hrady i oběma městy kolem nich zbudovanými, vystupuje na oči veškera bývalá sláva růže, a dojem, který oba hrady působí, mocný jest i na toho, kdo nezná děje, kterými obetkány jsou jejich zdi; na každého jiného jest až uchvacující.

A může-li co ještě sesíliti jej, jest to dojista ono elegické hnutí mysli, které pojímá tě, vidoucího, že oba rozsáhlé hrady opuštěny, již takměř samy sobě nechávány jsou. Oba jsou ještě dočasnými, anebo již jen chvilkovými sídly těch, jimž nyní po bývalých vladařích náležejí. Ale oběma již také jako by ve-

psáno bylo do vrásek, že státi mají dotud, dokud samy svou silou se udrží — a na nikoho více že spoléhati nesmějí... A nádherný Hradec i mohutný Krumlov hledí vážně a zamlkle, jako by vědomy sobě byly toho losu jim chystaného. Jsou si jisty, že jejich zdi, pokud zůstanou samy sobě ponechány, přehlídnou ještě několik věků — půl tisíce let neshladí je se země, leč by přišla na ně náhlá neobyčejná pohroma. Ale jsou si také jisty, že již opuštěny jsou jako staří vládcové, kteří vydali žezlo z rukou svých, a že hovorná Vltava i bělopěnný vodopád potoka pod nimi tekoucího hrčeti budou jednou pod jejich troskami... A velikán Krumlov i mnohověžný Hradec jsou přece tak velkolepě zbudovány, že hrdějších sídel nemohly by sobě přáti nejpřednější rody šlechtické, že obadva mohly by směle se státi stolci panovnickými!

*

Působí-li Krumlov neobyčejnou mohutností svou, vychází u hradu Jindřichova největší dojem z nádhery, jaká se všech stran — ač namnoze již jen v pouhých stopách svých — příchozího obklopuje. Aby nescházelo bezprostřední protivy, rozkládá se tu v samém sousedství nejpravidelnějších forem architektonických starobylá část hradu s pevnou kulatou hláskou, jež sloužila spolu za vězení i lidomornu, a s budovami, na nichž skorem ani jediné okno není jedné čáry a podoby s druhým. Tu proraženo jest do malé kaple, tu do nízkých kobek a komnat neb do úzkých chodeb, které snad stavěny byly jak se právě namanulo pánu hradu a staviteli, nedbajícímu ničeho, leč aby vše pořízeno bylo pevně a k dobré ochraně před každým nepřítelem.

A kolem všeho toho, kolem zbytků starých čtverhranných bašt před bývalou hradní branou, jako po stěnách budov palácových a kolem útlých sloupů vzdušné kolonády ovinuty jsou úponkami tu dějinné, zaručené zvěsti o bývalé moci bohatýrů z Hradce, tu zase mlžné pověsti, jejichž středem jest báječná

postava Bílé paní... Vizte jen tam ta okna kulaté věže, dívající se jako lysá šedá lebka do třetího dvora. Mihlo se v nich cosi jako bílý šat... Plynulo jako mlha tou menší chodbou sloupovou ku kapli Bílé paní a objevilo se to za chvíli v oknech věže, v těch prázdných důlcích ohromné lebky...

Nikoliv, klame vás zrak. Mihl se to chodbou nějaký stín, a nad věž zaletělo odkudsi klubko mlžného kouře — klamal vás zrak.

Ale jste na místech, kde chodívala druhdy hradecká Bílá paní, jste na místech, jež leskla se druhdy báječným bohatstvím pánů z Hradce. Zapomínajíce na prostoru času bezděky se ohlížíte, nepochází-li zvuk, jenž provází kroky vaše, od kroků těch, kterým patřívalo vše, nač tu zíráte, a všechna nedohledná panství k tomu příslušná. Ale ze vzpomínek se probouzejíce seznáte, že i tu jen ohlas vašich vlastních kroků vám se ozýval, a s povzdechem se ubíráte, abyste jasně popatřili na všechno to, co i po zuřivosti živlů tu zůstalo a přetrvalo věky, jež vrhají v nepaměť člověka, a díla jeho ruší znenáhla, ale jistě.

Hradec Jindřichův — o hradu zatím mluvíme — jest hradem vodním. Pevnosti nedodávala mu nedostupná hora, příkré skal útesy. Vodou byl pevný, vodou kolem do kola jej obtékající tak, že stál a stojí na skutečném ostrově, maje k sobě volný přístup pouze po mostech. Poloha jeho vstoupá sice od prvního do třetího dvora, ale vyvýšení země jest přece jen mírné, nepatrné. Skoro k samým zdem hradu sahající rybník dodává rozmanité podobě jeho budov veliké malebnosti. Blízká plocha vodní činí stavení vždycky výraznějšími a pěknějšími, než by se zdála uprostřed roviny bezvodné. Nechávajíc na ně pohled úplně volný, ničím je nezastiňuje a svádí k nim oko; a to se dává poutati růzností barev, od svitu vody mnohem určitěji odstupujících, a kromě toho zejména protivou čar i ploch kolmých a vodorovných. Tu zdají se býti budovy také mnohem vyšší, než by jinak připadaly, a sama určitá, jaksi rámcová ohraničenost jich vodou činí vzhled jejich daleko příznivějším. Chaloupka

Jindřichův Hradec: Pohled na hrad od rybníka.

Kreslil Boh. Roubalík.

a strom, které by se jinde všude ztratily, na břehu jezera vynikají, dávajíce oku obraz vítaný.

Dvojnásob pak vystupují na oči všechny výhody vodní polohy, sama-li budova liší se od obyčejných domův a stavení tou měrou, jako hrad Jindřichova Hradce — se svými kulatými a osmihrannými věžemi i budovami nad sebe vystupujícími — od nejbližších městských a předměstských sousedů. Tu jeví se jeho věže a palácové stavby v neobyčejné určitosti a každá známka vyniká na nich činíc jej nanejvýše malebným. Veškero pak úhledné město po obou stranách hradu na šíř a déli se rozkládající jest na pohled — a dějinným svým povstáním skutečně — hávem a vlečkou kamenného bohatýra, jenž uprostřed vod rybníka, řeky Nežárky a vtékajícího do ní potoka a náhonu vyvolil sobě ostrovní sídlo své.

Hrad má tři dvory, do kterých vedou nynější trojí hlavní brány. K první, na severní straně hradu, jde se od města po mostě, vedoucím přes bývalý příkop hradský a nynější náhon, kterým teče voda z blízkého rybníka kolem hradu do Nežárky. Z prvního vchodu uvidíme v levo před sebou druhý a přímo proti němu třetí, kterým se vchází do třetího dvora.

Vstoupíme do něho a staneme překvapeni krásným, trojnásob nad sebou vyvstávajícím sloupovím, které celému hradu dodává neobyčejné nádhery. Útlé, krásně tvořené sloupy tvaru jonického nesou hlavicemi svými lehké, volně rozepjaté oblouky. Celá architektonická stavba s tím úměrným, na oko hravým sestrojením je vzdušná, ale při své lehkosti bytelná. Tři století přešla přes tuto mistrovskou práci italskou, zřízenou od pana Adama II. z Hradce, i hrozná katastrofa požáru, který koncem osmnáctého věku strašlivě zpustošil celý hrad, rozzuřila se i nad touto kolonádou. Zkazila vše, co ohněm zničeno býti může, a padajícími trámy bila do ztepilého sloupoví a lehkých oblouků. Ale galerie zůstaly neporušeny a spojujíce dvojí vysoká hlavní stavení hradská, jsou doposud nejkrásnější architektonickou ozdobou hradu. Částečně jsou zastíněny pěti lipami, o nichž se

Jindřichův Hradec: Galerie třetího dvoru hradního.

Kreslil Boh. Roubalík.

praví, že tu od pradávna rostou, a když zhynou, opět se vysazují na paměť patera větví Vítkovicův.

Podle vzoru galerií velikých utvořena jest dvoupatrová pavlač, spojující severovýchodní část budov na třetím dvoře s částí západní. V přízemí pod touto druhou jest bývalá hlavní brána hradská; teprve v prvním patře jsou sloupy s oblouky jako v hlavní galerii, kdežto ve druhém nesou rovně položené kamenné břevnoví.

V třetím dvoře dílem úplně postaveny jsou, dílem zasahují sem a shlížejí do něho všechny budovy, kterými hrad jest pamětihodný. Od brány, kterou jsme vstoupili do dvora, zdvihá se po levé ruce palác, vykazující ještě nyní četné stopy své bývalé nádhery. Pouze stopy; neboť požár, který tu roku 1773 řádil, zpustošil všechny jeho místnosti tak, že zůstaly jen zcela skrovné známky bohatství, jež dříve mělo v něm svůj byt. Nitro jeho jest plno upomínek na zašlé věky; tu velká chodba Rožmberská, zde „lozamenty“ pánů z Hradce, onde opět komnaty Rožmberské a plno jednotlivostí, plno starožitností, upomínajících na bývalé vládce. Růže odevšad zírá, všude je středem a hlavní podstatou četných a bohatých ozdob kamenických a jiných — venku na nádvořích kolem dveří a oken i na kolonádách kamenná, zde ve svých heraldických barvách zlatá v modrém poli.

Rožmberskou chodbu zdobí řada podobizen členů rodu Hradeckého, Rožmberského, Slavatovského a jiných příbuzných. Podobizny starších členů s tíží jsou něco jiného než výtvor malířovy kombinace a obraznosti; za to o jiných není pochyby, že jsou dílem originály, věrně zobrazující jednotlivé osoby, dílem dobré kopie. Podlouhlý ráz obličejů s širokým čelem, bradou něco málo vystupující a nosem poněkud oblým označuje Rožmberky. I podobizna hradecké Bílé paní tu jest s malým, více kulatým obličejem a bílým šatem.

Zlatý sál, který v nejhořejším patře se nalézal, býval druhdy upraven se zvláštní nádherou. Hlavní okrasou a pokladem jeho

Jindřichův Hradec: Třetí hlavní dvůr.
Kreslil Boh. Roubalík.

bývaly podobizny českých vládců, věrné to kopie obrazů, které se druhdy nalézaly na hradě pražském a shořely tam při velkém požáru r. 1541. Ten stravil zvláštní náhodou hlavně zemské dsky, obsahující trochu mnoho a poněkud nepohodlných svobod. Nyní jest bývalý, zlatem druhdy zářící sál úplně pustý a na zdech označují jen ohořelá místa, kde dříve visely obrazy českých vládců. Stísněn a s trpkým bolným pocitem kvapíš odtud, abys unikl tesknému pohledu a těžkým myšlenkám...

Ani ve druhém hlavním stavení třetího dvora dlouho se nezdržíš. Možno tam přejíti z prvního paláce vzpomenutou větší galerií. I tam jest nyní všechno pusto; rozsáhlý, po dvě patra vysoký, druhdy nádherný španělský sál a jeho postranní pokoje zejí na tě příšernou prázdnotou Římsa budovy zkažena byla — jako u prvního paláce — ohněm a později otlučena, podobně stalo se i s jinými okrasami. A tak svědčí jen rozvrh budovy a zevní její pohled o lesku, jakým se druhdy skvěla. V přízemí bývala tak zvaná stříbrná komora, pevné to sklepení, v němž chován poklad zlatého a stříbrného nádobí a skvostů domu Hradeckého.

Pospíšíme si popatřit na nejzajímavější, nejstarší část hradu. Co doposud bedlivěji jsme pozorovali, nad tím uplynuly tři věky, ale nad „hradem Jindřichovým", jak po výtce nazýván jest soubor budov dělících druhý dvůr od třetího a označený především vysokou věží kulatou, nad těmito stavbami přeplulo již skoro sedm století — sedm set let se všemi těmi strastmi a dobami slávy, které v nich byly složeny! Když zakládán byl Jindřichův hrad, tehda domáhal se trůnu českého kníže Přemysl Otakar I. Po něm teprve přišli tři Václavové — po stu a několika letech byl podťat kmen Přemyslovců, a marně se zasazovalo několik rodů dosednouti na stolec hradčanský. Nastoupili Lucemburkové a minulo od založení Jindřichova hradu více než dvě stě let, co se rozehřměly bouře husitské. A dalších kleslo do hrobu dvě stě let, nežli po meči vyhynuli Rožmberkové a Hradečtí, nežli přišla bitva bělohorská a s ní ohromná ta re-

voluce, kterou přeměněna veškera tvář království. A nežli zasvitly doby naše, uplynulo konečně opět přes půl třetího sta let — se vším tím, čím obtěžkáno bylo lůno jejich pro zemi a hrad Jindřichův.

Vyjdeme z třetího dvora bývalou hlavní branou, abychom volně mohli z venčí pohlednouti na budovu svrchovaně zajímavou. Podél cesty, kterou se jindy vjíždělo do třetího dvora a na níž znáti ještě bývalou zevní bránu a dále zčernalé zbytky dřívějších bašt čtverhranných, pnou se mohutné šeré budovy, tajemní svědci všeho toho, co prodlením tolika věků vůkol nich a v nich samých se událo. Polovičním osmihranem vystupující věž s hradskou kaplí sv. Ducha, bývalé příbytky hradské, jichž několikeré přestavění znáti jest, obrovská kulatá lidomorna a hlídka hradu zároveň, starobylá hlavní brána, nejprve římská, později gotická, a nyní na pravo od ní věžovitá stavba, bývalá to soudnice a pozdější kuchyň, jíž komíny nápadného tvaru, vystavěné na krakorcích vikýře a celá vysoká, těžkými prejzy krytá střecha, dodávají fantastického vzezření — vše to podněcuje obrazotvornost tak, že duch bezděky ztrácí se v dobách, které viděly, jak proudil hradem život, když sídlili uvnitř neobmezení vládcové a odtud zasahovali do dějin vlastní země a zemí sousedních.

Kde spatřují lidé na starých hradech kulatou věž, vidí v ní lidomornu. Mýlka bývá častá, v Jindřichově hradu jí není. Tady vskutku nejen vězněni, ale i hladem do smrti umořeni bývali, kdož zločinem aneb i snad jen chybou aneb i bez viny popudili proti sobě hněv neobmezených vládcův a vyvolali na se strašnou pokutu. Husita Zikmund z Vartemberka na Děčíně, obviněn z velezrády, byl jat, vydán od krále Albrechta Rakouského Menhartovi z Hradce a od něho v této věži hladem do smrti umořen. Před tím úpěl ve věži Martinek Loquis, zakladatel sekty adamitské, ale nedochován tu ke smrti, nýbrž k přímluvě Táborův propuštěn.

Ten lesklý na aversu peníz středověku měl hrozné, strašné reversy! . . .

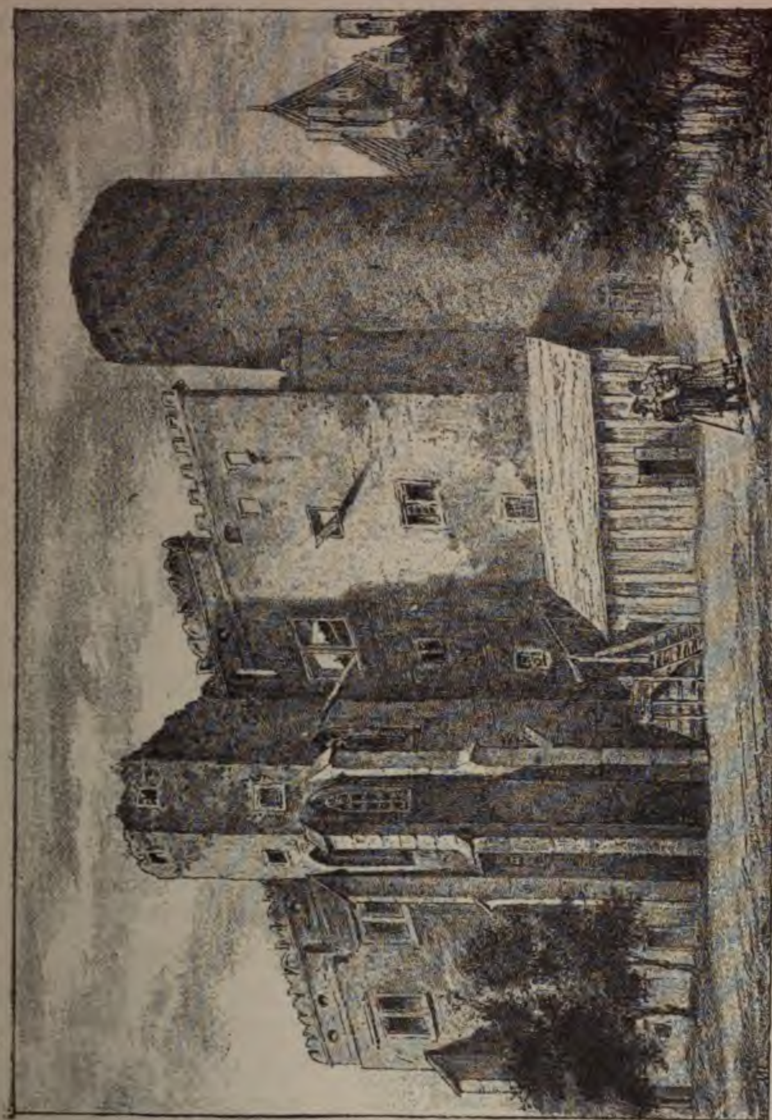
Ale ještě více nežli zevnějškem zavlní se obraznost, vstoupíme-li do vnitra budov, které jsme viděli.

Popatřiti možno do lidomorny, v jejíž vrchní části býval příbytek hradského — a v jejíchž horních oknech často se zje-

Jindřichův Hradec: Menhartovna. (Stará poradní síň.)
Kreslil V. Perek.

voval bělavý stín Bílé paní obyvatelům hradu i města vůkol rozloženého. V pravo od věže ve vzpomenutém věžném stavení bývala klenutá síň účelu do nedávna zapomenutého. Ale objevené v ní za poslední doby malby freskové představující soud svědčí

Jindřichův Hradec: Severovýchodní strana hradu.

Kreslil Boh. Roubalík.

určitě, že zde bývala hradská velice nádherně vyzdobená soudnice a síň poradní. Také celé okolí tohoto zajímavého stavení tomu nasvědčuje: nalézalyť se tu v sousedství kromě lidomorny i žaláře, spojené s hradem zvláštní galerií. V přízemí asi nacházely se místnosti účelu podřízeného a později dosud tady trvající veliká kuchyně. Vařívala se v ní po jistou dobu „sladká kaše“, a kromě sladké kaše po celý rok dojista i jiné pokrmy — a barbarství lidské připadlo na myšlénku děsně praktickou. Do stropu kuchyně a do podlahy soudní síně proraženy jsou díry a nádherná, uměleckými pracemi vyzdobená soudní síň změněna v — udírnu! Bylo škoda kouře, který by jinak odcházel z kuchyně bez užitku, bylo také třeba udírny — a tomuto praktickému účelu padla za oběť památná soudní síň! Do ozdob a obrazů zatlučeny hřebíky, pověšeny na ně kusy vepřového masa, otvory v podlaze pouštěl se do síně kouř, hrubé vrstvy sazí ukládaly se na díla umělecká — a to všechno k vůli tomu, aby páni nebo služebníci mohli pohodlně uditi vepřovinu. Děsné to bláznovství, jakého člověk bývá časem schopen! A děsnější tím, že nikdy nemizí, že zjevy jeho opakují se za naší doby tak dobře jako v středověku nebo osvícenské době osmnáctého století! —

Zbytky obrazů nedávno objevených, celá stavba síně a portál překrásné práce kamenické připomínají dosud bývalou skvostnost budovy nyní tak zpustlé. —

Ale do nejzajímavějších místností teprve máme vkročiti. Jsou to komnaty a kaple Bílé paní, toho strážného ducha rodu Vítkova, zvláště pak rodin Hradeckých a Rožmberských.

Kaple, stará to, dojista již ze čtrnáctého věku pocházející stavba gotická, sousedí s pavlačí nad starým vjezdem do třetího dvora. Nízké dvéře, ku kterým vedou tři stupně, otevrou se — a vidíš před sebou malý gotický klenutý prostor, ani ne patnácte stop dlouhý a sotva devět široký. Vládne tu tajemné přítmí — prostor jest jen polou osvětlen dvěma okénky, vycházejícími odtud na pavlač prvního patra. Po stěnách znáti

freskové malby, podobizny to několika paní z Hradce, veškero pak zřízení a povaha kaple svědčí, že bývala kaple navštěvována snad jen od šlechtičen na hradě přítomných — že bývala jakousi výhradní jejich svatyní, posvěcenou zvláště památkou Bílé paní, jejíž jménem se nyní označuje.

Starý freskový obraz nade dveřmi představuje Matku boží, před kterou klečí modlící se panna se znakem pánů Hradeckých u nohou. Podobně jest na straně evangelia vypodobněna Panna Maria s Ježíškem na rukou; na stoličce před ní klečí panna s dlouhými po šíji spuštěnými vlasy a celá ve zlatém šatě zahalená a od jakési svaté matrony k pobožnosti povzbuzovaná. Opodál klečí tři černě oděné paní s bílými závoji. Připojené znaky ukazují při klečící panně na rod Hradeckých, při paních na rod Šternberkův, Cimburkův a Gleichenův. Jsou to podobizny manželek Jindřicha VII. z Hradce, který r. 1500 dal kapli upraviti a znovuzříditi. Dolejší stěny kaple byly vykládány drahými kameny, které však později byly vylámány.

Poblíže kaple jsou zpustlé pokoje, ve kterých bydlívala Bílá paní, a průvodčí dovede tě i do tak zvaných lnáren, velkých to pokojů poblíže kaple sv. Ducha, ve kterých se prý nejčastěji objevovala. Hledíš na ta místa a malá hrůza tě pojme, jako bys uviděti měl, kterak v nejbližší chvíli objevuje se uprostřed nynější zpousty v některém rohu duch té, jež po několik věků vládla ve hradě. Nyní již dlouho, dlouho nebyla viděna a jen v pověstech zachovalo se, jak a co mluvívala s lidmi, které potkávala, jak opatrovala dítky, když chůvy usnuly, a jak zjevem svým předpovídala i příchod nové ratolesti domu Hradeckého i odchod ze světa jednotlivých členů jeho.

Bloudíš jinými těsnými chodbami, kobkami, kaplemi a sály, v nichž vládne zpuštění. Zapadáš myslí do dávných věků a vidíš oživlé tu bohatýry, jež choval druhdy hrad ve svých zdech. Býval tu Vítek, jenž s Jaroslavem ze Šternberka porážel Tatary u Olomouce, vládl zde Jindřich II., jenž vydal se na vítěznou výpravu proti bavorskému vévodovi Ludvíku a krátce

na to r. 1351 učinil se 70 helmy dobrodružný vpád do Rakous. Vraceje se, poražen byl v boji u Hluboké od Rakušanů, kterým přitáhl na pomoc krevní přítel Jindřichův Vilém z Landštejna. Celé jižní Čechy vzplanuly pak válkou Hradce s Landšteinem a teprve válečné zakročení krále Karla ukončilo hrozný ten spor. Menhart tady velel, týž Menhart, jenž porazil Tábor u Lipan a později Praze vládl. Ale tam jej jal bývalý spolubojovník od Lipan Jiří Poděbrad a teprve krátce před smrtí propustil jej z poděbradského vězení, tak že pan Menhart již jen mrtev byl nazpátek na Hradec přivežen. Po stu letech Mikuláš hrabě Zrinský byl tu oddán v hradské kapli se spanilou Evou z Rožmberka, neteří pana Jáchyma z Hradce, týž Zrinský, jehož jméno zapsáno do dějin jakožto reka sigetského. A kdo mohl by vyčísti všechny bohatýry, jež vídal Jindřichův hrad, kdož mohl by si je vykouzliti všechny a stopovati, v které kdo komnatě sídlel každý z nich, kam na lov, kterou cestou do bojů se ubíral! . . .

Krásný jest Jindřichův hrad nad Nežárkou, veliký to skvost českého jihu. Ale bývalá nádhera jeho již více připomínána jest stopami nežli skutečností a zasmušile hledí jeho věže a paláce do daleké staleté budoucnosti, která má odlamovati z nich kus za kusem a v trosky měniti budovy, v nichž králům bylo by místa a vhodného místa dost. Všeobecná ta zkáza zjevna jest, a nebude-li učiněna přítrž zhoubě, již skoro zevšad na hrad se valící, dožije hrad pouze troskami svými tolik věků, po kolik dosud stál, a o jeho bývalé nádheře svědčiti budou jen vždy skrovnější paměti — pokud vůbec se udrží na velikém tom sítě věků, které vždy novými vrstvami zasypává prošlé věky minulé.

*

O Bílé paní hradecké obyčejně se myslí, že byla táž, co Bílá paní na Rožmberce, Krumlově a jiných hradech Rožmberských. Domněnka jest chybna. Bylyť dvě různé šlech-

Jindřichův Hradec: Nový altán.
Kreslil Boh. Roubalík.

tičny, o kterých povstaly podobné pověsti: na Rožmberce totiž Perchta z Rožmberka, dcera Oldřicha II. z Rožmberka, provdaná v nešťastném manželství za surovce Jana z Lichtenštejna, v Hradci pak — dle velmi podstatné domněnky dějepisce Vítkoviců a velmi pilného badatele Bohdana Wagnera — choť a pozdější vdova Jindřicha II. z Hradce, Markéta, rozená lantkrabina z Leuchtenberka, která roku 1349 stala se manželkou Jindřichovou a tedy paní na Jindřichově Hradci, a po jeho smrti vstoupila do řádu klarisek a vzala na se bílý jeho šat.

Bohuslav Balbín a po něm jiní tvrdí sice dle pouhé pověsti, že Bílou paní hradeckou i rožmberskou byla pouze Perchta z Rožmberka. Ale po soudném uvážení dlužno uznati, že domněnka Wagnerova jest daleko podstatnější a možno skorem s jistotou říci, že pravdivá.

Pověst o Bílé paní hradecké praví totiž, že vládla na zámku hradeckém, že tam při jisté velké stavbě pobádala dělníky k pospěchu a slíbila jim, že jim vystrojí hody — „sladkou kaši“ — když budou v čas se stavbou hotovi.

Toto všechno mohla však dělati jen skutečná paní zámku, ať již jako choť vladařova nebo jeho vdova, ale nikoli Perchta z Rožmberka, která byla již jen velice vzdálenou příbuznou Hradeckých, na Hradci nijak vládnouti nemohla, ano — pokud známe zachované o ní četné paměti historické — na Jindřichově Hradci vůbec ani nebývala. A tím spíše byla považována Markéta Hradecká za Bílou paní hradeckou, poněvadž při smrti chotě jejího byly děti její nezletilé, tak že syn její Jindřich III. starší nastoupil vládu v Hradci teprve roku 1368. Mezi tou dobou byla tedy Markéta vlastní paní Hradeckou a ještě jako „Bílá paní“ — jako jeptiška klariska — delší dobu, snad až do nastoupení syna svého ve vládu, dlela na Hradci a také dojista později sem dojížděla.

Darovalať také Markéta z Hradce krumlovskému klášteru teprve dne 15. července 1361 s povolením krále a císaře Karla, svého otce a poručníků dítek svých (jimiž byli Petr, Jošt,

Oldřich a Jan z Rožmberka) a za svědectví Oldřicha mladšího z Hradce, Oldřicha z Ústí a Jana z Kosové Hory připadlé jí po smrti manžela movité a nemovité věno ve vsích Velké a Malé Jižné s třemi mlýny, dále v Lodhéřově, Drahýšce a Radúnce s dvěma lány lesa.

Že pověst o ní, jakožto o Bílé paní Hradecké, smísila se později s pověstí o Perchtě Rožmberské, toho příčinou jest nejprve lehkost a pohyblivost pověstí vůbec, z podobného zjevu na jiný snadno přenosných a přenášených, a i celková zevní podobnost osudů Markéty Hradecké s osudem Perchty Rožmberské. Byltě Jindřich II. z Hradce proslulý sice válečník, ale při tom tak jako Jan Lichtenštejn, manžel Perchty Rožmberské, muž mravů surových a nehospodář, který bezmála uvrhl celý dům Hradecký do veliké zkázy hmotné a tím do úpadku vůbec. Jemná, nábožná a dobročinná choť jeho vytrpěla s ním velkých strastí. Ale snášejíc je, byla i v manželství i jako vdova takřka strážným andělem domu Hradeckého, hledíc skrovnými silami svými aspoň částečně napraviti, co zlého činil její choť i doma i lidem poddaným.

A jako pečlivou starostlivou hospodyní zámku hradeckého uvádí ji také pověst, která z ní po její smrti učinila strážného ducha tohoto zámku vůbec. Byla prý často vídána — a to nejen za Hradeckých, nýbrž i později za Slavatův a Černínů — kterak chodí v noci a nejednou i ve dne po hradě, v bílém šatě a vždycky s klíči za pasem. Dohlížela k dětem, dohlížela i k pracím čeledi a zjevovala se vždy, kdykoli větší radostná nebo větší žalostná událost měla se na zámku sběhnouti.

„Jednou“ — tak se vypravuje — „když služky čistily a připravovaly velikou síň k slavnosti, prováděly při tom i mnohou rozpustilost. Jedna udeřila také obraz Bílé paní koštětem. Ale tu strhl se náhle hukot a vichr jako při bouři. Všechno prchalo. Jenom svévolnice nemohla se hnouti s místa, ležíc v křečích na zemi. — Jindy viděli zemský hejtman Samuel Karolis a kněz Jiří Müller Bílou paní právě v poledne, jak z jedné věže vy-

stoupila, do které již dávno nikdo nemohl vstoupiti, poněvadž se v ní schody sesuly. Z hradu pak šla do města a kráčela přes náměstí. Teprve když se lidé po ní ohlíželi a po ní ukazovali, rozplynula se znenáhla před očima jejich. — Když pan Jáchym z Hradce, poslední potomek rodu svého, na smrtelném lůžku ležel a nikdo se neměl, aby jeho zpovědníka k němu zavolal, zaklepal pojednou někdo u zpovědníka na dvéře a vstoupila k němu Bílá paní, žádajíc jej, aby šel nemocného svátostmi zaopatřiti, poněvadž za půl hodiny zemře. A tak se stalo.“

Po několik století udržovala se na Hradecku a po celých Čechách i zemích okolních památka Bílé paní také tak zvanou „sladkou kaší“, o které se vypravuje:

„Na Hradci děla se po velikém ohni nová stavba, ku které hradní paní pilně dohlížela. Těšila při ní robotující poddané lidi, odměňovala je za práci a slíbila jim, že jim vystrojí, budou-li pilni a do podzimka s prací hotovi, „sladkou kaši“. A skutečně dala po ukončené stavbě na podzim vystrojiti všem zedníkům, pomahačům a řemeslníkům veliké hody, při kterých sama hostům posluhovala a propouštějíc je k nim takto promluvila: „Odměnou vaší pilnosti a věrnosti má býti, že každý rok budete dostávati vy a vaši lidé takovouto sladkou kaši, aby i pozdní potomci věděli, jak věrně jste pánům svým pracovali.“ Byly pak opravdu každý následující rok uspořádány na podzim veliké hody a dovoleno k nim se dostaviti všem chudým lidem z panství hradeckých. Přicházelo tedy 7000 až i 10.000 osob. Stoly byly postaveny na zámeckých nádvořích, ku každému přisedali hosté vždy po dvanácti, obsluhováni jsouce úředníky a měšťany hradeckými. Pán hradu přinášel první mísu a příbuzní a přátelé jeho jiné pokrmy. Poněvadž pak nádvoří množství lidí nemohla nijak pojmouti, vpouštělo se vždycky jen tolik hostí do zámku, kolik se jich mohlo ke stolům posadit; když se najedli, byli vypuštěni zadními vraty a předními vpuštěni opět lidé jiní, tak dlouho, až si všickni postolili. Každý dostal trojliberní bochníček chleba, pivní polévku, dvojí rybu, kaši medem slazenou,

Jindřichův Hradec: Kostel sv. Jana Křtitele.

Kreslil Vojtěch Brechler.

pečivo a piva, co snesl. Co kdo nesnědl, mohl sobě domů odnésti. Sladká kaše byla později z podzimku přeložena na zelený čtvrtek: vždy se při ní spotřebovalo několik várek piva a ryb z několika rybníků. Pokaždé zapisovalo se do listin, kolik lidí bylo na sladké kaši a co hostina stála.“

Stála ovšem mnoho a proto hleděli se jí pozdější Hradečtí páni zbaviti. Ale když nebyla sladká kaše v čas vystrojena, objevila se vždycky Bílá paní, chodila rozčilena po zámku a neutišila se a nezmizela, dokud chudým lidem obvyklých hodů se nedostalo. Byla pak sladká kaše strojena až do století osmnáctého, kdy byla konečně přece zrušena a změněna v dosti skrovné špitální nadání. A tak se ušetřilo něco peněz, ale zanikl také zvyk, jímž jméno pánů Hradeckých a Jindřichova Hradce připomínalo se daleko široko.

*

Město Jindřichův Hradec jest odleskem hradu, pod jehož zdmi povstalo. Příbytek vladařův žádal míti kolem sebe i město vladařské a Jindřichův Hradec má také vzhled města, které vyrostlo pod záštitou takové moci, jaká zastupována byla zlatou růží v modrém poli. Nebyl a není skrovným nuzným podhradím, jaká vznikala kolem mnohých jiných hradů co slabé zakrsalé odnože stromů košatých. Jindřichův Hradec předčil každým vzhledem nejedno město královské, a jakkoli mnoho pohrom jej postihlo, vždycky zase vyvstal z nich v stejné síle bývalé.

Četnými věžemi a výstavností svou poutá již zdaleka oko příchozího a vstoupíš-li do jeho zdí a blížíš se k náměstí, zdá se ti, jako bys mimo nadání octl se v některé části Starého města pražského. Starodávná výstavnost domů štítových, ruch po ulicích, množství krámů obchodních, četné po městě stavby kostelní — to vše jako by bylo z některého rodu staroměstského náměstí. A vzhledu nanejvýše přívětivého dodává celému městu zjevná všude píle, s jakou se dbá na úklid a či-

stotu v dlážděných ulicích a náměstí. Zevšad dívá se na tě zámožnost, i ta bývalá, jež se obráží v staré výstavnosti, i nynější, kterou možno poznati z čilého, živého průmyslu a rozsáhlého polního hospodářství.

Četné budovy chrámové jsou městu zvláštní okrasou, a do kterékoli pohlédneš, každá ti připomíná své zakladatele pány a paní z Hradce, v každé tě pozdravuje jejich růže pětilistá, ať již zakončuje klenutí či jako znak zasazena jest nad vchody a ve stěnách. Ve středu jich velebná gotická budova mateřského chrámu proboštského. Vyvýšena jsouc s vysokou čtverhrannou věží nad všechno město, hledí na všechny strany, jako by střehla všechny ostatní kostely a kostelíky. Působí velebně i zevním vzhledem svým, i zejména vysokým gotickým klenutím chrámu. Rozměry svými i polohou jest a zůstane tento chrám prvním ze všech devíti, které město čítá.

Za to neobyčejnou ladností a úměrností vyniká nad všecky hradecké budovy kostelní kaple sv. Mikuláše při kostele sv. Jana Křtitele. Celý tento kostel se štíhlou vysokou vížkou a kulatým schodištěm zvonice, s postranními kaplemi, přiléhající chodbou křížovou a bývalým klášterem — pozdějším a dosavadním ještě špitálem — jest stavba, která hned na první pohled se ti zalíbí. Ale kaple sv. Mikuláše jest skutečnou perlou i tohoto kostela i veškerých předních budov Hradce Jindřichova, a nenajde se tak snadno mnoho jiných staveb gotických, které by při veškeré prostotě tak ladně byly provedeny, jako tato malá svatyně. Oko není při tom sváděno do klamu ničím; neníť výzdoby v kapli, neníť okras, není maleb aniž co jiného, čím by se odchýliti mohlo k soudu nepravému. Naopak v této kapli, která patří k nejkrásnějším památkám stavitelského umění v Čechách, vládne skutečné zpuštění. Působí tedy na pozorovatele pouze všestranná úměrnost ploch a čar, skutečná ta „sklenutá a zděná harmonie“, kterou vnímá člověk tím snáze a vědoměji, poněvadž rozměry kaple nejsou veliky. V těch několika sloupcích, oknech, klenutích a stěnách

a ve štíhlém sloupu, na nějž asi čtvrtou částí svou splývá klenutí, jest v kamenu utkvělá neobyčejná ušlechtilost a lahoda.

Bohužel, že stavba tak krásná zpustlá jest a pustnouti bude stále více, jestliže v čas nebude zachráněna. Celý krásný kostelík, nad nímž má patronát matice náboženská, nechán jest jako by z úmysla úplné zkáze. Před lety již byla rozebrána při něm jedna kaple, poněvadž se nikdo nenašel, kdo by ji opravil — a stejný osud hrozí nyní celému kostelíku a zvláště kapli sv. Mikuláše, která již sama o sobě zasluhuje, aby byla zachována a k vůli ní aby zachován byl celý kostelík. Jak jinak vynikla by teprve vnitrem svým, kdyby zbavena byla rumu a prachu a vyzdobena přiměřeně svým prostým krásným tvarům! Tak ale hyne jako ty četné hroby a náhrobky, které v ní jsou — a matice náboženská nevšimne si, že pod její správou rozpadne se v prach skutečný skvost umění stavitelského!

S druhé strany přiléhá ke kostelu sv. Jana křížová chodba, čtvercový to ochoz, jakých jmenovitě v bývalých městech Hradeckých a Rožmberských na jihu českém několik. Tak mimo Jindřichův Hradec zvláště v Třeboni, Budějovicích a Vyšším Brodě, v tomto malém státě klášterním, povstalém bohatou štědrotou pětilisté růže. Všude jest klenutí v nich gotické, ale postranní okna, druhdy asi vyzdobená bohatou prací kamenickou, zbavena nyní bývalé okrasy.

S křížovou chodbou sousedí špitál, druhdy klášter, povstalý tak jako sám kostel, nadáním pánů z Hradce. Klášter byl osazen minority. Tu ale přistěhovali se do Hradce také františkáni i stalo se, co ve všech ostatních českých městech, kde tyto dva řády se setkaly — jeden druhému přebíral výživu a zrovna planoucí lásku k sobě navzájem neosvědčovaly. Učinil tedy pan Jáchym z Hradce v polou šestnáctého věku ze sebe prostředníka a vykoupiv od minoritů klášter, proměnil jej velmi chvalitebným způsobem ve špitál až dosud trvající. V předsíni špitálu zasazeny jsou umělecky pracované znaky pana Jáchyma a choti jeho Anny z Hradce, rodem Rožmberkovy, i připojen

český nápis, v němž v prostých tklivých slovech složen veškeren ten duch, který vedl šlechtické rody tehdejší k zakládání kostelů, klášterů, špitálův a jiných zbožných nadání. Praví totiž: „Co pro Bůh dám, to napřed mám, co po mně zůstane, Bůh ví, komu se to dostane.“

A jděme celým městem, vstupme do všech ostatních kostelův a kaplí, popatřme na velikou budovu bývalé koleje jesuitské, bývalý seminář i četné soukromé budovy, jichž původ dle rozličných známek nepochybný, všude vidíme pomníky zlaté růže v modrém poli, všude patrno, že vyřinulo město z vévodícího mu hradu jako ze zlaté hvězdy její paprsky. Hrozný odvděk provedl v Hradci jeden člověk na munificenci, s jakou páni z Hradce vykouzlili ze země celé město kolem stolce svého a zvláště svým nákladem zbudovali kostely, kaple a kláštery. V hlavním chrámě odpočívali členové, nejvíce vladařové, domu Hradeckého v cínových rakvích. Ty zůstaly jim po hradě a všech panstvích za jediný majetek a příbytek uprostřed všech těch budov, které vystavěli jiným a zvláště k službě církevní. Tu ale vyskytl se před sto lety člověk, který vybral popel z rakví, složil jej do malé rakve cínové — a osm velkých rakví prodal na váhu!

Jméno toho také člověka bylo Prokop Benedikt Henniger, Freiherr von Eberg; byl proboštem při hlavním kostele a strženými penězi udeřil boha do čela, dav je na opravu chrámu. Proč by nepřispěli ti z Hradce i po smrti svým posledním vlastnictvím na obílení kostela, když po celé živobytí chrámy stavěli a zakládali bohaté nadace, ze kterých ten Freiherr von Eberg tyl! . . . Divno opravdu, že neprodal i ten popel z rakví, aneb aspoň jej prostě kamsi nevyhodil. Býval by ušetřil výdaj na poslední rakev a chrámu Páně býval by ještě více posloužil. —

Příkopy a baštami obehnáno bylo druhdy město a vypraveno ve všem jako královské. Znak upomínající na krále zjednal mu Jindřich IV. z Hradce; vyžádal si totiž na králi Vladi-

slavu II., aby směl užívati jeho Hradec ve znaku svém počáteční písmě jména králova W nad růží, drženou dvěma lvy, vše zlaté v modrém poli. Král měl dosti příčin, aby splnil Jindřichovi tuto žádost — bylť vladaři hradeckému velikou měrou zavázan, že mu pomohl k uherské koruně.

Na návrší stranou města stávala prý druhdy tvrz, buď že k ochraně města s té strany, kde přístup k němu byl snazší, aneb aspoň jako hlídka, s které v čas mohl do města hlásný oznámiti, hrozí-li odněkud nebezpečenství. Nyní pne se tam kostel sv. Jakuba s hrobkou hrabat Černínův, hrad a statek držících. —

Dějiny města Jindřichova Hradce jsou opět jen výronem a vlečkou dějin hradu a pánů jeho. Těmi pány povstalo město, pod jejich ochranou vzrostlo a sice tak, že již za pánů z Hradce mělo týž značný rozsah jako nyní. Nepřátelství, kterým pan Menhart, ačkoli také pod obojí, zahořel proti Táborům, splaceno bylo od Táborů vyžehnutím města. A přece nebylo asi tehda město veskrze katolické. Rozmohloť se v něm přijímání pod obojí a přešla taková značná část obyvatelstva později k učení Lutherovu, že v druhém desetiletí sedmnáctého věku stal se Hradec až i přední hradbou utrakvistů na českém jihu. Tenkráte vzbouřilo se ovšem město proti katolické vrchnosti — hraběti Slavatovi a choti jeho Lucii Otilii — která nastoupila po smrti Jáchyma Oldřicha z Hradce, a při nastalé vzpouře viděla se přinucena opustiti hrad a dleti ve vyhnanství. Ve městě pak bylo živo: Dampierre při dvojím útoku na Jindřichův Hradec odražen a Bouquoi ani útoku se neodvážil. V zimě r. 1618 byl v městě hlavní stan všeho okolního vojska českého a mladý hrabě Thurn provedl tu kousek rytířský. Před počátkem války české byl zasnouben s dcerou rakouského hraběte z Hardeku. Když ale později otec její nechtěl mu ji jakožto „proti JMC. rebellovi“ vydati, vyjel sobě mladý Thurn pouze s dvěma praporci jízdy do Rakous, přepadl Hardekův hrad a mocí unesl odtamtud nevěstu do Hradce, kde s ní oddati se

dal. Osmým listopadem obrátily se věci v Čechách arci ke hrozné katastrofě. Don Baltazar de Marradas vyslal od Tábora oddíl vojska, aby Hradce dobyl. Obyvatelstvo chystalo se k zoufalému odporu, ale velitel posádky zradil je a vydal město za stokráte třicet stříbrných tolarů nepříteli.

Vrátila se pak vrchnost, vrátili se jesuité a všechny věci šly během věku sedmnáctého — od zakazování kalicha až do popravišť.

V tu dobu ovšem již zlatá růže opadala až na poslední list: Lucie Otilie z Hradce provdaná za Slavatu byla poslední svého rodu. Poslední člen rodu z Hradce po meči pan Jáchym Oldřich zemřel r. 1604. Ten viděl největší rozkvět města, prostírajícího se jako zahrada kolem vysokého pně růžového — rozkvět, jenž od té doby zůstal nezmenšen, ale také se nezvětšil. Dnes je město takové, jaké bylo bezmála před třemi věky. Ale život, který proudí v něm, dává bezpečnou záruku, že budoucnost chová pro Jindřichův Hradec ještě veliký rozvoj, který nastane ihned, jakmile zjednána bude zámožnému a průmyslnému městu novověká podmínka všeho ruchu, dráha železná.

Zahynul rod, který tu založil nádherné hradní sídlo své a schází a pustne i hrad, ze kterého povstalo město jako okruh a opar nebo skupení měsíců kolem planety. Ale město žije a mohutní, a životní síla jeho poroste až do jistého vrcholu, čím více vzdalovati se bude dobou od těch, jimiž vzniklo, jimiž bylo vytvořeno.

Předivná to věc.

Zachází člověk, ale dílo jeho zůstává, to dílo, kteréž bez něho by nebylo, které povstalo pouze tím, že on je utvořil, a jemuž rovných byl by on mohl utvořiti snad několik!

Roste dub a do staletí rozkládá svalovité větve své, když dávno tlí v prachu, kdo jej zasadil. Stojí budova a stojí město, ano do věků ještě dále státi se chystá, když zbylo sotva již jen jméno toho, který je provedl. A člověku tomu jest odejíti

Jindřichův Hradec: Kaple sv. Mikuláše při kostele sv. Jana Křtitele.
Kreslil J. Perek.

po malé hodině času, sotva že by teprve mohl tvořiti tak, jak by sobě žádal a jak by i mohl.

Opravdu, člověk přál by si býti kamenem, jehož trvání tisíceronásobné jest proti jeho životu — ale ovšem přál by si býti jím, kdyby tou silou tvůrčí, kdyby myšlénkou svou nebyl výronem a odleskem boha. A bohem být, aspoň na okamžik, za to mohou již dána býti celá tisíciletí kamene. —

Klášter.

Po místech bohatství a nádhery, po místech lesku a slávy na místa trudu, na místa teskného sebezapření.

Vysoko na horách, nad Novou Bystřicí, kde potem člověku skrápěti jest každé zrno ruly a svoru, aby z něho dostal chudé stéblo obilné, na horské planině, kde přes hladinu malého rybníka stále věje vítr sychravý, stojí bývalý klášter a kostel přísné řehole Paulánské, zvaný prostě Klášterem.

Trojí slib skládati bylo členům jiných řeholí, Paulánům ještě slib čtvrtý: zavazovali se přísahou, že po celý život budou zachovávati přísný půst. Zakázáno jim bylo nejen maso čtvernožcův a ptactva, nýbrž vůbec všechno, co pochází od zvířat, vejce, mléko ano i sýr a máslo, a dovolen jim pouze chléb, olej, zeleniny a ryby.

Po Čechách zakládány byly od šlechty kláštery dílem z náboženského zelotismu, dílem k tomu, aby lid udržovaly i v duševním poddanství od šlechty jemu namnoze cizí. Ale klášter u Nové Bystřice měl — aspoň původně — také jiný účel, účel civilisační. Krajina bystřická nebyla a není krajem úrodným, kde by celý konvent se mohl pohodlně vydržovati

žebrotou, kde by stačilo vyslati jen po vesnicích některého frátera kapucína nebo menšího bratra s pytlem, aby snesl a přivezl pro celý klášter na týden potravy. Při Klášteře bystřickém bylo mnichům pracovati, těžce pracovati, bylo jim vzdělávati krajinu a měniti poušť lesův a kamení v půdu aspoň trochu zrna nesoucí. Později arci, zvláště když Slavatové Klášter znova zřídili, usnadňovaly tady hojné poutě a fundace Paulánům výživu. Ale prvotní život jejich byl zde přísný, zádumčivý, plný askese a lopoty a nad to záhy přerušený děsnou krvavou událostí, ve které čtyřicet jich a četní ještě jiní lidé povražděni jsou v kostele, klášteře a po jeho vůkolí. —

Konrád z Krajku, pán na dalekém Landšteině, založil Klášter v prvním roce šestnáctého století, a s klášterem kostelík. Usadilo se tu znenáhla přes čtyřicet mnichů Pracovali pokojně a bez pohromy po celou dobu, co vládli král Vladislav i král Ludvík. Ale hroznou bouří postiženi jsou r. 1533. Jak paměti klášterní vypravují, byli prý tehdy za Ferdinanda I. vypovězeni z Čech sektáři a zvláště novokřtěnci, kteří ve svých výstřednostech blížili se Adamitům. Jeden zástup jich táhl na Moravu přes Bystřici a Klášter, právě když se tu dne 22. července slavilo posvěcení chrámu. Možná dost, že před tím Pauláni pracovali proti nim a snad přispěli v té krajině ke stíhání jich. Možná také, že vypovězenci neměli příčinu právě proti tomuto klášteru, nýbrž že vůbec v nich vypukla pomsta proti té církvi, která byla příčinou jejich vypovězení. Ale nechať pohnutka jejich činu byla jakákoliv, tolik jest jisto, že v divokém vzteku udeřili na bezbranný klášter a pobili v něm přes čtyřicet mnichův i mnoho jiných lidí, kteří se jim postavili na odpor. Na to zapálili Klášter a sousední vesnice Braunšlag a Žižpachy, a prchli před stíhajícím je lidem do Moravy.

Hrozný to výbuch fanatismu, děsné posvícení!

Od toho dne zůstal Klášter opuštěn bezmála po sto let. Kostel, jejž novokřtěnci neměli kdy vyloupiti, byl sice pokryt novou střechou a konány v něm o výročních poutích, kdy jej

lid navštěvoval, služby boží od kněží z okolí. Ale jinak trval opuštěn, nemaje ni jediného usedlého mnicha, a jen ob čas dávány k němu od zbožných věřících jednotlivé dary. Z nich nejznamenitějším jest asi zvon darovaný sem koncem 16. věku od proslulého milovníka věd a umění Oldřicha Desideria Pruskovského z Pruskova a choti jeho Ludmily Eusebie z Lobkovic na Starých Hradech a Nové Bystřici.

Teprve r. 1626 založil nový klášter Paulánský Adam Pavel hrabě Slavata, ale hlavní stavba při něm děla se až r. 1665—67 nákladem Ferdinanda Viléma hraběte Slavaty, pána Hradeckého, který také r. 1668 počal stavěti nový nádherný chrám. R. 1682 dokončena stavba chrámu v té podobě, jak se nyní spatřuje. Již od dokončení kláštera byli zde opět usazeni mnichové Paulánští, ale počtem daleko skrovnějším než druhdy, i zůstali tu až do zrušení četných klášterů císařem Josefem II. r. 1785.

Mnichové potom vypuzeni, pozemky klášterní levně prodány a kvetoucí horské místečko obráceno v tu tesknou truchlivou chudobu, ve které nyní se nalézá. Něco chalup a v nich samá chudina — pozemky klášterní jsou v rukou člověka jediného, jsou „mrtvou rukou" tam, kde by jinak mnohým lidem mohly posloužiti k slušné a trvalé výživě a ke skrovné aspoň zámožnosti.

O rušení klášterů v osmnáctém věku mohou býti mínění rozličná. Jisto jest, že při nastalém tehda vymanění laikův od světa duchovenského bylo zrušení veliké části klášterů důsledkem nezbytným a namnoze i prospěšným. Ale neméně jisto jest, že nevládl při něm jen účel všeobecně nutný a prospěšný, nýbrž i mnohé znamenité účely postranní, a že bylo provedeno způsobem, kterým prospěšnost onoho skutku byla velice obmezena.

Především bylo rušením klášterů zamířeno na kláštery v Čechách. V Rakousích na př. ponechány jsou téměř všechny veliké kláštery se všemi velikými statky svými, ale v Čechách zrušeny s malými výjimkami, načež ohromný počet jejich statků

Klášter.

Kreslil Ed. Herold.

byl jednotlivcům rozprodán a sice za cenu nepatrnou Politický účel a účinek toho skutku je zjevný: zlomena tu bývalá moc jednoho stavu země, stavu, který jinak mohl míti chyby tisícery, ale při tom přece byl stavem této země a největším počtem svých členů zcela přirozeně se skládal z české většiny obyvatelstva Jako druhdy zlomena byla v Čechách moc měst, rytířstva a šlechty, podobně zlomena prodejem církevních statků moc stavu duchovního. Stalo se tak nepozorovaně a tajeně: vzalo se k tomu heslo všeobecné, kulturně kosmopolitické, kdežto účelem neméně důležitým při tom účel státní a politický

Ale když již bylo usouzeno že se mají církevní statky prodati, bývalo by aspoň jedním, skutečně všeobecným prospěchem, aby se rozdělily a rozprodaly četným jednotlivcům, tak aby na bývalých gruntech klášterních mohly povstati zámožné obce rolnické. Tím způsobem bylo by se obyvatelstvu země dalo velice mnoho a v krajích obyčejně velmi dobré půdy, na níž by bylo tisíce rodin rozkvetlo a zmohutnělo. Ale nemělo se tak státi. Panství a statky klášterní dostaly se pravidlem jednotlivci; ten je získal za cenu nepatrnou a těžil z nich velice, ale všeobecnost neměla z toho zisku žádného.

O tom konečně, co uměleckých pokladů přišlo tehda na zmar, nesnadno ani mluviti. —

*

Hlavní pozornost poutá k sobě mohutná budova kostelní, stavěná způsobem četných kostelů z druhé polovice 17. a z celého 18 věku. Na hlavní dojem vypočteno jest při nich vysoké průčelí, celou stavbu ovládající. Aby pozornost nebyla nijak odvrácena od průčelí, postavena jest věž, a sice jediná, do zadu k přesbytářní části chrámu. Toť hlavní podstata oněch staveb, k nimž patří i kostel kláštera. Průčelí má vysoký, dole zahnutý a trojhranem zakončený štít, skládající se na dolejší mohutnou zeď kostela, ve které jest hlavní okno a pod ním portál.

Po každé straně kostela ji opírá pět vykrojených pilířů, mezi nimiž jsou nahoře dvě široká okna. V zadu za kostelem ční čtverhranná úzká věž italská, krytá nízkou střechou ze čtyř trojhranův utvořenou. Stavba tato vyšla z typu kostelních staveb některých řeholí a v podstatě jest velice podobna četným kostelům jesuitským, zvláště kostelům pražským sv. Ignáce, sv. Trojice a sv. Salvatora. Loggie však nemá.

Hned u samého kostela stojí nízký čtverhranný klášter s řadou malých oken

Průčelí kostela jest poněkud zastíněno třemi lipami, pod nimiž jest studánka s dobrou, po celém okolí zvláště o poutích roznášenou vodou, vytékající z pod kostela třemi stále živými prameny.

Vstoupíce hlavním portálem do kostela, jsme překvapeni mohutným vnitřkem a zvláště nádherným hlavním oltářem způsobu pozdně renesančního.

Vnitřek kostela jest pravidelná kostka, něco přes dvanáct sáhů dlouhá, široká a vysoká a vykazuje se tou další zvláštností, že presbytář není obrácen k východu, nýbrž k západu. Vše tady — právě tak jako zvenčí — vypočteno na mocný dojem. Hlavní oltář, dvanácte sáhů zvýší, jest ozdoben obrazem sv. Trojice od Kristiana Schroedera, obrovskými postavami českých patronův a mohutnými cínovými svícny, jichž každý váží 35 liber. Stojí nad místem, kde se pod kostelem sbíhají řečené tři prameny a odtud pod zemí tekou do vzpomenuté studánky.

Kostel má několik velmi pozoruhodných obrazů neznámých mistrů. Uměleckým provedením přímo překvapuje „Kristus v hrobě“ (anděl s lampičkou na Krista hledící). Rovněž tak prozrazuje umělce mistra jiný obraz, „Maria s děťátkem“, ačkoliv tento bohužel byl od nějakého pochybného umělce „jasnějšími barvami přemalován“, to jest silně pokažen. Podobně jsou pozoruhodny i jiné obrazy kostelní a bylo by velmi dobře, kdyby se některým odborným znalcem prohledly a dle mož-

nosti původ jejich se určil. Neví o nich arci nikdo. Jeť klášter ztracený, málo známý a nyní arci při své čtyrstové faře tak chudý, že nesnadno sem některého znalce obrazů zvláště pozvati.

Neobyčejná práce řezbářská chová se v sakristii. Ačkoliv má dosti mnohé vady, překvapují jednotlivé části její velikou uměleckou dokonalostí i patrným vysokým uměleckým nadáním svého původce, a celek zřejmou úžasnou pílí. Představuje „strom vykoupení", celé umučení Páně s mnohými soškami, vypukle pracovanou scenou dolejší a četnými ozdobami, z nichž některé jsou prací vskutku mistrovskou. — Vadí tu jen množstv- kořenův a větví symbolicky vše obepínajících. „Strom vykoupení" jest řezbářská práce ze dřeva, dle pověsti provedená obyčejným nožíkem od Pauléna, který se čímsi provinil a ve svém vězení ji zhotovil. Je sestavena způsobem oltáře. Dříve stála volně, nechráněna, a utrpěla mnohé pohromy. Kdo přišel, ulamoval si jednotlivé částky „na památku", a tak ztratily se i celé figurky. Nyní jest pod sklem a klíčem. I při té bylo by žádoucno, aby ji některý znalec ocenil.

Ale kdo všímá sobě z povolání věcí uměleckých! Po všem nepřátelském drancování a pokojném plenění našich chrámův a kostelů, po zhoubách živelních a lidském škůdnictví zbylo nám v našich svatyních ještě tolik pokladův uměleckých, že bychom se jimi mohli právem honositi před celým světem — jen kdybychom je sami znali, kdybychom sami o nich věděli! Ale neznáme je, nevíme o nich. Někdy náhodou nalezne se některý, ale po úplném jich soupisu nemáme dosud bohužel ani památky Ale přece jest tak důležito aspoň vědět o všem tom, co se nám dosud zachovalo! Kéž dojde jednou k tomu, aby bylo království české i všechny země české prozkoumány nejen přírodnicky, nýbrž i umělecky, aby se odkryly a nám samým i světu ostatnímu ukázaly všechny umělecké poklady, jimiž se můžeme právem honositi! —

Působí-li kostel dojmem mohutnosti a nádhery, působí klášter dojmem trudu a tesknoty. Všady zpuštění, všady chu-

doba. V prvním patře bývala knihovna, vyzdobená po stěnách allegorickými postavami věd. Nyní tam skládají nájemníci dříví, rozličné haraburdí a pod. Malta se otlouká, sama padá — zpoušť všady, kam se ohlédneš. Poněkud aspoň zachovány jsou místnosti, sloužící za obydlí faráře a za dvě třídy školy, bohužel pouze německé. Jedna z nich jest umístěna v bývalém refektáři.

Jako klášter jest i celé jeho okolí s několika dosti bídnými chalupami trudné. Trochu života zavládne tu jen v neděli, hlavně však o pouti, kdy se do kláštera schází celé okolí — i obyvatelstvo německé i ten lid český, který tu radostí slzel, když po dlouhých letech správy zcela německé koncem let sedmdesátých věku devatenáctého nový mladý farář promluvil k němu opět českým slovem božím a poprvé opět v kostele s ním zazpíval českou píseň . . .

Landštein.

Kolik jest v Čechách lidí, znajících Landštein? Vymíníš-li jeho okolí nejdále k Jindřichovu Hradci, snadno bys je spočítal. Stojíť Landštein stranou od vyšlapaných cest, za Novou Bystřicí, ještě za Klášterem, a kdo váží sobě cestu k němu, bývá obyčejně jen zvláštní přítel starých hradů, putující k nim ne tak pro zábavu, jako spíše pro důkladné seznání těchto kamenných synů dávných století.

A Landštein stojí za seznání. Není největší zříceninou českou, jak se o něm v jednom díle napsalo, ale patří k největším a nejvíce zachovalým. Zloba živlů, nechtějících na povrchu země dlouho strpěti, co sám člověk zbytečně zhoubě zůstavil, pracuje s velikým úsilím o zničení Landšteina. Blesk, voda i vichr a s nimi společně ta věčně živoucí moc přírody, která všady nový život šíří na účet životů předchozích, pokrývajíc stejně zvětralou skálu jako rozpadávající se zeď mechem, bylinou, keřem a stromovím, to všechno spolu s člověkem o závod pracuje také k rozdrobení Landšteina.

Dosud stojí tam vysoké mohutné zdi bývalého paláce, obrovský týn a neméně pevná druhá věž, dosud hledí do hrad-

ního valu ozdobné sruby, a hradební zeď s obloukovými výstupky dosud objímá celou tu skupinu věkovitých budov a stavení. Ale zkáza všeho toho jest již neodvratná Roztrhne a nachýlí se jedna zeď po druhé, sníží se témě věží, a padající stěny troskami a rumem vždy více vyplňovati budou nádvoří i prázdné prostory budov druhdy nádherných. I bude stále menšiti se hrad — troska stane se zříceninou a zřícenina posuje se na zem, až znenáhla pokryt bude vrch pouhou hromadou kamení, zarůstanou a zarostlou ostružinami, křovím, mladou hustou smrčinou — a posléze vysokými kmeny. I bude se pak už jen říkati: „Tady stával, jak se píše, jednou hrad.“

Ten rozklad do těchto posledních konců nebude arci dílem několika let, nýbrž provede se teprve prodlením několika století. Ale provede se, provede do těchto konců posledních. Jeť zkáza na Landšteině veliká, ačkoli byl hrad obydlen ještě v druhé polovici osmnáctého století. Změří-li se, co stalo se s ním za uplynulých sto let a změří-li se týmž měřítkem, co zbývá ještě vykonati živlům a zištnému člověku, neubrání se člověk přesvědčení, že při obyčejném postupu této společné práce bude Landštein za čtyři nebo pět století pouhou ssutinou, zarostlou, ano potom snad již i neznámou. Stojí asi pět set let, za druhých pět set let nebude po něm skoro památky.

Zkázu Landšteina způsobily blesk a lidská nedbalost. Roku 1771 udeřil do něho blesk — nejspíše do hlásky čili týna, jejíž roh jest odražen — a zapálil Hrad vyhořel. Tehdejší majitel jeho přišel dříve již skorem o všechno jmění, a panství landšteinské bylo v sekvestraci. Skrovné příjmy panství a skrovnější ještě rozum sekvestorův zavinily, že nepřistoupeno k opravě velikého hradu. Úřadnictvo panské přestěhovalo se do blízké myslivny a dvoru, načež jalo se prováděti horší ještě a děsnější práci, než kterou způsobil blesk a oheň. Trhalo a vytrhalo, odnášelo a odneslo všechno, co jen ze hradu se dalo vzíti — dvéře, okna, podlahy, trámy, železo — jedním slovem všechno, všechno, co bylo možná vylámati, vytrhati a vyloupiti. Nezůstaly posléze

ušetřeny ani kameny jednotlivých částí hradu — vylamovány ke stavbě stájův a podobných budov praktického novověku, které sice jsou méně romantické než hrady, ale za to prospěšné a každému čtvernohému obyvateli svému velice vítané.

Hrad Landštein byl založen asi počátkem třináctého století od Vítkoviců, kterým dány před tím jižní Čechy, a uložena arci také povinnost, aby hájili zemi proti vpádům z Rakous a po případě i z Moravy. Landštein byl pomezným hradem českým i proti Rakousům i proti Moravě, byv vystavěn právě v místech, kde stýkaly se hranice všech tří zemí. I byl hned s počátku hradem tvrdým, ač ne tak velikým, jak se jeví dnes. Rostl od století ke století, šíře se novými a vyššími přístavky i celým vnějším rozsahem až do konce šestnáctého století, ze kterého jsou na něm četné stopy snad i celé palácové budovy.

Jedna větev Vítkoviců vzala do tohoto hradu příjmí své, nazývajíc se pány z Landšteina, i stala se záhy mocným panským rodem českým. Ojíř a Vítek z Landšteina prosluli jako válečníci, podobně Vilém z Landšteina. Proti jeho hradům vytrhl král Jan Lucemburský marně polem. Nemoha však postrádati Viléma, získal jej za svého přítele a užil k mnohým státním i válečným službám. Vrcholu cti a moci dostoupil pan Vilém, když nástupce Janův na trůně, král Karel I., jej jmenoval nejvyšším purkrabím království českého. Ale několik let na to vzplanul mezi Vilémem z Landšteina a sousedem jeho Jindřichem III. z Hradce vražedný spor. Zuřil mezi oběma pokrevenci po celá čtyři léta, až konečně stalo se dohodnutí, že má býti rozhodnut soubojem obou velmožů. Vladař Hradce a vladař Landšteina srazili se v divoké hře o život — a pan Vilém z Landšteina padl nejspíše, byv těžce raněn od svého soupeře. Aspoň neděje se o něm více zmínka, i není asi chybna domněnka, že skončil tímto bojem slavný a hlučný život svůj.

O jeho statky rozdělilo se pět jeho synů. Jeden z nich, Vilém, stal se proboštem vyšehradským a nejvyšším kancléřem

Landštein.

Kreslil Vojtěch Brechler.

království českého. Landštein dostal bratr Vilémův Litold, ale nepodržel ho. Směnil jej s Konrádem Krajířem z Krajku r. 1370 za Lipnici v Čáslavště — a neučinil tím dobře rodu svému. Hynulť potom bývalí Landšteinští, na různé větve se tříštíce, až konečně vymřela počátkem sedmnáctého století landšteinská bílá růže v červeném poli posledním listem svým — Vilémem Svitákem, pánem na Sosni a Brloze.

Krajířové z Krajku — pošlí z Kraňska a na Moravě i v Čechách osedlí — podrželi Landštein po celé dva věky a zvelebili jej v šestnáctém století novými stavbami a opravou staveb dřívějších. Brali sobě při tom za vzor — jak svědčí dosud zachovalé stopy štukoví a rustika — nádherné sídlo sousedů svých pánů z Hradce a také ne příliš dalekých pánů z Rožmberka. Ve sporu vdovy po Zdeňkovi Krajíři z Krajku, hejtmanu kraje bechyňského, s nevlastní dcerou Annou, zasnoubenou s Vilémem z Roupova, prodán jest roku 1579 Landštein, hrad i panství, rakouskému nejvyššímu dědičnému komořímu Štěpánovi baronu z Einzingu. Ten opět postoupil jej prodejem Davidu Nejmarovi, jehož syn Bohumír Nejmar přidal se k povstalým stavům českým. Marně obléhal Dampierre roku 1618 se 6000 vojáky Landštein. Teprve Bouquovi podařilo se v lednu následujícího roku přinutit hrad ke vzdání, když jej byl vyležel a posádku jeho hladem vymořil. Bohumír Nejmar byl statků odsouzen a Landštein přecházel z ruky do ruky, až konečně dal osudný blesk plamenné znamení k jeho zkáze.

Nyní stojí Landštein truchlý a smutný jako ohromná bílá lebka uprostřed truchlé, smutné krajiny. Když vystoupíš vysoko nad podobnou širou krajinu, jaká se prostírá pod Choustníkem nebo Hlubokou, nebo Novými Hrady, nad krajinu, kde sady a jiné listnaté stromoví se střídá s poli, loukami, dvory, městy a dědinami, vchází ti do prsou tichý blahý klid Na Landšteině jináče. Na všechny strany kolem něho vystoupající vrchy úží obzor, a co na nich a po nich, jest sosna, borovice, rulová skála, sem tam kus hladového pole a opět jehličný les a jen zřídka

kde jakoby ztracený listnatý strom. Tu jímá tě tesknota, hluboká tesknota, i spěcháš od hradu, sotva že jej poznáš.

Hrad ovšem stojí za seznání a za tu cestu asi pěti hodin, kterou sem z Jindřichova Hradce vážíš. Jeť i ten mrtvý, trudem tvou mysl plnící strážce pomezí ještě nejzajímavější ze všeho toho, co pod ním a kolem něho vidíš Mimo něj, mimo jeho veliké a malebné trosky tebe příchozího, tebe cizince, sotva by tady něco upoutalo. —

Přístup ke hradu, stojícímu na podélném vrchu, vede od severu k bývalé první bráně s lomeným gotickým obloukem. Delším průjezdem vchází poutník do prvního dvora, objatého po pravé straně dlouhým nízkým stavením, které také již od samého vchodu podél průjezdu se táhne a podobně od brány na levo se rozkládá, nejprve rovně, pak trochu na příč. K východu jdoucím křídlem svým přilehlá stavení k zevní hradební zdi, která odtud se zatáčejíc, objímá rozsáhlým kruhem celý hrad, až opět se strany západní se vrací ke vzpomenutému stavení. V těchto posledních místech stojí druhá, rovněž gotickým obloukem opatřená brána hradní, vedoucí z prvního dvora do druhého úzkého nádvoří, anebo vlastně do podélného mezihradbí, sevřeného po levé straně vysokou palácovou budovou, s pravé první vnitřní zdi hradební. Tímto mezihradbím kráčíš k mohutné hradební šíji, ku třetí to dvojité bráně. Na pravo ode zdi a sice o taras níže, jest druhá vnitřní zeď, která tvoří se zdí první a dále s třetí branou i jdoucí od této brány příčnou zdí druhé mezihradbí, čili zděmi působený val, a se zevní hradební zdí (po západní straně sem zabočující a opět o jeden taras níže stavěnou) třetí mezihradbí. Zpomenutá šíj jest silné, zvláštní čtverhrannou baštou chráněné stavení, tarasící dvojnásobně přístup do vnitřního nádvoří hradského. Druhá vrata této brány zavěšena bývala v uměle tesaný gotický oblouk; okna pak, kterými ze vnitřku nízkého, ale mohutného stavení branského viděti do druhého mezihradbí, mají rovněž pažení štukové, ale přímoúhelné, ukazující na italskou renesanci šestnáctého století.

Octnuv se touto branou v pětihranném prostorném vnitřním nádvoří Landšteina, vidíš se všech stran kolem sebe bývalá hradská stavení obytná, dvou- až třípatrové to budovy, jejichž

Dvojitá brána na Landšteině.
Kreslil V. Perek.

nejvyšší část byla vystavěna také asi teprve v druhé polovici šestnáctého století, kdežto spodní části pocházejí z doby dřívější. Na pravo od brány (na jižní straně dvora) jest nevelká, hrubě

zděná a kulatými oblouky klenutá podsíň, ze které se vchází ku sklepům dosud zachovaným.

Na západní straně nádvoří viděti bývalý zde krb a nad ním až do nejvyššího patra jdoucí nahoře ozdobně krytý komín, na straně severozápadní hluboko do skály tesanou, nyní však zasypanou studni.

Za vysokou budovou východní strany dvora jsou nejmohutnější stavby landšteinské — dvě obrovsky silné a zvláštním stavením spolu spojené čtverhranné věže; jedna z nich, hláska, jest 18 sáhů, druhá pak věž 12 sáhů zvýší. Tyto dvě věže spolu se stavením je spojujícím jsou asi nejstarší částí hradu a zároveň částí nejpevnější.

Zdvihají se na skalnaté kopce hradského vrchu a tloušťka jejich zdí nemá takměř sobě rovné. Jeť zeď hlásky na jedné straně u země silna přes 14 střevíců — tedy ještě o něco silnější, nežli zeď hlásky karlšteinské, mající 13 střevíců síly; druhá nižší věž má dole u vchodu 8 střevíců, v druhém patře 7, ve třetím 6, a nejvýše nahoře nad čtvrtým patrem 4 střevíce. — Obrovsky silné zdi stavěny byly na Landšteině i na hradech jiných, zřídka kdy pravidelným, nyní obvyklým způsobem. Bývaloť by pravidelné zdění potřebovalo nesmírně mnoho času. Vyzděny jsou tedy pečlivě jen obě dvě líce zdí kameny, často i balvany, vnitřek pak vyplněn lámaným kamením, kteréž zaléváno řídkou výbornou maltou a obsypáváno dle potřeby kamením drobným. Takovým způsobem postupovala práce ovšem daleko rychleji, než by bývalo možná při zdění pravidelném. Pevnost zdí řídila se pak arci hlavně dobrotou vápna, jehož k maltě užíváno. Kde se vzalo vápno dobré, stala se silná zeď jedinou nerozbornou slitinou, ze které dosud možná spíše uraziti kus kamene, nežli malty. Kde ale se užilo vápna nedobrého, nebo dokonce jen červené hlíny, a kde se dělo vyplňování lícních zdí nedbale, držely se zdi jen potud, pokud držely lícní stěny. Jakmile ty byly prolomeny, sypalo se z nich ostatní zdivo a zpustlý hrad se bořil takřka vůčihledě.

Do landšteinské hlásky vcházelo se druhdy dveřmi kulatě klenutými, pět sáhů nad zemí umístěnými. Podle podobnosti u jiných hradů možno souditi, že se chodilo do hlásky jen ze sousedního stavení po dřevěném mostě. Dnes je do ní proražen vstup hned u země. Vylámali jej asi, kdož chtěli shlednouti, kterak hláska uvnitř vypadá, nebo zdali není v ní něco uschováno, ať již snad úmyslně, či pouhou náhodou. Vnitřních schodů, které tady jindy bývaly a ještě v devatenáctém století obnoveny jsou, ve hlásce více není, tak že nemožno vystoupiti nahoru do nejvyššího patra věže. Tam bydlíval druhdy hlásný a díval se, zdali někde se neobjevuje nějaký branný neb i jiný lid — anebo z dlouhé chvíle, kam bijí hromy. Když uhodil poslední do hlásky, přišel jím hlásný o svou jinak ne valně krásnou vyhlídku a možná dost, že také o život. V bývalém jeho obydlí jest znáti ještě okna a výstupek, který měl snad jiný účel, než aby sloužil za balkon. Níže ve zdech věže jsou jen úzké světlíky, co by jimi padalo trochu světla na schody. V přízemí konečně bývaly snad žaláře, ze kterých vlastní pomocí asi málo kdo se dostal, kdo jednou do nich vhozen byl.

Hláska byla spojena s protější nižší věží zvláštním stavením, jehož nejvyšší část také prozrazuje původ nejpozdější, kdežto spodní zdi dojista jsou z doby samého založení Landšteina. Vede pak toto stavení od hlásky k druhé nižší věži, do které zdola rovněž nebývalo snad docela žádného přístupu. Jeť vchod do věže asi tři sáhy nad zemí. Vstupuje se jím do prostory, která druhdy sloužila buď za soudní světnici, podobnou soudní síni zámku jindřichohradeckého, anebo za kapli. Možno také jest, že s počátku byla soudní světnicí a později kaplí. Jednou se v ní děly soudy — jsouť pod touto nevelkou prostorou bývalé hradní žaláře. Kdo praví, že zde bývala kaple, berou za podklad své domněnky jisté vyzdění, které mají za spodní část bývalého oltáře, a dva postranní výklenky, o kterých myslí, že sloužily pro mešní konvičky a k uschování svatých olejů nebo kalicha s hostiemi. Jejich domněnka není ovšem

zaručena, i vzešla hlavně jen z paměti, že na Landšteině bývala druhdy vůbec kaple, jejíž místo dnes je neznámo.

K pravdě podobno jest, že by pod kaplí, za kterou řečená prostora ve druhé věži se vydává, s tíží bývaly umístěny žaláře neb i lidomorna. A ta zde jest, jest hned pod podlahou této prostory. Vede pak k tomuto dolejšímu děsnému místu jediný čtverhranný otvor v podlaze, něco přes půl druha střevíce dlouhý a rovněž tak široký. Schodů tu asi nikdy nebylo — otvor sloužil pouze k tomu, aby jím byli odsouzení dolů po provaze spouštěni a vydáni pak u věčné noci žaláře buď nenáhlému umírání při skrovné stravě, nebo rychlejší smrti hladem a žízní. Není pamětníka, že by tato dolejší příšerná místa býval kdo ohledal. Vypravuje se jen, že tam byly nalezeny zetlelé kosti.

Nad soudní síní jest prostora, která spíše mohla sloužiti za kapli, ačkoliv ani o té není zjištěno, že by kaplí bývala. Odtud pak vystupuje ještě třetí a čtvrté patro věže. Do třetího možno jíti po kamenných, uvnitř věžné zdi umístěných schodech, sestávajících z dvaceti tří úzkých kamenných stupňů. Ze třetího patra do čtvrtého vedly konečně točité, nyní polosesuté schody, po kterých nahoru se dostati jest již trochu nesnadno.

Tímto neveselým stavením zakončuje se řada hlavních budov Landšteina, i zbývá již jen pohlednouti na pevné zdi, hrad s různých stran dvakráte až třikráte objímající. Vzpomenuto bylo již zevní hradby, kterou Landštein kolem dokola jest obehnán, a dvou jiných tarasovitě nad sebou vystavěných zdí na západní straně hradu. Zevní má na západní straně tři a na východní dva polokulaté výstupky, které z venčí vypadají jako kulaté bašty, v pravdě ale nejsou nic jiného, nežli zeď polokruhem vystupující. Výstupky sloužily arci k tomu, aby z nich mohlo se pohodlněji stříleti do nepřítele na hradbu útočícího. Měly tedy poněkud podobný účel jako bašty, nedodávaly však hradbě pevnosti. Takové výstupky čili jalové bašty nebývaly při hražení ve století třináctém, tedy v době založení Landšteina nijak

ve zvyku. Tenkráte stavěly se zevní hradební zdi — podobně jako u Choustníka — rovné a buď bez všelikých výstupků nebo s pevnými baštami. Jest tedy na jevu, že na Landšteině buď tyto výstupky byly o mnoho později zřízeny, než byl hrad založen, anebo že celá zevní hradební zeď jest snad teprve ze století patnáctého.

Prvotní hrad také buď vůbec postrádal zevních pošinutých hradeb — jsa dosti pevný svými věžemi a silnými zdmi hradských budov — anebo šly jeho ochranné zdi v těch místech, kde nyní běží kolem hradu pravá vnitřní zeď. O jedné části tohoto hražení (na západní straně hradu) stala se již zmínka. Druhá a větší jeho část jde od druhé brány hradní po severní straně hradu kolem obytné hradní budovy a nižší věže, dále po východní straně kolem nižší věže, spojovacího obytného stavení a hlásky, a po jižní straně kolem hlásky k jižnímu obytnému stavení a za ním k zevní hradské zdi. Před rohem hlásky a před rohem druhé věže opatřena jest malebnými čtyř- až pětihrannými výstupky s okny a střílnami na způsob srubů, sloužícími opět jen k snadnějšímu hájení této zdi; pevnými, v sobě uzavřenými baštami ani tyto jalové sruby nejsou. Se všemi hradebními budovami tvoří tato vnitřní zeď a její sruby úzké mezihradbí, se zevní pak zdí mezihradbí široké, pravý to prostorný dvůr, táhnoucí se po třech stranách hradu.

Ve všech hradebních zděch viděti buď střílny pro palnou zbraň, buď otvory po trámech, na nichž tam druhdy byly upevněny ochozy k snadnějšímu hájení hradu.

Při bližším posouzení a podrobnějším rozboru bylo by o jednotlivých částech Landšteina možná skoro se vší určitostí říci, z kterého padesátiletí pochází která budova anebo její jednotlivé části. Nejvíce stop zanechalo tady století třinácté a druhá polovice století šestnáctého — ono mohutnými nepravidelnými stavbami prvotního hradu, toto přísně pravidelnými přístavky, změnami i úpravami hradeb dle pokročilého válečnictví a konečně množstvím ozdobných jednotlivostí každému

zkušenému oku zřejmých, od tesaného kamenného pažení bran a oken až do zachované fantastické stříšky komína.

Pracovalo tedy několik století, než vystavělo celou tu velikou, mohutnou a nádhernou skupinu tvrdých a vzdorných budov Landšteina — — a ku zničení celé té veliké, mohutné a nádherné skupiny tvrdých a vzdorných budov postačil jediný okamžik, jediný blesk. —

Stráž.

Od Jindřichova Hradce vedly v středověku i později dvě velmi důležité obchodní cesty na západ a potom na jih. Jedna šla na Třeboň, Trhové Sviny a přes Nové Hrady do Rakous Dolních, druhá od Třeboně k Budějovicům a Krumlovu do Rakous Horních. Chráněny byly jednak městy, jimiž se braly a jim znamenitý užitek přinášely, jednak zvláštními „strážemi“. Jedna taková stráž, která byla zároveň zemskou stráží proti Rakousům, udržela se dosud i místem i prvotním obecným jménem svým — jest to zámek a město Stráž nad Nežárkou, na prostřed cesty od Jindřichova Hradce ku Třeboni.

Druhdy stával tady tvrdý hrad. Když ale koncem šestnáctého století vyhořel, vystavěna na jeho místě novým majitelem Stráže, nádhery milovným Vilémem z Rožmberka, budova nová, podobná četným ostatním zámkům, které sobě tou dobou šlechta zakládala. Staré hrady byly vždy dosti nepohodlné, zřízeny jsouce více proti obléhání než na příjemný byt. Když pak se počala rozmáhati touha po lepším užívání života, nestačila šlechtě její dosavadní sídla postrádající prostor-

nosti komnat i žádané tehda úhlednosti budov. Stavěny tedy „zámky“ — pevné to čtvercové budovy s pravidelnými již řadami čtverhranných renesančních oken, s pravidelnými, pohodlnými chodbami, síněmi a pokoji tak, jak je vidíme dosud na Bechyni, Horšově Týně, Děčíně, Zákupech, Opočně, Chýži a na četných místech jiných.

Účelu válečného nové budovy více neměly, ačkoli dbáno poněkud, aby mohly aspoň na čas odporovati náhlému útoku nepřátel. Chránila se tedy tato nová šlechtická sídla buď vysokým srázem vrchů, na kterých dřívější hrady stávaly, nebo řekou a rybníky, nebo širokými příkopy a posunutými baštami, neb i konečně zbytky hražení dřívějšího. Proti střelbě z hrubých kusů, třaskavých střel ještě neznajících, byly jim dostatečnou ochranou mohutné hlavní zdi, kterým plné koule železné mohly ublížiti jen málokdy.

K těmto novým zámkům z konce století šestnáctého nebo s počátku století sedmnáctého patří také Stráž. Z dřívějšího hradu zůstala při něm jen pozoruhodná kulatá, ale na jedné straně v ostrou hranu vybíhající věž, nepatrné stopy bývalého hražení s podzemní chodbou, a čtverhranná věž, která nyní stranou zámku stojíc, slouží za zvonici. Konečně možná ještě pokládati za součástku bývalého hradu starobylou, nyní rovněž před zámkem stojící kapli z konce třináctého nebo ze začátku čtrnáctého století.

Celá ostatní stavba je z rozhraní století šestnáctého a sedmnáctého. Jest to stavba pravoúhlá, mající ve svém průčelí zpomenutou kulatou věž, která po mém vědomí jest v Čechách sama druhá. Jeť hlídka stejné podoby ještě jen na Zvíkově. Soběslavská se nevykazuje hranou tak ostrou. Stavěny pak bývaly, ačkoli poměrně zřídka, takovéto věže v půdorysu s podobou hladkokrajného, ale špičatého listu jen na rozhraní třináctého i čtrnáctého století. Stranou kulatou byly obráceny do hradu nebo k jeho stranám přírodní polohou více chráněným; ostrou hleděly z hradu ven. Z příčiny válečné, aby totiž

kameny a koule, proti nim z venčí metané, do nich se nebořily, nýbrž od šikmé plochy beze škody se odrážely.

Kromě čtverhranného průčelí má zámek strážský ještě dvě rovnoúhelná křídla, mezi nimiž je zámecký dvůr vybíhající k úpravné zahradě a parku. Zevní zdi zámku bývaly dojista pokryty čtverci rustiky; nyní je zakrývá jednotvárná bílá plocha vápna.

Svým průčelím a levým křídlem stojí budova na rovinatém svahu, pravým křídlem (hledíc ze zámku) a zadem má však velmi krásnou polohu na vysokém skalném hřbetu nad Nežárkou, mezi stromovím, keři a skalami tady tekoucí. —

Máme-li jíti místnostmi zámku a je popisovati? Seznali bychom velmi úhledné sídlo panské, ale takové pravidelnosti a vnitřní úpravy, jakou nalézáme po všech stranách vlasti na mnohých jiných sídlech šlechtických. Dáme se tedy do něčeho jiného zajímavějšího. Zámek strážský, jak jsem pravil, setřel se sebe všechny stopy bývalého hradu. Nicméně jest možná dle jeho polohy a bývalého významu utvořiti sobě obraz jeho vzhledu bývalého. Zkusme to, vyjděme si na zajímavou procházku, na níž kombinující domysl nezůstane asi daleko za bývalou pravdou. Návodem bude nám při tom rukopisný nástin, jenž se nyní chová na zámku a byl ku přání majitelky zámku, baronky Leonhardyové, sestaven od vyborného znatele hradů, jindřichohradeckého J. N. kanovníka Coriho.

Hrad stál nad řekou Nežárkou na kamenném hřbetě, ku které, tak jako vůbec na stranu jižní, východní a severní, tarasovitě se skláněl; ke straně jihozápadní jde odtud mírný svah. Objímalo jej a chránilo pásmo hradeb; první zdi hradební byly založeny asi hned u paty vrchu na břehu Nežárky, druhá asi uprostřed vrchu. Na této straně chránila hrad přirozená poloha na skalné stráni a nad řekou, tak že hradby umělé nepotřebovaly tu býti příliš silné. Bylo jen nutno sesilovati přirozenou pevnou plochu, kde příkrý svah nezdál se býti dostatečnou ochranou. Silnější byly oba dva pásy hradeb naproti rovině,

Stráž.

kde byly zároveň příkopy, šířící se místy v mezihradbí; nejsilnější pak byly hradby třetí, na kterých také již částečně stály hradní budovy.

První brána, oddělená od zevního prostoru visutým mostem, vedla ke hradu se strany severní; vcházelo se jí do prvního dvora, kde se nalézaly stáje a rozličná stavení hospodářská od dřeva, opírající se jednou stranou o hradební zeď. Odtud ubíral se příchozí stranou ke druhé, výše ležící bráně, a úzkému mezihradbí. Čtverhranná věž, nynější zvonice, hájila první i druhou bránu. Blíže druhé brány byla některá obytná stavení rovněž na samé hradbě založená, zvláště pak budova panská, palácem zvaná.

Z druhého mezihradbí vedl vchod do vlastního hradu, jenž tvořil sám o sobě pevnost a sice nejen proti cizímu nepříteli, veškeren hrad ohrožujícímu, nýbrž i dle potřeby proti zmíně-

nému právě předhradí. Bývalať Stráž nejednou v držení dvou větví pánů ze Stráže, jichž jedna bydlívala ve vnitřním hradě, druhá v předhradí a jedna s druhou ne vždycky žila v nejlepší shodě. Z té příčiny také měl hrad dva paláce.

Příchod z předhradí do hradu vedl mezi dvěma úzce proti sobě postavenými a vysokými zdmi, a sice tak, aby útočník zůstal k hajitelům hradu obrácen svým bokem pravým, jejž nemohl krýti štítem. Že tak bylo, svědčí nynější nepatrné zbytky starého hražení, ze kterých také poznati možná, že brána do vnitřního hradu stála na straně severovýchodní.

Budovy vnitřního hradu stály do čtverce, na severní straně poněkud vypouklého. Kromě zpomenutého již hlavního paláce byla zde dosud stojící kulatá ve hranu vybíhající věž, několik menších stavení a mezi nimi a palácem neveliký dvůr. Vše to bylo objato mohutnou vysokou hradbou, na níž — dle patrných otvorů ve zdi — zřízen byl na trámech dřevěný ochoz s podsebitím, jednotlivé části hradby kryjící, ze kterého mohly se na útočícího nepřítele kolmo dolů metati kameny, líti vařící voda, smůla a p. Jako v předhradí nestála ani tady hradba kolem dokola volně, nýbrž nesla místy některá stavení a sice buď plochá, buď s výstupky. Sám palác byl přistavěn ke hradební zdi a sice, dle zachovaných dosud hlubokých sklepů, které pod ním bývaly, na západní straně hradu. Byl o dvojím ponebí a průčelím obrácen do dvora, kde stála také oddělená od něho kuchyně a jednotlivá menší stavení.

Nad palácem, v jihozápadním koutě dvora, čněla k nebesům zmíněná vysoká, pevně zděná kulatá hlídka, přiléhajíc na jižní straně k hradbám, na západní straně k paláci, z jehož prvního nebo druhého ponebí se do ní vcházelo. Dveří spodních neměla Trámy a podlahy ji rozdělovaly na několik pater, nad sebou to zřízených úzkých světniček; z jedné do druhé vystupovalo se po úzkých točitých schodech dřevěných. Skrovné světlo padalo do věže úzkými, uvnitř poněkud širšími střílnami. V nejvyšším patře sedal u okna na kamenné lavici

starý pantáta hlásný. Ve dne, a když byl střízliv, hleděl odtud pilně do kraje, když ale právě si chtěl odpočinouti, nedal se příliš rušiti unavující službou. Na slunci u okna se hezky sedělo a klímalo, a příchod purkrabího nebo jiného dozorce prozradily vždycky v čas praskající schody. Nebylo tedy bázně, že by mohl býti překvapen, leda by byl náhodou příliš tvrdě usnul. Ostatně i pro ten případ mohla výborně posloužiti spuštěná petlice a zastrčená z vnitřku závora, tak že nějakou nedbalost nemohl mu nikdo na světě dokázati.

Pod věží byl a jest dosud hluboký sklep, jenž druhdy sloužíval za vězení.

Přirozený svah a hradby chránily Stráž po třech stranách; kromě toho zabezpečovala na severu její polohu řeka a k východu dosti možná rybník. Slabinou hradu zůstávala strana západní, odkud mohl nepřítel pohodlně přitrhnouti až k samému zevnímu hražení. Zde tedy vystavěny hradební zdi nejpevnější a vyházeny příkopy nejhlubší. Důležitý úkol za případného obležení hradu měla na předhradí čtverhranná věž, ze které se mohlo na útočícího nepřítele střileti, neb i na něj z boku vypadnouti. V nejhorším konečně případě bylo lze do této věže se utéci a z ní snáze než odkudkoli jinud uniknouti. V případu obležení bývalo by nutno zavříti a zatarasiti bránu, vedoucí do vnitřního hradu. Aby však i potom bylo zajištěno stálé spojení hradu s předhradím, byla pod zemí ve skále vytesána spojovací chodba. Stopy její jsou dosud patrny. Z předhradí vcházelo se do ní na severní straně druhého mezihradbí.

Neméně důležity byly pro obranu západní strany hlídka a hlavní palác, stojící přímo nad hlavním příkopem. Zevní zdi paláce byly velmi silné, opatřené v přízemku střílnami, výše pak několika malými okny, určenými přede vším k obraně. Hlavní okna z paláce vedla do dvora.

Hned před samou první hradbou nalézala se malá hradská kaple sv. Michala archanděla, spojená s předhradím krytou cestou. Jest starší než nynější kostel ve Stráži, byla nejspíše

vystavěna krátce po založení hradu buď koncem třináctého věku nebo nejpozději počátkem věku čtrnáctého, a sloužila asi s počátku za farní kostel pro místo a nejbližší okolí. Stojí dosud a poutá příchozího hned při prvním pohledu patrnou starobylostí. Odpočívá v ní Jindřich ze Stráže — nejvíce to proslulý člen pánův ze Stráže, zemřelý r. 1466. Latinský náhrobek praví o něm: „A. D. 1466 quinta feria ante festum Sti. Antonii obiit magnificus D. D. Henricus de Stráž, Jerosolimi militiae insignis ac supremus magister curiae regis Bohemiae hic sepultus.“ Jiný náhrobek zvěstuje, že tu pochována také choť Jindřichova Eliška, zemřela r. 1444. —

Sestavili jsme si tedy obraz Stráže, jak druhdy se tu zdvihal každou chvíli na boj připravený, i zbývá nám pohlednouti na ostatní stavení městečka Stráže. Jsou kromě kostela arci jen malá, proti zámku nepatrná. Náměstí jest rozsáhlé, pravidelné, domky po třech jeho stranách — čtvrtá sbíhá k zámku — buď jen přízemní nebo nejvýše jednopatrové.

Také historie Stráže nevykazuje se událostmi zvláštními, jež by se zvláště připomínaly — nejlepší to důkaz, že hrad, zámek i město měly trvání dosti klidné a tedy šťastné. Neboť zajímavá potomkům dáta historická bylo otcům přečasto zapisovati krví a posypávati popelem příbytků. Nejlépe bývalo obyčejně těm vsem a městečkům, o kterých historie pranic neví. O Stráži pak ví se — krom toho nějakého nezbytného ohně — tuze málo.

Některé místní paměti, hlavně privileje městu udělené, obsahuje skrovný archiv na radnici chovaný. Nejstarší listina zůstala v něm z roku 1465 od Jindřicha ze Stráže, druhá od Jana ze Šellenberka z roku 1476. Ze šestnáctého století viděti tu čtyry: od Václava z Vrchovišť a na Žirovnici z roku 1511, od krále Ferdinanda z roku 1527, od Viléma z Rožmberka z roku 1579 a od Petra Voka z Rožmberka z roku 1596. Pozornost vábí kniha pamětí a kniha kontribucí z r. 1697.

Hrad Stráž patříval pánům, kteří se odtud nazývali ze Stráže. Listinami není sice dokázáno, že byli větví Vítkovicův, ale nad listiny psané mluví listiny kamenné a malované — pětilistá růže pánů ze Stráže. Jindřichohradecký archivář a historik F. E. Tischer pronáší ve své studii o pánech ze Stráže odůvodněnou domněnku, že rod Sezimův ze Stráže a Sezimův z Ústí byl původně týž. Ale nechať jest tak či onak, pětiletá růže vládla na Stráži.

Poprvé děje se o Sezimech ze Stráže zmínka historická v letech 1283—1284, kdy společně s ostatními Vítkovci stáli na straně Záviše z Rožmberka čili z Falkenšteina. Později vyskytují se zhusta jména různých pánův ze Stráže, ale ponejvíce jen na soukromých listinách právních; vynikajícího účastenství v událostech zemských neměli.

Nejznamenitějším svého rodu byl připomenutý již Jindřich ze Stráže.

Stoje na straně Táborův, byl roku 1428 svědkem příměří, které učinil Oldřich Rožmberk s Tábory, a podepsal r. 1432 s knězem Prokopem a Pardusem z Hrádku listinu, kterouž pojala obec Tábora do příměří s Oldřichem Rožmberským také město Budějovice. Po bitvě u Lipan zapsal jemu král Zikmund tvrz, vesnici a dvůr Přerov v Kouřimště, dvůr Mračenice, tři vesnice, které patřívaly klášteru břevnovskému, dále dvůr a poddané lidi v Nehvizdech, vesnici Senice, pět poddaných lidí v Černici a několik jiných poddaných jinde. Kromě toho obdaroval jej král Zikmund za 1000 kop grošů, které sobě od Jindřicha vydlužil, a za 150 kop, které bylo Jindřichovi dáti na vybavení Přerova ze zástavy, ještě jinak. Patrno z toho, že pan Jindřich ze Stráže již před bitvou lipanskou přestoupil od Táborů ke straně panské, králi úslužné.

Po smrti Zikmundově přidal se pan Jindřich — povždy svého prospěchu bedlivý — k rakouské straně krále Albrechta. Od toho byl roku 1438 vyslán ve státních věcech do Krakova

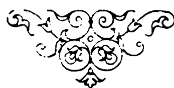
ku králi Vladislavovi, načež jemu Albrecht za všeliké jeho služby 2000 dukátů — zůstal dlužen. Od sv.-Martinského sjezdu byl s Přibíkem z Klenového vyslán ku králi Bedřichu, jednat s ním o vydání kralevice Ladislava.

Když počala zářiti hvězda Jiříka Poděbradského, patřil pan Jindřich ze Stráže k prvním, kteří se přidali na stranu tohoto gubernátora království českého, znepřáteliv se k vůli tomu i s odbojným Oldřichem z Rožmberka. Roku 1450 súčastnil se výpravy Jiříka Poděbradského proti vévodě Bedřichovi Saskému a volil o dvě léta později Jiřího Poděbradského za správce království českého. Když pak roku 1454 král Ladislav s Jiřím Poděbradským se ubíral do Vratislavi, jmenoval Jindřicha ze Stráže a Zbyňka Zajíce z Haznburka hejtmany pražskými. Později byl Strážský také členem vyslanectví, jednajícího o mír mezi císařem Bedřichem a králem Ladislavem. V moci své vystoupil Jindřich ze Stráže nejvýše za kralování Jiřího z Poděbrad. Byv od něho jmenován královým hofmistrem, velel vojsku obléhajícímu Přibislav, načež povýšen za nejvyššího hofmistra královstí českého a předsedával také nejvyššímu soudu zemskému. Od roku 1460 byl velkopřevorem řádu Strakonického, zastávaje tuto hodnost na místě Jošta z Rožmberka. Poslední list jeho (uveřejněný v Archivu českém) datován jest ze statku jeho Kamenice dne 3. ledna 1466. Dne 14. ledna téhož roku Jindřich zemřel.

Krátce na to, roku 1474, vymřel celý rod pánův ze Stráže nejvyšším sudím království českého Jiřím ze Stráže. —

Nástupcem Strážských v držení hradu byl Jan ze Šellenberka, po třech letech Jan ze Šternberka, od r. 1500—1512 Václav z Vrchovišť na Žirovnici a po jeho nástupcích Fraňkové z Liběchova, kteříž pak odtud se psali Strážští z Liběchova. Od těch koupil Stráž Jan starší z Lobkovic na Nové Bystřici a Chlumu a od toho roku 1577 Vilém z Rožmberka za 50.000 kop míš. Krátce před tím hrad vyhořel i byl od Viléma z Rožmberka

v nynější své podobě znova vystavěn. Petr Vok z Rožmberka přivtělil nejlepší část zboží strážského k panství třeboňskému; ostatek se zámkem prodal Adamovi z Hradce. Po Hradeckých připadla Stráž Slavatům, po Slavatech Šternberkům, po těch Černínům, Berchtoldům, v devatenáctém věku Lilienbronům a posléze baronům Leonhardym. —

Jezerné město české.

Jeden mně velice blízký přítel spisovatel nazval okolí Třeboně říší jezernou. Neudělám tedy snad pranic zlého, jestliže při tom úzkém příbuzenství ducha, v jakém my dva jsme, nazvu Třeboň městem jezerným. Jest k tomu příčin hned několik. Předně leží Třeboň mezi několika rybníky — Světem, Opatovickým rybníkem a Rožmberkem — jichž každý představuje slušné jezero. Za druhé jest v celé krajině kolem Třeboně tolik živého, běhutého a stojatého vodstva, že uprostřed něho jest Třeboň skutečně jakousi jezernou královnou. A za třetí jest pod Třeboní samou a daleko vůkol tolik vody, že by tu snad bylo možná nalézti velmi rozsáhlé podzemní jezero, sahající aspoň tak daleko, jak daleko prostírá se od Třeboně na všechny strany rovina.

Třeboň sama stojí již na pevné kůře zemské, která jest tvrda zvláště tam, kde je trochu dlážděna. Ale dnes ještě, když se kope ve městě a kolem města, přichází se v nepatrné hloubce na vodu a bahno — na tu ohromnou podzemní nádržku, která odtud na všechny strany se prostírá.

U Třeboně.

Kde stojí Třeboň — a odtud zvláště k jihu k Šumavě — bývala druhdy asi jediná hladina vodní, později močály, porostlé sitím a blíže k horám lesy nedostupnými. Ta krajina, kterou dnes vidíme od Třeboně k Budějovicům a odtud nahoru až na pomezí, ráz její a nynější vzhled, to je stvořeno teprve rukou lidskou, to jest největší částí výtvorem Vítkovicův a mezi nimi opět Rožmberkův.

Jest to ohromný výtvor, jest to výsledek práce několika století — práce statisícův a milionů lidí, kteří na zboží Rožmberském žijíce, v ní od pokolení do pokolení se vystřídali. Když první Vítek obdržel za své služby od krále Vladislava velikou tu část českého jihu, v které později rod jeho tak se rozmohl, byl tento kraj již dosti osídlen, ale byl přece do té doby většinou jen bahniskem, slatinou, hvozdem. Tak jako některým klášterům v nejstarších dobách darovaná půda teprve neunavnou, mnoholetou prací měnívala se v role a zahrady — jiné, jako

zbraslavský, dostávaly hotové ráje — podobně bylo Vítkovicům staletou prací utvořiti sobě z pustého namnoze kraje říši svou. Jen že si ji netvořili sami, nýbrž skrze lidi poddané. Málo bylo na jihu českém rolí, málo dědin a málo lidí, když syn praotce Vítek dědictví synům rozdílel. Teprve asi za čtyři sta let později, koncem věku šestnáctého, nabyla krajina třeboňská přibližně aspoň toho vzhledu, který nyní má. Co od té doby ještě se tam změnilo, jest dílem Švarcenberkův.

Prvotní osada, snad prvotní dvůr Třeboně, založena uprostřed vod a močálů, sítím, keři a stromovím zarostlých. Tam vytříbeno — vymýtěno a upraveno — pro ni místo v chystaném zápasu s okolní přírodou. Byla to jedna z nejdůležitějších bašt lidské práce na českém jihu. K velikému potěšení třeboňské mládeže, která by jinak mnohem obšírnějším místním děje- a místopisem mučiti se musila, není jinak pranic známo ani o nejstarší topografii Třeboné. Jako zhusta jinde, i tady nejprve „zprávy se různí“, pak „úplně zanikají“. Řadí se teprve kolem jména Vítkovice Pelhřima z Třeboně — z polovice 13. století — od které doby také poněkud jasnějšími a určitějšími jsou. Když pak o sto let později prodána byla Třeboň Rožmberkům, pojí se dějiny Třeboně k dějinám rodu Rožmberského — a po něm těch ostatních, kteří po smrti pana Petra Voka v dědictví Rožmberské se uvázali neb dosazeni jsou.

Za druhého Petra Rožmberského — v polovici XV. věku — bylo město silněji opevněno a koncem téhož věku za Voka vystavěn zámek na místě bývalého opevněného dvora. Za pana Petra Voka byla Třeboň učiněna pevností, nepřátelské síle téměř nedobytnou. R. 1621 obsadil ji Mansfeld, byv do ní povolán od Petra ze Švamberka. Když pak byl pan Petr jakožto direktor a králem Bedřichem jmenovaný nejvyšší sudí dvorský k smrti odsouzen a z vlasti uprchl, obsadili Třeboň císařští. Císař Ferdinand ji dal svému synu Ferdinandovi a ten ji zastavil králi polskému Vladislavu IV. Od toho byla opět vykoupena a zastavena, později dána arciknížeti Leopoldu Vilémovi, který

Kostel sv. Jiljí a stará gotická kaple v Třeboni.
Kreslil Ed. Herold.

ji konečně r. 1660 postoupil na splátku dluhův a za odměnu služeb v Nizozemsku vykonaných říšskému hraběti Janu Adolfovi ze Švarcenberka. Při tomto rodě zůstala Třeboň až do té doby, kdy celé zřízení feudální a patrimoniální uloženo k zasloužénému a bohdá věčnému odpočinku.

Třeboň ostatně břemen poddanství mnoho nepoznala. Pod žezlem Rožmberským dostávalo se jí povždy hojně výhod. Záhy dáno měšťanům právo, říditi se pouze právem královských měst bez přímé odvislosti od milostivé vrchnosti, postupovány jim role, darovány rybníky, luka, právo k stavění pivovarův a vaření piva, ponechána obci práva z odúmrtí plynoucí, dáno jim od Viléma Rožmberka na věčné časy právo bráti sobě z jeho lesů dříví k palivu a stavivu a tak bylo Třeboňským obyčejně hej. Za pana Petra Voka byla pak Třeboň dokonce „pravý ráj".

A čiperní byli staří Třeboňští! Množstvím výsad, kterých se jim dostalo, byli svobodni, aneb aspoň se považovali za město svobodné. Kdyby byli chtěli, mohli zámecké vrchnosti dokázati lecjakým kouskem svou svobodu a neodvislost. Nějaká ta řada procesů by tak bylo nejmenší, čím by ji byli mohli trochu škáditi. Ale v Třeboni byla povždy nejen rada, nýbrž celá obec moudrá a opatrná, a proto dala si velice prozřetelně napsat na bránu: „Svobodné město pod ochranou knížat Švarcenberkův." Nalezli tedy Třeboňští velmi důmyslně střední cestu mezi hrdým vědomím neodvislosti a mezi užitečným poznáním rozsáhlosti statkův a všeliké moci vznešené vrchnosti. Stará historie o republice s vévodou byla tady v jiném rámci prováděna již několik set let dříve — a to k oboustranné spokojenosti panstva i občanstva. Zásady sice poněkud divné, ale — jak se u Třeboně spatřuje — někdy velice prospěšné. —

Celý vznik a rozvoj Třeboně a sama poloha města svědčí ostatně, že město nynější vyrostlo z bývalého dvora a pozdějšího zámku. Jest podhradím, podzámčím, zmohutnělým v samostatné město, jakých i jinde po vlasti naší dost viděti. Jeť celé náměstí jen jaksi vstupem k zámku, který tu vévodí všemu

okolí, bez zevní nádhery, drsnosti neb velkoleposti, ale se zjevným znakem moci a bohatství, jež zastupuje. Ti, kdož jej zakládali a přestavovali, byli patrně oka a ducha velmožně přívětivého. Vystavěli sobě pohodlný, rozsáhlý palác, který k sobě zval nejen přespolní hosty panské, nýbrž i domácí měšťany, pokud jen chtěli a uměli množiti veselí blahosklonného velmože.

Nejvíce blahosklonným a nejveselejším vladařem byl pan Petr Vok Rožmberk. Ale na neštěstí byl z Rožmberků posledním. Dokončil řadu bohatýrů, kteří po čtyři sta let nesli ve svém erbu pětilistou růži a pod jejím znamením téměř neobmezeně vládli veškeru českému jihu. Jím vymřel mocný rod Rožmberkův, a jestliže i mezi lidem jižních krajů českých zachovaly se až dosud o tomto rodu četné tradice, stalo se tak jednak pro neobyčejnou jeho moc, jednak právě pro zvláštní, pozorovateli nanejvýše zajímavou osobnost posledního Rožmberka, posledního třeboňského vladaře.

Petr Vok byl mladší bratr pana Viléma z Rožmberka, proslulého onoho bohatýra, který by byl již bezmála i na královský trůn vystoupil. Když zemřel pan Vilém bez přirozených dědiců, připadlo roku 1592 veškero jeho zboží jeho mladšímu a jedinému bratru Petru Vokovi, který do té doby již i znamenitými skutky bohatýrskými i vedením dvora svého vábil k sobě stálou pozornost. Vykonav četné cesty ke dvorům evropským, zabýval se zvláště od roku 1560 mnohými záležitostmi státními a měl při tom arci také účast znamenitou v rozsáhlých rodinných jednáních na místě svého bratra. K nejzajímavějším patří jeho jednání s bánem chorvatským a pozdějším rekovným velitelem Szigethu, Mikulášem hrabětem Zrinským, který se obrátil k panu Vilémovi z Rožmberka se žádostí o ruku jeho nejmladší sestry panny Evy z Rožmberka. Došlo skutečně roku 1564 ku svatbě, ale paní Eva netěšila se dlouho životu po boku manžela svého. Provodila jej ještě do Szigethu. Když nebezpečenství války a bojů stávalo se vždy větší, vypravil hrabě Zrinský choť svou

a dvě dítky své na zámek Eberavský, kde šlechetnou paní za nedlouho stihla zpráva o rekovné smrti jejího manžela.

Mezi tím pan Petr Vok obdržel od bratra svého k užívání hrad a zboží choustnické spolu se zámkem Vimberkem a městem Želcí. Již tehda hleděl sobě Petr Vok hlučného dvora, který ještě větším se stal, když koupil sobě mladý šlechtic zámek a město Bechyni. Učinil tak, když se byl vrátil z válečné výpravy Maxmilianovy do Uher proti Turkům.

Vydávaje na svůj dvůr stále veliké sumy peněz a maje také značné závazky na statcích po bratru svém, byl Petr Vok nucen odprodati několik panství. Věřitelé jeho usilovali tehda, kolem roku 1590, připraviti jej vůbec o všechno jeho nesmírné zboží. Aby snáze došli cíle, popudili proti němu i krále Rudolfa II., který špatně o Rožmberkovi zpraven byv, nepřipustil jej ani k slyšení, ačkoli Petr Vok po několik neděl domáhal se v Praze audience. Vinna tím byla hlavně jezovitská kamarilla dvorská, a Petra Voka dotklo se toto ponížení tak hluboce, že po celý život trpce ho vzpomínal. Pozdější jeho odpor proti Rudolfovi vzrostl také částečně z této příhody.

Za krátko však dostalo se Rožmberkovi od českého panstva skvělého uznání jeho všestranných schopností. Ačkoli císař Rudolf z návodu nepřátel Vokových tomu odpíral, zvolen jest přece Rožmberk r. 1594 za nejvyššího hejtmana českého vojska, kteréž bylo vypraveno do Uher proti Turku. A třeba že necháván byl skoro beze všech potřeb válečných, provedl přece pan Petr Vok slavně celou výpravu. Nasadiv na opatření vojska své vlastní peníze a věnuje se celou duší a celou svou energií přijatému nesnadnému úkolu, porazil vojsko turecké a osvobodil pevnost Komárno, která by jinak bývala najisto ztracena. Tímto skutkem proslavil se velice, ale finančně utrpěl výpravou uherskou tak značných ztrát, že nucen byl odprodávati znova panství za panstvím, až prodejem Krumlova vybavil se ze všeliké tísně, která jej při jeho nádherném dvoře stále tížila.

Jsa tím způsobem zbaven všech starostí, odstěhoval se na Třeboň, usadil se tam trvale a z výnosů statků svých, doposud ještě velikých, počal vésti dvůr, jakému ani při veškeré tehdejší rozmařilosti šlechty v celých zemích českých a vůbec v zemích domu rakouského rovného nebylo.

Jakých rozkoší a radovánek bylo jen možná opatřiti, všech bylo na Třeboni užíváno, a to zvláště od té doby, co zemřela paní Kateřina (r. 1601). Slavnost pořádána za slavností, veselí stíháno veselím a ve hlučném životě dvora mělo účastenství takměř celé město, nečítajíc hostí přespolních. Samotného komonstva a služebnictva zámeckého bylo téměř 200 osob, mimo to bydlelo jiných služebníků v městě přes 150. Koňstva stálo dílem v zámku, dílem v oborách — kobylích polích — tolik, že pouze ovsa pro ně ročně spotřebovalo se na 9000 korců. Na výpravě do Uher měl pan Petr Vok ku své osobní službě 186 osob a 217 koní.

Bohužel, jasná dříve povaha i mysl Petra Voka v posledních letech jeho života poněkud se zakalila. Smrt jeho manželky a myšlenka, že jím vymře celý Rožmberský rod — neměltť Petr Vok ani dětí, ani bratří — a vedle toho patrná choroba duševní, u něho ob čas propukající, zachmuřovaly jej chvílemi tak, že často uprostřed nejhlučnějších radostí, a zejména byl-li třebas i jen málo popuzen, upadával v trudnomyslnost a prchlost, vybuchující až i v jednotlivé činy krutosti. Rozčiliv se někdy, uprostřed hodování velel sraziti hlavu některému ze své čeledi, a šťasten býval ten, s kým si vladař ztropil pouhý „žert“ — od skutečné ukrutnosti nemnoho rozdílný. Ale za hodinu, za půl býval pan Petr Vok opět svůj. Zapomněl také na vše, co byl v záchvatu šílenství neb aspoň prchlivosti velel — důtklivě ptával se, kde mešká ten neb onen dvořenín, kterému dal hlavu mezi nohy položiti. A když jej znenáhla upozornili, že jej velel odpraviti a že poprava vykonána, zasmušil se až k slzám a litoval skutku svého. Aby se konečně neopakovaly bezdůvodné popravy, rozkázal sám popravčímu mistru třeboňskému, aby se odstěhoval na

Soběslav. Docílil tím sám proti sobě, že mu nebyl kat hned po ruce. A nežli kat přišel ze Soběslavi, odvolal již Rožmberk obyčejně rozkaz svůj a mistru popravčímu byla práce jeho ušetřena.

Tak střídalo se někdy na Třeboni nejhlučnější veselí s výjevy hroznými a o Třeboni rozšířeno bylo na sta pověstí, které z postavy „správce a vladaře domu Rožmberského“ činily pro jeho povahu, pro jeho nevyčerpatelné bohatství a pro neobyčejný život na jeho dvoře osobu skoro tajemnou.

Při tom všem účastnil se pan Petr Vok stále ještě odporu, který se připravoval proti králi Rudolfu II. a měl za účel povznésti na trůn arciknížete Matyáše. Kníže Kristian z Anhaltu, osnuje protestantskou jednotu proti veškeru domu Habsburskému, hleděl sobě především zabezpečiti vladaře třeboňského. Podobně činili odbojní stavové uherští a rakouští, hlavně pak sám arcikníže Matyáš. Císař Rudolf II. usiloval opět arci všemožně, aby na své straně udržel Petra Voka, poněvadž jeho bohatství a veškera moc bývaly by mu velice mocnou oporou proti odbojníkům. Když pak Rožmberk nechtěl se k němu nakloniti, obžalován jest z velezrády, a vysláni jsou na Třeboň komisaři královští, aby mocného vládce ne-li potrestali — na to nebylo tak snadno pomysliti — aspoň zastrašili.

Poslední tyto nesnáze, které mu však nevelkých starostí dělaly, pan Petr Vok dlouho nepřežil. Dne 6. listopadu 1611 „přede dnem pan Petr Vok z Rožmberka, poslední vladař slavného domu Rožmberského, mezi 4. a 5. hodinou na půl orloje na zámku třeboňském v Pánu usnul, pokojně a tiše s vzýváním Pána Ježíše, Spasitele svého“. Při pohřebních slavnostech na Třeboni jeden kněz „z bratří boleslavských kázal česky horlivě, růži pěknou dřevěnou, pozlacenou na kazatelnici zlamoval a dolů shodil s pláčem a kvílením lidu“ . . . . Tělo pana Petra Voka vezeno pak do rodinné hrobky Rožmberské na Vyšší Brod. Když byla otevřena, shledáno, že v ní právě již jen pro jedinou rakev místa jest . . . . „Panstva mnoho a lidu přes 2000 tělo

mrtvé vyprovázelo až na místo, kde jest položeno; šraňky přepilovány, aby již do krypty žádný klásti se nemohl; erbovná pečeť zkasírována, a tak rod slavný Rožmberský, který přes 400 let trval, zahynul . . .“

Část nádvoří na Landšteině.
Kreslil Vojtěch Brechler.

Archivář třeboňský a historik domu Rožmberského, Václav Březan, takto píše o dobrých vlastnostech pana Petra Voka:

„Byl pán postavy spanilé, vyšší a subtilnější, než pan Vilém, bratr jeho, vzezření libého, způsobů vážných, právě knížecích, promlouvání rozumného, milosrdný, přívětivý, a ač se hněval,

však žádnému nelál a nezlořečil, než mírnými slovy domlouval. Pán veselý, šprýmovný, avšak v sešlosti všecek na pobožnost se oddal, rád pobožné knihy četl, slova božího poslouchal. Byl nových věcí žádostivý a všelijakých umění a kumštů milovný, na něž veliký náklad činil, a zvláštně kochání a libost měl v stavění, v čemž s panem bratrem svým se srovnal. Obyčej jeho byl více státi než seděti a procházeti se. Pán velmi udatný, smělý a poněkud jako opovážlivý v tom, že k divokým šelmám, medvědům, lvům, koňům, psům směle šel beze strachu. A sumou nevím co by se nedostávalo při tak heroitské osobě, nežli, načež sám na smrtelné posteli naříkal, že v literním umění nedal se lépe cvičiti.«

Poslední Rožmberk patří bez odporu k nejzajímavějším osobám své velice pohnuté doby. —

*

Zámek třeboňský, ve kterém pan Petr Vok sídlil, jest nízká a prostá, ale rozsáhlá a sličná budova renaissanční. Stavělo ji několik Rožmberků, přístavky pak a změny děly se i později za Švarcenberků. Sady a k samému rybníku „Světu“ dosahující zahrada činí tento palác velmi půvabným. Jednotlivé chodby jeho, zvláště ty, kterými je zámek spojen s bývalým klášterem Augustinským, jsou délky neobyčejné. Vedle takové jedné „dlouhé chodby“ uložen jest v přízemí ve dvaceti a dvou klenutých světnicích největší poklad zámku, proslulý archiv třeboňský. Nyní jest uspořádán až do posledního lístku a to způsobem vzorným. O každé jednotlivé věci možná okamžitě obdržeti všechny listiny, ve kterých se o ní jedná. Tím a vzácnou ochotou ředitele archivu jest usnadněno studium v archivu měrou nejvyšší.

Zvláště důležitá, a také pro laika velmi zajímavá jest sbírka starých listin archivu třeboňského, jichž jednotlivé sahají do samého počátku třináctého století. Pečeti viděti při nich nej-

rozličnější. Střídají se tu královské a panské v bílém neb červeném vosku, s olověnými pečeťmi papežův a velmistrů, černé pečeti nižší šlechty s různými pečeťmi městskými, kulaté světské s podélnými (loďkovitými) duchovenskými a j. v. Hlavním základem k této třeboňské sbírce listin i nesčíslných listů byly sbírky krumlovské. Když prodal pan Petr Vok Rožmberk hrad Krumlov císaři Rudolfovi, vymínil si celý tamní archiv a dal jej převézti na Třeboň, i poručil celou tuto sbírku zvláštní bedlivosti svých nástupců. Rozmnožen pak byl později archiv Rožmberský archivem Švamberským a k těm připojily se konečně archivy Švarcenberské.

Rožmberský a Švarcenberský zámek třeboňský není ostatně jedinou pozoruhodnou a také ne nejpamátnější budovou třeboňskou. Tou jest třeboňský děkanský chrám sv. Jiljí — stará překrásná to stavba gotická, patřící k nejdůležitějším architektonickým památkám naší vlasti. Praví se, že původem svým sahá až do XII. století. Ale ráz pokročilé ozdobné gotiky svědčí, že nynější podoba jeho jest asi z první polovice XIV. věku. Litovati jen dlužno, že porušeno jest původní klenutí nad presbytářem. Sesulo se při požáru, který právě před sto lety chrám postihl, a nahrazeno jest novým, gotickému slohu ostatního chrámu nijak nepřiměřeným. Klenutí lodi chrámové snáší se na čtyři žulové sloupy, které mu jsou oporou. Ku chrámu přiléhá typická pro český jih křížová chodba, upravená druhdy s velikou umělostí a nádherou.

A opět hlásají i tady kameny, jako po celém českém jihu, jméno Rožmberkův. Pětilisté růže, vytesané uvnitř chrámu, a útvar jejich v gotických oknech chrámu i chodby, jsou tu spolu s náhrobními nápisy několika Rožmberků věčnými a i při své mlčenlivosti výmluvnými svědky, že i tyto památné budovy jsou vystavěny od vladařův jihu. Zámek třeboňský, chrám třeboňský, bývalý klášter, kostel sv. Alžběty, pohřební kostel sv. Jiljí, bývalý špitál, celou řadu domů a domků soukromých, brány a hradby města vystavěli Rožmberkové, — kam oko po-

hledne, všude vidí samé stopy tohoto bohatýrského rodu, jenž příliš záhy zahynul i celé zemi i zvláště národu našemu. A vzpomeneme-li současně těch nesčíslných privilejí a dobrodiní, kterých se od Rožmberků Třeboni dostalo, jakož i toho, že bezmála celé město mělo vůbec hlavní zdroj své výživy ze zámku a zboží Rožmberského, nutno říci, že Třeboň jest vytvořena od Rožmberků, že jest jejich dílem a jejich nehynoucím pomníkem.

Ve dvoře bývalého kláštera Augustinského stojí nejstarší stavba třeboňská. Jest to bývalá kaple sv. Vincence, gotická, z cihel provedená budova ušlechtilých rozměrů. Bohužel slouží nyní potřebě soukromé. Stála tu dříve ještě, než byl vystavěn klášter a nynější děkanský chrám. I bylo by při její stáří a pamětihodnosti velice přáti, aby byla uvedena ve svůj stav bývalý. Kolem ní jsou budovy bývalého kláštera Augustinského. Zřízen byl ode čtyř Rožmberků r. 1367 a zrušen poprvé r. 1565. O dvě léta později nahradil pan Vilém Rožmberk bývalou kolonii Augustinskou ctihodnými otci Jesuity. Ti však viděli lepší svůj prospěch v tom, když se usadí u samého dvora bohatýrského a velkodušného pana Viléma, totiž v Krumlově. I odstěhovali se tam a klášter třeboňský zůstal jich i jiných řeholníků prázden, až teprve císař Ferdinand r. 1631 tam opět dosadil Augustiny. Zůstali pak v klášteře až do r. 1785, kdy řeholní kanonie třeboňská byla císařem Josefem II. navždy zrušena. Klášterní budova sama o sobě neposkytuje mnoho zajímavosti. Veškeren interes poutá se k vypsaným třem stavbám kostelním.

Nejnádhernější budovu třeboňskou viděti v nové gotické hrobce knížat Švarcenberků. Vystavěna jest nedaleko starého pohřebního kostela sv. Jiljí mezi rybníky Světem a Opatovickým. Z Třeboně vede k ní cesta po vysoké, mohutnými duby lemované hrázi Světa. Určení této krásné kaple náhrobní, kteréž hlásají s její pilířů podoby andělův a přísná souměrnost všech její částí, vesměs k jednomu bodu zrak do výše povznášejících, působí dojem velebný. Co jest Hluboká Švarcenberkům ži-

voucím, to jest třeboňská hrobka Švarcenberkům zemřelým. Obě dvě velkolepé budovy — onen hrad i toto mausoleum — mají na sobě stejné znamení královské. Táž velebnost, jaká zevně, panuje i uvnitř hrobky. Kovové rakve složeny tam podél stěn ve volném prostoru a malé té obci odešlých vévodí prostý, na hrob a věčnost upomínající oltář. —

A čeho jiného mám ještě ze Třeboně se dotknouti? Širé, světla a svitu plné pláně jezerných rybníků, Světa a rybníka Opatovického, vábí k sobě od hrobky tak, že bys ochotně a bez prodlení odtud na ně vyplul, aneb aspoň vydal se na pouť kolem nich, abys dosyta užil pohledu, jejž poskytují se svými břehy a přítoky. Však viděli jsme již také hlavní památnosti města. Přičísti k nim dlužno ještě jen starou dvojitou bránu asi ze XVI. věku, kterou se ku Světu vychází, romantické zbytky jiných hradeb s ostatními dvèma branami, kostel sv. Alžběty a několik kaplí, radnici s věží, s které jsem přehlížel okolní vody a zároveň vlny třeboňského jarmarku, několik originálních domů — jeden na náměstí s arkýřem v třetině své façady — a konečně sám ten starobylý vzhled celého náměstí. Třeboň trpěla dosti požáry a v poslední době počínají se v ní také objevovat a své dosavadní okolí ohrožovati budovy novověké. Nicméně dosud zachovalo město svůj starý ráz, velice příbuzný rázu Hradce Jindřichova, a ledačeho ještě jest možná užiti odtud k doplňování obrazů ze šestnáctého a sedmnáctého století.

Důkladný pivovar panský a menší pivovar městský — máme na štěstí pivovárů v Čechách o hodně více nežli veřejných knihoven, tak že si nepřepneme ducha na úkor těla — spadají arci již zase do rámce století devatenáctého.

*

Je-li Třeboň již sama sebou dosti zajímava, stává se ještě půvabnější celým svým rozkošným okolím.

Krajina od Veselí k Třeboni a ještě i ke Chlumci patří ku specificky českým krajinám. Jakobys jinde marně hledal dru-

hého stejného Polabí s vysokými, po celém kmeni trochu porostlými a jen vysoko v koruně poněkud košatými stromy, podobně nenajdeš druhé krajiny takové, jakou jest Třeboňsko. Uprostřed širé roviny rybníky a proudící vody, vysoké podél a kolem nich hráze i mohutné obrovské duby na hrázích jsou této jezerné říše hlavním příznakem. Ty duby jsou vesměs stary tři sta let a více; nemnoho jich sázeno bylo později. Ohromná jejich ramena sáhají daleko nad hráze, tu stínice okraj vody, tu zase šťavnatou, částečně keři, sem a tam sporými stromy porostlou louku.

Ty duby jsou živými pomníky obrovských těch pozemných a vodních prací, které byly v šestnáctém století provedeny na Rožmberském zboží třeboňském. Slýcháme a čítáme o velikých pracích, prováděných ve starověku tu v Egyptě, tu na dalekém Východě, tu opět od Římanův. A málo kdo nám připomene, že podobného rozměru práce — a to vesměs prospěšně, kulturní — byly vykonány v naší vlasti, na jihu českém.

Močálovitá, nepravidelnými vodami protékaná krajina třeboňská — jak se o ní zmiňuje také B. Wagner ve své obsáhlé, dosud jen rukopisné historii Třeboně — byla počátkem nového věku již dosti kultivována. Nicméně větší část půdy zůstávala dosud mrtva a neužitečna. Zdálo se, že na tom ohromném bahništi, které se táhlo od Chlumce na Třeboň a Veselí, zůstane všeliká práce marna. S tíží byly urvány vlhkému, studenému živlu kusy země. A i když se tak stalo, vzcházel z dobyté půdy skrovný, nepatrný zisk, poněvadž byla namnoze jen rašelinná, k úrodě obilné jen málo kde schopna. I podobalo se býti skorem úplně nemožno, aby veškera ta rozsáhlá plocha byla učiněna užitečnou. K tomu, aby se v ní vymezily vodám břehy a vytkly pevné zemi její hranice, zdálo se, že by bylo třeba práce několika století.

A bystrost dvou lidí provedla to všechno v několika desítiletích — neobyčejné nadání těchto dvou lidí opírající se o dů-

věru majitelů celého tohoto kraje, dalo veškerému Třeboňsku zcela nový ráz.

Byli to dva ve službě Rožmberské stojící Čechové, Štěpánek z Netolic a Jakub Krčín z Jelčan, oba dva znamenití hospodáři a při tom pozemní a vodní inženýři prvního řádu. Jakub Krčín z Jelčan spojoval s těmito vlastnostmi ještě podivuhodnou podnikavost a nezlomné úsilí, které ničím se nedalo odstrašiti. Štěpánek z Netolic dal podnět k hospodářským melioracím zvláště tím, že na půdách neúrodných a bahnitých zakládal velice důmyslně rybníky. Jakub Krčín ujal se však jeho myšlenky a spolu všestranného zvelebení hospodářství na panstvích rožmberských s takovou energií i provedl ji s takovými výsledky a dovedností obdivuhodnou, že není asi po všechna století v Čechách hospodáře, který by byl vykonal takové obrovské práce, jako on.

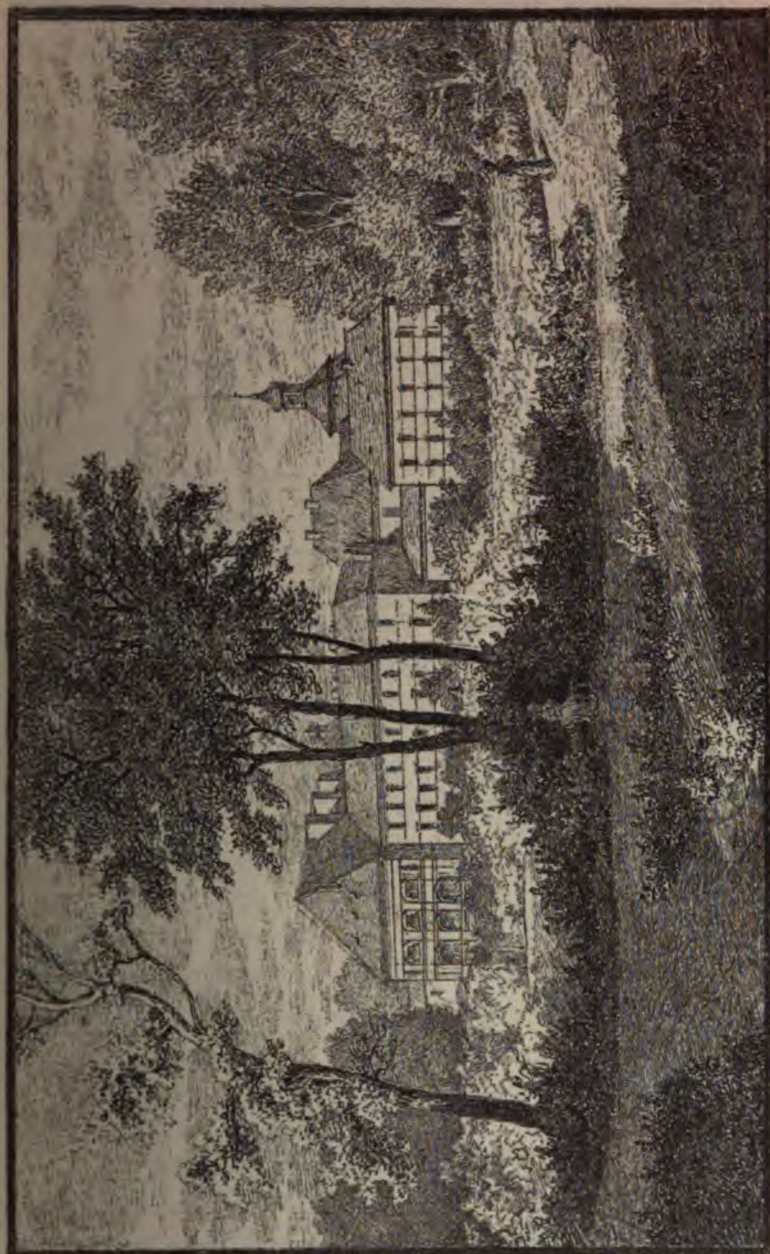
Narodiv se z chudých rodičů rodu rytířského, byl nejprve kolem roku 1556. podřízeným úřadníkem na velišském zboží pana Viléma Trčky, později úřadníkem borovanského kláštera (v Budějovicku) za probošta Matyáše Rynaře, zvaného Kočka. Jako dvacetišestiletý mladík dostal se Krčín za podpurkrabího na Krumlov k velmoži Vilému z Rožmberka. Prokázav pak za krátko schopnosti své, postupoval v moci velmi rychle, až posléze jmenován byl vrchním regentem všech panství Rožmberských a vypraven od pána svého mocí takměř neobmezenou.

Krčín vykonal v řízení a zvelebení panství Rožmberských pravé divy. Hledě stále jen ku provedení svých myšlének, ku prospěchu pána svého i ku prospěchu svému, překonával a porážel celá spiknutí úřadnictva Rožmberského a vítězně dostoupil cíle sobě vytknutého. Od malých věcí postupoval k větším, a když konečně dostal do rukou všechnu moc, kterou sobě mohl žádati, použil jí k provedení prací, na jaké dříve nikdo ani pomysliti nemohl.

Při tom jest u něho nanejvýše pozoruhodna technická dovednost, jakou osvědčil při rozvrhování obrovských prací vod-

Jindřichův Hradec: IX. Stará městská bašta.
Kreslil V. Perek.

Zámek třeboňský.

Kreslil Ed. Herold.

ních a pozemních. V mládí svém učil se sice nějakou dobu „svobodným uměním“ — ale jisto jest, že každá naše nižší škola střední poskytuje více vzdělání, než mohl Krčín ho nabyti z celého svého studia umění svobodných. Nicméně i při tom svém nedostatku theoretického vzdělání a při úplném nedostatku všelikých těch umělých přístrojův, jimiž vládne inženýr dnes, vykonal Krčín — před třemi sty lety — práce, jimiž dnes právem by se honositi mohli technikové nejpřednější.

O Krčínovi možno říci, že pracuje v duchu Štěpánka Netolického, provedl vysušení celého Třeboňska a Budějovicka, i veškero upravení tamních vod. Od něho pochází ono množství rybníků na bývalých statcích Rožmberských a jím provedeny jsou také tak zvané „Nové řeky“. Zlatá stoka, nad kterou Třeboň leží, byla již dříve zřízena od Štěpánka Netolického. Ale co mimo Zlatou stoku viděti kolem Třeboně prací vodních, ty vesměs provedl Krčín. Jsou to jmenovitě rybníky Svět, Opatovický a Rožmberk. Založením „Rožmberka“ korunoval Krčín své práce na panstvích Rožmberských. Bylo to jeho největší dílo a hlásá až dosud jeho neobyčejného ducha tak, jako slávu těch, kteří druhdy vládli celou tamní říší jezernou. Když dostavěl tento rybník, vyžádal sobě Krčín r. 1590 propuštění od pana Viléma z Rožmberka a odebral se jako muž padesátiletý ku klidnějšímu životu do Sedlčan, kterýž statek koupil od svého pána. Rozmnoživ jmění pana Rožmberka možno říci o miliony, obohatil také sebe a zjednal sobě i rodině své odpočinek velmi příjemný. Zemřel roku 1604. Rodina jeho — Krčín byl pod obojí — zanikla a vyhynula v bouřích po bitvě bělohorské.

Rybník Rožmberk počal Krčín vyměřovati v tu dobu, co Nové řeky, totiž roku 1584. V šestnáctém století povstala v Čechách až manie zakládání rybníků. Vyvolaly ji hojný z rybníků kynoucí zisk a velká do té doby neužitečná lada, bařeniště, mlaka a slatiny. Nesmírné množství a to velikých rybníků zřízeno bylo zvláště na Rožmberských panstvích. Ale

Jakub Krčín chtěl zříditi k oslavě jména rodu Rožmberského — ovšem pak i ku své vlastní cti — rybník tak veliký, „aby mu v celém království českém rovného nebylo“.

A zřídil jej.

Ustanoviv napřed, že s přivolením páně Rožmberkovým slouti má ta budoucí spousta vod, držená obrovskými rameny hrází, „Rožmberk“, počal jej Krčín roku 1584 u Třeboně vyměřovat a určil pro něj rozlohu více než 1250 jiter. V květnu položil základ k jeho hrázím „s myslí veselou a bázně prost“. Zřízení „Rožmberka“ byla práce ohromná a náklad na ni nesmírný. Lidé poddaní byli sice dle své roboty povinni konati práci, která jim byla velena. Ale povinná robota nebyla by při takovém díle nikam stačila, a měla-li vůbec práce poněkud rychle postupovati, bylo třeba lidi platit a namnoze i živiti. Mimo povozy pracovalo s počátku denně 700—800 lidí, střídajíce se po týdnech a hlavních panstvích Rožmberských. Všem byla placena denní mzda a pro všechny přespolní dělníky pečen a rozdáván chléb. Koly a chrastí na založení nesmírné hráze přiváželi poddaní z 19 vesnic. Kromě lidí domácích používáno ku stavbě hráze také Vlachů a českých „rybníkářů“, „baštýřů“, kteří měli asi takovou pověst, jako za našich dnů železniční trhani. Vynikali nad tyto jen úžasným hubařstvím, tak že v pořekadlo bráni byli. Práce na „Rožmberku“ trvaly plných pět let. Když rybník byl napuštěn, ukázalo se, že přese všechnu svou šířku a kyklopskou mohutnost není hráze na ohromnou spoustu vody dosti pevnou. Hnula se uprostřed, i bylo třeba na kvap ji rozšířiti ještě o jednu škarpu, při čemž denně pracovalo až 1600 lidí. Práce ukončeny po šestiletém trvání roku 1590, a od té doby hlásá Rožmberk u Třeboně jméno svých bývalých pánů.

Aby měl „Rožmberk“ dostatečnou a stále čerstvou vodu, založen tak, že jím po východní straně protéká Lužnice, v těchto místech také Starou stokou a Starými řekami zvaná. Tím však nastalo rybníku nebezpečenství, že by v čas náhlého rozvod-

nění řeky buď mohl býti strhán, anebo vzíti velikou škodu, kdyby vody jeho přelévaly se přes hráze. K zamezení takových případů provedl Krčín jiné veliké dílo vodní. Odhodlal se totiž rozděliti proud Lužnice, která již před tím byla umenšena Zlatou Stokou, aby jen jedna část vody protékala „Rožmberkem". Druhá část vody měla se odváděti velkou, bezmála dvě míle dlouhou stokou z Lužnice do řeky Nežárky, kteráž od Jindřichova Hradce ku Stráži tekouc u Mezimostí s Lužnicí se spojuje.

Ten svůj úmysl také provedl. Od samoty Soukupu dal z pravého břehu Lužnice kopati stoku, vyzdvihl vedle ní pevnou, vysokou hráz a vedl ji severním směrem pod Stráž k Nežárce. Průplav tento nazván pak Novou stokou čili Novými řekami.

Tím způsobem bylo a jest dosud možná umenšiti proud Lužnice tak, jak vzhledem „Rožmberka" jeví se kdy potřeba. Stavidly a splavy určuje se množství vody, které může téci „Rožmberkem". Ostatní voda odvádí se Novými řekami do Nežárky. Hráze Nových řek opatřena jest na jednotlivých místech průtoky, aby v čas náhlých přívalů mohla proudy — nestačí-li již koryto stoky — volně se rozlévati na okolní nížiny. Když jest voda obyčejná, uzavrou se průtoky stavidly. Spadne-li příval, anebo vůbec hrozí velká voda, vytáhnou se stavidla. Jsou k tomu již zřízeni lidé, kterým jest uložen stálý dozor na stoku.

Tak jest vložena celá řeka takořka do rukou lidských Veškero zařízení osvědčuje se po všechna tři sta let výborně a jmenovitě obrovský „Rožmberk" jest tím způsobem pojištěn před každým velikým nebezpečenstvím. Jen v těch případech, kdyby nestačilo koryto Lužnice, ani Nových řek, a kdyby všechny ostatní přístroje ukázaly se proti náhlému divokému živlu horské řeky ještě malými, nutno „Rožmberku" a celému jeho okolí připraviti se na malou zkoušku. Bylo tak zvláště r. 1730, kdy náhlým přívalem vod rozvodnil se ohromný ten rybník tak,

že z něho bylo zatopeno celé okolí. Rozléval se tehda až k Třeboni, od které asi tři čtvrti hodiny vzdálen jest.

Mnohem dříve než Nové řeky, založena byla Zlatá stoka. Když počal Štěpánek z Netolic zakládati na Třeboňsku rybníky, bylo třeba pojistit jim kromě pramenů a stojatých vod bahnitých ještě čerstvou vodu říčnou. K tomu cíli měla velikým, několik mil dlouhým okruhem odvésti se z Lužnice část vody směrem nejprve severozápadním a pak severním tak, aby protékala celou řadu nově založených rybníků a pod nimi opět s Lužnicí se spojila. Tato stoka, pro svou velikou prospěšnost Zlatou pojmenovaná, počínala druhdy v těch místech — ale ovšem z levého břehu Lužnice — kde nyní vychází Nová stoka. Později však přeložil Krčín, chtěje při ní docíliti většího spádu, její počátek výše, až k samotě Rybáku. Zlatá stoka jest nyní něco přes šest mil dlouhá. —

K samé Třeboni dosahuje rybník Svět, rovněž dílo Krčínovo a stejně odvážné jako zdařilé. V místech tohoto rybníka bývalo druhdy většinou bezedné bahno. Pouze na straně třeboňské byla půda pevná, tam však stálo předměstí s 33 domky a špitálem, v němž byla kaple sv. Alžběty. Vedle naprosto nepříznivé povahy půdy dělal Krčínovi překážky v tomto díle, kde kdo byl. Město Třeboň bálo se nebezpečenství záplavy, poněvadž hladina rybníka měla býti mnohem vyšší nežli položení města. Dále strachovala se obec města, že v pádu války bude každému nepříteli vydána v šanc, poněvadž hráze rybníka, které by nepřítel snadno se mohl zmocniti, měla přesahovati městské zdi Nepřátelé Krčínovi mezi úřadnictvem a mimo ně ukazovali na holou nemožnost, vystavěti hráz rybníka na pouhém bahně, a na ohromný náklad, jaký takové dílo bude státi. Bylot nutno zakoupiti všechny domky na řečeném předměstí, místo kaple vystavěti nový kostel, městu dáti za pozemky k rybníku vyměřené jinou půdu, připraviti se dále, že hráze na bahně budou státi několikráte více než na zemi pevné a j. v. Nicméně překonal Krčín všechno a zbořiv celé před-

městí třeboňské, rybník vystavěl. Ještě při stavbě samé zdálo se nejednou, že bude nutno v ní ustati. Části hráze nejednou sesypaly, jindy opět na bahně posunuly se. Znova a znova bylo nutno pracovati, a když konečně byl rybník po tříletých pracích vodou napuštěn — opětně trhla a prohnula se hráz do rybníka. Posléze upevnila se, všeliké další nebezpečenství přestalo a Krčín po tolika nesnázích zaplesal. Rybník nazván z prvu — právě pro mnohé útrapy, které svému tvůrci působil — „Nevděk“, později teprve „Svět“.

Vedle „Světa“ — oddělena od něho na jednom místě pouhou hrází — leskne se hladina rybníka opatovického. Od toho na jih, dále k východu mezi Stráží a Chlumcem, zvláště pak od „Rožmberka“ dolů na sever po Zlaté Stoce jest nesčíslné množství tu menších tu větších rybníků. Jest jich tolik, kdyby se protrhl Rožmberk a za ním ostatní dolejší rybníky — tak mluví zde lid — byla by Praha vytopena. Tak zle by snad nebylo, Praha by zůstala asi i potom na povrchu země. Ale Mezimostí a celá dolejší krajina zakusila by dojista dnů velice zlých. —

Kráčíš-li Třeboňskem aneb vystoupíš-li vysoko na některou věž, vynořuje se ti jasný pás za pasem, lesklá pláň za plání, a když paprsky slunce odrážejí se od vod proti tobě, vypadá celá krajina jako obrovský kulatý štít, vykládaný stříbrnými pruhy a plochami, vyzdobený rytinami stromů a lidských obydlí a oživený skupinami lidí, pracujících na vodě, na rolích a na lukách, kterým dodávají řady černých nohatých senníků vzhledu pohádkového, pitoreskního.

Hlavním příznakem a rostlinnou ozdobou celé zdejší krajiny jest věkovitý dub. Kde vystupuje hráz, tam jde po ní cesta, pohodlná silnice, a tu vroubí řady dubů, držíce ji pod zemí pevně svými tisícerými kořeny. Jsou staří, velmi staří a pamatují všechno, co se událo na hrázi a kolem ní od jejího postavení. A toho jest mnoho, velice mnoho, a kdyby uměli nám vypravovati řečí lidskou, byly by to z jejich vypravování hezké

Rybník Svět.

kroniky! Stáli tu již, kdy shlukly se nad naší vlastí osudné ty mraky z roku 1620 a let následujících, stáli tu a viděli všechen převrat, který nastal tenkráte v zemi, ani ne tak pro její vinu, ale že ho mnozí a mnozí potřebovali!... A stáli tu ještě dříve — viděli poslední dva Rožmberky, kteří je dali sázet, aby po celá století zdobili dříve ten tak pustý kraj.

Mezi ostatním drobným stromovím jsou ty duby na Třeboňsku v pravdě starým šlechtickým rodem. A mají veliký privilej, jemu přiměřený. Žádný z nich nesmí býti skácen, dokud jest při síle, dokud nepadne buď sám, anebo dokud aspoň není poznati, že uvnitř silně trouchniví. Stařičký kníže Švarcenberk zakázal sahati jim po životě. Mají býti tak dlouho živi, jak vůbec možná jest — topor a ruka lidská nesmí jejich vražedně se tknouti. Veliké poklady leží v těch tisících kmenů dubových, ale zištnost nemá k nim přístupu — duby jsou prohlášeny jakoby za stromy posvátné.

Krásně jest kolem Třeboně zvláště na Nových řekách. Rozkošnou krajinou spěchá živý proud vody, hned přímo, hned obloukem a v různých zatáčkách. Hráze určuje její běh — v levo, v pravo jest širá nížina. Střídá se na ní les, luka, sem tam pole, tu zbytek pralesné dubiny, opět místy rozsáhlá záplava vody, porostlá rákosem a všemožnými travami, za ní keře a opět luka, na těch porůznu vysoké stromy — zda duby či jiného rodu kmeny není možná rozeznati — a hned na tom, hned na onom spatříš čapí hnízdo, vysoko na vrchu ve vidlici suků, hlídané vysokou čapí postavou. Po hrázi obrovské kmeny dubové, že několik mužů je neobsáhne, doposud většinou statné a troufající sobě do dalších tří set let. Jen sem a tam leží zvrácen některý. Ztrouchnivělý jest celý jeho vnitřek, že buď pouhý vítr stačil již poraziti jej anebo ocel vykonala na něm skutek milosrdenství, aby nemusil více dívati se ve tvář neodvratné smrti své.

Kamkoli po hrázi a stranou jí pokročíš, z každého stromu, z každého keře vítají tebe tisíceré zpěvy ptactva: hemží se jím

tu každá větev. A se zpěvem ptačím jest mezi těmi velikány po lukách tolik světla a povětří a v korunách dubů a v houštích rákosí a keřů opět tak teplé polotajemné šero, že zdá se ti, jakobys putoval některým kouskem bývalého ráje, tak někde, kde Eufrat dělal zátočinu a zval k dýchánku všelikou krotkou zvěř. Postoupíš o keř a stádo srnek hledí na tebe ani se nepohnouc, vystrkujíc jen černé čumáky ku předu a upírajíc na tebe veliké černé oči. Jen plachý zajíc přeběhne rychle stranou, ale i ten za krátko zastaví se a pozoruje tě. Párek koroptví přeletne do polí a do sítí zapadne několik vodních ptáků, snad také ke hnízdům, která tam mají ukryta. Mudrc čáp se tě ulekl a zaveslovav křídly, odběhl několik kroků. Ale nevznesl se. Stojí a pozoruje tebe okem kantorským, zdali zůstaneš tak rozumný jako on a necháš jej s pokojem. Bylo by hříchem rušiti jej a jeho klid.

Tu zaslechneš hlasy.

Nevidíš nikoho, ale smích a zvuk hlasů jest ti znamením, že houfec ženských na blízku pracuje. Z prostřed zatopené louky jdou ty hlasy. Aj ovšem. Teď se ti otevřela vyhlídka — v pravdě ani Evy k tomu ráji nescházejí. Trhají panskou trávu, ale pro sebe a tam, kam panský dělník sotva by šel, trhají ji z vody mezi keři, kde bývá ve výmolech a tůních dosti hluboko. Rozumí se, že k takové práci a do vody vlečky se neberou. Tím stává se, že i ten jejich kroj — obyvatelky okolí třeboňského vůbec vlečky nenosí — jest velice podoben kroji Evinu; s tíží poznati rozdílu.

Také zástupcové silného plemene jsou sem a tam roztroušeni. Mají formu sekáčů nebo vodáků nebo myslivce, a který jen trochu může, dýmá při tom důkladně.

Tam se ti mihla lesem celá společnost jezdců. Buď jedou na lov, buď konají jen ranní projížďku, aby záhy vrátili se do Třeboně, odkud vyjeli. Na písečné půdě mizí ve chvíli jejich dupot i hlasy.

Kolem tebe šumí opět jen ptactva zpěv a bzučení hmyzu, míhajícího se ve vzduchu a po těch květných kobercích lučných, nad kterými opět tak vysoko k nebi se vznášejí svalovitá ramena dubů staletých. —

Býval prý v Třeboni druhdy pravý ráj; kolem ní jest ho kousek doposud. —

Novověký hrad.

Zámek Hluboká.

Jako bělořízá kněžna vévodí na zeleném vysokém vrchu celé rovině budějovické, za sebou majíc pozadí lesů, před sebou dvě veliká zrcadla vodních hladin. Kam dozírá oko, prostřen ohromný koberec luk a polí, prostoupený tu jednotlivými stromy, tu skupinami a řadami jich, protkaný městy i nesčetnými dědinami, a po dalekém obzoru objatý modrošedými vrchy a horami, k jichž čelům sklání se téměř stejnobarvá obloha. Sterá oka rybníků odrážejí v sobě slunce jas, a Vltava, minuvši horské spády, volně již bere se tu rovinou, aby stříbrným pruhem přepásala celý ten nedozírný téměř lán, jednu jedinou zahradu.

Té malé krásné říši vévodí Hluboká jako víla vystouplá z těch vod roviny, jako báječný zjev za bílého dne.

Když slýchali jsme vypravovati o zámcích v pohádkách, jak vytržena pracovala tu obraznost, kouzlíc o nich dětské mysli všemožné představy! Hluboká jest bezmála jako zámek kouzelný, a kdyby za svitu měsíce vykročil poutník z lesa a stanul náhle před tímto hradem, o něm dříve nevěda, kdyby

poznával v polojasných obrysech celou tu jeho překvapující, okolní krajině, ano celé ostatní zemi cizí stavbu, kdyby vstoupil do jeho osvětlených, obyvatelů prázdných prostor a uviděl veškeru tu vnitřní nádheru a úpravu, snad v pochybnostech sbíral by v mysli násilím všechno své vědomí, nemoha býti jist, octl-li se v některém zámku báječném, či je-li přece kolem něho pouhá skutečnost.

Hluboká nebyla stavěna: byla tvořena. V jejím celku a ve všech jednotlivostech patrno, že jest výtvorem mysli, která uprostřed doby nynější chtěla sobě vykouzliti hrad věku středního a to hrad lesku královského. Pohlížíme naň a co jsme kde jinde nalezli při starých hradech charakteristického, s tím vším potkáváme se i tady. I té nepravidelnosti nesouměrných, jako by čas po čase povstalých přístavků, všeho toho bylo do nejmenších podrobností šetřeno. Jednotlivé části hradu byly dvakráte i třikráte stavěny, opět strhovány a znovu stavěny, jen aby shodovaly se úplně s obrazem, jejž sobě v mysli utvořila a vždy zase doplňovala kněžna Eleonora, jejíž duch a vůle Švarcenberkův, založiti sobě uprostřed rozsáhlé državy nové a sice Švarcenberské sídlo, jsou nynější Hluboké původem. Vedle snu, vedle přání kněžny Eleonory Švarcenberkové, rozené z Lichtenšteina, byla to v pravdě bohatýrská myšlenka, která přiměla dům Švarcenberský ke stavbě tohoto hradu.

Co Rožmberkové druhdy drželi, to s malými výjimkami připadlo Švarcenberkům. Ne jako bezprostředním po Rožmbercích nástupcům, aniž po bitvě bělohorské, kdy Švamberkové ztratili celé Rožmberské dědictví. Teprve po Eggenbercích a jiných; po Eggenbercích dědictvím, po jiných koupí. Ale cokoli držel rod Švarcenberský v Čechách koncem věku XVII., po celý XVIII. a začátkem nynějšího, všechno hlásalo jen pamět Rožmberskou a neslo na čele svém růži pětilistou. O vládě Švarcenberků mluvil sice kraj, v němž pokračovali noví držitelové v obrovských hospodářských pracích Rožmberků, celý vzhled jižních Čech měnících. Ale mezi četnými hrdými pomníky

minulých věků nebylo ani jediného, který by původem svým hlásal, že nyní Švarcenberkové zde vladaří. Uprostřed nevystihlých pokladů země, uprostřed ostatní vévodské nádhery domu Švarcenberků byl jediný téměř tento nedostatek, jenž tím větším ostnem dotýkal se jejich mysli, čím větší byla veškera ostatní moc a bohatství, jemuž se těšil dům Švarcenberský.

Tu vznikla v kněžně Eleonoře Švarcenberkové myšlenka, vystavěti nádherný středověký hrad, a bez prodlení přistoupil kníže Jan Adolf Švarcenberk k uskutečnění tohoto královského snu choti své, jímž moc jeho domu nalézti měla hrdého knížecího výrazu. Minulost se všemi hrady a stavbami patřila Rožmberkům, přítomnost označena měla býti do veškery budoucnosti pomníkem, který by k sobě vábil zraky všech a obdivem naplňoval každého, kdokoli by jej spatřil. Dům Švarcenberský označen jest Hlubokou, a svědčí-li Krumlov o královské moci červené růže pětilisté, Hluboká, postavená a vyzdobená poklady Krumlova, hlásá nemenší moc vévodského rodu Švarcenberského.

Na místě, kde zdvihá se nyní hrdá stavba novověkého hradu hlubockého, stával dříve zámek stavby obyčejné, který až do základů stržen jest, aby učinil místo budově nové. Zůstala z něho pouze část věže; ten zbytek minulosti pojat do nové stavby, ke které bylo zde místo přírodou skoro zvláště stvořené. Zdaleka viděna ovládá Hluboká celý krásný kraj, povýšena jsouc nad ním ne jako mohutný zachmuřený bohatýr věků minulých, nýbrž co kněžna oděná všecka v bílý hedbáv, vyzdobený třpytným atlasem.

V základě svém má stavba Hluboké ráz mohutnosti. Jeť to baštovitá, vážná stavba normanského slohu gotického, všecka z tesaného kamene. Každá bašta vypadá jako zvláštní pevná tvrz, hotova i mocna vzdorovati každému nepřátelskému úsilí. Ale mnohodílnost, rozčlánkovanost stavby, množství ozdob, působených již zvenčí hlavně krajkou cimbuří, po celé vrchní obrubě stavby se vinoucího, a kromě toho do nejmenších jed-

notlivostí provedená a zachovávaná uhlazenost celé stavby, která vypadá, jakoby dnes ji byl čaroděj nad park a květinnou zahradu vykouzlil, vše to odstraňuje naprosto dojem mohutnosti, a staví do popředí sličnost a skorem i strojenost.

Tudorským zvaný sloh, jímž Hluboká provedena, označuje se lomeným sice obloukem, ale ne štíhlým, nýbrž sedlovitým. Za hlavní vzor — jemuž se dostalo doplnění vším, co se potkalo se zálibou kněžny Švarcenberkové na jejích cestách — sloužil Hluboké královský zámek anglický ve Windsoru. Jako zámek bývalý tvoří i nynější hrad podélný čtverec se dvěma dvory; nad jedenácti baštami a věžemi, jež obepínají hrad,ční vysoká věž, hláska starých hradů, podepřená do polou silnými pilíři. Všechny baštovité a věžné části zámku jsou beze střechy, s pouhým parkánem, který vrouben jest cimbuřím. Ostatní části mají střechu jen nízkou, téměř úplně se ztrácející; pouze kaple vykazuje se vysokou normanskou střechou, na níž postavena svrchu štíhlá vížka gotická. Hlavní věž má kolem posledního patra svého ochoz, odkud vedou uvnitř ještě výše schody na témě zúžené tam věže, na parkán, na kterém vztyčen stěžeň pro prapor, v době slavností zvláště tu vyvěšovaný.

Vysokou prostornou branou kráčíme do prvního dvora menšího, odkud vede sloupová chodba do přední části zámku. Hlavní vchod je ze dvora druhého, hlavního, do něhož se vstupuje druhou branou. Obojí nádvoří vykazuje se arkýři a množstvím stavitelských a jiných ozdob. Zvláštní jest okrasa druhého hlavního dvora. Po zdích, až po samé římsy, připevněny jsou parohy jelenů, zastřelených v okolí, vždy se jménem — bohužel německým — revíru, ve kterém paroháč smrtící ranou byl postižen. Takovouto výzdobu dvoru nazvati nutno arci jen kuriositou. Mění ráz dvoru v jakousi síň, ale tato síň jest opět více dvorem než síní, poněvadž jest objata pouze hlavními zdmi rozdílných budov a kryta jen oblohou.

Jsou dny, na něž tato dekorace zdí jest velmi případna. Hluboká slyne od dávna bohatstvím zvěře ve svých lesích. Již

roku 1535 byla tu první obora s hojnou a rozmanitou zvěří — v hájemství hlubockém probíhali ještě r. 1677 vlci, rysové, divoké kočky, sem tam některý medvěd, a ještě do nedávna zdržovali se tu bobrové. Nyní arci druhy šelem jsou tu uskrovněny a drží se obyčejně 180 kusů zvěře černé, 400 dančí (červené, strakaté, černé a bílé), 300 vysoké a 800 srnčího. Liška, kuna, tchoř a vydra jsou arci nevítanými spolubydliteli v revíru. Druhdy byly na Hluboké v oblibě štvanice a lovy sokolí, nyní jsou v obyčeji nadháňky, čekání, šoulání na voze, přískok v tokání tetřevů a pod. V čas velikých lovů na srnčí, vysokou, dančí a černou zvěř položí se večer po honbě do druhého dvoru všechny zastřelené kusy ve vhodných skupinách. Kolem nich rozestaví se myslivci v úplné lovčí výzbroji a s hořícími pochodněmi v rukou, na ochoze hlavní věže hraje knížecí myslivecká kapela lovčí fanfáry, a hosté, vedeni pánem hradu, každý jsa tesákem opásán, vyjdou se svými damami z prostor zámeckých sem na dvůr vyslechnout zprávy o honbě a shlednout zastřelenou zvěř.

V takovéto dni a večery jest zmíněná výzdoba nádvorních zdí vhodna, ale jindy není provázeno překvapení zálibou, nýbrž pocitem, že ozdoba tato jest ku zevním zdem hradním zcela nepřípadná. Mělo-li se jí označiti bohatství zvěře, kterou lesy hlubocké oplývají, bývalo by vhodno vyhledati znázornění jiné. Neboť co uvnitř budovy, na chodbách a v síních jest na místě, nehodí se k okrášlení zdí po venku.

Ale vstupme již do místností hradních, jejichž nádhera září každým paprskem, skrze okna se prodírajícím, a rozvinuje se celým leskem svým při pohledu na schodiště a komnaty pána hradu i zesnulé nyní již kněžny Eleonory.

Co vedle snešených sem starých památek vytvořiti mohlo umění novověké, všeho použito za tím účelem, aby novověký tento zámek měl ráz nádherného hradu středověkého. Vypisovati vše, aneb i jen dotknouti se všeho na místě skrovném jest nemožno. Tomu vyhovělo by jen veliké zvláštní dílo s vý-

tvory umění obrazného. Jeť ta řada knížecích komnat spolu se schodištěm — nehledíc již ani k ostatním místnostem zámeckým — takovou klenotnicí uměleckou, že návštěvou možno odtamtud odnésti sobě jen hlavní dojem, povšechný obraz, a jen málo určitých podrobností. Skvostné umělecké řezby, dílo to ponejvíce Čecha samouka, Ptáka z Krumlova, obrazy vzácné ceny, staré všeliké zbraně přenešené sem ze staré Rožmberské zbrojnice na Krumlově, staré gobeliny, nejdovednější obrazy na skle, drahocenné kusy nábytku — buď staré památky, nebo nová umělecká práce ve slohu dřívějších časů — díla sochařská a kamenická, stropy kasetové, pažení stěn, staré skvostné nádoby a náčiní lovecké a válečné odznaky a výzbroje — vše to v tisícerých jednotlivostech jest takovým bohatstvím uměleckým a starožitnickým, že není snad druhého hradu, který by prodlením několika let býval podobnými poklady uměleckými vypraven. Snad poslouží částečně za měřítko skvostnosti, s jakou stavba a nitro zámku zařízeno jest, připomeneme-li, že vynaloženo na Hlubokou skorem pět milionů zlatých r. m. — důstojný to náklad na stavbu, prováděnou rodem Švarcenberským.

Perlou jižních Čech býval druhdy zván Krumlov. Opuštěn nyní a zbaven dřívějšího lesku jest nadále starým českým démantem; lesklou bílou perlou stala se Hluboká. —

Ale zmiňme se aspoň o jednotlivých, zvláště pozoruhodných věcech na Hluboké, arci jen pouhým prostým označením.

Oko příchozího jest upoutáno hned schodištěm, důstojným to vstupem do vnitřních prostor zámeckých. Mistrovská bohatá práce řezbářská, kterou vyzdobeny zvláště schody, zbraně a zbroje všeho druhu, jimiž dekorovány stěny a sloupy, staré polní kusy, lovčí výzbroje, skupina vycpaných lovčích sokolů, staré gobeliny po stěnách — všechno překvapuje výtečným uspořádáním a malebným pohledem kouzlíc do přítomnosti časů věků dávno minulých.

Švarcenberská hrobka v Třeboni.

Kreslil Eduard Brechler.

V pravo otvírají se komnaty knížete Švarcenberka. Projdouce předsíní octneme se v prvním pokoji — zdobeném parohy, kořistí loveckou, odznaky loveckými atd., jehož umělecky pracovaný kasetovaný strop budí pozornost příchozího. Velký obraz tu visící představuje bývalý zámek Hlubokou před vystavěním hradu nynějšího. S tímto pokojem sousedí lovecký salon, překrásná to síň, jakou zříditi dovede umělecký vkus, jemuž po ruce jest všechno, čeho potřebuje k uskutečnění obrazu v mysli vytvořeného. Z kamene vytesaný krb, na němž prací uměleckou provedena jest všeliká zvěř, dále rozestavené a rozvěšené tady pušky, tesáky, oštěpy, staré zbraně, mezi nimi i staré odpažnice a repetýrky, skvostné zbraně turecké, staré kamenné nádoby, nábytek, vycpaný tuleň a mnoho jiných předmětů, vábí k sobě oko tak jako s druhé strany krásná vyhlídka, jež se odtud otvírá na dolejší kraj, na louku pokutní a na celou širou jezernou rovinu.

Ve skle velikého okna, jímž na krajinu hledíme, zasazeny průsvitné barevné znaky všech známých držitelů Hluboké od r. 1249 po nynější dobu — stručné to heraldické dějiny hradu — tak romantické, jako hrad sám.

U Hluboké srážela se často moc králů českých v bojích proti Vítkovicům. Vzmáhalať se přerychle pětilistá růže tak, že na ni počal velice žárliti Přemysl Otakar II. Hledě pak vůbec povznésti proti šlechtě moc královskou, chápal se dychtivě každé příležitosti a záminky, aby moc panstva vůbec a zvláště Vítkoviců buď uskrovnil aneb aspoň rozdrobil a tím méně nebezpečnou učinil. Vzal tedy i smělému Čéčovi z Budějovic i toto město i Hlubokou — Hlubokou pouze z toho důvodu, že Čéč sobě zapytlačil v lesích královských, honiv tam jednou zajíce! Že ostatně i sám král považoval sobě skutek Čéčův za pouhou záminku k bezpráví, jehož sám se chtěl dopustit, svědčí nejlépe ta okolnost, že dal Čéčovi náhradou Veliš v Jičínsku a Hlubokou odevzdal oddanému sobě Vítkovici Budivoji.

Ale Vítkovicům rostla a kvetla již tou dobou ratolest, která za nedlouho silně počala přerůstat i sám trůn královský. Padl Přemysl Otakar a vdovu jeho pojal za choť Rožmberk Záviše, zvaný také z Falkenštejna. A když jedna královská choť mu zemřela, pojal druhou — Juditu, sestru uherského krále Ladislava. Skvělé jeho jméno a veliká moc vnukly jemu myšlénku, která v následujících dobách dlouho se udržela v tradici Rožmberkův, a zvláště Oldřichem táborobijcem dychtivě byla přijata. Zamýšlelť Záviš zříditi ze statků Rožmberských samostatné knížectví, podobné těm, jakých druhdy ve starých dobách bylo v Čechách několik. Kdyby se to podařilo, nemohlo dosažení samé královské koruny býti více nemožno — a Záviše z Rožmberka snil o ní do opravdy! Ale sťat jest od krále pod Hlubokou nedosáhnuv vyplnění ani jednoho ani druhého královského snu. Byv zrádně jat, uvržen na hradě pražském do Bílé věže.

Měl vydati všechny statky, jež si počítala královská komora za majetek králův, za majetek země. Ale Záviš se nepoddal a statků nevydal. Vědělť, jakou stranu má za sebou, vědělť, že pokrevní a jiní přátelé jeho zdvihnou na jeho osvobození i válku proti králi, a doufal, že král bude přinucen jej propustit. Zůstával tedy v žaláři, skládaje a pěje tam písně v té době, kdy válka skutečně v zemi se rozzuřila. Vítkovici a jejich spojenci zdvihli ji a vedli s úspěchem, ohrožujíce vážně moc královskou. Tu poradil král Rudolf zeti svému králi Václavu II., aby dal vésti Záviše od hradu ke hradu a pohroziti Závišovým spojencům, že dá Záviši sraziti hlavu, jestliže hradů králi nevydají a v odporu neustanou.

Láska spojenců k Záviši byla větší než odpor proti králi. Vzdávali tedy hrady. Pouze bratr Závišův Vítek nevěřil, že by král chtěl skutečně provésti krutou hrozbu. Nevydal Hluboké, odkázav krále na bratra svého. Ale ani Záviš nepřivolil ke vzdání hradu, nechtěje ani za cenu života králi se pokořiti. Vyveden tedy z tábora na louku, kteráž dosud sluje pokutní,

a sťat jest těžkým ostrým prknem, an se na to díval zoufalý bratr jeho Vítek i všechen hrad. Poznávaje pak, že proti vojsku královskému hrad ubrániti nemůže, prchl z něho Vítek i bratr jeho Vok, načež král Hluboké se zmocnil.

To nám vypravuje znak první.

A následující znaky hovoří nám, že hrad byl dán od krále Dobeši z Bechyně a později zastaven Vítkovici Vilému z Landšteina, kdežto panství hlubocké obdržel po stětí Záviše nejvyšší purkrabí pražský Jindřich z Rožmberka. —

Následuje znak království Českého. Ten vypravuje, že byla Hluboká od krále Karla I. vyplacena a učiněna hradem zemským. Po dvojchvostém lvu vidíme Lobkovickou orlici a po té zase pětilistou růži Rožmberskou. Bylať Hluboká od krále Zikmunda postoupena nejprve Mikuláši z Lobkovic, potom Oldřichu z Rožmberka, načež připadla Janu Popelu z Lobkovic. A opět se v ní hnul duch vzpoury proti moci královské. Zdvihliť se proti ní opětně Rožmberkové, když stal se království Českého správcem Jiří z Poděbrad, a Jan Popel z Lobkovic se k nim připojil. Ale správce zemský oblehnuv hrad brzo přinutil Popela k poddajnosti a získal jej i za přítele.

A opět nové znaky: sviní hlava Rožmitálská a zubří hlava Pernšteinská. Přešelť hrad v držení choti Jiřího z Poděbrad, Johanky z Rožmitálu a po jejím proslulém bratru Lvovi roku 1496 v držení pánů z Pernšteina. A po znaku Ondřeje Ungnada ze Suneku pětilistá zlatá růže v modrém poli — znak to pánů z Hradce, kteří podrželi hrad do konce věku XVII. a prodali pak Malovcům z Malovic. Ale Malovecký bílý půlkůň v červeném poli na Hluboké dlouho nevládl. Vzepřelať se Hluboká pod ním opětně králi — Ferdinandu II. — a opět obležena jest a opět tekla na ní i kolem ní krev. Přitrhlť ke hradu generál Bouquoi a dobyl ho. Obohativ se poklady zde nalezenými, připravil Hlubokou i všechny statky Jana Dětřicha a Václava Malovce k odměně donu Baltazarovi de Marradas, který je za nepatrný peníz ujal a ve své bezedné surovosti na přístavek

zámku dal nápis „Fructus belli“ — ovoce války. Bylyť arci nadále považovány Čechy již jen za zemi dobytou a každý žoldák mohl již beztrestně ji tupit a ji ve tvář bít!...

Ale již jsme u erbu posledního, u erbu Švarcenberského. Koupilť roku 1661 Hlubokou od Francisca de Marradas hrabě Jan Adolf ze Švarcenberka a v knížatech Švarcenbercích vládne tu jeho rod až po dnešní den, kdy v čele rodu jeho stojí jmenovec prvního držitele hradu, kníže Jan Adolf. —

To všechno praví nám skleněné barevné znaky lovčí síně, vyprávějící o pestré romantické minulosti hradu romantického. Zdali i jeho budoucnost bude stejně romantická, zdali ještě někdy rozplane boj mezi Hlubokou a mocí královskou, zda potekou ještě někdy proudy krve na Hluboké a kolem ní, a zda k erbům, na které patříme, přibudou někdy ještě jiné, zcela jiné?...

Opouštíme lovčí síň. Kráčíme ještě v přízemí ložnicí a pokojem k poradám, moderním salonem billardním a vedlejší síní s krásnými loveckými obrazy od anglického malíře Hamiltona a vystupujeme pak do prvního patra.

Veliká jídelna zařízena tu prostě, podobně také vedlejší vstupní komnata, kterou zdobí obraz kněžny Eleonory a řada jiných podobizen z rodu Švarcenberského. Ale již vedlejší síň a všechny následující komnaty svědčí rovnou měrou o všestranné píli umělecké jako o živé obraznosti, která uspořádání jich řídila. Vysoký portál vede do salonu pro kouření, kdež se nalézá ohromný, až ku stropu jdoucí krb, tesaný ze žuly, těžký 28.000 kilogramů. Kasetovaný strop zdobí umělá řezba. V sousední malé jídelně jsou kožené tapety se znamenitou prací malířskou. Čítárna předstihuje bohatstvím uměleckých a starožitnických předmětů ještě i jmenované právě síně. V oknech zasazeny jsou staré, na skle malované obrázky práce mistrné, jež koupila kněžna velikým nákladem, jen aby jimi ozdobiti mohla některé okno svého nového hradu. Starý benátský lustr z barevného skla, nádobí z čínského a nizozemského porcelánu,

umělecká práce nábytku, z kararského mramoru tesaný krb a zrcadlo s rámem bohatě a velmi dovedně řezaným padají tu zvláště do oka. Strop jest kupolový, rozdělený pásy hran na jednotlivá pole, na jejichž vyzlacené půdě malovány jsou kytice.

Ranní komnata jest po stěnách všecka vyložena dřevem nejkrásnější úpravy. Vedle několika podobizen padá tu do oka dvanácte obrazů, představujících dvanácte měsíců, kopie to obrazů van Dykových. Skvostné vázy, misky, džbány a p. z čínského porcelánu, starožitný nábytek, skvostné řezby, umělecké staré vyšívání a přečetné jiné pozoruhodné předměty jsou této komnatě ozdobou stejně krásnou jako nádhernou. Z této a ze sousední komnaty ku psaní vedou dvéře na verandu, sestrojenou umělecky z litého železa, s níž přehlednouti možná celý okolní kraj.

Komnata ku psaní má podobný kupolový strop jako čítárna. Stěny jsou tak jako v ranní komnatě vyloženy tvrdým, dovedně zpracovaným dřevem, a starý nábytek, drahocenné malby a p. řadí ji vhodně ku všem ostatním. Pokoj toilettní a další ložnice vyzdobeny drahými, umělecky pracovanými gobeliny, zobrazujícími celé krajiny, a řezbami práce Ptákovy. Kasety stropu v komnatě ku spaní nesou rovněž malované kytice. Ve výstupku zřízeno tu místo k modlení na způsob malé kaple, jejíž klekadlo a starobylé skelné, v okně zasazené malby zvláště vynikají a pozornost k sobě obracejí. Nade vchodem do komnaty zavěšena zdařilá kopie Rafaelovy Madonny.

Rozsáhlá bibliotéka slouží zároveň za sál, jehož jinak ve hradě není. Když jsou na Hluboké větší společnosti, hraje kapela dole ve schodišti a při zvucích hudby tančí se v sále bibliotéky. Umělecké pažení a vyložení stěn, kasetovaný strop, konečně také velmi řemeslně pracované přihrady na knihy, ohromná skvostná kniha lovčí, do které od r. 1857. se zapisuje všechna na panství hlubockém od členů knížecí rodiny i hostů střelená zvěř, nábytek a mnoho jiných předmětů vábí

k sobě stejnou měrou oko, jako bohatství bibliotéky na 7000 svazků čítající.

Z bibliotéky vede úzká chodba k zámeckému divadlu. Veliká okna chodby zdobena jsou ve sklech uměleckým rýsováním a starými průpověďmi, jichž nejedna jadrným jest pravidlem pro život. Kromě do divadla jde se tudy i ke hradní gotické kapli, která mimo jiné poklady chová v sobě také starý skládací oltář s malbami po obou stranách desk skládacích. Řadu místností nejvíce pozoruhodných uzavírá zbrojnice s množstvím starých zbraní, zbroje, brnění, polní střelby atd. všeho druhu. Zastoupeno tu několik věků a našel by se tady nejeden kousek ceny starožitnické, jemuž rovný marně bys hledal ve kterékoli sbírce jiné.

Ze zbrojnice vedou železné zasklené schody do zimní zahrady, velikého to skleníku ze skla a železa. Schody vykazují se gotickou ornamentikou nad pomyšlení bohatou. Pozorovateli jest, jakoby tu kouzlem byl zachycen výtvor nejvolnější umělecké fantasie, jejíž podnět dávající vliv i na všechny ostatní části hradu jest patrný. Za zimní zahradou jest zimní jízdárna, upravená rovněž nádherně jako sám hrad. Krásná galerie, umělecky pracované velké gobeliny, sochařské práce nad vchodem a na krbu, staré zbraně a zbroje, množství parohů a jiné předměty poutají k sobě zrak. Konírny pro šedesáte jízdných koní, letní jízdárna a rozsáhlá krásná zahrada s vodotrysky a besídkami prostírají se dále mezi hradem a malým zámečkem, který tvoří jakési předhradí. Slouží za obydlí knížecím úřadům a úřadníkům, a chová stáje pro koně a ku štvanicím určené anglické ohaře. Rozsáhlý park po severní a západní straně hradu jest zeleným povlakem stolce, na němž vysoko trůní běloskvoucí, polobáječná Hluboká.

Patříme na ni, vidíme všechno před sebou, slyšíme, kdy, od koho a jak stavěn byl hrad: ale člověku stále jest, jakoby mu náhle zmizeti mohlo vše, nač byl právě zíral, jakoby nebyla před ním skutečná stavba hmotná se všemi těmi svými po-

klady, nýbrž jen pouhý kouzlem způsobený přelud, který může rozprchnouti každou chvíli.

Snad obetká za pět set, za tisíc let nynější Hlubokou pověst a báj, snad nebude nikdo věřiti, že všechno to, co se tu skvěje, mohly utvořiti jen ruce lidské. Ale co se zachová a čemu bude každý věřiti, jest, že vystavěn byl tento hrad, aby se uskutečnil královský sen kněžny-choti a mocnému domu knížecímu aby postaven byl v Čechách byt a pomník vypočtený na více než na pouhých tisíc let.

Dva budoucí císařové stavěli na Hluboké — dva arciknížata, jimž určeno bylo nositi žezla a korunu. Arcikníže a nynější císař a král František Josef I. položil při svém pobytu na Hluboké roku 1847. ve hlavní vysoké bráně závěrný kámen. Roku 1863. byla veškera hlavní stavba hradu — k níž počaty práce r. 1838. — dokončena, ale od té doby stavělo a měnilo se bez ustání a částečně staví se až posud. A tu r. 1871. položil kralevic Rudolf, budoucí císař a král, na Hluboké závěrný kámen k chodbě na hlavním dvoře, čímž zároveň dokončen byl celý tento dvůr. Koruny královské a císařské arci kralevic Rudolf se nedočkal.

Veškeren ten oslňující lesk Hluboké nešíří pouhé světlo, vrhá také poněkud stín. Na celé Hluboké není snad ani jediné jednotlivosti, která by nebyla krásná, umělecky dokonalá. S takovou píli, s takovou pozorností všechno bylo pracováno; každý výtvor nedostatečný zamítnut a zaměněn jiným. Jest tedy ve hradu asi málo, co by neobstálo před soudem umění. Ale v celku nemožno stejně se pronésti.

Hlavní a povšechnou vadou Hluboké jest, že jest přeplněna, přeplněna i v části stavitelské i ve vnitřní úpravě. Kněžna Švarcenberková chtěla míti při novém sídle svém vše — a tím zbaven byl výtvor jednoty a umělecké prostoty, která jeviti se má i v sobě větší nádheře. Jeví se tu přílišná rozčlánkovanost stavby, příliš mnoho ozdob architektonických a příliš mnoho výzdob uvnitř hradu. Mysl jest přetížena vším tím, co se jí na-

skýtá, a oddechne sobě teprve, když vystupuje z nádherných komnat, síní a chodeb do jiných, zcela prostě uspořádaných příbytků. Co sneseno na Hlubokou, tím vypraviti se mohly hrady aspoň dva a přece by každý ještě se vykazoval památnostmi nesčetnými. Dojem nepříznivý také činí, že ve stavbě hleděno přílišně napodobit i všechny nesrovnalosti a nepravidelnosti starých hradů. U těch nepůsobí takové nepravidelnosti rušivě, poněvadž na nich vidíme, že povstaly prodlením věku, dle potřeb a záliby každého jednotlivého období. Zde však při stavbě, která byla provedena časem a dílem jednotným, nastupuje při nich dojem nepřirozenosti, často až i strojenosti. —

Konečně ještě jedna věc dotýká se mysli příchozího. Každý nápis — a jest jich na Hluboké hojně — jest německý nebo francouzský, v zimní zahradě stojí také socha — Dunaje! Hluboká jest perlou jižních Čech, jedním z předních skvostů celého království Českého; kdyby aspoň jediný značnější nápis byl český, kdyby aspoň některá česká jména revírů lesních byla česky naznačena — již tím bylo by zřejmo, že v království Českém stojí Hluboká, v témže království, jehož korunním statkem druhdy bývala. A socha Dunaje! Socha Dunaje ve hradě, pod kterým proudí Vltava! To již vůbec odporuje zdravému smyslu. —

Hrad Rožmberk ve svém uspořádání jest obrazem sídla starých českých pánů — Hluboká upravena k bytu královskému, v sídlo polo báječné. Ten jest rozdíl mezi oběma těmito hrady, mezi oním starým, který čítá přes 600 let, a mezi tímto, od jehož početí neuplynulo ještě let 60. Ale i při vytknutých základných vadách jest a zůstane Hluboká výtvorem tak neobyčejným a skvostným, ve mnohých jednotlivostech tak dokonalým a v myšlénce své i v provedení tak romantickým, že vábiti bude k sobě po věky tak jako vábí k sobě nyní co víla panovnice budějovické roviny. —

V loveckém zámku Ohradě.

„Co jsem tu viděl, pane lesní, jest tak krásné, že to musím dáti do novin!“

„Skutečně, pane spisovateli?“ tázal se stařeček, jasně na mne pohlížeje.

„Najisto!“

„Uděláte mně tím potěšení, pane spisovateli,“ pravil tvůrce musea ohradského, tiskna mi ruku. „V německých novinách sem tam se zmínili o našem Ohradě.“

„O vás, pane lesní, a nevšedním díle vašem, ku kterému že by byl jednotlivec stačil, připadalo by skoro za nemožno.“

„Také o mně,“ usmál se stařičký bažantník. „I v českých novinách stala se jednou zmínka.“

„Ale dosud nečetl jsem podrobného popisu. Arci,“ doplňoval jsem ihned, „ani já nemohu k podrobnému výpisu těch vašich sbírek se zavázati. Jsou tak bohaty a obsáhly — —“

„. . . Bude jich přes půl třetího tisíce těch vycpaných ptáků a zvířat.“

„A kromě toho sbírky lesnické, mistrné obrazy, sám ten nábytek musea.“

„Náš kníže pán obětoval sem mnoho, a co mne ještě více těší, zamiloval sobě museum.“

„Zasluhuje toho vaše museum vším, co v něm jest. A kolik let ty své sbírky tvoříte a množíte, pane Špatný?“

„Letos — (navštívil jsem Ohrad r. 1879) — jest to právě čtyřicátý rok.“

„Čtyřicet let! . . . Hezká to doba, ale také mnoho v ní vykonáno!“

„Tenkráte zastřelil kníže pán — “

„Nynější?“

„Ano, starý pan kníže Jan Adolf Svarcenberk — káně. Já jsem byl tady na Hluboké mysliveckým mládencem. Pokusil jsem se ptáka vycpati. Podařilo se mně to — knížeti pánu se to líbilo a já jsem pak vycpával dále — malé velké ptáky, co se tu kde hezkého zastřelilo.“

„A sem jste je dával? Měl kníže pán již tehda v úmyslu založiti sbírku?“

„Ne; nahoru na zámek.“

„Na Hlubokou.“

„Ano. A také s počátku nikdo, ani kníže pán na museum nepomýšlel. Mně samému nepřipadlo, že by se mohlo něco takového pořídit, jako teď tu máme. Ale když bylo věcí pořád více, a už nebylo je kam dáti, dovolil kníže pán, aby byly z Hluboké — tenkráte byl ještě starý zámek a ne ten nynější nový — přestěhovány sem. Vykázali pro ně dva pokoje — to bylo roku jedenačtyřicátého. A teprve později rozhodl se kníže pán, že zařídí celou velkou sbírku vycpaných živočichů a lesních přírodnin.“

„Pod vaším řízením.“

„A mou prací,“ připomenul lesní s oprávněným vědomím, „pokud šlo o sbírku zvířat. Jasnost svěřila mně všechno a já jsem si také sám všechno provedl.“

„Zvířata vám byla dodávána z panství?“

„Ano, ze všech panství Švarcenberských. Kníže pán dal dvě léta na to, co jsme se na Ohrad přestěhovali, rozkaz, aby ze všech panství posýlali sem všechno od péra a chlupu, co se kde zdržuje v polích, lesích a na vodách, anebo na panství aspoň zabloudí a přeletuje. A tak kromě několika kousků jest všechno, co jste, pane, viděl, z panství Švarcenberských — i druhy nejvzácnější — a sice ovšem nejen z Čech, nýbrž také ze Štýrska a Bavor. Toho roku 1843. bylo také zdejší museum založeno a já tak od té doby zde pracuji.“ —

Byl to revírník Václav Špatný, s kterým jsem mluvil na Ohradě, seznav výtvory jeho dlouholeté píle. Vyjev sobě na Hlubokou, nemohl jsem arci minouti Ohradu, o kterém mně bylo dosud více slýchati, než čísti.

Od hlubockého nádraží šel jsem ve stínu stromořadím po lukách k zámečku, vystavěnému tím půvabným slohem pozdní renaissance, který nezasluhuje takového odsouzení, jaké se obyčejně vkládá do slov rokokový a barokní. Žádný sloh nezaručuje sám o sobě díla dokonalá; vždycky záleží na staviteli, užije-li jeho rázu ušlechtilého, či znetvoří-li jej podle nějakého osobního trpaslického názoru. Jako gotický sloh nikterak nemůže za naši staroměstskou radnici v Praze, podobně stavby Dinzenhoferovy nebude sobě troufati nikdo odsoudit. Sloh pozdní renaissance jest ve své podstatě velice půvabný, svou ozdobností a teplotou jaksi ženským živlem ve stavitelském a jiném výtvarném umění. Znetvořiti jej podařilo a podaří se arci stům lidí; ale potom nemožno mluviti o špatném slohu, nýbrž jen o břidilství, které jest naprosto neschopno pojmouti a zachovati krásu ať do toho či onoho slohu vloženou. —

Ale odpusťte mi tu exkursi. Chtěl jsem jen říci, že ve dvoře hezkého, byť i prostého zámečku, o kterém již ani nevím, je-li dvou- či pouze vysoký jednopatrový, seděl uprostřed dvou neb tří dítek šedivý muž, pozoruje vesele i tyto bytosti i jiné — opeřené i srstnaté, které tam odpočívaly. Tázal jsem se, je-li možná pohlednouti do lesnického a loveckého musea ohrad-

ského. Přisvědčil ochotně a zdvihl se hned — nevelká to, ale i při shýbené šíji dosud statná postava bažantníka a správce musea, V. Špatného — aby mne a jinou společnost, která z různých končin sem se dostavila, provedl po zámku a ukázal nám pýchu práce své. —

V šesti síních postaveny jsou řady nejrůznějších živočichův, možno říci, že vesměs umělecky vycpaných. Užívám slova umělecky; neboť sluší dovednosti, s jakou napodoben jest v nejrůznějších postavách tvorů skutečný jich život a podoba. Sbírky obsahují nejvíce ptactva. Každý jednotlivý kousek proveden se vzornou pečlivostí a postaven tak, jak vídati tvora v jeho životě. Dal jsem výraz podivu nad takovým zdařilým napodobením skutečnosti.

„To jest docela snadné,“ odvětil lesní, ale samo oko jeho k té snadnosti šelmovsky se usmívalo. „Není k tomu více třeba, než trochu pozorovati zvěř v přírodě.“

„Ale trochu hodně a do podrobna,“ dodal jsem, pozoruje tu rozmanitost a přirozenost postavení ptačích, „a potřeba k tomu uměti se dívat a mysliti!“

Ve třech síních jest ptactvo, ve čtvrté — kteráž obsahuje jaksi umělecké kousky pana Špatného — ptactvo i čtvernožci, ve dvou pouze čtvernožci od kolčavky až k šumavskému medvědu.

K vůli přehlednosti spořádáno všechno podle čeledí a druhů. V síni prvé jsou ptáci vodní a bahní, od praobyčejné kachny až do zpěvné labuti — volavky, sluky, potápky, rackové, ibisové, jeřábi, čápi, bukači a dojista i jiní ještě pernatí obyvatelé vod, trav, rákosů a lesních bahnisek. A jako zde, tak v ostatních síních nejsou jen exempláře pravidelné, tak jak bývají ve knihách od zobce až do pařátu po každém pírku popsány: možná tu zároveň poznati nejrůznější odrůdy a všechno ptactvo ve věku a podobách všelikých. Zvláště pestrá jest rodina kachen, kterých tu viděti přes sto, neméně i mořských hostí racků a potápek, kterých každých možno napočítat asi padesáte. Ze sluk jest

jedna bílá, hnědě žíhaná, také mezi potápkami jsou některé velmi prý vzácné. Celé sbírce vévodí bez odporu šest labutí, třebas i štíhlé šlechtické volavky jaksi pohrdlivě na ně shlížely. Možná dost, že sobě připomínají jejich hlas a uštěpačně posuzují ctihodný dav laurem věnčených básníků, kteří v božské netuše mají ten labutí hlas za schopna i zpěvu! Arci, hrozný jest rozdíl mezi šíjí labutí a její hlasem. Na štěstí labutě musea ohradského mohou již jen oslňovati graciosním tělem a netřeba jim více báti se vlastního hlasu svého, který u živoucích tak nemilosrdně rušívá všechnu ilusi. —

Ale jděme dále, abychom v druhé síni uviděli doplněk vodního ptactva — přes čtyřicet odrůd divokých hus, tolikéž lysek a kromě toho úžasné množství ptáků šplhavých, kurovitých a zpěvných a černou čeleď krkavců a vran. „Bílými vranami" jsou mezi nimi jen dvě vrány světložluté a jedna bílá kavka, strakatý soják a straka křivonoska Zpěváků a jiné drobné havěti jest tu bezmála na 500 kousků, z nich celá řada zcela bílých anebo kromobyčejně zbarvených. Tak viděti zde nejen skutečně bílé vlaštovky, nýbrž i bílé vrabce, drozdy, kosy a konipasy, strakaté pěnkavy, strnady, drozdy, vrabce, zcela černého a zcela šedivého hejla a různé jiné žerty a vtipy matky přírody. Mezi bažanty vynikají zlatí a stříbrní — praví to zlatí ptáci z rájů a zahrad různých báchorek — a také opět zcela bílí bažanti. Tetřevi a tetřívkové střídají se tu dále se křepelkami, sněhulemi, jeřábky a koroptvemi nejrůznějšího tvaru a barvy — bílé i světložluté — a nade všemi zdvihají se dva dropi jako tatarští chámi uprostřed drobné čeledi nevolnické.

Nežli můžeme popatřiti na další hejna ptactva, jest nám projíti knihovnou, sbírkami lesnickými a velikým nádherným sálem obrazovým.

Všechny tyto tři místnosti vyzdobeny jsou parohy a parůžky jeleními, dančími, srnčími a kamzičími, poutajícími k sobě oko dílem mohutností svou, dílem neobyčejnými tvary. V síni sbírek lesnických jsou vyzdobeny zdi také vycpanými kančími

hlavami, které s ostatní výpravou dodávají prostoře zvláštního vzezření. Lustry a rámy zrcadel sestrojeny z parohů, nábytek z parohů a koží zvířecích. Knihovna obsahuje množství svazků o věcech lesnických a loveckých; sbírky lesnické skládají se z ukázek nesčíslných stromů, keřů lesních a rašelinných bylin, poupat a ze sbírky dřev, které jsou důmyslně i hezky upraveny na způsob knih tak, že desky jsou ze dřeva, hřbet z kůry a uvnitř nalézá se ratolest, jehličí neb listí, poupě, květ a ovoce stromu, z něhož dřevo vzato. Sbírku tuto — nejen pro odborníka, nýbrž i pro laika velmi poutavou — doplňuje sbírka lesního hmyzu, užitečného i škodlivého.

Ale vstupme již do nejkrásnější místnosti zámecké, do obrazového a hodovního sálu.

V první řadě padají do oka veliké a mistrovské obrazy Hamiltonovy, představující štvanice zvěře — po těch mohutné parohy — nábytek sestavený z parohů, koží a různých dřev, a nesčíslné práce řezbářské, provedené na parozích.

Obrazy Hamiltonovy — zde i na Hluboké — překvapují neobyčejnou živostí, smělou koncepcí, věrným realistickým provedením a krásným souladem živých sytých barev. Jsou tak veliké, že skoro všechna zvěř vypodobněna v přírodní velikosti, i působí tato díla při umělecké ceně své dojem velmi mohutný. Viděti tu vedle sebe štvanice medvěda, vlka, rysa, kance, srny, jelena, býka, daňka, lišky a levharta — celkem deset obrazů. Zdálo by se, že veliká podobnost sceny a do jisté míry i bezmála stejnost předmětů u nich unavuje — zvláště any obrazy postrádají všeliké stafáže postav lidských. Ale není tomu tak. Jsou koncipovány tak důmyslně a s takovou rozmanitostí scenickou, že poutá každý. Ano, možná říci, že interes při nich spíše se stupňuje než aby ochaboval.

Živosti jejich rovná se i věrnost a přirozenost nejrozmanitějších postav zvířat. Zmínil jsem se o tom váženému průvodčímu svému.

„Věrnost je všady skutečně veliká," dotvrzoval lesní; „umělec konal dojista mnohá studia. Ale náš kníže pán, když si jej pozval, pečoval také, aby malíři opatřil vzory."

„Jednotlivé kusy zvěře?" podotkl kdosi.

„I celé štvanice."

„Aj!"

„Aby umělec nemusil čerpati jen z vlastního osobního pomýšlení, uspořádány jsou štvanice kančí, jelení, liščí a jiné, ku kterým malíř byl pozván. Z nich — arci vždy jen z jednotlivých okamžiků — nastínil sobě nejednu scénu a odtud také kromě jeho vlastního umění ta živost a věrnost na obrazích, které docházejí uznání všeobecného."

Mimo obrazy Hamiltonovy — od téhož malíře nalézají se také některé na Hluboké — jsou v sále freska z doby vystavění zámku. Byl zřízen v předešlém věku osmnáctém.

A kromě těchto obrazů malovaných poutají k sobě nemenší pozornost obrazy řezané a škrabané — na parozích. A cokoli jiného pozoruješ, odevšad se na tě dívá buď skutečné umění, buď aspoň zvláštnost — od lustrů dovedně z parohů spletených až ke stolu, jehož okraj jest složen ze všech druhů dřev, která rostou na Švarcenberských panstvích.

Tento jediný sál by snesl malou monografii — vše jest tu zvláštní, vše výtvorem umělecky pracující obrazotvornosti — opět tak něco, jak bychom si to vymýšleli, kdybychom vypravovali dětem báchorky.

Zadíval jsem se do nevšedního pohledu, nepozoruje, že již celá ostatní společnost odebrala se do síně vedlejší a náš průvodčí s úsměvem při otevřených dveřích mne očekává. Teprve když padlo v tu stranu bloudící oko, spěchal jsem, abych napravil malé prodlení. Vstoupil jsem do vážené a veškeru úctu vzbuzující rodiny opeřených dravců, i nechal jsem se pozdraviti orlem i poštolkou, výrem i kulichem — celou tou řadou malých a větších a velikých i největších křivozobců a silnopařátníků, jejichž počet za živa a na svobodě mohl by již udělati řádnou

výpravu na postrach živočišstva celých krajů. Jest tady totiž přes tři sta orlů, supů, sokolů, krahujců, jestřábů, sov, výrů, sejčků a jak se vůbec říká mnohým těm členům ptačí i lidské společnosti.

Spolek pro ochranu ptactva měl by tady ku svým obrázkům škodlivých a užitečných ptáků vzory nejrozmanitější a mohl by při té příležitosti dáti si také namalovat asi čtyry sta rozličných hnízd ptačích a vajec, která v této síni spořádána jsou... Kolikeré rodinné štěstí ptačí bylo tu zrušeno — a musilo býti zrušeno, abychom my tady mohli pohodlně studovati kus ptačí domácnosti -- kolik dravě nadějných nebo prospěšných životů bylo zahubeno dříve, než mohly prolomiti tu drsnou skořápku, za kterou byl pro ně přichystán celý širý svět!

Kdyby měl člověk pokdy, mohl by tu dělati bolné a vzdorné studie o světě nejen ptačím, nýbrž i lidském, a nelidském. Ale pan Václav Špatný nenechá v našich myslích vzniknouti takové sentimentální přemítání, nýbrž vede nás dále, do síně vedlejší, kde bytuje panstvo naší domácí zvěře, páni jeleni, srnci a dančí, a s nimi spříznění obyvatelé Alp, mrštní kamzíci.

Jestliže jsme se divili již při ptactvu mistrnému vystižení nejrůznějších přirozených podob, nyní zvyšuje se ještě obdiv náš. Poznávámeť, že stejná dovednošt jeví se i při takových vycpaných kusech, jakými jest vysoká zvěř a mezi ní na př. jelen a kamzík ve skoku, pověšený srnec, říjící jelen, černohnědý srnec, modrošedé srnče a j. Jak povědomo, bývá vždycky daleko nesnadnější ovládati veliké davy, nežli malé hrstky; pan Špatný podal ve svém museu důkaz, že malá havěď zrovna tak jako veliká stejně jest podrobena jemu a jeho umění. Pročež s oživenou pozorností kráčíme do sousední síně, kde — hnedle jako ve starém ráji — bytuje vedle sebe rod bázlivých zajíců a divokých psů, morčata a medvědi, lehoučké baletky lesů, veverky, vedle těžkého habitué — starého pána z Divokých Vepřin, kočky a kocouři, vydry a bobři, jezevci a kolčavy,

křečkové a lišky, kuny a sysli atd. atd., jak to bůh stvořil jediným prý slovem, ale nejrůznějším fantastickým pomyslem.

Jsou tady všichni — černé zvěře celá rodina — od nejmenších prasátek až do starých důkladných hlaváčů — a zajíci v nejrozmanitějších fracích. Jeden má totiž zimní, temný a barvitější, druhý světlejší letní kroj, třetí jest šedý, čtvrtý zcela bílý, a k tomu celá duha králíkův. Kočky jsou tu jako ve společnosti lidské druhu trojího: divoké, domácí a zdivočilé — každá arci s jinou srstí. Pak mnoho kun a ještě více kolčav a veverek, vesměs v barvách nejrozmanitějších. Dva lišáci byli za živa tak přechytralí, že jim z toho sestrakatěl až kožich — a tři lišky jsou tu zcela bílé. Jedna jest pouhá hříčka přírody. Ale ta druhá sešedivěla prý roku 1848 starostí, jak to dopadne ve Frankfurtě s parlamentem, a třetí konečně z přemrštěné romantiky: chtěla vypadati jako anděl, koupila si bílé šaty — a zapomněla při tom na svůj chvost!

A viděti tu ještě mnoho psů, ohařů, chrtů, jezevčíků i jiných a jiných trapičů pražského magistrátu — vesměs bez šňůry a bez košíku a smějí se při tom s chutí svým dobrodincům ze staroměstské radnice! Konečně trůní zde ještě dva starousedlí, pohlížejí hodně s vysoka na všelikou tu ostatní zběř — stateční to huňáči, od boha asi jen proto stvoření, aby naši páni granátníci nepřišli do rozpaků, z čeho si dát dělati čepice. Jeden z nich jest hrdina nevydaného dosud románu „Poslední medvěd šumavský", druhý pochází buď z kolonie krumlovské nebo spíše ještě z Bavor. Tam — a jinde ještě — jest prý jich velice mnoho! —

Tím jsou hlavní řady tichých obyvatelův ohradských prohlednuty. Zbývá — mimo pokoj se sbírkou nerostův a druhův ovoce — poslední síň, ve které pan Špatný schoval, co vytvořil nejlepší jeho důvtip a žert. Na příklad hejno vrabců ve pšenici a jiné hejno vrabců štípajících cizího vrabce-vetřelce, skupení kvíčal a brkoslavů, rodina koroptví, „lišákova domácnost", „rybář Vydra", lišák přítel slepic, lišák smějící se oslu,

chycenému do želez nalíčených na lišáka, skupina kaprů, lasice přepadající koroptve, „Angličané na lovu“, figura kohouta a jiné a jiné. A každá tato skupina sestavena je a provedena tak přirozeně, každá postava zvířete — ať vážná či komická — jest tak věrná a dekorace skupin tak uměle napodobena, že člověk bezděky se poddává obdivu a plnému uznání. —

Do prostřed sbírek dal kníže Švarcenberk zavěsiti velkou podobiznu Václava Špatného, uznávaje vděčně jeho mistrovství. Visela tam za jeho života, visí tam i nyní, když tvůrce musea se zatím odebral k odpočinku věčnému, žádnou prací více nerušenému. —

„Libo-li, račte se podívat ještě do mého druhého revíru,“ zval nás potěšen, že všechny práce jeho tak velice se líbí.

„Ještě jiné sbírky?“ ozve se hlas.

„Ano, ale tvorů živých,“ odpovídá pan Špatný.

I vedl nás opět kolem kaple sv. Eustachia dolů po schodech a přízemní síní — kde jsou všude rozestaveny vzory dřev a dříví z panství Švarcenberských i dřevěné výrobky — na dvůr vedle parku a dále k ohradě a posadám blíže rybníka.

Jaké tu drůbeže! Hemžilo se to vůkol nás — všechno sletovalo a sbíhalo se ku svému příteli a pánu, radostně jej vítajíc — a žebříc ve své radosti o nějaký ten pamlsek! Mezi hejnem holubův a slepic nejrozmanitějších barev a odrůd procházely se bílé kavky a havran, který křičel „Vojto!“, na vodě hemžily se egyptské i domácí kachny a husy, ano i jiná, jinde divoká drůbež vodní. Měl tu pan Špatný i kachny divoké; v létě hnízdily někde na rybníku nebo na vodách v lesích — na zimu přilétly na Ohrad „do zimních kvartýrů“ a nechaly rády ochotného hostitele o sebe pečovati. Všechno znalo svého dobrodince — všechno křičelo, vypravujíc mu najednou všechny ty noviny, které se zběhly od jeho posledního tady o polednách pobytu, až je okřikoval hospodář, chtěl-li, aby slyšen byl a také jiné aby mohl slyšeti. —

Rozloučil jsem se s přívětivým správcem loveckého zámku a jeho velice pozoruhodných sbírek — rozloučil jsem se s ním navždy. Smrt odvedla jej pak za nedlouho do svého musea, do toho, ve kterém chová mnohé ještě různější a podivuhodnější ptáky, nežli jich měl a zanechal Václav Špatný ve svém museu ohradském. —

V hlavním městě jižních Čech.

Čechy západní mají své hlavní město Plzeň, Čechy jižní Budějovice.

Poloha, velikost, soustřeďující se tu ruch a konečně i krásný vzhled a veškera úprava města činí Budějovice, činí České Budějovice hlavním městem českého jihu.

Budějovice mají rozhodně velkoměstský moderní ráz. Plzeň jest půvabnější. Neboť v ní se druží povaha velkoměstská ku starobylému vzhledu města. Plzeň jest vážnější a romantičtější; v jejím zevnějšku se obráží celá její historie. Nový věk prostírá se širokými kruhy teprve kolem starobylého jádra jejího, kdežto v Budějovicích má již celé město ráz moderní.

Podobny jsou sobě obě ty hlavy dvou velikých částí Čech překvapující u starých měst pravidelností.

Za naší doby nemohla by pravidelněji vyměřiti se města, než se stalo při Budějovicích, když je zakládal král Přemysl Otakar II. A jsou-li tu jaké nedostatky pohodlnosti v založení, jsou jimi teprve z věku nynějšího; když Budějovice povstaly, byly přímo vzorem volného roztřídění města. Proti jiným úzkým

a těsným městům středověkým, jakým bylo a dosud jest kromě četných míst venkovských i samo Slané a zvláště Židovské město pražské, byly Budějovice od prvopočátku městem prostorným, vzdušným, s volnými, pravidelnými ulicemi a tak rozsáhlým a krásným náměstím, že jemu rovného v celých ostatních Čechách se nenajde.

Dlužno ještě chovati v paměti, že nebyly Budějovice při svém založení městem zcela volným, jakými mohou býti města nyní povstávající, nýbrž městem hraženým. Ale město bylo zakládáno rozumně, a tím se stalo, že bylo již ve třináctém věku vystavěno daleko vhodněji než se staví města nyní po uplynulých šesti stech letech a po neobyčejně vzrostlých požadavcích k možné pohodlnosti.

Romantiky ovšem postrádají Budějovice skorem naprosto. Setřela ji s nich ta neunavná, skoro zimničná snaha posledních dob, která chce míti město až příliš učesáno a oblečeno v nejnovější výrobky bavlnných, vlnných a místy i hedvábnických továren. Všeliká starobylost Budějovic skoro zmizela, a jestliže v podsíních nebo někde na hradebním obvodu zbyla jí nějaká špetka, pracuje se valem, aby se vyhladila i ta. Vnitřní město — o zevním průmyslnickém ovšem ani nemluvím — dělá velmi příznivý dojem svou vzdušností, volností, úklidem a spořádaností. Ale toho půvabu, jaký v sobě chovají jiná stará města, ať malá či velká — ať Plzeň a Staré město pražské, či Tábor, obojí Hradec, nebo Mělník, nebo Cheb — toho půvabu postrádají Budějovice naprosto. Zbytky bran, hradeb a starý gotický kostel dominikánský mizí v ostatní záplavě pravidelnosti a novověkosti, a nevezme-li záhy konec ona manie modernisovací budou Budějovice až příliš velkoměstské, až příliš moderní.

Charakteristickým pozůstatkem minulých dob jest v Budějovicích podloubí, které jde po všech čtyřech stranách náměstí. Podloubí bývala ve starých městech pohodlnými, proti úpalu slunce a lijáku vždycky chránícími chodníky; ulice a náměstí sloužívaly hlavně jezdcům, soumarům, nebo nečetným povozům.

Náměstí budějovické bylo arci prostorné tak, že se mohly zříditi na něm kolem dokola a třebas i všemi směry napříč hezky široké chodníky. Ale podloubí poskytovala chodníky kryté a proto zůstali zakladatelé nejen v ulicích, nýbrž i na náměstí při tehdejším způsobu domů o podloubích. Prodlením času byla četná podloubí v ulicích zastavěna, ale náměstí je sobě zachovalo k ozdobě i prospěchu.

Půvabny jsou v Budějovicích sady, založené na místě a kolem bývalých příkopův i bašt a s Malčí i Vltavou město objímající, uměleckým dílem pomník c. k. šifmistra Vojtěcha Lanny v těchto sadech. Vysoce památný jest zpomenutý gotický chrám Panny Marie s překrásnou křížovou chodbou u bývalého dominikánského kláštera, pozoruhodný děkanský chrám s vysokou, do náměstí pohlížející věží, velmi zajímavo městské museum při radnici, a hezké jsou pohledy na mnohou část města, zvláště při Vltavě. Ale nejzajímavější památností města jest a zůstane asi nadlouho — i pak, kdy bude již jen tlíti — Jan Valerián Jirsík, nutno říci biskup Jan Valerián Jirsík. Neboť jen tím, že biskupem se stal, bylo mu umožněno vykonati v Budějovicích to, čím povždy zůstane zapsáno jeho jméno v řadě nejlepších synů našeho národa.

V Budějovicích byl a jest mohutný živel český; jeť proti vládnoucímu tam doposud německému živlu u značné většině. Ale jako v jiných městech poloněmeckých tísnila nás i tam velice dlouho ona neblahá poddajnost, která mnohdy v ústupcích se tlačí, než by rychle se odhodlala k mužnému vystoupení a vymohla sobě místo, které jí nezvratným právem náleží. Bývají tu davy ale ne hlavy; nikomu se nechce býti odhodlaným vůdcem, který by dav spořádal ve voje, který by jemu ukázal cíl, k němuž nutno neohroženě se bráti. Sem tam se něco šeptá, snad i chvilkami něco pracuje, ale k uvědomělému a soustavnému vystupování a dle potřeby k boji docházívá teprve, když nějaká mimořádná moc prolomí tu hradbu samovolné mlhy a malátnosti, ve které se živel český potácí.

Budějovice mají své uvědomělé a k náčelnictví schopné muže. Ale tou mocí, která tam živlu českému vlila pevnou sebedůvěru a nejvíce mu dodala odvahy k vystoupení, tou mocí stal se tam biskup Jirsík. Jeho trvání jakožto biskupa v Budějovicích a jeho národní přesvědčení, kterým se nikdy netajil, znamenalo hned od počátku velikou oporu nesmělému živlu českému ve druhé polovině věku devatenáctého a nenáhlé aspoň, ale mocné jeho povznášení. Jsa vzorný ve svém úřadě církevním a skvěje se skutky lidumilnými, podmanil sobě biskup Jirsík aspoň do jisté míry každého, kdo vůbec jest přístupen šlechetnosti, a stal se při tom velikým zástupcem českého živlu v Budějovicích i po celém jihu — zástupcem, na kterého sobě ani největší zloba odpůrců skorem ani netroufala. A pokud si troufala, odnesla sobě vždy jen porážku.

Založení českého gymnasia v Budějovicích od biskupa Jirsíka byl čin významu pro tamní český živel epochálního. Dosah jeho vypsati může jen ten, kdo účinek jeho vlastníma očima sledoval v Budějovicích i po celém okrsku, po kterém z českého gymnasia se rozlévá světlo české osvěty. A byl-li biskup Jirsík již dříve prvním zástupcem českého živlu na českém jihu, stal se jemu tímto skutkem pravým velkým Budivojem, stal se jemu věží záštitnou, kolem které již český živel mohl bezpečně se kupit a řaditi v dobré důvěře do časův budoucích.

Veliký vliv, jakého biskup Jirsík požíval nejen na veškero duchovenstvo své diecese, nýbrž i na jiné a nejširší vrstvy obyvatelstva, umožnil mu také prováděti ony mnohé národní a humanitní podniky, které jeho podnětem v Budějovicích povstaly. Sám byl obětavý měrou neobyčejnou. Ale proti ostatním biskupstvím českým a moravským jsou příjmy biskupův budějovických přece jen malé, tak že by ani sebe větší osobní obětavost Jirsíkova nebyla stačila na provedení takových ústavů, jakými bylo založení budovy a vydržování gymnasia, ústavu hluchoněmých, chlapeckého semeniště a jiných podniků jeho podpoře se těšících. Ale Jirsík dovedl využiti nejen svých ne-

Část náměstí budějovického.
Kreslil Ed. Brechler.

velkých statků hmotných, nýbrž také slova svého — a kouzelnou mocí slova docílil právě úspěchů největších. Dovedlť povzbuditi k společné obětavosti, dovedlť vynalézati a získati spoludárce, dovedl pobádati i k jiným lidumilným podnikům, při kterých sám osobně nemohl se zúčastniti — a tak mohl blažen patřiti na účet života svého, jejž ztrávil působením k dobru obecnému a zvláště k dobru svého národa. —

Jest pochopitelno, že přál jsem sobě muže takového poznati. Docílil jsem toho a seznal kmeta skorem již osmdesátiletého, poněkud churavého, ale nicméně duševně velmi čilého a národní věci naše bystře sledujícího. Byl jsem jemu cizincem, před kterým hned v první chvíli duch a srdce nerozvírá se. Tím mileji jsem byl překvapen nejen vlídností, nýbrž skutečnou vřelostí, jaká zářila z jasných očí a vyznívala ze slov vážného kmeta i v rozmluvě povšechné, i když přešel hovor na záležitosti národní.

Dotazuje se na mínění dra Riegra o nastouplé tehda vládě Taaffově, promluvil biskup Jirsík velmi případně a s důmyslnou objektivností o významu dra Riegra v našem národním životě i projevil ze srdce jdoucí přání, aby byl dr. Rieger svému národu dlouho zachován. Odvětil jsem, že dojista chová dr. Rieger stejné přání o muži, z jehož působení v Budějovicích a na veškerém jihu českém béře národ náš tak veliký zisk. Kmetu zalesklo oko.

„Kam Prozřetelnost každého z nás postaví," pravil, „tam nutno každému pracovati, seč kdo jest. A čím více dotírá na nás zloba, která nám brání v dosažení i toho, k čemu má právo každý národ na světě, tím více máme každý jednotlivý napnouti síly své, aby kmen našeho národního života mohl dočkati konečného volného růstu a rozvoje." —

Těžce stýskal sobě veliký vlastenec na příkrost těch, kdož německý lid v Čechách stále proti nám podněcují, a jednou chvílí uklouzlo mu i trpké slovo. Ale hned na to vyjasnila se

jeho tvář obvyklou přívětivostí a zářila jí po všechnu ostatní rozmluvu. —

Osobní styk rušívá mnohdy představu, kterou sobě tvoříme z dálky. Moje představa o Jirsíkovi sesílila oním setkáním v dojem mocný a trvalý. —

Dnes ještě nám jest o Budějovice bojovati. Snad bývaly by již v rukou našich, v rukou veliké české většiny budějovického obyvatelstva, kdyby se bylo v minulém dvacetiletí pracovalo v nich vždycky tak usilovně, jako se pracuje v době poslední. Jako jsme vydobyli starého majetku svého, Plzně, a jako jsme vydobyli samé Prahy, tak jest nám vydobyti Budějovic.

Ale ovšem i tady „pracovati jest každému, seč kdo jest,“ pracovati usilovně, pracovati s myslí nad všednost povznešenou, s myslí bohatýrskou. Vojův je dosti a jsou i schopní vůdcové. Ale ke schopnosti musí vždycky přistoupiti i práce — a bude-li se pracovati stále aspoň tak jako nyní, budou České Budějovice opět tím, čím bývaly — Budějovicemi českými. —

Dvě národnosti země zápasí dnes o město, druhdy o ně zápasila moc Rožmberská s mocí královskou. Vítkovec Budivoj založil tady prvotní město na místě bývalé osady. Ale Přemysl Otakar, prudký šiřitel moci královské a umenšovatel moci Vítkovické, odňav město Čéči budějovickému, založil r. 1265. hned v sousedství rozsáhlé a pevné město královské jako mohutný val proti další záplavě Vítkovické, a uprostřed samého majetku Rožmberkův klášter Zlatou korunu. Rožmberkové napínali později všechny síly, aby dostali nové rozsáhlé město ve svou moc. Užívali úskokův, užívali moci válečné, stíhali, pronásledovali Budějovické, lichotili jim, a když oslábla moc královská, přiměli i samého krále, že jim chtěl město vydati. Ale záměry jejich vždycky se zmařily. Dokud král držel ruku nad městem, kryli se jím Budějovičtí jako mocným štítem svým. A když klesala ruka královská, povstali sami i hájili i uhájili svobody své, kterou Rožmberci spoutati tak bažili.

První pokus o dosažení města v moc pětilisté růže učinil Jindřich Rožmberk. Jsa za Václava III. nejvyšším zemským kokomořím, použil katastrofy olomúcké ke skrytému podmanění města. Sesadil totiž v Budějovicích ze své úřední moci rychtáře, na kterého nemohl spoléhati, a dal na jeho místo člověka sobě oddaného. Milec jeho pokusil se utvořiti ve městě stranu, která by uvedla sebe i veškerou obec v poddanost Rožmberskou. Ale úsilí jeho se nezdařilo. Udeřil tedy mnich-válečník Petr z Rožmberka na Budějovice mocí brannou. Vzal sobě za záminku boj, jaký počala šlechta proti králi Janu Lucemburkovi. Ale město se uhájilo a král Jan i jeho nástupci pospíšili sobě učiniti malou Rožmberskou stranu ve městě zcela neškodnou a připoutati Budějovice k trůnu hojnými milostmi.

Sáhli tedy Rožmberci opět ku zbrani. Zajav krále Václava IV., pokoušel se Jindřich II. také o Budějovice. Ale město zavřelo před ním brány a bojujíc proti němu, přijalo do svých zdí voje vévody Jana Zhořelického a posléze uvítalo s velikým jásotem a mnohými slavnostmi krále, když byl ze zajetí vysvobozen a vracel se do prostřed lidu svého. Jindřich II. z Rožmberka pokoušel se pak o Budějovice až do své smrti, ale povždy marně.

Teprve úskokům třetího Jindřicha podařilo se, že král Ladislav chtěl odevzdati Budějovice v jistou poddanost částečnou, po které by arci bylo za nedlouho došlo k poddanosti úplné. Tu zase Ondřej Puklice ze Vstuh uhájil samostatnosti města a bojoval za ni vítězně až do té chvíle, kdy pro svou věrnost ku králi Jiřímu byl zavražděn. Úsilí Rožmberkův o město ani později neutuchalo, ale nemělo více naděje na dosažení cíle svého.

Ocháblo tedy a zaniklo posléze v šestnáctém století, nezmocnivši se valu, na který přes dvě století hnalo útokem.

Samostatnost a štít králův šly velice k duhu městu královskému i jeho obyvatelstvu, velice bohatnoucímu obchodem, živ-

nostmi, stříbrnými doly v Rudolfově a všelikými výsadami. Také války a požáry, které jiná města tak hrozně hubívaly, dotkly se Budějovic poměrně málo. I rostlo a zkvétalo město skorem nepřetržitě, a jsouc od dávna vůbec známo úpravností a výstavností svou, dospělo v poslední době toho rozvoje, který je činí bez odporu prvním a hlavním městem jižních Čech, a zaručuje mu nadále ještě větší a ještě skvělejší budoucnost. —

Trocnov.

Kdy vstává národ ke skutkům velikým, kdy ze mdloby se probírá k životu opětných snah, anebo kdy všechny jeho živé vlny v jediný mohutný proud se spojují, v obrovský proud veškerých jeho sil, tu z prostřed něho jakoby z tůní jeho nejhlubších vstávají jemu samému velikáni, ve které on jakoby se vtěloval a jimi vystupoval na dějiště činů světových. Myšlénky, jež proudí národem, jsou tajemnou silou mluna, a jednotlivci v čelo národa vstouplí hrotem jsou, jenž prouděním této síly se rozžižňuje tak, že buď rozlévá kolem sebe světlo světlu slunce podobné, anebo bije před sebe celými svazky bleskův. —

Jan Žižka z Trocnova jinak z Kalicha! . . .

Otevřete brány myslí svých, do kořán je otevřete, aby vám do nich vstoupiti mohl rek, jenž není zastíněn jiným heroem jiného národa! Otevřete brány myslí svých, otevřete je — neboť nad samým místem stojíte, na kterém spatřil světlo světa ten, pod jehož krokem země duněly! —

Širá, kopci a vrchy vlnitá krajina.

Stojíme na pokraji lesa, kterým jsme od Budějovic přišli. V levo na kopci Borovany, pod námi na mírném svahu, který se sklání od lesa do malého údolí, osamělý neveliký dvorec, dále na obzoru kolem na pravo lesnaté vrchy, proseté poli a osadami. Od lesa dolů jde stromořadí a skrovná bystřina, která před dvorcem tvoří dva malé rybníčky. A na blízku tam, kde bystřina z lesa vychází — tamť místo, kde pod dubem narodil se Jan Žižka, odkud odnešen byl od své radostné a bolestné mateře do onoho dolejšího dvora, do Trocnova, tvrze to otce svého.

Neměl se naroditi v úzké komůrce — celý ten kraj, celá země býti měla jeho rodištěm, celý ten svět jej přijímal hned při prvním kroku do něho! . . .

Ó místo tajemné, místo bohatýra trocnovského! Ó místo požehnané, které jsi vydalo reka, jenž rozkypělé a bouřící vlny celého národa mocí nadlidskou dovedl svésti v jeden proud a vykázati jemu řečiště, ve kterém silou, činem a slávou se zaskvěl český rod do všech časů budoucích! Ó místo věkopamátné, místo posvátné, pozdraveno, z veškery duše pozdraveno buď, a každý den buď žehnán, na kterém k tobě putují, na kterém tebe vzpomínají synové a dcery země, jež tebou se honosí!

— — — A místo pouště, místo smutku, stejnou téměř chvíli duši jímajícího! — — —

Půl minulosti celého národa víže se k tobě — a pusté jsi jako by o tobě nikdo nevěděl, — nebo spíše nechtěl věděti! Po věky stál tu aspoň dub, živý, mohutný to památník narození Žižkova. Ale sešel věkem a rukou lidskou, jež připisovala jemu nadpřirozenou moc; uschl a roznešen jest na třísky, jež sobě vkládali zvláště kováři do kladiv, aby tím nabyli síly obzvláštní. A nabyli jí. Neboť bušíce na kovadlinu „Žižkovým perlíkem“, vzpomínali na otce Žižku, jak on bil svými táborskými voji do nepřátel zákona božího i jazyka českého, a ruce jejich bušily pak do železa prudčeji a prudčeji, neznajíce žádné únavy.

Ale dnes není tady dubu, není ani stopy po něm, leda by se našlo v zemi něco ztrouchnivělých kořenů, dnes tu není zcela žádného památníku — jest tu pouze hrstka rumu, cihel a kamení . . .

Do posvátných hájů, na místa, kde ctívali staří Čechové své veliké bohy pohanské, stavěny byly kněžími křesťanskými

Trocnov.
Kreslil Ed. Herold.

oltáře a chrámy různým svatým, aby lid na ta místa přicházející odvracen byl od bohův starých a získán náboženství novému. Trocnovský rek nebyl bohem pohanským, ale byl nadlidským téměř velikánem, jehož pouhé jméno ještě po stoletích děsívalo ty, kdož neznajíce významu jeho, hleděli naň ne jako Čechové, nýbrž jen jako služebníci Říma.

Když tedy vyhynul dub — možná také, že byl úmyslně zkácen, jako bývala kácena drva v hájích pohanských! — postavil na jeho místo borovanský probošt malou kapličku, podobnou těm, jichž je hojnost zvláště v německých krajích jižních

Čech. Posvětil ji též na jméno Jana hřimatele, ale ovšem na jméno sv. Jana Křtitele a dal na ni napsati, že na tomto místě „narodil se Jan Žižka zlé paměti“, a dodal k tomu, že tam nyní vyzdvižena jest kaplička ke cti sv. Jana Křtitele.

Zda byl borovanský probošt zelota, mající jen v úmyslu, aby utvrdili se putující v mínění, že Jan Žižka z Trocnova byl člověk zlé paměti — či byl-li ducha vlasteneckého, jenž v tehdejších dobách chtěl označiti místo narození velikého reka a jako kněz nucen byl hlavní úmysl svůj zakrýti „zlou pamětí“ Jana Žižky — kdož to může dnes rozhodovati. Doba byla proti Žižkovi, ale jednotlivci jej ctili vždy — byť i ne tak jako druhdy skoro všechen národ, uváděje Jana Žižku z Kalicha a M. Jana Husa mezi svatými.

Ale ať byl ten či onen úmysl zakladatele kapličky, jisto jest, že přispěl hlavně k utužení památky trocnovského bohatýra na tomto místě, anať lidu okolnímu a přespolnímu byla tím nápisem stále na očích. Později tím více a určitěji: smazalť neznámý ctitel Žižkův slova „zlé paměti“, a tak hlásala kaplička nadále pamět Žižkovu způsobem veškera nepříznivého výkladu zcela prostým.

Ale před několika lety bohužel spadla sešlá, zvětralá kaplička, — i leží tady dnes jen něco rumu, zastíněno lipou, která se nyní zdvihá tam, kde druhdy rozkládal své větve Žižkův dub!...

A také ve dvoře trocnovském není ani nejmenšího označení, že by býval rodným sídlem velikého bohatýra! Z prvotní pevné tvrze zemanské zůstalo tady jen asi dvoje klenutí, ozdoba komína a některé menší věci připomínají dobu Rožmberskou — ale marně pátrá oko po nějaké dosti malé památce na Jana z Kalicha. Holé zdi vypravují jen, že týž národ, který byl Žižkou a válkami husitskými zachráněn, dosud na Trocnov do opravdy nevzpomněl. A kdyby býval vzpomněl, držitelé Trocnova snad by byli nedovolili.

Když putoval jsem po českém jihu a přišel k rodným místům Jana Žižky a Jana z Husince, sevřela se mně prsa lítostí a steskem, že ani o jediné místo není dosud postaráno. Dal jsem tedy podnět k tomu, aby Husův rodný domek zakoupen byl do národního majetku a v lese trocnovském aby balvanem jihočeské žuly bylo označeno místo, kde veliký Trocnov se narodil. Na Husův domek došlo, jest zakoupen z národních sbírek — na les a na dvůr trocnovský se však opět zapomnělo, ač snadno bylo by dostáti veliké národní povinnosti. Přitesaný balvan s krátkým výrazným nápisem a nový dub dostačily by nahoře u lesa a byly by tady uprostřed přírody a v dozoru celého okolí nad umělé pomníky daleko vhodnější. A ještě jen deska na Trocnov — a celý národ měl by tím vyrovnán svůj dávný dluh! Postavili jsme Janu Žižkovi po Čechách několik pomníků — nezapomeňme na Trocnov, nezapomeňme na místo posvátné, na místo věkopamátné, kde pomníku bylo třeba nejprve! —

Snad držitel bývalé tvrze nezatvrdí se před datem historickým, kteréž z dějin vymazati nelze. —

Neobyčejnost zjevu, jakým byl Jan Žižka, vystupuje na oči zvláště v Trocnově. Kráčíme-li po bojištích, na kterých vítězil rek světla očí zbavený, čteme-li veliké skutky jeho, které obdivem, u nepřátel hrůzou naplňovaly svět, vidíme jej před sebou již jako velikána vojevůdce. Na těch místech jest již jen heroem, zjevem nadlidským — v Trocnově poznáváme jej jako člověka, poznáváme dítě, chlapce vyrůstajícího v mladíka za poměrů málo příznivých, ano za poměrů, ve kterých snadno mohl utonouti buď v pouhou nepamět, jako miliony jiných, anebo nanejvýše nabyti zlé paměti — paměti pouhého zbojníka.

Bylť Jan Žižka synem prostého, málo zámožného zemana, kterému úplně nenáleželа ani ta malá tvrzka, onen skrovný dvůr, jakým Trocnov býval. Drželť jej společně s jinými přáteli svými. Byl také zemanem svobodným, ale stísněn se všech stran sousedstvím Rožmberským, nucen byl velmi klidně sobě vésti, aby na se nepodráždil bezohledné pány, kteří by jej byli

shltli jako ostříž vrabčíka. Však i při veškeré opatrnosti sporův se neochránil. Stoje ve válce panstva s králem Václavem Čtvrtým na straně královĕ, stal se nezbytně odpovědníkem Rožmberským. Nepřátelství později na čas utuchlo, ale vybuchlo tím

Bývalá kaplička na místě, kde se narodil Jan Žižka z Trocnova.
Kreslil Ed. Herold.

prudčeji mezi Trocnovskými a Rožmberky v prvních letech věku XV. Tehdy vedl boj a všeliké spory — nejspíše již po smrti otce svého — mladý Jan Žižka.

Vzdělal se literně nejprve v blízkých Borovanech, později snad také, jak pověst lidu dí, na učení prachatickém. Ale kniha jemu nevytiskla meč z pravice — lnul od mladosti povahou

osobní i povahou všeho věku svého k bojovným půtkám. Jsa ale nepatrným zemánkem a nemaje dostatečných spojencův, nenemohl dlouho odolati ohromné moci Rožmberské. I ztratil Trocnov — a počal pak vésti proti panu Rožmberkovi a současně i proti Budějovickým boj, který již nebyl o mnoho lepší než pouhé loupežení. Skrývaje se po lesích a maje se svými zemanskými i nezemanskými soudruhy stav u lidí ne právě nejlepší pověsti, napadal a kazil zboží Rožmberské, loupil jak jen možná bylo — a byl živ z toho, co sobě tímto způsobem nakořistil. Kdyby býval od Rožmberských nebo Budějovických jat, byl by se asi dočkal osudu co jeho soudruzi, co vůdce roty Matěj a člen roty Byňovec v Budějovicích, a Janek syn Koluchův ve Stráži. Byli mučeni a odpraveni jako obyčejní lupiči.

Názor tehdejší doby — jakož vůbec celého středověku — byl dosti shovívavý k podobnému lupičství rytířův a zemanův, i když se nedělo pod rouškou politického nepřátelství. Takových urozených námezdníků, kteří nemívali ani nejmenší politické záminky k loupežení, byl ve středověku i později hezký počet, a skutky jejich nebyly jim v kruzích šlechtických pokládány za nečest a skutečný zločin.

Po válce třicetileté poměry se obrátily. Tu již nevypadali šlechtici na měšťany nebo venkovany, za to poddaný lid venkovský činil svým pánům, od kterých byl utlačován, škody na lesích, na zvěři a jak se mu kde dalo. Tu opět páni stíhali venkovany jako zločince. Ale jako druhdy v očích šlechty netratil cti rytíř na cestách na kupce vypadající, podobně nyní nebylo v očích venkovského lidu zločinem, co kdo udělal na příkoř pánům, od kterých byl utlačován. Jednání takové se pokládalo jen za skutek oprávněné msty a toho boje, který se vésti má aspoň potají, když veřejně vésti se nemůže.

Tak má každá doba své názory, a kdo by dnes chtěl odsuzovati Jana Žižku pro jeho škůdnictví dobou jeho vysvětlené, byl by směšný právě tak jako ten, kdo by vydával za zločince lid venkovský, jenž v dobách roboty jak mohl oplácel pánům

všechny útisky. Nutnoť na každou dobu v její duchu hleděti a porozuměti jí dříve než se o jednotlivých její zjevech vynáší

Radnice a kašna budějovická.

[illegible]

úsudek. Zbojnictví Žižkovo nevadilo dle tehdejších názorů, že byl od jednotlivých šlechticů přijímán [illegible] ... proti Rožm-

berkům, a nevadilo mu také v přístupu ke dvoru a do služby královské, a nevadilo mu, aby byl později ode všeho lidu vzat na slovo a aby se posléze stal tím velikým vůdcem všeho lidu i rekem, jenž opravdu zachvěl střední Evropou a chvěl a třásl jí i když byl již jen slepým rekem....

Tak vzrostl člověk v heroa...

Přípravnou školou jeho válečnictví byly jen drobné půtky, které vedl buď na svůj vrub nebo ve službě krále Václava proti pánům jemu stále odbojným. Ale obrovský jeho duch málo dbal té školy, málo všeho toho, čemu se od jiných přiučil. Úžasnou silou ducha svého a tím, co sám vytvořil, tím stal se velikým, tím stal se vítězem-velikánem, nad jehož jménem žádný nepřítel nesměl rozvinouti praporec vítězný. Mocí téměř báječnou vytvořil Jan Žižka z prostého lidu venkovského přísně spořádaná vojska, a z cepů, kterými týž lid mlátíval obilí, hrůzyplnou nepřemožitelnou zbraň. Duch jeho organisátorský byl stejně veliký jako důmysl taktika, jenž z vozů vesnických udělal sobě živou hradbu celému světu nedobytných vozů válečných a jako věhlas stratéga, který i beze světla očí pořádal výpravy a rozvrhoval plány k bitvám vždycky vítězným.

Čím u jiných národův a u jiných vojsk jest celá řada důmyslných lidí pospolu, tím byl národu českému Jan Žižka v jedné osobě. Doba jej povznesla, bez ní, bez jejího povšechného rázu nebyl by se stal snad ani známým věkům budoucím. Ale kromě doby své a nad ni byl povznešen i vlastním duchem svým, tak velikým, jako by se byl v něj vtělil duch celého národa. Čtyři byli hejtmané obce táborské, ku kterým Jan z Kalicha náležel, a na sta proslulých válečníků v řadách táborských. Ale jediný byl rek z Trocnova, jediný byl Jan Žižka z Kalicha a nebylo jiného, který by se byl vyrovnal tomuto bojovníku za zákon boží a za čest jazyka českého.

Před obrovským jeho zjevem — před ryzím a hlubokým jeho přesvědčením náboženským, před ohnivou láskou k lidu a národu právě tak jako před jeho ženiálností válečnickou

umlknouti jest i vášni, která pro víru a církev staví se proti husitství. Sama taková vášeň může snad se svého hlediska horšiti se na M. Jana Husa — ale před Žižkou, před tímto spasitelem národa českého uprostřed divokých vln se všech stran na Čechy bijících, před tím jest i takové vášni ztichnouti. Chránilť Žižka národ svůj proti vyhubení i dlouho po smrti své ochránil jej tím uměním válečným, které utvořil a kterému byl lid český naučil, ochránil jej před cizinou, i mrtev jsa tak, jako kdyby býval dožil ukončení válek husitských.

A kdyby býval dožil ukončení těch válek, byly by se ukončily jen porážkou ciziny a nikoli také porážkou Čechův Čechy. Žižkův železný duch nebýval by dopustil onomu roztříštění Husitův a zabřednutí jich do výstředností, jaké po jeho smrti povstávalo, znenáhla kopajíc hrob svobodné obci lidu českého a jsouc velikou ranou i samé obci království Českého. Býval by pevně ohradil tuto obec království i lidu, a jakož dle potřeby vodil proud všeho národa k bojům na věky slavným, tak byl by po čase a dle opětné potřeby odvedl jej nazpět k opětné zdárné práci a byl by zamezil onu ohromnou katastrofu lipanskou, která podťala moc lidu a hrozně oslabila i veškero království.

Ale nebylo mu přáno vykonati ohromné dílo tak, jak je byl počal a dlouho vedl. Ne ruka nepřítele — smrt přirozená schvátila jej, sama ta příroda vzala jej nazpět k sobě v poli válečném, která jej byla k životu vydala pod dubem trocnovským, nad polem plným úrody. Pomník u Přibyslavi hlásá, kde zemřel velikán trocnovský — zdali zůstane lem lesa trocnovského bez žulového balvanu? Zda nepostaví se památník tam, kde největší heros lidu českého přišel na svět, jako jinoch se oddával snům o životě netuše zajisté, že vykoná více, než čeho v těch letech se mohla domýšleti i jeho nejživější fantasie?...

Nové Hrady.

Kousek ráje vhozeno jest mezi nekonečné písčité borové lesy a mezi první vlny rozsáhlé pohorské krajiny. Aby na něj bylo hezky viděti, postaven jest na počátku jeho vysoký vrch a na tom vrchu město a na obou jeho koncích zámky. První jest nový, moderní — souměrný a úpravný, jak kněžnin budoir — druhý 750 let starý, černý, začadlý, svalů i kloubů hřmotných, od století k století vždy více narostlých To všechno pospolu se jmenuje Nové Hrady. Jest to sice v Čechách, ale opět jak jiná místa na jihu Čech, a proto tak málo známo, jakoby to leželo kraj světa a noha lidská tam se nemohla dostati.

Zámek nový leží na severovýchodním konci horského hřbetu a může slouti vstupní branou do celého ráje, který odtud pod kopcem na sever se prostírá. Jest to prostá renaissanční budova, poutající oko hlavně souměrností, s kterou jest vystavěna, a volností, kterou dýše. Zevní nádherou jest jí jen způsob jejího založení, prozrazující hned na první pohled sídlo šlechtické, a krásná, před obojím průčelím se prostírající zahrada.

Od zahrady pak k východní straně rozložen jest skvostný park, při veškeré umělosti, s jakou jest upraven a roztříděn, tak krásný a vzdušný, že v něm bezděky se jasní a jásá mysl, hotova jsouc písní sobě uleviti. Půvabné, nejednou v pravdě luzné pohledy prostupují tu celé sady vysokých stromů a střídají se s dlouhými alejemi nebetyčných lip. A když postoupíš na okraj kopce a pohledneš před sebou do volné krajiny k severu, k bažantnici — jaký to ráj se ti otvírá! Pod tebou, pod vysokým kopcem zelená luka a pole, prosetá staveními, stromy a lesy, a jako malá oblá zrcadélka, zavěšená kolem šíje Indky, září odevšad stříbrné plochy nepočetných rybníků. Po levé straně vysoké vrchy, před tebou veliká rovina, ohraničená posléze rámcem vysokých borových lesů, které kolem na pravo se táhnou, až kam oko dohledá, objímajíce všechen ten krásný ráj, jak rámě jinochovo spanilou dívku. A vše tak jasno, radostno, volno, ačkoli již jen podzimní slunce na krajinu svítí. Což teprve v pozdním jaru, počátkem léta — jak asi tu vypadá celý ten luzný kousek země, když jest oděn květnatým šatem svatebním!

Stál jsem nad krajinou, přicházeje do Nových Hradů, nedlouho před slunce západem. Chladny byly již paprsky slunce, ale čistým vzduchem skvěl se neobyčejný jas. Každý strom, každé pozdní stéblo vystupovalo barvou svou, a světlo a stín pravým podílem sobě rozbíraly celou krajinu. Vše bylo blízké, určité, celá krajina jako by sestupovala i stávala se jedním obrazem. A obraz vystoupil mně v duši veškerou krásou tím určitěji, když druhého dne na něj opět popatřiti chtěje, nalezl jsem jej již setřený, smazaný, zastřený šedým závojem. Zavěsilyť se přes noc na nebe podzimní mraky té žluté šedosti, která jest tak hrozna všeliké barvě, a zdola ze země vyvstávala a k oblakům se táhla mlha podobného odstínu. Nebylo barvy, nebylo světla, vše jakoby sbaleno ve vlhký šat. Jen složení a roztřídění krajiny zůstávalo totéž, dávajíc tušiti celou její krásu ve chvílích světla slunečného.

Od nového zámku odebral jsem se pak ku starému hradu, k vlastnímu cíli pouti své. Jaký to kontrast věku, stavby, účelu a veškerého dojmu mezi těmito dvěma budovami!

Nový zámek zevšad volný, snadno přístupný. Vše při něm do nejmenších podrobností přísně, pravidelně rozměřeno. Budova zevně sličná, uvnitř prostorná, ve všech částech svých k největšímu pohodlí zařízená, jasně a usmívavě kolem sebe a do dalekého kraje hledící.

Starý hrad tmavý, černý, seskupený z bran, bašt a nepravidelných stavení, obehnán velikým, kolmo a hluboko, spadajícím vyzděným valem. Vše zařízeno k obraně před nepřítelem, vše pospolu jediná stará pevnost, zdvihající se na vysokém svahu kopce do údolí příkře srázného, a daleko do kraje hrozící. Tady viděti takořka zvětralá, na sobě ležící století, drobící se a lámající kámen za kamenem a skrývající ve vyrudlém plášti svém památky na války a živelná neštěstí, kterými hrad ob čas byl postižen.

Tam lehkonohá bělorouchá víla, tančící uprostřed květin a zeleni, zde báječný stařec, sedící po věky zadumán, s údy v kámen a skálu obrácenými — takovým asi dojmem působí ta dvě sídla šlechtická, nynější moderní, a dávné, staré, ve kterém se vystřídaly celé rody vladařské.

Ten hrad je starý více než půl osma sta let. Byl založen v roce 1125. jako pohraničný hrad proti Rakousku. Kterému rodu od počátku náležel, možno uhodnouti při prvním kroku do něho. Dvě pětilisté růže vytesány na bráně s obou stran kamenné desky, jejíž nápis odplavil déšť a vítr roznesl. Patřily totiž Nové Hrady Vítkovicům z linie Třeboň-Lomnické, ze které vyšli také Landšteinští.

Jména prvních držitelů zapadla s věky do hrobu a teprve po půldruhém stu let od založení hradu připomíná se jako majitel hradu (r. 1279) Ojíř z Lomnice. Syn jeho byl proslulý rek Smil Ojířovic, a držel hrad již r. 1284. Počátkem čtrnáctého věku přešly Nové Hrady do rukou Landšteinských, ale již roku

Nádvoří v Nových Hradech.
Nakreslil Vojtěch Brechler.

1359. koupili je od nich Rožmberští i podrželi s malým přerušením až do svého vymření. Roku 1409. chystán byl první známý branný útok na Nové Hrady. Smluvili se totiž někteří nepřátelé Jindřicha z Rožmberka za pomoci Folkenstorfa z Kolumce, že Rožmberkovi odpovědí a Nových Hradů se zmocní. Ale úmysl jejich rozplynul se v nic. Za to zkazili Táboři Nové Hrady Oldřichu Rožmberskému. Obrátivše se na ně od Třeboně, oblehli je, vzali útokem i dobyli jich dne 4. června 1425. a spálili je, „při čemž mnoho znamenitých věcí a listův páně Oldřichových z Rosenberka ohněm zkaženo a škody veliké učiněny jsou".

Čtyřicet let na to zmocnil se jich jiný nepřítel Rožmberský. Jan z Rožmberka stál totiž ku králi Jiřímu z Poděbrad, když proti němu učinilo panstvo jednotu pod náčelnictvím Sternberkovým. I sebral Zdeněk ze Šternberka lid, přepadl Nové Hrady a jsa podporován zrádným purkrabím Vilémem, zmocnil se dne 14. srpna 1467. hradu a vypálil jej i město. Pod takovými ranami války a pod hrozbami kletbami legátův odřekl se kolísavý Jan Rožmberk krále Jiří, vstoupil do panské jednoty i uznal Matyáše uherského za krále českého. Když r. 1472. zemřel, zastavil Bohuslav Švamberk, jeden ze tří poručníkův Rožmberských, Nové Hrady Oldřichu z Grafeneka, tehda vojevůdci, ale od roku 1477. odpovědníku císaře Bedřicha IV. a spojenci Matyáše Korvina, v sumě 6000 zlatých uherských. Od toho jsou postoupeny Tomáši z Laku a později Matyáši Korvinovi, kterýž je pak r. 1482. vrátil Voku Rožmberkovi.

Po těch bouřích zůstaly Nové Hrady v pokoji a míru až do války třicetileté. Když valily se do Čech proti povstalým stavům osudná mračna armád císařských, držel Nové Hrady Jan Jiří Švamberk, dědic Rožmberský. Bouquoy, vpadnuv do Čech, oblehl je r. 1619., ale nedobyl. Však roku následujícího přitrhl k nim jiný vůdce císařský, Dampier. Zmocniv se města oblehl hrad i vyzval branný jeho lid, aby se vzdal. Uvnitř velel mladý dvacetiletý rytíř Slavata. Spoléhaje na výbornou polohu

místa, hluboký příkop, tvrdé bašty a na svou hrdinnost, odpověděl Dampierovi, že hrad nevydá. Byl jist, že Dampier tak jako Bouquoy odtáhne s nepořízenou. Nastala noc, která osud Nových Hradů rozhodla. Dampier dal totiž naházeti do příkopu ohromné množství chrastí, slámy, dřev a všemožných jiných látek hořlavých. Postaviv kolem příkopu vojáky s hořícími smolnicemi, vyzval Dampier posádku znovu a naposled, aby se vzdala. Hrozil, že dá vhoditi oheň do valu i do hradu a žárem i kouřem posádku umoří a udusí. Poznávaje, že nebezpečenství jest skutečně veliké a nucen jsa k tomu částečně i od vlastních lidí, vzdal na to mladý bojovník hrad Dampierovi. Hrad i město byly zapáleny, obyvatelstvo povražděno.

Mladický zápal nedostatečné síly, nad kterým chytráctví a moc okamžikem vítězí!

Brzo dány jsou Nové Hrady Karlu Bonaventurovi hraběti z Bouquoy a Longuevalle, jenž na Bílé Hoře porazil české stavovské vojsko.

Ale divná věc a divná moc země, ve které se člověk osadí! Títéž Bouquoyové, kteří podmanili r. 1620. zemi císaři, r. 1742. stáli v řadách českých stavů, když za pomoci Karla Alberta bavorského chtěli zříditi bývalou samostatnost Čech. Za 120 let byli od císařských soudů potaženi k zodpovědnosti tak právě, jako páni čeští roku 1621., proti nimž Bouquoy tehdá přitrhl! Výsledek soudů r. 1742. byl ovšem o něco mírnější než r. 1621., ale věc se opakovala v podstatě táž. — Dnes pak, kdy o státoprávní postavení země vedou se již jen v samé zemi zápasy strany proti straně — strany, hájící práva tohoto království, proti straně, která tato práva popírá — dnes rod Bouquoyův jest na straně práva země, která v bouřích stala se jeho vlastí, a hrabě Bouquoy, jenž nyní drží Nové Hrady, patří ve šlechtě k zastancům těch práv horlivým. —

Tak hledí čas mířiti a vyrovnávat i nejpříkřejší jinak protivy, taková síla spočívá v něm a ve zvláštnostech i v osobitosti zemí, kterým možno vždy jen na čas odpírat. I ti, kteří

dosud se jim vzpírají, neubrání se posléze moci jejich, té moci, která nežádá sobě zcela ničeho, než právo a spravedlnost zemi od věků patřící a od ní nerozdílné —

A nyní pohleďme již trochu blíže na sám ten starý hrad. Není troskou ani rozvalinou, nýbrž pokryt a obydlen a dobře udržován. Hraběcí úřadnictvo má v něm byty a tím zachovává se hrad od zkázy, které by jinak propadl asi právě tak, jako celá řada jiných hradů opuštěných. — Příkop na deset sáhů hluboký a široký odkrajuje hradiště od ostatní prostory vrchu, na které stojí město, a objímá je kolkolem, i na protější straně, kde vrch příkrou strání sestupuje do údolí. Oživen jest několika kusy vysoké zvěře, která tu má volné a pohodlné sídlo a překlenut i přehražen mostem, jehož část druhdy byla mostem zdvihacím. Vchod do hradu střeží silná čtverhranná věž s dvojitou branou a přiléhající k ní v nádvorní straně druhá menší věž s branou třetí. Od věže jdou po obou stranách celého obdélného hradiště zdi, stavení a bašty až k druhé protější bráně, střežené opět věží dvojitou. Ale tady stojí nižší posilná věž na straně příkopu a nikoli v nádvoří, i jde se z ní po menším mostě na stráň hradského vrchu. Část hradu u této druhé věže zachovala sobě ráz nejstarší. Sousedí na levo s vysokým čtverhranným stavením, na pravo s obrannou zdí, uprostřed pak, nad branou, má dřevěnou pavlač, bývalé podsebití. Všechny budovy, obklopující dosti prostranný dvůr, jsou staré, nepravidelné, i dávají svou různou podobou, zděmi a baštami hradu se všech stran pestrý a velice malebný pohled.

Hradská stráň porostlá jest starými, vysokými duby, z nichž nejeden pamatuje dobu Rožmberskou. Sejdeš tudy do příjemného údolí, odkud možná se odebrati do druhého, přes hodinu dlouhého parku novohradského, přiléhajícího k celé té rozkošné krajině, která po severozápadě Nových Hradů se prostírá. —

Toť starý hrad, kořen veškera městečka Nových Hradů, vyrostlého pod ním se všemi těmi domky i chatrčemi, s go-

tickým kostelem a renaissančním klášterům Servitů. Městečko jest malé, tiché, s obyvatelstvem českým i německým.

Nové Hrady jsou dosud málo známy, ačkoli malý ten ráj, ve kterém jsou položeny, patří k nejkrásnějším krajinám na úpatí českých pohoří. Jest při nich tak jako s četnými jinými koutky naší vlasti: cestujeme bůh ví kam, abychom seznali ten neb onen kraj — ale svých vlastních skvostů neznáme. —

Zlatá Koruna.

Jako stín časů minulých, jako pověst, která jen vypráví, jak druhdy bývalo, stojí dnes Zlatá Koruna. Sláva její bývala drahým skvostem — dnes tady pouze jeho pouzdro. Skvost sám — o tom se již jen vypravuje, lesku jeho a ceny již jen domýšleti se možno právě z toho pouzdra, ve kterém druhdy chován byl.

Četné budovy zachovaly se do našich dnů ze slavného druhdy kláštera zlatokorunského. Ale všechny, jak tu jsou, až na samotný chrám, jsou dávno prvnímu účelu svému odcizeny; všechny, i ten chrám, stojí tu jako vdova, jež druhdy chodívala v kmentu a hedvábí — a zchudlá, opuštěná, straní se nyní v šedém šatě zraku lidského. —

Nad řekami Dunajem a Moravou stál Přemysl Otakar proti uherskému králi Belovi, oba dva za dobrý val řeku majíce a jeden ani druhý bez neodvratné jinak porážky na druhý břeh dostati se nemohouce. I nabídl posléze netrpělivý a v rekovnost lidu svého spoléhající Přemysl Otakar Belovi, aby dovolil druh druhu jíti přes řeku a zšikovati se, načež by řádnou bitvou

rozhodl se mezi nimi všechen spor. Bela přijal nabídku, vymiňuje sobě, že on se přepraví se svými Uhry, Plavci, Tatary a jiným lidem na širé Moravské pole, kde stála česká vojska. I svolil k tomu bez prodlení Přemysl Otakar a jal se ihned — 11. července 1260. — ustupovati ze svého pevného postavení a dělati místo Uhrům. Nazítří měli se přepraviti Uhři přes řeku a teprve dne 13. měla se svésti bitva. Slavnými přísahami utvrdili tuto smlouvu oba králové i přední v jejich vojsku velmoži. A tak pevně spoléhal Přemysl Otakar na uherskou přísahu a slib, že dne 12. července dovolil největší části vojska svého rozjeti se na picování. Ale král Bela i jeho syn král Štěpán uchýlili se ke zradě. Ve chvíli, kdy kolem Přemysla Otakara shromážděn byl sotva desátý díl jeho vojska, udeřil Bela s celou mocí svou na české ležení.

Překvapené vojsko české „bylo u velikém strachu a téměř polovic mrtvé“. Vidělot, kterak se na ně valí ohromné mraky nesčíslných tisícův jízdy uherské, i netušilo sobě jinak, než že bude od nich jako proudem zaplaveno a ušlapáno. Ale Přemysl Otakar a jeho přední vůdcové nepozbyli mysli. Zšikovali nakvap těžkou, železem obrněnou jízdu svou a postavili ji proti valícím se nepřátelům jako první hradbu. Povzbudiv pak sám i skrze vůdce své všechno vojsko k naději a udatenství, velel král nejvyššímu purkrabí Jaroši z Poděhus, aby vzal do ruky korouhev sv. Václava a postavil se s ní doprostřed šiku. Jakmile se tak stalo, okřálo nenadálým potěšením a nadějí všechno vojsko. Na 50.000 nepřátel valilo se proti šikům českým, nečítajícím tou chvílí ani 10.000 bojovníků, ale „již byli jsou Čechové veselí, jako by tím jisti byli, že nad nepřátely zvítězí, a tak netoliko nepřátely, ale i zdi železné porážeti hotovi byli“.

Duněla země i houpala se pod ohromnými vlnami pádícího koňstva uherského, které již v nejbližší chvíli mělo doraziti na šiky české. Tu povznesl nejvyšší purkrabí korouhev sv. Václava a „Čechové vysokými hlasy vzkřikli i počali píseň od

sv. Vojtěcha jim vydanou „Hospodine, pomiluj ny, Jezu Kriste, polituj ny“.

A stal se náhlý div.

Nepřehledné zástupy jízdy uherské dorazily před samy šiky vojska českého, ale dále nemohly. Počaly náhle másti se — na Čechy dojeti nebylo jim možno. Již již by bývaly do českých řad vskočily — a pak arci bylo o celé bitvě rozhodnuto. Ale koně všech předních řad uherských proti vůli jezdců náhle obraceli se a nedavše více sebou vládnouti, uváděli v nepořádek tlupy zadní a působili v nich zmatek ohromný.

Vida to, postoupil hned Jaroš z Poděhus se svými železnými pány i s celým vojskem českým k útoku, a kdož tou dobou ze zadních šiků hleděli ke korouhvi sv. Václava, spatřili div neobyčejný. Hrot toho dřevce, na němž byla zavěšena korouhev, „zářil jako paprsek slunečný a pták nějaký, jehož byl způsob jako orel, barvy bělejší než sníh a měl hlavu zlatou, též i hrdlo, letěl za korouhví sv. Václava. Kterýžto pták zdál se jim, že pomalu roste, a když se boj počal, tehdy tak veliký byl, že svým životem a peřím všechen zástup rytířstva našeho přikryl. A vojsko všechno, uprostřed něhož stál nejvyšší purkrabí s korouhví sv. Václava, zůstávalo již i v boji beze všeho ourazu, i koňové jejich. A kamkoliv se proti Uhrům obrátili, nepřátelé všichni utíkali“.

Tou dobou již také ostatní zástupy české, jež byly rozptýleny po širé krajině, spěchaly svým ku pomoci a vrážely nyní s různých stran do boku a týla nepřátelům, množíce v nich zmatek v postrach a zoufalost. Tísněni jsouce se všech stran, dávali se Uhři o překot na útěk a za krátko ustupovaly všechny jejich davy nazpět k Moravě. Ale nemnoho z nich zachránilo se. Hynuli českým mečem, vlnami řeky Moravy, přes kterou prchali, a vlastním zmatkem jedni druhých porážejíce. Na 18.000 Uhrův bylo pobito, 14.000 zahynulo v rozvodněné řece, ostatní rozprášili se na všechny strany, nestarajíce se leč každý

Zlatá Koruna. Pohled na chrám a část bývalého konventu.

Kreslil Ed. Brechler.

o sebe jediného. Sám král Štěpán raněn byl těžce a král Bela se nezastavil s prchajícími až za Prešpurkem. —

Tak historie a podání. Div s korouhví sv. Václava vidělo na sta českých bojovníkův a mužové nejvážnější o něm vyprávěli. Sám Přemysl Otakar psal o něm obšírně papeži Alexandrovi. Mnoho však — jak myslím — přispěla k neobyčejné porážce Uhrův jedna zcela přirozená okolnost. Kůň žene se do každého boje takřka slepě a s nezkrotitelnou, jak se zdá, divokostí. Ale jen potud, pokud se něčeho nepoděsí a nelekne. Stane-li se tak před samou chvílí boje, neovládne jím více žádný jezdec a bývají pak ztraceny celé pluky jízdy pouhým poděšením a plašením svých koní. Uherské pak koňstvo uvidělo v této bitvě poprvé zjev, jímž snadno se poděsilo a poplašilo. Spatřilot tu poprvé pluky rytířův a koní celých téměř v železe. Již na pouhém vyobrazení jest každý středověký rytíř se spuštěným hledím, se svou a koně svého brní zjevem obludným. Což teprve ve skutečnosti, kdy stálo pospolu několik tisíc těchto „železných pánův" a to s dlouhými těžkými kopími, jež držely první řady rovně ku předu, kdežto druhé a třetí vždy více je povýšeny majíce, tvořily tak ohromného železného ježka, proti němuž řady lehké jízdy uherské byly jen jako hejno komárů.

Šik Otakarových železných pánů byl tedy i samým Plavcům, Tatarům a jiným pomocným plukům Belovým, kteří slýchali o západě a jeho rytířství jen jako v pohádkách, zjevem obludným — koňstvo pak jejich ovšem tím více zděsilo se ho, zvláště když ty děsné báječné řady náhle jako jedním hlasem zpívati počavše, hnaly se proti chumáčům uherským. A tím také možno sobě vysvětliti, proč koně Uhrův „i proti vůli jezdců svých" ani nedorazili na český šik, nýbrž před tímto šikem se plašili i obraceli se do vlastních řad, a proč také později všady, kamkoliv Jaroš z Poděhus se svým železným šikem se obrátil, nepřátelé všichni utíkali. —

Ta byla, jak myslím, zděšení Uhrův a zmatku jejich, který pak se více nedal napraviti, přirozená příčina největší. Půso-

bila přímo zázračně a byla potom arci množena i příčinami jinými — udatenstvím Čechův právě tak jako onou nezlomnou,

Portál chrámu ve Zlaté Koruně.
Nakreslil Karel Liebscher.

divy působící důvěrou, kterou chovali naši staří v každé válce k posvátné korouhvi knížete a dědice naší země, a s kterou

jej samého nejednou jako pomocníka svého nad šikem svým spatřovali.

Bylo v té důvěře něco tak mocného jako v důvěře pohanských Rujců slovanských ke praporci, „stanici“ boha Svantovíta. Věřilť obyvatelé Ruje pevně, že samotné vztyčení „stanice“ jim přináší vítězství nad nepřítelem kterýmkoli. —

Na památku onoho velikého a skorem zázračného vítězství založil Přemysl Otakar klášter Zlatou Korunu. Táhna do boje, učinil slib, že založí velký klášter, dá-li mu bůh vítězství. A dosáhnuv vítězství, nemeškal slib vyplniti.

Ale obezřelému a také domácími a to mocnými nepřátely obklopenému králi nešlo jen o vyplnění slibu, nýbrž zároveň o to, aby založením kláštera sobě prospěl. Z té asi příčiny vystavěl Zlatou Korunu na blízku Krumlova — uprostřed onoho velikého panství Rožmberkův i vůbec Vítkoviců, kteří proti němu bouřili, nechtějíce poddati se železné jeho ruce tak, jak sobě žádal. Na seslabení jejich moci založil tedy Přemysl Otakar Zlatou Korunu r. 1263. právě tak, jako o dvě léta později vystavěl Budějovice a učinil je hraženým městem královským.

Tak pojila se vypočítavá, prostředky své doby pracující politika krále po zbožné mysli soukromníka, a jeden skutek měl dvojí důležité určení. —

V pohorské sice již krajině, ale v půvabném údolí Vltavy, právě tam, kde vedla cesta od Krumlova a ostatního Rožmberského jihu k severnějším Rožmberkův državám, založil Přemysl Otakar veliký klášter s královským v pravdě nákladem. Určil jej pro Cisterciáky; neboť tento řád šířen byl tehda od panovníků velice a kromě toho měli také Rožmberkové ve Vyšším Brodě klášter cisterciácký, jemuž Zlatá Koruna měla dělati vydatnou konkurenci. K vydržování kláštera — a zároveň tedy k udržování a množení králova vlivu na českém jihu — nadal Přemysl Otakar Zlatou Korunu jednak okolními pozemky, jednak důchody. Důchody byly asi větší nežli pozemky. Neboť

Ulička ve Zlaté Koruně.
Nakreslil Karel Liebscher.

králi nebylo snadno získati od Rožmberkův, proti nimž byl klášter zakládán, anebo od jiných držitelův půdy, dvorce neb vesnice. Bylo mu tedy hleděti, kterak by nadal klášter jinak. A že nelitoval na něj nákladu, o tom svědčí i jméno kláštera, i jeho četné a veliké budovy, i konečně zpráva, že před dobou husitskou bylo v něm až na tři sta mnichů.

Zlatou Korunou byl klášter nazván právě pro své bohatství a krásu. Původní jméno jeho bylo Svatá čili Trnová Koruna. Otakar Přemysl obdržel totiž od krále franckého vzácný ostatek trnové koruny Kristovy, jejž pak v novém klášteře uložil. Ale záhy vešlo v obyčej říkati Zlatá Koruna — a nyní nebylo by nevhodno sáhnouti opět ku jménu prvotnímu a zváti tu zpustlou skupinu pochmurných budov klášterních opět Korunou Trnovou!

*

Středem četných doposud stojících budov kláštera zlatokorunského jest chrám, velkolepá to stavba gotická, teprve

v pozdějších věcích způsobem renaissančním poněkud změněná. Po sedleckém a kladrubském jest chrám zlatokorunský největší v Čechách. Jeť délka jeho uvnitř 27 sáhů 1¹/₄ stopy, šířka 10 sáhů, nynější výška 9 sáhů 1¹/₂ stopy; presbytář má zdéli 9¹/₂ sáhu.

Zvenčí nepůsobí chrám takovým dojmem, jak by dle jeho rozměrů se očekávalo. Vadí tu sama nepříznivá poloha jeho; jeť vystavěn u paty mírného návrší a obklopen jinými stavbami, čímž pohled na něj značně se obmezuje a budova se tu příliš tísní. Kromě toho nemá nyní dostatečně vysoké střechy a konečně vůbec žádných věží, které by mu ovšem dodávaly zevní imposantnosti.

Na jednom jeho obraze, který nyní se nalézá v Praze — tuším v rukou německého historického spolku — jsou sice u hlavního vchodu věže malovány. Ale tím jest vypodobněn chrám spíše, jak si jej někdo žádal uviděti zvelebený, nežli dle pravdy historické a dle skutečnosti z celé jeho stavby zřejmé. Podáváť základ chrámu v těch místech, dále pravidelný architektonický rozměr stavby a zvláště umístění oken, svědectví neklamné, že ani tady ani jinde při chrámu samostatných věží nikdy nebylo. Konečně zachoval se jiný obraz Zlaté Koruny z druhé polovice sedmnáctého věku. Byl nalezen před několika lety farářem zlatokorunským v bývalé baště, nynější to faře. Na tomto obraze jeví se pak chrám zcela beze všech věží; pouze na střeše jeho, tam kde se protínají hřebeny střech lodi hlavní a lodi příčné, byla dle obrazu malá vížka, nejspíše pro zvonek k pozdvihování. Věží jiných chrám nikdy neměl.

Pravého dojmu z chrámu nabude poutník, an vkročí do něho hlavním portálem. Tu teprve vstoupí velikost chrámu na oči, ano vnitřek jeho zdá se pak býti ještě větší nežli jest ve skutečnosti, poněvadž střední loď proti délce chrámu jest velmi úzká a tím délka chrámu na oko ještě se zvětšuje.

Dnes je chrám trojloďový, původně však měl býti založen o pěti lodích, arci způsobem u klášterních chrámův obyčej-

ným. Vypadají totiž gotické kostely klášterní jen zvenčí jakoby byly stavěny o třech nebo pěti lodích. Uvnitř bývá jedna pobočná loď přepažena od ostatního kostela zdí (buď s okny a dveřmi nebo zdí zcela hmotnou) a prostor tak oddělený slouží za část jiných staveb klášterních, obyčejně za jednu stranu klášterní křížové chodby. Tím má pak chrám uvnitř jen dvě nebo čtyři lodi. Podobně bylo, neb aspoň mělo být i zde. Vedle tří lodí nynějších byla i jest posud na pravé straně podélná, ale již k ostatnímu klášteru patřící stavba na způsob druhé pobočné lodi chrámové. Na levé pak straně jsou v nynějších zdech chrámu neklamné stopy, že tu druhá pobočná loď buď již vskutku stávala a později při zkáze Zlaté Koruny (od 15.—17. století) pobořena jest, anebo že tu postranní loď aspoň měla býti vystavěna. Také možno právem se domýšleti, že prvotně měla hlavní loď střechu zvláštní a lodi pobočné — vždy obě dvě s každé strany pospolu — také střechu zvláštní. Svědčí tomu ta okolnost, že ve zdi nad oblouky sloupův vedle hlavní lodi jsou vždy dvě a dvě malá okna. Byla tedy hlavní loď povýšena nad lodi sousední a měla i zvláštní střechu.

Osm sloupů odděluje hlavní loď jen od pobočných. Od osmého (počítajíc od vchodu) jdou na obě strany zdi lodi příčné, která vystupuje daleko až za hlavní pilířové zdi pobočných lodí podélných Od choru (presbytáře) jest příčná loď oddělena s každé strany jedním sloupem (jichž jest tedy po délce chrámu s každé strany devět). Tvoříc pak obdélník přichyluje se příčná loď s každé strany malým pravoúhelným přístavkem k presbytáři i mívala druhdy na každé straně své dvě kaple. Na levé straně jsou již obě dvě zrušeny, na pravé jedna jest zachována, druhá slouží za zákristii.

Presbytář čili chor jest utvořen z pěti stran dvanáctiúhelníka; strany jdoucí od příčné lodi jsou prodlouženy, majíce každá po dvou oknech, kdežto ostatní tři mají po jednom.

S presbytářem a loděmi chrámu tvoří příčná loď pravidelnou plochu velkého kříže. Střechy pak lodí chrámových

tvoří svým v jedné ploše se protínajícím hřebenem pravidelnou čáru kříže. Nade vchodem do chrámu jest v šířce hlavní lodi velká prostorná kruchta, souběžná s presbytářem. Prostor pod kruchtou jest jaksi předsíní celého chrámu, vedle kruchty zavěšeny jsou pod střechou kostelní zvony.

Budova chrámu jeví se býti hned při prvním pohledu na ni budovou gotickou, není však dochována v neporušeném slohu na naše časy. Když totiž Zlatá Koruna byla od Husitů vypálena, zůstal i chrám ve troskách až do 17. století. Během času spadlo klenutí lodi hlavní a levé lodi pobočné. Když pak ve druhé polovici 17. věku byl chrám obnovován, nezachován původní sloh gotický, nýbrž provedena veškera nová stavba na něm slohem renaissančním. Jest tedy nynější chrám zlatokorunský smíšeninou slohu gotického s renaissančním.

Z původní gotické stavby jest tu celé základní rozdělení, klenutí pravé pobočné lodi, vnitřní sloupy chrámu, zevní gotické opěrací pilíře, dvě znamenitá okna a věžný přístavek u pravého boku příčné lodi.

Sloupy chrámu jsou na sáh silné a osmihranné, tak sice, že mají čtyry delší a čtyry užší strany. V základě jest to tedy čtverec s osekanými hranami. Jeden sloup od druhého postaven jest na dva sáhy. Sloupy a pilíře jsou z tesaného kamene, na němž jsou různá znamení. Jedna způsobem latinského *N*, druhá dvě, ostrým úhlem se sbíhající čáry, mající na hrotě vzhůru obráceném část obloučku, jaksi malý půlměsíc Λ̆, a třetí konečně mají podobu pravoúhelného trojúhelníka ⊿ † na jehož prodloužené odvěsné jest kříž.

Jsou to znamení rozličných hutí kamenických, jejichž členové při velikých stavbách pracovali. První dvě nalézají se na tesaných kamenech pilířů presbytáře a čtyr sloupů, které jsou presbytáři nejbližší. Ta jsou z doby Přemysla Otakara. Poslední jest na ostatních sloupech a částech chrámu, o kterých pracovali kameníci jiní. Padlť Přemysl Otakar na poli Moravském. Zlatá Koruna byla vojskem císaře Rudolfa I. zpustošena a celá země

stala se na léta plenem Oty Brandeburského a sídlem hladu, moru a jiných hrůz. Přikročeno tedy k další stavbě chrámu a celého kláštera teprve v posledním desítiletí věku třináctého pod králem Václavem II., a z té doby jest ono třetí kamenické znamení ve chrámě zlatokorunském.

Zevní opěrací pilíře jsou štíhlé, krásně stavěné. Pilíře u části presbyterní jsou o dvou ústupcích, zakončených kamennými štítky a nahoře malým jehlancem.

Z oken gotických zachovala se dvě znamenitá, jedno vysoké s lomeným obloukem nad hlavním vchodem chrámovým, druhé veliké okno kulaté v pravé části příčné lodi. Obě dvě zdobí bohatá kružba činící je nejkrásnějšími okny slohu gotického. Bohužel jest první z veliké části zastavěno hrubým zdivem. Stalo se tak z rady učitele Ant. Borového, který počátkem nynějšího století o pustnoucí chrám jinak horlivě se staral. Že mu ale, jak říkal, fučelo velikým oknem na kruchtu, když hrával na varhany, pomohl si tím, že dal okno přes polovinu zazditi! —

Gotický ráz kostela má však na sobě četné přídatky renaissanční. Renaissančními jest všech ostatních třiatřicet druhdy gotických oken chrámu, renaissanční jest klenba hlavní a pobočné levé lodi a renaissanční jest také všechna vnitřní výprava chrámu.

Tato podstatná změna a protiva k hlavnímu rázu kostela stala se, jak již zmíněno, ve století šestnáctém. Když byl tenkráte znovuzřizován chrám i celý klášter, nelíbil se jim více sloh gotický a tak se stalo, že obnova chrámu provedena jest naprosto jiným způsobem, nežli náleželo. Spadlá gotická klenba dvou lodí nahražena klenbou oblou, okna snížena i dáno jim zakončení kruhovité, a kostel vyzdoben vesměs již ve slohu renaissančním, později arci i barokním.

Zdálo se, že i ta samá původní stavba gotická nechce nikterak snésti nerozum nových stavitelů. Původní klenba byla ovšem vystavěna na vnitřních sloupech chrámu a zevních jeho

pilířích. Povahou svou byla — jako každá klenba gotická — lehká, záležejíc v podstatě ze žeber, vyplněných mezi sebou jen lehkým zdivem. Žebra spadají skoro kolmo na sloupy a pilíře, skládajíce na ně tím způsobem celou tíhu klenby směrem skoro kolmým. Při klenbě oblé skládá se však tíha stropu na oporní zdi směrem daleko šikmějším. Rozpírá tedy oblá klenba mnohem více opory, na kterých spočívá, předpokládajíc vůbec masivnější zdi, takové, jaké jsou při stavbách románských a renaissančních, ne ale jaké jsou při stavbách gotických. Ku všemu pak provedli stavitelé zlatokorunští novou klenbu tak, že ji neopřeli nahoru na svršek zdí, nýbrž zapustili o mnoho níže.

Následek toho byl, že dva sloupy chrámu, nemohouce unésti nepoměrnou k nim tíži, poněkud se zbortily. Když pak stále více rostlo nebezpečenství, že nová klenba vždy více rozpírati bude hlavní zdi, sáhlo se posléze k prostředku klassickému: do klenby naděláno něco otvorů, klenutí podchyceno silnými železnými pruty a ty připevněny jinými pruty železnými skrze otvory klenby k příčným, nad klenbou na hlavních zdech chrámu položeným krovům! Tak jest nyní klenutí chrámu nadlehčováno a skorem nešeno od krovů! Případná to výstraha každému zedníku i nezedníku, jenž věci různorodé násilím chce slučovati v celek nepřirozený! —

Při té obnově chrámu v století sedmnáctém změněny a sníženy také zdi chrámu i vysoká druhdy střecha. Střecha o celé dva sáhy a provedena stejnou úrovní nad loděmi jako nad presbytáří. Tím stala se ovšem také veliká nesrovnalost architektonická a celý vzhled chrámu trpí tím velice.

[illegible] tři lodi uprostřed přepaženy železnou mříží, u které stál oltář sv. Kříže. Ode vchodu ke mříži [illegible] místo pro mnichy a hosty kláštera.

[illegible] oltář chrámu jest dílo pozdní renaissance, sám [illegible] nádherný a pěkný, ale ku gotickému rázu chrámu [illegible]. Kromě oltáře obracejí k sobě pozornost [illegible]

Snímek olejového obrazu Zlaté Koruny ze 17. století.

Podle originálu kreslil Karel Liebscher.

mausolea, zřízená v druhé polovici osmnáctého století před samým zrušením kláštera zakladateli Zlaté Koruny Přemyslu Otakarovi, a příznivci kláštera Bavoru z Bavorova, jenž počátkem čtrnáctého století klášter hojně nadal, ale mnohým modlením a jinými povinnostmi nadání své stížil. Mausoleum Přemysla Otakara provedeno jest ve smyslu doby svého vzniku motivy antickými a má rakev otevřenou, na důkaz, že ten, na nějž mausoleum pamatuje, není zde pohřben. Mausoleum Bavorovo má však rakev zavřenou; užito při něm motivů křesťanských.

K malířským památnostem chrámu, jinak skorem všech dřívějších uměleckých i jiných pokladů zbaveného, patří obraz Panny Marie s Ježíškem z doby Karla IV. Však i z toho jsou vyloupány druhdy zlaté a drahokamy posázené korunky. Kromě obrazu na hlavním oltáři poutá k sobě pozornost podobizna opata Alexeje Ungara (z druhé polovice 17. věku), dále podobizna jiného opata a posléze také poněkud nástropní obrazy v presbytáři.

Zmínky ještě zasluhuje, že chrám není stavěn k východu, jak u starších chrámů vždycky bývalo, nýbrž k severovýchodu.

Kromě hlavního chrámu obracejí k sobě zrak ve Zlaté Koruně ještě dvě jiná stavení kostelní. Jest to kostel Svatých Andělů Strážných, nalézající se blíže hlavního chrámu, a na vršku na straně jihozápadní vystavěný hřbitovní kostel svaté Markéty, oba dva gotické. Dnes slouží jeden za sirkárnu, druhý za část železárny, ku které hlavní budovy klášterní jsou pronajaty [1].

Velice trudno jest procházeti se těmito místnostmi. Po všech stranách vidíš stopy bývalého určení chodeb, síní a kobek, i četné stopy stavitelského umění, jakým tu bylo vše stvořeno, a nyní všechno ve prachu, zkáze a zpustošení. Z původní stavby gotické zachovala se tu zvláště klášterní chodba křížová vystavěná bez základů, pouze na vrchu půdy — kapitulní síň a chodba k této síni vedoucí. Ale všechno jest plné

prachu, železa, modelů, vše musí sloužiti nejtrudnější denní potřebě, — všechno tu připadá jako dcera knížecí, která upadla v otroctví a nyní koná nejsprostší práce služebné.

Překrásná jest stavba zvláště kapitulní síně z doby krále Václava II. Ušlechtilost její rozměrův a stavby gotické nedovede utajíti ani nynější zpousta v ní vládnoucí, ani staré barokní obrazy, jimiž její strop a jiné stěny jsou pokryty. Dva útlé sloupy nesou žebra klenutí, které s nich do výše se pnouc od nástropních svorníkův jednak k řečeným sloupům, jednak na krakorce zdí lomeným obloukem sestupuje. Pravidelný čtverec síně dělí se tím způsobem na šestero pravidelných čtverců̊v, jež pospolu tvoří celek velmi harmonický a ušlechtilý. Podobně krásná jest chodba k síni kapitulní a zpustlá bohužel chodba křížová.

Procházejíce rozsáhlá stavení klášterní, která mimo řečené části své jsou skorem všechna vystavěna slohem barokním, můžeme ještě poznati, čemu sloužívala druhdy která jejich část.

Budova řeholní — kde je právě síň kapitulní — chová v sobě veliký dormitář, jehož chodba jest 120 kroků dlouhá, s bývalým obydlím převora a kaplí domácí, bibliotéku, karcer, refektář, hovornu, dále byty pro řemeslníky atd., vše, co ku klášteru patřilo. Prelatura byla stavením samostatným poblíže kostela Andělů Strážných. Nedaleko odtud byl pivovár, stáje a jedna část hospodářských stavení. Jiná, jako pekárna a mlýn, stála a stojí dosud — sloužíce arci částečně jiným účelům — na jihovýchodní straně od kostela u Vltavy, kdežto na kopečku nad nimi stál hospic (nynější panská hospoda) se zahradou, později chmelnicí i vinicí, a nedaleko něho řečený již kostel sv. Markéty se hřbitovem. Vše to, spolu ještě s několika chaloupkami pro zahradníka, kováře a jiné lidi služebné bylo objato hradební zdí, táhnoucí se kolem celé této osady klášterní. Zeď sama nebyla příliš silná a pevnou činily ji hlavně jednotlivé, zvláště kolem hlavní skupiny klášterních budov vystavěné

bašty. V těch byla nejspíše usazena skrovná branná čeleď kláštera, jež v dobách pokojných musila konati ovšem také službu jinou, než vojenskou — a v dobách bouřlivých na ochranu kláštera nikam nestačila. Byla asi držena více pro hlídání a práci než pro skutečnou obranu. Za ohradní klášterskou zdí stála ještě jednotlivá stavení čeledi klášterní, která při samém klášteře bydleti neměla.

Do obvodu klášterského vedly dvě hlavní brány, jedna od jihovýchodu blíže dřevěného mostu vltavského, druhá — dosud částečně zachovaná — od jihu.

Největší počet bývalých klášterských stavení jest dosud zachován i možno sobě z nich živě představiti kus časů minulých. Jen některé bašty a bezmála celá ohradní zeď je pobořena aneb zastavěna. Jedna bývalá bašta — nalézající se na západní straně od chrámu — slouží nyní, jak jsem se již zmínil, za skrovné obydlí farářovo. Jest pozoruhodna krásným gotickým pažením dveří, které sem nejspíše odjinud bylo zasazeno, a gotickým krakorcem, zasazeným blíže dveří.

*

Zlatá Koruna nebyla tak šťastna, jako nedaleký Vyšší Brod. Vyšebrodský klášter, chráněný polohou, péčí Rožmberkův a přízní pozdějších vládců země, zachoval se a přečkal všechny veliké bouře, které navštívily naši vlast. Zlatá Koruna byla jimi vyvrácena hned z počatku a neminulo od jejího vystavění skorem ani sto let, ana změněna v trosky, ze kterých opět vstala teprve po dvou stoletích.

Ještě nebyla zřízena ani třetina budov velikého kláštera, když padl jeho zakladatel a vojska císaře Rudolfa zkazila roku 1278. dílo Přemysla Otakara. Klášter oblehnut, vzat, vydrancován, vypálen a pobořen, mnichové zbiti, ano i upáleni. Řeholní stavení bylo tehda nejspíše jen prozatímné, dřevěné. Ne-

boť se praví, že nepřátelé vylili sobě na klášteře zlobu svou tak, že po jejich odchodu nezůstalo po konventu ani stopy.

I bylo ponecháno teprve Václavu II., aby dokonal dílo otcovo. A Václav dokonal je s pietou a nákladem tak velikým, že dojista uskutečnil celý plán, od otce jeho k vystavění Zlaté Koruny přijatý. Pomocníkem k vystavění a nadání kláštera byl mu pan Bavor z Bavorova, který také roku 1315 celou stavbu dokončil, načež po třech letech v klášteře pohřben jest.

Čtrnácté století prožila Zlatá Koruna ve klidu. Ale přišlo patnácté a s ním ona veliká vichřice, která smítala hrady, chrámy, kláštery a celá města, jakoby od dětí bývaly z karet postaveny. Velmi záhy — r. 1420 — přivalila se také na Zlatou Korunu. Mnichové zlatokorunští, slyšíce, že Husité chystají se na jejich klášter, zaslali důtklivý a úpěnlivý list obci budějovické, aby jim přispěla na pomoc a nedala jim zahynouti. Ale Budějovice netroufaly mnoho ani samy sobě proti Husitům a pomoc neposlaly. Znění onoho listu zlatokorunských mnichů dosud se zachovalo. Kterého dne přitrhli Husité k Zlaté Koruně, nesnadno rozhodnouti. Jsouť o tom zprávy rozličné; každá má o sobě jistou pravděpodobnost, ale o žádné nelze říci s jistotou, že by skutečně byla správná. Nemohouce nadáti se mnichové, že kláštera uhájí, skryli poklady i věci nejcennější a prchli z kláštera všichni až snad na dva, kteří jej opustiti nechtěli. Husité vzali klášter bez boje a vyplenivše jej, posléze vyžehli. Jatým mnichům kázali, aby se přiznali ke kalichu. Když toho učiniti nechtěli, pověsili prý je na lípě, stojící mezi hlavním chrámem Nanebevzetí Panny Marie a kostelem svaté Markéty.

A pověsť, která se vypravuje o lipách sedleckých, vypráví se také o Zlaté Koruně. Lípa, na které byli oni dva mnichové oběšeni, a také jiné lípy blíže hlavního chrámu nesly a nesou od té prý chvíle listí podobné mnišským kápím. Stála pak lípa mezi řečenými kostely na místě před nynější kovárnou, i nesla vskutku listí tvaru podobného. Že by ale byl se stal v přírodě

onou událostí z roku 1420 div, nelze tak snadno se domnívati. Ostatně také Husité při dobytí klášterů málo které mnichy věšeli; obyčejně je v plamenech kláštera upalovali.

Podivnost listů oněch lip vysvětluje se tím, co učí přírodozpyt. Jedna odrůda lípy mívá totiž listy podobného tvaru. Pověsť pak připisovala původ jeho smrti mnichů, kteří na větvích lip zahynuli. Nicméně škoda jest, že byla ona lípa zkácena. Kus toho suchého kmene, který zbyl po dřívějším stromě, měl pověstí k němu se poutající věru větší cenu pro celou obec, dokud stál, nežli když byl zkácen k okamžité potřebě. Ale zištnost lidská patří k nejhroznějším stránkám lidské povahy a marně by kdo mohl doufati, že se kdy vyplení a vyhyne. —

Dosud stojící lípy zlatokorunské nesou „mnišské kápě“ jen malým počtem. Podobně bylo u lípy zkácené. Listí těchto stromů jest pravidlem takové, jako listí lip jiných a jen sem tam — zvláště v nedostupném vršku — objeví se několik lístků nepravidelných. Byl jsem tak šťasten, že získal jsem při svém pobytu dva. Jeden pak z nich jest památkou tím milejší, poněvadž byl náhodou nalezen ve staré Veleslavínské knize, kde snad odpočíval od doby znovuzřízení kláštera. Jest pak způsob jeho i druhého, v loni pod lipami nalezeného lístku ten, že počínaje od šťopky jest list až do dvou třetin zdélí dokola tak srostlý, že tvoří „mnišskou kápi“. Teprve ve třetí třetině jest list otevřený a volný.

V kronikách a jiných pamětech praví se, že byli „všichni mniši zlatokorunští od Husitův upáleni«. Kdo si při tom vzpomene, že jich bylo tou dobou čítáno (rovněž chybně) na tři sta, mohl by snadno domnívati se, že Husité celé jich davy připravili o život. Ale zachovaná dosud ve Zlaté Koruně kniha mrtvých, za které bývaly v klášteře sloužívány mše, dává nám zprávu jinou a při své autentičnosti zcela nepochybnou. Podle ní zhynuli ohněm pouze dva mnichové. Ostatně měli i dosti času i důstatek lásky k životu, aby se útěkem zachránili. —

Vůbec pak dlužno bráti zprávy o usmrcování mnichů od Husitů s velikou opatrností. Jako při Zlaté Koruně z dvou byla udělána hnedle 300, podobně zveličovány od pisatelů kronik ze stavu duchovního hrůzy husitské i na nesčetných místech jiných. Pouze tam, kde některý klášter byl z nenaděje přepaden, mohl býti usmrcen větší počet mnichů, pokud zpečovali se kalich přijmouti. Všude jinde zachraňovala se aspoň většina mnichův útěkem, a smrt utrpěli jen, kdo u velikém zelotismu buď přímo ji hledali, nebo kteří z jakýchkoli příčin klášter opustit nechtěli.

Od roku 1420 zůstala Zlatá Koruna zpustlá až do věku 17. Statky její rozchváceny jsou, a Rožmberkové, proti nimž klášter byl založen, došli toho posléze, že hlavní část zboží klášterního připadla právě jim. Král Vladislav II. zastavil jim statky kláštera koncem XV. věku v sumě 24.000 zl. i odevzdal vrchní panství nad celým bývalým zbožím zlatokorunským s jedinou výhradou, že po vymření rodu Rožmberského spadne zboží to opět na královskou komoru. Po bouřích husitských byl ve Zlaté Koruně poněkud obnoven kostel svatých Andělů Stražných a malá část konventu s kapitulní síní. Všechen ostatní klášter trval v ssutinách, maje pouze několik málo mnichů, trávících tam život a živobytí z nadání Bavorova. Druhdy mnichové na toto nadání naříkali, že jim bylo od fundatora obtíženo přemnohými povinnostmi, nyní však dochoval se jím konvent — byť i jen velice skrovně — až do lepších pro klášter dnů ve století XVII.

Počátkem toho století jest historie zlatokorunská až i romantická. Opatem kláštera byl jistý Šembek ze Gdanska, muž ducha jasného, energického, velký v chybách jako ve skutcích prospěšných. Trosky kláštera byly již v takovém úpadku, že na postranní zdi chrámu stál kromě menších stromů i mohutný jilm. Šembek byl dosazen od krále Rudolfa II., jehož milosti se těšil, za opata zlatokorunského ze Sedlce, kde dříve byl členem konventu. Žádaje sobě vřele obnovení bývalé slávy

kláštera, chodil jednou zamyšlen po lodi chrámové, i stanul posléze u oltáře sv. Kříže uprostřed chrámu. Přemýšlel, kde a kterak by mohl něco vyprositi pro zpustlý konvent a chrám, i klepal při tom klíčem chrámovým o postranní stěnu zděného dolejška oltáře, tak zvané mensy. Náhle vyrušen jest pádem kouska malty a jasným na to zazvoněním padajícího kovu. Překvapen pohledne dolů — a vidí, že z oltáře sypou se zlaté a stříbrné peníze. Uzavřev chrám, jme se bez prodlení pátrati po dalším obsahu oltáře a nalezne v něm poklad bohatství netušeného. Byl tak veliký, že z něho mohl obnoviti nejen rozsáhlý chrám, nýbrž celý klášter s četnými jeho, celou obec tvořícími staveními, a zříditi při něm znova značný konvent.

Věc ta vypadá jako báj, jest ale pouhou pravdou historickou. Poklad byl do oltáře sv. Kříže vložen nejspíše od prchajícího před Husity opata a důvěrníků jeho, mimo něž ani v časech pokojných žádný klášterník nesměl věděti, kde poklady konventu jsou ukryty. Také jest možno a k pravdě podobno, že ne na jediné místo složen byl celý poklad kláštera, nýbrž že části jeho mnichové ještě jinam ukryli a jednu vzali s sebou. A buď že ti, kdož o zanechaném v oltáři pokladu věděli, nemohli již do kláštera se vrátit aneb aspoň odnésti jej z něho nepozorovaně — poklad zůstal v oltáři až do XVII. věku, kdy opatem Šembekem byv nalezen, umožnil zlatem svým, stříbrem a drahokamy znovuzřízení veškeré Zlaté Koruny.

Šembekem a jeho nástupci vystavěn byl klášter v nynějším rozsahu, ale i s nádherou daleko větší, než jakou nyní možno viděti. A ještě v tom věku hojnými dary se rozmnožilo jmění jeho tak, že si mohl koupiti celou řadu statkův a patřil opětně k prvním klášterům v Čechách. Ale koncem osmnáctého století přišla na velikou část klášterův i kostelův veliká pohroma. R. 1785 byl jich zrušen veliký počet, načež statky jejich jsou rozprodány a budovy buď přímo rozbořeny — jakož se stalo v Praze s chrámem Svátostí na Karlově náměstí, památným

Nové Hrady. Zadní část hradu.

Nakreslil Karel Liebscher.

historicky i umělecky — nebo obráceny k účelům profanním, namnoze i velice nehodným.

Darmo odebral se poslední opat Zlaté Koruny Gottfrid Bilanský k císaři se žádostí o zachování kláštera. Rozkaz byl již podepsán, osud kláštera rozhodnut. Klášter se všemi budovami a statky prodán knížeti Švarcenberkovi, mnichům bylo se vystěhovati, z bývalého bohatého kláštera udělána chudá farka, a té ponechán jediný hlavní chrám — zbavený opětně všech skvostů uměleckých či jinak cenných. Knihy, obrazy, mešní roucha a posvátné nádoby, ba i mříže a lavice — vše bylo z chrámu rozebráno, div ještě, že tam nechán hlavní oltář, několik obrazův a varhany. —

Klášterní stavení jakož i kostely sv. Markéty a sv. Andělů Strážných byly pronajaty za různé továrny. Byly tu pak v bývalém konventě řadou po sobě bělidlo, továrna „na dělání hedbáví ze lnu“, čili jak se říkalo, „herbábná fabrika ze lnu“, kartounka, ve které bohatí bratří Jossové utrpěli škody přes 500.000 zl., továrna „šmelctýglová“, „plevajzová“ (ku zpracování blízké tuhy), „soukenná“, „sirková“, až posléze „železná“. Za sto let osm rozličných továren, Nyní je zde železárna, užívající všech prostor stavení konventního i jiných stavení bývalého kláštera.

Ostatní budovy klášterní potkal stejný osud. Kostel sv. Markéty jest nyní sirkárnou, hospicium panskou hospodou, a jiná stavení hospodářská a řemeslnická stala se domky a chalupami nové obce, které pak o jednou tolik čísel přibylo. U starých domkův a chalup říká se dosud dle služebníka, řemeslníka atd., kterým sloužily za obydlí v době klášterní, jako na př. „u řezbářů“, „u kuchařů“, „u zahradníků“ a pod. Klášter Zlatá Koruna změnil se v „místo Zlatá Koruna“ a bývalé bohatství a sláva ustoupily chudobě. —

Poutník prchá odtud, nerad patře na tu zpoušť krásných budov, z nichž mohlo býti zřízeno aspoň letní sídlo knížecí. Nádhernost stavení a půvab zdejšího vltavského údolí vybízely

k tomu stejnou měrou. Ale perlonosné mušle druhdy v těchto místech Vltavy byly vypleněny a „zlatá koruna“ vyměněna za korunu z litého železa, pokrytého prachem a rzí! — —

Však dosti trudných úvah a vzpomínek. Mysl upadá do nich arci bezděky a zvláště když shledne člověk očitě místa, která je vyvolávají, když pohlíží na ty tisícery stopy boje vedeného po několik století různým dle času způsobem, ale povždy se stejným hlavním účelem . . .

Zlatá Koruna asi tak brzo ze svého úpadku nepovstane, ač mohlo by se tak státi poměrně snadno. Nedochází povšimnutí, a to jest její zkázou. Za posledních let nabyl aspoň vnitřek hlavního chrámu přičiněním faráře B. Tischlera utěšeného vzezření. Chudoba jeho byla mu hlavní nepřítelkyní — do nedávna vypadal chrám uvnitř jako stánek, zasvěcený již opětně pouhé zkáze. Ale nyní obnoven jest poněkud — a vesměs nákladem nepatrným. Posvátný zápal k historickým památkám i ku slavnému druhdy chrámu způsobil tu věci veliké: trochu vyprošených peněz, ale hojnou pílí a prací nabyl vnitřek chrámu vzezření opět velebného. Žádoucno však jest, aby se k němu obrátila pozornost patronátu Švarcenberského, i aby s malým třebas ročním nákladem, ale soustavně a ve smyslu původní gotiky byl opravován.

A také k budově konventní by se měl zřetel obrátit. A tu již ne k patronátu Švarcenberskému, nýbrž k samému rodu knížat Švarcenberkův nutno jest volati. Rod Švarcenberský jest dosti velmožný, aby zachoval před úplnou zkázou historicky památné budovy, které jsou jeho vlastnictvím. Zlatá Koruna jest i ku krásnému letnímu sídlu stvořena, jest kromě toho na cesté mezi Krumlovem a Hlubokou, a již i samou historickou památností svou věru hodna pozornosti rodu knížecího. Jak rázem by se změnilo všechno, kdyby změněn byl nynější účel klášterních budov k jinému důstojnějšímu určení — a jakou paměť v tomto království učinil by tím sobě rod Švarcenberský!

A dokud by nedošlo k této žádoucí změně se Zlatou Korunou, dotud aspoň slušelo by vyjmouti ze všeobecného úpadku a takřka denně se množící zkázy aspoň kapitulní síň, část vedoucí k ní chodby a krásnou chodbu křížovou, i poněkud aspoň obnoviti je. Při nové smlouvě nájemné mohly by se ty místnosti z pronájmu vymíniti. Sama železárna může těch místností postrádati; má jiných důstatek a jiné ještě našly by se pro ni, kdyby bylo třeba. Však řečené části gotické — skvostná to památka pěti století! — měly by se zachovati stůj co stůj!

Jméno pána českého Bavora z Bavorova jakožto spoluzakladatele Zlaté Koruny navždy zůstane v dějinách této památné budovy písmem opravdu zlatým zapsáno — jméno jednoho z prvních rodův této země, jméno rodu Švarcenberského může býti zapsáno do týchž dějin jakožto jméno nového zakladatele, obnovitele Zlaté Koruny.

Zdali a kdy stane se tak, zdali spíše nerozpadnou se památné budovy v pouhou ssutinu! . . .

Na Dívčím.

Vltava jest v Praze královnou, jevíc se v ní u vznešeném majestátu. Na hlavě diadém, roucho její širé, líce a veškero vzezření velebné. Tu kráčí středem kamenných postav jí se klonících, tu jest sobě vědoma veškery nádhery a veškery důstojnosti své.

Ale vyjděte z Prahy ven, jděte proti proudu, daleko, daleko až k prvním vlnám Šumavy. Jděte do těch letních sídel královny Vltavy, tam, kde se palouk střídá s lesem jehličím, kde skála a keře stále v nové a nové se mění skupiny. Jděte tam, když léto se rozpaluje v žár červencový a srpnový, když skála dýše vedrem a hned vedle ní lesní houština rosným chladem mechu a stínem hustých větví, kterými s tíží možná k nebi pohlednouti — jděte k Zlaté Koruně, Krumlovu a Rožmberku a ještě k Vyššímu Brodu, a tam uvidíte dívku Vltavu.

Tu jest volna, tu jest prosta všech tísnících ohledů, tu úklonami, velebením a dvorností nikdo jí nepřipomíná, že jest neb aspoň má býti královnou; tu jest dívkou, prostě sobě kráčející a volně dovádějící — tu jeví se v té době mládí, kdy plesná radost plní srdce a jen chvílemi se z jeho úkrytu ozývá stesk a bol, přecházející v touhu neznámou.

Tam jest ta dívka volna. Tam může do vůle pobíhati od lesního úkrytu k úkrytu. Tam nejde za její krokem obtížný dvůr — tam sama jest, sama, tam jest vílou, vládnoucí ve svém ráji neobmezeně a jen dle vlastní vůle své.

Na úpatí Šumavy počíná ráj letem. Jaro jest tam zelené, svěží, i něco květů má na rouchu svém. Ale jest chladné, příliš chladné a teprve letem vyvábí se tam, co jinde jaro přináší. A pak pohleďte, uprostřed léta pohleďte na tu Vltavu, jak živě, radostně proudí, jak probíhá na vše strany tím údolím, které patří jí, výlučně jí, ano jest přímo její vlastním výtvorem. Vždyť pak ona sama je ponejvíce zřídila sobě tak, jak nyní jest, a tvoří v něm stále dál, mění a krášlí je — a hledí v něm vyhověti každé své okamžité libůstce. Tady spěchá volně a přímo, jakoby o závod s někým běžela, tu zabíhá do skal, jakoby chtěla uniknouti stihateli a před ním se ukryti, onde laškuje s kvetoucím hlohem se skály do ní se klonícím, a z balvanů, jež se jí do cesty staví, dělá sobě dovádivý žert. A lesům směje se, co nad ní s takovou mentorskou a hofmistrovskou tváří stojí od břehu až nahoru do vrchu. Ptáčatům hnízdícím na stráni tam v těch křovinách posýlá polibky, a opět s paloukem dovádí, hned vlnou ho zaplavujíc, hned celé trsy květů mu vytrhujíc a je odnášejíc.

A plesá a jásá a pěje a mluví šumem neutuchajícím a tím veseleji sobě vede, čím vážněji a se zamlklým klidem hledí na ni celé její okolí a zvláště Dívčí Kámen — i Maidštein, také jen Dívčí zván. Starý to pán, starý dvořan, jenž za svého mládí poznal mnoho a mnoho života dvorského a proto dosud hledí svědomitě zachovávati všechna pravidla dvořanská. Ví, že nejvyšší panstvo, oddávajíc se kratochvíli, nesmí býti nikým rušeno. Ví, že i tomu, kdo náhodou na blízku jest, jest dělati tak, jakoby přítomnost hrajících a dovádějících ani netušil. Ví, že těm, kdož ke trůnům se zrodili, nejsou nejmilejší chvíle, kdy jim kráčeti jest pod korunou a v hávu královském, nýbrž ty, kdy v jasné, klidné radosti cítí se býti pouze šťastnými

lidmi. A proto tiše, klidně stojí a dívá se starý Maidštein dolů na mladou Vltavu a dumá nad ní o časích, kdy také na něm bývalo veselo, kdy stál tady co jarý jun a nebyl ještě tou troskou, jakou je dnes. — —

Kráčel jsem k Dívčímu

Od Třísova sestupoval jsem po stráni, cestou mezi keři, kudy nejspíše jen zajíci chodívají nebo lišky, když ze starého hradu se rozcházejí na lovy. Slýchal jsem, že Dívčí založil Jošt Rožmberk právě v polou 14. století, aby pro svých pět dcer a pro dcery příštích Rožmberkův měl hrad, na kterém by chovány byly poněkud stranou, ale přece poblíže Krumlova. Když jsem přes hluboké údolí spatřil proti sobě v hoře lesem zarostlé první zdi Dívčího, zdála se mi býti ona pověst býti podstatnou. Vypadajíť odtud jeho trosky spíše jako zbytky pohodlného palácového hrádku, nežli jako zbytky pevného, na boj založeného hradu. Ale brzo poznal jsem, že dosavadní domněnka chová v sobě málo podstaty a že patří jen do chorovodu všech těch ostatních, které dle jména hradu nebo jeho místa hádají účel jeho založení.

Dívčí kámen patří k nejsilnějším a také nejrozsáhlejším českým hradům, v Budějovicku pak není vůbec zříceniny nad něj větší. A takové hrady se nezakládaly za pouhá sídla jedné nebo několika mladým šlechtičnám. Ty byly baštami celého území, měly tedy účel válečný a zároveň jiný, jejž i při hradech jednotlivých rodů jaksi státním účelem nazvati můžeme. Bylť na př. rod Rožmberský se svou državou státem ve státě, a rod tento prováděl někdy i přes meze českého státu svou zvláštní politiku.

Maidštein pak tvořil jaksi výsledek a spolu mezník boje Rožmberků s mocí královskou, boje vedeného zbraněmi válečnými i tichým nehlučným úsilím. V onom padl Vítkovec Záviš Falkenštein. V tomto založeny jsou od Rožmberkův Vyšší Brod, od krále pak Budějovice a Zlatá Koruna. Když Zlatá Koruna — tato královská stanice uprostřed panství Rožmber-

ského — počala mocněti, koupil pan Jošt Rožmberk sousední vesnice Holubov a Třísov, na které nejspíše Zlatá Koruna měla zamířeno, a založil kromě toho hrad Dívčí jakožto nepřekročitelný mezník a výmluvnou hrozbu Zlaté Koruně. Ten Dívčí volal mnichům Zlaté Koruny, od které bylo viděti kus jeho bílých zdí: „Ne vy tady jste pány, ač králové chrání vás: zde smí pánem býti jen Rožmberk!"

O tomto hlavním účelu Dívčího není ovšem pranic psáno v listině, kterou dával Karel I. povolení panu Joštu Rožmberskému ke stavbě nového hradu. Mladý král Karel jednak asi hlavní účel Rožmberkův netušil, kromě toho Rožmberkové byli jemu oddáni, a proto jim ochotně povolil založení hradu nového a vydal na to listinu ze dne 1. července 1349 a to z Mohuče, kde tehda meškal. Povoleno v ní Rožmberkům vystavěti v království Českém na místě, jež v obecné řeči české „Dyebthzikamen" (Dívčí kámen) slove, tvrdý hrad. Listinu možná do dnes čísti v archivu třeboňském; není-li originál, jest aspoň věrný opis.

Možná dosti, že před hradem, jejž vystavěl Jošt Rožmberk, býval na blízku nynějšího Dívčího v dávném věku jiný hrad, který snad již tehda „slul v obecné řeči české Dívčí kámen". Trosky Dívčího obtéká s jedné strany Vltava, s ostatních tří — až na úzký hřeben strmé skály — potok Kremžský, jinak Brložský. Na jihovýchodní straně od nynějšího vrchu hradského, nad pravým břehem Vltavy a řečeného potoka,ční jiný vrch a na vrchu tom ne sice zámek, ale starý val, složený z balvanův a menších kamenů beze vší malty. Jest to val, podobný onomu trojnásobnému, jenž se nalézá na středním vrchu mezi Riesenberkem a Heršteinem u Kdyně. Tam říkají mu „husitské valy", zde bývá pokládán za „valy markomanské" čili „valy avarské".

Těžko rozhodovati, z které doby jsou, za jisto možno jen tolik pokládati, že kdyňský val husitským není. S druhé strany nebylo by snad třeba zacházeti až k Avarům a Markomanům, nýbrž má do sebe největší k pravdě podobnost domněnka, že to

Dívčí kámen.

jsou buď pouhá hražení k ochraně obyvatelstva při náhlém vpádu nepřátel, zřízená obyvatelstvem již slovanským, českým, nebo že to jsou valy z té také již české doby v Čechách, kdy prvotní kládové a kolové hradby k ochraně dřevěného hradu počínaly býti nedostatečnými a nahražovaly se tedy příkopy a nad nimi zřizovanými valy kamennými. Kameny těchto valů nebyly však s počátku spojovány maltou, které se počalo užívati poměrně pozdě, nýbrž jsou buď prostě na sebe skládány, anebo nanejvýše spojovány hlinou. Hlíny by se arci dnes již mezi nimi mnoho nenalezlo. Deště a povětří jednoho tisíce let měly dosti kdy ji vymleti.

Prvotní dřevěný, z klad sroubený hrad byl později zničen ohněm, a sice buď náhodným ohněm domácím, anebo snad i ohněm způsobeným úmyslně od samého vlastníka, jemuž v pozdější pokročilé době hrad nedostačoval. Zaměněn od něho za hrad jiný, vystavěný z kamene a spolu na jiném místě, které bylo blízké, ale poskytovalo více bezpečnosti, nežli místo hradu prvotního. Když pak byl nový hrad vystavěn, opuštěn starý a zkažen třebas i úmyslně. Této domněnce svědčila by snad zvláště ta okolnost, že starý Dívčí kámen byl zkažen, aniž by hned místo něho jiný býval vystavěn; neboť teprve Jošt Rožmberk založil nynější Dívčí kámen. Že ale v obvodu starých valů býval hrad, svědčí dále i pověst, která se udržovala v lidu, že v oněch valech stávala věž (hláska) a ta že patřívala také k nynějšímu Dívčímu kameni, který — ač jest rozsáhlý — zvláštní hlásky nemá.

Ale vraťme se opět z dávných dob Libuše, Kroka neb i samých Markomanů, o kterých nic pořádného nevíme, opět do dnů našich a nehleďme na nic jiného, než na trosky Rožmberského Dívčího.

Pan Rožmberk, hledaje místo, na kterém by vystavěl tvrdou baštu svému panství a nového hrdého hlasatele moci Rožmberské, pátral asi jen po pevném místě, na jeho romantiku pramálo se ohlížeje. Ale k pouhé praktické potřebě nalezlo se zároveň místo neobyčejně romantické.

Vrch, na kterém se Maidštein čili Menštajn rozkládá, pne se příkře do výše. Se všech čtyr stran, jak jsem se zmínil, obtéká jej živá voda a jen na straně severní souvisí s dalším ostrohem zvláštní skalou, jakých asi nemnoho se nalézá. Jest to přes dvacet sáhů vysoká šedohnědá skalná stěna, s obou stran kolmo jakoby utesaná a nahoře místy až i jen tři sáhy úzká. Jest nejspíše ku pravdě podobno, že příkrý již přírodou sráz lidskými rukami úmyslně byl učiněn ještě příkřejším.

Obrovský to zubatý hřeben skalný, pohledu překvapujícího a velmi malebného. Po obou stranách až na nepatrná křoviska jest holý a jen na jedné části jeho temene je řídký les. Dole je stěna uměle proražena; byla tudy vedena část potoka na hamr, stojící za hřebenem. Od této stěny na jihovýchod šíří se lesem porostlý vrch, na kterém právě stojí Dívčí kámen, na sever pak podélný hřbet, rovněž lesnatý.

Dokud byl Dívčí hradem a ne troskou, byl do něho jediný asi přístup od jihovýchodu. V těch místech vede ještě dnes lávka přes potok, načež jde cesta na západ pod vrchem po celé jeho délce. Již tady bylo zevní mezihradbí. Můstek býval hájen dílem malým zděným předmostím, dílem s výše hradu samého. Od můstku pak vedla po břehu potoka nevysoká zeď, která se skalou vrchu a zevní stranou hradu dělala dolení prostranné mezimostí. Z této zevní strany hradu vybíhala a vybíhá zvláštní čtverhranná, na skále vystavěná bašta, kterou příchod ke hradu byl velice zúžen a výborně zaštítěn.

Z dolejšího mezimostí vcházelo se na jihozápadním rohu hradském první branou do vlastního hradu, do něhož se pak šlo úzkým vnitřním a se všech stran dobře štítěným mezihradbím, a druhou branou do pevné brány třetí a tou do předhradí, opevněného i přirozenou polohou i silnými hradbami. Vzpomenutá třetí brána byla zvláště pevná a k ní také přiléhala ona vybíhající bašta, která sloužila k hájení dolejší cesty ke hradu. Protější podélná strana předhradí měla na straně vltavské ještě zvláštní, dvěma čtverhrannými baštami sesílené a ku hradu bezprostředně přiléhající opevnění.

Z předhradí šlo se — a sice opět do vrchu — do vlastního hradu, do jeho hlavních palácových budov. Tato část budov, zavírající v sobě také čtverhranný dvůr, byla sama sobě zvláštní pevností, hájenou se strany severovýchodní, západní a jižní obéžnou zdí a úzkým příkopovým mezihradbím. Kromě těchto zdí byly na straně jihozápadní ještě tři dlouhé jiné. První byla u samého potoka, druhá šla středem vrchu, třetí a ku hradu nejbližší k onomu skalnatému hřebenu, jenž spojuje hradní vrch se hřbetem ostatním.

Trosky Dívčího jsou veliké.

Ačkoli věky řádily tady hůře než kdekoli jinde, zůstalo tu přece ještě mnoho a namnoze vysokých zdí. Přístup k nim jest nyní zevšad a odnikud. Zevšad, poněvadž s jistým namáháním lze k nim se dostati se všech stran; odnikud, poněvadž do nich nevede ani jediná stezka pohodlná. A ve hradě samém stoupá ještě vrch a nakupeno jest tolik rozvalin, že jen se značnou obtíží dostati se možno do hlavního dvora, a nesnadno obcházeti hrad a prohlížeti sobě všechna jeho opevnění.

Na Dívčím bývala také kaple a přisluhovali v ní kněží nejprve z Kremže. Později, když klesla husitskými válkami sláva Zlaté Koruny a zbylí tam mnichové hleděli jen živobytí uhájiti, bráni jsou kněží ku hradní bohoslužbě z kláštera korunského. Ale nemožno více ani přibližně určiti, na kterém místě bývala by kaple stávala. Klesla v rum, tak že ani stopy nelze po ní nalézti.

Podobně nemožno na Dívčím nalézti studni. Hrad beze studně býval by s tíží založen, třebas jinak bylo dosti vody na blízku. Ohražené předmostí a bránici je posunutá bašta čtverhranná dostačují sice k domněnce, že byla voda na hrad přivážena a přinášena z potoka. Ale v tom případě býval by hrad přece jen vždycky vysazen nebezpečenství, že by mu nepřítel v čas obležení znedání k vodě. Vodovody pak při hradech ve 14. věku nejsou známy. Nutno tedy asi za to míti, že studna na hradě byla, že ale jest zasypána a přes vrch rumem pokryta a stromovím zarostla.

Skalní stěna pod Dívčím.
Nakreslil K. Liebscher.

Rozvalin uvnitř hradu leží a trčí celé spousty. Všady kusy zdí a haldy drobného zdiva — a pohledneš-li na stojící dosud zdi, poznáš, že po různu ležící rum bude ještě dále a hojně rozmnožován. Mráz a kořeny stromů trhají jednotlivé části stavby, proti nimž by ruka lidská nic nezmohla — a jinde opět ruší člověk, proti čemu by snad i živlové na dlouho slabi zůstali. Také zde hledají ještě okolní lidé poklady! I zde rádi by je našli na hromadě nakupeny — a nemají důvěru v sebe, že prací plodnou, tvořivou a neúnavnou mnohem více sobě dobudou, než sebe horlivějším kopáním v tom, co zbůhdarma tady ničí.

Vrch i hrad jsou porostly lesem. Mlází a staré kmeny stojí tu pospolu, stojí mezi zděmi a rostou na jejich temeni. Stejný to při všech zříceninách a přece vždy nový obraz snoubícího se života se smrtí, stále týž a přece vždycky velmi dojemný, nejednou až úchvatný.

A čí místo zajalo to nynější stromoví, kdo byli ti, již druhdy bytovali na Dívčím?

Víme, že to byli Rožmberkové, po těch jejich dědici a po těch ti, mezi něž dědictví Rožmberské rozmetáno jest, kdy nebylo více v Čechách dědiců jejich, Švamberkův. Tu povšechnou vědomost máme o Dívčím, podrobností jest o něm poskrovnu. Jak zašel a kterého roku, nikde není zapsáno. Myslí se jen, že jej zažehla pochodeň té války, jež procházela třicet let od jednoho konce Čech ke druhému a v té době nikde a nikdy neklesala unavena při hrozné práci své.

Také jinak není zachováno o Dívčím mnoho paměti. Ví se jen, že se tady chtěl dočkati smrti své dravič Táborův pan Oldřich z Rožmberka. Starý vlk, který nemůže více kousati, bývá prý velice zbožný. A tak pan Oldřich sestárnuv, chtěl se státi mužem bohumilým a vzorem nábožensého křesťana. Vladařství domu Rožmberského odevzdal svému synu Jindřichovi a sám odebral se na Maidštein, který sobě nechal za výměnek. A byl tam sedm let — a snad skutečně počínal býti ze šelmy člověkem. Nefalšoval totiž více listiny a pečeti, nestíhal a nepopravoval, kde kterého Husitu kradmo pochytil, nerušil slovo rytířské, nejímal Smily z Kremže, kterým byl volný příchod a odchod do Krumlova zaručil, neloupil a nepřivlastňoval si jejich jmění, nepálil také příbytky husitské, a vůbec vedl sobě tak, že mu před zemským soudem nikdo nemohl dokázati žádnou nešlechetnost. Byl tedy jedním slovem poctivec, jakých ještě nyní, ale v menším formátě, běhá mnoho po světě. Pan Oldřich byl totiž šlechetníkem ve folio, stejně veliký, ne sice mocí, ale duchem, jako mladší jeho současník Ludvík XI.

A bůh způsobil s ním na konec děsnou hru — učinil jej člověkem citelným, tak citelným, že Oldřich Rožmberk ze žalu nad smrtí nejstaršího syna se roznemohl a zemřel! Skonal na Krumlově, kam se dal z Dívčího převézti. Ten tvor, jenž proti každému, kdo mu v cestě se naskytl, vedl sobě s divokostí až zběsilou, ten tvor, na němž po dlouhá léta jen zevní podoba

byla člověkem, ten tvor, jemuž utrácení životův a prolévání krve, kažení ctí a statků bylo jenom hrou, ten tvor byl posléze ztrestán tím, že stal se bytostí lidskou, že stal se člověkem, člověkem citlivým!

Oldřich Rožmberk umírající žalem pro ztrátu syna, toť zjev, jenž pravdivým se může zdáti jen proto, že skutečně tu byl. Kdyby fantasie sobě vytvořila podobnou postavu, považovali by ji asi za pouhý nepravdivý pomysl.

Jeden klíč k té změně Oldřichově se zachoval: na Dívčím bydlela s ním dcera jeho Anežka a neodloučila se od svého otce, dokud neskonal.

A kromě pobytu Oldřicha Rožmberského na Dívčím znám jest na tomto hradě pobyt ještě jiný. Jest to pobyt královského vězně, jenž od Rožmberků ze hradu na hrad voděn byl a všady bedlivě ukrýván. Byl to král Václav IV., který byl zajat od otce páně Oldřichova, a počínaje od Příběnic, držán ve vězení na různých hradech Rožmberských, až posléze i do Rakous byl zavlečen. Také na Dívčím měl jednu dobu pobyt bezděký, také tento hrad byl jemu v žalář proměněn.

Jinak nepřipomíná se mnoho o Dívčím. Víme jen, že k němu přitrhl houfec Husitů, když táhli na Zlatou Korunu, ale ani se nepokusili Dívčího dobyti. Víme také, že tu byl r. 1400. jeden z Krasilovských purkrabím, kteréhož rodu mnozí členové byli u Rožmberků ve službě purkrabské. Jeho nástupcem byl Višně z Vetřně a po tom — jako před ním — bylo ovšem i mnoho jiných a jinak se jmenujících.

Čím méně historických zpráv o kterém hradě, tím větší volnost zbývá fantasii, tím volněji může zalidňovati kobky, nádvoří a bašty, ve kterých lidský život dávno odumřel. —

Stále jsem zadumán. Hlavou šly myšlenky co řetěz volavek, táhnoucích z jara na sever. Ta první z nich, to byla přítomnost a ty další, to byly doby minulé, jež před zrakem plynuly vždy v nových a nových skupeních. Neznámý zánik hradu Dívčího, bouře po vyhynutí Rožmberků a dnové plní slávy a nádhery,

již toto vyhynutí předcházeli, boj Jana z Rožmberka s Jiřím Poděbradským, Oldřich Rožmberk s dcerou Anežkou a padesáte let před tím král Václav zajatec — ty postavy a život hradský v mezidobí těch událostí, to vše plynulo volně duchem vidoucím před sebou Dívčí kámen jakoby oživen.

A zašustilo cosi po straně. Ohlednu se a v prvním okamžiku sebou zachvěji: dvě postavy kráčejí sem a celý jejich zjev podobný postavám z těch obrazů myšlenkových, do kterých právě byl duch zabrán. Podle starší paní, matky své, kráčela mladá dívka. Prostý tmavý šat objímal nevelkou postavu. Podélná, bledá tvář byla stejnou měrou oduševněna půvabem mládí jako jistou výrazností, plnou hloubky a ducha dumavého. Ta hloubka byla zvláště zjevna v oku, jež z podálí připadalo tak temně jako ty tmavé kaštanové vlasy, splývající s obou stran čela prostým účesem, z blízka však jevilo se býti sivým, tím sivým a hluboce snivým okem, jež dodává dívčí tváři takového zvláštního půvabu.

Kráčela mimo zeď, u které jsem stál, ukryt zrakům příchozích. Kdybych byl vystoupil, byly by snad obě dámy se ulekly. I čekal jsem, až přejdou a po hradě se rozhlednou.

Bylo viděti, že přišly sem, jen aby seznaly Dívčí kámen. Stoupajíce do vrchu, kráčely mlčky a teprve, když byly uprostřed zřícenin, stanuly a pohlížejíce vůkol, chvíli mluvily. Mluvily polohlasně, vážně a jen jednou oživil řeč kterýsi malý žert dívky, jenž pronešen byv z nenadání, provázen byl vesele zaznělým smíchem. A pak opět stala se vážnou a po několika slovech hleděla již jen zádumčivě kolem sebe.

Po chvíli upozornily se dámy na jednotlivé zajímavější částky zřícenin. A nemělo zůstati při pouhém pohledu. Naleznuvše sobě stinné místo, usedly, dívka rozložila knihu, kterou v ruce nesla, a chystala se kresliti vnitřní část hradu, jež dříve bývala branou. Úzký nevysoký oblouk, nad ním vysoká zeď a na té drobné jehličí, to bylo vyhlédnutým malebným předmětem ku kresbě.

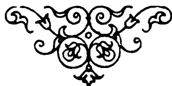
Starší paní vyňala knihu a jala se čísti.

Pro mne se tím naskytla nejvhodnější chvíle k vystoupení a spolu k odchodu. Pokud možná nerušiti dámy v tiché zábavě, které se oddávaly, pozdraviti je a opustiti hrad, to byl tak asi úmysl, jenž byl také ve chvíli uskutečněn.

Překvapeno pohledlo na mne hluboké oko mladé dámy, jejíž celý zjev utkvěl mně v mysli jako ztělesněná Dvořákova legenda: klid, hloubka, úchvatný postup — a náhlé tóny chvilkového až i jásavého veselí, jež ve chvíli opět ve hloubce zaniká. Nesnadno říci, odkud to veselí vůbec se může vzíti. Ale jest tady, vytryskuje přirozeně a zůstavuje dojem překvapující.

Tak jako jednotlivý lidský duch a jednotlivý dívčí zjev. —

Věnováno Té, která kreslila.

Krumlov.

Rychlá Vltava proudí širokým kamenitým řečištěm. Z jejích vln se vynořuje skála, skalnatý podélný vrch jako hřbet obrovského velikána, těžce ale bez únavy nesoucího obrovské břímě. Na hřbetě jeho pne se hrdě mohutný, velkolepý hrad s kulatou vysokou věží v popředí a s velikou řadou různých budov, kteréž i samu propast skalní trojpatrovým mostem přestupujíce, ve stínu stromů se ztrácejí. Jest to sídlo druhdy Vítkoviců krumlovských, později pánů z Rožmberka, nyní knížat ze Švarcenberka — hrad rozlehlostí a zbudováním takový, jaké jinde stavěli pouze králové.

Při pohledu na Krumlov vystupuje na oči podoba jeho s královským hradem pražským. Není ve všech jednotlivostech úplná, nejde, nemůže jíti do stejnosti.

Ale nejednou vlastností jsou si oba hrady blízky.

Jest to přede vším jejich rozloha, která je sobě činí podobnými a sice jak z města od Vltavy, tak zvláště s druhé strany, kde zarostlé jich ostrohy spadají do stejně nazvaného jeleního příkopu. Podobny jsou oba hrady sobě i způsobem

stavby; jedna hlavní věž u obou ční k nebesům nad budovami po délce hřbetu vystavěnými. Podobny jsou konečně sobě dojmem, jejž působí, dojmem velkoleposti a neobyčejné moci, která měla v nich sídlo své: tam královská moc, jež vládla říši, zde bezmála panovnická moc, která jen potud ustupovala samé koruně, pokud ustupuje hrad Krumlov diadému Prahy i veškera království.

A dojem, který činí hrad zvenčí, utvrzuje se prohlédnutím jeho nitra. Všechno tvrdo, všechno pevno, jakoby vytesáno ze skály, na níž povstalo, vše výrazem moci a síly těch, kteří tam sobě zbudovali nedobytné sídlo. A jak kráčíš nitrem anebo jak se díváš s krumlovského mostu na jeho celek, věže od kulaté, sloupovou chodbou pavlánovou opatřené, jdou s tebou věky, jimiž povstal hrad: nejstarší jeho část tvoří sama věž a přiléhající k ní nejbližší budovy, jakož i zbytky hradeb, kteréž viděti nad řekou pod věží. Ta část hradu viděla již jedenácté století, ač-li dříve již nestálo tu pevné hražení, jež později praotec Vítkovicův přetvořil v pevný střed velikého panství růže.

Čtverec budov, který od věže postaven byl na západ a drží v sobě druhé nádvoří Krumlova, jest „starý hrad“, kdežto další jeho povýšená část, do které se vjíždí dosti příkře do oblouku stočenou šíjí a která v sobě má dva menší dvory, jest „nový hrad“; novým slul arci již v století čtrnáctém. Na místech nového hradu bývaly druhdy nejspíše jen dvory a hospodářská stavení, objatá zdmi a baštami. Poslední z nich stála nad hlubokým srázem, ve skále schválně vylámaným, aby nebylo s té strany přístupu k hradu. Ve století 16. za Viléma Rožmberka přestavěna tato část hradu velice nákladně v té podobě, v jaké se nyní spatřuje. Propast přepjata mostem dřevěným, který v případu potřeby hned se mohl strhnouti.

Když ale po Rožmbercích, císaři Rudolfu II. i jeho nástupcích a konečně po Eggenbercích ujali Krumlov v držení Švarcenberkové, přestal býti hrad při novém způsobu válčení pevností

nedobytnou a nebylo u něho více třeba uměle zřízené propasti. Byl tedy „nový hrad“ spojen s dalším postupem vrchu vysokým, trojpatrovým mostem, na kterém kromě toho provedeno trojpatrové stavení. Jím vedou tři nad sebou jdoucí chodby do divadla a k ostatním budovám, které jsou části hradu nejnovější.

Osm, devět věků jde s tebou po stopách, nechaných na líci země stavbou Krumlova . . .

*

Vstoupíme-li do hradu, dívají se na nás odevšad znaky bývalých jeho držitelův a chotí jejich, které na Krumlov se dostaly. Ze všech staveb obrací na sebe největší pozornost mohutná šedá věž, která jako obrovský hřídel vystupuje k nebesům a přes okolní vrchy a hory hledí až za Vyšší Brod k hranicím rakouským. Bylo druhdy takové hlídky potřeba. Ve staletých půtkách a sporech, které vedli Rožmberkové s knížaty a jednotlivými pány rakouskými, bylo Krumlovu stále třeba míti na péči své odpůrce a bedlivě dívati se, zdali někde vystupující kouř nebo prach není znamením, že dlouho sužovaný nepřítel odvážil se také jednou napadnouti svého mocného soka českého, aneb aspoň nedává-li z pomezí rakouského vysoký Vítkův hrádek do Krumlova zvěst, že třeba chystati se k potřebné snad obraně. Kdo jde pěšky od jihu — z Frimburka nebo Vyššího Brodu — po staré silnici ke Krumlovu, vidí stále před sebou malou nízkou baštu, jako hlídku na vrchu, před Krumlovem. Jest to vršek věže krumlovské, která po věky již v ty strany pohlíží a hlídá hrad, jehož nejpevnější baštou povždy byla a dosud jest.

Galerie o vysokém italském sloupoví a obloucích, objímající hlásku, a níže se nalézající dvojí okna podobného tvaru — která jsou arci z doby mnohem pozdější, než původní stavba hlásky, — jsou spolu s malými kulatými okny věži krásnou

Pohled z Krumlova.

ozdobou. Zvláštního pak fantastického vzezření jí dávají veliké lví a lidské hlavy, zasazené do zděného zábradlí věže. Jako všechny staré hlásky větších hradů jest i tato stavěna neobyčejně pevně; zdi její jsou při základě dvanácte střevíců, výše asi deset střevíců silny a ze dvou set schodů jde jich kolem dvaceti v samé tlouštce zdi. S nejvyšší části své poskytuje dosti veliký rozhled po hornaté krajině, poněvadž i sama jest značně vysoká a kromě toho vystavěna na příkré, z Vltavy vystupující skále. V základech svých chová sklepení, která sloužila buď za vězení, buď za pevnou a spolehlivou ochranu věcí drahocenných, kdykoli hrozil příboj nepřátel. Kolem paty věže jde stavení, z jehož půdy vedou teprve dvéře do věže. Čtverhranná budova, která z venčí od Vltavy k věži přiléhá a ku „starému hradu“ náleží, ozdobena sgrafitovými okrasami a několika týmž způsobem provedenými postavami vladařů, při velikosti své daleko znalými. Původem svým jest tato ozdoba, jíž podobná se nalézá i na jednotlivých budovách ve dvoře, z doby Viléma Rožmberka.

Z prvního rozsáhlého dvora vede ke druhé bráně most, druhdy visutý, nyní zděný, pod nímž se nalézá medvědí jáma. Páni Rožmberkové chovali tu medvědy nejen z pouhé záliby k těmto zavalitým, byť i poněkud méně ušlechtilým tvorům, nýbrž později z té příčiny, aby stále udržovali v živé paměti bájku, na kterou připadli, neoceňujíce dostatečně vlastní českou slávu svou.

Jako znaky jiných rodů drženy bývají strážci znaku — štítnými zvířaty neb postavami — tak býval dřívější prostý znak Rožmberský — pětilistá červená růže v bílém poli — ozdoben a držen později dvěma medvědy i rozmnožen třemi řekami ve štítě samém. A k těmto medvědům přibásnili sobě anebo dali si přibásniti Rožmberkové původ svůj od vlaského rodu Ursinů čili Orsinů, kteří tolikéž měli medvěda ve svém znaku; dodávali spolu, že bydleli v Čechách ještě dříve, než Čechové osadili zem.

Báje tato vyvrácena jest arci nezvratnou pravdou historickou, že Rožmberkové tak jako všechny ostatní rody znaku růže pětilisté pocházejí od prvního známého praotce svého Vítka z Prčic — kteréžto město podle spolehlivých zpráv geografických v Italii neleží. Ostatně již i sám znak obou rodů vyvrací povahou svou bájku o stejném původu rodu Rožmberkův a Ursinův. Neboť medvěd jest u rodu Ursinského podstatou znaku, kdežto medvědi znaku Rožmberského byli jen vedlejším případným kusem jejich štítů, pouhou ozdobou. Znakem jejich původním a hlavním jádrem znaku pozdějšího jest právě jen růže pětilistá — zajisté slavnějším než medvěd Ursinský. Ale Rožmberkové věru i tím dokazovali pravý svůj český původ, že libovali sobě — tak jako bývalí a my nynější jejich krajané — v cizotě jako v něčem zvláštním a slavnějším, a proto udržovali řečenou bájku a s ní i medvědy u druhé brány krumlovské.

Počátkem devatenáctého věku bylo upuštěno od bývalého zvyku, ale nyní opět má jáma své obyvatele, obrovského huňáče a spanilomyslnou polovici jeho i tré mladých medvíďat. Veškera ctihodná rodina hledí sobě s patrnou duchaplností ukracovati chvíli, buďto že šplhá po suchých větevných kmenech, nebo za horka béře koupel a pak kamennými koulemi si hraje, či mručí sobě nějakou medvědí arii. Aby neudělala nějakou návštěvu do příbytků, které svými okny sestupují až do jámy, o to jest postaráno před každým oknem pevnou mříží, kterou by snad ani sám náčelník medvědí rodiny veškerou silou tlapy své ze zdi nevytrhl. Jinak zdá se, že jsou tito potomkové neméně statných ač neerbovních praotců se svým losem úplně spokojeni a že si nepřipouštějí žádnou spekulaci, kterou by duch se mořil a tělo hubenělo.

Komu libo, může si všimnouti Švarcenberských granátníků, malé té armády, kterou si držeti smí i nynější ještě vévoda krumlovský, kdy pouze státům jest volno, aby dělaly pro armády rok co rok nové dluhy. Jinak ale možno také pohléd-

nouti od bývalého příkopu, jenž dělíval starý hrad od nového, odtud počínajícího, dolů k Vltavě a do kotliny krumlovské a odebrati se pak zmíněnou vysokou šíjí do „nového hradu“, který v jednotlivých částech svých stál již počátkem věku čtrnáctého, ale přestavěn a dostavěn byl, když moc a sláva Rožmberská dostoupila svého vrcholu.

Vysoké, doposud zkázným časem téměř netknuté budovy, držící v sobě dva dvory, svědčí o bohatství, jakým byly zřízeny, a byť nyní z nitra jejich byly odnešeny skoro všechny dřívější skvosty a památnosti, kterými druhdy oslňovaly, již sama stavba podává důkaz o panovnické téměř moci těch, kteří ji zřídili za svůj příbytek. Od Vltavy hledíc, působí tato část neobyčejnou mohutností svou — jednotlivé budovy, vysoké co věže, sestupují tu prostopádně do hloubky, která přímo závratnou se jeví, hledí-li se s nejvyššího patra dolů k hladině Vltavy, neb i jen k základům hradu. Se strany jeleního příkopu jest to celá skupina budov, neobyčejný počet místností v sobě obsahujících. Jeť pokojů, síní a sálů v celém hradě bezmála tolik, co dnů do roka, a nejskvostnější z nich rozkládaly se právě v tomto „novém hradě“, kde posud jsou — či vlastně již skorem také byly — komnaty knížecí.

Tímto křídlem zakončuje se také hlavní a největší část hradu z doby Rožmberkův. Co dále jest — trojpatrový most a ostatní stavby za příkopem, povstalo teprve v minulém století, když panství růže přešlo s „dědicův a starších domu našeho“ a později s „vladařů domu Rožmberského“ na „vévody krumlovské“, na dům Švarcenberský.

Z četných pamětihodných částí „nového hradu“ nad zemí připomenouti dlužno zvláště starou a skvostnou kapli sv. Jiří a starší ještě, ale malou hradní kapli gotickou. Pod zemí vábí k sobě především sklepení, do nichž se vchází z průjezdu, jenž vede ze čtvrtého dvora na spojovací trojpatrový most. Jeť v těch místech hluboká sklepní studně a nedaleko od ní vězení, ve kterém držán byl na Krumlově král Václav IV., žalář to,

Vltava pod Hlubokou.

Nakreslil K. Liebscher.

jaký jen sobě představujeme, myslíme-li na spravedlnost středověkou.

Hluboko ve sklepeních, kde padající z venčí paprsek dne ještě jen jako by množil temnost tam vládnoucí, jest vedle jiných bývalých žalářů podlouhlé nízké klenutí. Vchází se do něho malými, nahoře zakulacenými dveřmi. Z venčí padá sem poněkud světlo oknem, které prolomeno jsouc ve stěně neobyčejné tlouštky, opatřeno jest silnou železnou mříží. Vede do hlubokého jeleního příkopu a zastíněno jest větvemi stromu sem dosahujícího. Z tohoto sklepení viděti právě jen na větve kolem okna se míhající, ježto dolů do příkopu neb nahoru k nebi není odtud možno pohlednout. Pusto a v samotě hrozno je zde — hlas a zvuk nějaký zazněl sem, leda když otvírány bývaly těžké dubové a železem pobité dvéře, když žalářník těžkými kroky obcházel aneb zoufale křičel některý vězeň, odnášený nazpět do žaláře z mučení . . . Jedinou výhodou královskému vězni bylo zde, že mohl aspoň několik kroků zde učiniti, nejsa zazděn tak jako v hrozném žaláři věže konopištské.

A co zde pod zemí držen byl vládce království, nahoře nad ním vládl jeho mocný bohatýrský man a vládli po něm dědicové i starší a později vladaři domu Rožmberského v slávě stále větší a v moci téměř báječné. Pověsti, které se zachovaly v lidu českém o Rožmbercích a bohatství jejich i tam, kde dějinná pravda o nich známa není, mají své jádro pravé a skutečné. Po králi považováni byli Rožmberkové od dávna za první v zemi a žádný jiný bohatýr neodvážil se jim toho popříti. A když z německé říše přišlý rod knížat z Plavna toho si počal osobovati, dovedl toho pan Vilém z Rožmberka zcela formálně provedenou pří, že uznáno bylo od krále i země právo vladařů Rožmberských, že mají zasedati první na sněmu i soudu zemském po pravici králově přede všemi ostatními úředníky a pány království. Že vedli války a uzavírali mír ať již s pány jinými či sousedními panovníky neb i s vlastními králi českými, netřeba šíře uváděti. Ale jakou mocí při tom vystupovali

a mohli vystupovati, o tom svědčí na příklad že Jindřich III. z Rožmberka vpadl r. 1453 do Rakous proti císaři s 2000 oděnců̊v, 400 jezdcův a mnohými vozy válečnými. Před tím ještě divoký Oldřich z Rožmberka, ač jemu samému bylo na všech stranách o sebe pečovati, přivedl králi Albrechtovi na pomoc proti národní straně české 4000 lidu bojovného.

Také pozdějším králům dávali Rožmberkové zbrojnou pomoc. Tak poslali králi Ferdinandu I. r. 1532 proti Solimanovi 400 jízdných v železné zbroji a 200 lehkých jezdců pod rytířem českým Bernardem Brabantským (Barchancem), i vydržovali je svým nákladem. Král Ferdinand viděl takovéto přispění velice rád — ale nesl velmi nerad velikou válečnou moc Rožmberskou. Chtěje ji oslabiti, požádal r. 1536 Jošta II., „aby mu zapůjčil proti Turkům 234 kusy hrubé střelby“, kterou choval na svých českých hradech. Ale pan Jošt nehodlal se zbaviti těchto malých skvostů. Dal tedy králi Ferdinandovi za odpověď, že mu těch kusův zapůjčiti nemůže, poněvadž tato střelba jest jedinou vydatnou zbraní, kterou se může obhájiti „proti četným domácím nepřátelům, aby tedy JMKá na něm jí nepožadovala“. A tak ta vtipná žádost o „půjčku“ dostala vtipnější ještě oplátku.

*

Stoletím šestnáctým dostoupila moc Rožmberků vrcholu. nejvyššího a zaskvěla se veškerým leskem svým zvláště ve Vilému z Rožmberka, předposledním a nejslavnějším rodu svého Pan Vilém nevyhledával slávy své v bojích a půtkách válečných. Jsa ducha pokojného ale vznešeného, rozmnožoval čest svou zastáváním předních úřadů zemských, důležitými posláními státními, stykem a rodinnými svazky s mnoha domy panovnickými a velikou nádherou dvoru svého, jehož leskem zastíněn byl nejeden samovládný dvůr knížecí. Nedlouho měla již potrvati růže pětilistá v řadě kvetoucích rodů bohatýrských. Připozdívalo se jí, nachyloval se nad ní večer, a sotva že uběhlo

první desítiletí pohnutého věku XVII., ulomena padla do hrobu. Ale jako by měla vnitřní předtuchu brzkého svého zaniknutí, rozvila Vilémem z Rožmberka veškerou skvělost svou, ano nechybělo mnoho, že by se jím bývala povznesla i na trůn královský.

Divno může býti čtoucímu dějiny království našeho, že při mnohých změnách v rodech panovnických ve stoletích 14. a 15. nebyl zvolen za krále žádný Rožmberk. Ale vysvětlením toho dostatečným jest právě ona veliká moc Rožmberkův, jíž ostatní panstvo se bálo. Bylоť na jevu, že povznešením takového rodu na trůn octla by se ostatní šlechta v jeho područí, jsouc proti němu velmi malomocna. Ale tato veliká, domácím nemilá moc Rožmberkův objevila se dosti vábnou za hranicemi.

Smrtí krále Zikmunda Augusta osiřel r. 1572 polský trůn. Král Maximilián chtěje se o něj ucházeti, požádal pana Viléma Rožmberka, aby jeho jménem vyjednával s polským sněmem a dle potřeby s náčelníky stran i jednotlivými šlechtici. Pan Vilém vybral se na cestu s velikou nádherně vypravenou družinou, jejíž lesk rozmnožen ještě tím, že se k ní samoděk přidávali páni a rytíři čeští se svou čeledí. Jméno Rožmberkovo a neobyčejné bohatství působilo, že již tehda jednotliví šlechtici polští nabádali jej, aby se ucházel o trůn nikoli pro krále Maximiliána, nýbrž pro sebe. Sněm polský povolal však na trůn Jindřicha, bratra krále francouzského Karla IX. Když pak Jindřich z neklidné země záhy odešel, obnovil Maximilián své úsilí o trůn polský opětně skrze pana Rožmberka. Nicméně opětně bylo více naděje pro vyslance než pro samého krále. Přívrženci Vilémovi zmařili i jeden sněm, jenž vykonati měl volbu, poněvadž seznávali, že jich jest dosud po skrovnu a domnívali se, že nabudouce času provedou vůli svou. Již i sám Maximilián počal panu Rožmberkovi nedůvěřovati, domnívaje se, že jménem jeho na oko jednaje pouze svého prospěchu pilen jest. Pan Vilém však ospravedlnil se u krále a přesvědčil jej

Krumlov: Hradní hlídka.

Nakreslil Ed. Brechler.

o poctivé snaze své; co pro jeho osobu od jednotlivých šlechticů se děje, to že vzniklo mimo jeho vědomí a vůli. Strana Rožmberkova také valně se rozmohla, ale ani o ostatních kandidátech trůnu polského nenabyl sněm jednomyslnosti: jedna část volila sice za krále Maximiliána, druhá však manžela Anny Jagelonky Štěpána Batoryho, který se pak stal králem skutečným.

Přimlouvaje se na sněmu i soukromí za Maximiliána, zasazoval se pan Rožmberk předem o věc ztracenou. Kdyby byl sám vystoupil s veškerým úsilím ve svůj prospěch, není nemožno, že by býval sobě naklonil většinu šlechty. Zalíbilť se v Polsku velice nejen svou mocí, nádherou i nejušlechtilejším vystupováním, nýbrž i tím, že mluvil jazykem českým, Polákům srozumitelným, a po přeslici byl spřízněn s domem Jagelonským.

Vilém z Rožmberka stal se vladařem domu Rožmberského r. 1552 maje věku šestnácte let. Otec jeho, pan Jošt, zemřel dne 24. března r. 1535, čtrnáctý den po narození Vilémově. Deset let spravoval statky Rožmberské bratr páně Joštův, Petr Kulhavý, potom poručníci Vilémovi, až konečně on sám byv za plnoletého prohlášen, ujal se vladařství. Před tím vzdělal se na dvoře příbuzného svého pasovského biskupa v umění literním i ve dvorských způsobech. Záhy došel předních zemských úřadů stav se zemským soudcem, později nejvyšším komorníkem, r. 1566 nejvyšším polním hejtmanem českého vojska, vypraveného do Uher proti Turkům, a od r. 1570 až do své smrti nejvyšším purkrabím.

Statky Rožmberské nejen v celosti zachoval, nýbrž ještě novými rozmnožil. Při nastoupení svém převzal rozsáhlá panství, krumlovské, třeboňské, novohradské, rožmberské, helfenburské, choustnické, miličínské, město Prachatice, kláštery vyšebrodský, zlatokorunský, třeboňský, borovanský, krumlovský a faru krumlovskou, to vše s 10.936 lidmi jemu poddanými. K tomu však připojil ještě panství vimberské, drslavické a lhenické a zboží

které druhdy držela jeho nejstarší sestra Anna, provdaná za pana Adama z Hradce. Roku 1564 cenil pan Vilém tyto statky své za 420.000 kop grošův míšenských a statky svých poddaných na 203.150 kop gr. míš. Že ale skutečná jejich cena již tehda byla větší a později ještě více rostla, viděti nejlépe z toho, že za pana Petra Voka prodána byla králi Rudolfovi pouze jedna část zboží Rožmberského za 422.000 zl. Byly to hrad a panství Krumlov, město Prachatice, městys Volary, vsi Těšovice, Výrov, Rohanov a Zděnice, dům na Hradčanech a všechny zlaté a stříbrné doly Rožmberské kromě dolů budějovických. —

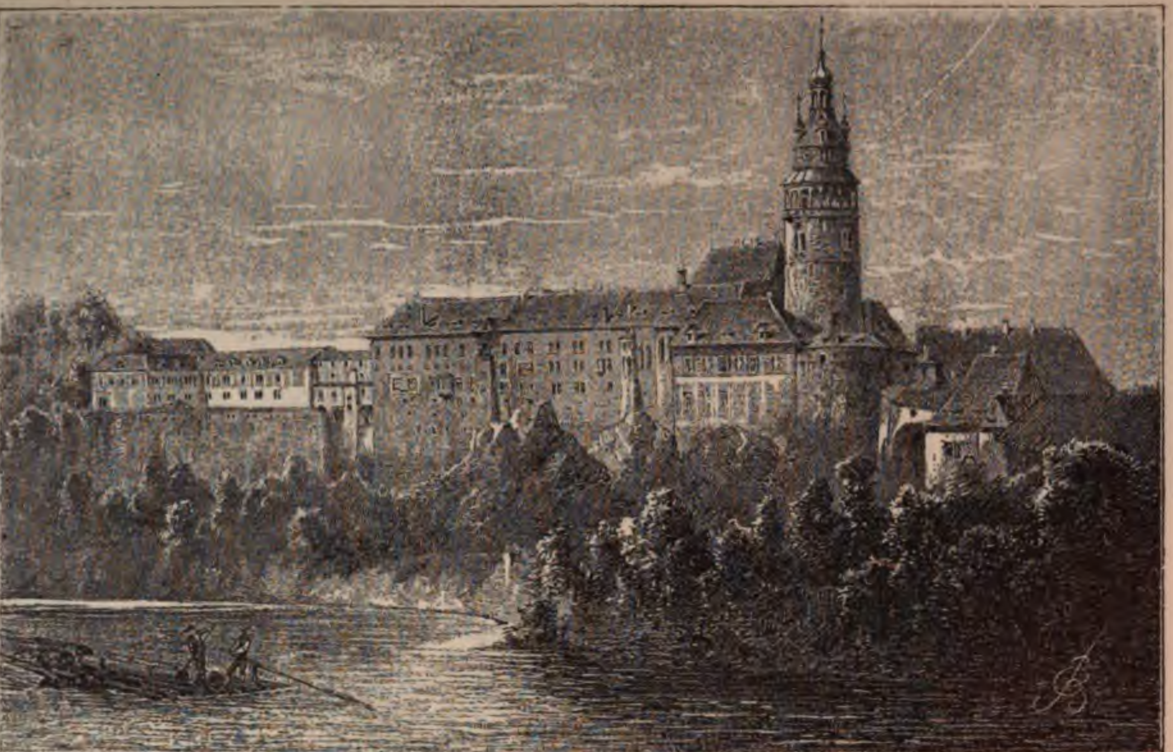
Mimo to obdržel pan Vilém od krále Maximiliána za své „mnohé, věrné, pracné, užitečné a nákladné služby“ panství roudnické, koupil panství strážské a převzal od krále Rudolfa panství sedlčanské, které pak postoupil Jakubu Krčínovi z Jelčan. V Rakousích držel pan Vilém některá zboží manská, ve Slezsku horní města Silberberk a Reichenštein. „I nebylo tudíž času toho, co statkův pozemských se týče, v koruně české nad pana Viléma z Rožmberka pána bohatšího, mocnějšího a při tom i vzácnějšího.“

Hledě stále rozmnožovati jméno, lesk a slávu domu svého, hledal sobě pan Vilém nevěsty v panujících domech knížecích a královských. Tak pojal za první choť Kateřinu kněžnu Brunšvickou. Když mu po dvou letech zemřela, oženil se podruhé s dcerou Jáchyma markrabí braniborského a Hedviky kněžny polské. Po její smrti vzal sobě za manželku — „milostivou náchylností radou a jednáním JMCé Rudolfa II.“ — markrabinu Bádenskou Annu Marii a teprve když i ta zemřela, oblíbil sobě šlechtičnu domácí Polyxenu z Peršteina. Ale neučinil dobře, že v přílišné marnivosti zacházel pro nevěsty do zemí cizích. Bylyť všechny tři první manželky jeho sice vysoce urozené, ale zdraví nepevného, tak že ani od jediné dětí neobdržel a zůstal pak — jsa již u věku pokročilém — bezdětek i s manželkou čtvrtou Lépeť by býval rodu svému posloužil, kdyby byl poprvé vešel

ve sňatek s některou svěží dcerkou domácích rodin panských a byl se těšil dědici, jenž by další rozvoj domu Rožmberského pojistil. Tak osamotněla pětilistá růže z velikého před tím rozrodu na bratru páně Vilémově panu Petru Voku, rovněž bezdětném, a sestoupila s ním za nedlouho navždy do hrobu. —

Jakých úžasných rozměrů nabývaly za pana Viléma z Rožmberka slavnosti na Krumlově, toho malou ukázku podává zpráva Beckovského, vzatá do druhého dílu jeho „Poselkyně" ze zápisek Václava Březana. Praví se v ní takto:

„Léta 1578 dne 26. ledna Vilímovi Rožmburgskému přivezena byla do Českýho Krumlova nevěsta, Anna Maria, margkraběte bádenského dcera, a ještě toho dne u večer skrze Antonína pražského arcibiskupa, dle řádu církevního v stavu sv. manželstva ti dva noví manželé potvrzeni byli. Při tom potvrzení manželském přítomna byla máti nevěsty, Albrecht palatin od Rejnu, Filip margkrabí brandenburský, Vilím, bavorského knížete syn, a jiných mnoho říšských hrabat i jiných pánův jak přespolních tak i domácích velký počet; potom také Albrecht starší kníže bavorské přijel. Svadba jistě slavná od 27. ledna až do 1. února v tom Českým Krumlově byla strojena, k níž v tom čase velké množství rozličných masitých i postních věcí přivezeno bylo, které zde proto kladu, aby z nich sláva té svadby a hojnost poznati se mohla; a to všechno v rejstříku Václava Březana, který ty věci přijímal a je spisoval, svědek očitý, poznamenáno a zapsáno se nachází na Krumlově. Jelenův a laní přivezeno bylo 40 kusův, srncův 50, naloženého masa zvířecího soudkův 50, divokých vepřův 20, zajícův 2130, bažantův 250, drofův neb slepic divokých 4, tetřevův 30, korotví 2050, kvíčal, drozdův, dlaskův, divokých holubův a jiného ptactva drobného 20.688, volův krmných 150, krav krmných 15, telat ročních 20, telat menších pět i šest neděl starých 526, jelit 1526, vepřův domácích krmných 150, skopcův tučných 450, jitrnic 456, klobás 526, beránkův 395, prasat 504, volův uzených 20, skopcův uzených 40, pávův 350

Krumlov: Hrad (se strany městské).
Nakreslil Ed Brechler.

husí krmných 5135, kuřat 450, kapounův a slepic krmných 2656, kaprův živých lesknutých 18.120, štik větších i menších 10.209, parem 95, pstruhův 6380, rozličných jiných ryb 3400, rakův 3200 kop (192.000 kusů!), vokounův velkých hlavních 150, vokounův obyčejných menších 350, lipanův 200, zalmlínkův 890, mikův 350, najnokův neb okatic uzených 2309, kaprův uzených 1072, pstruhův uzených 2300, vokounův uzených 956, štik uzených 450, štokfiše 350, platejskův 1000, okatic neb najnokův čerstvých 675, mřenův 300, žejtlíkův, herynkův uzených 530, herynkův na větru sušených 250, viziny 4, slaných herynkův 4 tůny, vajec 30.947 neb 515 kop 47 kusův, másla přepouštěného 35 centnýřův, másla nového 7 centnýřův, sádla 28 centn., medu 15 centn., vosku 13 centn., sejra 2 centn., loje 50 centn., svíček 547 kop, ovsa pro hostinský koně 3703½ strychu. Vína uherského, tyrolského, rakouského, rejnského vyšlo 1100 věder, vína kretenského, cyprského a španihelského vyšlo 40 tůn. Piva ječného i pšeničného 903 sudy. Žita na chleby 490 strychů. — Mnoho však ještě ryb, jako ouhořův, lososův a jiných se nenacházelo, poněvadž čas k jich lovení nesloužil. Z toho se poznati může, jak slavný a jak bohatý byl tehdáž rod tento Rožmberský." —

Hodování, kvasení a všeliký přepych vůbec nabýval v Čechách ve století XVI. míry nebývalé a přešel pak od šlechty v modu i do měst i do vesnic. Pověstná posvícení a jiné nákladné hody celých skorem tří set let vzaly odtud původ svůj. Ale takovou svatbu jako pan Vilém Rožmberk nevystrojil sobě v celých Čechách ani tehdy ani později žádný jiný šlechtic. Není jinak, nežli že při ní hostěni byli v těch šesti dnech lidé ze všech panství, kdo jen přišel. —

Veliké nádhery byl pan Vilém bedliv při svém všelikém vystupování veřejném, zvláště kdy v záležitostech státních jezdíval za hranice země. Když se brával s manželkou z Krumlova do Prahy, dělo se to obyčejně o 70—80 koních. Byv vyzván, aby provázel Maximiliána ke korunovaci za krále uher-

ského do Prešpurka, jel tam ve 200 koní maje celou družinu skvostně vypravenu stejným krojem a stejnými barvami, i zastínil tam svou nádherou všechny ostatní šlechtice. — Od místodržícího v zemi arciknížete Ferdinanda byl požádán, aby jel s Maximiliánem na jeho svatební veselí do Krakova, při čemž mu připomenuto, aby vzal s sebou počet osob co nejskrovnější, an „Jeho Láska (Maximilián) žádnému přes tři nebo čtyry služebníkův pasírovati neráčí“. Pan Vilém omlouval se nejprve z cesty chorobou; když pak cesta byla odložena a vymluviti se možná nebylo, jel pan Vilém, ale vzal s sebou služebníků pět. Jemu to bylo výminkou „pasírováno“, jiný by se nebyl odvážil tak učiniti.

„Domu rakouskému a to za tří císařův Ferdinanda I., Maximiliána II. a Rudolfa II. pan Vilém z Rožmberka prokazoval po drahně let služby mnohé, věrné, pracné, užitečné a nákladné, jednak zakládaje panovníky jmenované penězi hotovými, jednak vysýlaje na svůj groš nemalý počet lidu branného do pole proti jich nepřátelům, jednak konaje — jsa pánem vysoce výmluvným a státníkem rozšafným — v jich příčině cesty a poslání důležitá a nákladná.“

Mimo zpomenuté dvě cesty jel do Polska ještě po třetí, vybavit tam z vězení arciknížete Maximiliána, syna císaře a krále téhož jména. Byv totiž zvolen za velmistra řádu německých rytířův ucházel se arcikníže po smrti Štěpána Bátoryho — jako druhdy otec jeho — o korunu polskou. I tentokráte byla volba dvojaká: jedna strana volila Maximiliána, druhá kralevice švédského Zikmunda. Válka měla mezi nimi rozhodnouti a rozhodla proti Maximiliánu. Byl od Zikmundova říšského kancléře Jana Zamojského poražen, zajat a uvězněn. Císař a král Rudolf požádal pana Rožmberka, aby vzal na se poselství a jednání o vyprostění jatého arciknížete. Pan Rožmberk dlouho se zdráhal tak učiniti. Teprve když král znova vlastními listy přispění jeho se dožadoval, vybral se v lednu r. 1589 do Polska o 400 koních. Po osminedělním vyjednávání smluvil se Rožmberk se

Zamojským o propuštění arciknížete s tou výminkou, že král Rudolf uznal krále Zikmunda, a Maximilián na vždy trůnu polského se zřekl. -- Před tím již vykonal pan Vilém jiné cesty ke dvoru saskému a braniborskému v příčině volby Rudolfa II. na císařství německé. —

Za tyto a jiné služby nebyli panovníci k panu Rožmberkovi nevděčni. Darovavše jemu zboží roudnické a vyznamenávajíce jej při každé příležitosti, způsobili také, že Filip král španělský zaslal jemu řád zlatého rouna. Byl pak tento největší řád světa křesťanského dán panu Vilémovi stejnou dobou jako samému císaři a králi Rudolfu II. a arciknížatům Karlovi a Arnoštovi. Přivezl jej ze Španěl do Čech arcikníže Ferdinand a odevzdal jej slavnostním způsobem nově jmenovaným toho řádu rytířům. „V neděli dne 2. června měsíce (r. 1585) v pokojích svých před komorou na hradě pražském pasoval na rytířstvo Karla bratra a Arnošta strýce svého, arciknížata rakouská. Potom v kostele sv. Víta před velkým oltářem jménem a na místě Filipa, španihelského krále, zlaté rouno předně JMCské Rudolfovi II., potom také arciknížatům Karlovi a Arnoštovi s ceremoniemi slavnými rozdával. Následujícího pak dne v tom kostele hlavním sv. Víta on Ferdinand arcikníže jménem a na místě španihelského krále čtvrté rouno dal Vilímovi Rožumburskému, purgkraběti pražskému, a páté dal Linhartovi staršímu z Harrachu; což se ne sice dole u velkého oltáře, ale na kruchtě před císařskou modlitebnicí dálo, kdež k tomu přihotoven byl stůl ozdobný místo oltáře a pěknými čalouny všechno místo obestříno bylo; před tím však on Ferdinand ty dva pány pasoval na rytířstvo, poněvadž žádný nemůže býti rytířem zlatého rouna, leč prve bude kavalírem. Bylo tehdáž pospolu šest rytířův zlatého rouna v Praze, což se nečasto stávalo, a ti všichni toho dne mimo císaře spolu obědvali." —

Jako všeliké jiné nádhery, podobně byl pan Vilém Rožmberk i krásných staveb i stavění vůbec milovník. „Pročež hrad Krumlov starý, nepořádný, úzký, tmavý a neveselý takměř ve

všech místech přeformoval, v způsob veselý a prostranný vystavěti dal, takže kromě věže podobenství starého nezůstalo. Na zámku tudíž velmi ozdobný hrádek jest a věž při tom okrouhlá, krásná a spanilá, jíž rovné tím způsobem a položením v Čechách nenachází se. Item k horní bráně v témž městě (Krumlově) vystavěti dáti ráčil z gruntů kolej jezuitskou ve čtyry úhly. V Praze k domu svému na zámku prostranní zahradu s krásnými věžemi připojil. V Třeboni také díl zámku přestaviti a zformovati dáti ráčil. Než co na Roudnici vystaveno nařízením téhož pána" — dí Václav Březan — „povědom nejsem."

Znamenitou stavbou páně Vilémovou byl také rozkošný letohrad Kratochvíle v oboře u Netolic, „velmi nákladné a krásné stavení, uvnitř v prostředku nový štok klenutý na bahně, což vše na kolí stojí, a ve všech stranách bašty zevnitř, též bránu s věží a pokoje při tom i ložumenty pro své služebníky pořádně i nákladně, též i kostelík postaviti dal". Hrádek tento stojí dosud a patří k nejkrásnějším památkám stavitelství českoitalského. —

Pověst o bohatství páně Rožmberkově šla celým světem křesťanským i bájeno spolu, že pan Vilém dodělal se konečně skrze své alchymisty kamene mudrců, tohoto ideálu umění zlatodějného. Pan Vilém byl sice veliký přítel a příznivec alchymie, ale na neštěstí prováděl ji tak, že veliké sumy zlata mu trávíc, ani za jediný dukát jemu ho nepřinesla. Nicméně byl tak chycen alchymickou nemocí tehdejší doby, že se stával každou chvíli obětí nějakého klamu. Jsa jinak muž velice moudrý a věhlasný věřil alchymistům i když od nich byl mnohokráte a někdy prasprostě ošizen. Bohatství jeho plynulo jen z jeho rozsáhlých a výborně spravovaných statků, pramenů nadpřirozených nemajíc. Ale výdaje jeho byly ještě větší než jeho veliké příjmy, tak že mu často nezbylo než dlužiti se. Tím uvalil značné závady na svá panství, tak že posléze pan Petr Vok bratr a nástupce jeho nucen byl odprodejem jednotlivých statků a zvláště panství krumlovského sobě pomoci. —

Moc páně Vilémova zjevna byla také ze zvláštních mincí, jež dle práva domu Rožmberskému daného hojně razil ve své mincovně v Budějovicích. Vydával ji se svým erbem, pětilistou růží Rožmberskou, sotva jediným písmenem na ní krále vládnoucího připomínaje, a podoben jsa i tímto právem velikým svým panovníkům samostatným. —

Bohužel nebylo bohatýru tak znamenitému přáno zdraví a věku velikého. Stonaje na souchotiny a vodnatelnost zemřel v Praze dne 30. srpna 1592. teprve v 57. roce věku svého V den smrti své třikráte požádal vína, jehož před tím v celém svém životě píti nemohl, a po třetí ho okusiv krátce nato dokonal.

„Tu padl platný sloup království českému, anobrž vší svaté říši.“

Pohřeb slavný panu Vilémovi jest vypraven nejprve z kostela sv. Jiří na hradě pražském do kostela sv. Tomáše na Malé Straně a odtud později do Krumlova, kdež v kostele arciděkanském pohřben jest. Pan Petr Vok postavil jemu pomník veliký a díla uměleckého. Jesuité však dali jej později zbořiti z bázně prý, že by mohl spadnouti. A což truchlivějšího, že ani popelu tak slavného bohatýra nenecháno v úctě a v pokoji! Po časech po letech ve století osmnáctém otevřena rakev páně Vilémova, a všechny skvosty z ní vybrány i dílem rozprodány, dílem rozdány! Barbarství vykonalo v Krumlově skutek podobný jako v Hradci Jindřichově. —

Mluvě o tomto velmožném pánu svém dí o něm Václav Březan poctivě a dle pravdy: „Při politických věcech ničehož více nevyhledával nežli obecného dobrého, a co se obzvláštních osob nesnází dotýkalo, ty jako pokoje žádostivý pán před osobu svú sročoval a smlouval, nelituje v tom práce ani nákladu. Item umění literních zvláštní fedrovník byl: summou byl pán všech ctností plný, střídmý, mírný, pokojný, udatný a spravedlivý, umělý, rozumný, štědrý, však s dobrým rozmyslem,

hospodářský etc. Jehož paměť v požehnání Páně na věky zůstávej. Amen.«

Po slavném životě pověsť nejkrásnější — kdo může sobě většího štěstí přáti? Ale štěstí páně Vilémovo zůstalo neúplné: neměltť ani jediného syna, ani jediného dítěte! —

*

Pod hrady velikých rodů vyrostla města veliká — Krumlov a Hradec Jindřichův jsou podobna sobě rozsáhlostí právě tak, jako četnými budovami od bývalých pánů v nich vystavěnými a jako královským vzezřením hradů nad nimi trůnících.

Krumlov je starý, malebný a všecek v horském položení. Nepokročíš v něm, abys nešel do kopce nebo s kopce, sotva že úzký pruh břehu vltavského jest trochu rovný. Rozložen jsa v kotlině mezi vysokými vrchy podobá se Krumlov vlnám, mocným pokynem v kámen změněným, vlnám v jejich hlavních tvarech základních, s prohlubněmi, boky a hřbety a s rozčeřeným všady povrchem. Na jedné straně nejvýše se pne hrad, na druhé gotický arciděkanský chrám sv. Víta — mezi nimi rozkládá se na dél a šíři pestrý obraz města, jež chůzi po svahové půdě nezvyklému jest nevalně příjemno, ale malebno v každé uličce, v každém koutě svém.

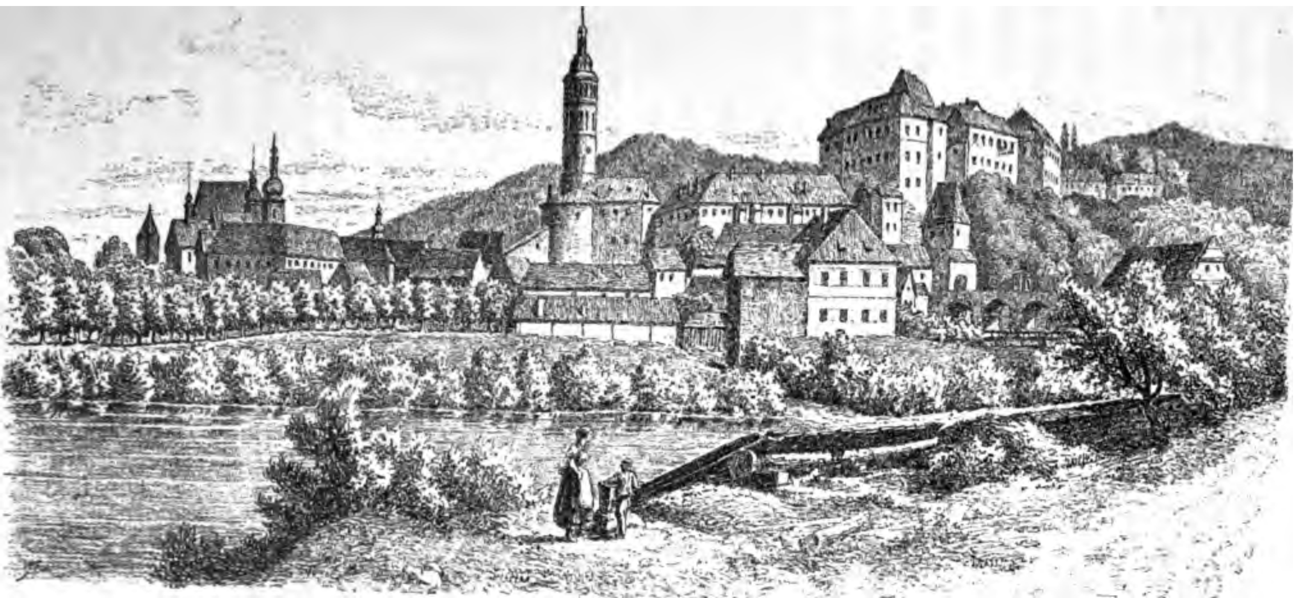
A jako město Jindřichův Hradec povstalo z ochrany a štědroty dřívějších pánů svých, podobně jest u města Krumlova: nač pohledneme, vše děkuje za své povstání bývalým Rožmberským pánům svým i částečně nynějším držitelům hradu, a skoro všechny veřejné budovy i veliký počet soukromých nesou na sobě znak založení Rožmberského. Arciděkanský chrám sv. Víta, velebně nad městem se zdvihající, založen byl od Petra I. z Rožmberka; klášter minoritský s gotickým kostelem Božího Těla a Zvěstování Panny Marie vystavěny jsou v Podhradí Latraně od čtyr synův a zrušený nyní klášter panen sv. Kláry od dcery téhož Rožmberka ve století čtr-

náctém a od Anežky, choti Joštovy. Bývalá jesuitská kolej — nynější střední školy a kasárna — zřízena od Viléma z Rožmberka, bývalá zbrojnice a nynější pivovar od pana Petra Voka. Rožmberkové hradili město, rozšiřovali, zvelebovali a udělovali jemu milosti jsouce jemu povždy více přátely a ochotnými dobrodinci nežli pány.

Z jejich hradu vycházela do skrovného nejprve podhradí mohovitost mnohými jejich služebníky, úředníky a jinými lidmi tam se osazujícími a hojný zisk beroucími ze svého zaměstnání a z milosti pánův. Nevelká obec šířila se rychle v město stále rostoucí a nákladnými stavbami ozdobené. Čím Krumlov vůbec jest, za to děkuje ponejvíce Rožmberkům, později pak Eggenberkům a Švarcenberkům, za nichž povýšen za město vévodské, za město vévodů krumlovských knížat Eggenberkův a vévodů krumlovských knížat Švarcenberkův. —

Krásný pohled poskytuje zmíněný arciděkanský chrám, velebná to stavba gotická v nynější své podobě z dob Vladislava Jagelonce. Nad jeho portálem hlásá pětilistá růže jméno těch, kteří jej i založili i dali přestavěti. Vnitřní gotická klenba jest zvláště v choru velmi ozdobná. Pouze u postranního vchodu hlavního nahrazeno původní klenutí lomené — snad při některém požáru zkažené — klenbou oblou. Gotický sloh, který ve vlasti naší a hlavně na českém jihu vzal na se mnoho a výhradně českých známek, jeví se i tady jistou zvláštností. Sloupy chrámu jsou totiž dílem osmihranné, dílem oblé, vždy ze čtyř menších sloupů složené. Ale v nejvyšší své části — tam kde bývá hlavice — jsou mnohem užší nežli v hlavním kmenu svém, tak že se zdá, jakoby z hlavního sloupu vyčníval jiný tenčí — duše celého sloupu — na kterém pak spočívá žebrová klenba chrámová.

Bohužel postrádá chrám vhodné věže, maje nyní jedinou a nízkou o střeše ne gotické nýbrž cibulové. Také byla k němu v minulém století - [illegible] obně jako se stalo v Bechyni — přistavěna italská [illegible] vému dojmu neprospívající. Uvnitř

Krumlov: Pohled na hrad a město od jeleního příkopu.

Kreslil Ed. Herold.

vykazuje se chrám podobným uměleckým pokladem jako chrámy zlatokorunský a vyšebrodský, starodávným mistrovským obrazem Panny Marie. Blízkost a stejný ráz všech těchto tří obrazův opravňuje k domněnce, že pocházejí od téhož umělce.

Postavení chrámu sv. Víta s jedné a hradu krumlovského se strany druhé je velmi malebné a pro město charakteristické. Oba dva jsou povýšeny nad četnými starými a nově povstávajícími budovami města, oba dva hlásají městu jméno těch, kteří druhdy zde sídlili a celé to dolejší město vytvořili a pomáhali vytvořiti. Patří k němu podhradí Latrán, stojící na poloostrově mezi Vltavou a potokem chvalšinským a spojený s hradem krytou chodbou obloukovou, dále kromě jádra města šest předměstí se šesti mosty. —

Dějiny města jsou ovšem co nejúže srostlé s dějinami rodův, kteří tady druhdy vládli. Počínají Vítkovickou větví pánův z Krumlova — kdo před nimi na hradě sídlil a jak vůbec hrad a město povstalo, jest právě tak neznámo jako původ jména Krumlova. Prvním známým pánem na Krumlově a z Krumlova byl nejstarší syn Vítka z Prčic, který tu vládl od r. 1196 do r. 1236. Po vzpouře Záviše z Falkenšteina odňat byl hrad jeho bratrancům Jindřichu a Vokovi z Krumlova, načež přešel obdarováním královým na příbuzné jejich pány z Rožmberka, kteříž odtud veliké své moci nabývati počali a hrad až krátce před svým vyhasnutím drželi. Po králích českých a císařích dostal se svobodným pánům a pozdější knížatům Eggenberkům, byv darován od krále Ferdinanda II. Janu Oldřichovi stavu panského pánu z Eggenberka, JMCské tajné raddě, nejvyššímu hofmistru, místodržícímu ve vnitřních zemích rakouských a zlatého rouna rytíři. Po osmi letech bylo panství krumlovské od krále povýšeno za knížectví s vévodským titulem.

Když pak dědictvím přešlo r. 1719 na rod knížat ze Švarcenberka, potvrzeno jest vévodství krumlovské i vévodský titul novým držitelům Krumlova od krále Karla II. První držitel Krumlova z rodu knížat Švarcenberkův, kníže Adam

František, sešel smrtí nešťastnou: byl na honbě v oboře brandýské od krále Karla smrtelně postřelen, tak že skonal v několika hodinách. — Po Adamu Františkovi ujal se rozsáhlých statků Švarcenberských kníže Josef I., který zemřel roku 1782. Po jeho synu Janovi I. nastoupil r. 1789 Josef II., jenž vládl v Krumlově 44 léta. Stejnému výtečnému zdraví těší se nynější kníže Jan Adolf ze Švarcenberka, rytíř zlatého rouna, který od r. 1833 jest vévodou krumlovským i majitelem všech panství této starší linie rodu Švarcenberského.

Za Švarcenberků vystavěn byl na hradě před umělou propastí redutní sál, zmíněný trojpatrový most a za ním při zámecké zahradě prostranné divadlo a zimní jízdárna, i byl vůbec Krumlov do vystavění Hluboké hlavním sídlem svých vévodů. Od té doby bohužel jinak jest. Hlavními sídly staly se nyní Hluboká a částečně Třeboň, kde jest ústřední správa panství Švarcenberských; majestátný Krumlov jest opuštěn.

Jen málokdy zavítá na něj jeho vévoda, a zavítá-li, zdrží se tu jen několik hodin. Hluboká stala se dědičkou jeho lesku a slávy — a nádhera její aby byla skvělejší, starý vévoda, starý král Krumlov byl přinucen dáti jí vše, co nejlepšího měl.... Vybavil skvěle dceru svou, dal jí celé své dědictví — a nyní tu stojí opuštěn, zamlklý, s obočím semknutým i s hlubokými vráskami — v zevním dosud královském majestátě dumá zenenáhla o hrobu a smrti své...

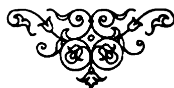
Na jeho zasmušilém čele jest něco takového jako na čele ubohého krále Leara — jen že nenaříká, neběduje, nýbrž mlčky jest hotov nésti trpký osud svůj. Jeho majestátnost, probleskující z každého rysu jeho, nedopouští mu, aby se dal ve lkání. Sedí tichý na trůně svém — na trůně, na nějž se znenáhla klade prach a pavučina, sedí tam — ale dvora kolem sebe nemá více žádného. Opuštěn, zapomínán. Sídlo druhdy slavného Viléma z Rožmberka i celé řady bohatýrův tohoto rodu, sídlo pozdějších vévodů krumlovských a první i největší

kořen moci knížat Śvarcenberkův odevzdáno nyní k obývání jen jedné části úřadnictva Švarcenberského.

A pustne.

A zůstane-li v něm všechno tak, jak nyní jest, pustnouti bude vždy více i bude znenáhla opouštěn nejen od svých vévodů, nýbrž i od jejich služebnictva. Tu sejde kus střechy, tam kus zdi: nějakou dobu bude ještě opravován, pak nebudou se jednotlivé opravy pokládati za pilné; odloží se. Ale zatím poroste spousta, počnou se rozpukávati zdi, některá část za vichřice spadne — a v několika letech budou státi opravy takové sumy, že se bude zdáti zbytečno, aby se vydávaly na věci tak nepotřebné... I bude hynouti zámek, měniti se v trosku, a nevrátí-li se k němu vždy na čas jeho držitelé, nebudou-li míti důtklivou péči, aby byl ne-li zvelebován, aspoň zachován, počne se rozpadati v zříceninu, a to od té části, která byla vystavěna nejpozději, až do části nejstarší, do krásné věže krumlovské. A s jeho zdmi padati bude kus památky Rožmberkův po kuse — a padati bude ovšem kus po kuse i památka všech nástupcův bývalého zářícího domu Rožmberského...

Zdali se nad ním opět rozpomene rod Švarcenberkův, zdali vrátí se každého roku na nějaký čas do zdí velkolepého hradu, který jest prvním hradem v Čechách po královském hradě pražském?... Nechť prosí tato kniha za Krumlov, nechať dochová se do příštích století majestátný hrad, jak přijat byl od století uplynulých, od celého snad tisíceletí. Hluboká i Krumlov mohou vedle sebe dobře obstáti a mají vedle sebe obstáti. Neboť větší škodu vzali by vévodové krumlovští i celé království, kdyby se rozpadl věkopamátný Krumlov, ten ne pilíř ale přímo celý jeden hrad dějin českých, než kdyby se rozpadla krásná ale novověká Hluboká.

Intermezzo.

„Ctěný příteli!“ . . .

— Račíte chovati nějaké přání.

„K vašemu prospěchu.“

— Jsem předem k největším díkům zavázán.

„Lichotím si, že aspoň uznáte mou dobrou vůli a nebudete se horšiti za přátelské, vám velmi užitečné upozornění.“

— K vám, pane Erazme, nemůže se mluvit o nějakém uznání — —

„Kterak?!«

— . . . nýbrž jen o vděčnosti.

„Aj, tak . . . Co jen člověku může hned napadnouti! A přece jsem od dávna přesvědčen, že mně nikdo tak nerozumí a mne s nejlepší stránky tak nepochopuje jako vy.“

— Každá vaše rada jest mi cenná.

„Mám opět jednu na skladě!“

— Kterak mne příjemně překvapujete. Naposledy snad — stran té knihy, kterou právě vydávám? . . .

„Tak jest, tak jest. Váš spis ‚Z českého jihu‘ — přiznávám se k tomu ochotně a otevřeně — vy mne znáte, že nikdy nelichotím — ten váš spis jest psán tak . . .“

— Ó vím, vím, kterak jste povždy ke mně laskav.

„Jen co je s pravdou. Vy víte, že se v takových věcech tak trochu znám . . .“

— A proto si vážím vašeho úsudku dvojnásob.

„Jenom jedné věci, ctěný příteli, v tom vašem díle již se svrchovanou netrpělivostí postrádám.“

— Nějaká chyba kardinální?! . . .

„Ctěný příteli — jest to trochu tvrdé slovo — ale vy víte, že jen ve vašem prospěchu jsem k vám povždy upřímným. Ano, ta vaše práce trpí kardinální chybou . . . Škoda jí! Mohlo z ní něco být . . .“

— A nyní již pozdě? Což nemohl jste mi dříve zpomenouti?! . . .

„Není ještě všechno ztraceno. Mnoho jste promeškal. Nechtěl jsem vás rušiti. Myslil jsem, že přece ještě s tím přijdete. Ale teď už je svrchovaný čas. Byl bych rád, kdybyste aspoň v poslední chvíli trochu si pomohl. Zcela již není možná.“

— Opravdu trnu . . .

»Tedy poslyšte . . . Nemohu ani sám pochopiti, kterak jste mohl zapomenouti na takovou důležitou a podstatnou věc všech dobrých cestopisných děl. Popisujete, co jste viděl — hrady, místa, města, krajiny, přítomnost a minulost — ale o tom, co při každém dobrém cestopise jest nejdůležitější, ani pohádky!“

— A to jest?

„Vy sám! Vy sám!“

— Kterak?

„Můj bože, ještě ani nyní nechápete! . . . Což přece nevíte, že každý slušný cestopisec má psáti především, nejvíce, ano skoro výhradně o sobě? Což nevíte, že nejzajímavější části všech podobných děl jsou právě ty, ve kterých autor líčí svou cestu, to jest hlavní střed a jaksi ztělesnění té cesty, neb — abych k vám mluvil zcela jasně — sebe sama?“

— Aj, počínám chápati!

Krumlov: Chrám sv. Víta.

Nakreslil Ed Brechler.

„Nuže, chopte se jen také pokynu, který k vám mluví moje dlouholetá zkušenost a známost přemnoha a nejlepších prací popisných. Zanechte dosavadního zcela pochybeného způsobu psaní, nechte stranou všeliké stavby, památky a všechny ty věci, o kterých mluvíte, a mluvte již jen o sobě, o sobě, o sobě!“

— A jste přesvědčen, že tím knize prospěji?

„Naivní otázko! ... Nad skálu pevnější jest přesvědčení mé, že se tím ještě aspoň trochu zachráníte. Jen pohleďte na dobré vzory, na stery a tisícery vzory, a nepochybuji, že poznáte, kde a jak věc chytnouti.“

— Tedy asi psát o tom, jak se mé ctěné osobě na cestách vedlo?

„Tak jest, tak jest; již vidím, že se může ledaco ještě spraviti. Jen to jasně pojměte a pak se toho držte: každá nejmenší příhoda ctěné osoby cestovatelovy, popis jediného kroku, jediného pohledu jeho má pro řádný cestopis stokráte větší důležitost nežli deset Rožmberských hradův a měst dohromady.“

— A čím bych tedy měl nejspíše začíti? Vy jste, pane Erazme, tak zkušený!

„To jest hotové neštěstí, že jsem tak dlouho otálel! Slyšte tedy, vážený příteli. Odhodláte-li se psáti svou knihu dále tak, jak já vám radím — četl jsem cesto-, malbo-, črto- a jiných pisů až běda! — pak ani vlastně nemůžete něčím jednotlivým začíti, nýbrž ono se vám to pohrne všechno najednou celým proudem.“

— Tedy jen ku příkladu.

„Pište o všem, co se vám přihodilo. Pište zvláště, kde a jak jste na cestě co jedl a pil. Pište, jaká a jak drahá byla polévka, maso, jaká na něm omáčka, jaká pečeně, co vám chutnalo a nechutnalo. Zmiňte se vždycky důkladně o pivě; neboť tím přijdete vděk polovině království. Popište hospodu, hospodského a hospodskou, čud, kouř a zápach, chvalte jeden

hostinec a haňte druhý, ten pak, kde vám mnoho počítali, bez milosti dejte na pranýř, ať již vážným rozhorlením nebo nejostřejšího vtipu žahadlem. Pište, jak jste kde seděl, chodil, běžel, ležel, spal, jaká byla postel, jaké peřiny, mluvte o perském prášku a nepokojných snech — to zvláště nesmí v žádném dobrém cestopise scházeti! — povězte, jak jste ráno vstával, myl se atd., snídal a chodil po městě, kdy a jak jste lál na mizernou dlažbu nějakého hnízda, na vozku, konduktory, špatné silnice a horší železnice, ukažte ob čas, jak jste si dělal z ledačeho mistrný vtip a žert, vůbec ukažte na něčí útraty jiskrnatost mnohovědného ducha svého — opište totiž důmyslně několik spolehlivých „Průvodců“ a k tomu nějaký topografický slovník — a ještě vůbecněji považujte vše, co jste po cestě viděl a vůbec celý svět jen za vhodnou příležitost, abyste stále mluvil pouze o sobě. Buďte dutým zrcadlem, do kterého celé okolí se soustřeďuje a ku kterému pak oči všech se obracejí. Vypravujte také do podrobna — arci vždy s náležitou záminkou, obratem a spojením — jste-li ženat či svoboden, kolik máte anebo jste měl dětí, jste-li zachovalý, očkovaný, zbaven povinnosti vojenské, anebo ještě reservista; vytiskněte třeba svůj křestný a domovský list i celé curriculum vitae, povězte čím jste, kdo jste a kde v Praze bydlíte, co jídáte k obědu ve čtvrtek a co v pondělí na večer, vyložte, čím se obyčejně bavíte a co vás nudí a rozviňte zvláště své překvapující názory o světě, celém jeho skladu a běhu, o jeho stěžejných chybách, přednostech a záhadách, o filosofii pessimismu a filosofii nově povstávajícího optimismu, o hudbě, poesii a malířství, o indické symbolice a nitroaustralském hrnčířství, o politice a konstelaci světové, o přátelství Číny s Japonskem a příčinách budoucí války mezi Peru a Chili, o dvojím směru v české poesii, o kritice a citelné potřebě nových literárních šarvátek, řekněte, kterého našeho básníka, dramatika, epika, lyrika, románopisce a novelistu pokládáte za prvního a kterého teprve za druhého a to jen za druhého, rcete, koho máte za většího, Smetanu či

Dvořáka, podejte svůj rozhodující úsudek o tom, který směr hudby bude v Německu a v Italii po stu letech jediné pravý a které socialní zásady pokládáte za socialistické, pochvalte nynější svět jako vzor vší dokonalosti, anebo rcete, které opravy by se měly provésti v lidské společnosti, státním zřízení, české politice, výtvorech lidských a v přírodě, řekněte, co byste byl vy hned při stvoření světa zjinačil, kdybyste byl na něj přišel v čas. Zkrátka — nerad nadělám mnoho slov — mluvte od této chvíle ve svém díle zvykem dobrých spisovatelů jen o sobě a stále o sobě — nezmiňujte se třebas ani slovem o tom, co jste kolem sebe viděl, a zachráníte tím své práci, co ještě se zachrániti dá."

— Jest toho, bohužel, arci již pramálo!

„Svatá pravda. Znáte sebe sám. Ale dobrá věc je vždy na místě."

— Ale neráčíte mysliti, že by tím způsobem, jak mně ráčíte raditi, bylo dobrého přece jen trochu mnoho?

„Ale jak, ale jak! Vězte, ctěný příteli, že každý váš utržený knoflík, jejž popisujete, jest pro efekt díla daleko důležitější nežli nejstarší Vítkovický hrad, a každé zahřmění na bídnou maloměstskou kuchyni, nebo ještě bídnější vesnickou hospodu, že v sobě chová o mnoho více půvabu nežli deset nejbásničtějších popisů krajiny a její možných a nemožných přívěsků. Jak pravím, přišel jsem již trochu pozdě se svou radou — ale poslechněte člověka praktika. Jinak — věřte mi — úplně se minete se zdarem."

— To se již minu! Jsemť se svou prací hotov a všechno ostatní jest napořád jen tak jako dosud.

„Veta po vás!"

— A není zcela žádné pomoci?

„Zahoďte vše, co máte, a dokončete knihu tak, jak jsem naznačil."

— Nemohu, není kdy — všechno má být už co nejdříve vytištěno!

„Pak vás může trochu spasiti věc jediná: nechte vše, jak to máte napsáno, ale proložte to silně několika archy popsaného povětří. Popis povětří — deště, bláta, krup, bouře a usmívavého slunka — ten se v dobrém cestopise také velice hledá a možná dost, že vám aspoň to ještě trochu pomůže!«

Hrad Rožmberk.

Událo se vám kdy přijíti na krajinu rozsáhlou, malebnou, která náhle pod nohama se vám objevila? Ve chvatu stanuli jste překvapeni, oko vaše létalo po netušeném, náhle vystalém obraze, aby mžikem mohlo seznati všechny jeho krásy. Rádi byste dali výraz svému překvapení, rádi byste označili, co všechno a jak se vám líbí. Ale jednotlivosti a celkový dojem derou se do mysli proudem tak mocným, že sotva jednotlivými slovy, a spíše hláskami než slovy dáváte výraz všemu tomu, co tak náhle vám duši zabralo.

Takovým dojmem působí údolí Vltavy tam, kde tato řeka českých řek jest dosud více horskou bystřinou než velikou řekou, kde ze svého rodiště teprve tak trochu do polí vychází a ze všeho se veselíc skáče přes balvany a skály, zvědavá běhá po všemožných stezkách a cestách a utrhnouti a zlíbati hledí každý květ, kde který zahlédne. —

Kráčeli jsme po vysočině od Cartlí, kde opustili jsme dráhu. Horská, obyčejná poloha. Mnoho palouků, strniště, sem tam stavení, stranou a kolem nízké borky a vysoké smrčiny a celá

ta ostatní stafáž předhoří jen s nesmírným množstvím malých kapliček, kterých po německém jihu v Čechách jest naseto. Kde přec ten Rožmberk! Jdeme již dobrou půl hodinu přes dobu, za kterou jsme měli u něho se octnouti — a před námi ještě tolik lesů a dále i hor, že bude potřeba snad ještě dobrých několik hodin, než se k němu dostaneme! Jaký ti horáci mají čas krátký a krok dlouhý! Nikde památky, nikde stopy po nějakých zříceninách — ostatně také jsou prý na blízku obydlí. Však tady nikde živé duše, nikde stavení.

Ozvou se výkřiky.

Postoupíš dvěma třemi kroky a překvapen, ano v jistém úžasu napneš pohled, jakobys najednou vpíti chtěl okem celý ten obraz, který pod tebou tobě vyvstal. Náhle a nemaje tušení uvidíš se nad ohromným spádem hory lesem porostlé a zrak tvůj těká nemoha nijak chopiti najednou a polapiti všechno to, co se mu naskytuje . . .

Krásné rozsáhlé údolí horní Vltavy před tebou, pod tebou.

Nesmírná to elipsa, do které spadají se všech stran hory a vrchy, porostlé většinou lesem a poseté staveními. Na jejím dolejším konci množství budov zděných, věže, chrám... toť nemůže v těchto končinách nic jiného býti nežli Vyšší Brod, náhle pod námi — skorem seskočit by mohl do něho člověk, kdyby zařízen byl na skok několika stop do hloubky — zámek, hrad, stará kulatá věž — toť Rožmberk!

Kolik tisíc lidí představují si jej jako opuštěný, většinou zřícený, zpustlý hrad, nad nímž se vznáší těžká peruť poesie. Rožmberk není zřícenina. Zříceninou učinila jej v myslích českých historie Krameriusova, která patří snad k nejznámějším prostonárodním knihám českým. „Hrabě Rožmberk“ rozšířil známost rodu a hradu Rožmberského ještě i tam, kde pověsti a zprávy o Rožmbercích buď nepronikly aneb prodlením doby opět vymizely.

Zříceninou tedy Rožmberk není, nýbrž zachovaným hradem, a sice tak půvabným, že právem přičísti jej možno k nejhezčím

hradům českým. Polohou, stavbou, vnitřním uspořádáním a dojmem celkovým.

Kdyby dnes našel se milovník dávných dob rytířstva, který by zálibu svou mohl opříti o nějaký ten milion, a rozhodl se po způsobu kněžny Švarcenberkovy, že si postaví starý, ale český hrad, Rožmberk mohl by mu býti vzorem.

Sestoupili jsme po vysoké a příkré hoře, kterou spadá vysočina ke břehům Vltavy, a bereme se postranní nepohodlnou stezkou od města, dřívějším to hlavním příchodem ke hradu na vysoký hřbet, na kterém jest postaven Rožmberk uprostřed obklopujících jej hor. Přijdeme ke bráně, na jejíž vrata přibita jest ozdoba, která mysl mocně vzrušuje a v dávnější ještě doby ji unáší nežli jest čas, z kterého ona sama se zachovala: jsouť přibity na bráně lby vlčí a medvědí, trofeje skolených druhdy šelem v okolních lesích a pralesích. Rytíř v loveckém obleku a s oštěpem v ruce, jejž hradská paní ku bráně vyprovází, smečka vydávajících psů, holoty, zvuk rohů loveckých — dav lidu — toť nejméně, co okamžikem si mysl přibájí k těm šedým lebkám, z nichž druhdy tak hrozně oči svítily.

Brána, ku které jsme se dostali, stavěna jest způsobem, jejž zřídka kde jinde bývá spatřiti. Nevede totiž přímo na širý prostor předhradí, které za ní se rozkládá: hned za ní vystavěna jest po celé její šířce hradba. A teprve kolem té vedou dosti úzké schody nahoru. Dobývající býval by tím velice nemile překvapen. Nám však taková nesnáz nikterak nevadí, poněvadž za našich dnů přicházíme již jen s úmysly ryze přátelskými a všelikého rušení lantfrýdu prostými.

Rozsáhlé předhradí končí se na pravo kulatou vysokou hláskou, na levo hradem, ku kterému vede most přes hluboký, hřbet vrchu přikrývající příkop. Předhradí má tolik prostory, že bylo v něm druhdy místa všem potřebným stavením hospodářským a zbývalo nádvoří ještě tak prostranné, že na některé části jeho snadno se mohly pořádati celá klání. Nový zámek, stojící na téže straně vrchu, po které jsme přišli, v pravo od

brány, nemá pro nás půvabu, prozatím také ne zahrada a park, kolem staré hlásky a za ní se prostírající. Spěcháme ke hradu, k starému zámku, jak jej tu zvou, k budově, na kterou shlíží již plných šest set let, byť i pozdější stopy oprav šálivě ukazovaly na věk šestnáctý.

Silná čtverhranná věž vystupuje nad branou, kterou se vchází do pevných zdí Rožmberka. Otevrou se dvéře a vstupuješ do síně, z které vedou dřevěné schody do prvního patra. Zábradlí u schodů, rovněž dřevěné, zřízeno jest po způsobu starém: uměle řezáno, hlavice sloupů vybíhají v podoby nohů držících štíty a znaky. Vše prosté, ale umělé a s patrnou znalostí dobrého vzoru. V prvním patře vstupujícího tě přijme zbrojná síň. Strop dřevěný, podepřený uprostřed kamenným sloupem — kolem do kola hojný počet zbroje a zbraně. Jsou tu mnohé kusy dílem řídké ve svém způsobu, dílem práce výtečné. Tu štíty ocelové s bodcem uprostřed pukliny, onde cep na řetěze, přílby s ušima, dlouhé meče jezdecké do dvou rukou, krátký ploský meč popravní, přílba s dráty na místo jiného hledí, náhubek pro koně práce velmi vzácné, staré pušky a jiné a jiné zbraně a zbroje v hojnosti.

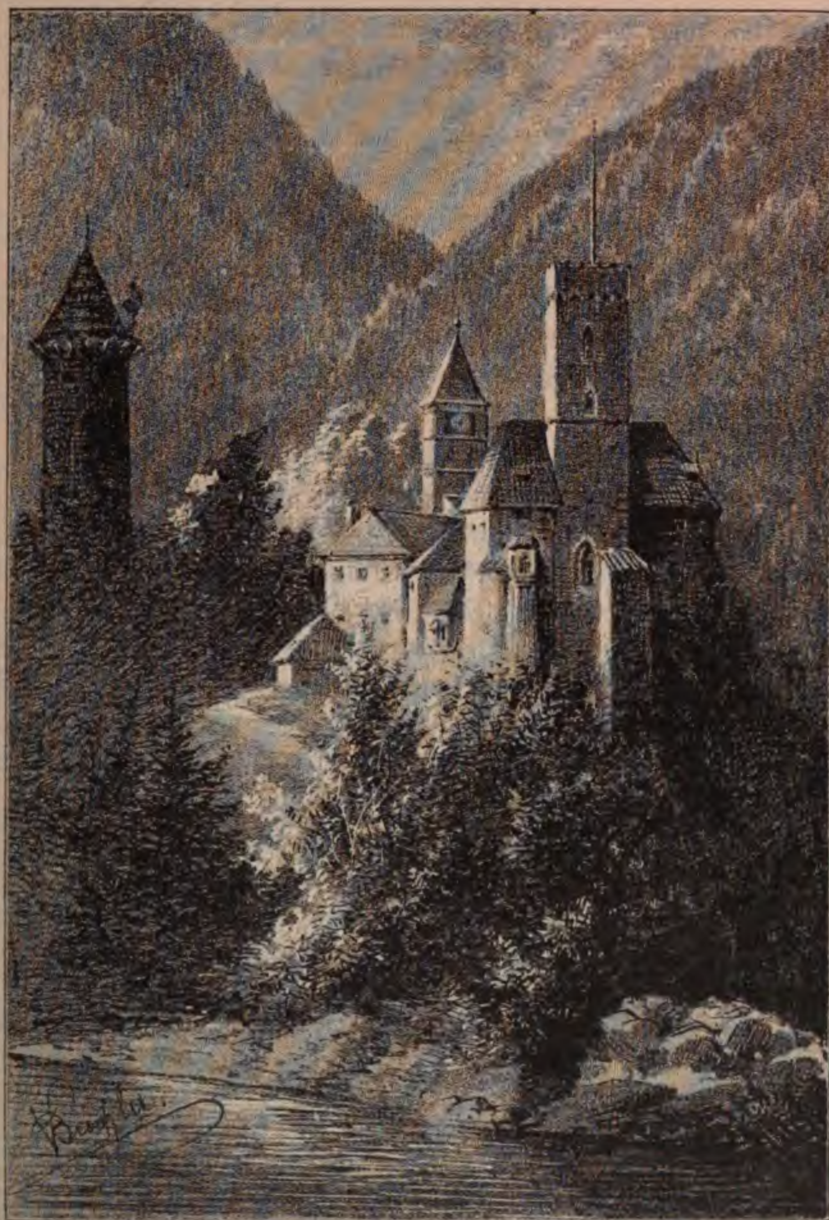
Vstoupíš do řady komnat a síní jiných. Každá má své jméno, obyčejně po některém předku rodiny Bouquoyův, každá chová hojnost cenných památek, že by jimi vyplniti se mohlo malé museum. A není cenné a pozoruhodné jen co tu vystaveno porůznu na odiv, nehledě již ani na ty podobizny, jimiž stěny jsou pokryty. Všechno nářadí má nemenší cenu, ať již zachováno jest z časů minulých, či nově pracováno dle starých vzorů. Jednoduchá ozdoba dveří stejně k sobě poutá jako bohatě vyšívané látky, neb uměle tkané samety, jimiž povlečena jsou sedadla, neb strop prkenný malovaný, či konečně nádherné klekadlo, práce neobyčejně vzácné.

Ale podivný cit a vkus umístil do jedné síně, do síně, kteráž spolu s ostatními má býti příbytkem hradského pána, několik věcí, před nimiž se zachvějeme: jsou zde i mučidla!

Horlivost, hledící dekorovati síně ve způsobu středověku a prvních dob věku nového, udělala tu trochu chybný krok. Jsme v hradě, který po Rožmbercích a jiných následujících majitelích připadl hraběti, jenž vedl do Čech císařské vojsko proti povstalým stavům. Na jedné stěně veliký obraz jeho — Karla Bonaventury de Longueval hraběte Bouquoy. Sedí na koni, v ruce hůlku vůdcovskou — pod ním obraz bělohorské bitvy. A jakoby malíř býval cítil, jak že tento obraz má své místo míti v Čechách... nádepsal nad jezdce jako omluvou latinský citát z Písma: „Dejte co jest císařovo císaři a co božího bohu“... A v síních tohoto hraběte a jeho rodu nástroje k mučení — jako znamení všeho toho, co dělo se v Čechách po bitvě bělohorské... Kdo byl, jenž poradil hrabatům z Bouquoy, aby do síní hradu svého vložili nástroje, jejichž místo je ve sklepě a pod věží? — —

Řada místností na této straně zakončena jest tak zvanou síní Rožmberskou, nalézající se vedle parkánově bezestřeché věže a mající vyvěšený z ostatních zdí arkýř. S jistou pietou zařízeno tu všechno v starobylou hradní síň. Gotická okna složená z malých šestihranných tabulek, spojených cínovými pruhami, jaká ještě tu a tam v klášteřích nalézáme, strop dřevěný nese znaky Rožmberkův a rodů s nimi spřízněných, dvéře nízké gotické pětilistou růži, podobizny Rožmberské, starobylý nábytek — vše tvoří celek, působící dojmem jedním, nerušeným. Vedle ve věži bývala kaple Berty z Rožmberka, Bílé paní. Obraz její rozmnožuje dosud podobizny Rožmberkův, ale zvláštní fantasie nešťastného umělce obepjala postavu Bertinu kruhem zvířetníkovým a oblaky, i dala jí celé vzezření — kouzelnice! Zde právě v těchto místech, na která se v Rožmberské síni díváme, ukázala prý se naposledy.

Tehdáž byl prý v hradě na chování malý Petr Vok — poslední z Rožmberkův — a když chůvy usnuly, najednou dostavila se k němu Bílá paní, Perchta Rožmberská. Brala děcko do náručí, kolébala je, rozbalila z peřinek, smála se na ně

Hrad Rožmberk.
Nakreslil V. Brechler.

a hrála s ním, jen aby neplakalo. Přišla na hrad nová chůva, probudila se a rychle se ohlíží po děcku. Vidí je v rukou cizí paní. A buď že neznala jí, či v smělé odvaze přistoupila k paní Perchtě a vytrhla jí dítě z náručí.

„Co tobě s naším děťátkem?"

Tu rozhněvala se Bílá paní a odvětila: „Ty se mne opovažuješ tázati, ač jsi teprv před několika dny do domu přišla! Dítě to jest z mého rodu!" A obrátivši se k ostatním služebným, které slyšíce hluk vstoupily: „Vy jste nikdy" — volala — „svou paní nectily jak náleží; podržte si tedy své dítě! Ty pak," — promluvila ku kojné — „hleď dítěte a vyprav mu, až přijde do let, moji k němu lásku a jak jsem z tohoto lože" — ukázala na stěnu — „k němu přišla a v něm opět zmizela."

Na to rozplynula se Bílá paní v mlhu, ztratila se do zdi a více se neobjevila. Petr Vok uslyšel později zvěst, dal proraziti zeď, do které jeho ošetřovatelka se ztratila — a nalezl prý tam neslýchaně veliký poklad —

Největší síň na hradě jest tak zvaná síň křižácká — s podobiznami proslulých z křižáckých výprav rytířů. V oknech pak jsou průsvitné znaky císařů, v jichž službách stál rod hrabat z Bouquoy a Longueval. —

Prošli jsme první patro hradu, prošli jsme hrad. V přízemí jsou stáje, místa pro služebnictvo, níže hluboké sklepy.

Kdo by den samoten chodil komnatami Rožmberka a síněmi, hleděl do tváří podobiznám, pozoroval jeho zařízení a zahleděl se časem do krásného údolí vltavského, jemuž hrad vévodí — tomu by zajisté vzniklo v mysli celé pásmo příběhů a tkalo by se v romány a povídky. Rožmberk působí dojmem neobyčejným, daleko romantičtějším než nádherná, přeplněná Hluboká. Zde vše prosté, a byť i uměle sestaveno, přece jen přirozené; Rožmberk jest vzor starého českého hradu a člověka zmocňuje se bezděky přání, aby tu mohl prožíti v něm kus časů minulých s tou září romantismu, jejíž paprsky zlatí celý Rožmberk . . .

Ale nejsme ještě hotovi s veškerým hradem. Zbývá nám vysoká, nepovědomo kým a proč Jakobínskou věží pojmencvaná hláska. Jest to stavba důkladná. Čtrnácte sáhů vysoká, čtrnácte sáhů hluboky její základy a dvanácte stop silny její stěny. Neobyčejná hloubka základů připouští jen dvojí domněnku: buď sloužila věž zároveň za studnu předhradí, anebo vedl z ní podzemní průchod někam do lesů mimo hrad. Střechou jest nízký špičatý kužel a sice zděný; po jedné straně jsou již prejzy a celé zdivo silně poroucháno. Kolem do kola vedla druhdy dílem k hlídce — nahoře bylo obydlí hlásného — dílem k obraně této kulaté věže, pavlač postavená na trojnásobných, do zdi založených krakorcích.

Mimo polohu hradu, starou zpomenutou bránu a pevnost budov není stopy po bývalém opevnění. Poloha dávala mu pevnost největší a činila jej stejně tvrdým jako krásným sídlem rodu Rožmberského, od něhož byl založen uprostřed věku třináctého spolu s dolejším městem, z jehož šindelových střech vysoko se zdvihá jen budova kostela pětilistou růží zdobeného. Ale nedlouho zůstal Rožmberk sídelním hradem svých zakladatelů. Vzpoura krumlovských Vítkoviců zakončila se tragickou smrtí Závišovou a zabráním statků pánů Krumlovských. Rožmberkové jako nejbližší příbuzní jejich — a králi oddaní — vstoupili v majetek strýců svých a učinili Krumlov svým sídlem, ač při tom Rožmberka vždycky pilně sobě hleděli.

Války husitské nedorazily do odlehlé končiny horské, jiż o sám Krumlov své vlny tříštíce. Krev prolita byla na hradě teprve ve vzpouře Zdeňka ze Šternberka proti králi Jiřímu Poděbradu. R. 1464 postoupil Jan z Rožmberka hrad v zástavu Popelovi z Lobkovic, který byl z počátku protivníkem, později však horlivým stoupencem královým. Zdeněk ze Šternberka přepadl hrad, neodeslav ani, jak rytířský zvyk žádal, tři dni před početím nepřátelství odpovědný list. Dopustil se tím viny, které jej nikdo „ani sám papež nemohl a nesměl sprostiti“. Teprve když oděnci jeho do hradu vskočili, podávali obhájcům

na ostří mečů list odpovědný. Popel z Lobkovic byl zraněn, se synem Děpoltem jat a odvlečen od Šternberka do vězení, kde na rány zemřel. Jan z Rožmberka vyplatil zrádnému a rytířské cti prázdnému Šternberkovi jistou sumu, načež Šternberk hrad mu popustil.

Od. té doby zůstal Rožmberk v opětném držení svých bývalých majitelův až do té doby, kdy zemřel Petr Vok na Třeboni a jsa posledním zakladatelem kláštera vyšebrodského v tomto klášteře pohřben jest. Hrad Rožmberk připadl Janu Zrinskému, synu hrdiny sigetského, a Rožmberkovny, na Jindřichově Hradci hraběti Zrinskému oddané. Ale i ten záhy zemřel a dle smlouvy stali se pány hradu Švamberkové. Bělohorská bitva zbavila je za nedlouho všech statkův a Rožmberk — spolu s mnohými jinými — dostal za odměnu ten, který přišel do Čech, aby odboj stavů porazil. Od té doby patří hrad hrabatům Bouquoy, odtržen jsa od jiných statků, s nimiž druhdy tvořil velikou državu Rožmberskou. —

Se tří stran obtéká šumná, proudná Vltava hrad, poesií romantismu ovívaný. Vysoko ční Rožmberk na osamělém podlouhlém hřbetě skal, na němž úsilí lidské vykouzlilo i krásný park. Dřevěný most spojuje jej s nejbližší horou, která ještě více než dvakráte tak vysoko jej přesahuje, právě tak jako hora protější, na druhém břehu klikaté Vltavy se zdvihající.

K Rožmberku mohl by člověk putovati několikrát a vždy by našel, co by ho znova vábilo, vždy by se vracel odtud s myslí naplněnou dumami šelestících tu časů minulých.

Vyšebrod.

I.

Málo kdo myslí při jménu Vyšebrod na něco jiného než na starobylý a staroslavný klášter vyšebrodský. Že je stejného jména město, které vyrostlo opodál kláštera jako skupina kuřátek pod rozložitým dubem, nikomu téměř nepřipadne, leda by sám býval poznal ta místa a v paměti vetkaný měl obraz celé krajiny. A i potom vždycky vystoupá v mysli dříve klášter, polotajemná ona budova, s jejíž jménem tak zhusta jsme se potkávali na četných listech historie.

Klášter vyšebrodský má do sebe cosi tajemného a kouzelného, a neužívám slov bez podstaty, pravím-li, že valně se blíží v představě tisíců budovám, o jakých jsme zvykli slýchati v pohádkách. Jeho legendový, polobájný vznik, stálý jeho lesk a ničím nerušený rozkvět, nesnadno dostupné aneb aspoň málo známé ústraní, v kterém jest postaven nad břehem Vltavy nedaleko Čertovy stěny, chovaný v něm veliký stříbrný, zlatem obložený kříž Záviše z Rožmberka, hrobka Rožmberkův a pověst, že těla jejich v hrobce nejsou uložena v rakvích, nýbrž že sedí dokola na křeslech jako vladaři i po smrti — to vše objímá

Vyšší Brod závojem báje a dodává mu před sty jiných klášterů zvláštního půvabu.

Představa pak, kterou jsme sobě o něm vytvořili, není skorem nijak porušena, když ve skutečnosti jej spatříme. Toť v pravdě bohatý, mocný klášter středověku — nikoli jedna budova, ale pravé město budov, jež při mnohosti své jeden celek tvoříce, vesměs patří ke klášteru, jsou klášterním Vyšebrodem čili Vyšším Brodem. Střed jich tvoří krásný gotický chrám, zbudovaný od Voka Rožmberka ze slibu i na paměť jeho zázračné záchrany, a kaple, nejstarší to druhdy stavení v těch místech.

Kolem kostela a kaple jsou příbytky pro mnichy — i pod zemí k bytu po smrti, i nad zemí k veselejšímu bytu za živa, opatství, starý konvent, nový konvent, dále řada jiných domů, pivovár. mlýn, lékárna, kamenná hospodářská stavení, budova, v které nyní umístěn — také při klášteře a ne v nedalekém městě — okresní soud, stavení s příbytky pro úřadníky, dělníky a služebníky kláštera, konečně vedle kláštera nemocnice s kaplí. Mezi jednotlivými staveními prostírají se volná prostranství a zahrady, a vše to objato bývalou hradební zdí s kulatou, dosud zachovanou baštou. Toť středověký klášter, toť Brod, jenž skutečností svou snad ještě předstihuje obraz, který jsme sobě o něm tvořili, nevidouce ho.

Patříce na jeho rozsah, věříme již, že mohl v sobě hostit až i několik set mnichův — a věříme ovšem také, že snesl nesčetná ta nadání, o kterých čteme skoro na každém listě dějin Rožmberkův. Vyšebrod jest výtvorem rodu Rožmberského, a v pravdě důstojný, nádherný pomník tohoto rodu vladařského.

Na Vyšebrodě a Vyšebrodem snadno můžeme změřit ohromné to bohatství a bezpříkladnou moc těch, kteří jej vytvořili: jestliže z toho, co mohli Rožmberkové darovati jako nepatrnou část svého majetku, založen byl a rozšiřován klášter až do nynější rozsáhlosti, jaké asi bylo všechno ostatní jmění, všechno ostatní zboží Rožmberské! Vymřeli Rožmberkové

a z jejich darů stojí a žije klášter tak bohatý, že opat jeho nejen hodností, ale i statky kláštera úplně rovnati se může nejednomu zástupci bohatých rodů šlechtických. Uprostřed chudé horské krajiny stojí klášter a vládne jí mocí svou bez mála ještě dnes tak, jak vládli zde před věky sami Rožmberkové. Opat jeho jest v krajině všemocným pánem, proti němuž i zástupcové státních úřadů skoro mizejí — dřívější mocí svou a nynějším jměním podmanil sobě klášter celé okolí...

Moc kláštera vzrostla prodlením věků tím více, že zůstal ušetřen všech těch velikých pohrom, jimiž zkaženo na sta jiných klášterů. Bouřily po Čechách války husitské a klášter za klášterem byl v nich zažehán, tak jako bořen hrad za hradem. Ale Vyšebrodu se netkly. Krumlov a Rožmberk byly Vyšebrodu dvěma velice mocnými baštami — a nejmocnější byl mu jeho úkryt uprostřed dalekých hor, kam zátopa vojsk husitských nesnadno se mohla rozlíti. Nejdále přišel husitský houfec nedaleko k Rožmberku, nechav hodně stranou Krumlov. Ale vrátil se, ani k samému Rožmberku nepřiraziv — Vyšebrod pak korouhví kalicha ani z daleka nespatřil.

Ve válce třicetileté jen jednou prodralo se vojsko do Vyšebrodu, a sice z Rakous, ale klášteru neublížilo. Také jiné války, jež smetly s povrchu země tisíce jiných budov, kláštera vyšebrodského nevyvrátily — a tak zbyli mu nepřátelé pouze dva: satan a živel, v kterém dle doslechu Jeho pekelná Milost nejraději bytuje. Kníže vojsk pekelných nechtěl totiž dopustit, aby pan Vok Rožmberk udělal postavením kostela a kláštera dobrý a záslužný skutek. Umínil si tedy, že klášter vyplaví, ku kterémuž cíli si vystavěl ze skal k nachycení vody vltavské ohromnou hrázi, která do dnes se jmenuje podle svého původce Čertova zeď. Ale jeho podnik, jako mnoho jiných, při kterých čert nedává lidem dobře dělat, se nezdařil.

I zůstal klášteru nepřítelem pouze oheň. Ale co zmůže také oheň, když neztráví poklady, které ani mol nežere — totiž zlato, nebo dvory, panství a pod. Tu přispěje nanejvýše, že na

22*

místě starého stavení vzniká budova nová, úpravnější, často i nádhernější. A tak se stalo i ve Vyšším Brodě: kdykoli zapěl nad klášterem červený kohout — tak bylo roku 1536, 1709 a zvláště r. 1690 — povstaly budovy klášterní z rumu a popele daleko krásnější než byly druhdy.

Ba skorem až nutno litovati té přílišné úhlednosti, kterou nyní při klášteře vidíme. Vše jest čisto, upraveno a obíleno — i sama ta bývalá hradební zeď, při níž nějaká ta malá, třebas i jen zdánlivá zpousta velice dobře by slušela starobylému a nikoli starobílému klášteru, konečně i gotický chrám, k jehož majestátnosti ta vápenná alba také zrovna nepřispívá. Kdyby tři čtvrtiny vypotřebovaného na klášter vápna byly se odvezly do městečka k potřebě tamních měšťanů a jejich domků, bývalo by zajisté lépe poslouženo oběma stranám. —

Zpráva o založení kláštera jest legenda.

Vok Rožmberk — otec vítkovické větve Rožmberků — putoval jednou ze svého nepříliš vzdáleného hradu ku kapličce sv. Anny, která stála na pravém břehu Vltavy. Strhla se kdesi mračna. Vltava rozvodnila se tak, že brod její, kterým pan Vok jezdíval, stal se tak vysokým, že byl podoben již ne brodu, alebrž prudké a dravé řece. Ale pan Vok nedal se zvrátiti se svého úmyslu. Nedbaje proudu vjel s koněm do řeky. Kůň se činil — ale přece nemohl odolati návalu vln. Pan Vok byl proudem uchvácen a viděl již smrt před sebou. Tu vzdychl slibem, bude-li boží pomocí na živu zachován, že vedle dřevěné kapličky, ku které lidé stále zevšad putovali, vystaví kostel a klášter. A stal se div. V oblacích zjevila se tonoucímu Panna Maria a splynuvši k němu vyvedla jej z lačných jeho života vln. Vok Rožmberk splnil skutečně svůj slib, založil vedle kapličky kostel a klášter, kterému pak byl on sám i všichni členové jeho rodu ochránci mocnými i dárci veleštědrými. —

Toť legenda a pověst o vzniku Vyšebrodu, prostá a poetická. Legendy a pověsti nesnadno dokazovati z listin podepsaných a pečetěmi opatřených. Ale jádru jejich možno věřiti

Chrám kláštera Vyšebrodského.

Nakreslil Ed. Herold.

nejednou. Zde jisto aspoň tolik, že Vok Rožmberk založil klášter a sice roku 1259. Že tak učinil na základě slibu, jest velice možno. Neníť jeho skutek v tehdejších dobách osamělý, celá řada i našich českých kostelův a klášterů vystavěna byla ve středověku ze slibů. A konečně má i ta část pověsti velikou k pravdě podobnost, která mluví o nebezpečném tonutí Rožmberka, když se chtěl přebroditi v těch místech na pravý břeh Vltavy.

Dnes vede z Rožmberka pohodlná silnice po pravém břehu Vltavy. Starší cesta — kterou jsem také volil, ubíraje se do Vyšebrodu — vinula se krajinou od levého břehu Vltavy rozloženou po sušších tehda místech přes mírná návrší a ztáčí se konečně k Vltavě právě tam, kde dříve dle zachovaných pamětí býval brod. Dnes pne se tudy přes Vltavu dřevěný, na zděných pilířích položený most. Chtějícímu tedy dostati se ku kapličce na levém břehu Vltavy ležící, nebo vůbec na levý břeh, bylo Rožmberkovi jeti brodem, při čemž arci mohl se dostati v nebezpečenství utonutí.

Není však naší úlohou badati o podstatě té neb oné části legendy. Pohleďme již na dějiny Vyššího Brodu. Jsou celkem nepatrny. Vyslovil kdosi, že nejšťastnější léta zemí a národů byla vždy ta, kterých se nikde nepřipomíná. Vyšebrod má těch let hnedle na sta — a výminkou jsou u něho dobrými lety skorem i všechna ta, která se v jeho dějinách připomínají.

Do založeného, byť i ne hned úplně hotového kláštera uvedl Rožmberk cisterciáky z Rakous z Vilheringu čili Hilarie. Tím ovšem dal bezděky základ k takovému osazení kláštera, že v něm živel český jen někdy dosahoval značnějšího zastoupení. Němečtí mnichové přibírali vždy ochotněji novice své národnosti, než novice české a způsobili zároveň, že v okolní krajině dosti záhy německý živel z Rakous se osazoval a šířil. Bohatě nadán byl klášter za Petra Rožmberka, který sám do kláštera vstoupil. Když ale bylo jisto, že by jeho setrváním v klášteře vymřel rod Rožmberský, dal se pohnouti důtklivým

prosbám k vystoupení z řehole a pojal za choť ovdovělou královnu českou, Violu Těšínskou, druhdy choť posledního Přemyslovce krále Václava III. Proslavil se pak velice skutky válečnými jak ve vlasti tak ve Francii proti Angličanům, i stal se nejvyšším komořím i nejvyšším hejtmanem království českého. Když ale zemřela Viola, pochoval ji Petr v klášteře vyšebrodském a ztrativ později i druhou manželku Kateřinu z Vartenberka, vstoupil sám opět do řádu a trval denně nad hrobem obou svých chotí.

Jindřich Rožmberk vymohl r. 1403 opatům vyšebrodským právo k infuli a berle, čímž rovnali se biskupům. Roku 1691 uděleno opatům právo, aby zasedali a hlasovali na sněmě českém. Nějaký ten plen vzdálenějšího zboží vyšebrodského ve válkách husitských, poněkud citelnější kontribuce, uložená klášteru v české válce od direktorů království, krátce obsazení kláštera vojskem a několik ohňů jsou snad jediné citelnější škody, jichž klášter v osmi sty letech utrpěl. Také hrozivá a namnoze zhoubná klášterům bouře za císaře Josefa, které podlehla staroslavná Zlatá Koruna, minula tady bez větší pohromy; snížen jen počet řeholníků se 65 na 18, čímž arci klášteru a zvláště těmto 18 jeho obyvatelům hmotně nijak se neublížilo. Konečně roku 1810 za císaře Františka I. byl klášter nucen odvésti značnou část zlatých a stříbrných věcí eráru; ve vzhledě uměleckém způsobena nenahraditelná ztráta tím, že odňata byla klášteru s velepamátného Závišova kříže zlatá postava Kristova

Jinak se vedlo Vyšebrodu stále dobře, obyčejně velmi dobře. Až jednou se vydá podrobná historie rodu Rožmberského, bude možno napočítati hezkou řadu let, v kterých dávali Rožmberkové klášteru tu jednu, tu hned několik vsí, tu dvůr poplužný, tu aspoň nějakého toho „člověka“ v některé vsi nebo několik kop a grošů rozličných platů. Dělo se tak obyčejně, když Rožmberkové zavítali do kláštera a tam den nebo několik prodleli. Takovýchto v dějinách kláštera připo-

mínaných let jest velice hojně, a ta ovšem nijak nebyla nepříznivá, tím méně nešťastná.

II.

Dojem, který vzniká celkem budov klášterních, zvyšuje se ještě vstupem do vnitřního prostranství. Mnichové sem tam spěchající, hned proud jich, kdy vycházejí z chrámu, hned opět jen se míhající jednotlivé postavy, povšechný ten klid uprostřed tolika a uvnitř namnoze živých budov, strmě k nebesům se vypínající chrám a rozeseté vůkol hroby a náhrobní desky mnichů zemřelých — to vše dává místu zvláštní polotajemný ráz, to všechno vábí k sobě mysl a sesiluje v ní živý, obrazův a představ plný dojem.

Domníváš se býti náhle přenešen do století nově povstávajících chrámův a klášterů, domníváš se bezděky, jakobys octl se v tom věku, kdy bohatství klášterův i vůbec kněžstva jevilo se u veřejném životě veškerou dřívější ohromnou mocí svou, domníváš se, že vedle roucha klášterního můžeš tu ještě jen uviděti malebný kroj z doby Václava IV. A teprve když mihne se ti nějaký c. k. sluha okresního soudu nebo některý úřadník kláštera v tom našem nynějším munduru, vytrhneš se ze snění a rozpomínáš se, že jen okolí jest podobno tvořeným od tebe obrazům, doba jejich však jiná, zcela jiná jest.

Věru, kdo by chtěl psáti román ze XIII. neb XIV. věku, nepotřebuje než usídliti se na týden v Rožmberku a na druhý v klášteře vyšebrodském. Byl by asi velice přírodou zanedbán a v boží nemilosti, kdyby si odtud neodnesl barev a postav i událostí hned na takové romány tři. Já ovšem — abych se vyvaroval všeho nedorozumění — připomínám, že jsem na Rožmberku a ve Vyšším Brodě byl pouze jeden den a jednu noc!

Ale jděme za mnichy, spěchajícími se všech stran k hodinkám do chrámu.

Krásná jest, velebná ta stavba chrámová a hledí při veškeré vznešenosti své tak volně a jasně do světa, jako by právě včera bývala dokončena od svých prvních stavitelů. Na tomto chrámu není pošmurnosti; vše jasno, řekl bych skorem radostno — radostno ovšem jen z venčí, kde kamenná věkovitá stavba o štíhlých vysokých oknech, o věži hlavní a prastarém věžovitém přístavku schodovém, o břidlové střeše a při všemožné úpravnosti své oblita jest mořem světla a vzduchu horského. Uvnitř ustupuje vzdušnost velebnosti, jasnost mění se v pouhý jas jednotlivých, plnou silou pronikajících paprsků, kdežto ostatní chrám a zvláště presbytář, naplněny jsou posvátným šerem, tajemným přísvitem.

Ve starém kůru chrámovém — tvoří jej presbytář a části hlavní lodi uzavřená skvostnou umělecky pracovanou mříží — s hlavami schýlenými klečí mnichové. V ostatním prostoru chrámu, v němž sloupy takměř do nekonečna vysoko se pnou, jsi samoten. Slyšíš recitovati nešpory, nasloucháš hlasitému sboru a temnému tlumu hlasův i polozpěvných veršův a žalmů. Pronášeny jsou hned nižším hned vyšším tónem a odrážejí se po celém prázdném chrámu jako věčná a věčně živá jeho modlitba. Po šest set let znějí ty hodinky — stejně a beze změny, nechť venku, nechať v širém světě za vltavským údolím se děje a dělo cokoliv... Přišel jsi prohlednout vnitro chrámu, ale zapomínáš, rád zapomínáš na ten svůj úmysl. Teprve když dozněl poslední verš a umlkl i ozvuk hlasů, vystoupíš z ústraní, a provázen některým knězem nebo novicem, ohlédáš se pozorně po celém posvátném prostoru.

Sloupy chrámu jsou téhož tvaru jako sloupy v arciděkanském chrámě krumlovském. Lomené oblouky pětibarevných oken presbytáře nesou v ozdobné ornamentice Rožmberskou růži a také s klenby chrámové hledí na tě tento znak zakladatelů kláštera. Ostatní okna chrámová zdobena jsou každé jinak; nejbohatší prací kamenickou vyznačuje se okno nad hlavním vchodem chrámovým se strany západní.

Presbytář utvořena v půdorysu z pěti stran osmiúhelníka. Příčná loď chová po každé straně dvě kaple, na pravé straně od presbytáře jest jedna gotická, druhá románská. Hlavní prostora chrámu rozdělena dvouřadím deseti sloupů na loď hlavní a dvě vedlejší, jichž každá v průčelí svém zakončena jednou ze zmíněných kaplí. V lodi od presbytáře na pravo jest kaple a vedle vchod do zákristie, upomínající, že nynější gotická stavba chrámu není původní. Bývala tu stavba románská a teprve snad v druhé polovici věku čtrnáctého přeměněna v gotickou.

Předsíň chrámová, nalézající se pod nynějším chorem, oddělena mříží od hlavní prostory, podobně jako starý chor.

Chrám vyšebrodský chová v sobě skutečný poklad umělecký a nejednu památku historickou. Litovati jen dlužno, že v posledních dobách nebylo zvláště historických památek náležitě šetřeno a že při restauraci chrámu nepočínáno sobě vždycky s patřičným zřetelem aspoň k jeho vlastní historii. Tak na př. vyzdobeny byly zdi presbytáře tmavými, třešňovými čalouny, kteréž jsou objaty rámcem goticky pracovaným. Ale v tomto ozdobování stěn zašla klášterní správa tak daleko, že nechala zastřít i náhrobní kámen zakladatele kláštera, zasazený do stěny na levé straně presbytáře! Jinde opět viděna byla potřeba, aby kamenné růže Rožmberské byly nějak vyznačeny — ale místo příhodné a při tom heraldické barvy červené byly vyzlaceny. Před čtyřiceti lety nalézaly se v presbytáři staré malby freskové — ale opraveny jsou jistým mnichem z Lince tak, že byly od něho naprosto zkaženy.

Nynějšímu opatu kláštera dlužno přiznati, že s velikou horlivostí dává upravovati vnitro chrámu způsobem slohu gotickému přiměřeným. Při tom však nemělo by se zapomínati, že oprava a úprava nemá jíti nikdy tak daleko, aby odstranila nebo aspoň zastřela takovou součástku chrámu, jakou jest na př. náhrobek Voka z Rožmberka. Jak z malého vypodobnění zřejmo, které se chová v museu klášterním, vyobrazen jest na

náhrobku zakladatel kláštera v plné jezdecké a rytířské výpravě a výzbroji na koni a s mečem v ruce; přílba a štít jeho jakož i lomený oblouk nad jezdcem nesou pětilistou růži. Meč držený v pravici zavěšen jest na řetězu, připevněném k panciři, a má na čepeli vyryt letopočet 1259. Od štítu vlaje ku předu páska, na níž v latině napsáno jest: „Wok d'rosnbrk prig. fundatô. huius loci. (Vok z Rožmberka prvý zakladatel tohoto místa.) V pravém rohu náhrobku jest erb choti Vokovy, Hedviky ze Šaumburka, a po jeho obrubě naznačeno po třech stranách rovněž latinsky, že kámen jest náhrobkem obou manželů. Na čtvrté straně obruby čte se později vytesaný nápis: „Ultimus fundator Petrus Wok moritur 1611. Orate pro eis.“ (Poslední zakladatel Petr Vok umírá 1611. Modlete se za ně.)

Zkažené a zastřené nyní fresky presbytáře vyobrazovaly jedna záchranu Voka z Rožmberka z vln Vltavy, druhá Voka, an uprostřed cisterciáků klečí před Pannou Marií, maje v ruce miniaturu kláštera vyšebrodského. Na místě obrazu prvého dán asi před dvaceti pěti lety krásný obraz od našeho Josefa Hellicha. Představuje Voka, jak k němu na koni v proudu tonoucímu sesýlá Panna Maria z oblak anděla spásy. Po jedné straně Panny Marie jest sv. Anna — patronka býv. kaple vyšebrodské — po druhé zakladatel řádů cisterciáků sv. Bernard.

Ještě jeden památný náhrobek chová výšebrodský chrám — náhrobek hraběte Jana Zrinského na Rožmberku, syna reka sigetského a dědice hradu Rožmberka. Jako s Petrem Vokem rod Rožmberský, vymřel s tím rod hrabat Zrinských.

Největší umělecká památka chrámu skryta jest v kapli, která tvoří nejstarší část chrámu. Jest to proslulý obraz Panny Marie vyšebrodské, kladený původem svým do času založení kláštera a vynikající nejen stářím, alebrž i uměleckou cenou svou. Proveden jest na zlaté půdě a zasazen v rámci, na němž s jinými svatými vymalováni i čeští patronové a postava mnicha, jenž obraz dal malovati. Ctihodný kterýs učenec německý —

takový asi, jakých běhá na tucty nejen po Německu, nýbrž i po Čechách — označil bez rozpaků tuto naši skvostnou památku za práci staroněmeckou. Na štěstí protestuje proti této konfiskaci již obraz sám. Neboť že byl v Čechách a od Čecha malován, svědčí již sám rámec jeho; v Německu aneb i jen němečtí malíři tehdejší doby sotva by byli na něm vyobrazili patrony země české.

Popisovati vše ostatní, co v chrámě vyšebrodském v jakémkoliv vzhledě zasluhuje pozornosti, není zde třeba. Ale ovšem dlužno zmíniti se o jedné části chrámu, která s ostatními jinými halí jej v tajemné šero pohádkové. Jest to hrobka rodu Rožmberského — ta hrobka, o které dnes — tak aspoň se říká — nikdo neví, kde se do ní vcházelo. Že zde byla, zjištěno jest nade vši pochybnost četnými historickými zprávami a doklady. Také se zachovala památka, že se nalézá pod presbytáři. Ale od té doby, co do ní uložen byl poslední z kmene Rožmberského, vladař na Třeboni Petr Vok Rožmberk, byl vchod do ní zazděn — a za nedlouho i zapomenuto, kde by se nalézal.

Společným pomníkem jest všem tuto pochovaným chrám a vedle chrámu veškeren ten klášter na posledních mezích říše, které vládly z hradů svých.

III.

Ze stejné asi doby jako nynější budova chrámová jest křížová chodba kláštera vyšebrodského. Křížové chodby nalézají se v Čechách při velké části klášterův, ale ne všude bývaly zřízeny takovým nákladem a takovou uměleckou prací, jako při klášterech a chrámech v jižních Čechách. Jindřichův Hradec, Třeboň, Budějovice, Zlatá Koruna, zvláště pak Vyšší Brod vykazují se z části úplně zachovanými chodbami gotickými, z části zbytky jejich dřívějších ozdob pracovaných tak, že dlužno je přičísti k nejkrásnějším stavebním památkám gotickým.

U Čertovy stěny.
Nakreslil Vojtěch Brechler.

Křížová chodba ve Vyšším Brodě zachována jest úplně a udržována takovým způsobem, že poskytuje oku pohled nádherný. Jako všechny jí podobné postavena jest do pravidelného čtverce, s volným prostorem uprostřed. Jest v něm trávník a malá zahrádka. Po všech čtyřech stranách čtverce viděti do zahrádky okny gotickými, ozdobenými bohatou prací kamenickou. V zahradě vytryskuje pramen živé horské vody a veden jsa nahoru do žulové lastury, spadá s ní dolů do objemné nádržky.

Starší nad křížovou chodbu původem i stavbou jest vyšebrodská kapitulní síň. Nechybím asi domněnkou, že jest ze stejné doby co původní stavba chrámu. Svědčí tomu jednoduchý ráz její stavby a znamení žehnající ruky, podobné té, která se spatřuje v chrámě nad vchodem do zákristie. Okna však — aspoň jejich nynější ozdoba kamenická — jsou arci z doby pozdější a byla nejspíše provedena současně s okny chodby křížové.

Kapitulní síň jest zvláštního rázu. Gotická klenba spadá jednak na čtyři stěny síně, v nichž patrny jsou ještě hlavice sloupů, o které se dříve opírala, jednak na pilíř, postavený uprostřed síně a hlavní tíhu nesoucí. Pilíře ve stěnách není však více viděti. Jsou zakryty dílem nízkými, po celé délce stěn postavenými kamennými lavicemi, dílem i kamennou podlahou síně, která nyní sahá bezmalá až po samé prostřední kulaté okno síně. Jest patrno, že druhdy ležela mnohem hloub. Ale prodlením doby jest vyvyšována a vyvýšena nyní asi o třetinu původní výše svojí. Síň sloužila nejen k poradám kapitulním, nýbrž po drahnou dobu také za hrobku opatů. Když nestačila hrobka původní, zřízena nad ní druhá — a tím povýšena značně podlaha síně. Ještě dnes — kdy arci do ní opatové již se nepohřbívají — jsou v ní náhrobní kameny čtyr opatův a sice dosti zachovalé, nezkažené. Užíváť se síně jen zřídka kdy, buď při zvláště slavnostních příležitostech aneb když novicové skládají sliby. Jinak vstupuje do její chladné, vlhké prostory jen

noha příchozího hosta a ta nešlape na pomníky těch, kdož dříve nosili berlu staroslavného a bohatého kláštera.

Kulaté okno, o kterém jsem se zmínil, jest ve stěně proti vchodu. Kamenná jeho ozdoba spolu s kamennou ozdobou hlavního okna chrámu vyšebrodského patří k nejbohatším gotickým ornamentikám nejen Vyšebrodu, nýbrž staveb gotických vůbec. Po obou stranách okna spadají do stěny dvě žebra klenby, vedle nich pak jest po jednom podélném špičatém a úzkém okně gotickém.

Pilíř, nesoucí klenbu síně, složen jest z osmi sloupků. Hlavice jeho ozdobena listovím. Nad ní — tam kde klenba se sklání — po jedné straně vytesán v kameně beránek, po druhé žehnající ruka.

V této síni — ve stěně po levé straně — praví se, že jest zazděna hlava Záviše Rožmberského čili z Falkenštejna. Jedna zpráva kláštera vyšebrodského dí, že v kapitulní síni pochovány byly i hlava i tělo Závišovo, a sice na místě, jež označuje kámen ozdobený třemi Rožmberskými růžemi. Beckovský ve své „Poselkyni“ tuto zprávu uvádí za pravou, ač pouze dí, že Záviš položen byl ve Vyšebrodě, „jakž to velký kámen na hrobě jeho položený dosavad potvrzuje“. Byl tedy počátkem 18. věku Závišův hrob ještě znám. Ale proti těmto zprávám dí jiné zaznamenání klášterní — a s tím souhlasí pověst — že v levé stěně zazděna jest pouze hlava Závišova a tělo pochováno na jiném místě kláštera. Kde pravda jest, nebude asi nikdy rozhodnuto. Kapitulní síň jest příliš vážná a příliš stará, i celý její vzhled takový, že sotva kdo by se odhodlal rušit její nynější podobu a pátrati v její půdě a ve stěnách. Mohlo by k tomu nanejvýše dojíti, kdyby síň a klášter byly rozvráceny přírodní pohromou. Jinak neosmělí se nikdo rozpečeťovati její tajemství — ani za tu cenu, že by skutečně přijíti mohl na hrob bohatýra, pod Hlubokou ostrým pleknem odpraveného.

Chrám, stará gotická kaple, kapitulní síň a chodba křížová jsou nejstarší a nejvíce pozoruhodné budovy kláštera vyšebrod-

ského. Všechny stavby ostatní jsou věkem pozdější — ze sedmnáctého, osmnáctého, až i našeho století, jak již dílem jejich celkový ráz, dílem ozdoby neklamně ukazují. Z vnitřních prostor jejich připomenuty buďtež refektář, museum a rozsáhlá knihovna, umístěná v galerii a ve třech sálech, z nichž prostřední jest největší. Knihovna čítá kolem 37.000 svazků — většinou arci starších děl. Pozoruhodny jsou zvláště prvotisky, drahocenné staré rukopisné kodexy s krásnými drobnomalbami ze století čtrnáctého. Blíže knihovny jest také klášterní archiv.

Museum vykazuje se uměleckou, starožitnickou a přírodní sbírkou. První tvoří zvláště četné a při tom namnoze i velmi cenné obrazy. V řadě prvé poutá k sobě pozornost devět starých obrazů ze čtrnáctého věku, památných nejen svou starobylostí, nýbrž i cenou uměleckou. Byly dříve zavěšeny v chrámu, ale v předešlém století odtamtud vzaty a uloženy do musea. Provedeny jsou stejným rozměrem ve zlaté půdě na dřevě, starým — zvláště za doby Karlovy v Čechách obvyklým — způsobem malby à la tempera. Obrysy postav vyznačeny černými čarami, postavy malovány barvami až dosud velice živými. Vtiskují se do mysli pozorovače zvláštní výrazností svou, zvětšovanou zvláště podotknutými černými obrysy a vedle toho i zvláštním samostatným provedením uměleckým. Možno tvrditi, že náležejí k nejlepším památkám českého umění malířského. Aby však nechyběla ani při takovém starém pokladu nová lidská prostota, stalo se, že k radě jakéhosi nedouka měly býti před jistou dobou — přemalovány! Příčinu k tomu zavdala ta okolnost, že částečky malby oprýskaly. Skutečně také počato prováděním tohoto úmyslu, až konečně k radě povolanějších znalců bylo od takové zkázy této památky upuštěno

Zdá se ostatně, že cyklus, jejž obrazy tvořily, není úplný. Zobrazují totiž výjevy ze života Kristova od zvěstování Panny Marie až do seslání Ducha sv. Tři obrazy mají předmět z doby narození Kristova a k šesti vzaty jsou scény z utrpení Kristova a ze dnů po smrti Kristově. Celý dětský věk a doba učení

Kapitolní síň ve Vyšším Brodě.

schází, nejsouc zastoupena žádným obrazem. Jest tedy oprávněna domněnka, že cyklus obrazů není úplný.

Věkem spadají tyto obrazy do století čtrnáctého. Nejbližší jim — věkem, ne však uměním — jest obraz Panny Marie ze století patnáctého. O jednom obrazu praví se, že jest práce Titianova, o jiném že jej maloval Guido Reni. Od našeho Brandla viděti tu „Dvanácte apoštolů“; patří mezi nejcennější umělecké památky Vyššího Brodu. Ještě celá řada jiných obrazů jest v museu, zvláště v tak zvané komoře starožitnické, mezi nimi také podobizny Petra Voka z Rožmberka a Bílé paní. Stálo by věru za to, kdyby nynější správa klášterní dala obrazy povolanými znalci prozkoumati a určiti. Až dosud tak se nestalo.

Kromě obrazů chová museum ještě hojný počet věcí starobylých, obrazy sestavené z kousků sametu, zbraně, praporce a j. v., a konečně podotknutou již sbírku přírodnickou.

Věci nejen uměleckým provedením, nýbrž zároveň již vlastní hmotou drahocenné chovají se ve zvláštní klenotní komoře. Chloubou její jest zvláště kříž, proslulý věkem prací i pověstí o jeho původu i konečně svým osudem z počátku nynějšího století. Praví se totiž o něm, že jej dostal Záviš Rožmberský z bývalého pokladu králů uherských skrze svou druhou choť, sestru Ladislava uherského. Po smrti Závišově odevzdán byl kříž vyšebrodskému klášteru. Tak vypravuje tradice. Práce, kterou jest proveden, označuje kříž — mimo jeho renaissanční podstavec — za dílo řecké, byzantské. Jest dvojitý, tři stopy vysoký, poset 44 drahokamy a 166 perlami a ozdoben smaltovými obrazy svatých. Pracován jest ze stříbra, na němž jsou položeny lístky arabského zlata. Po celém kříži ciselovány tak jemné a umělecky dokonalé ozdoby arabeskovité, že se podobá, jakoby zahalen byl nejjemnějším průhledným kmentem. Tato práce na něm dodává mu největší ceny. V hořejší části jsou v malých relikviářích uloženy ostatky svatých, níže pod křišťálovým křížkem značná částka kříže Kristova. Až do roku 1810 byla zakryta tělem Kristovým, provedeným z ryzího zlata. Ale toho roku musil klášter zlatou sošku Kristovu s kříže snít a odvésti ji do mincovny, aby se z ní nadělalo něco dukátů... Podobně musil odvésti do mincovny stříbrný podstavec kříže a teprv později nahradil jej jiným......

Závišův kříž počítá se právem k nejdrahocennějším uměleckým památkám celé Evropy.

Poklad kláštera tvoří ještě mnohé jiné věci. Jsou to čtyři kalichy, dva zlaté kříže, monstrance, berly, mešní roucha, infule, velký stříbrný kříž, který se nosí při procesích, a mn. j. Zvláštní zmínky zasluhuje ještě chovaný zde řád zlatého rouna se zlatým, dvě stopy dlouhým řetězem. Patříval panu Vilému z Rožmberka. Když hrob páně Vilémův a jeho choti Anny byl z rozkazu úřadního (r. 1788!) vybrán, roucha pohřební roztrhána a všechny klenoty vzaty, koupil vyšebrodský klášter řád zlatého rouna i čtyrnásobný prsten páně Vilémův a chová nyní tyto památky

ve své klenotnici. Barbarství postoupilo tedy za dobré penize aspoň jednu část své kořisti...

Poklady uměleckými i velkým jměním, starými památkami i pracemi novověkými, stavbou i polohou, dějinami i pověstmi zajímavý jest vyšebrodský klášter — kde nalezne se v Čechách druhý, jenž by působil na mysl takovým všestranným dojmem jako Vyšebrod?..... Jsou snad větší, rozsáhlejší, ale žadný z nich nepřipadá mně tak poetickým jako Rožmberský klášter nad brodem vltavským. —

In ultima Bohemiae Thule.

Jsme v posledních končinách země, v těch černých lesních hlubinách horského jihu českého, kde příroda i pověst vybíhá v bizarnost, místy i příšernost, kde věčným hřměním bouří Vltava a z jejího údolí všady vyvstávají fantastické tvary stěny Čertovy, kde veselých dnů bývá do roka jen málo, za to mnohem více dob teskných, ve kterých člověk kolem sebe cítí jen mrazný smrti dech. Jsme v krajině za starých dob pověstné mnohými neštěstími, jsme v krajině trudné, pochmurné, kde zimní vichřice a mrazy lámou kosti člověka, kde častá mlha spojuje všechno v nepronikutelnou bludnou houšť, kde teplem a světlem zářící paprsek jest pouze řídký host a kde v noci před skučením bouře člověk úzkostně se zavírá a žehná křížem, boje se, aby se zlým povětřím nevnikl jemu do chudé na stráni jen přilepené chýže horší ještě host.

Ode dávna šly pověsti, že v těchto končinách bytují temní duchové. Mívali prý své hlavní sídlo na Sázavě. Když ale svatý Prokop odtamtud je vypudil, uchýlili se v tyto horské pustiny. Byli přesvědčeni, že tady jejich panství nikým a nikdy rušeno

nebude. Tu náhle počal pan Vok z Rožmberka stavěti právě v těchto končinách kostel a klášter Vyšší Brod. Černé tlupy duchů byly vyděšeny. S postrachem dívali se na kladení základův a rostoucí zdi. Již i krovy byly na nich vzpírány, střecha sama vyvýšena — a z Rožmberka nesen kříž, aby na zítřek byl zatknut na nejvyšší kopku k zažehnání zlé vlády satanovy a jako světlé znamení, že panství ďábla přechází tím dnem v panství boží.

Zuřil satan, vztekali se ďáblové, a v poslední chvíli jali se raditi, kterak zmařiti dokončení chrámu a kláštera, a panství své obrániti. Prostředek k tomu byl na snadě. Zdi Vyššího Brodu zdvihaly se v údolí vltavském ne příliš vysoko nad břehem řeky. I nebylo třeba leč vystavěti hrázi, nadržeti vodu Vltavy a pak vytáhnouti najednou všechna stavidla. Po Vyšším Brodě bude tím veta, bude rázem vytopen!

I dala se černá čeládka v noci chutě do práce.

Ze všech konců Šumavy a jiných hor okolních přinášela hejna ďáblův ohromné skály a balvany, kupic je na sebe v obrovskou hradbu, hrázi to nesmírné velikosti. Nejvyšší vrchy podél Vltavy byly jí skorem po samo témě vroubeny, a tak asi hodinu nad Vyšším Brodem, kde měla býti závěrka a hlavní stavidla, vystavěna hlídka. Tam se postavil nejvyšší vládce podsvětí, pobádaje své poddané k rychlé práci. Nesměla se promeškat ani vteřina. Při ohromnosti díla blížila se valem chvíle, ve které moc ďáblů nad světem přestává — každým okamžikem se mohlo ozvati osudné kuropění, a pak bylo veta po všem a na vždycky. Již zbývalo postaviti jen poslední příčnou zeď, uzavříti hráz, nějakou dobu nadržeti valící se ohromné toky rozvodněné Vltavy a potom celou spoustu vod vypustiti na Vyšší Brod.

Ale obrovská práce byla i pro celé pluky čertů příliš veliká: udeřila první hodina s půlnoci, kohouti zapěli — a s děsným lomozem rozpadávalo se nedokončené dílo satanovo do Vltavy a kolem ní!

Vítkův Kámen.
Nakreslil K. Liebscher.

Divoce uháněly povětřím legie zlých duchů, bičovány jsouc svazkem bleskův od despoty, zuřícího, že neprovedly v čas, co zamýšlel. A nazítří zableskl se nad Vyšším Brodem kříž, do jehož obvodu nesměli více ďáblové se navrátit. —

Taková je pověst. Poutá se k těm ohromným skupinám skal, které dosud se zdvihají, po obou březích Vltavy od Vejtoně k Vyššímu Brodu připadajíce ne jako nahodilé dílo přírody, nýbrž jako úmyslně provedená stavba kyklopská. Miliony pravidelně lomených balvanů žulových nakupeny tu dílem v prostopádné stěny, dílem ve vrchy trosek, porostlých černým lesem jedlí, smrkův i borovic a dávajících veškeré té neveselé končině ráz divoké romantiky. Čertovou stěnou zove lid od pradávna tu spoustu skal, nad kterou nejvýše, celé té stavbě jaksi vévodíc, zdvihá se Čertova kazatelna.

A působí-li již pohled na toto mohutné dílo přírody neobyčejným dojmem, postarala se hospodyně světa, aby ještě jinými prostředky jej zvýšila: kolkolem spousty bělavých balvanů, prostupovaných vysokým černým lesem, dole pak hukot a dunění Vltavy, slyšitelné vůkol na hodinu cesty a ohlušující hřměním svým. Uprostřed hor a lesů pádí tu Vltava, jakoby sama se děsila tohoto zákoutí, jakoby prudkou touhou byla hnána do krajin veselejších. Ale hvozdy, ve kterých se zrodila, nechtějí tak snadno ji pustiti ze svého lůna. Tisíce balvanů jí metají do cesty, a zvláště tam, kde zdvihají se bašty Čertovy stěny, úží vrchy Vltavu, odpírajíce jí volný odchod. Ale Vltava nechce tady zůstati. Berouc se ku předu spádem prudkým a divokým, bije o balvany, řečiště její plnící, hučí hněvivě, duní a hřmí, že se chvějí břehy její i hvozdy okolní a hřímání její daleko se rozléhá krajinou plašíc od těch míst pozdního poutníka, jenž nezná původ ohlušujícího lomozu.

Zde jest nejsilnější originál k té části skvostné Smetanovy „Vltavy", ve které jsou hudebně zobrazeny vltavské peřeje.

Mezi Frimburkem a Vyšším Brodem jdou nejvýše a nejprudčeji. Cestou ani ne dvě míle dlouhou padá tu Vltava přes půl páta sta stop. Nikde není spád náhlý, nemění se ve vodopád, ale řečiště stále se níží a proudy stále tekou přes nesčetné balvany. Marny byly posud v těch místech pokusy učiniti řeku splavnou aspoň pro dříví plavené. Zasadili se o to jednou, ale

Čertova kazatelna.
Nakreslil K. Liebscher.

Vltava rozmetala tisíce dřev na břehy a mezi skály řečiště a do Krumlova nedostala se ani desátá jich část. Pod Čertovou stěnou zúžena jest Vltava nejvíce a její peřeje tu bouří nejvíce. Ať jdeš od Vyššího Brodu po levém břehu Vltavy, či vystoupíš po pravém nahoru na Čertovu kazatelnu, zdá se ti, že stále ti roste hluk pod nohama. Počáteční lomoz a hučení mění se v dunění a hřímání, jež sestouplá noc ještě dvojnásobí. Jeť tady v noci, jakoby zněly z daleka nepočetné obrovské zvony, a hlas jejich jakoby vždy více rostl a měnil se v ryk a děsící řvaní, kterým se až chvěje celá okolní zem. Divoká to mluva divokého skalstva a vod — večer zdá se tu, jakoby člověk se blížil samému podsvětí. —

Po pravém břehu vede nad Čertovu stěnu k Čertově kazatelně důmyslně založená silnice. Jakkoli se béře vysokými vrchy, jest její stoupání nepatrné, tak že se zdá, jakoby šla ne horami nýbrž planinou. Trpí však velikým nedostatkem tvrdého kamene. Skála okolní jest sice samá žula, ale řídká, měkká, snadno větrající a snadno se drtící. Při této její vlastnosti povstaly také ony tisíceré trhliny a trosky skal, jaké nyní jest viděti v Čertově stěně, vzniklé pouze větráním jednotlivých vrstev žuly. Na silnici naváží se ustavičně bělošedý štěrk žulový. Ale sotva jest navežen, drtí se pod koly vozů, tak že silnice je stále pokryta buď ohromnými vrstvami prachu nebo bláta. Všady po stranách viděti také buď nalámaný k různým potřebám kámen aneb aspoň stopy, že tu byl lámán. Příroda jest tu člověku pomocna všemožnými tvary balvanů na povrchu půdy ležících; schody, kvádry, podstavce ke křížům aneb i celé z kamene tesané kříže leží tu od samé přírody takřka připraveny a měkkost kamene usnadňuje kromě toho práci velice. Na jiných místech českého jihu jest arci žula té tvrdosti, jaká se jí obyčejně přikládá ve skutečnosti i v obraze.

Jel jsem po silnici na malém horském vozíku od Vyššího Brodu k Frimburku. Potkávali jsme mnoho lidí, venkovanů, všechny toho rázu, jaký rodí zdejší končiny. Těžká práce i vše-

liký trud života jsou jim takořka vryty do tváře. Mládí není znáti skorem ani na jediném — i ta děvčata i chlapci mají ve tváři výraz starobný. Muži jsou postavy nevelké, složité a dělají dojem lidí silných; ženské vypadají vesměs ustarale. — Cílem cesty mé nebyl však Frimburk, nýbrž zříceniny Vítkova Hrádku nad Frimburkem. Hora sv. Tomáše, která jej nese na temeni svém, jest jako obrovský uzel svazující Šumavu se skupinou hor novohradských a s celou další českomoravskou vysočinou, a Vítkův Hrádek či Vítkův Kámen na ní jako zakletý zámek, ve kterém se usadili duchové vyhynulého rodu, aby odtud hleděli na bývalé rozsáhlé panství své.

Vítkův Hrádek vábil mne k sobě ode dávna zvláštní mocí. Kdykoli jsem přehlížíval na mapě rozeseté po Čechách zříceniny hradův a dosud stojící hrady, vždy obracelo se oko bezděky tam k tomu poslednímu jižnímu pomezí a vždycky se upínalo k bodu, jenž značí trosku starého, valně již zapomínaného sídla růže pětilisté. Kolik nás jest, kteří jsme byli nahoře u zajímavého hrádku — ano kolik nás vůbec jest, kteří máme o něm jistou známost! Což na místech, která můžeme seznati krátkou vycházkou! Snad jsou o mnoho krásnější nežli jiná odlehlá; ale v tom právě spočívá půvab prodrati se a seznati to, co málo kdo zná — v tom jest půvab největší, nalézati ať skutečné neb i jen myšlenkové světy nové, do kterých dosud nikdo nevkročil.

Tihl jsem tedy k Vítkovu Kamenu, ale zdálo se, jakoby vše se proti mně zapřisáhlo, aby mně zabránilo dosažení cíle. Den před tím, kdy jsem doputoval do Vyššího Brodu, byl krásný a jasný: patřil k posledním již hezkým podzimním dnům v těch končinách. Ale když jsem vyjížděl z Brodu k Frimburku, počalo mžíti a kromě toho hustá mlha zakrývala celý nevelký obzor. A co znamená déšť a mlha na horách, ví každý, kdo se do nich vybral na výlet a zůstal deštěm a mlhou ukován v některém hostinci. Prorokováno mi špatné povětří — tedy úplný zmar výletu. Nicméně vylétl či po pravdě vyjel jsem přec. A hle,

duchové mlhy šumavské dávali výstražným hlasům ochotně za pravdu. Déšť překrásně houstl, mlha počala se váleti kolem hlavy v celých chumáčích, a vítr a zima snažily se učiniti cestu co možná příjemnou. Ale jeli jsme, jeli po silnici k Vejtoni, kde na vysokém chrámě gotickém hlásá pětilistá růže paměť Petra a Jana bratří Rožmberských, kteří tu vystavěli kapli a poustky pro klášterníky sv. Pavla. A jeli jsme dále k Frimburku, malému to horskému městečku, rozloženému před námi nad Vltavou v zeleném rámci luk, i slavili jsme do něho svůj vjezd v nejkrásnějším dešti.

Ohlížel jsem se po vrchu sv. Tomáše, který měl býti někde hned vedle. Někde byl, tolik jsem mohl býti jist. Ale kolem Frimburka byly všady po lesích rozvěšeny záclony mlh, zakrývajících naprosto všechen rozhled.

„Pojedeme k starému zámku," pravím k svému kočímu, užívaje běžného tam názvu Vítkova Kamene.

„Já ne," odpovídá kočí, a dodává důkladné: „Hí!" na koně.

Touto krátkou a velmi jasnou odpovědí byl jsem tak trochu přiveden z konceptu.

„A proč?" táži se po chvíli, když jsem se poněkud zpamatoval a rozpomněl na svou hodnost jakožto dočasný nájemce povozu.

„Protože je kůň spocen a nikdo z nás se nebude do takového tyranského kopce trmácet."

Rajská prostoto venkovská, jaký to přirozený, kulturou nepokažený duch vane tvou přímostí!

„Ale já pojedu!" řku na to podrážděn.

Jak mi bude lze tato ukvapená slova skutkem učiniti, jsem ovšem ani nepomyslil.

„Jak je libo," odpovídá kočí stoicky, „já zatím počkám v hospodě."

Chytil jsem hospodského.

„Chci jet na sv. Tomáše," pravím.

„Dobrá," odpovídá hospodský klidně.

Vltava u Čertovy stěny.

„Ale nemám vůz.“

„Já taky ne.“

„Obstaráte mi povoz.“

„A kdo pak by dnes jel! Děšť, mlha, do kopce, s kopce! Takhle některý den, až bude hezky.“

Mám referovati celou naši rozmluvu? Byla dosti zábavná — počal jsem totiž nabývati jistoty, že se buďto vůbec na sv. Tomáše a na Vítkův Kámen nedostanu, nebo že se tam musím odhodlati pěšky. Ale na štěstí skončila tím, že hospodský slíbil dodati mi koně a kočího, jestliže můj kočí půjčí vozík. A můj pan kočí byl aspoň tak blahosklonný, že vozík zapůjčil. A ejhle, jaký to obrat řízením božím! Co končím s hostinským dlouhé jednání, umirňuje se déšť a když starý frimburský kočí do vozíku zapřahá, počíná dolejší polovice tomášského vrchu se sebe stírati mlhy. I rozvila ve mně naděje, že přece jen se dostane

věštcům špatného počasí hanebného zklamání, a vydal jsem se s chutí na cestu ku prastarému sídlu Vítkoviců.

Můj frimburský kočí byl — jako vyšebrodský — pouhý Němec a lišil se od tohoto jen tím, že byl starý a řečný. Malý koník táhl nás do vysokého a širokého kopce co mohl po horské dosti pohodlné cestě, a tak jsme míjeli paseky a lesy, tíhnouce stálou klikatinou k temeni sv. Tomáše. A byla to cesta kromě trochu té zábavy trudná, neveselá.

Po celé vysoké hoře bylo pusto — všechno jako v některé hoře zakleté. Nikde ptáčka, nikde zpěváčka, nikde vůbec žádné živé bytosti. Jen jednou lekl se kůň, mihl se mu přes cestu malý dravec; kuna-li či tchoř, nebylo možná poznati; zmizel okamžitě. Jinak ani živočicha. Všady jen žulové, holé nebo mechem porostlé balvany, málo kde trochu země, silné vysoké kmeny jen ze šklabin skály vyrůstající. Z temného lesa příšerně vyzíraly trouchnící vysoké pařezy, nechávané v balvanech, aby se z nich udělalo trochu mrti novému mlází. Ve větvích stromů bylo úplně mrtvo, tak že dělala hora dojem až příšerný.

A čím výše jsme vystupovali, tím nevlídněji bylo kolem nás. Prodíralyť se lesem kusy mlžných mračen jako šedé utržené kusy velikého šatu, roznášené větrem a rozvěšované po stromech. A když jsme se blížili k temeni, houstla mlha a rozlévala se kolkolem co jediné vzdušné jezero i zahalovala nás posléze tak, že viděli jsme sotva na několik kroků před sebe. Počal také douti studený, mrazivý vítr, milý nám i nemilý. Milý tím, že na chvíli mlhu s cesty svál, nemilý, že prorážel oděv i všechny údy a velmi nepřívětivě nás pozdravoval od trosek hrádku pětilisté růže.

Konečně vyjížděli jsme z lesa na témě hory — ale marně pátralo oko, aby něco spatřilo. Dusiliť jsme se v mračnech, jež kolem nás a přes nás táhla v nejrozmanitějších podobách. Byly to proudy mlhy, hrozící utopiti všeliký dech, byla to každým mžikem se měnící těla duchů, bránících přístupu ke svému hrádku. Jen jedinou chvilkou protrhly se mlhy a nechaly mne

Vltavské peřeje nad Vyšším Brodem.
Nakreslil V. Brechler.

popatřiti na kus starých zdí. Jinak zůstával zcela blízký Vítkův Kámen úplně do nich zahalen, jakoby tajemná moc kolem něho byla ovinula plášť neproniknutelný.

Minuvše nově vystavěný kostelík a myslivnu zajeli jsme k hajnému, který tady má skrovnou hospodu. Používám té příležitosti, abych panu Václavu Erazmovi připomněl, že to jest již druhá hospoda, o které se v několika řádcích zmiňuju. Měl bych nyní podle daného mi naučení nejlepší příležitost psáti o starším hajném a mladší hajné, o bílé kávě a tvrdých rohlíkách, které nám byly předneseny, i o všelikých věcech jiných. Ale nedůvěřuje své dovednosti pustím i tuto vzácnou příležitost mimo sebe („Nešťastný člověče!“ šeptá za mnou pan Erazmus, probíraje se právě kterýmsi cestopisem) a zmíním se jen, jak seznal jsem Vítkův Hrádek, když vyšel jsem z hájovny sobě jej prohlédnout.

Byl jsem připraven, že v mlze bude mně spolehnouti se více na ruce než na oči. Ale duchové Vítkoviců způsobili mně milé překvapení: vyšel jsem z hájovny a Vítkův Hrádek stál přede mnou čistý, jasný, nezastíněný ani vločkem mlhy! Jako divem rozjasnilo se na chvíli — bylo mi, jakoby Vítkovici odměniti chtěli mou vytrvalost, jakoby mně nyní s úsměvem vítali na starém sídle svém, které před tím na zvýšení mé zvědavosti mlhou zastírali. Mým díkem tato kniha a všechny myšlenky cesty mé.

Zřícenina Vítkova Hrádku stojí na pasece, poseté žulovými, ze země na polo čnějícími balvany. Nedaleko před ní zmíněné již místo, zvané po kostelíku sv. Tomáše, za ní černý les. Objata jest z venčí čtverhrannou zdí, místy již valně pobořenou asi 70 kroků zdélí a 40 zšíří. Kratší dvě stěny obráceny jsou — pokud jsem se mohl vyznati — k východu a západu. V jihovýchodním úhlu zdi trčí trojhranná bašta, do které z vnitřního mezihradbí vedly dosud znalé dvéře. Vedle ní bývala asi hlavní brána ke hradu — nahražená nyní širokým průlomem.

V rohu severovýchodním lze pozorovati kulaté rumem naplněné místo, kdež podle jiných známých hradů stávati mohla kulatá věž. Od té po celé severní straně nádvoří znáti zbytky druhé vnitřní zdi.

Uprostřed prostoru, těmito zdmi objatého, stojí bývalý palác hradní. Tvoří pravidelný čtverec, v jehož rohu jihovýchodním stojí čtverhranná, ne příliš vysoká hlídka s jakousi hradební předprsní, jež má v základě podobu seseknutého trojúhelníka a sahá asi do dvou třetin výše hlásky. Vedou do ní schody z rozkazu krumlovské vrchnosti opravené. Celá troska jest poměrně zachována i znáti při ní ruku aspoň v nynějším jejím stavu ji chránící. Dík za to jejímu ochránci!

V této podobě stojí Vítkův Hrádek na mohutném horském kuželi jako věčná stráž duchů nad celou krajinou. S kterékoli strany k němu přicházíš, odevšad vidíš nad lesy jeho čtverhrannou, bedlivě po celém okolí se dívající hlásku, a sice buď na samém kuželi Tomášské hory nebo nad horským hřbetem, s kterým s jedné strany sv. Tomáš na pohled splývá. Za jasných dnů — buď v pozdním létě k večeru nebo v době lednové — viděti odtud daleko na vše strany, k jihu až na Alpy, k severu do zádolí budějovického. Vyhlídka moje byla však velice obmezena. Plynulyť kolem do kola mlhy, šetříce jen na chvíli samotného hrádku a valíce se i na něj opětně, sotva že jsem si jej prohlédl. Zadul vítr a mlhy se po něm opět rozvěsily — tak šeré a oku neproniknutelné jako jeho minulost.

Neví nikdo, kdy a od kterého Vítka byl založen, nikdo nezná jeho osudy. Z jeho jména známo pouze, že byl vystavěn od některého z prvních Vítkovicův a rovněž tak povědomo, že byl obydlen ještě počátkem války třicetileté. Pak zpustl.

Stál asi půl tisíce let — ale celá ta doba jest nám u něho jediným neproniknutelným závojem mlhy. Známo pouze, že blízký kostelík vystavěn byl v první polovině čtrnáctého věku od Petra Rožmberka ke cti Božího těla, a v šestnáctém století

přestavěn a posvěcen sv. Tomáši. Pak byl opuštěn a pobořen — ale dnes na jeho místě zdvihá se úhledná nová budova.

Vítkův Kámen byl pomezným hradem Vítkovického — zvláště Rožmberského panství proti Rakousům, a pomezným hradem království našeho vůbec. Patřil k menším hradům — zůstal asi od svého založení po všechny doby v prvotní své rozloze, leda že měnil částečně zevní podobu svých stavení. —

Prošel, prolezl jsem Hrádek ve všech jeho koutech, spočítal jsem také dle „pamětní knihy“ u hajného vyložené na prstech Čechy, kteří jej navštívili, a měl jsem se k odchodu.

Kouzla, které mne k němu vábilo, nepozbyl Hrádek, když jsem jej seznal. Naopak stal se mi neobyčejně milým, a kdykoli na něj vzpomínám, vidím jej před sebou ne v mlhách, nýbrž jasný, světlý, jak mne pozdravil, když jsem vyšel naň popatřit, a jak se loučil se mnou s vysokého stolce svého, když jsem za slunečního odpoledne odjížděl z Frimburka do Kopřivnice čili Nesselbachu, který také jednou dán byl od Rožmberků vyšebrodskému klášteru.

Pak jsme se rozloučili s mým ctěným vyšebrodským kočím jako Abraham s Lotem. On jel v pravo do Vyššího Brodu, já kráčel v levo po bývalé staré silnici od Kopřivnice ke Krumlovu. Přál jsem sobě toužebně dostati se tam do večera. Ale dorazil jsem do města dosti pozdě v noci. Spěchalť jsem, dokud mne cesta vedla polmi. Když ale jsem se dostal na silnici do klidného krásného údolí vltavského, nechvátal jsem více, nýbrž hleděl užiti půvabného večera, obrážejícího se v šírém tichém toku Vltavy.

Jaký to rozdíl téže řeky pod Čertovou stěnou a zde nad Krumlovem! Tam všechno tříštící bouřlivá divokost — zde úplný mír, ten klid a mír, který tak blaze dělá duši lidské, když se v ní uhostí aspoň na chvíli. Jeť mír svěží dech hlubokého stínu, jenž ovane člověka uprostřed denního žáru a klopotu, jeť van perutí andělů, když nesou tomuto světu pozdrav ze světů hvězd,

kde není říše jeho rušena ani jediným zasyčením osudné, děsné zloby člověka. —

Již dlouho svítily hvězdy na nebi, když jsem se dostal ku kterémusi konci daleko se táhnoucích ulic krumlovských. — V dumání a myšlenkách chodil a bloudil jsem jimi až k samé půlnoci.

Prachatice.

Když zapřede se mladá mysl do děje románu historického a zapomínajíc na všechen okolní svět vidí kolem sebe vzdušné postavy věků minulých, jak živé a vroucí ozývá se v ní přání, aby jí bylo možná uvidět aspoň nějakou část těch dnů, ve kterých trpěl nebo k slávě se ubíral její rek! Život těch dob okem seznat arci nemožno. Pět, šest, aneb aspoň dvě, tři století uplynula, a co živo bylo tehdáž, kde nyní to nalézti? Leda v prachu, nebo v tom věčně trvajícím přetvaru, kterým dnes je květem rostliny co bylo před léty, před dávnými věky, částí líčka spanilé bytosti anebo snad jen částkou jejího střevíčku. —

A jako není možná žádným kouzlem přivábiti na okamžik do našich dob oněch bývalých dnů tichý klid a šumný rej, podobně nelze uviděti nezměněné onoho života rejdiště. Nejen v městech a místech, i v celých krajích hospodaří čas dle vůle své a mění znenáhla půdy a krajin vzhled, budovám často dává i v jediném věku jinou tvářnost. Ruka lidská stejně mu jest na pomoc jak občasný bouřný a zkázný ples živlův, a marně

bychom hledali dnes jediné město, které by trvalo v téže podobě jako před léty dávnými. Snad zachovalo se roztřídění jeho, ale jinak člověk svá díla stále měnící vtiskl jim pečeť od prvotní valně rozdílnou.

Ale člověku stačívá, když aspoň část přání se mu vyplní, a mysl do věků dávných zamilovaná spokojí se, když sezná aspoň hlavní ráz bývalých měst a hradů — často i když shledne aspoň místa, na nichž jednotlivá sídla stávala. V zemích českých možno posud upokojiti toto přání. Zachovalť se nám přese všechny bouře a slepé neb i svévolné rušení starých budov tolik památek stavebních, že třeba jen snášet a spojovati v mysli, co po jednotlivých místech rozeseto. A sám český jih vykazuje se posud tak hojným počtem svědků dob uplynulých, nad hlavami pokolení dávno před námi povstalých a dávno již také zapadlých, žeť putujícímu nejednou se zdá, jakoby kráčel ve středověku aneb aspoň v prvních dobách věku nového.

Až do prvních třiceti let nynějšího věku devatenáctého poskytovaly zvláště Prachatice obraz dávných měst, vyznačujíce se při tom zvláštností, tou měrou a tou rozsáhlostí v Čechách pouze jim vlastní. Prosty jsouce tehda staveb, jež připojilo k nim posledních padesáte let, objaty byly pásmem hradeb, utvrzených kulatými baštami, a kolem vysokého velebného chrámu a na čtverhranném náměstí stály hrdé domy patriciův prachatických, okrášlené v průčelí svém vesměs malbami. — Ohromný požár z roku 1832 tento zajímavý ráz města valně pozměnil. Lehloť skoro celé popelem a nedostávalo se pak ani majetku ani vůle, aby domy vyzdviženy byly opět tím způsobem a tím nákladem, jak tu stávaly na konci věku 16. a na počátku 17. Ale ještě do nynějška zachovalo se mnoho stop bývalého vzhledu Prachatic, tak že na základě jich možno jest obrazotvornosti vykouzliti sobě dosti spolehlivý obraz města jak druhdy se jevilo, kdy mimo Prahu bylo snad nejbohatším obchodním městem českým.

Pohled na starou čásť Prachatic.

Mělyť Prachatice od nepaměti do jisté doby výhradné právo ke skladu soli, která z Pasova do nich se donášela a odtud zásobovala celé Čechy, Moravu, ale i Slezsko. Naproti tomu vyvážely se z Prachatic do Pasova všeho druhu potraviny. Tento obchod byl pro obojí sousední země tak důležit, že Prachatice a Pasov zůstávaly téměř vyňaty ze státních smluv a zákazů, jež platily všem ostatním částem země. A když přece bylo s jedné či druhé strany na některé město naléháno, aby stavilo své spojení s druhým, málo prospěly rozkazy: potřeba nevyhnutelná věděla, kterak sobě i přes ně pomoci. Legáti svaté stolice mohli sebe více brániti Pasovským ve válkách husitských a za Jiří Poděbrada, aby nedodávali sůl zemi, kterou hleděno pokořiti, a marně hrozili i stíhali je klatbami: Pasovští dodávali sůl do Prachatic právě tak, jako dříve a podobně zasýlali Prachatičtí obilí, máslo, sýr, dobytek, med a medovinu a všechny jiné potraviny, i když pro neúrodu bývalo zakázáno obilí ze země vyvážeti. Ano Prachaticům bývala tato volnost v zemských zákazech výslovně vyhrazována.

A veškeren ten obchod, jenž trval až do počátku 17. věku v rozsáhlosti ohromné, děl se po jediné úzké stezce horské, po které sotva že dva soumaři vedle sebe mohli se ubírati. Vozem jeti bylo nemožno, pouze honci a krosnáři přenášeli celé ty spousty potravin a soli. Ale jakkoliv byla stezka utvořena jen z tesaných trámů, vždycky do čtverce do sebe zaklíněných a kamením vyplněných, jakkoliv obtížno bylo po ní choditi a často — zvláště z jara a na podzim — bývala vodami strhána a honcům bylo dělati daleké obcházky horami, pro houště a lesy téměř nepropustnými, nazývali ji přece velmi rádi Zlatou stezkou.

Bylať jim a zvláště Prachaticům skoro nikdy nepřesýchajícím pramenem zlata, jehož sobě Prachatice i Pasov hájily se stejným úsilím, s jakým hleděla jej překopati mnohá jiná města česká i německá.

Dnes arci jinak jest.

Pro zmáhající se potřebu nebylo Prachatickým možná na vždycky uchrániti velikou svou výsadu. Třicetiletá válka zasadila jí hlavní ránu, pozdější patenty císařské — zvláště Leopoldův z roku 1692 — odčinily ji a tím hlavní bohatství z Prachatic naprosto. Dnes jediná zevní upomínka trvá na bývalý veliký obchod města, tajícího se v kotlině devatera vrchů, co stádo laní na chráněném místě pospolu ležících: po desáté hodině večer rozezní se týž zvonek s téže věže gotického dómu, který druhdy po celé věky zvoníval v noci od desáté do jedenácté, aby honci a krosnáři po zvuku jeho od Pasova jdouce, nezbloudili v horách a neztratili život svůj . . .

I.

Z daleka již — zvláště od Krumlova se blížícímu — kyne z Prachatic velebná stavba dómu, rušená v architektonické jednotě své jen zakončením vyšší věže. Místo štíhlé k oblakům tíhnoucí střechy pokryta jest pravým čepcem z bílého plechu, jehož úžasná nevhodnost teprve náležitě bije do očí, když upjatému zraku se objevuje veškera ostatní budova. Jeť prachatický chrám krásná stavba gotická o vysoké strmé střeše, šerý, starobylý věkem i vzezřením. K němu nezbytně slušela by věž směle do výše vystupující, slušela by k němu i slohem chrámu i z jisté vnitřní nutnosti; neboť spousta střechy chrámové má býti převýšena, jaksi mírněna a vyrovnána věží vysoko nad střechu chrámu vystupující.

Pokud sahají zdi věže, bylo vyhověno této nutnosti a dojista dříve byla také střecha věže provedena dle celkové povahy této věže a vůbec věží gotických, sebe i zrak do výše nesoucích. Ale při posledním ohromném požáru, který v městě ušetřil jen hlavních budov chrámových a několika domů, chytil také krov věže a shořel. Neznalost a snad i nedostatek hmotných prostředků, pokryly věž zmíněným čepcem plechovým,

jehož brzké odstranění tím více žádoucí jest, čím krásnější jeví se veškera ostatní stavba chrámová.

Druhá věž zůstala nízká.

Zvláštní pozornost poutá k sobě hvězdovitá klenba kostela. Postrádajíc všelikých hlavních pasův oporných, vystupuje do oblouku pouze plochami osmihranných hvězd, velmi uměle sestrojených a na vzájem se podpírajících. — Snad jest to práce proslulých mistrů českých Petra a Jana z Prachatic, jejichž jméno zvěčněno a jimiž pověst českých stavitelů ve středověku daleko rozšířena stavbou Štěpánského chrámu a zvláště věže Štěpánské ve Vídni. Doba, ve které podobné klenby gotické, vynalezené od českých mistrů, počínaly se v jižních Čechách stavěti — první část věku patnáctého — by s tím se shodovala.

K bývalé sakristii, která se nalézala v postranní lodi na straně evangelia, víže se hrozná památka. Když rozplanuly po Čechách války husitské, hleděl Žižka zvětšiti moc kalicha pojištěním sobě Prachatic. Přitrhl k městu, zmocnil se ho a obdržel od obce slib, že čtyřem artikulům pražským odporovati nebudou. Tou dobou dral se do Čech císař Sigmund. Pražané oblehli Vyšehrad a Sigmund chtěje osvoboditi jej, spěchal mu s lidem válečným na pomoc, ale poražen byl pod Vyšehradem, který mezi tím již na smlouvu byl vzdal. Prachatice patřily vyšehradské kapitole, i jest velice pravdě podobno, že i po slibu svém, který daly Žižkovi, posílaly po Vltavě pomoc a podporu tísněnému místu. Že v slibu věrně nestály, svědčí ta okolnost, že se jaly stíhati kališníky, sotva Žižka odtrhl od jejich zdí. V osudné horlivosti zašly tak daleko, že několik husitův upálily. Tím vším podrážděn, vrátil se Žižka k Prachaticům. Slíbil městu, že ho úplně ušetří, vzdá-li se. Obec tak neučinila. I vzal Žižka Prachatice mocí, nezkazil jich sice, ale hroznou pokutou stihl vinníky: do kostelní sakristie zavřeno bylo 85 měšťanův, a naneseno tam látky hořlavé, kteráž pak zapálena jest hořící smolou, metanou oknem na hlavy zavřených.

Radnice prachatická.

Všech 85 bylo upáleno — dnes ještě ukazuje se v okně mříže, prohnutá zoufalou silou těch, kteří ji chtěli vyvrátit, aby oknem, možno-li, z plamenů se zachránili. Nad udušenými a upálenými prolomili Táboři klenutí sakristie a kamením a rumem je zasypali do velikého společného hrobu . . . Hrozná to odveta za smrt kališných, před tím v městě stejnou smrtí popravených.

Dvéře chrámu, u něhož venku postavena jest kropenka, vykazovaly druhdy bohatou práci řezbářskou, polovypuklé postavy apoštolů; nyní oko na nich spatřuje již jen stopy okrasy bývalé. Lavice kostelní — z r. 1546. — ozdobeny jsou rovněž prací řezbářskou, kruchta chová pozoruhodný starý obraz bratrstva literáckého, které se tu utvořilo ve středověku při proslulých školách prachatických. V lodi kostelní viděti obraz bičování Krista, provedený polovypuklou řezbou v mramoru. Má nahoře nápis český; stolice kostelní nápisy jen německé.

Ale nejen tím, co viděti uvnitř a zvenčí, zajímavý jest chrám prachatický; znamenitý jest i krov jeho, řadící se k těm několika chrámovým krovům v Čechách, na které, jak se praví, potřeba bylo celých lesů. Hledícímu naň jeví se pro výšku a mnohost trámů pravým lesem tesaných dřev; znalec obdivuje se důmyslu, s jakým zřízen byl. Ačkoli tíže křidlicového krytu jest ohromná, užito přece vesměs trámů lehkých, ale tak důmyslně a s přísnou pravidelností sestavených a vzájemně se opírajících, že elastický skorem krov nésti může veškerou tíhu lehce — by pozorovatel bezmála řekl, že i s jakousi elegancí.

Kolem kostela býval, jako druhdy všude, hřbitov s kostnicí. Na domě za hlavním oltářem kostela jest pamětihodný sgrafitový obraz (vyrýsovaný v omítce). Představuje večeři Páně. Postavy vytvořeny s patrnou umělostí, krásná je zvláště hlava Kristova. Okolím svým i způsobem provedení patří dílo toto — jež bohužel příliš nepovšimnuto zůstává a jen samou pevností omítky se drží, nijak jinak nejsouc chráněno — do věku XVI. nebo nanejvýše do prvních let věku XVII. Tehda pěstován

tento způsob okras domovních, a zámožnost Prachatičanů dopouštěla, prováděti je na domech patricijských. Válka třicetiletá jednak zahubila na dlouhou dobu všechen smysl pro umění, jednak podvrátila všechno bohatství obce prachatické i jejích sousedů tak, že od té doby již jen zachovány mohly býti v městě zbytky a stopy umění, v kterém dříve obecně si libováno. Přidáno k němu nebylo od té doby nic. Dům sám jest z roku 1563.; možná dost, že z téhož roku jest i kresba.

K bezprostřednímu obvodu kostela — místnímu a druhdy i duchovnímu — patří památný dům. Spatříš jej a mysl se ti pohne, uslyšíš-li z nenaděje, že jest škola, v které byli v Prachaticích na učení literním Jan Hus a Jan Žižka.

Že Hus sem chodil a v Prachaticích i na učení trval, nabyv dříve asi prvních vědomostí v rodišti svém, možno považovati za nepochybno.

I kdyby jiných pamětí o tom se nebylo zachovalo, živá mezi lidem doposud se udržující tradice jest důkazem dostatečným. Ale i veškera pravdě podobnost tomu svědčí. Bylať učení prachatické — jež bychom s jistou licencí přirovnati mohli k nynějšímu stupni našich středních škol — proslulé po Čechách; při nepatrné vzdálenosti Husince od Prachatic čerpal pozdější mistr dojista základní vzdělání své ze zdroje tak blízkého.

Rovněž tak neodpírá nijakž pravdě, že Jan Žižka mohl navštěvovati školu prachatickou. Hledí-li se k nepopíratelnému vzdělání Žižkovu, nade vši pochybnost patrnému z dopisův jeho i ze složení válečného chorálu „Kdož jste boží bojovníci“, nutno přímo a bez odporu za to míti, že také on nabyl vzdělání svého na některé přednější škole, jež kvetly v Čechách z doby Karlovy. V Čechách jižních nebylo pak té doby školy lepší nad prachatickou, i jest aspoň velice možno, co tradice tvrdí, že Žižka tuto školu navštěvoval a již tím byl hned z mládí vrstevníkem a snad přítelem mistra Jana Husi, jehož smrt dovedl pomstiti k úděsu veškery střední i západní Evropy.

Svědčila by tomu konečně i jedna okolnost, dojista pozoruhodná; dvakráte zmocnil se Žižka Prachatic a podruhé velice rozhořčen; nicméně ušetřil města, ušetřil i kostela, stihnuv hroznou pokutou jen oněch 85 měšťanů, kteří asi tvořili v městě stranu vládnoucí, Žižkovi i učení Husovu vášnivě nepřátelskou. Byla tedy dojista mocná pohnutka, která i při hněvu jeho zabránila lidu táborskému, aby nepřátelské město nezkazil — a dostatečnou pohnutkou mohla býti vzpomínka Žižkova, že v Prachaticích býval bytem a na učení literním.

Jistota, že Jan Hus školu prachatickou navštěvoval a velmi k pravdě podobná domněnka, že spolu s ním býval zde Jan Žižka, působí mocně při pohledu na starou školu prachatickou. Není věru třeba umělého rozchvívání se, aniž nějakého citlivůstkářství, aby mysl pohledem na takovou budovu se vzrušila. I chladnou jinak povahou, pokud jen není prosta vroucnosti k velikým dobám minulosti národní, projede zachvění, a roj myšlenek i nejrůznějších citů vzbudí se v mysli, hledící takměř na počáteční nenáhlý rozvoj duchův, kteří později otřásali skoro celým dílem světa...

Domek Husův, jak v Prachaticích nazývají bývalou školu, samou stavbou vydává svědectví, že nebyl obyčejným domem měšťanským, nýbrž školou. Jest o jednom patře. Přízemí chová nyní světnici a dvě komory, ale klenutí svědčí, že toto rozdělení jest z pozdějších dob, a že byla zde druhdy veliká síň, podobná mazhauzům čili palácovým síním měšťanským. Do prvého patra vedou prostranné, pohodlné schody, po kterých se vstupuje do velké předsíně, a odtud do jednotlivých světnic. Tradice praví, že za starých dob o zeleném čtvrtku a velkém pátku chodívali lidé do této školy se bičovat; povaha doby, jež žila takměř jen v oboru víry a plodila nejen nejtvrdší askesi jednotlivců, nýbrž i zástupy veřejných flagellantů, tomu neodpírá. —

Veškerému pravidelně vyměřenému náměstí vévodí dvoupatrová radnice, nad všechny ostatní domy vysoko vynikající a doposud četné stopy i zevní nádhery na sobě nesoucí. Za-

ložením a provedením patří ku stavbám renaissance, která v XVI. věku zvláště v jižních Čechách na panstvích Rožmberských a Hradeckých velice se rozšířila. Stavba tak zvané nové části zámku jindřichohradeckého vzorna jest přísně uměleckým provedením svým, a zůstane povždy vydatným předmětem studia i jednou z předních památek stavebních onoho věku. Při radnici prachatické jsou ve stavbě arci již stopy směru poněkud praktického, který zákonův uměleckých bývá škůdcem zlým. Za to průčelí budovy vykazuje se zvláštností, která Vlachům, tehda v Čechách stavějícím, zdála se býti namnoze podstatnou součástkou jejich slohu italského.

Radnice jest totiž od římsy až mezi okna přízemní pokryta velmi umělým sgrafitem, a sice nejen ozdobami arabeskovými, nýbrž i celými obrazy, postavami allegorickými, soudními scénami ze starého zákona, a jinými i dle samostatného ponětí vytvořenými skupinami. Obrazy střídají se s nápisy — mezi nimiž není jediného německého. Radnice stavěna byla r. 1570. a následujícího, kdy pod Vilémem z Rožmberka Prachatice dostoupily vrcholu svého bohatství. Nápisy jsou dílem české, dílem latinské; německého tu neviděti. Nade vchodem radnice zasazen z kamene tesaný znak města Prachatic, bílý to lev, držící klíče.

Uprostřed oken přízemných jest obraz, na němž soudce dar od boháče přijímá a chudého odsuzuje — ale smrt v podobě kostlivce sahá již po něm za jeho skutek. Nápis český u obrazu umístěný zní takto:

Kdoz pro dary krziwie saudiſſ chudeho
Wytrhnu tie z ſoudu y z lidu meho
Nemuziete prawa oſudu zbyti
Gehoz co ziwo geſt nemuž ugijti.

Na druhém, protějším obraze svádí smrt soudce s boháčem, an chudý se na ně dívá. Nápis, opětně český, zakryt jest rakouským dvouhlavým orlem, a kdo jej kázal tam vyvěsiti, jednal více úmyslně než z potřeby. Klassická jsou však slova k zastře-

nému nápisu příslušící. Na radnici, na místě práva jsouce napsána, s velikou přísností a prostotou praví:

Bohaty wida zle wyhne ſe,
Chudy przed ſe jda w ſſkodu uwalj ſe,
Prawem každy newinny bywa dawen,
Skrz dary winny bywa pomſty zbawen.
Prawo pawučinie ſe przirownawa
Giž brauk prorazj, muſſka w nj zuſtawa.

Pod okny prvního patra umístěné nápisy vztahují se k poměrům a povinnostem občanským, každý jistou náuku hlásajíce. Vyňaty jsou z Aristotela, však podány jazykem latinským, tehdejší doby i v Prachaticích nad jazyk německý známým. Erb Viléma z Rožmberka pod okny druhého patra hlásá sestavením svým, že proveden již v době, kdy tento velmož podle Václava Březana přihlásil se ke svým domnělým příbuzným italským knížatům Ursinům a počal užívati erbu jejich: rozdělený štít má ve svém hořejším poli červenou růži v bílém poli a dole tolikéž červené tři proudy v poli bílém nesoucí. Slávy tím doplněním erbu růže pětilistá nenabyla; radovati se mohla jen italská knížata, že tak nenadálý veliký přítel se k nim přihlásil.

Uprostřed oken prvního patra zobrazen muž veliký zabíjející draka nespravedlnosti a bezpraví. Ovšem — doplniti k tomu snad slušno, co praví dolní epigram: Právo pavučině se přirovnává, jíž brouk proráží, muška v ní zůstává. — Na levo a na pravo od zpomenutého znaku jest několik obrazů, vztahujících se vesměs k soudu pravému a nepravému Na pravo od znaku zobrazeno dvanácte konšelů, sedících v soudě; před nimi stojí dva mužové, žalující a žalovaný. Vedlejší pak obraz představuje následek soudu a sudictví: jeden muž leží na lavici a drou mu kůži s ramen, druhého pak drou celého. Jak by bylo dobře, kdyby tak na všech budovách soudův občanských byla namalována takováto výstraha lidem chtějícím se souditi! — Na pravo od znaku vypodobněno přepadení Zuzany v lázni od starších

židovských, a vedle toho starší židovští před Danielem. Obraz vedlejší podává známý soud Šalomounův.

Mezi okny druhého patra jsou ponejvíce arabesky; jen na jednom místě vyobrazena allegorie neznámého významu; stojí tam muž, držící v ústech meč a lilie, v pravici měšec, z levice sypaje peníze. Na prsou má lví hlavu, levá jeho noha jest medvědí. Pod tím jest název latinský, jenž dí: „Užívej mne a budeš žíti; touži po prázdni jara, uč se užívati, a chceš-li žíti, žij dlouho.“ Nahoře nad okny druhého patra hned pod římsou, viděti osm allegorických postav ctností: trpělivost — žena sedící pod stromem a mající u nohou beránka; opatrnost — žena hubící baziliška tím, že zachytí obraz jeho v zrcadle a dává mu naň pohlédnouti; láska — žena vztahující ruce po dítkách k ní spěchajících; spravedlnost a víra vyobrazeny způsobem obvyklým, naděje — žena mající ruce spoutané a pohlížející k nebesům; udatnost drží lva na řetěze, střídmost vylévá nápoj, kdežto jakési zvíře jde k míse.

II.

Jako radnice, skvěly se druhdy malbami, kresbami a nápisy všechny patricijské domy města. Požár — bezpochyby i netečnost a bázeň před nákladem na obnovu, největší díl jich zničily.

Ze všech prachatických domů soukromých jest nejvíce pozoruhodný dvoupatrový dům, na náměstí o charakteristickém štítu vížkovém. Druhdy byl celý pokryt malbami, z těch ale zůstaly do našich dnů pouze malby v prvním jeho patře. Vystupující pod okny druhého patra stříšková římsa kryje výklenky nad okny prvního patra, v nichž vypodobněni jsou králové čeští od Václava IV. po Rudolfa II., tedy kromě těchto dvou ještě Sigmund, Albrecht, Ladislav, Jiří z Poděbrad, Vladislav II., Ludvík, Ferdinand I. a Maximilián. Mezi okny prvního patra jsou allegorické postavy Spravedlnosti, Trpě-

livosti, Opatrnosti a Udatnosti. Pod prostředními okny nalézá se český lev, na pravo od něho říšský orel, na levo znak prachatický. S obou stran českého lva jsou allegorie Slávy (genius podávající geniovi korunu) a Vítězství (postava s polnicí). Český nápis na tomto domě zachovaný dí, že „r. 1604. vystavěl dům tento mistr Josef Fargit, měštěnín z Českých Budějic pro Tomáše Sytra z Volar a Kateřinu, manželku jeho." Proč dnes naši stavitelé nedávají na domy takové české nápisy? Jak by tím oživili zdě jinak docela zamlklé?

Oko příchozího obrací k sobě rovněž pivovár, stojící na náměstí v řadě naproti radnici. Po celém dlouhém poli pod okny prvního patra zobrazena tu bitva, jež dle zbraní se může považovati za bitvu s Turky, ač se tady husitskou nazývá. Nad ní, mezi okny, jsou čtyry postavy bojovníků ze 16. věku. Na druhé straně pivováru, za nímž další řada domův ustupuje do pozadí, vypodobněni jsou vůdce ve stanu spící a jiní dva muži ve stanu popíjející; nad nimi postavy žoldnéře a muže s kuklou šaška a s korbelem v ruce. Patrně obrazová satira na nebdělost a lehkovážnost vůdcův.

Ve štítě rohového domu, mimo nějž se jde z náměstí k bývalé bráně hořejší — na staré to solnici — vymalován velký znak posledních Rožmberkův, jezdec totiž v železném odění na cválajícím koni s vytaseným mečem v pravici a Rožmberskou pětilistou růží ve štítě. Týž dům prozrazuje téhož stavitele jako několik domů v Krumlově. Nad přízemí vystupují ze zdi kameny a spojeny jsouce malými oblouky, nesou vystavěnou na nich zeď prvního patra, které tím způsobem vystoupilo značně do předu, a tak z přízemí jaksi vyvěšeno jest. Pět růží pětilistých označuje jej pak určitě za dům, vystavěný nákladem Rožmberským.

Ještě na několika jiných domech jsou obrazy a stopy jiného sgrafita, jak jej zaznamenal prof. J. B. Miltner ve své důkladné monografii, a není pochyby, že pod vápnem našla by se ještě celá pole maleb, snad i dosti zachovaných. Podobně sem a tam

Vltava nad Krumlovem.

Nakreslil V. Brechler.

čísti možná ještě české nápisy na domech — arci jen ty, které byly vtesány do kamene a ušly vápnu, mimo čoud kouře také stopy minulosti zastírajícímu. Byly vesměs i s malbami a jinými způsoby ozdob prací Vlachův, kteří od mistra stavitele až do přidavače stavěli budovy Rožmberské a zvláště v Prachaticích, jak se podobá, utvořili malou kolonii. Vlach Torniak z Bondu, — dle jména původu slovanského — v Prachaticích usedlý, dal také označiti na kašně zvláštním nápisem, že on ji postavil.

Město objato bylo pásem hradeb a kulatými baštami. Dvě brány a snad jednotlivé fortny, jakož doposud pod kostelem se spatřuje, vedly do něho. Z celého bývalého opevnění, uzavírajícího město i zámek v městě se nacházející, krásně zachovalá jest mohutná brána dolejší. Prostornost její svědčí, že byla stavěna později, než brány četných jiných měst českých z doby Otokarovy a husitské, kterými sotva jedinému vozu bylo možná se prodrati. Ale volnost, jakou v sobě nechávala brána ke vstupu do města, s dostatek byla vyrovnána její opevněním. Jest dvojitá. Přední část její vykazuje se mocným cimbuřím a druhdy padacím mostem. Ve štítu má podobný veliký erb Rožmberský, jaký viděti na solnici. Druhá část brány, a sice opět dvojitá, uzavírána byla druhým zvláštním padacím mostem. Celek brány představuje pravou tvrz — i pochopitelno jest, proč vojsko císařské ve válce české dostalo se do města dříve a snáze přes ostatní hradby nežli branou, k jejíž vzetí by tehda bývalo třeba zvláštního obležení.

Neméně nežli vnějšky domů zajímavy jsou také jejich vnitřky jednak obrazy, jednak způsobem stavby. Pod některými nalézají se dosud veliké až i dvoupatrové sklepy — suché a čisté — bývalá to skladiště soli. První patra starých budov jsou vesměs klenutá, leckde viděti zachované krásné klenutí gotické a pod. Bohužel také již sem vtírají se stavby nové, zatlačujíce mnohdy velmi cenné zbytky gotiky a zvláště renaissance. Staré patricijské domy v Prachaticích svědčí také do dneška o neobyčejné zámožnosti měšťanstva v dobách bývalých. Poslední veliký požár

zničil velmi mnoho, ale prostorné síně a světnice, mocné, pevné zdi i všude patrné pohodlí, jehož při stavbě domů zde hleděno, mluví zřetelně, jaké bohatství tu mívalo sídlo své. Sváděno bylo do Prachatic Zlatou stezkou, a snášeno těmi prosticemi — bečkami — které honci a krosnáři nosili po horách z Pasova.

Dějiny Prachatic až do války třicetileté jsou dějinami solního obchodu, který se děl po Zlaté stezce; rozkvět jeho i chvilkové chřadnutí obrážely se vždycky zřetelně i na městě. Jakého býval rozsahu, možno dostatečně poznati z té jediné okolnosti, že sama obec mívala z něho přes 100.000 kop důchodů. Zisk soukromníků přirozeným způsobem tyto důchody městské několikráte ještě převyšoval. Obchod solní měl v Prachaticích svůj hlavní stan od nepaměti.

Pokud sahají známosti historické, náležely Prachatice vyšehradské kapitule, která brala ze cla na sůl hlavní užitek. Později — když přehnala se přes ně bouře válek husitských — prohlášeny za královské komorní město, za nedlouho však octly se v držení soukromníků, z nichž první se připomíná Jan Sedlecký. Když Petr Vok z Rožmberka prodal Krumlov císaři Rudolfovi, postoupil mu zároveň Prachatice. Ty ale nasytily se již dost poddanosti, kterou při bohatství svém spíše jen dle jména snášely a z pokladů svých vydláždily sobě cestu k neodvislosti. Podařilo se obci, že byla přijata r. 1608 do měst královských; věnovala totiž J. MCské. bezmála deset tisíc kop na všeliké potřeby. Nějakou tu kopu dala zároveň tajné radě císařově Zikmundu Měsíčkovi, který už pak vynašel neobyčejné množství důvodů, pro které bylo nezbytně třeba Prachatice povýšiti a je přijmouti ku právu třetího hlasu; čemuž J. MCská více neodporovala.

Ale již již vypršel čas štěstí a slávy Prachatic. Všechny pře s okolními městy a pány jako s Budějovickými, Jakubem Čemínem, Klatovskými, Píseckými, Netolickými, Sušickými, Vimberskými, Záblatskými a jinými — kteříž rádi by bývali nějaký proud solních prostic k sobě vedli — dopadly Pracha-

ticím na základě starých privilegií a nově ražených českých grošů dobře a Prachatice vždy obhájily právo i nadpráví své. Ale válka třicetiletá podvrátila moc a zámožnost města. Jako sta jiných obcí, zničeny v té době hmotně i Prachatice a poddanost, z které sotva se vybavily, vrhla na ně opět své pouto.

Od té doby zůstávaly Prachatice již jen stínem bývalé moci své a další dějiny jejich ve věku 17. a 18. jsou většinou dějinami násilného obracení na víru římsko-katolickou, v němž bylo obyvatelstvu hrozně strádati, a dějinami sporů s vrchností zvláště o lovčí právo Rámě světské a církevní (poslední vedené otci jesuity, kterým Prachatičané s dovolením a rozkazem Petra Voka z Rožmberka přestali platit 1000 kop míš. ročního důchodu) hospodařila tu stejně hrozně.

Obci prachatické náležely veliké lesy, a proto, jakož by prostý rozum myslil, i všechna ta zvěř létavá a běhavá, která se v lesích hostila. Ale vrchnost rozsoudila, že nejenom lidé na jejím panství se nalézající, ale i veškeren živočich jest jejím poddaným. Z té příčiny prohlásila, že lovčí právo v lesích i polích prachatických právem božským a lidským patří pouze jí. Čehož k náležitému dotvrzení jeden městský synek jako »pytlák« ihned od knížecího myslivce byl zastřelen a městský myslivec do železukován. Marně se domáhala obec, aby zachována byla při lovčím právu. V té době, kdy kolem panských obor i panských lesů stavěny byly šibenice na okamžité ortelování pytláků, v té době, kdy i sám místodržitel český hrabě Špork vyplatit se musil 30.000 zlat. za to, že zastřelil v brandýské oboře císařské vyběhlého bílého jelena — načež si dal dělat z jirchy nejdražší na světě nohavice a v nich k velikému zděšení objevil se u dvora, jsa jinak oblečen jako tajný rada — v té době propadly ovšem i Prachatice se svým lovčím právem.

A také všechna jiná jejich práva stihl podobný osud; neboť nevidělo se býti dobrým, aby kdo jiný mimo vrchnost vůbec nějaké právo měl.

Závěrkou ran na Prachatice vysutých byl požár r. 1832, od kterého město dosud není řádně zotaveno.

Prachatice patří k městům, která vlnobitím německým odrážena jsou, neb již odražena byla, od území jazyka českého. Město bylo druhdy veskrze české. Samo jméno jeho svědectvím jest toho nezvratným. Nepatrný náplav němectví, nejspíše z Pasova zanešený, odpláchl se přívalem husitským. Později osazoval se tu poněkud německý živel, ale ne více než v jiných městech, která nyní jsou ryze česká. Hlavní rána zasazena tu jako na jiných nesčíslných místech poddanstvím ve válce a po válce třicetileté, kdy vrchnost němectví šířila, a posléze zřízením německé školy r. 1777, trojtřídné to normálky. Tou počalo soustavné poněmčování města a pionéři germanisace Čech, kteří neunavně krok za krokem hledí rozvinovati plachtu němectví vždy dál a dále, neustali, pokud v poslední době neutvořili si v Prachaticích novou a ještě větší tvrz němectví — německé nižší gymnasium. Profesorů bude na tomto ústavě znenáhla více než žactva; ale německé gymnasium zde jest a ví, jaký má hlavní úkol.

I přes toto umělé štěpování živlu cizího Prachatice jsou dosud většinou obyvatelstva české. Přes ně běží rozhranní čára národnosti, znamenaná nejen řečí, nýbrž i povahou obyvatelstva V Prachaticích samých panuje dosud žertovné příslovi, hořejší brána že by se měla zazdít. Ta vede totiž do drsnějšího kraje německého. I německé rodiny v Prachaticích ode dávna osedlé, jak svědčí nadšený, horlivý vlastenec a vzorný český kněz Fr. J. Sláma v pozoruhodném spise svém o Prachaticích, jsou spolu s českým obyvatelstvem povahy jemnější; přistěhovalí lidé němečtí naproti tomu daleko tvrdší a drsnější.

Jak se rozhodne osud české národnosti v Prachaticích, kdož může říci! Až dosud jsou dvě neděle v chrámu kázání česká, třetí neděli kázání německé. Kromě toho založil tam poslední dobou národ náš skrze svou Ústřední Matici školskou,

právě tak jako v Krumlově, celou českou školu obecnou a při ní značnou českou knihovnu. Po staleté paměti založení německé školy uvidělo tedy město školu českou, již nyní výborně působící. Bohdejž jen tento nový proud stále sílil a rozmáhal se tak, aby Prachatice staly se jednou opět tak české jako bývaly! Umělé šíření germanisace má ovšem pohotově mnoho prostředků, jimiž bez zjevného násilí moří se a hubí živel český; naproti tomu vlévá novou důvěru oživlá síla národního vědomí a houževnatost živlu českého, která přese všechnu nezdobu zachovává mnohdy po celé lidské věky dobrý kořen. Není viděti leč bylinu uschlou. Ale když zastíní se úpal, anebo sejde led, vyráží z kořene opět zelený peň a list. —

Okolí Prachatic jest příjemno mnohými lesy. Hory a vrchy Libín čili Libichov, Zdevice, Jelínkov Černý, Krýlov, Osek, Proboštonice, Šibeničný a Petřín — veskrze pouhá jména německá — spadají tu v kotlinu, na jejíž dně jsou Prachatice s potokem živným, krásným chrámem sv. Jakuba a nekrásně zakončenou věží. V nejbližším okolí kaple se hřbitovem připomíná sv. Vojtěcha, který ji dle pověsti světil, lázně Doktorka čili Marketské zvané, a kaple sv. Patriarchy na Libíně. V městě samém jsou ještě dvě kaple — sv. Jana Nepomuckého a svatého Antonína. Malou čtvrt hodiny odtud jsou Staré Prachatice, prvotní to asi obec prachatická, přestěhovaná odtamtud na nynější místo hražené tak, jako Tábor se přestěhoval z Ústí Sezimova.

Husinec.

Skalami žulovými v řečišti věků jsou velcí duchové. Léta, desítiletí a staletí valí se na ně vezdy širším, vezdy mohutnějším proudem, prudké strže bijí o ně a mnohá vlna divoká prudkým úderem sraziti je hledí aspoň na rovnost plochy okolní. Ale skála stojí – nepohnutá, nesražená, neroztříštěná. Snad otřáslo jí nejedno udeření, ale nezdrtilo ji. Zakotvena jsouc ve tvrdou půdu svou, ční nad hladinu vod dále a čím prudčí dorážející na ni tok, tím více pění se jen bílé vody kolem ní a tím znalejší bývá ona očím lidstva, očím národův

Tak Jan Hus — ten balvan veliký, jenž v proudu věků způsobil tak obrovskou peřej, že by jí znalý byl v dějinách lidstva národ náš, i kdyby všechny jeho skutky ostatní navždy zapadly v temnou nepaměti tůň. Šlať celou hloubkou svého věku a rozkypěly jí všechny vlny tehdejších dějů tak, že do dnes viděti na povrchu časů brázdu hluboko zčeřenou. Tak hluboko, že úplně nevyrovná se nikdy — nikdy, co světem bude svět a co zůstane kolem něho rozepnuto ono nebe jeho povšechných názorů, kterým byl svět za dob Jana Husi a jest dosud obepjat

Duch husineckého Mistra a duch jeho národa učinili Jana Husa tím, čím se stal: duch jeho, kterýž měl sílu a odvahu rozraziti pouto, jímž byl duch lidský po věky sepjat, a duch národa, jenž raněn v synu svém vzchopil se turem, a přijav myšlenky jeho za své vystoupil jimi na dějiště činů silou titanskou.

Když hřměly po Čechách a celé střední Evropě války husitské, tu stála víra proti víře, kletbami stíhané kacířství proti církvi světovládné. Dnes je pohled náš na ony bouře jiný. Dnes pro věrouku Husovu může se jen málo kdo rozohniti, ale jádro, význam jeho vystoupení jeví se ve skvělejším než kdykoli jindy světle, a více než kdy jindy vyrůstá Jan Hus na velikána veškera lidstva. Jeť tím jádrem vědomé, rekovné se vzepření nejprve jednotlivce a za ním celého jednoho národa názorům, které celou střední a západní Evropou hájeny byly jako nedoknutelné, jeť jádrem oněch dějů vítězný zápas lidského ducha o volnost ducha, o veřejnou volnost myšlení a přesvědčení, a tím o volnost a svobodu vůbec.

Veliký, ohromný to smysl, jenž spočívá v těch slovech a není umenšen tím, že stálým a namnoze nepochopeným jich opakováním snižována bývají až k pouhé jalové frási. Bojem o pravdu nazýváno bylo často jednání Husovo i jeho národa, ale poněkud neprávem. Neboť kdo může říci, co jest absolutní pravdou v nepatrných odchylkách téže v podstatě víry, a kde vůbec možná mluviti člověku, člověkem zůstávajícímu, o pravdě absolutní kromě nejužšího oboru nezvratných pravd! Také při našem věku XV. nikdo se nemůže truditi zpytováním, na které straně byla pravda theologická. Pravda subjektivná byla na obou dvou stranách — objektivnou, absolutní nenalezl do dneška nikdo. Nemožno tedy boje husitství zváti bojem za pravdu.

Ale titanským a vítězným bojem za volnost ducha lidského byly ve své podstatě ty zhoubné bouře, ač byly podníceny Janem z Husince jen za odchylky v přesvědčení nábo-

ženském. A tento boj dává velikému Janu Husi i válkám po něm nazvaným onen nesmírný a neocenitelný význam, jejž přiznati musí Husovi, ano jemu za něj vděčen být i ten, kde ve věcech věroučných příkře se staví proti němu.

A mnoho bylo těch, kteří se proti němu stavěli, ohromné a divoké byly to vlny, které po staletí bijí o skálu, jež tak vysoko vystoupila z řečiště událostí světodějinných. Od válek husitských až po naše věky, co tu bylo fanatického úsilí, aby byla buď úplně sražena, buď aspoň různým nánosem zohavena tak, by zraky lidstva od ní se odvracely! Mnoho vykonala v tomto vzhledě krátkozraká zloba těch, kdož při Husovi hleděli jen na jeho věroučnou, dnes takořka bezvýznamnou stránku, a domnívali se míti na sobě povinnost k vedení boje proti němu až do dneška Bláhoví duchem a bláhový s druhé strany i každý ten, kdo dnes chce míti Husa velikým touže stránkou věroučnou!

Jediné velikým a to neskonale a navždy velikým zůstává mistr husinecký tím vzpomenutým významem svým, který jej vysoko povznáší nad všeliký vír sporů čistě náboženských. A v tom svrchovaném jeho významu může býti hrdým na Husa i každý přívrženec Říma, pokud zároveň zůstává člověkem a Čechem, národu pak našemu povždy bude Jan z Husince jedním z jeho duchův a z jeho zástupců největších. —

Živel zemanský stál v čele našich dějinných událostí v době husitské, jsa tehda vůbec hlavním živlem národa; měšťáctvo bylo většinou německé, poddaný lid. zvláště vesnický, duševně málo povznešený. Ale podnět k oněm dějinným událostem vyšel vedle ostatních vřídel současných z chaloupky lidí poddaných, z nízké, došky kryté chaloupky malého městyse.

V Prachaticích viděti školu latinskou, do které chodíval mladý žák Jan z rodiště svého — a na cestě z Prachatic do Husince jest místo, k němuž se pojí stále ještě živá tradice o Husovi.

Když totiž poutník vstoupí pěšinou z lesa do údolí Blanice, které v těch místech upomíná na zátiší Kozího Hrádku u Tábora, přijde po louce k výběžku skály, jež v ústech lidu dosud sluje „u Husa“. Tam prý odpočíval a čítával mladý žák, kdykoli z Prachatic se ubíral v létě domů. A jak míval opřenu hlavu o skálu, vypravuje pověst, otiskla se podoba její do kamene. Až do nedávna se ukazovalo toto staleté znamení. Tu však vyskytl se jakýsi příliš horlivý ctitel Husův a vzácnou památku pověsti zkazil. Chtěje si totiž uloupnouti kousek kamene, použil k tomu dláta a kladiva — a neobratností svou zničil dřívější podobu ve skále úplně! Celé místo jest nyní také černé kouřem z ohňů od mládeže tady pálených.

Říčka Blanice vede nás od skály k samému Husinci, rozkládajícímu se na malém svahu podélného pahorku, a poskytujícímu jen obyčejný pohled malých měst. S tíží by proto zavítal kdy k němu cizinec, kdyby v něm nebylo domku, jenž jméno městečka po veškerém světě proslavil, kdyby v něm nebylo domku, ve kterém Jan Hus se narodil a světničky, ve které přebýval.

Domek arci nezachoval se původní svou podobou. Býválť druhdy celý dřevěný. A jako k Žižkovu dubu chodívali kováři pro třísku do perlíka, tak chodívali lidé k domku Husovu a řezávali sobě z něho kousky dříví, jako posvátný ostatek a pověrečný prostředek proti bolení zubů Takového zvláštního osudu dostalo se rodné chaloupce toho, který za svého života byl se tolik nahorlil proti ctění relikvií a proti pověrám! Zvyk ten trval ještě v polovici 17. věku, tedy v době, kdy i do Husince zavedena byla opětně víra římsko-katolická, i vysvětluje se jen posvátnou úctou, v jaké mezi veškerým obecným lidem trvala památka Husa, ještě i tou dobou v jednotlivých kalendářích mezi svatými uváděného.

Po několikerém ohni vystavěn domek Husův z kamene, jako stavení nízké, nejprve došky, pak šindelem, nyní taškami kryté. Nade vchodem jest upevněna malá kovová deska pa-

mětná, a nad ní kovové polovypuklé poprsí Husovo. V pravo od vchodu, hledíc k domku, svítí v přízemí jedno okno, a nad ním, v nízkém polovičném patře též jedno; v levo krám, ku kterému se jde po několika stupních, a tři okna světnic na té straně v přízemí se nalézajících.

Vstoupíce do průjezdu spatříme na pravo ke stěně přistavěný zděný výstupek, po kterém vede několik dřevěných stupňů k nejpamátnějšímu místu ve stavení, ke staré Husově světničce. Pětkráte vyhořel, pokud jde pamět, domek Husův, ale po každé zůstala tato světnička ohněm netknuta. Až do čtvrtého ohně byl v průjezdu strop pouze dřevěný, trámový, a k němu bezprostředně se připojoval z povalů a hlíny sestrojený strop Husovy světničky. Shořel celý kryt domku, shořel trámový strop v průjezdě, ale světnička Husova zůstala ohně ušetřena. Po čtvrtém ohni zřízeno nad průjezdem klenutí z nepálených cihel. Když byl postižen domek požárem po páté, spadlo klenutí v průjezdu, shořelo ve stavení všecko ostatní, co bylo ode dřeva, i ve zdech se nalézající dříví zdoutnalo, jediná Husova světnička zůstala ohněm netknuta, ačkoli strop jest chatrný, podlaha stará, dřevěná, a podobně arci i dvojí dvéře do ní vedoucí. Jest jakoby nad ní bděla zvláštní moc ochranná.

Vstupujeme do ní rozechvěni. Mile dotkne se oka její výzdoba: po stěnách visí věnce s červenobílými stuhami a slovanskými trikolorami. V levo od nizoučkých dveří, kterými jsme vkročili, viděti ve světničce dvéře druhé, vedoucí do vedlejší komory, vedle nich starý krb. Ve stěně na pravo ode dveří jest dřevěná almárka na knihy; příčná stěna má nízké okno na ulici. Mimo věnce zdobí stěny dva obrazy M. Jana Husi, nade dveřmi do komůrky zavěšen Otčenáš ve všech slovanských jazycích. Kromě toho nacházejí se tu ještě dva malované obrazy, představující upálení Jana Husi a smrt Žižkovu. Konečně za rámem čísti možno jména knihovních držitelů domku od roku 1634. Byl to do r. 1662. Sigmund Nána, od

něhož koupil domek Jan Tramfač za 220 kop, a držel jej do roku 1668. Toho roku přiženil se na domek Jakub Šustr, po kterém stala se r. 1701. vlastnicí jeho vdova Dorota, načež jej zdědil syn její Jiřík Šustr. Vdovu po Jiříku Šustrovi vzal si r. 1740. Josef Jileček a dostal s ní tento domek, odhadnutý na 425 zl. Syn Vojtěch zdědil jej r. 1787. a držel do r. 1811., kdy připadl vdově jeho Marii. Roku 1831. koupili jej s polnostmi k němu náležejícími manželé Ondřej a Rosina Jilečkovi, a od těch zakoupen jest do obecného majetku národního.

Ve stropě uprostřed světničky jest malý železný kruh a nade dveřmi, které vedou ze schodů do světnice, dřevěná petlice, dvéře se shora uzavírající. Podlaha je velmi stará, znamenaná v každé pídi červotočinou. Na obyčejném, až příliš novověkém stole, vyložena kniha pro hosty, odevzdaná sem r. 1873. od prof. T. Cimrhanzla z Plzně jménem zábavné společnosti „Kocourů“. Kniha je zde, aby každému ukázala, jak se zapomíná toto místo, jak nepatrně jest navštěvováno!

První podpisy čtou se ze dne 1. února 1874. až do září r. 1879., kdy jsem navštívil Husinec, bylo v ní popsáno celkem 21 listů!

Byla hlučná slavnost husinecká — ale minula, a památka na domek Husův zvadla jako ty slavnostní věnce, rozvěšené ve světničce Husově. A kdyby se byl od té chvíle vyskytl člověk, který by zakoupil onen domek a zbylou v něm starou část od základů přestavěl, národ náš byl by přišel na vždycky o památku, které po celém světě jest málo podobných, a právem a snad i s posměchem bylo by mu přičítáno za vinu, že nedovedl uchrániti sobě místo, k němuž on a vedle něho i veškera cizina zvykly byly hleděti s úctou posvátnou.

Celý domek nalézal se dosud v užívání až příliš praktickém, které nám u cizincův k němu putujících ke zvláštní cti nebylo. A snad ani Husova světnička nebývala by z onoho užívání vyňata, [illegible] nebyla řečená plzeňská společnost platila roční ná[illegible]

Nyní bude jinak. Jeť domek zakoupen do národního majetku, a vlastnictví jeho dáno pražské tělocvičné jednotě „Sokol". Znenáhla opraví se a bohdá zřídí domek tak, aby byl důstojný paměti velikána, jemuž v něm bylo dáno světlo boží poprvé spatřiti. Tak vykoná k němu národ náš svou povinnost, a místo velepamátné vytrženo bude z bývalého zpuštění, které teskně, mrazivě působilo na každého, kdokoli k němu připutoval. V té malé světnici Husově, ve které vyvstává v hlavě a v prsou celé pásmo dojmův a myšlenek, bude pak ještě více milo a příjemno nežli nyní, a představa o rodném domku Husově nebude na dále tak rušena jako doposud. —

Domek Husův stojí v ulici, která ústí k malému husineckému náměstí a ke kostelu, jenž pochází z doby pozdní. Ještě roku 1633. nebylo v Husinci ani kostela ani kněze; stála tam jen malá kaple.

O městě panuje pověst, že v něm v minulých dobách vždycky hořelo, kdykoli měl některý rodák jeho státi se knězem, před tím pak nebývalo prý vůbec dovoleno, aby někdo z Husince byl na kněze vysvěcen. Kromě M. Jana Husi není také místo ničím zvláště památné — ale ovšem místo, ve kterém zrodil se takový velikán ducha a mučedník nezlomného přesvědčení svého, takové místo jiné památnosti nepotřebuje.

Jdeť jméno jeho celým světem již půl tisíce let, a půjde dále a nezahyne v něm, dokud vůbec zůstane lidstvo obyvatelem této zeměkoule. Stráveno bylo tělo Jana z Husince plameny hranice, a popel jeho vysypán do Rýna, aby přátelé nemohli vzíti z Kostnice do vlasti své ostatkův. Ale ostatkem nezmařitelným zůstal po Janu Husovi jeho duch a jeho myšlenka, které týmž dnem, co zavražděn byl bezbranný mučedník, rozlétly se po světě veškerém. V Čechách přijal je a přiznal se k nim bezmála všechen český lid, i zdvihl se k pomstě, jaká do těch dob nebyla vzata za život některého jeho syna. A když utuchly plameny války husitské, zářily plameny Husovy myšlenky, Husova ducha dále, a šířice se ustavičně, podmanily

sobě konečně i ten národ, který ve válkách husitských proti nám jménem církve zuřil nejvíce — národ německý!

Tak vítězí myšlenka, kterou člověk ve směšném ale krutém zuření hledívá ubiti! —

Husův rodný domek.

Jihu český, žehnám se s tebou, opouštím tě!

Od skalného úpatí věkoslavného Tábora až k prostým tichým břehům Blanice proputoval jsem tě a co spatřil jsem památek historických i půvabů přírodních, co poznal jsem bývalých bohatýrů tvých i srdečného tvého lidu nynějšího, to všechno vzbudilo ve mně k tobě lásku mou. Patřím-li nyní na obraz, jejž jsem o tobě nakreslil, mohu si jen vzdychnouti: „Hle, jak kusý, jak nedokonalý jest naproti té skutečnosti, naproti tobě, český jihu můj!“ Jsi opuštěn, zůstáváš doposud nepoznán, ale v nezaviněné a bezdůvodné opuštěnosti své jsi tak krásný, že těžko tebe vylíčiti v pravé kráse tvé, a tak milý, že byl bych rád, kdybych tebe co druh druha přitisknouti mohl k prsoum svým a patře tobě do očí říci tobě mohl aspoň část toho, co k tobě cítím. Ale nemohu tak učiniti. Ty jsi veliký, rozlehlý kraj, čítající měst, hradův, dědin, chýší a lidu bez počtu — já pouhý jednotlivec, jenž proti tobě mizí co sluneční prach ve světovém jezeru povětří! Nuže přijmi ode mne aspoň zdálí na rozloučenou pozdrav můj a přijmi vroucí tužbu mou, abys v jaré a neúmorné síle své vyspěl záhy opět k té skvělosti, kterou jsi druhdy zářival po vlastech českých i mimo ně. Povstaň a vzchop se z klidu svého, ve kterém dosud tkvíš,

OBSAH.

MRTVÝCH SLAVNÉ PAMĚTI

A ŽIVÝM NA POSILU!

UMĚLECKÝ ALMANACH LEGIONÁŘSKÝ

PRAHA

VYDAL KRUH STARODRUŽINÍKŮ

1922

Vytiskla Rolnická tiskárna

v Praze

O B S A H

A L M A N A C H U

MÍR VŠEM!

ad naší vlastí měsíc plyne za měsícem. Čas jde, budoucnost mění se v krátké okamžiky přítomnosti — a již den patří minulosti.

Historie skládá se ze snů, roste a hromadí se jako svazky knih v časovém pořadí. Knihy ty jsou různého obsahu. Nad oněmi bujně zavýskne chlapec, a nad těmi — hle — i oko dospělého muže se zarosí. Údělem lidí a národů jest, aby zaživše trpké chvíle, věděli, co jest klidné štěstí, cenili je a toužili po něm.

Knihovna naší historie se doplnila silnou knihou, novou, vázanou do rudých desek.

Šest těžkých let války — jest na ní napsáno.

Pak převrat — revoluce zakončena.

Knihu tu jsme dočetli a s povzdechem založili do knihovny. Vlajky a prapory převratu uschovány, písně dozněly a nový život jde po krajích československých. Jsme vlastními pány doma. Každý, kdo jest schopný i tvořivý, má v republikánském ovzduší neobmezené právo se vyšinouti. Je-li kdo rozeným vůdcem, může vésti ostatní. Život však jest složitý, nové a nové formy povstávají, vyžadujíce všeho úsilí. Kdo může dlouho obírati se sny a nadšením?

Tělo má svůj přísný a prosaický imperativ: krm mne! Neohlížej se na nic a služ mi! A mnozí jsou životem tak uvláčeni, že zapomněli, co jest radost a jaké radost má barvy.

V dálkách tiše spí roviny, hory a úvaly starých válečných bojišť. Nová tráva na nich vyrostla — a zase zvadla, zavlnila se a uschla znova. Půda kryje celé pluky kostlivců s přeráženými hnáty a děravými lebkami. Mnozí z nich byli kdysi českými lidmi, — a cosi chtěli. Hnal je vítr myšlenek a křižoval jim cesty.

Tito kostlivci, když byli lidmi, toužili, aby jedna drahá země byla svobodna.

Nedočkali se. Nad nimi vlní se cizí stébla, cizí píseň zpívá rolník, jenž na nimi zrno seje.

Sen pro ně zůstal nesplněn. Zlatý, překrásný sen! Sen o dni slavnostně osvětleném dobrým sluncem, sen o oknech přeplněných rozradostněnými lidmi, sen o vlajících praporech osvobození. Den ten byl hymnus nejmajestátnější a štěstí — dosažené.

Štěstí — víte, jak velké jest to slovo?

Hle — máme toto vše. Sen se vyplnil. A přece Vaše tváře jsou tak často smutné, mnohdy zarputilé. Tak všechny nás život i bouřná doba otírá, tolik nutí nás mysliti na hmotu, na cifry i úskoky života...

Nemilujeme již. Stalo se všedním vše to, co bylo majestátním zpěvem a závratným snem.

Poznávejme velkou dobu minulou, připomeňme si všechny její oběti, prožijme v myšlenkách poznovu deštivou noc haličskou, v jejímž bezedném blátě mísily se černé představy o hrozných koncích vojáků — idealistů, — a pak vraťme se ku dnešku, kdy ve slunečním jasu třepetá se nad velkoměstem vlajka presidentova, kdy ve večerní chvíli pražský hrad svítí sty světel do noci, kdy nemusíme se již báti o chudé děti dělníků ve smíšeném území, kdy máme naše otěže ve svých rukou, jako kdysi, což není to radost sama?

Odložte nenávist, buďte šetrni a dobrotivi při dětských nemocech nového státu. Nezapomeňte, že stát ten něčím bude, něčím velmi krásným, budeme-li každý mu přáti dobra a každý pomáhati mu ze srdce rád, by dostal se do vzorných kolejí.

Generace přítomná může býti hrda velkou dobou, v níž žila.

Podmínky jsou takové, že, budeme-li svůj stát milovati, jak si zaslouží, můžeme předati příštím pokolením ráj boží na zemi.

Země naše jest krásná a svatá, chce na nás jen lásku.

Dejme ji zemi.

Ať žije mír ve všech vlastech i nejzapadlejších vesničkách československých, ke zdaru našich dětí, pro něž jsme žili a tvořili ve velké této době!!

TOMÁŠ G. MASARYK: Já pro svoji osobu přeji si, aby náš stát byl republikánský. Budou vám říkati, že národ není ještě zralý. Možná, že jsou národové nezralí, ale já věřím, že národ náš, protože vlastní silou se zdokonalil a zcelil vlastní kulturou, že ten národ dovede býti disciplinován. Národ uvědomělý, inteligentní udrží republiku.

GENERÁL OTAKAR HUSÁK:

ČESKÉ DRUŽINĚ.

AD VALOREM.

(Otištěno se svolením autorovým.)

épe býti rakouským velezrádcem než slovanským bratrovrahem! To cítili jste před dvěma lety a to bylo příčinou Vašeho vstupu do České Družiny.

Snili jste o rovnocennosti svého národa s nejšťastnějšími národy světa — proto šli jste beze slibů, bez záruk — a to je nejkrásnější: jíti v nebezpečí a nemysliti na ně! —

Kolikrát za ta dvě léta zmizely větrné zámky, kolik ran dostala Vaše duše, kolikrát sevřelo se hrdlo, kolik palčivých urážek přeslechli jste se zatajeným dechem proto, abychom nebyli hmyzem, ale hrdým národem?

Váš štít je čistý! Nikdy nepozbyli jste víry ve vítězství!

Byli jste pylem květiny vzpoury v náručí vichřice války, jste prvním batalionem českých batalionů!

Střezte svého hnízda! Přijetí do Vašich řad musí býti nejvyšší ctí! Odhodili jste před dvěma léty vypočítavý rozum, chladnou rozvahu, lhostejny byly úšklebky Jidášů s »překonaným stanoviskem«, neviděli slz svých drahých a šli jste!

Vlast naše podobna jest dnes strništi, nad nímž tu a tam trčí ještě několik pampelišek — národních autorit. Mnohé již vypelichaly pod dechem vojny; smutné jich pahýly jsou divným protějškem k ramenům šibenic, na které pověsili lidi neznámé, bez titulů, kteří však dovedli umírat za své přesvědčení. Friedrich rakouský má prý je připraveny pro Vás! Kolo osudu se točí a Vy nu dokážete, že nebývají šibenice vždy pro ty, pro něž jsou stavěny!

Řady Vaše rozmnožili dnes noví dobrovolníci. Přišli s týmž nadšením, stejně žádostivi pomsty, odhodili své diplomy a nároky, jako kdysi ženy na Táboře házely šperky do obecního kotle, a stojí dnes ve Vašich řadách, posilujíce tím víru v konečný úspěch.

Ústa padlých u Lipan a Hvězdy líbají dnes Vaše skráně!

»Čechoslovan« ze dne 28. srpna 1916 č. 24, roč. VI.

MARYŠA B. ŠÁRECKÁ:

SLOVANSKÝM ORLŮM!

Věnováno »Kijevským« a »Bayonnským« ze čtrnáctého ro

Ve výhni odboje rostla tvá síla,
bratrskou krví se napojila,
v blescích svůj ohnivý přijala křest,
zapěla píseň své hrdinské doby,
posela vítěznou cestu svou hroby,
orlí svou perutí dotkla se hvězd!

Epopej slávy tvé, epopej hněvu
znít bude na věky v bardovu zpěvu,
mrtev je odboj i bratrský svár...
Orlova podťatá, krvavá křídla
čerpají v letu svém z božského zřídla
slunečních paprsků plamenný dar!

Zakleté kraje, jež v porobě snily,
orlím tím letem se probudily,
ve trylek naděje přelil se sten,
ohlasem bolestí zpívají věky,
chvějí se hroby, jež pohřbily reky,
veliký nastává Slovanstvu den!

Po bouřích zlatý věk úrody, míru
posvětí odvahu bohatýrů,
v prachu jsou okovy, násilí...
Orlové, kteří se po krutém boji
v azuru sletěli v jediném roji,
v jednom též hnízdě se zrodili!

Slovanští orlové pyšní a smělí,
kéž vás nic v pouti již nerozdělí!
Se silou lví spojte hrdinský let!
Vrcholků slávy jste doletěli,
slovanští orlové pyšní a smělí,
vítěznou perutí objali svět!

Z DENÍKU STARODRUŽINÍKOVA.

Úryvky z r. 1914. — Napsal J. K.

epamatuji tak překrásného podzimu, jako jest letošní. Rudozlatý září objímá něžně a laskavě dumnou Ukrajinu... A letos je přece veliký rok, letos vyhlásili si lidé navzájem obrovitou válku! Vpravdě obrovitou, neboť zástupy vojska, jež jdou z Ruska na západ, jsou nepřehledné. Jdou, jdou, jdou, silnice je nesou, vlaky je chrlí, parníky odkudsi z jihu přinášejí, a to vše je asi málo, stále více je zapotřebí lidí, stále větší má býti ten vojenský »sapog«, který má rozdrtit německý všesvětový plán.

Ten podzim, který nás zde na vrších kijevských, na stráních naddněprovských pozdravil »s prijezdom« do staroslavného Kijeva, je k lidem laskavě přítulný, prostý a bez závisti. Tak se alespoň zdá. Lidé však teď nerozumějí.

Nebo snad je proto tak šetrným, aby lidé — kteří mají za několik chvil zemříti — odnesli si ve zhaslých očích odlesk jeho jasu na onen svět? Aby mohli ostatním za mlčelivou Lethou vyprávěti, jak radostně a slavnostně bylo na zemi, když za zvuku podivné hudby ji opouštěli... Jak božsky svítilo slunce na lidské šílenství!

Často na svém kavalci v Michajlovském monastýru přemýšlím o sobě a svému duševnímu »já« chci dát odpočet o tom, co koná rozvášněné tělo.

Rozum praví: I já propadl jsem v tenata šílenství.

A mladé tělo odvolávajíc se na cit dodává: ... a dobře jsi učinil; proto jsi mlád, bys nebyl otrokem. Usmívám se chytře, neboť se mně zdá, že jsem ani nikdy nebyl otrokem. Ale jiní byli — a ty nutno osvobodit. Když na to jeden mladý život praskne – tak ať — snad to někdo někdy ocení.

A přece je škoda mladého těla. Kůže je tak pružná, svaly pevné, postava štíhlá. Jen tak mělo by někde shnít? Ó, ne milý — Osude, jen za velmi drahou cenu... Všiml jsem si dobře, jak včera, když přijímal jsem sluneční lázeň u Slobodky na Dněpru, dvě mladá děvčata — skrytá mlázím — podivovala se mému tělu — až výkřikem svůj obdiv prozradila. Zdálo se mi, že dokonce v jejich zracích skryt byl úžas — ha, ha — asi to

bylo ze síly, jež vyzařovala z linií mého nahého těla, určeného k velkému životnému dobyvatelství!

S jakým pocitem šel jsem tehdy po písku břehu domů... Popěvoval jsem si a výskal. Jsem tak rád na světě!

Chápu nyní slova, jež nám říkali filosofové a po nich učitelé i jiní dobří lidé: Život je boj, velkých věcí lze dobýti jen velkými boji a těžkými vítězstvími.

Ano.

A my všichni, jak tady jsme, jdeme do těžkého boje s písněmi. Mučí jenom to, že doma, na Moravě a v Čechách o tom nikdo neví. Ostatně snad je to i lépe; moje máti, při vší své husitské srdnatosti, by se jistě pro svého chlapce utrápila.

Venku je podzim tak zlatý, že bylo by — hm — přímo hříchem teď zemřít. Tolik života ještě vepředu, stavba armády, stavba a příprava k budoucímu samostatnému státu. A těch skvostných žen na dnešní Funduklejevské ulici! Zdá se, že jejich pleť je teď jakoby něžnější, byť i po celé léto vystavovaly svá těla paprskům slunce na svých dáčách. Jsem prostý voják, šedivý a ubohý, nejsme vlastně nic, uniformované nic! Všimne-li si některá z nich mých mladických výbojných očí, jistě potom její pohled sklouzne na epolety, jaký to jsem vlastně »muž«, a kmit v jejích očích mi praví, že nejsem muž, nýbrž že jsem pouze ruský voják.

Jak daleká jest asi cesta ku cíli... Netrvalo by snad dlouho a vpadl bych do sentimentalismu našeho nebožtíka romantika Karla Hynka Máchy a napsal do tohoto chudinkého deníčku »o marném volání«.

Volání do ruské tmy...

*

Včera jsem našel dvě a dnes jenom jednu. Tedy situace na mém kavalci se značně zlepšila. Právě o padesát procent. Dokonce konstatuji, že štěnice, kterou jsem lapil dnes ráno, neměla již ani té bujné barvy havanského tabáku, nýbrž zcela jemný odstín barvy »tango«, v níž právě šílí celý zdejší ženský svět, najmě však noční kabaret »Apollo«. Štěnice ta jest jednou z posledních velkého rodu Michajlovského, který dle historických annálů kijevských má své první předky již ve století dvanáctém, tedy v době — kdy, neklame-li mne pamět, vládl v tomto staroslavném městě Svjatoslav Černigovský. Již tehdy sláva Kijevské Lávry rozšířila se po všech vlastech východoslovanských

(»ruských« se ještě ani mnoho neužívalo) a poutníci přicházející z východu i severu přinesli praroditče tohoto ušlechtilého rodu.

Jaká to byla scéna, když petrohradsko-moskevské skupině dobrovolníků byl naznačen dormitář Michajlovského monastýru, kde přenocovali všichni mužíci a mužičky svaté Rusi, jdoucí se pokloniti svatým ostatkům v Lávře, — jako budoucí jich kasárna. První vešli do nízkých vrátek, vedoucích kamsi do mezisklepí, a hned na prahu zůstali státi, nevěříce, že v tomto klenutém sklepení má po dosti dlouhou dobu učení bydliti první dobrovolnický sbor na Rusi, sbor většinou vzdělaných lidí (mezi nimiž dokonce s akademickými tituly), sbor nadšených cizinců z bratrského národa slovanského...

Což na plat. Stěny jsou klenuté, jsou to spíše kobky než místnosti, zato snad zde bude v rodném bratrském prostředí útulněji.

Jaká jsou lůžka? Lůžka, prosím, jsou železná, ruská práce, jsou velmi solidní, neboť často na nich spávaly manželské dvojice mužické — fysicky nadmíru vyvinuté. Tedy v tomto ohledu obav nemějte, bratří. Na železných kostrách lůžek jsou prostá prkna, na prknech slamník, který pokryjete »vyfasovaným kazjoným« prostěradlem.

Viděl jsem, že většina přátel se již smířila. Neboť vojna sebe dobrovolnější — jest vojna.

Vše bylo by v pořádku, kdyby náhle, zcela blízko ode mne, neozval se výkřik úžasu.

Byl to, zdá se, ruský Čech, neboť zvolal: »Máť čestnaja, svjatój Nikolaj!!! Pro Boha, pohleďte sem!!«

Všichni se sběhli; já byl na místě první. Milý přítel nazvedl prkno z nejbližšího lůžka, upial zrak na jedno místo, potom nevěře tomu, co mu oční nerv předával, nahnul se blíže — a ještě blíže — až na konec byl si zcela jist. Prkno na prostranství jednoho čtverečného aršínu — prosím jednoho čtverečného třičtvrtního metru — bylo pokryto obrovským hnízdem štěnic.

Tak vám tedy, slavný a historický monastýre, pěkně děkujeme!! Spasibo — jménem českého revolučního hnutí.

Hned potom nastalo křečovité odtahování a odkrývání ostatních prken. Všude týž obrázek. Proti tomuto — jak bych to nejlépe napsal pro památku — proti tomuto »živlu« jsme jistě bezmocni.

Ale našel se přece jeden muž, byl to moskevský bratr Havlíček, a s energií vlastní jeho velikému jmenovci — vyhlásil »živlu« boj na život a na smrt. Zmizel, aby se za půl hodiny objevil se dvěma litrovými lahvemi neznámého obsahu. Snad to byl formalin, snad roztok kyseliny sírové nebo jiné, ale jisto je, že když s odporem a — ku podivu starých obyvatelů Michajlovského monastýru — vynesli jsme postupně všechna prkna na nádvoří, účinek jeho tekutiny byl ve hnízdech ohromující. Celé příbuzenské svazky, celé rodiny, rodokmeny a kmeny hynuly tu, vydány jsouce na pospas dobrovolníkům, strašné metle boží. Nechci do tohoto deníčku ani napsati, kolik jsme jich zničili, jistě bych to nedovedl ani přibližně. Tekutiny však rychle ubývalo, poněvadž bratří málo šetřili, uváděni jsouce v zuřivost, takže nakonec vyhlásili válku ohněm, a celá prkna i železné kostry postelí vypalovali zapálenými věchty.

Když tato odporná práce byla hotova, přenesli jsme prkna zpět do místností a dlouho, dlouho do večera větrali jsme okna, aby alespoň trochu hrozný, neznámý zápach unikl.

Minulo několik dní, a tu jsme zpozorovali že i velmi poctivá naše práce byla ještě nedokonalou, neboť co chvíli poslední Mohykáni vandrovali po monastýrských stěnách kamsi nahoru, dále od nehostinného vetřeleckého národa.

Myslím, že tu — kterou jsem dnes chytil a jež představuje padesát procent lovu včerejšího, — budu s to, nazvati ve svých denních poznámkách »poslední velkou vzpomínku na putující zbožnou Rus«.

Bože, tolik pravé víry — a tolik hnusné špíny...

To je jen zde možno, milá zemi! Nemám ti to za zlé, ale upozorni svůj lid, dovol mu, aby si p ř e č e t l, jak má bojovati proti prastarým »živlům«!

*

Mám službu. Jsem »dněválným« v rotě. Jsem na řadě třetím, přišla na mne po druhé řada — od jedenácti do jedné. Sedím u svíčky a píši. Právě minula půlnoc, monastýrské hodiny tajemně odbily dvanáct, venku na dvoře je naprosté ticho a ze sta mladých mužů bdím jediný já, jako bych je chránil. Spáti se mi nechce, ač, mám-li říci pravdu, bál jsem se, že přijde na mne dřímota; spím přece tak rád! Není to ani pocit povinnosti, který mne chrání, jako spíše zvláštní diskretní nálada meditační, jež

jindy se na mé malé noze zdají směšnými.
kaly též mou vážnost, v nich jest symbol
pěte zcela klidně, vstříc slunnému zítřku,
jež chcete obětovati velké Konstrukci.
svatého utrpení.
bijí hodiny půl jedné, za půl
střídal. Přes kamennou podlahu
uhá. Kdosi na druhém konci
okna praskají, a jiný kdesi
povykuje.
ho, že je slyšeti pod

ký bojovný sen.
myšlenkovými
ny ostatní

rrá . . .
čer-

Skulptura starodružiníka Vl. Amorta.

2

mnou právě ovládla. Jediný bdím... Všichni moji přátelé a budoucí soudruzi v utrpení přenesli se spánkem do světa jiného, jsou bezvládní, nejsou to ani oni. A já — jediný člověk na ně hledím, obdivuji jejich obětavost a tím velkou lidskost, s jakou přišli do této ponuré místnosti, dívám se jim do tváří, naslouchám pravidelnému dýchání a přemýšlím: kdo mohl by mi říci, jaký bude váš osud, drazí chlapci, kdo bude z vás prvý — tam — na onom...?

Spánek jejich jistě není zdravým, neboť vzduch v této nešťastné kobce je i tak špatný, a čím dále noc pokračuje, tím stává se hustším a odpornějším.

A přece jsou historické první české kasárny... Vzpomene si někdo po čase, až vyhrajeme velký boj, na tuto smrdutou, odpornou a přece nám všem tak drahou — díru?

Kdybych tak mohl na těchto stránečkách popsati všechny typy dobrovolníků — jaká by to byla galerie portrétů psychologických! Na příklad: můj soused Šmíd. Nyní pravidelně dýchá, má patrně nervy v úplném pořádku, neboť ráno probouzel se tak, jak večer ulehl, snad ani sny se mu nezdají, nechrápe, nepřevaluje se. Působí na mě dojmem člověka positivního, zcela reálného. Je sládkem v civilu, přijel odkudsi z jihu, je — nebo jistě byl — člověkem zámožným, jasné, modré a střídmé oči ozbrojené skřipcem, jeho chůze i přesný úsudek vyjadřují typ inteligenta. Zřekl se všeho, a na pohled chladný rozumový člověk přichází krotce, jako fanatický idealista, aby ulehl na tuto podezřelou postel a před spánkem kouzlil si obrazy budoucí svobodné vlasti.

Hnutí, jež právě zachvívá srdci těchto lidí, má jistě hluboký filosofický podklad; jejich čin dokazuje, že ve střídmé Evropě je ještě mnoho nadšení pro věci vyššího cítění, — že kromě dobrodružnosti je v lidských srdcích ještě láska k abstraktům, jako je vlast, že altruism jim daleko není cizím.

Ve smrduté kobce v tuto půlnoční chvíli dýše velké bezejmenné Obětování.

Buďte, drazí chlapci, pozdraveni. Já jsem teď mezi vámi jediný člověk, neboť vy jste v moci fysického neúprosného zákona a jste pouze pololidmi, spánek vám pravý život ubírá. Zdám se teď tak silným... Ruský plášť není znakem ruského raba, je to brnění rytířské — chráním vás. Ohromné boty vycpané ovi-

novacími hadry, jež jindy se na mé malé noze zdají směšnými. touto noční stráží získaly též mou vážnost, v nich jest symbol mé síly, jež vás chrání. Spěte zcela klidně, vstříc slunnému zítřku, vstříc slunným pozítřím, jež chcete obětovati velké Konstrukci.

Vše jsou jen — stupínky svatého utrpení.

Noc jde zvolna. V monastýru bijí hodiny půl jedné, za půl hodiny přijde bratr, aby mne vystřídal. Přes kamennou podlahu přeběhla myš a po chvilce za ní druhá. Kdosi na druhém konci místnosti sebou nervosně škube, až prkna praskají, a jiný kdesi ve tmě vpravo mluví krátká slova a ze sna povykuje.

Některou chvíli zavládne však takové ticho, že je slyšeti pod tvrdým pláštěm tlukot vlastního srdce.

Ano. Všichni teď spíme — a zdá se nám divoký bojovný sen. Jeho vír jest takový a zpestřen je právě takovými myšlenkovými nepravidelnostmi a krkolomnými skoky, jako všechny ostatní sny.

Čekáme na ráno. Ráno jde. Jde v bouři ruského hurrá... Jaké bude ráno lepšího našeho zítřku? Zatopené krvavými červánky, nebo bude to ráno šedivé, zamlžené, prostoupené smutkem a těžkou melancholií?

Již slyším z dáli zvuk nového »dněválného« bratra. Převezme službu, abych já mohl zamhouřiti na chvíli oko. Bude hlídat tuto začarovanou místnost, v níž stojí hustý, těžký vzduch a pod hrubými přikrývkami bijí srdce Nadšených...

Dobrou noc... chlapci moji...

TOMÁŠ G. MASARYK: Jak by bylo v Čechách jinak, kdyby v každé visce české byl aspoň jeden člověk, který by procitil celý problém českého národa a působil třeba v tichosti k velikému cíli. Poznání národního myšlení a úsilí u národů jiných může a musí nás popoháněti k závodění.

Dále — a výš!

BORIS VUCHTERLE,

podplukovník ruských legií:

JAK BYL V KARPATECH ZAJAT 28. PRAŽSKÝ PLUK.

ruhá rota České Družiny stála v listopadu r. 1914 na Dunajci v Haliči. V polovici února 1915 obdržely první dvě čety rozkaz, aby vydaly se ke štábu České Družiny do Tarnova a hned potom odešly přes město Pilzno, kde vykonal přehlídku velitel třetí armády Bulhar Radko Dimitrijev, přes Jaslo a Žmigrod do Dukelského průsmyku na hranice uherské, kde ve vesnici Čarne byl ubytován štáb 49. pěší ruské divise. Velitel divise nás přijal s velkou reservou, neznaje přesně, kdo jsme, a žádal od nás práci. Ku práci jsme měli chuť, ježto změna posice byla pro nás velmi vítanou, a v horách se pro nás daleko lépe pracovalo, než v rovinách, kde posice byly velice blízko, a tím práce naše byla neobyčejně ztěžována.

Z Čarné podnikali jsme velmi časté výzvědy a brzy seznámili jsme se s posicemi nepřítele tak, že těžko bylo nepříteli, jímž v tomto úseku byli Rakušané, zakrýti jakékoliv změny svých vojsk.

Na počátku března ruského stylu objevil se proti nám 28. pluk — pražských dětí, — který asi 10. března byl doplněn VIII. pochodovým praporem pod vedením nadporučíka Matějky, a hned příští dny měli jsme z něho zajatce, kteří nám vypravovali o špatné náladě, panující v pluku. To nám dodalo ještě větší chuť k práci; chtěli jsme co možná nejvíce těchto hochů, strádajících zimou, převésti k nám a zbaviti je starostí, jež měli při odchodu z Prahy, zpívajíce »My jdeme na Rusy, nevíme proč!«

Ve středu 16. března ráno přišel k nám dobrovolně do zajetí statný, kudrnatý osmadvacátník, jehož jméno si již nepamatuji. Měl celé tělo tetováno roztomilými dívčími hlavičkami a prosil, abychom šli pro jeho kamarády do rakouských zákopů, že se nám vzdají všichni. Tehdejší náš velitel, poručík Vojtěch Klecanda, souhlasil, abychom navštívili týž den Pražáky. Nařídil bratru Šípkovi, aby sebral svou »partu« a šel na výzvědy. Ale opatrně!

Šípek Jan, starý válečník, již z Balkánské války 1912—1913, starodružiník, vyzval Vašátku, Zacha, Znojemského, Chládka, Janouše, Zindulku, Stillera a mne, abychom se připravili k jedné hodině odpolední — že půjdeme pro »jazyky«. Tak jsme totiž nazývali zajatce od 28. pluku.

Vzali jsme si kus chleba a několik kousků cukru a vyrazili jsme o jedné hodině z vesnice Konečného po silnici ku Zborovu (Karpatskému) do vesnice Regetova Vrchního. Tu navštívili jsme v první chatě starého Slováka a ptali se ho na cestičky, jež vedou do vesnice Sztebnika-Huty, i na jiné podrobnosti. Tento as 90letý stařec podrobně nám vykládal všechno a podivil se nám, že mluvíme česky. Objal nás, když jsme mu řekli, že bojujeme proto, abychom osvobodili Slovensko od Maďarů a spojili je potom s Čechami v nezávislé, svobodné království.

Dal nám na cestu požehnání, přál, aby Bůh nám dopomohl osvoboditi slovenské děti z maďarských škol.

Hned nad vesnicí vypínaly se zasněžené, strmé, skalnaté hory, na které jsme se vyšplhali, opírajíce se o vintovky, a na nich na druhém sklonu táhly se zákopy našich vojáků. Tam rozložen byl 195. Aravajský ruský pluk.

Bylo slunné odpoledne. Zemljačci — jak říkalo se ruským vojínům, vyhřívali se na slunci a libovali si, že nepřítel je od jisté doby »hodnější« a že málo střílí. Objasňovali jsme jim, že jsou tam Češi, kdo jsou to Češi, a že dnes večer půjdeme na výzvědy, aby byli opatrní a nestřelili po nás. Slibovali a byli rádi, že budou v noci míti pokoj a klid, ježto protivník asi nebude nastupovati. Sztebnik-Huta byla vzdálena as půl druhého kilometru v nížině před ruským zákopem, takže překvapení většího rozměru bylo nepravděpodobno.

Ještě než se setmělo, spustili jsme se po stráni porostlé mladými smrky do hluboké rokle, jíž protékal malý potůček a opatrně jsme se plížili k vesnici, kde byl nepřítel.

Byla již čirá tma, když dostihli jsme první chaty. Stála prvá při ústí potoka do říčky, asi 10 kroků široké, protékající vsí. Malé světélko v ní svítilo. Nahlédneme dovnitř a vidíme, že tam sedí dosti silný, zdravý muž.

Zaklepali jsme a pořádali, aby nám otevřel. Když jsme mu vysvětlili účel naší návštěvy, zdálo se, že jsme ho získali a že nám přeje. Pověděl potom vše, co nás zajímalo.

Byl to cikán.

Ukázalo se, že jsme již v týlu jednoho praporu 28. pluku! Ve vesnici panoval čilý ruch vojáků, kteří obsluhovali první linii zákopů. Bylo tu první převaziště, kuchyně, vozíky s patronami a jiné vojenské předměty. Krčili jsme se v kůlničce na dříví a tvořili plán, jak navštíviti důležitější místa a jak odzbrojiti stráže, jednotlivé objekty hlídající. Pojednou byli jsme vyrušeni kroky tří nepřátelských vojáků, kteří šli z pravé strany vesnice.

Ani nedýchajíce čekali jsme, až přijdou k nám. Dělila nás jen malá říčka.

Neočekávaně vzkřikli jsme na ně: »Stůjte! Zbraně sem!« Tito polekaně odhodili pily a motyky a hned snímali pušky, které měli na zádech na řemeni, aby po nás vypálili. Avšak než se připravili ke střelbě, již jsme je drželi za pušky. Nechtěli nám zbraní vydati, ježto myslili, že jsme Rakušáci a že si z nich tropíme žert. Teprve silou jsme je odzrojili. Poté nám vysvětlovali, že jdou z práce a že právě dokončili práci na zákopu pro velitele praporu. Nabádali nás k opatrnosti, ježto prý jsme ve velikém nebezpečí.

Sotva jsme ztichli, již jde touže cestou nový Rakušan, který po našem vyzvání, aby nám dal zbraně, třesoucím se hlasem a skoro s pláčem nám vysvětluje, že žádné zbraně nemá a že byl panu majorovi pro večeři. Přešel k nám přes potok sám. Pan major asi zůstal bez večeře.

Za ním nový. Tentokráte byl to svobodník-praporní trubač, který šel do skladiště objednati potraviny. Po naší výzvě chtěl uprchnouti, byl však lapen a odzbrojen. Za celý svět nechtělo se mu jíti do zajetí a na kolenou prosil za propuštění, vymlouvaje se, že prapor zůstane zítra bez jídla, a že jeho rodina bude trestána, jestliže se dovědí, že šel do zajetí. Hlukem jím způsobeným byl však vyrušen pes v chatě cikánově, jenž počal štěkati, čímž způsobil, že na posicích začala oboustranná střelba, pro nás nebezpečná.

Již jsme počítali, že jsme prozrazeni, proto dali jsme se roklí zpět k našim zákopům. Ale střelba brzy utichla a nás velmi mrzelo, že dali jsme si ujíti tak dobrou příležitost. Bez dlouhého váhání dali jsme se znovu do vesnice. Chtěli jsme původně vzíti zajatce sebou, ale onen svobodník nám velmi překážel, pročež

jsme všech pět zajatců poslali pod stráží Janouše do našich zákopů.

Janouš sám byl starý osmadvacátník, který na vánoce 1914 přešel k nám u Tarnova a hned vstoupil do České Družiny, hoch chrabrý, ale měl tu malou chybu, že ještě ovšem neuměl rusky. Proto měl obtíže, když přišel náhle do ruského zákopu a nemohl pověděti, kde vlastně ty zajatce sebral. Rusové pak všechny dohromady arestovali a odvedli ku štábu pluku do Komnoszpotoku, aby se věc vysvětlila. Tam milého Janouše zachránil ruský pop, který mluvil německy. Pak ovšem všichni nás očekávali, s jakou se vrátíme.

Zbývajících nás osm šlo znovu do vesnice. Cikán litoval, že jsme tu nebyli, že prý tu kolem jel vůz s párem koní, které jsme jistě mohli ukořistiti... Nás to ovšem mrzelo tím více, že jsme měli na koně zálusk, nutně jich potřebujíce, poněvadž do nejbližšího městečka, kam jsme chodili nakupovati, bylo daleko.

Abychom nemařil času a ještě něco vykonali, dali jsme se hned napravo vesnicí, majíce pušky na řemeni (po rakouském způsobu). Náhle proti nám vyšel člověk!

Bez řečí jsme ho sebrali. Po chvíli jsme se ho tázali, ví-li, jaká je dislokace důležitých míst ve vsi, aby nám vše ukázal. Byl to sanitář s nosítky, přehozenými přes rameno, která však hned odhodil do říčky a bez otálení nás vedl k obvazišti.

V tom na cestě proti nám přichází větší partie. Skrýváme se za chalupou, dávajíce jim možnost, aby došli až k nám. Poté jsme je obklopili a vyzvali, aby se bez odporu vzdali. Všichni zvedli ruce. Tážeme se, kdo jsou. Byli beze zbraní a šli s nosítky pro potraviny, které objednal onen trubač. Byli udiveni, že jsme ho již sebrali, a brzy byli našimi kamarády. Nabízeli se, že nám přinesou čokoládu a máslo, které mají dnes »fasovati«. Měli jsme sice chuť na tuto pochoutku, ale obávali jsme se zrady — a nepustili je.

Zvětšivše tuto partii o nových pět, které jsme zajali, když přišli k nám při vyjednávání s oněmi, odeslali jsme je pod stráží bratra Zacha starou cestou do našich zákopů. Průvodce jsme si však podrželi.

Konečně přivedl nás do školy nedaleko kostela, v níž bylo převaziště, a naproti v chalupě byl c. a k. doktor Greif — Čech.

Vcházíme do školní světnice.

Podél obou stěn na zemi leží asi 25 raněných a nemocných. Za hlavami stojí školní lavice, a u nich pušky, tlumoky a šaty.

U stolku při svíčce seděl svobodník, mající službu. Vstal a dal nám pravidelný raport o stavu nemocných; tvrdil, že nemohou odejíti, ježto jsou omrzlí na nohou. Raněných bylo málo, dva z nich těžce. Po té jsme raněné i nemocné vyzvali, kdo chce s námi, aby se rychle oblékal. Všichni nemocní byli pojednou zdrávi a schopni cesty do Ruska. Počali se rychle oblékati a rovnati své tlumoky. Jen ranění zůstali, a těm jsme nařídili, aby řekli, že tu byli Češi — ruští vojáci, jejichž pluky stojí proti nim, a až budeme na ně útočiti, aby do nás nestříleli. Slíbili nám a velmi litovali, že jsme jim odřekli vzíti je s sebou.

Poté jsme se zajatci odešli.

Další návštěva byla u doktora Greifa. Ležel v posteli a při svíčce četl knihu. Přistupujeme k němu a vyzýváme ho, aby šel s námi do zajetí. Rozkřikl se na nás, že podobné vtipy nám přijdou draze, maje za to, že jsme převlečení Rakušáci. Ale když jsme mu pohrozili bodly, vstal a oblékal se. Teprve když zvěděl, že chceme vzíti celý pluk, nabídl nám své služby. Na čestné slovo, že jest »náš«, uložili jsme mu, aby rozšířil v celém pluku zprávu, že proti němu stojí Češi a že v noci na Bílou sobotu budeme nastupovati, aby proti nám nestříleli. Znovu přísahou slíbil, že nás nezradí; ponechali jsme ho tedy ležeti.

Dalším úkolem bylo sebrati plukovní prapor, který byl před několika dny u vozatajstva u kostelíčka. Velice jsme litovali, že byl přenesen do lesa asi 1 km vzdáleného na stráni nad vesnicí, kde byl rozložen i štáb pluku — s »bohem války« — plukovníkem Šaumajerem. Ježto už bylo nedaleko úsvitu a nás bylo přece jen málo — zůstalo nás jen sedm — nemohli jsme se odvážiti k této návštěvě a odešli jsme domů, vyrušováni stálými prosbami připravených omrzlých zajatců, kteří již chtěli býti pryč odtud, bojíce se, aby znovu nebyli vzati, neboť občas prý vesnicí procházela patrola »Kaiserjägrů«. Ve vesnicích totiž v chalupách byli na noclehu hoši, kteří se na noc »ulili« ze zákopů, aby se aspoň vyspali v teple. Neshledali jsme účelným sbírati je po chalupách a dali jsme se starou cestou do našich zákopů, kde jsme vypili po hrnečku dýmem čpícího čaje. Ve štábu pluku přidaly se k nám dříve odeslané partie a ráno přišli jsme do Konečné, vedouce s sebou 37 pražských dětí, mezi nimiž ne-

Okolí místa, kde byl zajat 28. pražský pluk r. 1915.

chyběli ani dva buršáci s pořezanými obličeji. Byli to kadeti medici z obvaziště, kteří se hanbili, že tak nečestně byli vzati do zajetí, a ujišťovali, že by byli jistě stříleli, kdyby byli měli tušení, že jest nás tak málo.

Klecanda měl ovšem velikou radost, že zase měl důkaz pro velitele divise, že jsme skutečně loyálními s Rusy, který teprve po tomto kousku nám věřil a vyznamenal nás svatojiřskými kříži. Náčelník štábu, plukovník Ravtaradzev, který nám byl již nakloněn na základě dřívějších podnikání, souhlasil s plánem převedení celého pluku do zajetí.

Ale nastaly tu nové potíže. 49. divise měla velmi širokou frontu a byla již hodně vysunuta kupředu, vzhledem k sousedním divisím. Teprve po ujištění, že Rakušáci nebudou střílet a že nebude žádných ztrát, počaly se dělati podrobné plány. Velitel 24. armádního sboru, generál Zurykov, který již před válkou býval v Přerově a kterému jsme kdysi při vítání v Žmigrodě zpívali české písně, nám plně věřil a při našem plánu nám pomohl.

Na pomoc byla sem vyzvána kozácká divise, třebaže nemělo se tohoto průlomu použíti k dalším operacím.

Ve čtvrtek na večer šel nový oddíl na rozvědku. Do vesnice ani nešli a nebylo toho také již třeba. Roklí, jíž jsme šli včera, procházela patrola Rakušáků, která však na první zavolání se vzdala. Tito lidé vypravovali, že po včerejším odvedení »Hilfsplatzu« žádných změn se nestalo a že prý doktor Greif byl zajat a opět ruskými Čechy propuštěn. Velitel 28. pluku plukovník Šaumajer prý telefonoval do divise o posilu. Dostal však prý odpověď, aby si vojáky »udělal«.

Zajatci zase podrobně objasnili, kde jsou umístěny kulomety, a potvrdili totéž, co včerejší, jakož i vše, co bylo potřeba k nástupu.

V pátek večer asi o 10. hodině přešel štáb divise z vesnice Konečně do Regetova, kozákům dány byly přesné instrukce, kterými cestami se bráti, aby zašli v týl protivníka. Když však jsme chtěli dělati průvodce, nebylo nám dovoleno jíti s nimi, z jaké příčiny, dodnes nevíme — snad přece jenom velitel divise nám nevěřil.

Posice Rakušanů byla tato: 28. pluk zaujímal horu za Sztebnikem Huta svými dvěma prapory. Tu také byla hlavní linie zákopů, před vesnicí byl vysunut jeden prapor. Napravo od 28.

pluku byl 47. a nalevo 49. pluk. Jeden prapor 28. pluku byl pak detašován do Bukoviny.

Když již kozáci vyšli z našich zákopů, dostavili se ještě k nám dva zajatci, kteří nás informovali o přibytí posily jednoho německého praporu myslivců a maďarských husarů, kteří se však neslili s 28. plukem, nýbrž posílili křídla jeho. Jinak vše zůstalo beze změn.

Celou noc s napětím očekáváme výsledek celé naší akce. Nikde ani výstřelu. Teprve, když již svítalo, zahřmělo ruské »hurrá« a celý 28. pluk jde bez výstřelu k Rusům. Jenom rakouská artilerie spustila po »pražských dětech,« odcházejících do Ruska, silnou střelbu, a několik jich zranila. Ráno stály v Regetově vyřazeny tři prapory, aby byly přepočítány, a odebrána jim korespondence i zbraně, pokud zůstaly.

Celkem vzato bylo asi 1600 důstojníků a mužů se všemi kulomety a koňmi k nim. Skoro všichni byli pak odesláni do Taškentu do tábora zajatců, a Šaumajer, který prý zůstal asi s 80 vojáky, byl povolán do Vídně před válečný soud.

TOMÁŠ G. MASARYK: Jestliže se v nás to české svědomí skutečně probudí, pak budeme nejen milovat bližního, nýbrž láska k bližnímu se uskuteční sociálními zákony. Budeme usilovat k tomu, abychom nuzných a chudých neměli. Měli jsme v táboritech první socialisty a komunisty, usilujme, aby mezi námi žebráka nebylo. To je náš český ideál.

Památná svatováclavská přísaha České Družiny na Sofijském náměstí v Kijevě roku 1914 byla po staletích prvním hromadným protestem proti 21. červnu 1621, jehož smutnou památku jsme letos slavili.

Protest ten — zavolán do evropského prostranství — ozval se po letech vítěznou ozvěnou.

Není více Habsburků v Čechách!!

PROF. E. DENIS v revui »La Nation Tchèque« v prvním čísle 1915:

»V bitvách, svedených tyto dny, čeští dobrovolníci v nejpřednějších četách a v čele svých kamarádů z Francie dobyli skvostným útokem několika zákopů...

Nastane den, kdy v osvobozené Praze bude uctěna památka těchto prvních bojovníků, kteří na pláních u Artois jako bývalí husité, jejich předkové, stali se božími bojovníky.«

EMIL ULRYCH:

ČEŠTÍ DOBROVOLNÍCI VE FRANCOUZSKÉ ARMÁDĚ — CIZINECKÉ LEGII.

(Vyprávění účastníka.)

této stati pojednám o těch legionářích, kteří toto jméno první dostali, neboť bojovali v Cizinecké legii a odtud nazýváni byli už legionáři v roce 1914, a později jméno to rozšířeno bylo i na ostatní.

Čtenáře zavedu do Paříže, kde se první revoluce vytvářela hned na začátku francouzské mobilisace, a česká kolonie se jí plnou měrou súčastnila.

*

V obrovské Paříži bylo rušno, živo a hlučno ve všech čtvrtích města; průvody jak Francouzů tak i cizinců se všech stran shromažďovaly se na prostorném náměstí Republiky, odkud odcházely po velkých boulevardech až na náměstí Concorde, kde vzdávaly hold pomníku Štrasburku, smutkem zastřeného. Jeden z takových hlučných momentů, 26. července r. 1914 — pozorovali jsme už od časného rána, velké shromáždění cizinců v Palais Royal, odkud pod červenobílým sokolským praporem a za zpěvu českých písní ubíral se na boulevardy k Velké opeře a k náměstí Concorde, kde rozestavil se v půlkruh — s praporem před sochou a počal zpívati franc. marsellaisu. A poté slyšíme »Kde domov můj« a »Hej Slované«! Za této dojemné chvíle cítíte, kterak krev ve vašem těle tuhne, pěsti se svírají — cítíte se silnými a nerozbornými. Po této ceremonii odejdou ve vzorném pořádku ve čtyřstupech do Rue Varenne,

kde se průvod zastaví u jednoho paláce, se kterého vlaje prapor černožlutý. Netrvalo to dlouho — naši hoši obklopí budovu vyslanectví rakousko-uherského a za křiku »Pryč s Rakouskem« »sláva Francii a Srbsku« strhávají onen prokletý prapor, na kousky roztrhají a v bláto zašlapou. Za zpěvu »Hej Slované — ještě naše slovanská řeč žije« — odcházejí.

*

Druhý moment francouzských Čechů odehrál se 22. srpna r. 1914, zase v Palais Royal, a po známé už cestě celý průvod ubíral se k obrovské esplanádě Invalidovny, kde už ten den tisíce a tisíce cizinců čekaly na odvod. Náš průvod zastavil se nejblíže u vchodu, nedaleko vystavených děl a zdí. Jediné přání bylo u každého z nás: dobrovolcem být a Rakousko rozbít. Velmi zajímavý obraz nastal ve chvíli, kdy nám byly podány dotazníky k vyplnění a podepsání smlouvy. Naši Sokolíci upisovali »angažmá« po dobu války na starých kanonech, vydobytých Napoleonem. Půjde-li někdo kolem této budovy, nechť si vzpomene, že zde byli první průkopníci revolucionáři, kteří se zapisovali skoro svou krví, aby plnili konečně přání a ideál nás všech — vydobýti naší svobody. A za zpěvu odešli — ověnčeni kvítím, s klidem v očích a spokojeni, že splnili svoji povinnost!

*

Tito první dobrovolníci odejeli z Paříže 23. srpna 1914 do posádky bayonneské, pod pyrenejské kopce u hranic Španělska. Veškeré obyvatelstvo brzo se spřátelilo s námi a nejen v Bayonně, ale i v krásném pobřežním městě Biarritzi a před odchodem věnovali naší setnině hedvábný praporek, na který jsme 13. října 1914 přisahali: »Ve jménu volnosti, rovnosti a bratrství a v důvěře v Republiku slibujeme, že budeme bojovati pro práva Republiky a lidskosti až do posledního muže a do poslední krůpěje krve.« Po této slavné přísaze — jako když bouře z dáli přichází — zazněl náš »Kde domov můj« a zpěv sílel z našich hrdel čím dále tím více, až jsme se domnívali, že vánek donese ozvěnu do našeho českého kraje k našim milým a drahým a je posílí k další vytrvalosti v odboji proti monarchii.

*

Pobyt našich hochů prodloužil se až do 23. října, kdy jsme roztomilý kraj opustili po úplném výcviku vojenském a odebrali

se na frontu k Remeši, kam zanedlouho dostavili se i hoši z Anglie a k nám byli zařazeni; radost jsme měli i z našich dvou českých důstojníků, nadporučíků V. Dostála a Audritzkého, kteří byli uznáni francouzskou vládou, a tak docílili jsme toho, že nás úřady nepovažovaly za »poddané Rakouska,« nýbrž francouzská vláda i úřady užívaly oficielně jména Čech. Naším vystoupením byli též zachráněni všichni Češi od jakéhokoliv internování a i jiných výhod dostalo se nám od francouzské vlády.

*

Remeš! Pamatuji se na dny 13. a 14. července 1914, kdy naši borci Sokolíci z pařížské jednoty zúčastnili se veřejného cvičení za ohromné účasti cvičenců francouzských přátel (10.000 v Remeši), odkud si naši cvičenci odnášeli první cenu. V těchto slavných dnech nikdo z nás netušil, že po době asi čtvrt roku znovu přijdeme k Remeši jako dobrovolníci, a že budeme chrániti ono světoznámé město, a že budeme nuceni se dívati na systematické zpustošení nejen města samého, ale i nevinné umělecké katedrály po celých šest měsíců. Jak smutno bylo v duších — cítících pro umění — viděti stále černý kouř nepřátelských granátů vystupovati nad městem, celé čtvrti města rozbíjeti v ssutiny. Jak bylo Francouzům bolno, tak i nám cizincům. Kolik takových zámků, kostelů, měst, vesnic a památek uměleckých padlo v oběť německé surovosti!

*

S krásným údolím vítězné Marny, kde na všech stranách zůstaly dosud stopy včerejší rozhodné bitvy o záchranu Evropy, a s hornatým champagnským krajem rozloučili jsme se koncem dubna 1915 a novou cestu jsme nastoupili kolem Paříže, na kterou aspoň z dálky některý bratr z nás se díval a rozkoší kochal naposledy; a jiní zase s nadějí ji uvidět ve vítězoslávě a ji obejmout; vždyť nemohli jsme se pokochati zlatou Prahou — tedy jsme se alespoň radovali s Paříží. Dojeli jsme do severní Francie na velké pláně artoiské. Věděli jsme dobře, že brzo budeme na francouzské půdě — cediti českou krev.

Dne 9. května 1915 jsou zákopy zaplaveny slunečními paprsky. Začíná horko. Někteří hoši vystupují na malé schody, které vedou na planinu, a odtud pozorují střelbu našich děl. »Podívejte se, jak je to krásné!« volá Bernard. V německých záko-

pech metr za metrem dopadají naše granáty a zdvíhají celé kytice země. Uprostřed těchto kytic poletují rozličné věci: celé trámy, prkna a možná i lidská těla. Vidíme stoupati dým. Miny pomalu vyletují k oblakům a na konečné cestě ztrácejí se zraku, kdy dopadají na různá místa. Jejich výbuchy nelze přirovnati k dělovým střelám: pokračují po celé nepřátelské linii, vystupují jako motýlové volně nahoru, jako roj včel ztrácejí se rychle ve výši, ale druhé následují, pokračují — — — Hřmot podobá se nekonečnému, rychlému víření na bubnech. Na poli poletuje červená mlha, která zastiňuje slunce. Připadá nám, že nastává zatmění slunce. Posice »Ouvrages blancs« (bílé práce) zdají se nám nezdolné. Někteří hoši jsou už na povrchu mezi dráty, jiní sedí a klidně hledí kupředu. Druzí zase nervositou hrabají půdu, až nehty počnou krváceti. Snad do té chvíle nikdo nepoznal tak dobře své duše. Přichází sama, aby dodávala energie a posily. V tom přichází plukovník Cot — rozhlédne se klidně po řadách svých legionářů, kteří už počínají vstávat, a pronese: »Kupředu, moje děti, kupředu — —« Hlas jeho se ztrácí v hluku a čeští dobrovolníci už přeskakují neb přestřihují dráty a ztrácejí se v německých zákopech. Zde nastává práce: vyčistit skrýše a proto do všech podzemních děr házejí granáty, odkudž ozývají se výbuchy, křik, sténání... kouř valí se otvory do zákopů, ale hoši nečekají dále — šíleně ženou se stále vpřed — na druhé zákopy, na třetí, na vesnici Targette — a dále k Neuville St. Vaast.

Po tříhodinovém útoku nezdolných »Bílých Prací« opanovali jsme úplně nepřátelské posice: všechny troje zákopy byly v naší moci, vesnice Targette i Neuville St. Vaast, až k lesíku La Folie, kde už skupina as 50 hochů s jedním důstojníkem rozstupovala se na návrší 140, aby vzali poslední bod les La Folie.

»Nyní jen ještě jeden pluk nebo pouze jeden český prapor a kde by Němci byli!« povzdychne si český důstojník nadporučík Dostál, který se dívá dalekohledem k lesíku. Vidíme ho státi jako sochu, ačkoliv kolem kulky sviští — nepohne sebou. — »Lehněte si« — zvolá na nás, — on však dívá se dál — »nyní je musíme dostati z toho lesa ven.« — »A potom?« — »Jsme pány roviny, táhnoucí se na 30 km až k německé hranici —« Zvolna pozvedá ruku, jako by chtěl říci »kupředu,« ale my jsme už vpředu, za námi je několik bratří raněno. »Na kolena« — povídá nám — »a teď máme jen as padesát kroků a vítězství bude dovršeno! Po-

mstíme všechny ty hochy, kteří zůstali na pláních mrtvi ležeti, kteří byli minou v zákopech zahrabáni při útoku, kteří byli falešně od Germánů zezadu zastřeleni, všechny ty čestné hochy pomstíme — —« a jeho čistý oholený obličej zářil — usmíval se, z očí šlehaly blesky, když prohlížel si revolver a rozhlížel se po svých desíti věrných, zbylých dobrovolcích. »A nyní, hoši,« pravil Dostál, — »na ně — —« kulky sviští kolem nás, Dostál je vpředu, my nemůžeme mu stačiti v běhu, když pojednou zpozorujeme, jak rozpaží ruce a jako podťatý strom klesá — — klesl s prostřelenou hrudí, vedle něho Fišer podepírá mu hlavu, rozpíná kabát — on těžce dýchá, jeho oči jsou zarosené — ústa otvírá a tiše pronáší: »Pomstěte mne, hoši, Pozdravujte ode mne všechny Čechy — —« a na věky usnul. Jediný důstojník, který dovedl své hochy tak daleko z celého pluku, — padl nyní — a neuzřel onoho vítězství, kterého si přál a o kterém tak často snil — — —

*

Po tomto útoku, kde jedna třetina našich hochů padla a na pláních artoiského kraje jest pochována jako »soldats inconnus«, »neznámí hrdinové«, odešli jsme na krátký odpočinek a 16. června 1915 znovu jsme útočili nedaleko Souchez. Zde též dosáhli jsme svého cíle, ale i zde naše řady řídly ztrátou mladých životů — —

Konečně jsme nadobro opustili artoiský kraj a odvezli nás do Alsaska, kde dostalo se nám odpočinku v zákopech. Ale i zde nezůstali jsme věčně, neboť jsme byli zpraveni, že 25. září 1915 budeme útočiti v Champagni směrem k Vouzières; útok též byl proveden. — Ze Champagne odcházeli jsme do Sommy, kde nás přijal generál Žilinský jménem ruské vlády. Dekoroval dvacet bratří. Zanedlouho jsme odcházeli v nový boj, — a to mezi tím, co Němci činili nápor k Verdunu, my protiútočili na Sommě — 4. července 1916 — u vesnice Belloy en Santerre, kde jsme způsobili těžké chvíle nepříteli — odnášeli jsme si odtud palmu vítězství, kterou nám generál Mangin přiřkl v armádním rozkaze: »Jsouc složena výhradně z Čechů, projevila při útoku na Belloy en Santerre od 4. do 10. července 1916 nejhrdinnější zápal a nejkrásnější nenávist k nepříteli. Když jí 5. července byla svěřena obrana jižní části okraje vesnice, vrhla se s neodolatelným rozmachem na nepřátelský prapor, který postupoval v utvořené

Grandiosní ruský nástup v zimě 1914 vrcholí pod Krakovem.

Česká Družina, budoucí základ legií, neochvějně a za těžkých podmínek jde v prvních hrozných řadách vítězných sborů. Snímek znázorňuje pohotovost první roty před odchodem z Tarnova.

formaci k protiútoku, srazila se s ním a odrazila jej. Nato přivedla do našich linií 60 zajatců, mezi nimi 1 důstojníka, který projevil své rozhořčení, když seznal malý počet a národnost těch, kterým se vzdal.«

*

Po různém cestování z jednoho úseku k druhému, navrátili jsme se v dubnu 1917 znovu k Remeši. Zde provedli jsme pátý útok na německé posice.

Nestačil by stránkově celý almanach na historii prvních průkopníků, měl-li bych popisovati trochu obšírněji jednotlivé scény a život našich dobrovolníků.*) Uvedu pouze stručně nějakou faktickou příhodu, která se stala za tohoto útoku 17. dubna u Auberive.

Po únavném několikadenním zákopovém boji hoši zaujali nové posice. Zatím snesla se noc a jeden po druhém usínal . . . Usínali s klidnou myslí, neboť věděli, kdo bdí, v čí rukou spočívají jejich životy, na koho, když je příroda zmůže, mohou spolehnouti.

Byl to četař Maňák, který, vida je vyhladovělé, umazané a žízní zmořené, dopřál jim tak touženého klidu. Sám zdolal spánek a únavu a bděl. Hodiny dlouze ubíhají, všude se rozhošťuje klid, i dělostřelci již odpočívají, jen tady vpředu zazní tu a tam výstřel stráže — — —

Přibliží se ráno, rozednívá se a našim hochům nastává nová práce — — německý protiútok. Bdící Maňák volá své muže, avšak tito jsou dosud pohříženi v tvrdý spánek. Nikdo na jeho povel neodpovídá a Němci se zatím blíží. Vzpomíná na svého nejlepšího druha a volá: »Kratino, vzhůru! Sem s granáty!« — a sám běží ke střílně a pálí. Sám a sám hájí po delší dobu posice; tu najednou za jeho zády někdo si zanotuje zamilovanou písničku Maňákovu: »Jaké je to podívání na české vojíny — —« Ohlíží se a vidí milou tvář Kratinovu, s čapkou posunutou nazad, nad osmahlým obličejem, kterému dodávají čtrnáct dní neholené vousy vzezření poustevníka; avšak z očí mu září klid, ba spokojenost. V rukou si pohrává několika granáty. V tom se již rozpřahá a písničku přerušuje otřes vzduchu, v zápětí jekot raně-

*) P. r. Podrobnosti popisuje autor tohoto článku v knize: »S Francií za svobodu světa«, vydané nákladem St. Minaříka, Praha II., Křemencová ul. 16, jako V. svazek Čs. revoluce.

ných Němců. Hlomoz probouzí ostatní hochy, chápou se pušek a granátů, a tanec znovu začíná. Němců ubývá a za chvíli odražená vlna skýtá příležitost k malému odpočinku.

*

Po tomto vysilujícím boji naložili nás na auta — bylo to v červnu — a odvezli nás na světoznámé posice Chemin des Dames a Berry au Bac, kde jsem chránili posice až do července.

Naše řady stále řidly, a dostavovali se k nám bratří, kteří byli lehce zraněni a brzy vyléčeni.

Nyní přišel na řadu Verdun. Obrovskými ztrátami a nadlidskou únavou v několikměsíčním boji, co Němci prováděli nápor z jara v roce 1916 na Verdun, my vše jim vzali a přešli i dále, skoro za jeden den a bez velkých obětí. — Byl to slavný útok dne 20. srpna 1917 u řeky Meusy na posice Mort Homme a jiné.

A konečně přišel vítězný rok 1918, ve kterém jsme neměli vůbec oddechu; trochu jižněji od Verdunu útočili jsme 8. ledna ve Flirey, odkud jsme odjeli na sever k anglické armádě; zde měla německá armáda cílem rozkolit anglo-francouzskou armádu, — ale její plán se nepovedl, neboť naším vystoupením 26. dubna 1918 u Bois Hangard, kde jsme překvapili nic netušícího Germána svým útokem tak prudce, že nemohl dále pokračovati, ztroskotal úplně jejich skvělý plán. Byl to pro nás druhý 9. máj 1915, neboť zde jsme ztratili naše p o s l e d n í nejlepší hochy, kteří buď ze všeho vyvázli, nebo byli lehce raněni — zde padli pro záchranu Francie a pro svobodu našeho národa.

Za necelý měsíc ocitli jsme se již v novém kraji — u Soissonsu — 29. května 1918, kde jsme pohostinsky vystoupili tak, že jsme do německých praporů — válečného materiálu německého císaře — táhnoucích ku Paříži, tak silně stříleli, že před námi celé barikády německých hord se zvedly. Odtud stáhli jsme se do lesa Compiègne a po osmidenním pochodování dostalo se nám znovu radosti, vystoupiti 12. června o čtvrté hodině ranní na německé »kamarády.« Bylo to u Amblémy na Aisně. Germán nás ovšem uvítal s nemalým nadšením, ale jejich divise se rozplývaly jedna za druhou, takže po náporu učiněném s germánské strany černaly se před našimi posicemi tisíce a tisíce mrtvol. Ze čtyř divisí zůstalo jen 250 mužů v našich rukou. Po této chvíli navrátili jsme se znovu do Compiègne, abychom se trochu zotavili — avšak

3*

po dvanáctidenním stálém nepokoji vydali jsme se na pochod k bojišti Saint Piere Aigle, kde jsme ztrávili národní svátek ranní — překvapili jsme nic netušícího nepřítele skvělým a dvážným útokem u Moulin Laffond, jejich posice jsme vzali, a nepřátelské čety se daly na útěk. Postoupili jsme s americkým vojskem, které obdivuhodně bojovalo, 11 km kupředu, přeťali cestu ze Chateau Thierry do Soissonsu a přinutili jsme nepřítele k ústupu na celé frontě. Od té chvíle začal generální ústup německých vojsk.

Dne 22. července byli jsme vystřídáni z boje, a tu došlo k dojímavému loučení českých dobrovolců s cizineckou legií — kde po celé čtyři roky věrně jsme sloužili. Teprve 7. srpna plukovník Rollet nás doprovodil na poslední cestě od cizinecké legie a rozloučil se s přáním, abychom v naší vlastní utvořené formaci pokračovali tak, jako jsme pracovali ve francouzském vojsku.

P o u z e 29 h o c h ů z e 600 — došlo do české brigády do Darney, kde byli rozděleni do setnin 22. pluku, a tak nastoupili další cestu ve vlastním vojsku, mezi svými bratřími. Konečně i Alsasko jsme prošli a odtud do Champagne k Vouzières a Terronu jsme přišli, kde jsme již třináctý útok prodělávali a poslední bratry pochovávali.

Od Arrasu k Sommě, od Champagne k Verdunu až k Alsasku, zaseto jest několik set našich prvních průkopníků, milých a ryzích životů, kteří už roku 1914 opustili vše, ať už rodiče či ženu, milenku nebo matku, aby se mohli věnovati boji za mladou svobodu, které za krutých a neskonalých obětí vydobyli.

Jejich nekonečná oběť bude vždy pro nás svatou památkou a nejlepším příkladem pro budoucí pokolení...

TOMÁŠ G. MASARYK: Musím věřiti v pokrok, že se život jednotlivce a celku lepší a že bude pořád lépe. Kdo věří v pokrok, nebude netrpělivý. Pokračovat znamená špatné překonávat. Špatné překonávat dobrým — to není tak těžké, ale těžko je, překonávati dobré lepším.

Excerpta z denníku

KAPITÁNA Dra M. NIEDERLEHO:

ZE ŽIVOTA NAŠICH VE FRANCOUZSKÉM MĚSTĚ COGNACU.

ěsto Cognac — francouzské sídlo první české velké garnisony (francouzské starodružiníky hostilo již v roce 1914 město Bayonne) — jest sympatické a vskutku historické město, jehož původ sahá do 12. století, o čemž doposud svědčí některé části vnitřního středu města. Podle sčítání z roku 1913 mělo něco přes 19.000 obyvatelů. Jméno samo nasvědčuje o odvětví průmyslu, jenž před válkou dávno našel zde své místo a byl příčinou čilého ruchu obchodního.

Dnes však (psáno za války) život tu kráčí v kolejích naprosto klidných, život smutný a nerušený, důkaz to obětí, jež přineseny vlasti. Celé město, přihlédneš-li blíže, nese vskutku znak hlubokého smutku.

Podmínky životní a hospodářské jsou skrovné, přece však není tu nedostatku.

Podnebí jest velmi mírné, sněhu zde vůbec nebývá.

Přijali nás zde chladně. Obyvatelstvo hledělo na nás s nedůvěrou, již zejména vyvolávaly naše ruské stejnokroje. Brzo však poměr začal se měniti. Sympatické vystoupení našich hochů, jejich kázeň, jejich zpěv vzbudily pozornost obecenstva, jež započalo jeviti o nás živý zájem. Ve zdejších listech »La Constitution des Charentes« uveřejněna zpráva o našem příjezdu, obsahující též naši malou charakteristiku. Ale vzhledem k nepřesnosti některých údajů navštívil redakci zdejšího listu bratr poručík Žďárský, sám bývalý redaktor, jenž byl vřele přijat svým druhem z povolání a tomuto obšírněji referoval i udal přesná data i fakta o československém vojsku.

Tento interview uveřejněn byl ve dvou obsažných článcích zdejšího listu a zjednal nám nemalé sympatie. Poukázáno tu bylo na vývoj české armády v Rusku, na její chrabré vystoupení u Zborova, na vřelé city, jež chová český voják k Francii. Vystižen tu rozdíl mezi koloniálními vojsky žoldnéřskými, jimiž

Francie jest zaplavena, a poukázáno na ideální nadšení každého českého vojáka.

Zájem obyvatelstva byl tím zvýšen, jeho pozornost na nás upoutána, učitelé poučovali děti ve škole o tom, kdo jsme, a tato malá drobotina pronášela nám své prvé sympatie. Děti přibíhaly k českým vojákům, zdravily je naším národním pozdravem »Na zdar« neb »Dobrý den«, podávaly jim ruce — a styky byly navázány. Za dětmi přišli rodiče — a zájem byl tu.

Záhy dostalo se důstojníkům pozvání do některých zdejších rodin, z nichž jednou z prvních byla Madame Gautier, matka známého francouzského spisovatele, jež nabídla k používání hudební salon i knihovnu. Potom přední osoby omlouvaly své dřívější chování neznalostí nás, a francouzští důstojníci přijali nás vřele do svého středu.

Potom i jiné listy francouzské započaly psáti o Čechoslovácích články z pera uznaných lidí.

V novinách »L'Oeuvre« uveřejněn článek z pera René Pichona »Un nouvel allié«; v listech »Le reveil du Lot« dva obsažné články nadepsané »Les Tchèques«, v deníku »La Petite Gironde« článek z pera Paul Margerite, de l'Académie Goncourt: »Nos alliés Tchèques« atd. Tím zájem značně povzbuzen a vřelé sympatie širších kruhů, do té doby neinformovaných, získány.

Zajímavo jest připomenouti, že u zdejších knihkupců nedlouho po našem příchodu objevila se i »La Nation Tchèque« a v některých obchodech vyvěšeny dokonce i české nápisy.

Dne 1. prosince o druhé hodině odpolední uspořádán v »Salle municipale« koncert na počest dobrovolců, přibylých z Ameriky a srbské armády, jehož zúčastnili se jednak všichni zmínění dobrovolci, dále od každé roty 40 vojínů, důstojnický sbor a některé přední osobnosti města Cognacu. Na koncertě účinkoval náš pěvecký sbor, jejž obratně řídil br. důst. ček. Rytíř, jehož pílí i přičiněním úroveň sboru neobyčejně stoupla, dále 12členný orchestr za vedení br. Kratochvíla, a konečně program zpestřen sólovým vystoupením br. Rytíře a Kratochvíla.

Průběh koncertu byl skvělý, zejména američtí dobrovolníci byli nadšeni; pozvaní hosté pochvalně se zmiňovali o jednotlivých výkonech i o ukázněném a sympatickém chování dobrovolců. Tohoto koncertu zúčastnil se též zástupce Č. S. Národní Rady Dr. Sychrava, jemuž během koncertu doručen byl telegram od

dra. Beneše, oznamující, že dekret objeví se příštího týdne, což vyvolalo upřímnou radost všech a značně pozvedlo náladu.

V neděli, dne 9. prosince účinkoval náš sbor a orchestr na veřejném koncertě, pořádaném uměleckým a literárním sdružením města Cognacu »La Muse«. Subprefekt města Cognacu, jenž zúčastnil se prvého koncertu, upozornil zmíněné sdružení na bezvadné umělecké výkony Čechů. Toto tudíž požádalo nás za spoluúčinkování. Reklamy na ulicích oznamovaly »Velikou slavnost sblížení českofrancouzského« (»La Grande Manifestation Franco-Tchèque«) a vystoupení českého pěveckého sboru i orchestru.

V den ten místnosti v »La salle municipale« byly přeplněny tak, že musila býti přibrána sedadla reservní. Program francouzský byl velmi veselý a podružného uměleckého rázu, takže hymny, jejichž provedení bylo předem nálepkami ohlášeno, zpívány nebyly, a místo nich předveden Křížkovského sbor »Utonulá«, jehož překlad, sestavený brem. Niederlem, byl rozdán obecenstvu, a Pospíšilovy »Pomněnečky« se solem bra. Šindlera (I. rota) a bra. Klubíčka. Dvacetičlenný orchestr zahrál »Carmen« a »Návrat do tábora«. Provedení bylo bezvadné, obecenstvo sympaticky bratry vítalo a jejich výkony odměňovalo bouřlivým potleskem.

Dne 11. prosince přehlížel vojsko generál Chéré, velitel poddivise v Angoulême. Veškeré čs. vojsko shromážděno bylo na cvičištích, zmíněný generál, jehož vystoupení bylo velmi sympatické, věnoval našemu vojsku velikou pozornost a po skončené prohlídce zavolal si všechny důstojníky a mužstvo francouzsky mluvící a pronesl k nim řeč, jež naplnila srdce každého upřímnou radostí.

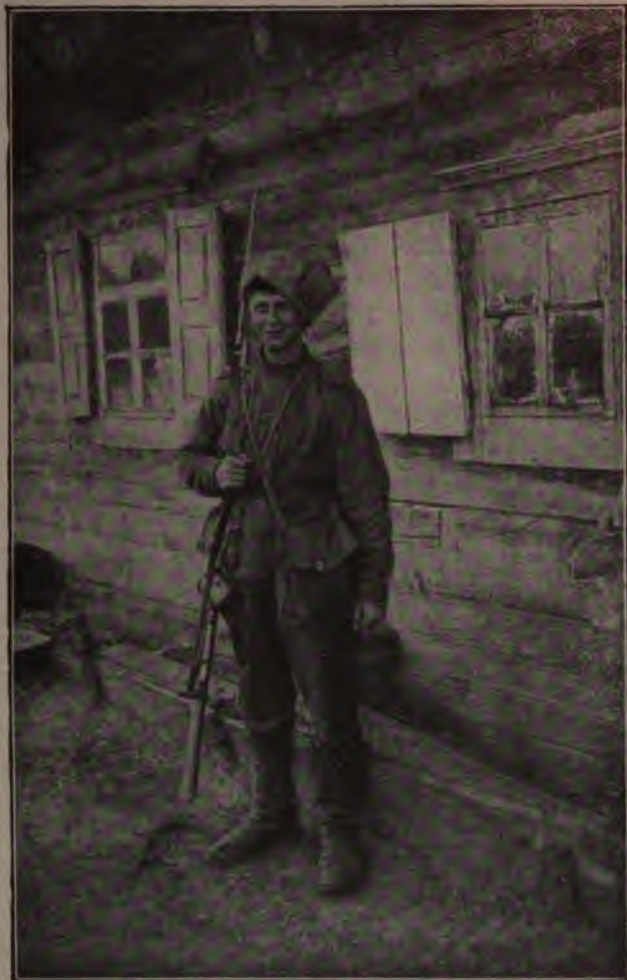
Jak každé slovo pronesené k nám v cizině ústy cizincovými bylo milé! Tolik bylo ideálu!

Projevil, že jest mu velikou ctí pozdraviti československé vojsko na půdě Francie, s obdivuhodnou přesností poukázal na veškery historické vztahy národa českého a francouzského, na politickou pomoc a sympatie v letech sedmdesátých, v těžkých chvílích francouzského státu, prokázanou zejména Riegrem; čehož Francie nikdy Čechům nezapomene. Zmínil se též o svém pobytu v Praze a o celé řadě předních našich mužů, s nimiž tam žil v osobním styku. Upozornil na houževnatost Čechů, kteří

přes veškeré útisky uchovali si neporušené národní vědomí a tvoří mocný předvoj proti Němcům. Řeč svoji zakončil slovy: »Bylo to pro mne neuvěřitelně krásným snem, viděti Čechy-vojáky na půdě Francie, a přeji vám mnoho a mnoho zdaru i úspěchů na poli válečném.«

Tak plynuly první dny našich legií na té půdě, jež — jako stará Gallie — viděla před tisíci lety legie římské.

Typ starodružiníka po namáhavém pochodu.
Mladá, bodrá tvář hochova se usmívá, jako by ani nevěděla o zašlých nebezpečích. Jeho oděv a hlavně vojenské boty dokazují, jak asi bylo. Po levé straně tlumok s veškerými potřebami a snad i potravinami, po pravé straně patrony a hrneček na nevyhnutelný ruský čaj. Pravice třímá pušku s historickým ruským bodlem. Celá postava činí dojem veselé bídy, ale je zároveň důkazem, že hospodář. důstojník České Družiny, »dobré« paměti, št. kapitán Pluto špatně nám rozuměl a nízko nás cenil.

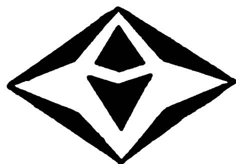
MARYŠA B. ŠÁRECKÁ:

OSVOBOZENÉMU SLOVENSKU.

Pod sněžnou výší a horskou Tvou stráží
nezdolné bratrstvo husitské stálo,
s chorálem na rtech a palcátem v ruce
cizácké odboje potíralo.
Pohádka, píseň a národní zkazka
zpívaly z duše tvé do třesku zbraní,
hrdinská odvaha, síla a láska
vyrostly, vykvetly pod Kriváni.

A odkaz lásky té nesou dnes děti.
Co kdysi nadšení, odvaha reků
vložily do srdce bratrské země,
zpívá dnes po letech ozvěnou věků . . .
Jedinou krví a jazykem spiati
chráníme dědictví rodné své půdy,
jednoho kmene jsme ratolesti,
jednoho mladého těla jsme údy.

Písněmi volnosti chvěješ se znovu,
ó kraji epický svobody naší,
porobu zdolalo věčné Tvé mládí
a v kouzlu pohádky jaro Tvé raší . . .
Pod Tatrou husitské voje zas stojí,
hrdinství jejich Tě před vpádem kryje,
a Ty je napájíš živou svou vodou,
studánko národní poesie!

JAK SE BOJOVALO NA VOLZE A PŘED URÁLEM.

Historický úryvek.

dyž ve vlastech československých slavili lidé největší svátek — svátek národního vzkříšení, naši chlapci na Sibiři prožívali strašné, trudné chvíle svého života. Mnozí vydechli naposledy, mnozí utrpěli těžké rány pro celý život.

Vše pro drahou, v mlhách kdesi ztracenou vlast, o níž ani netušili, že jest osvobozena prostým zhroucením říše Rakousko-Uherské.

Smutné dny říjnové! Husté mlhy podzimní. První předzvěsti kruté zimy! Vlast na západě a směr pochodu na východ, do světa, do dálky, do neznámé dálky!

Hle úryvek z »Pamětní knihy 1. střeleckého pluku Jana Husi«.

»Nehostinné vyprahlé stepi Nikolajevské fronty těžce zkoušely do nemožnosti napiaté síly českých vojínů. S obdivem musíme pohleděti na vykonanou práci nejen těch částí, které vystupovaly v prvních řadách, ale i oněch, které vykonávaly služby zásobovací, zdravotní (lékař Měšťan), ordonanční a telefonní. Fronta ke konci svého trvání nemá pevného týlu, a tu uvedené oddíly nemohou pracovati jako při normální frontě. Často nepředvídaný výsledek boje uvrhne je do těžkých poměrů, z nichž se vyprošťují s vynaložením posledních sil. Těchto okolností byli si vědomi všichni účastníci bojů a z jejich ustaraných tváří každý mohl vyčísti řadu probdělých nocí . . .

Ústup ze Samary dál se celkem s klidem. Unavení vojíni zase po dlouhé době mohou se vyspati »doma«, totiž v železničních vagonech a zotaviti se z posledního utrpení. Schází však nálada. Boje pod Kazaní, Simbirskem a na Nikolajevské frontě přinesly mnoho trpkého zklamání. Pomoc spojenců nepřišla a na ruská vojska nebylo lze spolehnouti. Posílali nám na pomoc 18—19leté hochy, nevycvičené, špatně oblečené — a hladové. Nikdo se o ně nestaral a jejich nedostatky zvyšovala blížící se zima. Byly případy, že naše kuchyně živily celé ruské části — a ruští důstojníci toho nevěděli.

Nejvíce na nervy za posledních bojů působila nejistota, vyplývající z nedostatečného zabezpečení. Již obava, že mohou

býti každou chvíli obklíčeni, nedá klidně spáti, a což teprve, když k takovému obklíčení dojde a ohrožená část musí se probíjeti! Pak raněným nezbývá, než položiti si pod hlavu bombu, aby se nedostali do rukou nepřítele.

A tak sil stále ubývá, časté boje vyžadují si právě nejlepší bojovníky, jak mezi vojíny, tak mezi veliteli.

A právě v těchto dobách Praha hýřila národními barvami a radovala se spravedlivou radostí!!

»Vzpomínky na bojiště belebejské«, pokračují komentáře prvního pluku, »nejsou tak těžké, jako na dřívější boje na Volze. Ráz krajiny upomíná na český venkov, mírné kopce, lesíky a luka působí příjemněji než nedozírné vyprahlé roviny kolem Samary. Obyvatelstvo jest pestré, bydlí zde Mordvini, příbuzní Finů, Čuvaši, Voťáci a nejvíce je Tatarů; celkem se všichni chovají k nám dobromyslně. Jenom přírodní podmínky se zhoršily, napadlo sněhu, umrzlo a naše polní stráže v poslední době, nemajíce zimního oděvu, trpěly zimou.

V hustých mlhách Ufimské gubernie často oddávali jsme se přemýšlení o svém budoucím osudu. Docházely zprávy o vítězství na západní frontě a o poměrech v naší vlasti; Rakousko prý jest v rozvratu, Turecko uzavírá mír, Srbové jsou na pochodu do Uher. Za celé léto zažili jsme tolik zklamání, že těmto zprávám ani nechceme věřiti, každý by byl spokojen, kdyby aspoň polovina těch zpráv byla zaručena. Teprve 15. listopadu obdrželi jsme úřední zprávu o uzavřeném příměří na západní frontě a o státním převratu v Čechách dne 28. října 1918. Bylo nám to nejlepší odměnou za dlouhé boje a odcházeli jsme s fronty s pocitem úplného uspokojení.«

Takový byl »státní převrat« v duších našich vojáků.

TOMÁŠ G. MASARYK: Mravnost je poměr člověka k člověku. Potřebujeme mravnosti ve svém styku s bližním. Náboženství vzniká z poměru člověka k celému světu, zvláště k Bohu. Náboženství má širší okruh než mravnost, v náboženství je mravnost obsažena.

JOSEF LOGAJ:

TŘÍŠŤ VZPOMÍNEK NA ITALII.

ia Appia! Na jih z Říma, do Caserty k Neapoli, vede tato nejstarší cesta, po níž před dvěma tisíci lety kráčely římské legiony. Dech dějin ovane moderního chodce, jenž chtě nechtě musí v kroku ustáti a rozhlédnouti se kolem. Hle! Campania Romana, okolí římské! Cesta, široká dlážděná silnice týmiž kameny, kteréž tam kladli otroci, dunivá — a kolkolem ticho, klid. Jen zbytky starých římských tomb, náhrobků, rozvaliny někdejších letohrádků, úžasné vodovody, ale kraj pustý, ponurý. Horký vítr, který tě ovane, poutníče, nezchladíš nikde. Není stromu nablízku. Jen v dáli vidíš modravé hory albánské, s městy a vesnicemi. Zde dokola odpočívají věky. Zde je pohřben velký národ, zde leží statisíce bojovníků, kteří bránili nebo dobývali Říma. Řím tolikráte zničený a zase znova zbudovaný! A Via Appia, toť svědek veliký sláv Říma i jeho smutků a ponížení.

*

24. května 1918, na historickém náměstí Piazza Venezia dostalo se našim československým legionům bitevního praporu, kterýsi ze slavnostních řečníků vzpomněl legionů římských i té staré historické cesty, po níž se roznášela dál do cizích krajů civilisace. Řečník ten přirovnal legie československé k oněm starověkým hrdinům, již, poslušni rozkazů mocného Říma, šli ve jménu jeho bez reptání a často bez naděje na návrat do města civilisace. Via Appia ovšem vede z Říma na jih — naši bratři měli dalekou cestu — na sever. Na sever přes Alpy, a dál ještě přes Dunaj k Vltavě. »E troppo lunga questa via«. — Je trochu daleká ta cesta, mínil při předávání praporu velitel našich legií — generál Graziani. »Ale my dojdeme do Prahy, dojdeme jistě.« Snad jsme ani nevěřili, že by se to mohlo stát. Byli jsme věru daleko, tisíce mil od rodných hor, jež věnčí vlast. A ta vlast se nám zdála luzným snem. Vlast milujeme nejvřeleji v cizím světě. Tehdy si dovedeme uvědomiti, co to je ta rodná brázda, o níž dnes doma pokrytci, lidé zlí a nespravedliví hovoří slova příkrá a znesvěcující. —

Naše italské legie, podobně jako v Rusku a ve Francii, stvořila česká a slovenská ideální povaha. Ovšem, náš člověk, vlastně my všichni, musíme nejdříve něco svou vinou ztratit, abychom pak za cenu strašlivých obětí ztraceného dobývali. Ten dojem mám dnes, vzpomínám-li na vznik revolučního hnutí ubohých zajatců, bývalých to psanců, pariů staré armády. Kdo prošel peklem války a jako »Kanonenfutter«, kterého hnali do ohně bez milosti, ten zajisté se už vícekráte nestane monarchistou. Náš prostý člověk v zajetí italském toto sice pochopil, ale bylo třeba jít dále. Vysvětlit mu, že nestačí negace nenávisti, prchati z otroctví, nýbrž účinně zasáhnouti absolutistickou bestii kdekoli a kdykoliv. To znamená znova jít do boje.

Povaha průměrného našeho vojáka, nás všech — neboť legie byl asi průměr národa, průměr jeho sklonů i vzdělání — ukazovala se zprvu v zajetí velmi citlivou, řekl bych zrovna sentimentální. Musíme jednou dle pravdy svědčiti, že my zajatci v Italii až na malý hlouček byli jsme hrůzami války, jež byla našemu duchu cizí, a otroctvím ve staré armádě přímo podlomeni. Není divu konečně; tím větší cenu má pak ono hrdinné rozhodnutí třiceti tisíc mužů československých, kteří spálili mosty s rodinou, vlastí, vším, co doma milovali a proč žili. Těch 30.000 italských legionářů, to byli sedláci, dělníci, jimž bylo jasno, že jen smrt je čeká na bojišti, nebo i na šibenici. Naše italské legie znamenají znovuzrození národa. Lid ubitý duševně i tělesně se po krátkém čase tolik vzchopil, že my dnes sami těžko pochopíme, jak to bylo možno a jak se to vlastně stalo . . .

Znáte všichni boje našich bratří na Piavě, u San Donno, Monte Vall Bella, znáte nesmrtelnou obranu Dosso Alta, ke konci září r. 1918, víte také o 60 mučednících, kteří raněni padli do zajetí a byli pak věšeni na tyčích telegrafu, na stromech, nebo hromadně stříleni za zdí a pochováni do hnoje.

Je nejslavnější na této věci ta okolnost, že nikdo z chycených bratří neprosil, naopak odmítal milost. Někteří bratří sami si dali oprátku na hrdlo, jiní žádali, by mohli zemřít obráceni zraky k severu . . .

Vskutku podivné. Kde je dnes ta česká povaha, která se nebojí smrti?

*

Nesporno je, že sirou zajateckou massu musil někdo v zajetí uvědomiti, sorganisovati, aby se stala schopnou resistence. Na půdě italské tuto neocenitelnou práci vykonala revoluční dobrovolnická organisace, na niž se často u nás zapomíná, která nesla jména »Československý Dobrovolnický sbor«. Zprvu to byl hlouček několika rozhodných lidí. Sbor byl založen v zajateckém táboře Santa Maria Capua Vetere, v krajině neapolské. Začátkem r. 1917 počala na nátlak Československé Národní Rady v Paříži tak zv. koncentrace českých a slovenských zajatců v Italii. V lednu 1917 nalézalo se ve zmíněném táboře na 5000 českých a slovenských zajatců, tábor však mohl pojmouti na 6000 osob. První transporty přibyly jmenovitě z Padula, Fonte d'Amore, Sulmona, Altamura, Finalmarina, Forte Begato, Alessandria, Savonna a j. Před koncentrací byl zde hlouček Čechů, jimž bylo se strany maďarské přestáti mnoho trpkosti. Vůdcem hloučku byl Jan Čapek z Orlové ve Slezsku. Příchodem zajatců nastal nový život, a položen základní kámen k legii. Do Santa Maria přibylo tolik různorodých živlů, že ta stovka vzájemně se neznajících dobrovolníků z různých táborů, kde se na ono vyzvání italské vlády hlásili do spojeneckých armád, roztroušená po barácích (jichž bylo 40), ztrácela se úplně v moři indiferentního nebo zcela rakušáckého živlu. Tento skládal se ponejvíce z aktivních poddůstojníků, jimž delší pobyt v armádě i válka vzala patrně všechnu soudnost.

Ze strachu o kariéru a z naprosté nevědomosti považovali dobrovolnictví za neslýchanou velezradu. Poněvadž velení nad jednotlivými baráky ponecháno jim, vtiskli celému táboru ráz věčně rozčilených rakouských kasáren, kde se pro nic za nic stále křičelo a panoval zmatek. Povely byly německé, někdy i na svou pěst zavedli s mužstvem denní cvičení, učili rozvinovati bitevní řetězy a p. Oproti otevřeným a nebojácným lidem chovali se pánovitě, vyhrožovali, udávali z nicotných příčin, šikanovali, kde se jen dalo. O své újmě nařizovali nositi jablíčka u čepic a terorisovali zrovna tak, jak rakouská dresura přikazovala. Mužstvo, jemuž scházel správný názor o politické a vojenské situaci, bylo z veliké části v jejich vleku. V táboře kolovaly fantastické pověsti o porážkách Ruska i Francie. Vědělo se o zničení Srbska a Rumunska. Není tedy divu, že i lidé inteligentní poznenáhlu ztráceli národní sebevědomí a nečinně přihlíželi ku

Ve vesnici Dragamlovce stála v roce 1916 ruská 37. divise, při které byla I. rota České Družiny.

Sochař starodr. Karel Babka vytvořil ze sněhu přímo umělecké poprsí velitele divise generála Wadenšerna, jež všichni upřímně obdivovali k nemalé radosti generálově.

Dobrovolníky přijímá užší výbor na doporučení důvěrníka baráku spolu s doporučením důvěrnického sboru. Užší výbor po úradě s výborem širším může přijetí bez udání důvodů odmítnouti. Přijatí dobrovolníci skládají slib do rukou bratra starosty v přítomnosti alespoň jednoho člena užšího výboru.« Další paragraf mluví o vybírání příspěvků (5 cent. za 5 dnů) a použití jmění Č. D. S. hlavně na podporu československých dobrovolníků ve Francii, Rusku, na Balkáně, v Italii, Anglii, koloniích atd. Dále na podporu nemocných dobrovolníků. Paragraf pátý učí nás, k jakému účelu směřuje organisační práce, — »aby dobrovolníci byli náležitě připraveni a národně uvědoměni pro budoucí poměry, jež nastanou osvobozením československého národa a obnovením státu československého.«

»Snahou Č. D. S. jest vštípiti všem Čechoslovákům poznání svaté povinnosti bojovati vždy a všude až do krajnosti za práva národů i lidskosti.«

Paragraf 15. praví, že »kázeň sboru jest dobrovolná, ale přísná«. Ti, kdož by kázeň porušili nebo jinak čest sboru poskvrnili, mohou býti i ze sboru vyloučeni.

Propaganda se děje přednáškami, knihovnou, časopisem denním i měsíčním, ušlechtilými hrami, divadlem, zpěvem i hudbou. Připomínám, že tento řád byl vypracován bez jakéhokoliv pokynu z Paříže či z vlasti a že naše styky s československou Národní Radou v Paříži byly v té době nepatrné a obmezeny na zasílání »Československé Samostatnosti«. Měli jsme jen v rukou neurčitý pokyn prof. Masaryka v dopise z Londýna. Masaryk psal 31. května 1916 na dopis z ledna téhož roku: »4. Holford Rd. Hamstead N. W. London. 31. května 1916. Milý pane Logaj, chystám se do Italie; intervence druhé instance nebývá bohužel mnoho platná. Ovšem ucházejte se stále o svá práva. Nepřijedu-li já, pošleme někoho jiného. Bližší zprávu o Vašich požadavcích. Pozdravení Vám a kolegům. T. G. Masaryk.«

Psali jsme se zajateckého tábora Finalmarina o poměrech tam panujících a prosili prof. Masaryka o intervenci. Akad. malíř bratr Bartoš, br. Jura Josef a já — několikrát jsme se prohlásili italským vojenským úřadům jako desertéři političtí, leč naše kroky skončily dosud bezvýsledně. Žádali jsme o protokolování našeho prohlášení, dovolávali jsme se svědectví spoluzajatců a udávali místo, kde jsme přeběhli, jakož i pluk, jemuž jsme se

předali. Velitelství tábora nás vyslechlo a celou záležitost patrně odložilo ad acta. Na naše urgence, co se s naší věcí děje, odpovědělo hrozbou kriminálem. Zajatci jsme a zůstaneme, žádosti o vstup do dohodového vojska podle mezinárodních předpisů o zajatcích vyhověno býti nemůže.

Z těchto řádků jest tedy jasno, že v Italii jsme se musili probíjeti netečnosti a neochotou, jež jest konečně pochopitelna. Jinak s námi Italové zacházeli dosti vlídně. V době, kdy my jsme začali s revoluční propagandou, nebylo ještě ani v centru naší zahraniční revoluce — v Paříži — jasno, zda se bude s Italií o utvoření československých ozbrojených sborů jednati. My jsme jaksi předběhli události a nutili československou Národní Radu, aby s Italií jednala rychlejším tempem. Postavili jsme naše vedoucí činitele před hotový fakt, a myslím, že to není neskromnost, ani nesprávné, tvrdím-li, že právě ustavení »Československého dobrovolnického sboru« dalo Č. N. R. mocnou zbraň do rukou. Č. N. R. mohla vším právem poukázati na československé zajatce, kteří chtějí bojovati.

V čele »Československého dobrovolnického sboru« stál od jeho založení až do likvidace v dubnu 1918 br. Jan Čapek z Orlové. Byl to nadšený, prostý, ale rázný a poctivý muž. Tehdy, kdy »Sbor« jsme zakládali, měl 42 léta. Postavou byl statný. Povoláním byl báňským úředníkem z Orlové, pracoval v Sokolstvu a osvědčil se také jako menšinový pracovník. Dle přesvědčení jsme jej pokládali za socialistu, ač tuším v žádné socialistické straně nebyl. Je těžko dnes vystihnouti perem ony doby, jež jsme prožívali v táboře v S. Maria. My už dnes sami těžko pochopíme, čeho jsme byli schopni a jak jsme vlastně dělali revoluci. Mohu jen potvrditi, že jsme nikdy nikoho nenutili; konečně nám scházela exekutivní moc. Největším nepřítelem nerozhodných lidí byl br. Čapek. Dle sborových stanov přijímal od každého nového dobrovolníka slib rukou dáním. Ještě dříve, než mu nový dobrovolec podal pravici, vyzýval jej bratr Čapek, aby si dobře rozmyslil. K získání dobrovolníků používal sbor v prvé řadě akce kulturní. Přednášeli jsme, vyučovali, hráli divadla, zpívali, cvičili. Čapek nechtěl mezi dobrovolci opatrníků. Ten viděl každému snad do duše. Mnohokráte poznal chytráka, jak se k nám hlásil z vypočítavosti, a v každém případě by byl sloužil »u trénu« — jak jsme se takovým lidem vysmívali.

Než konečně — dost o nás. Dostačí snad, že za rok a dva měsíce činnosti jsme získali pro československou armádu 15.000 mužů, kteří se stali základem a jádrem armády. Bratr Jan Čapek padl v červnu 1918 u St. Donno, jako prostý vojín, jsa v čele útočící roty. Den před tím byl chycen jeho nejvěrnější přítel br. Havlena — a pověšen. Bratr Čapek nevěděl o jeho smrti, domníval se, že se s Havlenou shledá.

A shledali se...

Kdykoliv budete vzpomínati na italské legie, věnujte bratru Čapkovi tichou vzpomínku. On se obětoval za vás!

SE ŠTÍTEM NEBO NA ŠTÍTU!

(Za prvým starostou »Českoslov. dobrovol. sboru v Italii« Janem Čapkem, který padl slavně v bojích u San Donnu.)

ámen žulový byl rozražen. Koule nepřátelská položila v italské zemi bratra Jana, bratr Jan, náš první dobrovolník v Italii, slavně skonal před nepřítelem spolu s věrnými druhy. Neznal jiného východiska, než svobodu nebo smrt. To bylo jeho životní, jeho nezměnitelné přesvědčení, které projevoval při každé příležitosti. Tisíce našich vojáků, kterým bratr Jan při skládání slibu v zajateckých táborech tiskl ruku a bratrsky poučoval o důležitosti jejich činu, mají zajisté v paměti jeho upřímné, srdečné jednání. On byl otec.

Za těžkých poměrů jsme se probíjeli. Z nepatrného hloučku před rokem vyrostla dnes armáda a velkou zásluhu o to má nesporně náš dobrý starosta. Žili jsme upřímný život, dech duše národní ovíval nás a my pro pokrok, svobodu vlasti byli schopni všeho. Jako maják, kámen žulový vždy a všude první stál neohroženě bratr Jan.

Všichni, kdož jsme byli v posledním táboře, známe obraz »Za svobodu!«, na němž bratr Bartoš zosobnil bratra Jana, kterak s puškou v ruce na mrtvolách nepřátel dere se vpřed.

Obraz mám blízko a dívám se do očí bratru Janovi. Ano — to Jsi ty, bratře Jene! Ty, kteří jsme nehodni Tebe, položil Jsi život a dal příklad následovníkům. Obracím se na bratry a vroucně je prosím, aby památku bratra Jana zachovali v srdci svém po celý život. Oni viděli, jak bratr, jako prostý vojín nehledal úlevy svého obtížného života v zajetí, jak prostě žil a jak čestně vždy jednal. To byla velká jednotka mravní a ta byla neposlední příčinou, proč druh za druhem přistupoval pod prapor červenobílý a sliboval, že »se zbraní v ruce« — raději čestně padne, než by se měl vrátiti do vlasti zneuctěné a porobené.

Jen ten, kdo žil v okolí hnutí dobrovolnického, pochopí dnes onoho ducha lidového i pravdivě otevřeného a při tom tak prostého, který vládl v táborech, kde jsme žili. Dech hor a rovin naší české země byl přenesen na tisíce mil. My se vžili do našeho

prostředí tak, že nám často ani nepřipadalo, že žijeme doma a mezi svými. Byli jsme všichni a byli jsme jeden.

Příkoří, učiněné jednomu z nás, bylo příkořím pro všechny. Živě si mohu vzpomenouti na některé případy, kdy jsme se chvěli bolestí nad tím, když bylo ublíženo některému bratru a jak přes veškeré úsilí nemohli jsme zabrániti odvetě. To byla solidarita na život a na smrt, solidarita vojáků na vše připravených. Hnutí naše jako každé jiné prožívalo své nemoci, bylo třeba mnoho operací, přemýšlení a jednání. Bratři vědí, že padlý bratr Jan neúprosně v zájmu revoluce jednal, a necítili ani tehdy, když byli jím káráni, nijakého pokoření, neboť věděli, kdo je kárá, věděli, že je to charakter čistý a spravedlivý.

Už nevstaneš, bratře Jene. Tvé tělo je v půdě bratrské. Jsi pohřben nejen se svými krajany, ale s druhy italskými. Jako Ty jsi bojoval pro naši a jejich vlast, činili oni totéž. Italský Tvůj druh padl pro Italii a Čechy a Ty Jsi padl ve stejném boji s ním. Spíte věčný sen, ale oběti Vaše budou žít věčně.

Tvá věrná žena a roztomilé pachole, dítě Tvoje, bratře Jene, už Tě nespatří. Oči Tvé neuvidí vlast svobodnou, kterou Jsi neskonale miloval. Ti, kteří přijdou, donesou Tvé rodině zvěst, že padl neohrožený hrdina, a zajisté že slzy se jim osuší, když zvědí, jak slavný život žil a jak slavně padl — jejich štěstí a naděje...

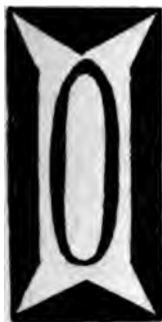
Byl prvním dobrovolníkem v Italii a první položil život. Hle! Dal příklad všech příkladů. Jeho nevinná duše volá k nám ze záhrobí velikým hlasem: Bratři! Čechové a Slováci! Ni krok zpět! Heslo naší české a slovácké revoluce bylo, jest a bude: S e š t í t e m, n e b o n a š t í t u !

JOSEF LOGAJ.

„V Boji“, 5. července 1918.

POPRAVA LEGIONÁŘE BEDŘICHA HAVLENY U ST. DONNO DI PIAVE.

(Zpráva Velitelství českoslov. domobrany. — Protokol o popravě bratra Havleny.)

soba: Bedřich H a v l e n a, československý legionář, podle zmínky v časopise »V Boj«, pokladník »Dobrovolného sboru«, jednoroční dobrovolník.

D a t u m: 21. června 1918, v 11 hodin dopoledne.

M í s t o: Silnice mezi St. Donno-Calvecchia a Cieggia, asi uprostřed mezi Ponte di Cieggia a hřbitovem »Heldenfriedhof«, od školy v Davanzo, směrem k Piavě, 400 kroků po pravé straně — telegrafní tyč.

M í s t o p o h ř b e n í: Původně pouze příkop u telegrafní tyče, nyní na zmíněném hřbitůvku.

F o r m a c e: Poprava byla u 46. divise pěší; velitelství v domku u místa popravy — větší to statek. Poblíže dodnes jsou viděti veliké kaverny, nastavěné pro ochranu proti aeroplánům. K divisi náležely pluky 13. střelecký a 15. dragounský. Zajat byl však 10. divisí (velitel generál Gologówski), jež právě se střídala s 46. a této Havlenu k souzení předala. K 10. divisi patřily pluky: 98, 21, 15 a 55. Havlenu zajal 98. pluk.*) Obě divise patřily k 28. armádnímu sboru v St. Stinu, velitelství armády 6. v Anone.

Asi 20. června 1918 při první italské ofensivě u St. Donno di Piave zajat byl 98. pěš. plukem na druhém břehu Piavy československý legionář, jednoroční dobrovolník Bedřich Havlena. Tento přiveden byl ku statku u Devanza na silnici k Cieggii, jenž byl sídlem velitelství 10. divise. Ježto však divise 10., k níž 21. a 98. pěší pluk, zajavší Havlenu, patřily, se právě vyměňovaly s divisí 46., přejalo Havlenu velitelství 46. divise. Polním soudem této 46. pěší divise byl legionář Havlena odsouzen k smrti a příští den 21. června asi o 11. hod. dopolední popraven. Souzen byl a vězněn v domě červeně natřeném, se štítem k silnici, jenž dozadu od silnice uzavíral veliký statek a byl sídlem velitelství

*) V rakouském vojsku sloužil bratr Havlena u 98. p. pl.

divise i polního soudu. Z tohoto domu byl vyveden, provázen po každé straně jedním vojínem a následován vzadu knězem a několika důstojníky, četníky atd. Jiných diváků nebylo, poněvadž to byla náhlá, neočekávaná poprava a širším vrstvám vojska neznámá. Právě proti štítu červeného domu přes silnici stála telegrafní tyč, přizpůsobená příčným dřevem na šibenici. Na příčném dřevě, jež bylo asi dva metry a čtvrt od země vysoko, visela zcela krátká oprátka.

Havlena, spatřiv šibenici, vypial prsa, zvedl hlavu vzhůru a pevným krokem, aniž se byl na katany ohlédl, přešel silnici.

Došel až k tyči po ráhno, a aniž dost málo váhal anebo dal čas svým katanům k ceremoniím, naskočil jako Sokol do kliku levou rukou, t. j. chytil se ráhna a přitáhl se nahoru, v rychlosti pak pravou rukou navlékl si oprátku na hlavu, při čemž se mu tato právě pro onu rychlost sesmekla, s úsměvem ve tváři navlékl oprátku přes hlavu znovu a spustil se bleskurychle dolů do visu.

Oprátka se zadrhla a on — hrdina — s úsměvem v obličeji bez veškerého smrtelného zápasu — dokonal.

On hrdina utekl v pravém slova smyslu svým katanům, nedopřáv jim ani okamžiku k pochopení svého úmyslu, a zkrátil tímto sokolským způsobem svoje muka, jež by mu tito jistě byli připravili.

Ani jméno, ani kat sám nebyl účastníkům znám, ježto tento se ani k práci nedostal.

Rotmistr J. Vydra, v. r.

Prameny: 1. Výpověď střelce Frant. Kváči, dříve vojína u 10. san. odd., t. č. u 29. dom. prap. čs., obuvníka v Radotíně u Prahy.

Náčelník čs. stanu
Capo di stato maggiore cz. sl.
plukovník

Gibiš.

*

Pohřeb popravených italských legionářů dne 24. dubna 1921 v Praze.

ROZKAZ 10. ARMÁD. RAK. SBORU O ZAJETÍ A POPRAVĚ BRATRA JOS. SOBOTKY.

K. u. k. 10. Armeekommando.
Belehrung der Mannschaft über das Los der. tschech.-slov. Legionäre.

Op. Nr. 3684/71
Abschrift.

An das k. u. k. XX. Korpskomdo
in Feldpost.

Feldpost 510, am 1. August 1918.

Am 25. v. M. wurde gelegentlich einer eignen Unternehmung im Conceital ein sogenannter tschechisch-slovakischer Legionär gefangengenommen. Gelegentlich seiner Einvernahme stellte es sich heraus, dass der Gefangene Josef Sobotka heisst, als Infanterist des k. u. k. IR. 21 am Isonzo gegen die Italiener gekämpft hat und 1917 in ital. Gefangenschaft geriet. Dort wurde er hauptsächlich durch harte Behandlung*) dazu gebracht, »freiwillig« in die Reihen unserer Feinde als tschechisch-slovakischer Legionär einzutreten. Mit anderer ehemals zu uns gehörenden Mannschaft, die auch schon mit gleichen Mitteln für die tschechisch-slovakischen Legionäre angeworben war, wurde er sodann zur Besatzung einer ital. Feldwache im Conceital bestimmt. Als 25. v. M. unser Angriff auf diesen feindl. Stellungsteil losbrach, zog sich auf das ital. Kommando: »Alle Italiener zurück!« die Mannschaft zurück und als Kämpfer in der vordersten Linie blieben die tschecho-slovakischen Legionäre allein übrig.

Im nachfolgendem Handgemende geriet Sobotka in unsere Kriegsgefangenschaft. Er wurde wegen der Verbrechen nach § 327 (Verbrechen gegen die Wehrmacht des Staates) und § 148 (Subordinationsverletzung) des M. St. G. und weil er treubrüchig und schurkisch gegen sein Vaterland, seine Kameraden und brave Landsleute kämpfte, standrechtlich zum Tode durch den Strang verurteilt und das Urteil am selben Tage auch vollzogen.

Dieser Befehl ist sämtlichen Mannschaften in ihrer Muttersprache zu verlautbaren und wiederholt auch zum Gegen stande des vaterländischen Unterrichtes zu machen.

F. d. richt. Abschrift:

Pawlik, Hauptmann. Krobatin, F. M. m. p.

*) Je to přirozeně vyložená nepravda.

RUDOLF MEDEK:

PŘÍSAHA.

My, vojáci starého prvního pluku,
osmahlí železní hoši,
tisknouce k srdcím svým drahou zbraň,
v dni zmatku a víru a pustého hluku
před naším praporem sklonivše skráň —
my, vojáci starého prvního pluku,
smavé a bodré tváře známé,
věrně a čestně přisaháme:

Ve jménu těžkého utrpení,
ve jménu starých křivd a běd,
ve jménu národa zmučeného
jdeme v boj, z něhož návratu není.

Života krása i rozkoš jeho,
zsinalé smrti slepý hled,
radosti světa, lásky vření,
květy a úsměvy, hrůzy led,
vše, co nás těšilo včera i dnes,
vše, co nás hřálo, co jsme rádi měli,
vše náhle zhaslo — — Remčický les
my minuli, vesnice oněměly,
praporce zmizely, písničky ztichly,
děvčata po kraji zesmutněla.

Hudba však hraje v pochod náš rychlý,
vesele planou smělá čela,
dech víry vše stíny i slabost láme,
i každý svou pevnou zdvíhá ruku,
s jasnýma očima přisaháme
my, vojáci prvního pluku:

Za československý lid,
za vbitou na kříž naši zemi
my budem se bít!

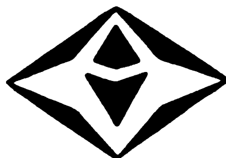
My budem se bít
za slávu a svobodu našich zemí,
    nikoho neživit,
nešetřit, nesmlouvat, silami všemi
    kupředu letět i vítězit —
    i slavně mřít.

My víme, že z barvy krve rudé
ohnivá zář vzejde nad Čechami,
nad poli zlatými, nad nivami
že nové slunce svítit bude!

My víme, že z barvy krve rudé
červené květy vzplanou v stráních,
volnosti dar že uzrá na nich
i na věky u nás sídlet bude.

My víme, z té barvy krve rudé
že vzejde štěstí našich dětí,
i na nás že ještě po staletí
vzpomínat šťastný národ bude.

Krev dědů i míza dějin slavných,
hrdinů starých věková setba,
planoucí výzva smělých zvuků
husitských písní, nepřátel kletba
nás činí nepřemožitelnými,
nás, vojáky prvního pluku.

ZÁZRAK.

Z »Legionářských novel« Zdeňka Němečka.

le jděte, Ljubovi Pavlovno, také zdravé, hezké děvče, s takými růžovými, pyšnými rty — a stále smutná, stále »bijete na sentiment« a ústa svá formujete v bolestné úsměvy. Je to hřích! Když člověku jest dvacet let, nemá věděti vůbec, co to je tesknota nebo dokonce hrozné anglické slovo »spleen«, a natož pověstná ruská »chandra«. To si může dovoliti nějaká klasická figura v románě nebo v básni, jako Evžen Oněgin, ale vy...! Dusjo! Nuže, jak zní třicátý osmý zpěv prvního dílu Oněgina?

Dusja neobyčejně nadaná a čiperná holčice as šestnáctiletá, jež doposud však skotačila jako malé děcko — ale ponejvíce s hochy — vážně svraštila brvy.

»O čem to jedná, Jaroslave Alexejeviči?«

»Jak Oněgin ‚ochladl k životu'.«

»Aha, pamatuji, počkejte!«

A roztomilým způsobem, krásnou moskevskou ruštinou, velkoruskou, širokou výřečností deklamovala onen melodický odstavec. Když přednesla poslední verše...

Ni spletni světa, ni boston,
ni mylij vzgljad, ni vzdoch neskromnyj
ničto ně trogalo jegó
ně zaměčál on ničegó...

Jaroslav Dubský hlučně zatleskal a nadšen vyskočil se svého místa. Potom šel k Dusje, dvorně se poklonil, políbil jí za velkého jásotu celé většinou mladé společnosti ruku — až se chuděrka malá až po hruď začervenala. Vysoko pozvednuv hlavu, vrátil se pak ke stolu, vzal do pravé ruky sklenici naplněnou kachetínským vínem a přehlédnuv orlím zrakem všechna místa zahřímal:

»Silence! Attention, mesdames et messieurs! Ticho na několik minut, prosím! Quelques paroles cordiales!«

Ozvalo se vzájemné syčení nabádající ke klidu a za okamžik bylo hrobové ticho. Rozohněný hoch obrátil se k Ljubovi Pavlovně, jež tušíc něco gaminského, sklopila hlavu, a jakmile zpozoro-

vala, že všechny oči potutelně na ni pohlížejí, zakryla obličej průsvitným batistovým šátkem. Mladík učinil krátkou pomlčku, hledě poněkud vystupňovati napětí, potom však započal úsečně a jasně hovořiti. Jeho řeč, nehledě k obsahu, byla tím zajímavá, že zřejmě ukazovala na velký, poctivý zápas řečníkův s ruskou výslovností, s tvrdými i měkkými »l« (překážkou velmi mohutnou pro česká ústa) s »e« a »ja« — zvuky, jež ovládnouti správně bylo též velmi nesnadno, ač právě pro Slovany zdálo by se to na první pohled hračkou. Byl v rozmluvách stále upozorňován — hlavně děvčaty — na měkká, dětská »l«, že prý se jim zdá, jako by se mazlil. Snažil se chybu napraviti, ač věděl, že ona měkká česká »l« jsou milá a přítažlivá.

Teď pozvedl pohár pod elektrický lustr a několik okamžiků znalecky zkoumal víno. Potom teprve promluvil.

»Alors, je commence! Je to hluboko tragické, přátelé, když vidíte, jak v největší blízkosti tekutiny tak vzácné, blahorodě inspirující i snotvorné, lijí se horké slzy! Připadá mi to tak do nebe volajícím, jako kdyby benátský gondolier v lunné noci, při sladkých zvucích kytary, náhle místo serenády zapěl panichidu, jako kdyby z májové nádhery večera ozýval se kohout místo slavíka, jako kdyby děvče na první ples obléklo černý šat, jako kdyby někdo nad »Humoreskami« Antonína Pavloviče Čechova se chtěl smát! Jak někdo může býti přepaden a podlehnouti melancholii, věda, že sklep otcovský tají celé baterie rudého moku, prohřátého kavkazským sluncem! Vězte všichni, kdož z jakéhokoliv důvodu činíte tragické mimy, všichni bez rozdílů pohlaví a politických názorů, kdož máváte bezradně rukou a nedovtípíte se, kde a jak dopátrati se pravdy v zapletených záhadách filosofických, kdož nevíte, jak spojiti a připoutati k životu zakuklené theoremy vědecké, vězte, že jest pro vše jediné mohutné světlo, osvětlující do nejmenších detailů každé tápání: Jsou to vinice divokých kmenů kavkazských, Kabardinů, Ingušů, Osetinů, Dagestanců, Čečenců, Čerkesů, ostrozrakých Gruzínů i chytrých Arménů, kteří překrásným unisonem propracovali se nejspíš k témuž názoru jako já a posílají sem do Matušky Moskvy Bělokamenné, mezi čtyřicet čtyřicítek chrámů, svůj nektar. Pohleďte hlavně vy, studenti učiliště Stroganova, na ony nádherné syté barvy, hrající za sklem poháru; jsou to rubíny, české granáty, ba co dím — jest to rudý disk zapadajícího slunce za kupolí chrámu Christa Spa-

sitele! Nehleďte, prosím, na mé mládí, jemu neděkuji za upřímný pathos. Ostatně upozorňuji, že ne vždycky mívají staří pravdu! Kdyby na příklad k Ljubočce někdo přistoupil a začal ji chlácholiti dlouhými tirádami, slovy vznešenými a vybroušenými jako nejjemnější český křišťál, a poukazoval na úctyhodné autory, začínaje snad z prastarého...«

»... Bocaccio« prohodil student medik z dalekého kouta, po čemž ozval se tlumený smích.

»Ó, ne, třeba Platona, nebo středověkých autorů jesuitských i mravokárců moderních, dejte ihned »vlčí pasport«, po případě nové, prowodnikovské galoše, by vzdálil se co nejdále, třeba až do gubernie Jenisejské, neboť jest to pokrytec a hlupák. Přátelé studenti, kteří tam vzadu sedíte u vyprázdněných sklenic, zeptejte se jeden druhého, proč se vám tak nádherně jiskří mladé oči, proč cítíte v sobě sílu desíti berberských lvů, proč chtěli byste v tuto chvíli napsati nejkrásnější hymnu mládí a síly, proč dovedli byste líbati vášnivě a rozkošně až do zapomenutí! Odpovězte si šeptem navzájem a doplňte, že čas spěchá, že život jest jeden, že hlavně mládí je jedno — i radost z něho jedna, pak že zůstává jenom hořká vzpomínka. Radujte se ze svěžích svých rtů a zdravých údů, jako já se dnes raduji, ač byl jsem již živoucí mrtvolou. Ve víně, Ljubovi Pavlovno, je krása, zapomenutí, veliká odpověď na veliké otázky, ať jsou jakékoliv.«

Teď zesílil hlas.

»Avšak jest v něm i síla léčivá! Buď pozdraven tento rudý kachetínský nektar i všichni jeho šlechtičtí příbuzní se břehů řek Arna a Rýna, se strání šampaňských i malagánských, v lahvích tlustých i tenkých, čistých i pokrytých plísní, starou slamou i mechem, s nápisy sotva čitelnými, obzvláště pro ty, kdož z nich silněji okusili! Ljubovi Pavlovno, holubičko, k vám se obracím, milá, vzpružte se, jde věrojatně o vašich zářících dvacet let, škoda každého úsměvu, kterého bylo zapomenuto, škoda každého slunečného dne, jenž byl promudrován, každé kapky, jež zůstala nedopita! Vzchopte se, přítelkyně, nechte slzy slabým! Piji na vaše zdraví a zdraví těch, jimž je mládí smíchem, smích jazykem srdcí, srdce tepnou bujaré krve a krev příbuznou starého vína! Hurá!«

V pokoji zaburácel přípitek v čest melancholické Ljubovi Pavlovny, jež skutečně se rozesmála a vyprázdnila pohár kavkaz-

rozložte je orientálně u krbu, ano? Pojď, Ljubo, budeme posvátně naslouchati slovům hrdinovým.«

»Aha, vínečko, vínečko! Pojď se mnou, děvče, ty mně porozumíš dobře!«

Vzal ji pod paži, posadil na nejlepší polštář a ostatní společnost seskupila se okolo nich.

Krb, starý, poctivý ruský krb s kovovými ozdobami, pečlivě vyčištěnými, byl v zimě jedním z míst posvátných a v hierarchii domácí zaujímal hned druhé místo — za stolem. Elektrické žárovky byly zhašeny ne snad z ekonomie, nýbrž z touhy zkrášliti okolí, učiniti je tajuplným a báječným, což je tak blízko a vrozeno mládeži ruské, ženoucí se vůbec mnohem dychtivěji a upřímněji za silnými dojmy, než mládeži západní. Je pravdou, že často dostane se na scestí a hyne, ale dovede-li — a většina dovede — hledati cesty vedoucí ku kráse, ať jsou třeba i krkolomné, pak oddává se nadšeně, s otevřeným, čistým srdcem všemu krásnému. Což dovede býti někdo veselejším a originálnějším v přírodě na znamenitých »pique-nicích« uprostřed březových hájů, než mládež ruská? Kdo zpívá uměleČtěji sborové písně? Kdo hlouběji miluje osobní svobodu?

V krbu praskalo svěží dříví. Dlouhým světelným pásem kladl se odlesk na koberci, chvílemi jasnější, chvílemi temnější; v rozích pokoje vytvořily se tajuplné kouty s podivným intimním životem. Se stěn shlíželi na pitoreskní skupinu předkové Marie Arsenjevny se strany matčiny, v křídlatých límcích a načechraných vlasech, někteří s řády na prsou, pravé typy éry Mikuláše I., přísní a ustrnulí, tajemní jako stíny vymřelých generací. V rohu u skleníku pod stropem teď jasně zářilo světélko pod ikonou Kazaňské Matky Boží. Obličeje mladých lidí byly rudé, oči jiskřily sterými jiskrami, chundelaté hlavy studentů zdály se býti ještě mohutnější, jako hlavy lví, a těsně u vyprávějícího rýsovaly se něžně dva dívčí profily, Marie Arsenjevna, jež již od dřívějška, z časů míru, měla ráda srdečného Jaroslava, usedla opodál na židli a rovněž pozorně naslouchala, pozorujíc ho upřeně a láskyplně úzkýma očima a chvílemi se křižujíc.

»Nuže, poslyšte, děti!« feldvéblovským tónem začal mladík. »Poslyšte zkazku o moderním Ilji Muromci, dobrém molodci!«

»Buďte vážný, Jaroško, já tak nechci,« šeptala mu do ucha Ljubov Pavlovna.

Jedna z nejjasnějších postav prvních legií:
Praporečník České Družiny Jaroslav Heyduk, synovec
našeho básníka pootavského. — Bohužel, byl zákeřně
zabit místními bolševiky na dovolené v Tuapse
na Černém moři. Pochován jest v Novo-
rossijsku.

»Promiň, příteli, ale činíš veliké požadavky vůči svým krajanům. Žádáš od nich jasnovidectví. Buď jenom kliden, jak slunce zajde, bude to veselejší, půjdeme jistě kupředu. Uslyšíš možná ještě dnes jadrný podskalský dialekt; beztoho jsi již česky zapomněl.«

»Jaký dialekt?« zeptal se nejbližší student.

»Ach tak; abyste mi totiž rozuměli, přátelé, hlavně vy, filologové: moje mateřština má též dialekty, čili nářečí, třebaže ji nemluví ani deset milionů lidí. Učiním přirovnání. Italie, na příklad, kolik má provincií, tolikéž má dialektů, a nejkrásnější z nich jest tak zvaná řeč Danteho »dolce, soave e melodiosa lingua toscana«, jakou mluví Florencie a Pisa. Totéž má i náš národ. Nejsladší a nejmelodičtější je řeč v Praze, a zvláště v její části Podskalí i druhých specielních čtvrtích. Doporučuji všem studentům filosofické fakulty university Lomonosovy pro dissertaci; ostatně toto místo je zajímavo nejenom pro slavisty, nýbrž i se stanoviska čistě folkloristického: najdete tam množství čistě středověkých, úplně zachovalých zvyků a obyčejů, jež mohly by býti překrásně literárně zpracovány.«

»Bože můj, uprostřed pokrokové a materialistické střední Evropy!«

»Ano, to jest to vzácné, že nemohla je zlomiti ani kulturní Evropa, tak jsou ti obyvatelé důslední.«

Jaroslav Dubský se usmál úsměvem satyra, ale brzo zvážněv, pokračoval:

»Leželi jsme drahnou chvilku. Nepamatuji se již: Snad hodinu, snad dvě, snad i tři. S počátku bylo to zajímavo, neboť bylo napětí. Ale zvyk, přátelé moji, jest hrozná věc; myslím, že zvykl bych si velmi brzo býti králem — a rovněž tak rychle jsem zvykl prádlu plnému hmyzu, špíně, krvi, nebezpečí. Bah! Není takové věci, která by mohla býti stále zajímavou, novou a svůdnou. A když nebezpečí zevšednělo, přicházela tesknota, taková hloupá sentimentální tesknota.«

»I na vás tedy . . .«

»Hm! Člověk si představil, že teď, v tuto chvíli, kdy leží v jakémsi haličském lese na břiše, kdesi jest světly zalitý Něvský prospekt, Kužněcký most i Deribassevskaja, se všemi těmi ušlechtilými ženskými figurami v demi-saisonových paletots, o štíhlých, nádherně vykrojených nohou a zracích jiskřících jako

Chianti Vecchio; že ve Velkém Těatru moskevském vzal krajan Suk taktovku, nádherným sálem rozdováděly se melodie pocházející ze všech znamenitých muzikantských hlav, sestavené do velikolepého baletu »Korsár« a Hoelzerová tančí tak dokonale krásně, že se chce hlučně křiknouti na celý sál obdivem a nadšením, a ty — ty eh! Ležíš na životě a koušeš stébla.«

»Jároško, jaký jste blouznil! To jsou snad ty hrůzy válečné?«

»Pro Boha, nemyslete si moje milá, že jsem něco proklínal, ne, ne, jenom tak, vzpomínal, rozumíte? Ale onen večer nalezl jsem ukojující prostředek proti tesknotě.«

»Prosím vás, jaký pak zase?« zvolala Ljubov Pavlovna.

»Skromný, odpovídající přísnému antialkoholickému ovzduší ruské činné armády.«

»Totiž?«

»Jídlo — abychom nelši daleko. Jíst, přátelé; ano. Jídlo je velkým nepřítelem melancholie. Onen večer snědl jsem zvolna — sousto za soustem — půl bochníku chleba a půl libry másla sibiřského, soleného, jež chránil jsem v konservě ve svém tlumoku, a tak jsem se zaměstnal, že když bylo dáno znamení k dalšímu pochodu, byl jsem nepříjemně vyrušen ze své čistě »psychické« večeře, cha, cha! Neboť krmil jsem ve skutečnosti duši, aby nebolela.«

»Brávo«, neudržel se jeden vlasatý student, »'psychická' večeře! Ale jste vy, vojáku, originál! Jen co jest pravda!«

»Silence, filologie! — Poručík přiblížil se ke mně a šeptá: »Dubský, vezmi si dva hochy a jdi podél druhého konce lesa, jehož za pět minut dostihneme, stále nalevo, až přijdeš ku stavení teď opuštěnému; kde rakouské zákopy prý činí záhyb, jsou na několika místech přerušeny a dále na svahu údolí opět počínají.«

»A proč jsou přerušeny?«

»Rakušané předpokládají, že mají před sebou pro větší oddíly neschůdný les s potokem, a tím že jsou chráněni. Ostatně místo prý je se dvou stran výborně střeženo kulomety.«

Co je tedy mým úkolem?

»Určíš, kdo nebo co jest ve stavení, potom, co se děje za stavením, do jaké hloubky jsou dráty, kolik mají řad, a kam by se člověk dostal, kdyby v bouřlivé noci chtěl projíti s rotou vojáků tímto otevřeným místem.«

Pomyslil jsem si:

»... na pravdu boží, pane poručíku — ale neřekl jsem ani slova, zasalutoval, otočil se na levém podpatku a učinil zpáteční kroky.

»Za dvě hodiny budeš zde; porozuměl jsi všemu, Dubský?«

»Zcela, všemu! Hej, Dlasku, Zamrazile, půjdete se mnou?«

»To je otázka!«

Hotovo. Stáhnuvše pasy — u mne to šlo velmi těžko, což chápeš, Dusjo, že ano — vše jsme přivázali, podvázali, připevnili a stiskli, bychom mohli jíti tiše jako půlnoční stíny, bez jediného zvuku.«

Teď Jaroslav Dubský stlumil hlas.

»Jak temná byla noc! Nikde nejmenšího šumu, jako kdyby zde nebylo křivých čar zákopových, k nimž upřeny jsou zraky celého světa. Ticho naprosté, nadpozemské...«

»Hu, jak strašné,« šeptala Ljubov Pavlovna.

»To jenom zde v teplém pokoji u krbu zdá se to tak strašným; tam, v poli, jest to prostší, i smrt jest prostší, věřte mně.«

»Měli jste asi otupělé nervy, nešťastní hoši!«

»Totiž jenom někteří a jenom někdy, to je pravda. Nuže dále! Ve vzdálenosti tří kroků od sebe, podél lesního příkopu plížili jsme se jako tropičtí dravci kupředu; skutečně poznámky a předpoklady poručíkovy byly velmi správné. Asi za čtvrt hodiny, jež velmi rychle uplynula, doplížili jsme se až k domku; okolo něho sem a tam zely zbytky plotu, ostatní jeho části byly již dříve rozebrány pro polní kuchyně nebo pro ohníčky vojenských táborů. Byla to nejspíše bývalá hájovna, nyní zcela opuštěná. Zastavili jsme se naproti v lese a seděli několik minut ani nedutajíce; oči naše tak zvykly tmě, že blízké předměty mohly rozeznávati dosti dobře. Pojednou slyšíme, jak zleva blíží se kroky, a kdosi německy volá polohlasem: »Stráže, stráže!« Potom jde k oknu a nervosně na ně zaklepá; u dveří ihned zjevují se nové tři postavy.

»Večeři jsme vám přinesli, a vy spíte, lumpové!«

»Nespíme, pane svobodníku!«

»Víte, kde jste? Víte, co to znamená býti na přední stráži? Kdybych vás udal, skončilo by to velmi smutně. Nač myslíte, darebové? Což není možno, že v lese jsou Rusové? Ne, nesmějte

se, tak jisté to není, čert nikdy nespí; a ještě odkryté místo, bez drátu, necítíte ani dost málo zodpovědnosti?«

»Ale ujišťuji vás,« ozval se druhý hlas, vyjadřuje se špatnou němčinou, »že jsem nespal.«

»Proč mne tedy nikdo nezastavil, neokřikl?«

»Náš post stojí pravěji, podél příkopu čtyřicet kroků; jistě podle hlasu vás poznal, pomyslil si, že je to zbytečné, okřikovati své lidi — a propustil.«

»Výmluvy! Ostatně mějte se na pozoru, váš čas také jednou přijde! Možná, že čeká vás stejně smrt nebo — ruské zajetí — tedy ještě hůře; ale aby vám čert rozuměl, možná, že to dokonce chcete.« — Mlčení; pro nás tato domluva měla velikou cenu, neboť teď věděli jsme, kde skrývá se stráž. Jak blízko od ní jsme se zastavili, a jak bylo rozumno, že jsme se vůbec zastavili! Dva vojáci předali stráži večeři a vzdálili se. Této pausy věnované jídlu jsme ihned využili a obešedše opatrně stavení, dali jsme se tím směrem, jímž zmizeli vojáci do noční tmy. Daleko jsme však nedošli, neboť za chvíli uslyšeli jsme s levé strany vzdálené hlasy; malá, náhodná úžlabina nás skryla a opět leželi jsme vedle sebe, podobajíce se koroptvím, skrčeným v brázdě. Hlasy se nepřibližovaly ani nevzdalovaly. Dlask mi šeptá: »To je asi rozhovor v zákopech.« »Ano«, odpovídám, »a jelikož před námi žádné dráty nejsou, ležíme nejspíše v tom otevřeném prostranství, o němž vykládal poručík a zmínil se ten rozhněvaný mládenec. Hovořící jsou od nás vzdáleni jistě padesát kroků; předpokládám, že tam je asi »kulometové hnízdo«; zákop tvoří nejspíš ostrý zaokrouhlený záhyb a ve dne má přehled nejenom přes celý tento otevřený terén, nýbrž — hledě s naší strany — ovládá celou konečnou levou část výspy lesní. Kdyby se nepřátelský pluk dal chytiti na tuto léčku, dopadlo by to s ním velmi tragicky. Teď je zapotřebí určiti, jak tento průsek je široký. Jdi, Dlasku, učiň to. Snad též budeš moci určiti vzdálenost podle hlasů z protějšího úseku neb dle jiných příznaků. Narazíš-li na dráty, stanov, kolik je řad kolíků a jak silný jest drát! A šetři se!«

Za velmi krátkou dobu vrátil se Dlask zpět a šeptal: »Na několika místech, bratře, jsou díry od granátů — nejspíš našich.«

»Ovšem že našich. Ale jak mohli by naši korigovati zde střelbu?«

»Jenom z aerostatu.«

»To je jediná možnost a shoduje se.«

Dlask opět ponořil se do tmy bez jediného zvuku.

»Vidíš«, šeptal jsem, »jak slušný cíl určili naši dělostřelci«.

Zakývali jsme mlčky hlavami a hleděli dále do tmy, snažíce se něco uhodnouti i určiti.«

Zde učinil Jaroslav Dubský krátkou pausu. Všichni napiatě poslouchali a nenadálé mlčení je jakoby překvapilo. Marie Arsenjevna přikázala doplniti dříví v krbu, jež znovu vesele zapraskalo, a barevný pruh se zakolébal.

»Nuže dále, Jaroško, nenapínejte trpělivost...«, žebronila Dusja.

»Podívejme se, jaká krvelačnost! Počkej, počkej, dočkáš se, dojde na ni hned. — Jistě nedoplížil se Dlask ani celých sto kroků, když v tom kdesi vpravo, asi v těch místech, kde opustil jsem naše hochy, třeskne výstřel, za ním druhý, třetí, potom salva a na konec po celé čáře silný oheň z ručnic; ba i kulomet se ozval se svým »ta-ta-ta«, v němž bylo cosi lidského. Obrazotvornost zapracovala: oddíl poručíkův vykonávaje asi příliš čestně danou mu úlohu zašel tak blízko k nepříteli, že byl zpozorován a naň namířena celá šílená noční palba. Nasvědčovalo to ostatně o nervosnosti velitelů posádek zákopových. Noc kreslí všechny věci desetkráte hrůzněji, ale míra může býti vždy zachována, obzvláště je-li svědomí hlídek čisto a je-li vůbec svědomím. — Ale jestliže jsme se ulekli nenadálého poplachu v zákopech nepřátelských, jak musilo nám býti, když nočním tichem ozvalo se vzdálené houknutí dělové s naší strany, potom hned druhé, a v blízkém úseku napravo udeřily dva ruské granáty, prošuměvše předem celou chromatickou škálu nočním tichem. Vzdálenost od jícnu až k nám měřila určitě šest verst. Napadl mne strach o Dlaska, ba vyčítal jsem si nyní, že poslal jsem ho samotna; již byl jsem rozhodnut, že polezu mu naproti, když s levé strany rakouský kulomet, který jsem správně vytušil, započal oheň namířený nejspíše na les na pravo od přední hlídky. Jakoby v odpověď na to s ruské strany opět ozvalo se houkání, a přímo nad našimi hlavami praskly dva šrapnely, třetí vybuchl v levo a čtvrtý vzadu, asi nad hájovnou. Tento čtvrtý výstřel vlastní artillerie byl mně osudným!

»Bože můj, snad nebyl jste raněn vlastní kulí? Nešťastný...«

»A kam, holoubku?«

Karikatura Karla Babky:

»O velkém bourání habsburských vrat.«

»Jedna kule udeřila s největší prudkostí nad kotník pravé nohy. Rána byla velmi bolestná, ale v jediné sekundě bolest přešla, takže jsem ani necítil, krvácím-li nebo ne.«

»Sláva Bohu, nemučil jste se tedy.«

»Poté chtěl jsem skrčiti nohu, abych ohledal ránu, neboť velmi jsem se podivil, že bolest tak brzo pominula. Leč ani jediného pohybu jsem nemohl vykonati — ani rukou ani nohou. Celá pravá strana těla ochrnula a nebyla více k potřebě, jako by byla cizí. Bylo mi strašno, když uvědomil jsem si tuto svoji polovičatou smrt. A hlavně kde! Uprostřed lví jámy, na pokraji jícnu sopečného, očekávaje kromě toho ještě bludnou kuli zepředu nebo druhý náhodný ruský šrapnel. Snad Rakušané se vzpamatovali, uvědomivše si, že takový poplach jest úplně zbytečným plýtváním nábojů, přední hlídky nikoho nehlásily, i nalevo, kde byli přátelé, se věc jaksi brzo vysvětlila, oheň stichl i naše děla zamlkla. Byl to obyčejný obrázek války, jedna z tisíců nočních válečných bludiček, jež brzo pohasínají. Jenom já zde ležel polomrtvý.«

»Zamrazile,« povídám, »jsem raněn a nejspíš těžce, neboť celá pravá strana ochrnula.« Zamrazil se křečovitě pohnul, ulekl se. »Na ústup není ani pomyšlení, rukou nemohu hnouti ani nohou. Musíš teď mysliti na sebe a na naše, aby dostali zprávy. Ale dříve, prosím tě, prokaž mi přátelskou službu a . . .« Zamrazil jaksi podivně zasyčel, což vyjadřovalo zlobu. »Do zajetí nechci za žádnou cenu, víš, co by to znamenalo. Bože, jak je to hrozné — ani ruka nepracuje, ani noha se nehýbe!«

»Čert byl dlužen toto neštěstí od vlastní kule!« velmi rozčilen šeptal Zamrazil. »Ihned učiním plán ústupu«.

»Není možný . . .«

»Je to ošklivé zranění, slyšel jsem o tom, ale nežli bych tě zde zanechal samotna, příteli, nebo tě zabil, to raději sám zahynu.«

V tu chvíli vrátil se Dlask.

»To byla mela,« šeptá. »Ale vím všechno, bratře: čtyři řady kolíků, drát dvojitě točený, řídké ostny, je místy přetrhaný našimi granáty. Vzdálenost odtud měří asi tři sta kroků. Blízko, tam v pravo, udeřily právě dva granáty. A jak vy jste se zde bavili? Šrapnely přece kropily kdesi zde velmi blízko!«

Nastala trapná pomlčka.

»Neštěstí, Dlasku!« šeptá Zamrazil. »Bratr desátník je raněn.«

»Raněn? Těžce?« V jeho hlase bylo slyšeti zděšení i smutek.

»Těžce. Má ruku i nohu utmrtvenu. Nemůže se pohnouti. Teď je přirozeně naší povinností, vynésti ho odtud.«

Pomyslili, poradili se. A nesli! Drazí hoši! Jaká to byla hrozná cesta! Jakž tak pomáhal jsem si rukou i nohou, oba mladíci vší silou mne popotahovali, jeden zu ruku, druhý za nohu. Nejtěžší chvíle však byly u hájovny. Zamrazil tento složitý taktický výkon rozřešil rychle: předem sám neslyšně odnesl všechny naše věci — kromě dvou pušek — do lesa, zatím co my čekali jsme schouleni ve vzdálenosti asi dvaceti kroků od stavení, tiše, jako neživé věci. Trvalo to drahnou dobu, než se vrátil.

»Zdá se mi, že teď v domku úplně usnuli anebo odešli někam kupředu.« Ale jenom pronesl tato slova — z hájovny kdosi vyšel a hvízdl. Zprava od lesa hvízdnutí se opakovalo.

»Vidíš, jak to šálí, příteli! Taková temná noc, toť jeden ohromný klam, jeden fantom; ničemu nesmíš věřiti, ani sobě ne, dokud vše vlastníma rukama neohmatáš.«

»Byl bych přisahal...«

»Od střelby neutekla přece ani hodina!«

»Dobré dvě, bratře. Jistě dobrou hodinu trvala křížová cesta desátníkova od místa neštěstí k tomuto stavení. Teď však půjdeme dále. Opatrně, povedu vás!«

Vstal jsem a podpíraje se s jedné strany o silnou šíji a nesen se strany druhé, belhal jsem se velmi zvolna kupředu. Brzo byla levá noha k smrti unavena a zdravá část těla jako by byla čímsi otrávena. Trnul jsem hrůzou při pomyšlení že náhle ztratím smysly a s hlukem udeřím sebou o zemi, vydávaje sebe i své přátelé jisté smrti. Bože, jak každá hrouda vyrůstala v horu, jak objevilo se na zemi tisíce a tisíce překážek dříve nikdy nepozorovaných a zdánlivě malicherných! Čím stal se lesní příkop! Jistě Mojžíš méně uvažoval, stanuv na břehu Rudého moře, než my, majíce překročiti půl metru hluboký příkop. V lese jsme byli nuceni si odpočinouti a Zamrazil přinesl prozatímně schované věci.

»Tak, a teď, bratře, učiníme následující věc,« pronesl Dlask, jako člověk, jenž dlouho o něčem přemýšlel a nakonec dospěl k závěru: »Rozepni pás, prostrč pod ním jeden konec pušky, já učiním totéž, potom upevni ji ještě řemínkem od spodků, ale opatrně, aby nespadly, pás na těle zase stáhni co nejsilněji, potom

pevně ji sevři oběma rukama, neboť řemen by tíži neudržel, a bratr Dubský sedne si na ni doprostřed těsně mezi nás.«

Skutečně jsme tak učinili. Hoši vykonávali oddaně tuto milosrdnou službu. Byl to, milí přátelé, hrdinský výkon, prodrati se v noci za úplné tmy lesem na těchto primitivních nosítkách, jež byla dosti široká, by činila chůzi hustě osázeným lesem téměř nemožnou.«

»Chudáku, a po tom všem ještě zachoval jste si takový humor a radost ze života!«

»Ho, ho! Vy ještě nevíte, nejdražší přítelkyně, proč vlastně humor mám! Počkejte, i to přijde. Veselá, upřímná mysl jest dar boží, zrovna tak jako talent; já vždy cítil radost ze života, ale po mém zranění ona se zdvojnásobila.« Jako na důkaz, že teď výborně vládne rukou, zapálil si Dubský širokým, teatrálním gestem cigaretu.

»V šest hodin ráno, k smrti unaveni, s rozdrásanýma rukama a zkrvavenými tvářemi dostihli jsme ruských zákopů. Podobal jsem se skutečně více mrtvole než člověku živému. Jedna skupina ruských vojáků, jež vykonávala asi noční službu, dělila se právě o čaj. Smysly mé byly ke všemu vlažné. Dlask a Zamrazil obdrželi též hrneček teplého nápoje, a přikusujíce kousek cukru hlasitě srkali. Jakási smrtelná únava rozlila se mým tělem, a když se rozbřesklo, usnul jsem. Potom prý mne přenesli na nosítkách do polního lazaretu divise a týž den do sanitního vlaku, jedoucího přímo do Moskvy. Představte si, Dusjo, kolik myšlenek proletělo mou hlavou, když náčelník vlaku, lékař o pronikavých, černých očích, nejspíše Gruzín, oznámil ve vagoně, že našemu vlaku určen jest směr na Minsk, Moskvu! Dal jsem příliš najevo upřímnou radost, neboť se zastavil a zabubnovav prsty na mých prsou, řekl s lehkým kavkazským přízvukem: »Aha, to bude jiná vyzvědačská služba — takhle v pět večer na Petrovce, že ano? To si myslím!«

»Mně již sotva podaří se konati ji s kladným výsledkem, pane doktore!«

»Aj, aj aj — tolik energie v očích a tak málo v srdci. Byl byste pěkný Čech, kdybyste tak brzo ztratil naději ve spásu. Počkejte několik neděl, až začnou s vámi konati různé špásy s masáží a elektřinou, budete jinou zpívat!«

Jeli jsme do Moskvy čtyři dny a čtyři noci. Jedinou událostí po čas cesty bylo, že ve Smolensku přišla v průvodu vysokých hodnostářů jakási vznešená milosrdná sestra, aby si prohlédla vlak. U mého lůžka se zastavila, zeptala se, kde jsem byl raněn, odkud pocházím a jsem-li dobrovolníkem. Obdržel jsem na památku malý kovový křížek. Potom vysoký důstojník Červeného kříže dal mi několik velmi nejapných otázek, na něž bylo mi velmi hloupé odpovídati; snad některý analfabet Vjatecké gubernie zeptal by se rozuměji! Ostatně nemluvil čistě rusky. A ještě — počkejte, zapomněl bych — jeden voják vedle mne zemřel a na kterési stanici ho vynášeli. Toť vše, co stalo se po cestě.«

»A co bylo potom v Moskvě, Jároško, pro jsme tak dlouho o vás nevěděli?«

»Byl jsem úplně bezmocným po čas léčení. Věřte mně, neměl jsem radostí a touhy. A jaké léčení to bylo! Přál bych vám prodělati desátou část. Na Prečistěnce, ve velmi dobrém lazaretě soukromém, milosrdná sestra, takto Němka z Rigy, mající v rakouském zajetí bratra, skutečně, jak lékař předpověděl, začala medicinskou masáž velmi solidně, a kromě toho každý den vozili mne do zvláštní nemocnice, kde byl jsem nejdůkladněji elektrisován. Lékaři tvrdili, že důležitý nerv pravé nohy silným úderem »vetlačen« do rozbité kosti nad kotníkem a paralysován. Masáž a elektrisace měly ho vyburcovati, oživiti, přivésti k starému místu a dáti mně možnost, bych žil opět lidským životem. Léčili mne měsíc, druhý, třetí. Na počátku věřil jsem v dobrý výsledek, dokonce chvílemi zdálo se mně, že můj stav se lepší; ale bohužel — jenom se mně zdálo. Když již přešel drahný čas, opustila mne naděje — i začal jsem si zoufati. Býti v cizině docela sám, úplný mrzák, bez blízké duše . . .

»A na nás jste zapomněl!« vyčítavě pronesla Marie Arsenjevna.

»Je to smutné; a nevděk je to!« doplnila Ljubov Pavlovna.

»Zrada to byla; měl byste se stydčti,« nachmuřila se Dusja.

»Ach, jak je to prosté — zlobiti se na mne; víte, ale, mé drahé, co znamená od rána do večera obsluhovati polomrtvého a přece zdravého člověka, činícího všechny nároky na život — obzvlášť, je-li mlád?«

»Trpěl jste též pro nás . . .«

»Eh, jaký pak to život! Přítěž všem a především sobě; tak je to, moji milí! — Zoufalost, jež s počátku často přiváděla do hlavy myšlenky o sebevraždě, zvolna časem měnila se v jakousi tichou resignaci, pohled upřený obyčejně do neurčita stával se klidnějším, rovnějším — a potom i tomu jsem zvykl. Nemyslil jsem tehdy mnoho, prostě zapovídal jsem si mysliti na budoucí život. — A tak přešly celé měsíce!«

Zde učinil Jaroslav Dubský druhou výmluvnou pausu.

»Teď vlastně teprve začíná má historie. Doposavad bylo vše pouze úvodem. Poslouchejte a vezměte si z toho hlavně vy, mladíci, příklad! Jednou večer seděl jsem u okna a pozoroval, jak na dvoře domu houstne soumrak, jak slepice za slepicí odebraly se na hřád, jak mohutný bernardýn s vysoka je pozoruje a jak všechno drobné a životní je úplně lhostejno k mému neštěstí. Jako kdyby se vůbec nestalo. Taková netečnost maně nabádá k egoismu. Vše žije svým životem výhradně pro sebe, hluché k tomu, co děje se vedle, proč ty měl jsi činiti výjimku? Život rozdělil se na dvě epochy — před neštěstím — a po něm. První byla zalita slunečním jasem, tam vše bylo zkrášleno koloritem červánků, to byla zlatá doba zdraví, ve druhé byl smutek, ovzduší krypty, pohřební vůně chrysantém, předsíň smrti. — Začal proces skeptických myšlenek, jaký již dávno nebouřil mou hlavou, a bůhví do čeho bych se byl tehdy večer domyslil, kdyby mne nevyrušilo nenadálé zaklepání na dveře. Hned poté vešli do místnosti dva dobrovolníci, ruští kavaleristé, rekonvalescenti po chorobách žaludečních. Byli to moji sousedé z vedlejší místnosti.

»Hej, soudruhu, přicházíme, abychom ti učinili vážnou nabídku.«

»Totiž jakou?« obrátil jsem se k mluvícímu, jenž držel v ruce civilní oblek. Oba byli oblečeni v prostých ruských »rubáškách« s širokým pasem jako kupci z Nižního Novgorodu.

»Proč jste, hoši, v civilu?«

»I tebe jsme přišli převléci! Dnes půjdeš s námi. Hle, Kolja má dnes narozeniny, je mu 24 let, a to znamená, že podle pravoslavného dřevního obyčeje člověk musí býti až do dna vesel. Kromě toho pozorujeme, že žiješ hůře než nejpřísnější asketa; máš přece rovněž takové právo na veselí jako lidé zdraví, ne-li větší. Zkrátka a dobře jdeš s námi dnes do města.«

»Ale já přece nemohu jíti . . .«

»Ovšem. Povezeme tě v tvém kočárku, budeme tvojí čestnou stráží, bude to originálnější. Uvidíš, jak srdečně tě uvítají v Kavkazské restauraci!«

»Kde je to?«

»To je vedlejší. Hlavně, že se budeš dobře baviti.«

»Dobře? Ale jsou tu překážky.« Trpce jsem se usmál. »Pohleďte na mne, junáci!«

»Trochu jsi zbledl; málo pohybu na vzduchu, trápení. Je to přirozeno. Dnes se však začervenáš, ručím ti za to!«

Převlékli mne do občanského šatu, posadili do kočárku a opatrně, aby nikdo v lazaretě o tom nevěděl, vezli na Prečistěnský boulevard a ještě několika ulicemi i pereulky do malého šantánu. Náš příchod vzbudil skutečnou sensaci. Byl to spíše »vjezd« nežli příchod. Vše se ohlíželo, ba i herečka, zpívající na jevišti učinila delší rozpačitou pausu. Ale oba hoši byli zde nejspíše jako doma, neboť služebníci vítali je velmi uctivě, nazývajíce je jménem vlastním i otcovským, několik hostů se seběhlo a se zvědavými obličeji vyptávalo se, kdo jsem a odkud. Sedli jsme si do malého postranního kabinetu, odkud bylo viděti i na scénu. Naše společnost rostla každou chvilku, všude zvučel smích, všude samý vtip, až smutno mi z toho bylo, neboť jsem chvílemi zalétal myšlenkami na západ, k hochům, do atmosféry krve. Ostatně, netrvalo to dlouho. Kdesi daleko a hluboko skryté víno bylo přes policejní zákaz vyneseno na boží svět a ihned začaly přípitky, řeč stíhala řeč. Mezi přítomnými byli výborní řečníci. Držel jsem se statečně; ale milí hoši volili takové přípitky, že nepřipitím velmi těžce bych je urazil. Když se mi po prvé zatočila hlava, odřekl jsem úplně, poukazuje na svůj ubohý stav. Ale moji přátelé nutili mne k pití nejrafinovanějším způsobem.

»Piji na zdraví těch hrdinů, kteří beze slova, neznámí a velcí, přišli z dálných Čech, aby položili na válečném poli, po boku našich bohatýrů, své životy!!« Ovšem, že jsem vyprázdnil pohár do dna.

» . . . až jednou malá, pracovitá země setřese své jho, bude to jasný svátek vzkříšení bohatýrského národa, jenž slaven bude všemi věrnými Slovany. Zvedám číši za vzkříšení českého státu!« S nadšením vypil jsem pohár poznovu.

»... což nelkají dnes v celém světě desettisíce otců a matek, jimž neúprosná válka vzala na věky jich děti? Ale jest ještě velmi mnoho nešťastných žen, jež nevědí vůbec, kde děti jejich meškají, jež tuší je pouze v dýmu válečném; což nejsou tragicky velké, tyto klesající pod tíhou strašných domněnek? Pochybnost, přátelé, jest těžší určitosti! Neboť bojí se i cizích slz i cizích radostí. Jednou z nich jest matka našeho druha Jaroslava Dubského. Cítím povinnost zvednouti číši na zdraví této vzácné ženy.« Pil jsem upřímně dojat tou vzpomínkou.

» ... proto volám: ať žije drahá naše popelka, bohatá i chudá, toužící po pravém Bohu, po pravých lidech i po pravém štěstí, věčně zamyšlená a hloubající, naše těžce zkoušená matka-Svatá Rus!!« Bylo by velkým přečinem nepozvednouti teď pohár a nevypíti na blaho druhé otčiny!

Následovalo ještě několik přípitků, týkajících se předmětů velmi diskretních, a věřte mně, nebylo možno odříci.

»Ale zdráhal jste se, Jaroslave Alexejeviči?«

»Ovšem, ovšem ...«

»Dalo vám mnoho námahy ono zdráhání?«

»O tom historie mlčí, Marie Arsenjevno! Brzo přišla chvíle, kdy sedě v kočárku, proti své vůli zatočil jsem se jako v nejdivočejším tanci; zakymácel se a zaletěl kamsi do prostranství vzhůru a hned zase padal zpět do strašných hlubin. Zachvátila mne ona závrať, jež jistě, kolegové, jest vám známa od šesté třídy gymnasia.«

Třetí velká pausa.

»Asi o půl noci stal se zázrak. Vypil jsem ještě jeden pohár vína. Náhle jako by celým mým tělem projela jiskra, cosi mnou zacloumalo, do hlavy pronikla jakási neurčitá myšlenka, pozvedl jsem hlavu a neočekávaně udeřil ze všech sil pravou rukou do stolu!«

»Pravou?«

»Ano. Poté vstal jsem samostatně ze svého kočárku, rozhlédl se a vrávoravým krokem přešel pokoj tam i zpět. Hleděli na mne jako na půlnoční přízrak, nevěříce svým zrakům a o otevřených ústech sledovali každý můj pohyb. Já ovšem neseznával v tu chvíli dosah toho, co se stalo, jaké ohromné štěstí mne potkalo, že vrácena jest mi ruka, že ožila má noha, že mohu se

Na Sibiřské magistrále: Jak těžko se to jelo domů...

sám obléknouti, sám svléknouti, sám nakrmiti, že jsem zase samostatným člověkem! Když minuly první vteřiny němého údivu, propukli všichni přítomní v hlasitý jásot nemající konce. Domů jsem jel tentokráte na izvozčiku za zpěvu písní z mnoha hrdel. Onu noc spal jsem velmi tvrdě a probudil jsem se odpoledne, když v lazaretě pili čaj. Můj případ ovšem nebyl tam již žádným tajemstvím, neboť v minutě všichni, kdo jenom trochu mohli, seběhli se u mého lůžka. Nyní musil jsem učiniti hotové představení se svými, opět zdravými údy. Všichni mně blahopřáli, jenom milosrdná sestra neměla času, telefonovala totiž šíleně na všechny strany Nikolaji Vasiljeviči, Maximu Dimitrijeviči, Petru Petroviči a bůhví komu ještě, takže za chvilku před domem stála velmi dlouhá řada izvozčíků, jeden přes druhého prohlíželi mne pánové mladí i staří, v brýlích i bez brýlí, studenti, lékaři, docenti i profesoři, potom dva, tři žurnalisté a fotograf místních obrázkových novin. Musil jsem procházeti vpřed i vzad, mávati rukama nad hlavou, jež po bouřlivé noci strašně třeštila. Chvílemi připadal jsem si jako náčelník divokého kmene. Nakonec jeden starý profesor obrátil se k žurnalistům: »Pánové,« povídá, »tento mladík měl nerv paralysován úderem kule šrapnelové, jenž podivnou shodou okolností tak byl skryt a rozložen, že ani masáž ani elektrisace nevyrušila ho z nenadálého umrtvení. Ale tento mladík přijal včera tak důkladnou dávku alkoholu, že jím byl nerv přiveden zcela neočekávaně k životu — a žije! Vidíte, je to jediný případ, kdy pití lihovin ve velkém mělo příznivý účinek a dokonce vrátilo ztracené zdraví.« Potom obrátil se ke mně. »Děkujte Bohu, mladý muži, že vrátil vám zdraví, takové případy nevyskytují se denně. Ale nemyslete si, prosím, že vám víno bude vždy užitečno, ne — to ne!«

»Povídej si, povídej,« pomyslil jsem si.

Poté nahnul se pan profesor těsně k mému uchu a šeptal: »Prosím vás, kdepak takové silné víno prodávají?«

»Liška!« kmitlo mi hlavou. »Při nejlepší vůli se nepamatuji, pane profesore!«

Potom jsem byl ve všech možných nepěkných pósách fotografován, ale když mne to omrzelo, vytratil jsem se do města a za poslední vojenský groš jsem si koupil láhev kachetínského vína. V toho vyplývá morálka, Ljubovi Pavlovno, že ne vše je zlato, co se blýská, ale že i ne vše jest jed, co jedem nazývají. Budou-li

se vtírati stíny do vaší duše, vzpomeňte si na dnešní večer a na to, co vrátilo mne k pravidelnému životu.«

Mladí lidé se usmívali a Dusja, poklepavši mu na rameno, řekla:

»Tak si představuji budoucího svého muže, statečného, s puškou v ruce i pohárem!«

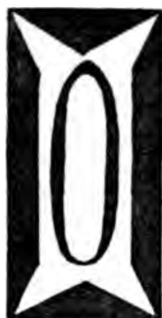
Jaroslav Dubský na ni laskavě pohlédl a zahleděl se potom do plápolajícího ohně. Bylo příjemno a útulno! Na koberci pohrával světelný pás.

ZDENĚK NĚMEČEK:

ZLOČIN VIKTORA VIKENTJEVIČE.

Čtyři listy byly vyměněny...

lgo Nikolajevno,

dověděl jsem se, že dlíte již delší dobu v Moskvě, a posílám vám proto — po dlouhých dvou letech — tento list. Dlíte prý u kněžny Alexandry Georgievny, té dobré, staré dámy. Těšíte se asi navzájem v krutých dobách. Dopis tento přinese Vám skrvny mé velké lítosti a atomy uštvané duše. Jsem uštván...

Olgo, zlaté děvče, pochopte z těch několika slov hrozný — intimní — román mého nitra a spojte se přes nekonečné prostranství se mnou, jako kdysi naše myšlenky byly zharmonisovány.

Jsem v Praze. Přišel jsem již poněkud k sobě, upravil svůj zevnějšek, trochu málo pookřál mezi těmito chladnými polabskými Slovany, jichž veškero konání vede střízlivý evropský rozum; ale přec cítím se mezi svými, a oni v podstatě nejsou zlí, jsou asi na tom svém malém kousku země příliš zaměstnáni. Dopis poveze Vám milý hoch — Čech — dejte mu též odpověď.

Olgo, má zlatá vzpomínko... Za mnou jsou krvavé stopy: všude, až sem do této země vedly a strašily ve snu. Já viděl úžas! Já viděl, jak bělely vlasy! Ó, neznáte mého posledního osudu! Jak hutně tragický byl to čas...

Byl jsem řadovým důstojníkem Wrangelovy armády. Chtěli jsme Vám něco krásného přinésti, my sami nevíme, co to bylo, říkali jsme tomu »červánky« nebo »růžový čas« nebo ještě vřeleji — »velká skutečná svoboda«. Idealismu bylo mnoho, ale nepodařilo se to, byli jsme slabí, a mnoho nás bylo již podťato kokainem i morfiem, novými spojenci rudé gardy. Dvě zrnka kokainu každý z nás chránil v krabičce, aby je v příznivých chvílích položil na pěst, a... Ó, neptejte se, co jest — býti kokainistou, co rozkoše a co hnusu.

Do zapomenutí všeho šedivého na tomto světě! Děla duní a ty, vdechnuv z vaty notnou dávku éteru, sedíš opilý, a zdá se ti, že rajská hudba zaznívá z velkého Neznáma.

Olgo, Váš zjev — můj talisman... Vaše tvář, věrné zrcadlo duše, a vzpomínka na ni — jako akord starého spinetu.

Bůhví proč, ale zdá se mi, že nejste teď se mnou spokojena — jako s protirevolucionářem? Ne, na to jste příliš hloubavá. Vy víte, kdo já jsem a kým jsem byl. Já jsem — já. A kdo jsou ti tam — rudí — tam není vůbec »já«. Bil jsem tudíž do toho beztvarého lidského temného rosolu, který tvrdil, že není na světě »já«, nýbrž pouze »my«. »My všichni...« Tak ostře jsem počal nenáviděti veškeren ten dav — hulákající a hnusný. Bože, co jest to — dav?

Vyvraždí-li všechnu buržoasii, snad velký zločin neučiní, ovšem sami při tom přijdou o bídný život. Proč však — proč, ó, proč — týrají duši? Proč vtírají do ní tolik lži hříšné a přece tak krásné a svůdné?

Je to vrozený cynism. A před tímto cynismem, žlutým a suchým, utíkali při kapitulaci armády Wrangelovy ruští lidé.

Viděl jsem, jak po zemi i moři procházel se sám Úžas! Poslední nešťastný boj s rudými pod Džankojem ještě nebyl dobojován, a již ohromné vlny uprchlíků z Krymu valily se ku Sevastopolu. Muži, ženy, děti, uniformovaní i bez uniforem. Šli, šli — až zastavili se na nábřeží přístavu na jednom místě a v nesmírné řadě čekali na parník, který by je spasil. Do města nikdo nešel, aby neztratil řady, daleko nikdo neodcházel, aby neztratil svých lidí a zavazadel. I stáli tam dvě noci a tři dny pod širým nebem. Všechny tři městské lazarety byly přeplněny, Zpráva o porážce působila jako morová rána. Lehce ranění byli vyzváni, aby sami odešli na lodi, a pro těžce raněné prý přijedou automobily. Stateční Wrangelovci — ti nejvíce postižení, jednonozí nebo bez obou noh — čekali v horečném, ve smrtelném napětí.

Olgo — což někdo z Vás může věděti, co je to čekání, když ve vzduchu vane hnusný zápach smrti, jenž sílí, sílí, sílí... Tělo zmrzačeno a chce se žít, údy od těla odervány — a nad budoucnem jest modré, laskavé nebe fantasie.

Až kdosi šílený přiběhne a hrozné očekávání jedním výkřikem rozřeší. Přinese jistotu... Ze všech koutů ďábel se směje cynicky dutě.

»Automobily, na nichž vy, nešťastní ranění, měli jste jeti do

přístavu k lodím, jsou již naloděny, a — siréna již dvakrát pískala. Holoubci, až zapíská po třetí... ó-ó-ó...«

A mrzáci na postelích zařvou bolestí, žalem i vztekem. Odsouzeni? Mnozí — již jednou nohou v hrobě — táhnou zbytky svého těla s nadlidským úsilím ven — z budovy — a jdou cestou k přístavu. Chvílemi lezou nebo se válejí. Chvílemi některý omdlí, jiný zemře. Na ulicích je zlověstné ticho. Cesta verstu dlouhá trvá šest hodin, sedm hodin, osm hodin, a konce jí není. Náhle kdesi velmi blízko houkne siréna. Je konec. Když doplahočili se na nábřeží — parníků tam již nebylo. Zato stádo šílených lidí, jimž nepoštěstilo se vstoupiti na palubu parníku »Saratova«. Mezi těmito lidmi procházejí jakési příšerné vlny, a kdo dobře pozoruje, cítí — že zde zavládla nová, příšerná paní: Zoufalost! A pak dán je první pokyn: plukovník, který neměl štěstí a zůstal na nábřeží, zvedá ruku s revolverem a střílí svou dceru. Potom střílí do vlastního pravého spánku. Výstřel praskne, tělo se kácí, a hned potom nastupuje hřbitovní ticho. To lidé přemýšlejí o vlastních »já«. První vražda stala se ve dne. Dobrotivé slunko však jaksi chránilo ještě lidi od hrozné malomyslnosti. Zato noc žala hroznou žeň.

Olgo — nastojte — celé hloučky a zástupy se střílely a vrhaly v moře...

Vzpomínám-li teď na to, zdá se mi vše hrozně vzdáleno a zakryto mlhavým rubášem. Útrapy, jež následovaly potom v malé loďce, kam náhodou jsem se dostal, a jež dovezla mne téměř až do Cařihradu, snášel jsem tupě, nervy byly předrážděny a na nic nereagovaly. Byla to tragická apatie ke všemu.

A teď, řekněte mi, Olgo: Národ ruský jest asi též národem »vyvoleným« — ale k jiným cílům Sudby? Jest to fatální tělo, na němž kdosi neznámý a krutý zkouší mocnost bacilů. A naše tělo slovanské, naše tělo dětí východní přírody je modelem jistě cenným. Onomu neznámému lékaři není však možno vraziti kinžál do jeho hrdla, poněvadž jest nesmrtelný a v různých variacích se bude vraceti.

Pamatujete se na bílé noci na březích finských u Petrohradských? Cítila snad někdy zápach těla onoho operatéra, když pokoušel se v těžkomyslném pološeru očkovati vám šílené nápady? Co mohl učiniti ruský člověk, když jeda po proudu Volhy, zahleděl se do nekonečných březových lesů levého břehu?

Mohl se jenom zamysliti. Měl ku přemýšlení prostor a měl k němu čas. Všude byly dálky a v těch dálkách myšlenky rostly. Jaké mohly býti ty myšlenky?

Ó, víte nejlépe, jaké mohly býti.

Ale dosti na tom. Teď jsem na místě, na břehu řeky Vltavy, stojíte před mým duševním zrakem a mluvím s Vámi. Znám Vás tak dobře a přece nevím, jak vyhlížíte teď, jako milosrdná ošetřovatelka stáří kněžny Alexandry Georgievny. Jste moje jediná láska, a jsem jist, že již více nebude ženy, již bych miloval. Tuto kapitolu svého mládí — nebo snad skončeného mládí — jsem dočetl. Jen o jedno Vás prosím, má Olgo! Žijte jakkoliv, budete-li přesvědčena, že žijete krásně, — jen zůstaňte sebou, sebou — Olgo, tou výlučnou aristokratkou ducha i citu, jakou jste bývala ve zlatých dnech našeho bezstarostného mládí. Buďte zlatovlasou Olgou Nikolajevnou, slavíkem, bílým rackem, jasným sokolem i královským orlem, vším tím v jedné překrásné harmonické osobě — podle toho, jaký paprsek padal do Vaší duše — ženou mnohostrannou a přece tak žensky prostou ve dvou slovech: Miluji Tě. Vy jste byla, Olgo, pro mne rodnou Rusí, bohatou a přece prostou, miloval-li jsem ji, miloval jsem Vás, a láska k Vám byla láskou k té zadumané zemi.

Teď ztratil jsem Vás obě.

Včera stál jsem nahoře na zdejším starobylém hradě, vanul východní vítr, který nesporně přicházel až z našich rovin. Bylo mi velmi těžko. Já cítil a přec neviděl...

A dnes dověděl jsem se, že dlíte v Moskvě. Je to svátek velkého Znovuzrození. Tedy — jste, nikdo Vás nezabil, a jste-li Vy, je i moje myšlenka, je moje naděje, jsem já. Olgo — budu s úsměvem pracovati nejčernější práci, dříti od rána do večera, budu Vám potom věnovati tiché meditace, a vše to bude zasvěceno velkému dnu mého nového shledání s Vámi a rodnou zemí.

Olgo — zůstaňte sama sebou!

Více nenapíši, příliš se bojím o tento dopis, záleží-li mi na spojení s Vámi.

Opatruj Vás tam, v bývalé — je to možno tak říci, není to hříchem? — v bývalé mé vlasti všemohoucí Bůh. Zůstaňte věrna vzpomínkám o onom zářícím jižním létě. Mladému muži, jenž přinese Vám tento dopis, plně důvěřujte.

Líbám tyto stránky a závidím jim jejich štěstí.
Olgo, zůstaňte věrnou sobě a své opuštěné vznešenosti.

Váš

Viktor.

*

Můj Viktore!

Dnes předali mi Tvůj bolestný dopis, poslaný z Prahy. Jako blesk z modré oblohy! Jaký neočekávaný výbuch ve fadesse mého života! Přiznám se Ti otevřeně: měla jsem malou naději, že jsi živ. Jednou se mi totiž zdálo, že viděla jsem Tě na operačním stole, u něhož lékař jaksi malomyslně gestikuloval, a má pověrečná duše mi řekla, že je to znamení velkého neštěstí. Víra uviděti ještě jednou Tebe — se zlomila.

A vlastně od té chvíle jsem jen nalomený květ.. Míjel, rok, míjel druhý, i třetí přišel — a tu jsem se utvrdila v utkvělé neblahé myšlence a ztratila smysl života. Ty jsi přece byl mým ranním sluncem, v jehož jasu jsem se koupala, ostatní, co přišlo po Tobě a co je teď, je jenom znoj životního dne, jenž nemá stínu.

Je mi na srdci těžko. Dopis vyvolal příliš prudkou bouři. Dříve, než Ti sdělím o svém posledním životním období, dovol, bych pozdravila Tě — jako znovuzrozeného, nebo z mrtvých povstalého.

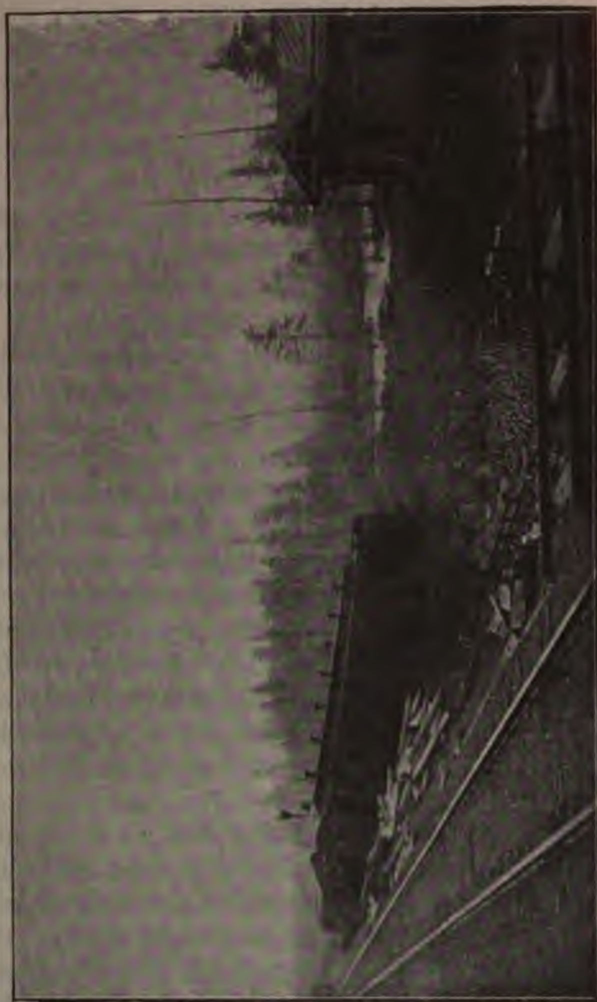
Nastane však i pro mne život? Ó, zodpověz tuto palčivou otázku, neboť hynu. Jak ožehl jsi mne svým přísným imperativem: buď sama sebou, buď bývalou aristokratkou ducha a srdce! ... Ó, příteli, když psal jsi onen osudný list, ve kterém mi tak roztomile a dvorně vykáš, nevěděl jsi, že jsem nalomena. Byla-li má duše před léty podobna štíhlé palmě tropů života, jest nyní smuteční vrbou jeho chmurného severu.

Tragedie vězí v tom, že nemohu se ozvati jasnou ozvěnou, že nemohu přiletěti k Tobě bílým holoubkem na volání Tvého ušlechtilého ducha — je, můj jediný, má zlatá krymská romance, — je pozdě.

Soumrak mé duše — přednoční chladný van, jehož Ty, tam v Evropě, nepochopíš.

Vyslyš mou smutnou zpověď a pláč trosek mé duše.

Nezachovala jsem vznešeného dekora, jež přikazoval mi erb mých otců. Vrhla jsem se do víru revolučního s křesťanskou vírou

Na porouchané trati sibiřské
co chvíli došlo ke hrůzným železničním katastrofám.

v lidství, které představovala jsem si jako ony hravé vlny černomořské, které rytmicky ladně a přece velmi prostě líbají zemi jako jich věrnou sestru. Takové vlny vysílalo mé nitro všem, všem! Jde kolem mne člověk chudobně oblečený. Zastavím ho, hledím mu do očí hluboce a vřele, prosím jej, by si mi postěžoval na osud, že jsem mladá žena a ranhojička, jež dovede léčiti. Věnuji mu poté celý den, jdu k němu do dřevěného domku, opatřím úklid bídného jeho brlohu, přinesu květiny, rozestavím je, dám mu peníze, prosím, by vychovával své děti jako budoucí lidi dobrého zrna, aby vší silou chtěl, by byly lepší než on. Dávám mu zbytek svých peněz, o něž rozdělila jsem se s kněžnou Alexandrou Georgievnou. A v duši rozhostí se teplo. Ruce pálí od tvrdého kartáče, ale ústa se usmívají. Je radostno žít a pracovat ve jménu velkého lidství. Zítra onen člověk, jenž jistě se napraví, pomůže mně, neboť uvidí, že mne osud uondal a že ztrácím vrátké ženské síly. Přijde, mléka přinese i bůlek, jež s úsměvem mi podá a poprosí, abych se šetřila pro své budoucí děti — vše ve jménu velkého lidství.

Revoluce mnou zatočila. Sloužila jsem každému, kdo se mi zdál býti poctivým člověkem, všem přejícím a v duši dobrým.

Viktore, jaké věci jsem dělala, a co ještě ode mne požadovali! Kapala jsem krev vlastního srdce na oltář revoluce — a při tom stále myslila na Tebe, v myšlenkách prosíc o požehnání při práci. Tys však nepřicházel, má vroucnost šla hluše do prostranství. Zapomněla jsem při tom, Viktore, na jednoho člověka, který přece také měl právo na štěstí, na vřelé slovo a na polibek velkého Lidství . . .

Zapomněla jsem na sebe.

Já byla lysinou pouště v oase, kterou jsem — sama nepochopena — utvořila. Byla jsem tak sama, Tvůj fantom strašil, černá myšlenka co chvíli stanula přede mnou, počala jsem se bát o své psychické zdraví — samojediná, uprostřed chaosu revoluce a uprostřed, ó Viktore — uprostřed ničemných lidí. Lidství bylo snad jen ve mně a v několika nadšených revolucionářkách, a všichni ostatní, jež jsem dříve zbožňovala jako lidi velkého dychtění, stanuli v holé prostotě svých sobeckých zájmů o — mizerné vládnutí.

Sama a sama. Okolo orgie ve jménu velkých ideí. Chvílemi zoufalost mne jímala nad tím, kam drahá vlast pojednou na-

mířila, omlouvala jsem je všechny, ty, kteří tvořili revoluci, neb se mně zdálo, že jsou vznešení kněží. Ale tomu tak nebylo. Nastoupilo rozčarování a suché zoufalství. Ó, objev se, neznámý mistře, a pověz mi o posvěcující moci revoluce, pověz mi o nádheře rudého praporu, jenž jest vlastně vlajkou naděje, jako žádná jiná. Když zoufalost z mé samoty duševní dostoupila vrcholu, zemřela kněžna, tak, jako když svíci vítr uhasí, tak prostě a přírodně.

Kde byl jsi, Viktore, v tu minutu mého neštěstí a mého hoře, myslila jsem přece na Tebe, což jsi necítil?

Tehdy přišel onen člověk v modrém plášti. Podal mi ruku a stiskl mou prudce. Tu ruku, o kterou později, když byla jsem v zoufalé bídě, požádal. Neměla jsem do úst chleba, nebylo prádla, do něhož bych se převlékla — vše bylo kdysi rozdáno — a tehdy myšlenky jako černí ptáci poletovaly hlavou. Onen muž dal mi najíst, oblékl mne a poskytl mi přístřeší. Za to vzal bez jediné otázky obět mého těla, hořkou a strašnou... Sdělím Ti jednu podrobnost, Viktore. Když mě síla jeho svalů zdolala, a já podléhala, myslila jsem palčivě na Tebe. Ty jsi byl však kdesi v neznámu, neslyšel jsi, nepocítil. Tou chvílí začíná mé otroctví pod společnou střechou. Zdá se mi, jsem dokonce o tom přesvědčena, že psychická nemoc, jejíž příšera kdysi přede mnou vyvstala, slavila svůj smuteční vjezd do mého velkého mozku.

Pracovala jsem dále, v jednom z komisariátů, kde můj vládce byl hlavním. Jaká to byla práce — věru nevím, jen dobře se pamatuji, jak trpce jsem se usmála, když pochopila jsem rozdíl mezi revolučním zápalem studentských konspiračních blouznění — a mezi touto praktickou ubohostí. Kolik bylo nás — strojů, kolik bylo nás živých, individuí, z nichž mnohá byla plna naděje na vlastní »silný život«...

Individuum?! Kdosi Neznámý se vždycky v atmosféře chytrácky chechtal, jakmile slovo to bylo proneseno.

Co je to jedinec? Ano, je to celý svět... Cože? Kde? Kde jsou takoví lidé? Halo, sousedé, kdo může se z vás hodně nahlas, srdečně a divoce zasmát?

Ty, Viktore, píšeš mi hroznou větu: buď sama sebou. Jak jsi mne přivedl k vědomí — a tím rozdrásal nitro do krve, jež tam v drobných kapkách zbyla!!!

Já nejsem více já.

Jsem vzpomínkou na sebe — na Tvou — Viktorovu lásku. Má modlitba je krátká: Bože dopřej, aby Viktor byl líbán Osudem tak dobrým, jako zlým jest Osud můj. Bože dopřej, bych mohla vzpomínat na minulost tak dlouho, dokud nezešediví mé skráně, Bože, dopřej člověku, aby měl právo na své srdce a svou duši — amen.

A když v zapadajícím slunci zlatí se báň chrámu Christa Spasitele, jdu v myšlenkách k Tobě:

Jsem skryta ve vinohradu krymské stráně. Nade mnou je modrý azur, který shlíží se v nekonečné mořské ploše dole pod strání. Cikády popěvují neúnavně. Ve vzduchu je aromat tak vzácný a jemný, že se hlava chvílemi zakrouží. Ve stráni je tatarský domek, odkud občas zaznívá unylá domorodá píseň asiatská. Tempo života a radost z něho — šílená. Žijeme, žijeme, všichni žijeme — lidé, broučci, motýli, révovník i boží ptactvo. V srdci chovám velký dar: lásku. Cítím, že již nejsem děvčátko, nýbrž žena, poněvadž mám tak šíleně, tak prudce ráda, jak jenom jih může tento cit rozšířiti. V Tvém pohledu prostě mizím, stávám se malou, stále menší, až nakonec jsem tak malá jako Tvůj malíček levé ruky a při tom rdím se tak jako rubín, jenž malíček ten zdobí. V podvečer jedeme spolu na loďce ven — do moře, daleko od břehu. A když jsme tak sami dva, mezi nebem a vodou — pociťuji Tvou velkou sílu — a na konec mizím docela. Ty jsi zosobněné Vše — já proto přestávám býti. Potom Ty zpíváš svou Krymskou romanci na slova, jež sám jsi složil. Pamatuješ, Viktore?

Na krymském břehu dva cypřiše stojí,
dva delfíni v azuru vlnek si hrají,
my na břehu sedíce z lasturek něžných
si stavíme zámky. Ó, všichni jsme děti —
jsme děti božského jihu a lásky . . .

V těchto okamžicích — cítím to teď jasně — vrcholilo mé mládí, zde byl jeho zenit, jediný jasný bod a smysl mého života.

A teď, Viktore, po tomto nešťastném blouznění vracím se do své bídy a otroctví. K čemu ještě budeš mne vybízeti? Přede mnou je temno. Nevidím již ničeho. Je strašná hlubina, do níž jsem padla, a těžce se nade mnou atmosféra zavřela. Nebo snad

víš — Ty, silný — jakou cestou mám se bráti? Jsem přece Tvoje, ať objímá mne jakýkoli muž a jakékoliv zlo.

A teď ona těžká otázka... Bylo to snad hříchem, že jsem věřila v Lidství a ve velkou Revoluci? Bylo mou osudovou chybou, že zapomenuvši na »já« sloužila jsem nové modle »my«?

Viktore, růžový svazku mé životní knihovny, Tvá odpověď jest rozsudkem a mým osudem.

Tvá

Olga.

*

Olgo!

Teď zavládlo okolo takové šero, jako za bílých nocí petrohradských: šero těžkého zoufání, smutku nevyplněné touhy a marného dychtění.

Zemřela Alexandra Georgievna, zemřel aristokratismus, zemřela Rus... Všechny jsou mrtvy. Nebyly dosti silnými Tvé zásady — Olgo, Tys nikdy asi nebyla přesvědčena, že jsi lepší než jiní lidé, že mezi kameny a polodrahokamy jsi drahokamem.

Na východě je rudý požár, do něhož mohu vstoupiti jenom tehdy, budu-li míti možnost jej uhasiti. A uprostřed jeho záplavy ztratila jsi se mi — kdysi tak naprosto moje.

Bože — ve svém listě ni jediným slovem jsi se nezmínila o útrapách nás — Wrangelovců. My přece též cosi jsme chtěli.

Jak velká je tragedie aristokratické osamělosti... Nejsem přece dnes nic více než onen tulák, jemuž šla jsi tehdy ukliditi jeho pokoj, jemuž přinesla jsi svěží květy a darovala své upřímné pohledy. Kdo může mne však zviklati? V Tvém okolí dnes jest mnoho mužů stokráte bohatších mne, a já přece sebe neztrácím.

My ruští lidé starého kořene umíme přenášeti bídu, již nám dali pariové. Když ztratil jsem panství, zabolelo to. Když zničili dům, kde jsem se narodil, duše hořce zaštkala, ale slzy ty jsem polkl, aby nikdo jich neviděl, nikdo z těch bradatých ďáblů. Potom otevřeli bankovní schránku a vzali rodinné skvosty, jež zdědil jsem po předcích, ukradli zlatou medaili, již obdržel jsem v poslední třídě gymnasia, unesli všechny cenné papíry. Zahrozil jsem pěstí. Na druhý den však když vzešlo slunce — mávl jsem

rukou, lehký jako boží pták, bezstarostný, sáhl jsem si na čelo a vykřikl: To zde, zlatí soudruhové, mi neznárodníte . . .

Takový pocit vznešené osamělosti mívám v těch vlažných večerech na nábřeží zdejší řeky, jež tvoří podnoží jedinečného úchvatného pohledu. Toto místo mne v mých zásadách posiluje. Ano, ať jsou proudy jakékoliv, ať davy lidí jako pitomí papouškové opakují cokoliv — zůstanu šlechticem, jako jsem býval.

Avšak Ty, Olgo, co Ty? Příšera hrozného dvojího otroctví, jež Tě zajalo, mne poděsila. Musím Ti pomoci. Dnes v noci, přehazuje se beze spánku na svém lůžku, myslil jsem na Tebe, myslil, myslil, jak Ti pomoci co nejrychleji. Neustále mne dotěrně pronásledovala jedna myšlenka: Že slabost Tvá, již projevila jsi svým šíleným skokem do náručí revoluce a do drápů onoho neznámého tvora, jest, jest — promiň mi ostří výrazu — nemravností . . . Je možno sloužiti samumu? Je možno vrhnouti se do objetí oblaku kobylek? Je možno splynouti s vlnou dýmu? Chceš řiditi dráhu valícího se tupě ulomeného balvanu? Ty? Což nutno opakovati německé filosofy, bys věděla, že svět jsi Ty, že jsi středem všeho, a blahotvorné fluidum, jež osobnost Tvá dává, je pouze ženská Tvoje láska? Proč nebyl jsem tehdy podle Tebe, proč nebyl jsem oporou a silou? Ta dnešní kalná louže — a Ty, Olgo — se v ní koupeš . . .

Než — je třeba odpomoci.

Starý náš dům, který sousedil po levé straně s domem Sergěje Pavloviče Afanasjeva, byl obklíčen nevelkou zahrádkou, kterou zdobil v levém zadním rohu altán. Přesně ve vzdálenosti desíti aršínů směrem ku nejbližšímu stromu zakopal jsem před svým útěkem na jih kovovou krabici, kde uloženy jsou skvosty generála Dimitrieva a jeho zabité ženy Jeleny — mé ubohé sestry. Mezi nimi najdeš prastaré rodinné dokumenty, dnes bezvýznamné, staré zežloutlé smlouvy, recepty a ještě malé pouzdro s různými předměty. Toto všechno, Olgo, je Tvé. Opatrně věci ze země dobýti nebude ani tak těžko, tím spíš, že jest to jedno z nejtišších a nejméně vyhlédávaných míst Moskvy.

Vyber si z nich to, co potřebuješ.

A teď chci odpověděti na poslední větu Tvého milého dopisu: zda bylo to hříchem, že jsi věřila ve velkou Revoluci.

Ano, Olgo. Tys zapomněla na památný večer před mým útě-

kem k Denikinu, když předčítal jsem Ti ono geniální místo z Dostojevského »Běsů«?

.... život, který vytvořila pouze theorie, jemuž duši vdechla doktrina — jest bohopustý žert, ne-li hloupost.

Nezdálo se Ti to tehdy hroznou věštbou? Jistě v Tvé duši již tenkráte kvasilo, již tenkráte věřila jsi v nové vyšší určení, nedopouštějíc, že jest klamné.

Jdou na Rus nové časy? Bude východ tím, čím má býti — kolébkou červánků?

Tvá odpověď, Olgo, kterou při nynějším spojení mohu míti již tak poměrně brzo, přinese světlo do šera mého soumraku. Ty uvážíš každé slovo, o němž jsem Ti napsal, mně snad zachováš lásku i přes příkrý tón, jímž stylisoval jsem dnešní své poslání.

Jsi-li dosud mou Olgou, mou krymskou romancí, pak vol opatrně a nalož s nalezenými věci tak — jak náleží.

Nejsi-li ... nechci domysliti.

Do srdce Rusi a do Tvého — vřelého velkého srdce — jde tato nejniternější vlna mé duše.

Viktor.

*

Panu Viktoru Vikentjeviči Pětušinskému,

v Praze.

Viktore Vikentjeviči,

píše Vám zcela prostý moskevský člověk, který je povinen Vám sděliti o smrti Olgy Nikolajevny, vzácné ženy. Žena ta Vás milovala celou bytostí. To znamená, že Vaše přesvědčení a Vaši životní filosofii chtěla přijmouti za svou — ale nemohla a proto ztroskotala.

Olga Nikolajevna svěřila se mi se vším, a to proto, poněvadž po její smrti měl jste zvěděti prostou a zdrcující pravdu. Ona Vám kdysi psala, jak je rozčarována theoretiky revoluce, zmínila se, jak násilně vštěpují se nové idey ničemnými lidmi, jak proto trpí a — nakonec zaplakala nad ztrátou individua. Jedinec zmizel! Vy pak odpověděl jste dopisem, v němž byla obsažena jedna fatální věta, která probodla srdce jemné té ženy, takže byla mrtva dříve, než přijala jed, který jste jí odkázal.

Já, Neznámý, obviňuji Vás z vraždy.

Nůž ku smrtící ráně zvedl jste tehdy, když jste napsal: »Slabost, již jste projevila svým šíleným skokem do náručí revoluce, jest — nemravností...« Vraždy tak ohavné si Olga Nikolajevna nezasluhovala.

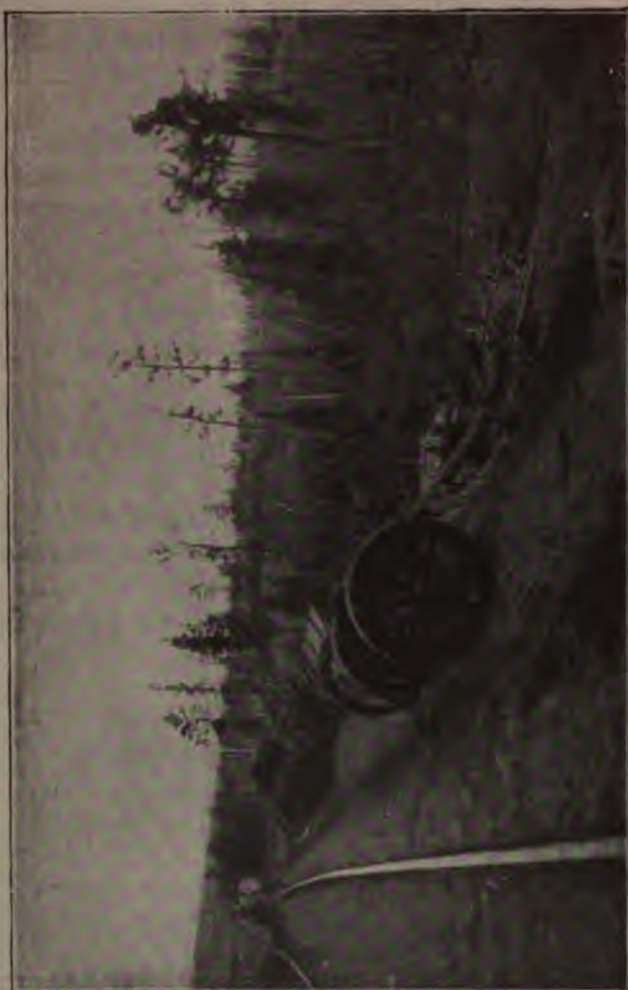
Tvrdíte, že jste miloval, nebo že milujete Rus? Jen ten, kdo miloval Lidství, miloval Rus. Olga Nikolajevna pochopila — ač aristokratka — něco, čeho Vy jste nepochopil: že vane nad Evropou vítr obrození lidské společnosti, že po Zemi volným krokem kráčí Spravedlnost. Nemluví o komunismu, ani o socialismu, jsou to theorie vzniklé v mozku člověka, a jako takové mají nedostatky, neboť každý člověk má chyby. Ale Lidství... Onen souzvuk, který cítíte, jste-li po havarii parníku na záchranné loďce, moře je divoce rozbouřeno, a vesla v loďce uváděna jsou v pohyb lidmi, kteří všichni stejně touží po životě; ustane-li jeden veslovati, jsou druzí ztraceni. Teď nastává velký souzvuk, úcta i láska. Byli snad na Rusi lidé, kteří netoužili po záchraně? Znal jste snad také, Viktore Vikentjeviči?

A když někdo klesal, přicházela Olga a pomáhala. Pomáhala tak dlouho, pokud mohla. Osudné bylo ovšem to, že když sama ocitla se v bídě — a bída ta byla mnohem citelnější, než tušíte — místo pomoci sáhli na ni zatřísněnou rukou a zaházeli ji cynismem rubu revoluce.

Muž, který se jí zmocnil byl — monstrum. Život po jeho boku byla odporná agonie. Olga však věřila ve vyšší naznačení života a čekala.

V tom, jako boží poselství ve vrcholnou chvíli — přišel Váš dopis. Nalomená květina vssává do sebe nový život, otevírá svoji rozladěnou a přecitlivělou duši — a čeká na velké Vaše slovo, na chef d'oeuvre Vašeho života, ve Vaše duševní dítě; ona čeká na větu:

Drahá moje Olgo — zdravím i Tebe k novému životu... Jsi posvěcena duchem, který táhna nad zemí — hledal jemná srdce. Tys pochopila v revoluci ne její opilé popěvky a hymny, ne její vraždění a loupež, ne její válku a násilí, nýbrž Tys pochopila v ní pár suchých, do výše — k nebesům — trčících paží, jež mluví: Bože, ó Bože, ó velký svatý Bože, hle voláme, my všichni ubozí Tě vzýváme, dej, ať na bídné hlavy naše prší dar Tvé dobroty, dar Evoluce: dej, svatý Bože, Lidství... Znič Nenávist.

Na porouchané trati sibiřské
co chvíli došlo ke hrozným železničním katastrofám.

7

Vy jste se dopustil vraždy. Ve Vás ztratila Olga poslední naději; což necítil jste z jejích posledních vět, jak hrozně již kolísala? Jak její pán i ostatní lidé jí kradli víru? Zbýval jste jediný Vy.

Před smrtí pravila, ještě dříve, než došel osudný list: »Jest ve městě, jemuž říkají »Řím severu«. Vidí pohledy, jež zušlechťují; ó — jak velkolepý bude závěr jeho myšlenek, jímž bude vyjadřovati mravní pomoc, které potřebuji.«

Olga Nikolajevna poručila mi, abych dle Vašeho návodu kopal ve Vašem starém domě. Přinesl jsem za bouřlivé noci šťastně vše: skvosty generála Dimitrijeva, staré dokumenty i malé pouzdro s narkotiky a jedy.

A ještě téže noci k ránu šlechetná Olga Nikolajevna dle Vašeho návodu vybrala si to, co potřebovala.

Poněvadž jste rozbil víru, vzal jste člověku Lidství a Lidství člověka.

Tím tedy zločin Váš jest těžší.

Ano, člověk, jenž odešel do Neznáma, byl aristos — tak, jak Vy jste nechápal.

Na východě, zde v této posvátné zemi vane nový vítr. Vítr ten pohrává květy na hrobu Olgy Nikolajevny, neboť ona byla jeho apoštolkou.

Ivan Sěryj.

TOMÁŠ G. MASARYK: Pravda je jen pravda vědecká, kritikou ověřená a zdůvodněná; proto také náboženství moderního člověka spočívati musí na pravdě vědecké, jako náboženství bude spočívat na přesvědčení, nikoli na víře. Věřit, znamená věřit v něco a někomu — není jiné autority než věda a vědomý člověk.

RUDOLF MEDEK:

ZBOROV.

I.

České i slovenské děti,
synové národa,
omlazeného hrdinnou krví,
vy všichni, jimž dopřála nevlídná jinak sudba
nosit české i slovenské jméno,
vy nehynoucí i věčně žijící
haluze oživlého stromu,
slyšte mou píseň!
Nezapomínejte!
I buďte živi
na věky svatým ohněm
vroucích a hrdinských srdcí,
jež bila i chladla
pro vás i pro vaše děti
v bezměrné lásce i oběti
u Zborova!

II.

Od moře k moři stojí germánská vojska.
Od moře k moři hluboké podzemní valy,
příkopy, kde sídlí smrt!
Od moře k moři potoky drátěných přehrad,
otrocké rakouské čapky,
prušácké helmice!
Za nimi daleko překrásná leží země!
Země, jež oplývá mlékem i strdím.
Tam žije v okovech zmučený lid,
zchvácený tesknotou,
zpitý snem dávným a těžkým
o svobodě!
Tam žije děd i matka i děti,
mladá a smavá žena,

i bába — věštkyně,
jež kdysi nám před lety říkávala:
Já, děti, už toho nedožiji,
však vy — vy budete bojovati
za světlý den,
jenž vzejde nad otčinou!

Od moře k moři stojí germánská vojska.
Za nimi temnota, otroctví, smrt!
Za nimi zakletá v dračích spárech
spí láska nás všech,
spí všechen náš život!
Domovino!
Nikdy tvé jméno nebylo sladší,
tak silné,
tak živé
jak v tento den!

Těžký a ponurý hněv,
nesmiřitelný,
zalehl v naše duše!
Hrozná a němá nenávist
utkvěla v našich očích!
Ti, kteří kdysi pokorně chodili
za pluhem otrockým na rodné líše,
vděčni za skřivánčí písně,
za talíř polévky i skývu chleba,
ti, kteří mlčky na dusných fabrikách
drsné a pusté dny žili,
kdys bledí studenti, básníci, pěvci,
umělci — veselá chasa,
i ti, jimž nikdy nic nebylo svato,
bouřlivé pražské děti,
moravští junáci, šohaji od Tater —
tři tisíce,
tři tisíce smělých, sokolích srdcí —
ti všichni cítili v tento den:
Smrt není strašna!
Krásný a svatý je boj!

Tiché kdys budou pláně u Zborova,
mír, pokoj a klid
nad námi bude vládnout!
Ale věčný život
dán bude národu pokořenému.

III.

Jdou naše pluky.
Jde rota za rotou,
praporce vesele vlají,
bodáky zlověstně svítí.
Jak dlouhý a zlý a nelítostný drak
údolím ztemnělým v podvečer
táhne vojsko
do přední bitevní čáry!
Kraj hřmí podivným, válečným zpěvem!
V něm prahnou a chvějí se srdce,
sžehnutá milostným ohněm
hrdinné víry.

Jde rota za rotou:
naši se usmívají,
z osmahlých tváří vesele planou zraky,
veliký klid i epickou tvrdost
prozrazují čela.
Z nich vane mládí a svěžest,
pružnost a síla!

Jdou na smrt rytmickým krokem,
jdou k tanci.
A náhle všichni,
jako by kdosi tajemný řídil jejich duše,
zpívají jedním a mohutným hlasem:
»Neumrem na slámě . . .«

Jde rota za rotou:
všichni se usmívají,
jako by hezká a veselá děvčata

za každý úsměv a za každý pohled
tisíce polibků slibovala.
Všichni se usmívají!

Na předních liniích praskají dělové střely,
šedý i růžový šrapnel!
Veselý, vířivý, féerický hlase
junáckých bojů,
slávo i nebezpečí,
my vojáci slavné a staré brigády,
tě pozdravujeme!

Duj, východní, daleký větře,
i rci tam našim za Karpatami,
že my jdeme do boje za zpěvu písní,
pod vlastními prapory,
s překypělou i oddanou duší!
Nic není strašno, nic není vzdáleno,
není obav, ni pochyb, ni úzkosti.
Všem paže ztuhly v kladiva.

IV.

Já vidím vás, bratří,
jak tehdy, tak zřetelně, živě!
Podmole, Strnade, Plšku,
staří vojáci, přátelé, orli!
V předvečer útoku seděli v podzemní díře
nad kotlíkem čaje,
šediví, drsní, s vojáckým veselým vtipem
a věčným úsměvem
v zčernalých, urputných tvářích.
Tak spolu jsme chodili na »rozvědky«,
vždy smějící se, vtipkující!
Oj, sokoli, dravá chaso,
oj, junáci bez bázně i hany!

Já vidím vás, bratří,
jas klidný a plný síly plane

z vašich ohnivých, bujarých očí!
Tak jste vy spěchali z oddychu,
z dalekých ruských plání
sem, k svojim, dny byly vám dlouhé,
cesty nekonečné!
Tak jste vy spěchali k svojim,
všeho zanechavše.
Neb naši jdou v útok, naši jdou kupředu,
naši vítězí!

Předvečer útoku. Noc teplá se blíží,
teskně praskají řídké střely . . .
To naši bratří. To naše hlídky!
A zde sedí šprýmovná společnost,
celá stará a slavná četa,
vtip srší, sta přezdívek, písničky,
vzpomínky na noční toulky a srážky,
na zbabělé nepřátele,
na odvážné kousky, závratnou smělost
a na padlé bratry!

Venku je ticho. Noc teplá a vlahá.
Vlní se slibně zrající žatva,
pták tikne v křoví. A hvězdy planou
nad zemí nevlídnou, ztopenou v krvi . . .
Venku je ticho. Je ticho před bouří . . .

V.

Toho dne tak svítilo slunce,
že bys chtěl vyskočit,
výsknout a vyhodit vysoko čapku,
s někým se bláznivě zatočit, zatančit . . .
Ach, od jitra hřmějí naše děla,
hvízdají, syknou, zabzučí střely,
nad hlavou, zdá se ti, obrovský roj
tam šumí vysoko, zdivočelý
svět víří,
a před námi dým, kouř, rozryvy, mrak,

černá a zlověstná stěna,
ohnivá znamení, tajemné hvězdy,
rakety, plamenná vidění
apokalyptická,
a opět veselý vír a ples,
kvas Baltazarův,
kdy tajemná ruka v temnotách píše:
Mene, tekel, fares . . .

Od moře k moři stojí germánská vojska . . .
Za nimi daleko překrásná leží země . . .

A náhle — jak divoká vlna,
jak horská lavina v jarní vichřici,
v šíleném letu
vše smetajíce z krvavé dráhy
letí jak jestřábi na dávnou kořist
tři tisíce!

To nejsou ti, které jsi viděl včera,
hodné a přítulné hochy . . .
Proměněni,
zraky hoří,
všichni v plameni!
Každý tvrdě svírá svou ručnici
bodáky barví se lidskou krví.
Meč ohnivý nad jejich hlavami . . .
A nyní již není ručnic,
ni štíhlých a lichotných štyků:
ale jsou nože,
jsou bomby — — —

Nad nimi vznáší se v temném kouři
duch dávného hrdiny, slepého vůdce,
slavného bojovníka.
Těžce dopadá jeho palcát
na staré vrahy, na staré zbabělce
od Tachova.
On neopustil svojich dětí . . .

Domov československých legionářů v Sibiři
s velezajímavým heslem na vagoně, charakterisujícím tehdejší neochvějnou důvěru v pravdu naší revoluce, jakož i bodrou mentalitu vojska v těžkých chvílích.

V jich žilách dnes proudí zbojnická krev
    vzpurných a přísných dědů,
hlas dějin v jich ožívá hořící duši,
mytické věštby posvátná výzva
    nesmírnou silou plní srdce,
vše, co bylo krásné a silné a volné,
    vše nejlepší, co dalo naše plémě,
dnes ožívá v nich a mění paže
    v kladiva.

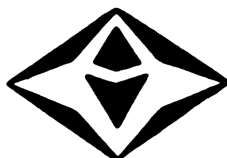
Před nimi šíří se hrůza a smrt.
    Germánská vojska
    prchají v krvi
    k Pomořanům.

Hřmí děla — nevlídná lidská země
    viděla zázrak. Boj ztichl.
Na poli, kde zlatá žatva zraje,
    ohnivé vlčí máky
    kvetou do krvava.
Boj ztichl a naši zvítězili,
Zpívají. Spí. Sní o milenkách.
    Večer se sklání. Ohně hoří,
    nad ležením prapory vlají.
Na poli zlatá žatva zraje,
tam leží padlí, rány v hlavě,
tam leží Podmol, Strnad i Plšek . . .
    Všichni se usmívají!

VI.

Na zborovských pláních,
na hoře nad Cecovou
jsou mohyly bratří.
Veliké lány zlatého žita
vůkol se vlní, vítr věje,
vzduch šumí hrdinskou písní,
slavnými vzpomínkami
ožívá každá pěšina, brázda.

Byť tam dnes cizí mluva zněla,
byť tudy přešly teutonské hordy,
    to pole je naše!
Tam leží s úsměvem na zvadlých rtech
    sto našich bratří!
    Za temných nocí
na jejich mohyle tryznu slaví
    staří slovanští bozi.
    Planoucím létem
zde kvetou horké, rudé máky!
Odtud zní výzva, odtud zní příkaz
všem, kteří váhají, všem, kteří hynou
    v potupném rabství!
Bratři, dnes otevřte věrná srdce!
    Nezapomínejte!
    I buďte živi
na věky svatým ohněm
vroucích a hrdinských srdcí,
    jež bila i chladla
pro vás i pro vaše děti
v bezměrné lásce i oběti
    u Zborova!

OLEG GREMISLAVSKIJ:

NA TŘECH STRANÁCH.

I.

Takové přátelství mohou uzavříti jen mladí muži. Ač přátelství v mládí se uzavírá lehce, přece často, velmi často bývá vřelé a opravdové.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Jiří Tomsa, filolog germanista, muž sportsmanského zjevu, širokých ramen a svalnatých rukou, vlnitých hnědých vlasů a modrých očí, vůlí dobrých lidí i hrou náhody získal stipendium k cestě do Skandidavie, které mu jeho klatovská teta doplnila na slušnou zaokrouhlenou sumu a pražská banka vyměnila za cizí bankovky.

Peníz k zamýšlenému studiu, podniku dosti fantastickému, nebyl velký, ale byl v dobrých rukou. V každém případě znalosti získané na severu měly vážiti více než zlato představující doplněné stipendium.

To bylo před válkou — těsně před vypovězením.

Ztráviv dva týdny v Kodani, přepravil se Jiří Tomsa na trajektu do Malmöského přístavu, potom autobusem na nádraží, a v označený čas, na minutu přesně, hnul se stockholmský rychlík na severovýchod, poskytuje kandidátu filosofie své pohodlí.

Když zmizela celkem fádní část jihošvédská s domky bílými, a když za okny rychlíku pomalu zvedaly se hory, a domky obarvily se typicky na červeno, mladý muž vstal, umyl si pečlivě ruce a odebral se na číslo 13 do rychlíkové jídelny.

Stalo se, že protější číslo 15 obsadil mladík asi týchž let, jenom že s poněkud užšími rameny a poněkud světlejšíma očima. Čím usilovněji mladí lidé ukájeli hlad sušeným chlebem s máslem a pečeným masem, tím menší pozornost udíleli svému talíři, přenášejíce ji na své okolí a hlavně na sebe. Již v prvním běžném pohledu, jímž se z dáli pohladili, bylo cosi jako projev přízně, ne-li sympatie, ba touha po seznámení.

Kolem letěly prahory Skandinavie, téměř neobydlené, ale malebné paysáže Švédska s řídkými farmami a veleřídkými

městy. Pět milionů lidí bydlí na tak značné ploše — a přece je zde kultura, vysoká kultura, snad současná nejdokonalejší civilisace... Mezi řídkými samotami protažen telefon, důmyslem člověka dobře využitkovány vodopády, hmota otrocky slouží jeho geniálnosti, dává mu proud, dává světlo, elektrické světlo umožňuje, aby kdykoliv pročítal knihy, jichž v moderních tiskárnách na dobrém švédském papíře tiskne se množství... Civilisace jde do hloubky, neb má dobrého spojence: chladné klima, jež tuží svaly, neunavuje mozky. Vítr mořský šlehá líce, jež rudnou a jsou zdravé. Těla vybavena jsou přírodou tu pro horské stoupání, tam pro plavbu na pláních mořských.

Vážný sever — kraj chladného rozumu a tuhého svalstva!

Po drahné chvíli muž číslo 15 promluvil, lámaje snaživě švédštinu: »A vlak — zdá se — bude za světla v Norrköpingu, že ano?« Číslo 13 odpovídá dle platných germánských větoslovných pravidel: »Ano, pane, neboť rychlík jede s přesností, jež překvapuje.« Zaznělo to jako příklad z konversační knížky, vhodně použitý.

Zajímavého v těchto větách nebylo ničeho, leda to, že mladíci rázem poznali, že v této hornaté švédské krajině oba nejsou doma.

»Dovolte, můj pane, jest snad němčina vaší mateřštinou? Pak bylo by mi vskutku obzvláštním a milým...«

»Nikoliv, pane, to není. Čtu však, píši i mluvím německy slušně.«

»To těší. Věru. Tedy dovolíte snad...«

A rozhovor pokračoval německy.

»Dovolte, abych se... Jiří Tomsa, kandidát filosofie a filolog, a — hm — z Prahy — Čech.«

»Hans Barkmann, student vysoké zemědělské školy a adjunkt na pile — jsem z Vratislavě — Němec.«

»Těší mne...«

A jeli.

Kouřili, pili pivo i švédské lihoviny. Mezi kouřením a pitím pilně rozmlouvali. Jiří Tomsa rád se seznamoval s cizími lidmi. Vtipně i roztomile odpovídal a hlavně dotazoval se jich s ochotou na jejich život, na zajímavé příběhy z něho, dávaje si líčiti nejrůznější podrobnosti. Říkal tomu — »živá literatura — autorský výtisk.« Byl rád, stalo-li se z desíti případů třeba jen jednou, že autor byl člověkem zajímavým.

Hans Barkmann byl adoptovaným synem bohatého lesmistra z královských pruských lesů na pomezí českém. Tedy soused. Ukázalo se, že často honíval až u Vrchmezí v Horách Orlických na hranici, a nejednou za raněným srncem šli po »barvě« až na českou stranu. Do Švédska jel studovati pilařství částečně prakticky, částečně v odborné škole v Härnösandu na břehu Botnického zálivu. Pilařství jest smyslem jeho života, jeho štěstím; miluje je vášnivě, vůně řezaného dříví jest nejjemnějším parfumem, výpar složeného dříví — blaženou vůní života.

Filolog — germanista původu slovanského budil v něm určitou úctu, ač sotva asi pravé pochopení, neboť oč zajímavější byla moderní výroba parketů, — celých sbírek starých warjagských ság!

To však nevadilo. Byl tu společný živel u obou, živel, jenž srovnává se zemí hory: výbojné nadšené mládí.

Hrrr — do světa... Za štěstím, za dojmy i za bojem!!

Zatím vlak šíleně šuměl na viaduktech nad propastmi a tajemně hučel údolími, vždy blíže a blíže k Benátkám Severu.

II.

V prvních dvou dnech oba mladíci ubytovali se ve stockholmském hotelu Continental, používajíce plně pohodlí švédského zařízení, po obědě sedávali s novinami z vlasti v prostorném foyeru přízemí, naplněném nejrozmanitějšími cizinci. Po dvou dnech se však shodli, že oba jsou šetrni, že nemilují lesku a hluku velkého hotelu, a že šílený tanec neznámých tváří nakonec unaví. Na pobyt ve Stockholmu — rozumovali — stačí některý z hotelů v tichých ulicích, vedoucích od nábřeží.

Přestěhovali se. Zatím co Jiří Tomsa navazoval styky s místním filologickým světem, s několika autoritami i studentskými organisacemi, které v tu dobu byly již dosti slabě navštěvovány, chodil Hans Barkmann dopoledne po specielních obchodních domech, pilařských firmách a odpoledne po museích. A tak po večeři s hlavou obtěžkanou dojmy vyprávěli si příhody celého dne. Rozuměli si velmi dobře, neboť povahově nebyli příliš vzdáleni. Čech měl jenom větší pozorovací talent, což Němec dosazoval většími životními zkušenostmi a v celku dokonalým praktickým pojímáním veškerých zjevů životních.

Hans Barkmann lišil se od středního Němce tím, že nenáviděl pruské vojáctví, ač byl dobrým Němcem, vlastencem i obdivovatelem Vilémovým. U svého císaře cenil však více všeobecnou vzdělanost, než talent důstojníka generálního štábu, spíše smysl pro potřeby národohospodářské než vojenské.

Jednou večer zapaluje si cigaretu pronesl: »Právě tak jako obdivuji pečlivé uspořádání výstavy fauny skandinavské s malbami Bruno Liljeforse v museu u městského sadu, tak nenávidím krví zbrocenou košili Gustava Adolfa v Severském museu; je to sice spravedlivá výslednice jeho dravé výbojnosti a bezohledné dobývačnosti, ale celkem je to odporný dokument odporného sedmnáctého století, s jeho žoldáckou módou a náboženskými válkami — pro nesmysl. Jaký pomník malichernosti a hlouposti! Bitva u Lützenu jest trestem zcela vhodným: takový trest přijíti měl. Moderní Švédové jsou rozumnější, až snad na musejního průvodce... Ó, nenávidím vojáctví!«

Jiří Tomsa mírně se usmívaje, tehdy poznamenal: »A což u vás, v Prusku, jak tam se vám dýchá s tak humánními názory?«

»Špatně. Tak. Ale nezdá se vám, milý příteli, že situace naše je poněkud jiná, než byla švédská v sedmnáctém století? Pohleďte na mapu a uvidíte, jak oni jsou mořem chráněni a stvořeni k obraně... Ostatně, kdo by jim lezl do těch kamenů, co by zde hledal, jaký výboj, jakou kořist? Švédský národ je sám sebou cenný, je to přec jen národ starých energických vikingů, který prorážel stojatá bahna středověku; my však... Pohleďte nalevo, napravo...« Chtěl doplniti »dolů« — zarazil se však.

Byl dobře pochopen. Filolog však nepromluvil, jenom si pomyslil, že hřích zdá se krvavým, je-li cizí. Vlastní postupek však má tu vlastnost, že je schopen ospravedlnění, jde-li o určitý idol, jako je vlast, císař, program... Nedivil se. Tenkráte v Německu byla záplava bohatství i božího požehnání, vypiatý nacionalism a neobyčejné sebevědomí.

Hans Barkmann se svojí mentalitou byl člověkem velmi mírným a ohleduplným.

Do jejich přátelství otázka národů nebo ras neměla vnésti disonance. Toho mlčky oba bez dohody dbali, a tak bylo dobře.

Hans Barkmann byl vášnivý pilař. Jiří Tomsa byl nadšený filolog. Jich pole zájmů byla velmi vzdálena. Zbýval tedy jiný

činitel: vnitřní jich kulturnost. Ta je pojila, sami oni to pocifovali. Proto navzájem druh druha si vážili a cenili.

Oba měli své zvláštnosti.

Zvláštností Tomsovou, jež zřetelně uváděla v podiv Barkmanna, bylo luštění prastarých nápisů na hrobkách nebo popelnicích, na domech i kostelích, na knihách nebo rytinách, byť byly napsány třeba starošvédštinou neb jiným bájným jazykem. Řešil-li se zápisníkem v ruce, o hladu a žízni, polosetřelý nápis po tři, po čtyři hodiny, — vzbuzoval v duši svého přítele téměř posvátný údiv, jako se podivujeme fanatikovi.

Zvláštností Barkmanna, vyloženě a důsledně praktického člověka, pilaře, ekonoma a snad i schopného obchodníka, byla zcela mystická láska, hraničící s fetišismem, láska k prstenu s velkým chalcedonem. Prsten ten nosil na středním prstě levé ruky.

Toho nechápal Tomsa. Díval-li se jeho přítel po třicet minut na kámen prstenu, byl mladý filolog nejen udiven, ale dokonce pobouřen. Na tajemství prstenu se ho netázal, neboť jednou při nahodilé narážce na vnitřní cenu prstenu zpozoroval, že Barkmann se zachvěl a poněkud mu zvlhly oči. Potom cosi vyhrkl o matce, o osudu nemanželských dětí a zmlknuv kamsi odešel.

Od tohoto okamžiku Jiří Tomsa již nikdy nepátral po tajemné historii — události jistě rázu nejintimnějšího — a tak záležitost zůstala zahalena tajemnou rouškou. Jenom jednou z vlastního popudu prohlásil Němec: »Pokud bude na mém prstě, přinese mně štěstí. Hm — je to pověra, ale věřím této jediné svaté pověře.«

III.

Brzy potom stala se příhoda, jež dala jich přátelství nový směr a která křížem krážem přemístila dráhy několika dříve zcela nesouvislých lidí.

Naproti královské opeře u nábřeží zakotveny stály parníky. Bylo k večeru, západ právě zlatil oblohu, po chodnících proudilo množství lidí domácích i cizinců, všichni byli radostni, hlasitě na sebe pokřikovali a z plných plic se smáli. Mladíci nikterak nemeškali a otevírajíce dokořán dveře výřečnosti i fantasii, radovali se z krásného večera.

»Hle!« pravil Tomsa ukazuje na bystrý proud řeky »jde k moři, k moři, k moři ... I mne to táhne nezadržitelnou silou k moři.

Zádumčivý pohled z tunelu bajkalského.

Snad proto, že jsem tak vyloženě středoevropské, kontinentální individuum. Moře, milý příteli, je naší matkou, jedinou matkou, věř mi, a velmi bych rád viděl obraz toho nadaného malíře fantastika, který by namaloval okamžik, když naše prababička, roztomilá buňka, přijavši velmi primitivní tvar nálevníka nebo něčeho jiného, z čeho vzešel pithekantropos, po prehistorické koupeli škrábe se na pevninu, chtějíc ihned uplatniti svá suverenní práva na tuto planetu. Jak asi vypadala ona dáma . . .«

»A zdali měla společníka . . .«

»Ó, velmi důležitá otázka! Z této chvíle mohl by se datovati vznik duchaplné instituce, která pod jménem manželství jest zdrojem příjmů dnešních zbožných církví a bezbožných advokátů a jeví se nám jako nejdůležitější složka života lidstva. Pamatuješ, jak vás ve vaší škole v hodině národohospodářství učili, že základem společnosti jest rodina? A o »jednotlivci« — rozumíš — na té první stránce nebývá ani puntík.«

»Poněvadž jednotlivec vskutku není nic! Smysl a krása lidství spočívá v možnosti pospolitosti a doplňování; jak chtěl bys jinak vytvořiti kulturu, jak chtěl bys jinak vzdorovati slepým živlům . . .«

A právě v této vteřině, snad ještě v okamžiku, kdy slova ta zněla, stal se viditelný důkaz pravdivosti Němcových slov.

Po nábřeží procházela se anglická bonna se dvěma chlapci, z nichž jeden, patrně velký trapič, co chvíli zaměstnával svoji vychovatelku svými dětskými vrtochy. Právě seděl uprostřed chodníku a vycpaným medvědem za ohromného křiku bušil do kamenů. Ve chvíli, kdy Angličanka se k němu sehnula, aby jej zvedla a upravila, přelezl starší chlapec zábradlí a rozpřáhl se, by co nejdále dohodil kousek jablka letícímu rackovi. Hodil — a pozbyv rovnováhy střemhlav padl do studené a prudké řeky.

Z několika ženských hrdel najednou ozval se pronikavý výkřik. Pak na vteřinu všichni ohromeně ztichli, a v následujících okamžicích jako na povel spustil zástup ohlušující křik. Všichni navzájem radili.

Ale chvilka, jež nadešla, přinesla nový výkřik údivu, vycházející tentokráte i z hrdel mužských. To bylo v okamžiku, když Jiří Tomsa, hodiv svému druhu přes rameno kabát a klobouk, bleskurychle přeskočil se vrozenou elegancí zábradlí a s jistotou starého zkušeného plavce vskočil do pruké řeky — těsně vedle

tonoucího chlapce, jehož voda na okamžik pojala, zavířila jím a zase vynesla na povrch o několik kroků dále.

Čím dále od břehu, tím značnější byl proud.

Na jednom ze zakotvených parníků ozvalo se poplašné zvonění, jež projelo napiatými nervy přítomných jako nůž. To zvonil starý šedivý námořník, jenž vše pozoroval a chtěje dle svých vetchých sil pomoci — vrhl se ke zvonku. Rozčilení se zřejmě zvýšilo, a zástup na nábřeží se ztrojnásobil. Dvojice rozšířených očí sledovaly upiatě boj silného muže se živlem.

Zvonění na poplach nebylo zapotřebí. Filolog levou rukou uchopil nemilosrdně chlapcovy dlouhé plavé vlasy a pravou učinil pět mohutných vzmachů za vydatné podpory nohou. Plul směrem k parníku. V následujícím okamžiku donesl ho proud k boku lodního těla a snad by ho býval odnesl již dále, kdyby se mu nepodařilo s největší námahou zachytiti se pravou volnou rukou lodního propelleru.

Šroub byl pevný a pro pěst celkem pohodlný. Hrozilo však jiné nebezpečí. Chlapec objal ho ze všech svých sil kol šíje — a velmi studená horská voda řezala nemilosrdně do svalstva, jež místy zachvacovala křeč . . .

Čas potřebný k opanování davu byl však již vyhrán, zavládl chladný rozum — a již s paluby parníku spouštěl se můstek, a dvé silných námořnických paží vztahovalo se po dítěti.

Během tří minut celá historka byla skončena. Teď v zástupu na nábřeží panovalo mocné pohnutí a oceňování zažitého dojmu. Všichni obstoupili nešťastného hocha, tážíce se, komu patří. Jeho menší bratr nemohl pověděti, jelikož usedavě plakal a anglická vychovatelka vyla v hysterickém záchvatu. A to hlavně připoutalo pozornost zástupu! Mezi přítomnými byl medik, který malého ošetřil a umělým dýcháním zcela přivedl k vědomí, takže si mohl již zaplakat. Potom hlučící zástup činně i nečinně odnášel všechny tři do nejbližší drožky.

Podivuhodno bylo to, že na Jiřího Tomsu téměř zapomněli. Na palubě parníku, kam vylezl, vytvořila se kolem něho, chvějícího se a přece usměvavého, velká kaluž vody. Jen Hans Barkmann věnoval mu bratrskou péči, přehodiv mu přes ramena jeho i svůj kabát, a na žádost filologovu provedl důkladnou masáž svalstva podle osvědčených způsobů atletických.

Přišla policie a několik oficielních osob v občanském obleku, jichž profesi přátelé neurčili, a zahrnuli je takovou spoustou otázek, že na ně neodpovídali, protože nemohli a konečně i nechtěli. Nebylo do nich.

Nakonec našel se muž činu. A byl to muž mladý — let Tomsových a Barkmannových.

»Dovolte, můj pane, bych vám ihned — na místě — nabídl svůj vůz. Chvějete se — ostatně je již večer...«

»Děkuji vám; s radostí přijímám nabídku, ale...«

»Zde je můj vůz. Vstupte!«

»Můj přítel mne doprovodí.«

»Zajisté. Kde bydlíte?«

Hans Barkmann řekl jméno malého hotelu a ulice.

»V tom případě je blíže do mého bytu. Ostatně, upřímně řečeno, jest vám zapotřebí pomoci, které ve vašem hotelu nenajdete.«

Němec chtěl protestovati, zmohl se však na pouhé nesouvislé zamručení, jež vyznělo tak asi jako — »No-o-ho...«

»Můj byt jest v Surbrunnsgatan, a mohu vás ubezpečiti, že mně i mým rodičům bude ctí hostiti v domě odhodlaného muže, jenž zachránil — ač cizinec — švédského chlapce. A potom — jste sportsmann...«

»To byla velmi prostá věc — a snadná, věřte mi, námahy v ní nebylo. Prostě byl jsem prvý a nejodhodlanější — v tom byl úspěch, nikoliv ve výkonu. Kromě toho chlapec byl slaboučký, snad ani to nebylo švédské dítě.«

»Ó, skok byl proveden přesně podle pravidel plaveckých. Výkon zasluhující dobrých bodů! A to se zde cení. Pak hlavní podstata — sebeobětování, ten neocenitelný výsledek dobrého sportu. Ó, věřte...«

Ale vůz již hučel stockholmskými ulicemi. A jelikož filolog nejevil zájmu ani ochoty k odpovědem, rozmluva ztichla.

Ve voze odehrávala se jenom jakási pantomima, neboť Barkmann se Švédem závodili v projevech drobných pozorností prokazovaných mokrému a chvějícímu se Jiřímu Tomsovi.

Týž večer oba přátelé zůstali přes noc v bohatém domě rodičů Olafa Lindströma, kde byli přijati nadobyčej prostě a vřele,

·ᵔbném vyprávění synově měly pohostinské výkony
.ıžebnictva zřejmý ráz jakéhosi úzkostného obřadu.
. ž večer ku přátelské dvojici Jiřího Tomsy s Hansem
ınem přistoupil třetí mladý muž — Olaf Lindström.

IV.

delna Grand Hotelu Palace na nábřeží. Pohádková zimní ırada, vystavěná na způsob nádvoří středověkého rytířského ،adu, s gotickými okny a vraty, — lemovanými elektrickými ›větélky. Záplava květin, palem, křišťálu a rudých koberců. Stoly rozestaveny kolem vlastního »nádvoří«, kde umělecky hraje mohutný smyčcový orchestr. Večerní toalety, vyškolení číšníci, dokonalá jídla. Sem tam cizí hovor. Ale většina hostí působí dojmem venkovských švédských průmyslníků, obchodníků a rejdařů. Pije se mnoho švédského studeného punče, vypráví se hlasitě a směje od srdce.

Mladíci, kteří v několika uplynulých dnech uzavřeli přátelství, pořádají sami pro sebe, vzdáleni rodiny Lindströmových, intimní večírek na rozloučenou.

Hans Barkmann odjíždí do Härnösandu, kde prozatím pobude nějaký čas na velké pile v okolí, a potom navštíví místní odbornou školu. Pro jejího ředitele má dokonce dopis z Berlína. Všichni tři muži litují, že vše končí tak rychle, litují klidného a krásného života ve Stockholmu, který vlastně rozvinul se plně tehdy, když přistoupil místní člověk — Olaf Lindström. Zvolna opakují si společně zažité dojmy, příhoda s chlapcem, jenž spadl do vody, s tímto určitým odstupem časovým dokonce nabývá poněkud komického zabarvení. Je to vlastně figura hysterické anglické bonny, jež Barkmannovým vzpomínkám dává tolik humoristického materiálu. Jediný Lindström je v tomto ohledu zdrželivým, neboť nemůže potlačiti pocitu vděčnosti, jakési národní vděčnosti za záchranu švédského dítěte. Znovu a znovu s úsměvem odporuje mu Tomsa, že chlapec byl jistě Angličanem, že tedy nemá čeho vzpomínati.

Olaf Lindström se neobyčejně zajímá o život národa, který mu byl před týdnem jen velmi mlhavě znám, a o vlasti Tomsově, jež jest mu »terra incognita«. Filolog vypráví mnoho a se zápalem, pilař doplňuje jeho přednášku věcnými poznámkami, jež

někdy i Tomsu podiví svou přesností a případností. Jen jednou nastane poněkud trapné mlčení: když Tomsa i Barkmann zastupující za stolem »kontinent«, dotknou se války třicetileté a Čech poněkud hořce podotkne, že jedním bodem jeho programu jest — navštíviti staroslavnou universitu v Upsale, vlastně její sbírky — na- na- nasbírané za třicetileté války v severní a střední Evropě, hlavně však v Praze. Po této větě následuje rovněž pausa. Lindström je člověk příliš tenké duše, nez aby nepostřehl skrytou trpkost a odůvodněné rozpaky při trapném onom na- na- nasbírání. Snad chtěl jeho přítel užíti jiného, ostřejšího a bohužel, případnějšího slova!

Olaf ujímá se po chvilce slova, mluví zvolna, aby mu bylo dobře rozuměno, nechápe-li někdo jeho myšlenek, opakuje německy.

»Je třeba znáti i náš národ. V krvi našich předků byla obsažena — přiznávám se — značná dávka kořistichtivosti. Ale i ona měla své hluboké příčiny. Potomci staroskandinavských »ruodslagen«, kteří vytvořili bohatýrské pluky Gustava Adolfa, zdědili pravěké vlastnosti. Hle! nedaleko Stockholmu jest malebné jezero Mälarské. Netvoří velkých hladin vodních, jest to spíše řada zátok, fjordů, ohraničených žulovými masivy skandinavskými. Uprostřed vystupuje z vln ostrov Björkö, dnes skromný kousek země s několika venkovskými selskými domy a chyší podivínamalíře. Ze Stockholmu tam jezdí lidé na výlety, by shlédli znamenité místo naší historie. Zde byla před mnohými staletími známá severská Birka. Na jedné žulové skupině stojí hrubý kříž na památku Angara, apoštola severu, jenž vyslán z Německa Ludvíkem Pobožným, měl obrátiti sever na učení Kristovo. Tehdy dobrý ten muž vyřídil u mých předků velmi málo. To, milí přátelé, byly jiné doby.«

»Ano, v ten čas Normané podnikali své nejdivočejší zálety,« prohodil Tomsa.

»Tak tomu bylo. Pro hlásání lásky k bližnímu nebylo pochopení a hlavně nebylo času. Tehdy vládl na ostrově přísný a nespravedlivý zákon: nejstarší syn byl universálním dědicem majetku svého otce, ostatní synové, kdyby jich bylo deset, nedostali jediné hřivny, jediného koně. Neztrácejíce času mužové tito, uražení osudem, sedali na dlouhé loďky a lovíce vítr i veslujíce, hnali se do světa za štěstím. Cesty jejich vedly na Island, do

Grónska, do nynější Ameriky, na břehy Albionu, Německa, do ústí Rýna, ba i do jižní Italie a ruskými řekami do Byzance. Z Birky vyjel Rurik se svými bratry — a založil slavnou dynastii ruskou. Na malém tom kousku země události se věci fatální, tam žili energičtí lidé, tam vířily myšlenky, odtamtud vyjížděly čluny královské, aby jejich posádka tvořila velké kroky historie. Teď táži se vás — kde je Rurik a jeho bratří, kde je štěstí, jež chtěli dáti východním Slovanům, kde je stará normanská sláva, komu co dala? A dále se vás táži, drazí hosté Švédska, proč byla pronesena slova Angarova, co dal on Normanům, že je pokřtil, proč naučil je pravidlu Kristovu a ohromné zbrani křesťanstva: »Miluj bližního svého jako sama sebe?« Proč byla mezi týmiž křesťany a mezi týmiž Germány o několik století později třicítiletá válka, proč potírali se katolíci s protestanty — obě strany vyznavači učení Kristova — proč mělo slepé autoritářství strany jedné zvítěziti nad autoritářstvím strany druhé? Ne, přátelé, my nesmíme jíti ve stopách svých předků! Nesmíme věřiti dogmatům. Jest jenom všelidská láska nad národy a rytířství silných ve prospěch slabých. Ať žijí Čechy, ať žije Německo, ať žije Švédsko!«

Když si mladí muži připili, Olaf pokračoval:

»Ano, moji předkové často vítězili a drancovali. Vítězstvím může se nazvati jenom zdolání hmoty nebo živlu. Není vítězství lidí nad lidmi. Není proto, že vždy je provázeno nějakou nemravností. Hle, k tomu jsem chtěl dospěti svou řečí. Vše bylo marno, čeho dobývali Normané nad lidmi. Neměla ceny vítězství Gustava Adolfa. Nemělo ceny vítězství křesťanství, poněvadž přineslo papeženství, inkvisici a potouchlost. V mých očích není polobohem třeba Napoleon, ale jistě je jím Leewenhoek, který objevil drobnohled, zdolal hmotu a slavil vítězství nad neviditelností bacilů.

Jsme zde tři, všichni z různých prostředí, jiným mlékem odkojeni, ale já cítím, přátelé, já cítím ...« Olaf Lindström nedopověděl, bylť velmi rozčilen a jenom mlčky a prudce tiskl ruce oběma soudruhům.

Posledním slovům všichni znamenitě porozuměli, a všem se zdálo, že jsou to slova mluvená z jich vlastních dobrých a nadšených duší, že jsou to slova velikosti naprosté, že jsou to myšlenky, jež mohou jednou spojiti budoucí lepší lidstvo v jeden obrovský tábor: tábor nového náboženství. Základní pravidlo

onoho náboženství bude zníti: »Jest nejsvětější dvojice, jež jest v jedné osobě. To jest příroda. Příroda-druh a příroda-nepřítel. Silní lidé mají na své straně přírodu-druha, slabí přírodu-nepřítele. Povinností silných jest pečovati o slabé a vítěziti nad nepřátelskou hmotou a nepřátelskými živly. V tomto urputném boji nemají zapomínati na jedno: že kolkolem vane Věčnost, což jest tolik, jako Bůh. Věda jest růžová mlha vycházející z rozumu: mlha ta — kéž pronikne každý koutek této hvězdy!«

Blaženi ušlechtile ztráveným večerem, vraceli se přátelé do svých obydlí. Toho večera byli šťastni jako lidé, jimž přišlo geniální vnuknutí.

Osud však chtěl, aby se přesvědčili, že jsou pouze lidmi.

V.

Právě mladičká sestra Olafova dopěla rozkošnou švédskou píseň »Sverige-Sverige!«, a společnost rozešla se po pokojích.

Na severu bývá zvykem, že rodina i její hosté nevečeří, ani nepijí punče za jedním stolem, že stůl není posvátným místem s přísnou hierarchií, jako v některých slovanských zemích, — nýbrž společnost rozejde se po pokojích, staří vyhledají si jiný kout než mladí, kterým skýtá se příležitost vytvořiti si v útulnějších koutcích »nálady«, jakých jest jim právě zapotřebí.

Tak tomu bylo onoho večera i u Lindströmů.

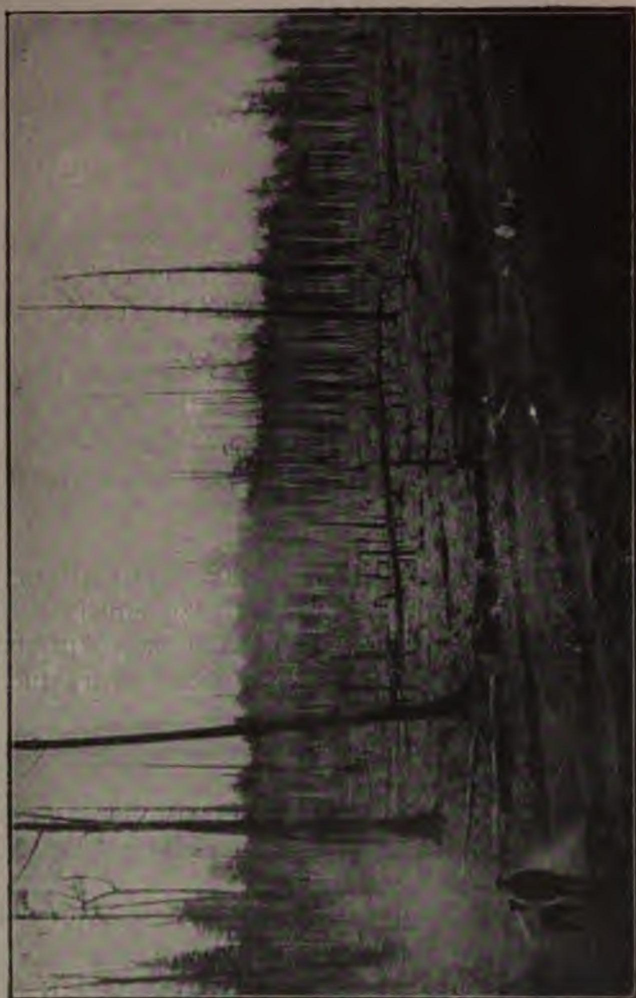
Hans Barkmann přistoupil k zamyšlenému Tomsovi a počal neúnavně prositi, ba přímo po žensku žebroniti, aby ještě on zazpíval »tu« píseň. Byť i ona píseň neměla býti nikomu srozumitelnou, přece měla se státi ukázkou národní písně české.

Za večerů prožitých ve společné hotelové světnici Tomsa často měkkým hlasem zpívával. Němec měl dobrý sluch, měl i smysl pro jakost písně, nikdy však z hrdla jediného tónu nevyloudil.

Po namáhavém řečnickém výkonu podařilo se Němci pohnouti filologa, by sedl za klavír a improvisoval několik případných akordů úvodních a nato zapěl prostou národní píseň, kterou Barkmann si zamiloval a označoval přídavkem »ta«!

»My zlatý rodiče, jak vy jste mě těžce, ó, jak jste mě těžce chovali . . .«

Společnost znovu přivábena zpěvem a neznajíc ještě tohoto

Kus života v tajze.

skrytého talentu mladého cizince, shromáždila se kolem nástroje. Filolog velmi dobře doprovd harmonisoval, což přidávalo písni i jejímu procítěnému přednesu skutečného i dokonce poněkud exotického půvabu. V »té« písni měl Hans Barkmann ještě »své« místo. Jest to onen dramatický výkřik, jenž dává zabarvení písni: »... přišli na mě, musím pryč!« V tomto místě se pilař nezdržel a ulehčil si srdečným »bravo«!

Tomsa byl nucen opakovati. Potom vyzvali jej, aby přidal. Vyhověl poznovu. Snad býval by ještě hrál i ještě zpíval, kdyby nebyl přerušen neočekávaným tlumeným výkřikem a hlukem ze sousedního pokoje.

Kdosi z hostí rozčileně vykřikoval, potom se zvednutýma rukama vběhl do salonu, kde všichni byli doposud shromážděni. V pravé ruce mával zvláštním vydáním stockholmského večerníku.

»Zde to je!! Aha! Má předpověď! Vidíte? Vražda Františka Ferdinanda — že to není nic, jste říkali, a zatím poslyšte, co se děje v Evropě, tam dole! Prosím, telegram z Vídně: »Dnes předáno ultimatum Srbsku! V Německu mobilisace, v Rakousku mobilisace... Tak, co?«

Barkmann i Tomsa hbitě povstali.

Zavládlo na okamžik ticho, a nastoupila těžká dramatická pausa. Přítomní Švédové si uvědomili, že mezi nimi jsou hosté, z jejichž zemí zprávy tak ohromného dosahu právě přicházejí.

»U vás tedy...« povzdychla Olafova matka soustrastně, přistupujíc k mladým mužům.

»Krev poteče. To je jisto. Všichni jsou příliš připraveni na ten velký manévr,« kdosi poznamenal.

Potom dobrá nálada zmizela úplně. Ze starého kontinentu přivanul nový vzduch, jejž po tak drahnou dobu všichni měli dýchat.

Barkmann již s kloboukem v ruce klaněl se paní domu, když oči Tomsovy setkaly se s Olafovými.

»Naše včerejší rozmluva, milý příteli?« A trpce dodal: »O zítřejším lepším lidstvu, o svaté dvojici, o ochraně slabých silnými, Ó, jak jsme nedokonalí, jak ubozí ve své zaslepenosti!«

»Dík, Olafe, buďte s Bohem!« A rozloučiv se krátce, ale srdečně s přítomnými, vyšel Tomsa za znervosnělým Barkmanem.

»Co, Hansi, co tomu říkáš?«

»Jenom jedno. Povinnost mne volá, vlast je v nebezpečí. Jen počítej možné nepřátele! Zítra v devět večer odjíždím do Malmö. Ano, tak to je správné podle svědomí i povinnosti. A ty, Jiří?«

Jiří Tomsa v tu chvíli bojoval tuhý boj. Těsně vedle něho z cizích úst bylo proneseno slovo »povinnost« . . .

»Bože, co je to povinnost? Co je u mne, u Čecha, povinností? Jaký nový mne očekává úsvit?« A hned na to pronesl:

»I já opustím toto město, Barkmanne. Nevím však, zda zítra.«

A doma ulehnuvše na lůžko, dlouho hledali sen. Sen však nepřišel.

VI.

Hans Barkmann se loučil. Drožka byla připravena, a pokojská čekala za dveřmi, aby mohla snésti do vozu zavazadla.

»Sešlo se studia. Chtěl jsem přijeti domů s bohatými vědomostmi, chtěl jsem poučit svého otce — a osud míní jinak.«

»Jsi přece ještě mlád, milý Barkmanne, proč tedy spěcháš? Ohlas se na vyslanectví vaší říše, a tam ti potvrdí, že tvůj ročník má doposud čas.«

»Jakým bych byl Němcem, milý můj, kdybych v této těžké chvíli zůstal mimo vlast, maje možnost odejeti! Kdo ví, co bude zítra!«

»Vždyť se doposud nestřílí . . .«

»A možná, že již se střílí. Buď s Bohem! Děkuji ti za přátelství, nezapomenu tě nikdy, drahý Jiří. Byl jsi příliš zajímavým člověkem, než abych tě mohl zahrnouti do davu lidí, kteří se kolem mne míhají a budou míhati. Byl jsi příliš vyhraněný. Věř, že se ještě jednou sejdeme, snad tam, na poli slávy, snad jinde. Ale ještě jednou v životě se sejdeme.«

»I já doufám. Vidím, že máš přece jen své Německo raději než sama sebe — konečně v té lásce kvasí mnoho vína života, ale nezapomeň na onen přípitek našeho intimního večera v Grand-Hotelu.«

»Ne, ne, nikdy . . .«

»Jak to tehdy řekl Olaf? Ano, — jest jenom všelidská láska — nad národy a rytířství silných ve prospěch slabých!«

»Nezapomenu, byť bych i krvácel někdy za slávu Německa!«

A rozejeli se.

Jiřímu Tomsovi poslední podivuhodná věta dlouho zněla v uších. Jak mohl Barkmann spojiti dva tak protichůdné pojmy? Chápe-li pojem »lásky nad národy« po vítězství Německa, jest v tom ovšem skryto nebezpečí fatální chyby a neporozumění.

Nemůže býti přece vítězství nad lidmi... Tak se kdysi všichni tři pochopili.

A Jiří Tomsa hluboce se zamyslil nad osudem své malé vlasti.

Uplynulo málo dní a ve chvíli, kdy v Belgii duněla těžká obléhací děla, psaly švédské noviny zprávu z Berlína, že Němci ničí vědomě staré památníky kultury — proto, že chtějí vystavěti nové, lepší, o jakých se nikdy lidským pokolením nesnilo.

»Snad je to národ sofistů« — pomyslil si mladý filolog.

Na druhý den po nábřeží projížděl vůz směrem k stanici. Na polovině cesty však vozka obdržel nový příkaz.

»Hej — stop! Obraťte, pojedeme k přístavu, kde kotví parník na Abo!«

»Pán tedy chce jeti do ruského Finska?«

»Ano.«

»A válka?« podotkl vozka nesměle.

»Jeďte rychle, neztrácejte slov!«

O půlnoci onoho dne parník »Wäinnemöinen« opatrně probíral se schérami stockholmskými ku Alandským ostrovům.

Na jeho palubě stál filolog Jiří Tomsa, zahalený v plášť, neboť s moře vanul chladný větřík. Byla krátká, velmi krátká severní noc.

Linie jeho života, jež cestou do Skandinavie pojednou se vypiala, učinila násilnou, krkolomnou křivku.

»Dnes já sám jsem vytvořil svůj osud! Vpředu temno, vzadu zapomenutí a bolest několika lidí, několika drahých srdcí. Mé místo je na východě, jako místo Barkmanna bylo na západě. Jsem jenom člověk! A národ, z něhož jsem vyšel, má též na mne právo, jako na muže, který má pomoci zahladiti staré hříchy.«

Náhle neočekávaně a prudce se zasmál.

»Cha, cha, — a kdo má takovéto svaly? Co? Kdo? Měřit se ještě mohu, získám mnoho bodů! Mám přece též vlast! Vlast ta je malá, ubohá, nemá takovýchto svalů, nemá chudinka, nemá. Počkej okamžik, počkej a Jiří přijde... Věčně nepojede do tmy! Zvykl vítězit!«

Sem tam z obydlí řídce roztroušených na schérách zasvitlo malé domácí světélko, útulné a teplé.«

»Zapomeň, co je to krb, zapomeň, co je to idyla. Mosty jsou spáleny. Zapomeň na sebe, Jiří!«

Parník do noci výstražně i žalobně houkal. Vanul svěží, východní vítr.

VII.

Pak uplynul drahný čas.

A zase byla noc. Jenomže ne bílá noc severní, nýbrž bezedná noc podzimní, noc haličská.

Z ruských bojových zákopů tiše vystoupilo dvanáct stínů, tajemných a neurčitých — jako jejich nejbližší osud. Stíny ty brzo, snad v několika vteřinách, zmizely a vojáci v zákopech si jen šeptali: »Zase jdou, jako včera ... Vábit ... Prazvláštní národ! Čeho oni chtějí? Mohli prý sedět doma, u krbu, ale ne — pachtí se za štěstím tady; a štěstí není! Jak by také bylo mezi šílenými lidmi! Všichni jsme přece zešíleli. A oni? Hm ... Zpívat, zpívat — Rakušanům pod okny.«

Dvanáct českých vojáků — »komanda zpěváků« — šlo blíže k rakouským drátům, aby zazpívalo rodné písně, aby roztesknilo své bratry tam naproti a přivábilo je jako Arion svým zpěvem.

Jaká to zbraň! Jak jemná a přece nekonečně rafinovaná! Srdce osamělých vojínů, sirých a šerých, všemi mučených, zoufale, k smrti unavených, živoucích s označením »morituri«, protahovala se do tmy, k nevědomým místům, k neznámým lidem, kteří jejich jazykem zpívali do tmy písně z dětství, až se lesy ozvěnou ozývaly. S počátku byl to neobyčejný objev, pak prostá zajímavost, jež velmi napínala nervy, a nakonec touha jíti tam, tam, k těm dobrým duchům, touha — jež stávala se palčivou a nepřekonatelnou.

Maďaři po neznámých často namířili hustý oheň. Potom zpěv ztichal, takže se zdálo, jako by projektily dostihly míněného cíle. Střelci se radovali, a ti, kdož se zatajeným dechem písním naslouchali, zesmutněli. Po půlnoci však ozval se zpěv znovu. Písně stávaly se jakoby ještě duševnější, přímo do srdce vnikající, a při tom tajemné, mystické, neboť vycházely z neznámých míst, tvořila je neznámá ústa mystických lidí. Kdo byli oni pěvci? Z jakých krajů přišli?

Bylo-li chrabrostí přibližiti se k nepřátelským zákopům a zpívati písně jenom pod ochranou a temným příkrovem noci, bylo stejně odvážně odplížiti se z rakouských zákopů k posicím ruským. Neboť rozkaz o přísném a neúprosném boji s desertéry byl prováděn s vytrvalou bezohledností. Česká hlídka, jež z rakouských linií byla posílána, byla již napřed podezřívána z úmyslu desertérství; a za ní tajně šla hlídka jiná — maďarská nebo německá.

A přece dozor byl marným. Píseň našla ohlas, a druhý den ve štábu divise byly výslechy zajatců tak zajímavy, že by z jich protokolů daly se psáti objemné knihy velmi dramatických sujetů.

Oné noci vypravila se hlídka, v jejímž počtu byl i Jiří Tomsa, dobrovolník. Před nepřátelskými dráty, snad jenom několik kroků od nich a jistě ve velké blízkosti nepřátelských sekretů — drobných stráží, v nevelkém dolíku hlídka ulehla, a její náčelník přikázal zachovati naprostý klid. Nebylo jisto, zda v nepřátelských liniích po dnešním dnu, a hlavně po včerejší noci, nebyla posádka vyměněna a nahrazena jinou, spolehlivější. V noci před tímto dnem přešlo jich mnoho; byli to většinou lidé, došedší snad pod vlivem zpěvu nového názoru o rakouské válce; ovšem, že mezi nimi nescházeli i prostě bázlivci. Avšak i ti i druzí asi mnoho prozradili z těch tajemství strategických, jež žárlivě se chrání před nepřítelem, jako hlavní abeceda a podmínka úspěchu. Úsek byl příliš důležitý, než aby se ponechal elementu tak nespolehlivému, jako byl český pluk. A proto náčelník oddílu byl na vahách, má-li začíti dříve, než se určí národnost nepřátelské posádky. Tam však byl asi velmi dobrý pořádek a úplný klid. Bylo někdy slyšeti stráže, jak se okřikují, ale kdo jsou, toho nebylo možno určiti.

Po půlnoci přece náčelník přikázal: ať prý je tam třeba rarach, zazpívat se mu musí. A vskutku, originelní sbor zapěl několik českých a slovenských písní.

Po jedné z nich, v níž Tomsa udával tón, ozval se z protější strany ojedinělý výstřel, který zazněl nocí jako zavolání nočního dravce v lese. Pak následovalo zcela blízko prokletí, procezené mezi zuby, — patrně důstojníkem vojínu. A nato reflektor ozářil celý úsek pronikavým světlezeleným světlem. Čeští vojáci, kteří přišli zpívati, neočekávali takového obratu, a spokojili se pro-

zatím tím, že zabořili se do jamky — a bez pohybu, jako věci, zůstali na trávě ležeti.

»Nyní začne střelba! Krutý oheň kulometný.« Tak myslili.

Tichou nocí ozval se jasný, pronikavý německý povel, a ze sousedního úseku ozvala se odpověď dlouhá a táhlá.

Potom výstřel.

A zase břitká slova — tentokráte jasně pronesená němčinou říšskou.

Ještě raketa, druhá, třetí. Potom naprostý klid, takový klid, že bylo slyšeti dech dvanácti lidí.

Náhle stala se podivná věc. Snad druzí jí nevěnovali pozornosti, ale Jiří Tomsa pocítil, že srdce mu přestává tlouci. Potom krev tím prudčeji zabouřila.

Do noci ozvalo se volání táhlé a smutné. Bylo to zdánlivě několik nesouvislých slabik, ale Jiřímu Tomsovi se zdálo, že kdosi článkovitě volal jeho jméno. Snad ho klamal sluch, snad po prvé v životě zahrál s ním přelud? Ne — takových her nikdy neznal, byl příliš střídmý a příliš zdravý.

Náčelník oddílu použil dlouhé pausy, jež následovala, a přikázal, aby všichni připravili se k odchodu. Rozkaz byl šeptán od vojína k vojínu, neboť nebylo jisto, že při nejmenším šumu nebudou hozeny těžké bomby.

A za chvíli plížilo se dvanáct lidí zpět k ruským drátům.

Jiří Tomsa této noci dlouho přemýšlel o případu, jehož jediný on si povšiml, — a tušil, že děje se zvláštní věc.

VIII.

K ruskému divisnímu štábu přivedli tři zajatce 247. německého reservního pluku. Dva byli krajané vestfálští a jeden z Porýní. Porýnský zajatec byl starší muž, jenž jako občanské zaměstnání udal vinařství; měl černý řídký plnovous a byl již starší člověk. Vestfálští byli holobrádkové, oba hranatí a silní; zaměstnáním byli nádeníci. Jeden zemědělský, druhý při dole. Stráž usadila je na hrubé vesnické lavice, poněvadž byla na nich zřejmá těžká únava: celou noc probděli ve štábu pluku, který je zajal již včera večer, když se stmívalo nad močály.

»Jak se to stalo, že vás naši zajali?«

Ó, zde — v Pinských Blatech — to není tak složité, pane!«

vyzývavě a ochotně odpověděl mladý Němec. »Šli jsme — šli, tiše jsme se plížili, pánbůh ví, ani sama sebe jsme neslyšeli, — že ano, Maxi? — a zcela neočekávaně, netušíce úkladu, narazili jsme na namířené pušky celé čety ruských vojáků. Asi polní stráž to byla ... Že mluvím pravdu, Maxi?«

»Proč jste se tiše plížili?«

»Po svěží stopě kance! Právě tam prošel těžký kus. V předvečer dne onoho se to stalo hlídce ruské Na vlas totéž! Dnes — už je v Berlíně ...«

»Tedy jste je asi napodobili!«

Mladý vojín se chytře a dotěrně usmál.

»Ne, pane, já ne. Nikdy!« hrdě se ozval vinař.

Jeho poznámka všechny poněkud zarazila, ale důstojník, jenž se tázal, byl rozumný a dobrý člověk, který rychle pochopil a vžil se do nálady charakterního zajatého Němce, takže poznámku ponechal bez povšimnutí. Ostatní myslili, že asi nepřesně pochopil její obsah, který ostatně byl pronesen těžkopádným dialektem, a důstojník i s knižní němčinou poctivě zápolil.

Vinař zdál se býti osudem velmi uhněten, ale jeho chování nebylo vyzývavým, nýbrž skromným a důstojným. Bylo viděti, že jest to jiné chápání okamžiku, že je to psychologie člověka životem otřelého, zkušeného, a zajisté i hlavy rodiny. Cítilo se, že skutečně osudová náhoda přivedla jej do této ruské chalupy, a že cítí veškerý tlak události, která jím hodí, jako ubohým nevolníkem, někam do hluchých stepí bezhraničné i bezmezné Sibiře, do těch plání, o kterých jenom s povzdechem hrůzy čítával ve svém domku na břehu Rýna na žlutavých listech kalendáře.

Jeho soudruzi byli těkavější, jejich mládí se uplatňovalo v každém okamžiku. Podivným a nezvyklým u německých vojínů bylo to, že chápali se všech příležitostí, všech vhodných obratů řeči, aby projevili svým nynějším pánům bodrou loyalitu vůči všemu ruskému. Při tom však dobrý pozorovatel mohl z jejich plachých pohledů vyčísti, že nejsou ani vojíny — ani lidmi čestnými, a že snad nebyla to jen pouhá náhoda, která přivedla je k ruské polní stráži, nýbrž že jejich pohnutky byly sotva mravně odůvodnitelnými a s hlediska německého — nízkými.

Tímto dobrým pozorovatelem byl Jiří Tomsa, který vstoupil v zajímavém okamžiku, kdy mezi dvěma zajatci vznikla slovní

Vojáci koupají medvědy, ochočená a přítulná zvířátka.

půtka, jež záhy přešla v krutou hádku. Mladí ruští důstojníci na rozkaz plukovníkův úmyslně mlčeli, nebránice vojínům ani ve volných výrazech, ani v divokém tónu. Mezi hádkou náčelník operačního oddělení šeptl Jiřímu do ucha: »Vezměte je potom stranou, do sousední chalupy a dobrou němčinou — a hlavně jako voják vojáků — se otažte na podrobnosti života jejich pluku ve zdejších močálech. Otažte se, kolik mají nemocných malárií, kolik chřipkou, jak dopravují k Pripjati děla, jak často dávají teď na podzim vojínům dovolené — a důkladně si prohlédněte korespondenci — hlavně těch Vestfálců — chápete proč... To jsou socialisté, od těch se ledacos můžeme dověděti!«

»Vaše vysokoblahorodí,« podotkl ruskou vojenskou řečí Jiří, »tito dva lidé asi nejsou socialisty v tom čestném smyslu — totiž jak vy račte předpokládati. Domníváte-li se, že padli do zajetí ze svého politického přesvědčení — jako socialisté — pak bych si dovolil vašemu mínění odporovat.«

»Myslíte tedy, že jsou to prostě baby...«

»Jistě chrabří nejsou, ale snad bude zde i jiná příčina. Jedinou otázku před výslechem bych si dovolil — kdy včera střílela naposled hmoždířová baterie po německých posicích? Slyšeli jsme u nás mnoho ostrých salv, jejichž příčinu jsme si ani dobře neuvědomili. Bylo to v pravo — asi na 113.«

»Správně. To byla demonstrace, poněvadž sousední úsek hned nato vyměňoval zákopovou posádku — přišel jiný pluk z reservy. ‚Aby se odvedly oči' — jak u nás říkají.«

»Děkuji, vaše vysokobl...«

Jiří Tomsa neočekávaně ztichl, neboť v tuto chvíli měl se přesvědčiti o správnosti svého dojmu.

Bylo by to možno? Hleděl upřeně, dlouho, dokud se nepřesvědčil, že ho zrak neklame.

Mezitím Němci se ještě hádali, silně gestikulujíce rukama, až starý vinař sám neočekávaně řeč přerušil. Zpozoroval onen zájem a zároveň výraz lítosti i odporu na obličejích přítomných ruských důstojníků a zastyděl se za sebe, za své soudruhy, ba i za svůj národ.

Český vojín stále ještě očima sledoval pohyby gestikulující ruky jednoho z mladých Němců. Až plukovník jej vyrušil.

»Co je s vámi? O čem přemýšlíte?«

»Jen tak — vaše vysokoblahorodí.«

»Odveďte je do sousední chaty a vyplňte svědomitě rozkaz.«

»Jdu již!«

Vyšel. Stráž převedla zajatce do sousedního domku; Jiří Tomsa předvolal nejdříve starého Němce a s mapou v rukou a poznámkovou knihou všecek se oddal důležitému výslechu, chtěje stlumiti hlas, který v nitru jeho neustával volati a na stranu odváděti jeho myšlenky. Korespondence porýnského vinaře byla nezajímava a smutna. Stálý ženin nářek na těžký život, na stoupající drahotu, na strach před blížícími se vánocemi, melancholické — opsané veršíky jeho dětí, připojené vždy ke konci dopisu, snad aby muže ještě více v nepřátelské zemi roztesknily, střídaly se s nekonečným vypisováním obchodů a obchůdků s vínem, různých výdajů, s domácností a dětskou výbavou. Všechny ty listy, jinak jistě spořádané Němky a pečlivé matky, končily jednou unylou větou, která jasně osvětlovala padající náladu širokých vrstev národa — kdysi tak výbojných: »Wir alle, ich und die Kinder, bitten jeden Abend den lieben Gott, daß er dich uns zurückschickt... Und der Krieg ist endlos. Was wird mit uns?«

Na otázky rázu politického odpovídal vinař dosti ochotně, netajil těžké situace své vlasti, ale dodával, že se musí vydržet. Na dotazy o posicích v Polesí a o životě v týlu armády — odmítl odpověděti.

»Abych vám lhal — to, pane, nechcete, a pravdu já přece nemohu říci — vraždil bych svoje.«

Jiří Tomsa v myšlenkách se mu poklonil, ale pronesl: »Nežádám od vás zrady a přikazuji vám, byste ihned odpověděl jen na ty otázky, které jsou nuceni zodpověděti naši zajatci v německých štábech.«

»Nejsou povinni...«

»Pak je mučí, poněvadž se nedívají na Rusy jako na lidi! Jaké mají právo vaši důstojníci dívati se na ně jako na zvěř, vždyť nerozumějí jediného ruského slova, aby mohli je chápat. Proč my díváme se na Rusy jinak — a jsme též západní...«

»... jak to? Nerozumím, prosím.«

»Ach tak, ne, ne, chtěl jsem říci, že jste povinen vysvětliti to, nač se vás táži, jinak před vašima očima budou vypovídati vaši přátelé. Tím připravím vám duševní muka, že budete se styděti za svou vlastní krev. Chtěl byste to?«

9*

»Ó, pane, od nich je možno všechno očekávati; jsou zlotřilí — a prozradím vám, že tato hnusná dvojice byla smluvena — to jsem poznal bohužel teď — a že úmyslně mne — starého, protože jsem snad svobodník, si vybrala, aby chytře dala se zajmouti. Ech, šli po stopě kance — lotři prokletí... Po stopě kance — až do Sibiře. Teď již je znám.«

»Kolik bylo ve vaší setnině případů onemocnění chřipkou?«

»Nevím.«

»Byly případy bahenní malarie?«

»Zdá se, že ne, anebo snad ano; ani nepovím.«

»Jděte!« vykřikl Tomsa. »Vaše korespondence je zde! Sbalte ty nářky!«

Němec disciplinovaně zasalutoval a těžkopádně vyšel.

Vstoupil druhý Němec — vestfálský.

To nebyl ten.

Na kladené otázky odpovídal dlouhými větami a vyprávěním celých případů, často se zapřisahal Bohem a láskou ke všem lidem. Byl to odporný typ vyvrhele, jací plnili před válkou podezřelé místnosti přístavní části Hamburku a Brém. Tento člověk však byl nebezpečnější tím, že dovedl mnoho a dobře mluviti třeba o věcech, o nichž měl jenom povrchní ponětí. Na otázku o sociálním postavení německých horníků za válečné doby, o jejich náladách a nadějích, vyprávěl Jiřímu Tomsovi dlouhou a přepiatě smutnou kapitolu, ač o životě pravého horníka, pracujícího v dole a denně fárajícího, neměl potuchy. Jeho korespodence s jakousi maloměstskou uplakanou a zároveň smyslnou ženou byla fádní a nezajímavá.

Jedinou cenu měly údaje o životě německého vojáka v Polesí a o gardové kavalerii, poblíže stojící, jež mohly odpovídati skutečnosti a byly pravděpodobné i podle souběžných zpráv.

Když chlapík vycházel, Jiří Tomsa pocítil zlou a jedovatou příchuť jeho bytosti.

A nato vešel třetí. Vstoupil plaše, jeho povídavost a bodrý tón předešlých chvílí kamsi se poděl, a zdálo se, že na ramenou tento člověk nese hlavu obtíženou zločinem. Před stolem českého dobrovolníka stanul, a pohled zastavil se na neurčitém bodě na podlaze před ním. Očím druhého se pozorně vyhýbal. Jeho mladický obličej byl jemně bledý přes veškeru dřívější růžovost. Tomsa změřil ho pronikavým a dlouhým pohledem.

Próč vám ponechali pás? Druhým ho naši odebrali?«

»Nevím, prosím. Mne náhodou. vedl hodný člověk; ostatně vůbec si nemůžeme stěžovati na jednání, jestli i dále...«

»Máte korespondenci z Německa?«

»Ano, pane.«

»A korespondenci z druhých úseků fronty, nebo z Francie od kamarádů?«

»Ano, právě jsem dostal nedávno lístek ze 45. divise; stojí na Chemin de Dame. Račte třeba zapsat...«

»Vaši korespondenci položte sem přede mne na stůl!«

»S radostí...«

Vojín předložil na stůl hrst polní i domácí korespondence, pečlivě spořádané, jakoby připravené. Tato připravenost byla až nápadnou.

»A co máte v zadní kapse spodků? Je to též korespondence?« přísně otázal se vyšetřující. »Položte obsah její přede mne, ale — levou rukou. Tou rukou, na které máte prsten s chalcedonem.«

»To je chalcedon? He he — ano, ano, to bude. Doma tvrdili, že je to turmalín.«

»Nikoliv — to je chalcedon zcela výjimečné velikosti.«

Mezitím Němec, který ještě více zbledl, zvolna kladl velký zápisník, jenž byl uschován ve voskovaném plátně a spiatý pryží, levou rukou před Tomsu.

»Vše...«

»A další obsah kapsy?« rozzloben zvolal dobrovolník.

Němec položil před něho tlustou bílou obálku, hustě naplněnou německými bankovkami.

»Jste tedy do Ruska znamenitě vybaven: to stačí na chléb do konce války!«

»A snad i na maso!?« křivě se usmál zajatec.

»Tak, obsah korespondence přečtu si potom. Rovněž později mi povíte, kdy dostal jste ze zázemí od známých, příbuzných nebo od milenky tak značný peníz. — Teď bych však rád znal jméno velitele vaší čety.«

»Ale s největší radostí, zajisté, na to máte právo. Prosím, jmenoval se Georg Reinecke.«

»Kdo byl velitelem setniny?«

»Siegfried Volkmann. A jeho pomocník, hm... a jeho pom «

»Nuže, jeho pomocník?« vyzvídal s napětím Jiří.

»Ó, prosím, jméno jsem zapomněl. Zdá se, božínku, počkejte, počkejte, aha, Franz Barkmann.«

»Lžete, popatřte na spodek prstenu a uvidíte, že pomocník vašeho velitele se jmenoval Hans — Hans Barkmann z Vratislavě, v hodnosti...«

»Oh!« vzdychl k smrti zaleknutý Němec, »poručík to byl...«

»Co se stalo s poručíkem Barkmannem? Jaké nešťastné náhodě má co děkovati, že mu byl vojákem vlastní setniny ukraden prsten?«

»Jak, jak — já — dovolte...«

»Pravdu mluvit!« hněvivě a ostře vykřikl Jiří. »Pravdu!«

»Poručík Barkmann byl raněn při poslední střelbě nepřátelské baterie granátovou střepinou.«

»Kam byl raněn?«

Těsně nad koleno.«

»Zůstal naživu?«

»Pokud se pamatuji — zůstal.«

»Když jste mu stahoval s ruky tento prsten — dýchal?«

Vojín, vida, že vyšetřující ví podivuhodné, nevysvětlitelné věci, sklopil hlavu a tupě upřel zrak do neurčita.

»Odpověď! Ihned — nebo zavolám kozáka, který s vámi bude jednati podle pravidel válečných — jako s marodérem! Odpovězte, když jste ukradl tyto peníze a prsten — dýchal jejich majitel anebo byl mrtev?«

»Dýchal.«

»Umíral?«

»Nevím, ale byl bez vědomí. Dopravili jej do lazaretu na nosítkách. Co bylo s ním dále — nemohu vám říci, protože...«

»... s ukradenými penězi spěchal jsem do zajetí. Chápu. Prsten sem položte!«

Němec zdrcen beze slova položil před Jiřího známý stockholmský prsten, Hansu Barkmannovi tolik drahý.

Pod zdvojeným dozorem byl marodér odveden do štábu sboru, jemuž byl zároveň zaslán podrobný protokol o třech včerejších zajatcích.

Toho večera Jiří vzpomínal na ty chvíle ve stockholmském hotelu, kdy jeho přítel po drahnou dobu díval se upřeně a vážně na chalcedonový prsten a oživoval v sobě bolestné jakési a velmi intimní reminiscence, i umínil si, že stůj co stůj po-

kusí se dopraviti jej jeho majiteli, aby nevyplnila se zlá pověra Barkmannova, že prsten onen — jest prstenem jeho osudu a štěstí.

Pověra tenkráte zdála se mu směšnou. Nyní však, po tolikerých nebývalých a často zničujících dojmech, Jiří zakolísal a přišel k závěru: »A což kdyby přece... Aby tak osud zahrál s ním a ztropil si krvavý šprým...«

Snad byl dnes granátem raněn jen proto, aby nebyl zítra projektilem zabit. Nebude-li však míti svůj vzácný talisman — bude nešťasten.«

IX.

»Marja, Avdotja, Iván — ech, kde jsou věci, jenom překážíte se svým věčným tlacháním. Celý dům se rojí, a práce nevidím od vás, ani co by se do náprstku vešlo.«

Energicky bouřila Xenie Vladimirovna Gryšinskaja, mladá dáma petrohradské společnosti, jež ze samého počátku války sloužila poctivě, nezištně a velmi obětavě na předních posicích — v lazaretech, kam nezřídka zalétaly divoké pozdravy nepřátelských děl, pátrajících po ruských bateriích, a nyní vrátila se do Petrohradu, aby připravila se k dlouhé a namáhavé cestě s posláním ještě namáhavějším.

Služky i sluha jejího otcovského domu daleko ještě nestačili její mladé a tvořivé energii, jež dosti neharmonovala s rodovým jménem a konečně i pohlavím. Tam, kde pracovala ona, vyrůstala práce ve svém významu, neboť lidé ihned viděli její positivní výsledek a věnovali se jí s příslušnou vážností a důkladností, neboť povrchnosti Xenie Vladimirovna nesnesla.

Dole ve dvoře byl již izvozčík připraven a koně hrabali kopyty. Mladá dáma dokončovala toaletu, aby sešla, když v tom oznámena jí byla návštěva.

»A kdo? Popros o navštívenku.«

»Asi nemá, báryňo, je to...«

»Visitku že nemá, co mluvíš?«

»Je to prostý voják.«

»Ach tak...«

»A tvrdí, že jste staří známí z fronty.«

»Pozvi ihned. Popros, aby vstoupil, že čekám.« A usedla.

Těžce klada nohy ve vojenských vysokých botách na koberec, vstoupil vojín.

»Ó, Tomsa, — vy zde, v Petrohradě? Jakým osudem?«

»Na zvláštní dovolené. Před týdnem dověděl jsem se v divisi, že jedete do Německa pro zajatce — na výměnu.«

»Ano, ano, sedněte si, milý, drahý hosti. A v posledním okamžiku přijíždíte! Ještě chvilku a byl byste snad mne ani nezastal.«

»Váš vlak jede za hodinu a třináct minut, Xenie Vladimirovno, máte tudíž ještě chvilku volného času, abych vám mohl sděliti svou bolest a příčinu, proč jsem s tíhou vynutil si týdenní dovolenou a obětoval dvě bezesné noci.«

»Ach — bolest, jaká pak je ta bolest. Asi psaní domů . . . A co dělají drazí čeští chlapci, v tom třetím roce války, ubožáci?«

»Nálada je pevná. Rozšiřujeme se pozvolna.« A dále šeptal: »Sice tady, v tomto kamenném městě, silně brzdí, ale není jim to asi nic platno, poněvadž za námi je pravda, a ta vítězí.«

»Kdo, myslíte? Ona?« A Xenie Vladimirovna významně pohnula hlavou.

»Ano, Alexandra. Náš přítelíček . . . Alexjev prý ji za to nenávidí.«

»Ó, není sám! Kdybyste, můj milý, věděl, co se zde mluví, jaké věci ve společnosti vyprávějí, kdo nám, ruskému stádu vlastně vládne, jaký vyvrhel, jaký — mužík negramotný. Zaplakal by člověk. Ale nic, jen neskláněti hlavy. Kupředu, pravda je jenom jedna; vskutku . . .«

»Bolí to, obzvláště nás, kteří jsme k těmto žulovým schodištím položili osud své vlasti a své mladé životy.«

Xenia Vladimirovna potřásla mu rukou a teple naň pohlédla.

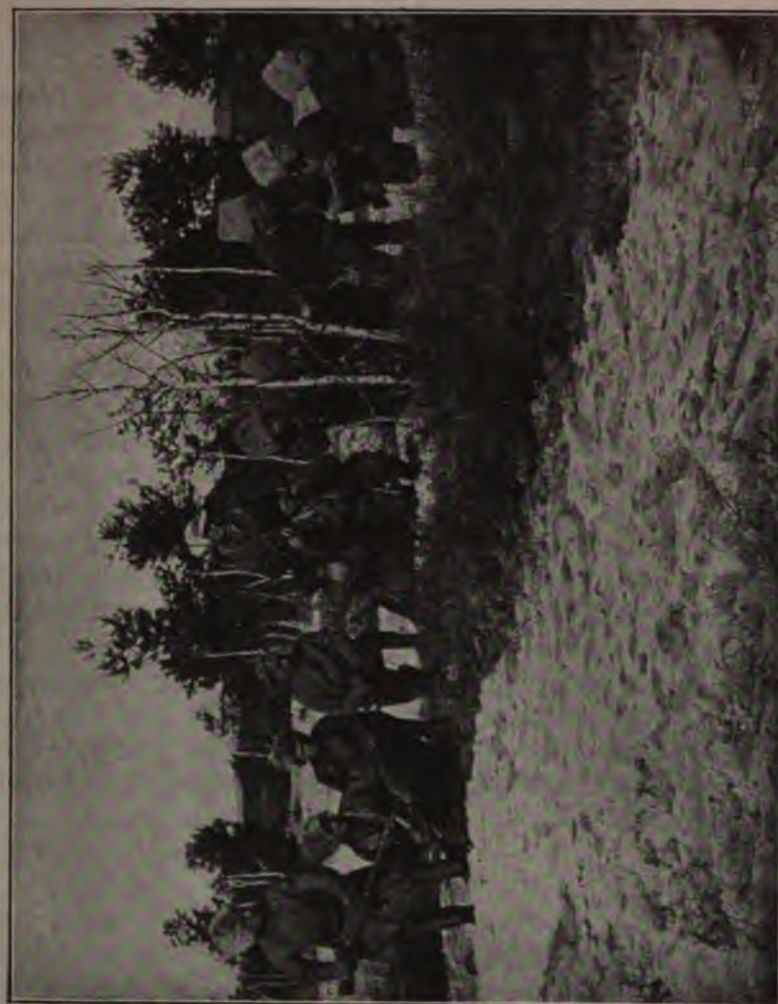
»A teď, co jste mně, chlapče, přivezl?«

»Je to prosba dlouhá a důležitá. Nevím, ujmete-li se jí, bude-li vám po chuti a po síle.«

»Bude-li mně po síle — o tom neračte pochybovati; jiná otázka jest, bude-li mi po chuti!« jadrně a s nádechem dobrého humoru pronesla mladá žena. »Jen s tím ven, bez dlouhých okolků! Pohleďte, jak můj izvozčík je už netrpělivý.«

»Ano, povšiml jsem si, stále hledí na hodinky.«

»Ale, proboha, si nemyslete, že chce znáti pravý čas, nikoliv, před třemi dny dostal hodinky a od té doby stále se na ně dívá; vidíte, jací jsme my ještě divoši. Jako ve střední Africe . . .«

Boje o sibiřskou magistrálu: Pěchota.

Oba mladí lidé se srdečně smáli, neboť si rozuměli. Když smích v pokoji dozněl, ujal se rychle slova Tomsa, neboť čas vskutku spěchal.

»Prosba, s kterou k vám přicházím, sestro, není věru skromná. Skládá se ze dvou podstatných částí. Z části švédské a části německé.«

»Pěknou věc jste asi na mne nalíčil.«

»Ve Stockholmu, kde patrně se zdržíte několik dní na ruském vyslanectví, budete míti příležitost seznámiti se se zajímavým mladým Švédem, mým dobrým přítelem, Olafem Lindströmem. Tento list je psán jemu. Nebudete-li míti vhodné nálady, tedy dopis laskavě vhodíte do schránky; zachce-li se vám, navštivte výbornou rodinu Lindströmů v jejich hnízdě na Surbrunnsgatan. Otáže-li se vás Olaf na mé zdraví, povězte mu pravdu, bude-li se zajímati mým podivným osudem, řekněte mu, že jsem jej stvořil sám, násilně jej ohnuv přes koleno, jako se ohýbá prut, pozeptá-li se na mé naděje, řekněte, že jsou pevné jako skály ostrova Mälaru, o němž před lety tak zajímavě vyprávěl. Vypravujte mu o našem hnutí, o tom, jak jsme někdy roztrhaní a nečistí, jak v jednom ranci nosíme nevázanou knihu a sibiřské máslo, a hlavně mu potvrďte, že naň nezapomínám, a že stále přátelství naše je svěží, poněvadž jsme jednoho vyznání. Řekněte mu, že neméně slabě miluji »naši« teorii o lásce národů, naopak, že potřeba tak milovati po všech těch hrůzách minulých let jenom zesílila, a že, bojuji-li proti někomu, bojuji jenom za základní požadavek lidského bytí: svobodu svědomí, vyznání, smýšlení. Řekněte mu, že náš národ nemá již býti veden, nýbrž že chce vésti, poněvadž může, poněvadž má tolik silných mužů, aby dovedl vésti.«

» . . . a žen.«

»Chcete-li, tedy i žen,« usmál se Jiří.

A nakonec dodejte, že v setkání po válce pevně věřím, ač cesta vede k tomu ještě — daleká.«

»Ó, ráda ho vyhledám a toto všechno a třeba ještě víc mu o vás povím. Těším se již.«

»Část druhá jest však obtížnější. Až přijedete do Německa, pošlete poštou tento dopis otci jiného mého přítele — Hanse Barkmanna.«

»Jak mezinárodní jste vy typ . . .«

»Obdržíte odpověď. Jsem přesvědčen, sestro, že její obsah bude velmi smutný. Ale v ní se dovíte, kde leží poručík 247. německého reservního pluku — raněný do nohy střepinou ruského granátu. Vyšlete k němu kurýra, poněvadž vás asi k němu nepustí, a předejte mu tento rodinný prsten s chalcedonem. Jest to jeho talisman, a opakuji vám, milá Xenie Vladimirovno, že jsem přesvědčen o tom, že vaše zvěst po návratu z Německa o mém příteli — bude smutná.«

»Jestli ztratil talisman, pak je ovšem zle.« Mladá žena tak potvrdila pravidlo o pověrčivosti ruských žen. »Ubohý, jakou bude míti radost!«

»Není vám to snad příliš, Xenie Vladimirovno?«

»Ne, myslím, že to bude velmi malý zlomek projevu té vděčnosti, kterou k vám všem chovám. Tak.«

»Děkuji vám. Přijměte dva dopisy a prsten s iniciálami Hanse Barkmanna.«

»Dobře. Bude vyřízeno. A teď — hej — Marja — Avdotja — Iván — rozloučit se!!« I nastalo upřímné loučení s mladou velitelkou, která přes všechny své vrtochy byla dokonalá báryňa, což služebnictvo dobře vycítilo a cenilo.

Jiří Tomsa doprovázel ji na izvozčíku na nádraží, pomáhal snášeti její zavazadla, byl vtipný a velmi pozorný. Zasloužil si několika lichotivých, přátelských a přítulných poznámek.

Když vlak hnul se na sever k hranicím Finska, zamával kapesníkem a vsled zvolal: »Xenia — pozdrav Evropě — vyřiďte jí, že na ni vzpomínám, na starou kejklířku, a někdy že se mně po ní i stýská.« A odjíždějící mávajíc rukavičkou již z dáli odpověděla: »Ne, ne, žárlím, toho nevyřídím — zůstaňte východu věren! Do svidáááá-nija!!«

A zmizela v dáli.

X.

Drahý a dobrý můj příteli,

osud se naplnil, šest let minulo, a dopis, který bělá se pod mojí rukou, má Ti přinésti můj první poválečný pozdrav a vroucí dík za osud, který Ty sám jsi vytvořil.

Dlouho jsem po Tobě pátral marně. Četl jsem německé listy z Čech, kde se mnoho psalo o Vás, o Vašem příjezdě, noviny oznamovaly příjezd jednotlivých pluků i menších částí, psal jsem

různým korporacím, městským úřadům, vždycky jsem však obdržel odpověď zápornou. Až zdejší Vaše vyslanectví mně pomohlo, a hle, přede mnou ve skromných črtách již leží narýsován Tvůj bohatý život let posledních! Byl jsi v protivném táboře — není ve mně proto hořkosti, neboť jako Ty jsi tehdy uznal, že láska k Německu jest ve mně silnější než láska k sobě, byl jsem povinen uznati totéž i já, tím spíše, že možnost dosáhnouti samostatnosti státní, byla-li vůbec někdy dějinami poskytnuta, bylo to jenom v čase právě minulé války.

Ó, Jiří, příteli! Já tě stále cítil! Prazvláštní instinkt mi říkal, že, nejsi-li v Čechách a nejsi-li v armádě našich bývalých válečných spojenců, jsi naproti — tam za klikatou čarou. Já Tě stále tušil! Ty byl jsi stále blízko. Až nadešel onen večer . . . Leč to vše sdělím Ti ústně.

Prsten s chalcedonem jsem obdržel. Dík za Tvůj čin vyjádřiti nemohu, protože nejsem prostě s to. Snad naznačím Ti jej při setkání.

Mimo jiné též vím, že po návratu dostáváte dovolené. Použil jsem tudíž příležitosti a aranžoval naši schůzku zde, v Berlíně, a to proto, že Olaf bude míti blíže, a že Ty spíše a s menšími obtížemi budeš moci přijeti do Berlína, než já do Prahy.

Přikládám lístek s datem 28. tohoto měsíce na Ibsenova Peer Gynta, který bude sehrán v berlínské státní činohře. Lístek se strany pravé obdrží zítra Olaf Lindström, a po tvé levé straně budu já. To budiž nám i místem schůzky.

V duchu vřele Tě objímám, tisknu pevnou Tvoji sportsmanskou ruku a blahopřeji k dosažení dávného snu — národní samostatnosti. Je to pro Vás teplý úsměv sudby a pro Vaše děti látka ke skvělým epopejím.

Tvůj

H a n s B a r k m a n n.

*

V týž den — o několik rovnoběžek severněji — obdržel Olaf Lindström dopis tohoto znění:

D r a h ý p ř í t e l i š ť a s t n ý c h č a s ů,

náš německý život plyne smutnou soutěskou! Zamračilo se nebe nad naší vlastí, a po dlouhém, nekonečném jásání zakoušíme tragedii poražených. Olafe, jak těžko jest poraženému, má-li

v sobě hrdost a tradici! Tradici vítěze... Toť choulostivá věc, a mohu-li tak říci, ještě nebezpečnější prostředek výchovný. Máme se však všichni postříleti? I my, jimž Bůh jest svědkem, že bojovali poctivě, za čisté svědomí a lásku k vlasti?

Německý život plyne úžinou smutku. A přece dnes měl jsem den radostný, tak mladistvě růžový, jako před lety, když veselí a zdatní, s bodrým vtipem na rtech, procházeli jsme se před Kungliga Slotet ve Vašem krásném městě: Jiří Tomsa vrátil se do vlasti, vykonav cestu kolem světa na slávu své země. V mém životě, rovněž tak jak v životě Tvém sehrál význačnou roli, a setkání naše bude jistě vřelé.

Lístek, který jest přiložen, udává Ti místo, kde sejdeme se všichni po šestiletém bloudění. Přijeď, Olafe, potěšíš mne v mém mnohonásobném neštěstí. Ty — šťastlivče — přijeď alespoň, abys mi ukázal, jak se lidé od srdce smějí, jak se jim při tom lesknou oči.

Všechny své drahé a obzvláště toho člověka, který Ti je nade vše dražší, pozdrav ode mne nejsrdečněji.

Tvůj

Hans Barkmann.

XI.

V onen večer před svátkem byla o lístky nouze. Dlouhá řada lidí stála u pokladny podjezdu, neboť jméno hrdinovo přitahovalo. Byl vlažný jarní večer, a milost jara jemným nádechem obrážela se na tvářích ubohých dětí velkoměsta, neznajících pravého kouzla pravé přírody. Ona milost pronikla i do stánku umění, i zdálo se, že lidé jsou navzájem pozornější, jemnější, že je to lepší lidstvo. Snad to byl jenom klam jara.

Biletář uvedl Jiřího Tomsu k označené řadě, nabídl mu program a ukázal na místo. Olaf Lindström v černých večerních šatech seděl již na svém křesle, byl zamyšlen a nevěnoval okolí pražádné pozornosti. Na jeho tváři, jež dobou byla zaostřena, výraznější a k jeho prospěchu ještě oduševnělejší, jevil se severský klid. Teď teprve bylo znáti, jak typicky švédským jest jeho výraz. Jiřího zpozoroval až v posledním okamžiku, kdy přistoupil těsně k němu. Setkání dvou mužů bylo prosté a vřelé. Objali se, stiskli si pevně ruce a dlouho pohlíželi na sebe, jako by ze svých

očí chtěli vyčísti minulé dny. Kolik jich bylo, těch pohnutých minulých dnů! Kolik zračilo se v jedněch očích bezesných nocí severských, nocí »bílých«, svou šedavostí mystických, vyzývajících k velkým láskám, láskám oduševnělým mystickým neurčitem vně všedního života, kolik bylo v nich strachu za baštu kultury, jež v příboji světovém povážlivě se otřásala, kolik bylo v nich hluboce filosofických meditací o bratrství, o štěstí národů, kolik toužení ušlechtilého seveřana . . . A v druhých očích — tam cítily se ještě féerické obrazy nočních duelů dělostřeleckých, tam byly skryty peripetie ruské tragedie, počátek velkých nadějí, pak hořké zklamání, znovu bohatýrský sen a zase nový dojem revoluce, záplava rudých praporů a krev, krev, sten, volání po pravdě, po klidu, ó — po tom klidu, jenž vysvoboditi měl ze smrtelné úzkosti o bytí či nebytí svaté Rusi! Pak dlouhá cesta, cesta — jež nemá příkladu v dějinách, prostory, prostory, nekonečné pásy země, nedohledné pláně mořské. V těch očích viděl Olaf Lindström též cosi nového — byl to p r o s t o r. Oči ty byly vroubeny hlubokými hnědými kruhy a mimoděk přitahovaly.

Dlouho pohlíželi na sebe, aby četli ze svých tváří minulé časy. Potom zavládl rušný dialog, vzpomínky, dojmy, radost i žalostné reminiscence. Blížila se již chvíle představení, již dokonce zvonek zval do hlediště, když Olaf dlouze vzdechnuv, poznamenal: »Teď přijde Barkmann. Neprozraď, Jiří, svého bolestného údivu, bys mu život neztrpčil. Je to čestný člověk. — A o sobě povím Ti potom.«

Již pohasla první řada světel, když přiblížil se Hans Barkmann. Bledá tvář byla vzrušena a ruce se chvěly, když Jiří vzal je do svých. Hans Barkmann přišel o berlách a místo pravé nohy zelo prázdné místo!! Jiřímu zatajil se dech, neprozradil se však jediným pohybem úst, jen jaksi vřeleji a laskavěji objal svého přítele a políbil. Jediné, co pronesli, byla jich křestní jména — radostně šeptnutá.

Vše bylo jasno.

A hned nato opona se zvedla. Peer Gynt! Norské drama pod heslem »Buď sám sebou!« Ibsen vložil Peeru Gyntovi do krve pohyblivost starého vikinga, jeho touhu po dálkách a ctižádostivost. Peer Gynt hledá, a — seveřan — nedovede milovati bezprostředně, ani spojiti vášeň s kultem hluboké lásky. Jede do světa, je otrokářem, je obchodníkem, je cynikem, chce býti sám

sebou — a v horské chatě nad fjordem Solvejg — tato útlá duše, tento jemný horský květ, tato něha rovné hluboké lásky čeká, čeká, čeká... A stárne. Peer Gynt za hrozné mořské bouře na vetchém parníku vrací se do Norska. Je již zcela blízko rodného fjordu, když zjeví se mu ďábel na kapitánském můstku — bouře šílí, parník kolísá a hyne. Peer Gynt Prozřetelností zachráněn přichází do svých hor k místu, kde téměř v jeho náručí za zvuku dětské pohádky a blouznění zemřela jeho matka. Sojvejžina píseň — chef d'oeuvre Griegova genia — znovu teskně zazní lkáním prvních houslí, když Peer Gynt stařec setká se se Solvejg, jež v srdci nosí věčně mladou lásku.

Herec Mühlhofer, Bohem nadaný a všestranně dokonalý člověk, uchvátil svou hrou a přivedl ji na stupeň dokonalosti, který jest bezpodmínečně nutným průvodcem hry takové hloubky.

Jiří pocítil zvláštní duševní spřízněnost s povahou hrdinovou. I on byl pln síly, i on protahoval v horách své mohutné údy vstříc vycházejícímu slunci. Ona opojná vůně dálek a cizího života táhla jej k sobě silou nadobyčejnou, jakou mají pouze živly. A píseň o věčné lásce — proč tento akord rozechvěl jím do hlubiny duše? Kde čeká Solvejg?

Před koncem hry mu napadlo: Není v tom snad spojitosti, nevybral Barkmann úmyslně tuto hru — v okamžiku, kdy z bludné pouti vracím se do vlasti? Nemá snad osud Gyntův býti pro mne vykřičníkem?

S dušemi přeplněnými dojmy odcházeli tři přátelé z divadla. Olaf i Jiří opatrně pečovali o Barkmanna, jenž byl vzrušen a chvěl se.

XII.

V malé hospůdce obsadili stůl. Jiří Tomsa právě zakončil svoji pověst o ruské a pak československé válce, o cestě tropickými kraji do vlasti, o uvítání a o náladách spojených s návratem do rodného domu. Barkmann — nespouštěje s něho očí — naslouchal s napětím. Potom sám ujal se slova. Jeho slova chvílemi zněla dutě, jako těžké reminiscence, chvílemi byl to tlumený pláč člověka osudem uraženého, chvílemi pak mohutné vzepětí heroické, jakoby ozvuk vzrušujících nálad válečných. Jakmile si však uvědomil svoji tragickou nemohoucnost, těžký osud své vlasti a šero budoucna, v němž stále, stále, stále až do hrobu

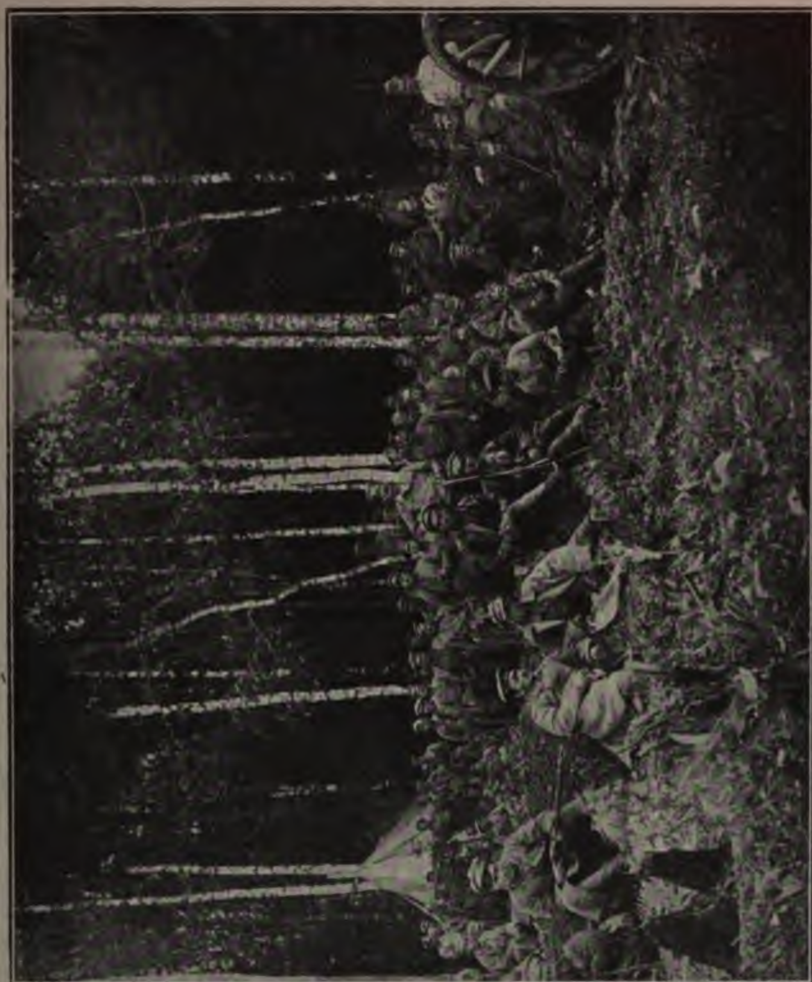
bude mátožně belhati a vléci svůj osud, tu v jeho světlých očích zračil se hluboký smutek. Jiří Tomsa smutek ten prožíval, jako by byl jeho, a Olaf Lindström jej chápal. Proto byli si navzájem blízcí. Jiří byl mu však blíže proto, že sám byl v poslední době schvácen reakcí prosaického životního toku, který ho zajal po hrdinné epopeji do šedivých drápů, že sám cítil, jak válka byla životem zhuštěným — je-li pravdou pravidlo, že život jest bojem. Po uragánu života, kdy silné individuum v rozvířených vášních s úspěchem sebe nacházelo, přišla večerní mlha.

A Barkmann učiniv krátkou pausu, plnou dramatičnosti, pronesl: »Olaf mi Jiřího odjezd do Ruska oznámil. Zpráva ta ponejprv mne poněkud zmátla; zakolísal jsem, nevěda, jak si vysvětliti chování jeho v době největšího, přímo křižáckého elánu pro věc války. Pak jsem vše promyslil a nabyl přesvědčení, že asi Jiří jinak podle čestného svědomí jednati nemohl. Domněnka mne často trápila — a já vzpomínal ... V onen podzimní večer, kdy vše mělo se vysvětliti, zdálo se mi, že Tomsu brzo uvidím. Proč se mi to zdálo — Bůh ví sám! Právě jsme vyměnili předcházející zákopovou rakouskou posádku, když přední stráž hlásila pohyb v ruských posicích a bystrý hovor v jednom z úseků. Byl jsem proto velmi bdělým. A když zazněla od ruských drátů píseň ze Stockholmu mi známá, když dokonce se mi zdálo, že rozpoznávám hlas Jiřího — znamenalo to pro mne jistotu a potvrzení důvěrných zpráv rakousko-uherského generálního štábu, že proti nám jsou dobrovolníci Češi a Slováci. Ano, v onen večer jsem tě slyšel, Jiří! Nevěřil jsem vlastnímu sluchu, ale když náhodou zazpívali jste »moji« písničku, byl jsem již přemožen dojmem, který způsobila hra osudu. Tys byl naproti, několik kroků ode mne vzdálen!! Přemýšlel jsem o tom, jak měl bych ti dáti znamení o své přítomnosti.«

»A hlas, který tehdy tichou nocí komandoval, byl tvým hlasem?«

»Ano, okřikl jsem vojáka, který po vás vystřelil — a kulometčíka, jenž hledal terč prvním výstřelem.«

»Vířily mně tehdy fantastické myšlenky hlavou; poznal jsem brzo, že stojíte proti nám vy, a nikoliv Rakušané. Chování vašich stráží bylo však proti všem zvyklostem vaší armády, a právě tehdy, zaslechnuv neočekávaný výkřik v tichu nočním, zcela maně, snad náhodou vykreslil jsem si před duševním zrakem tvůj

Boje o sibiřskou magistrálu: Dělostřelci.

milý obraz. Dlouho potom vzpomínal jsem na vás, dohaduje se, kam vás zavál osud a jak žijete.

»A potom nadešel onen den...«

»Ano, těžký den!« povzdechl Jiří. »Prozřetelnost nedopustila, abych si tak dlouho lámal hlavu...«

»...a zahrála podivuhodnou hru. Hra ta, Jiří, zvířila povrch nás všech!«

»Jak? I Olafa?«

»Ano, uslyšíš, že i Olaf byl stržen — snad ku svému velkému štěstí. Je to tak dobře. On přece k nám patřil.«

»Rusové demonstrovali. Demonstrace ta byla zcela obvyklým zjevem; na východní frontě, kde nebyla vedena s prudkostí, ani nám mnoho hlavy nelámala. Tušili jsme, nebo dokonce věděli, že jde o určitý taktický výkon, který se má zamaskovati; snad změna pluku, ale snad příprava k místnímu nebo dokonce všeobecnému útoku.«

»První předpoklad byl správný.«

»Ano, tak jsem myslil. Opatrnost a značná zodpovědnost za místo v Polesí, jež jsme chránili, nutila, abychom na sebe zcela zapomněli, abychom odvykali spánku a na pohodlí vzpomínali jako na něco, co někdy, velmi, velmi dávno v mírových časech bylo — a již není. Přitisknuv polní kukátko k očím, pozoroval jsem upřeně protější ruský úsek, není-li symptomů hrozícího útoku. Ruská artilerie bila velmi silně. Tak jsme již dávno neslyšeli střílet; patrně střeliva bylo již dostatečně. První šrapnel značně přeletěl, první granát roztrhl se však blízko, blízko našich polních jam, a následující střely již velmi řádily ve rvech. Vojínům přikázal jsem, aby se skryli do podzemních chýší, kde sice bylo mokro i dusno, ale jistá záštita od lehkých granátů. Uposlechli ovšem ihned a velmi radostně. Mně zachvěly se rozčilením ruce, neboť ruská »zrna« trhala se v bezprostřední blízkosti mého zákopu. Binokl ovšem poskakoval před očima, a já — nemaje před malou skulinou opory, pozvedl jsem se a opřel ruku o vyhrabanou hlínu zákopu. Hned nato pocítil jsem úder, jakoby veslem přes nohu: s počátku bolesti nebylo, ale po několika okamžicích, když krev rudými potůčky naplnila botu, cítil jsem, jak mrákoty mne přemáhají a palčivá bolest svírá celé tělo.

Rychle se v očích stmívalo, potom vše se zatočilo — a více nepamatuji.

Teprve na pomocné stanici Červeného kříže jsem se vzpamatoval, a tehdy nastalo veliké utrpení. Rána nevýslovně pálila, hnisala, byla nečistá, obvazy, které rychle se měnily, po stranách zaschly, a při obvazu byly silou strhávány. Tehdy trpěl jsem nejvíce. Co byla však moje fysická bolest proti tomu trpkému smutku, rozhořčení a těžkomyslnému rozčarování, které jsem zakusil při prvním pohledu na svoji ruku! Drahý prsten po matce scházel!! Můj talisman beze stopy zmizel, spojení mezi mnou a nežijící — a přece nade vše drahou, posvátnou osobou, — bylo přerušeno, duši naplnila taková bolestná trpkost, že jsem byl velmi blízek sebevraždě. To že udělali moji lidé ve chvíli, když za svou i jejich vlast prolil jsem kaluž krve — radostně a ochotně? Má pověrčivost slavila smutné vítězství nad zdravým úsudkem, když na to večer lékař — který asistoval při převazování rány — mně oznámil, že jeví se kolem rány cosi velmi podezřelého. Vyptával se mne podrobně na můj celkový tělesný stav, na jakost bolesti, kterou musil jsem podrobně vylíčiti, potom zakýval vážně hlavou, cosi pošeptal lékařce, která mne převazovala, a odešel. Žena ovšem nemohla, nebo snad neuměla zamaskovati lítosti na své tváři, a pohleděla na mne tak, že jsem ihned poznal, oč jde.

A na druhý den?

Lékař zvědavě ohledal moji ránu. Potom usedl na lůžko vedle mne, vyptávaje se na podrobnosti boje. Vyprávěl jsem celou prostou i celkem hloupou historii, jež stála mne krve, a ani jsem nezpozoroval, že lékař pomalu zavádí théma na mé osobní poměry, na okolnosti, ve kterých jest mi v občanském životě žíti, jakož i na mé soukromé jmění. Vyprávěl jsem mu vše ochotně, maje k němu důvěru, jako k vlastnímu otci.

»Tedy říkáte, že jste samostatně řídil práce na pile? A jaká byla pila?«

»Ó, rozkošná, doktore!« Byl jsem rád, že mohu o ní promluviti. »Stála v malém údolí, kterým protékal čistý horský potok, v potoku bylo množství bystrých zdravých pstruhů, stráně údolí porostly listnatými stromy, a byly krásné i na jaře, i na podzim, i v zimě. Ovšem vždy jinak, a vždy jinak vábily. Horský potok hnal stroje starší, kdežto moderní pily hnali jsme parostrojem. Parostroj byl staršinou všech nástrojů, byl to vážný železný muž, vědomý síly a zodpovědnosti. Znal jsem na něm každý
10*

šroubek, a vůbec celá pila byla vlastním mým životem. Nahoře v podkroví zařídili jsme malou kancelář, tam přicházeli horalé, hajní . . .«

» . . . takže jste ani mnoho za celý den nechodil.«

»Ó, proč myslíte, pane doktore? Revír byl rozsáhlý a »kulatina« se přivážela až na několik hodin cesty.«

»Hm, tedy mnoho jste chodil — to je, jakoby podmínkou lesnického povolání. K tomu oboru jaksi patří vaše práce . . . To je velmi zlé.«

»Nechápu, proč? Konal jsem to rád, mohu vás ubezpečiti.«

»A co dále? Co dále míníte . . .«

Potom zvolna, slovo za slovem připravoval mne lékař k myšlence, jež neočekávaně, jako blesk mihla se mojí hlavou: že jest nevyhnutelno, mám-li zůstati na živu, aby mně odňal raněnou nohu.

I tak se stalo, že jednoho odpoledne probudil jsem se z odporného narkotického spánku, do něhož jsem usnul na operačním stole, a po prvé jsem nahmatal, že nemám nohy . . .

Jaký byl to, přátelé moji, okamžik!! Zde započala nová éra mého života: jako by končilo mládí a ihned — bez přechodu — přikvačilo odporné stáří — samo nemoc.

Dlouho a usedavě jsem plakal, plakal jsem do noci, skrývaje slzy před milosrdnou sestrou. Plakal jsem nad zničeným životem, nad zničeným mládím. Kde byli jste tehdy vy, přátelé, proč aspoň vy, kteří jste mne znali bodrého, nepřišli jste říci mi slovo útěchy. Ó, jak jsem byl v tu chvíli sám, ač nikdy jsem neměl vlastně nikoho . . .«

Hans Barkmann zmlkl, a nastoupila těžká chvíle. Všichni tři cítili, jak zlomyslný osud se nad mladým mužem zachechtal. Potom mladý muž pokračoval.

»Pozbyl jsem mnoho krve, velmi jsem zeslábl, a rána se nehojila. Byly dny, že lékař krčil nade mnou rameny. Buďte shovívavými ke mně, přátelé, ale vězte, že jsem pevně přesvědčen, že ztráta prstenu přivodila moje neštěstí!! — Až jednoho jitra — byl to právě jasný, slunný den po delší době dešťů — když i v nemocnici vše bylo jasnější i milostnější, přijel kurýr z Berlína, přivezl mně dva dopisy a drahý můj prsten. — Ó, to byl překrásný den, jako by mi Bůh posílal náhradu za urážku osudu a všechna přežitá muka. Můj prsten, prsten po mé matce!! Radost

má byla tak veliká, že na chvilku zapomněl jsem na oba dopisy i na člověka, který stál u postele, očekávaje mých rozkazů. Prohlížel jsem znovu a znovu všechny detaily prstenu, vše bylo nové, ač zcela nic se nezměnilo. Nadšení mé šlo dokonce tak daleko, že jsem se vlastně ani netázal, kdo mi prsten posílá, proč mi jej posílá, odkud prsten objevil se v rukou onoho dobrého ducha, a jak se stalo, že našel mne v tomto smutném domě. Zapomněl jsem na vše. Až nepatrný pohyb kurýrův připomněl mi skutečnost, a já nervosně i rychle roztrhl jsem obě obálky. První dopis byl od tebe, Jiří! Jako čaroděj, jako hrdina neuvěřitelného dramatu objevil jsi se v Pinských Blatech, setkal jsi se se zlodějem mých peněz i mé památky. To vše ti však nestačilo, a ty s energií i rychlostí tobě vlastní volil jsi obtížnou cestu, aby prsten našel svého majitele. To mohl jsi učiniti jenom ty.«

Jiří Tomsa mávl rukou, jako by chtěl ukázati, že práce vykonaná ani nepatřila jemu a že vše bylo vlastně hrou náhod rychle a neuvěřitelně za sebou jdoucích. Nato podotkl, že právě tyto zajímavé náhody jsou kořením života, neboť vymýkají se z okruhu životní šedi, kterou nese život jdoucí v kolejích dávno vyjetých.

»Druhý dopis,« pokračoval Barkmann, »byl psán ženskou rukou, a bylo zřejmo, že jej psala cizinka. Kdo by to mohl býti? Tenkrát právě odvracel se od nás celý svět, neměli jsme přátel, kteří by měli zájem na nešťastných drobných lidech, jako jsem byl já. Dopis jsem velmi pozorně přečetl a pochopil teprve, jakou podivuhodnou a díky Bohu spolehlivou cestu jsi vyvolil, aby dopis i prsten dostihly cíle. Psala jej jemná žena — veskrze aristokratka — z jejíž neznámé bytosti vanulo kouzlo lepšího lidstva, o jakém jsme snívali a jaké přál si míti Olaf. Že ano, Olafe, kdybys potkal takového člověka v životě — byl bys si řekl, — hle — on, o němž jsem sníval!«

»Vždyť Xenia Vladimirovna Gryšinskaja byla i ve Stockholmě — což Olaf jí nepotkal?«

Němec se Švédem se významně na sebe usmáli, jako by chovali před Čechem tajemství.

»Tvé poslání bylo velmi dobře vyplněno, věř mi; patří ti za to můj dík po celý život.«

»A přinesl ti prsten trochu štěstí?« usmál se Jiří.

»Když hned nato vůčihledě jsem se zotavoval, rána se zahojila a celý můj duševní stav se zlepšil, tvrdil lékař, že krise

, že její kulminační bod očekával den ze dne; já jsem ně přesvědčen, že drahocenný amulet, jenž vrátil se dálek zpět na moji ruku, byl nositelem štěstí.«

byli k svému druhu shovívavi a ohleduplni. Neodpo- liným slovem, a když zpozorovali, že jeho nálada se epší, udržovali krok a starali se životními filosofiemi ořekadly utužiti důvěru v život ubohého mrzáka. Vpředu iová záře! Ať si osud zahrál jakkoliv, vědomí povinnosti v né jest drahocenný poklad.

»A ie! Ó — jak jsme žili — co den, to rok! Neboť jsme věc okotá duše, jasně slyšeli jsme její var. Nejtajnější pomysly is hlasitě vyjadřovali, všechny vášně jsme přinesli na světlo, u silou zaburác , milovali jsme a nenáviděli, jak nám vel svědomí, mužnost a nezlomná naděje... Teď zůstaly jen vz mínky...«

V tu ch promluvil Olaf Lindström, který doposud jenom naslouchal a rozmluvy se súčastnil pouze jednoslabičnými slovy:

»To je to, moji drazí, co postavilo mezi mne a vás neprostupnou a přece průhlednou stěnu! Vy jste žili. Život je boj, a vy spatřili jste v plné nahotě jeho kvintesenci. Je těžko souditi, postavíme-li se na nejvyšší možné stanovisko, co jest pravda a co může přinésti všelidstvu štěstí absolutní; vy však oba, jsouce přesvědčeni o vyšší pravdě svého zákona i svého základního principu, vystavili jste na pospas vlastní životy. Vrátím-li se v myšlenkách do minulých let, je mi teskno: jak prázdným byl uplynulý čas, jak málo jsem vykonal já, jako světoobčan. Sice nikoho jsem nevraždil, ale kdy vyšla s divokým řevem na povrch má duše? Kdy oblékla se do rudého hávu revolučního? Kdy pokusil jsem se bořiti věci, jež byly nad moji sílu a o kterých jsem byl přesvědčen, že přinášejí zlo mým bratřím? Ó, jaký čas! Pro vás nevykonal jsem nic, sytě jsem se najedl a napil, někdy jsem se zabořil do své škodolibosti, cítě se bezpečným za ohromnou louží vody, provozoval jsem těžký sport i ušlechtilé hry, sbíral jsem pohlednice, střílel holuby, jezdil do hor a četl, četl, bez konce četl... Ale v tom právě pocítíte, přátelé, jak jsem hledal světlo, jak jsem se přece jenom na dně duše styděl za svou mírumilovnou bezstarostnost, za své otrlé měšťáctví a tradiční pohodlí. Jak toužil jsem po paprsku světla, který by mně přinesl

den... Neboť mé dny byly prostoupeny mlhami. — Ten paprsek poslal jsi mi ty, Jiří!«

»Bůh mi svědkem, že jsem neměl o tobě zpráv, Olafe!«

»V Surbrunnsgatan před našimi vraty zastavil se kočár. Bylo to k večeru, tedy nikoliv v době návštěv, — takže když sluha oznámil, že jakási dáma, mluvící francouzsky, si přeje mne viděti, bylo podivení nás všech značné. Byla to Xenie Vladimirovna Gryšinskaja, která, omluvivši se, že přijíždí ze země, kde dočasně společenské zákony vzhledem k válce nejsou přísně dodržovány, vysvětlila příčinu pozdní návštěvy tím, že vlastně jede přímo z nádraží od rychlíku haparandského. »Jiří Tomsa,« pravila, »Čech — voják ruské armády, jehož poznala jsem na frontě, jest vaším dobrým přítelem, není-liž pravda?« »Ano,« odpověděl jsem radostně, »jest snad možno, že vezete od něho — po dlouhých dobách — vzkaz, nebo dokonce dopis? Zpozoroval jsem, jak se raduje, že mne může příjemně překvapiti.«

»Stala se asi záhy hostem vaší rodiny! Tvá matka jistě by si takovou exotickou kořist nedala ujíti, že ano?«

»Ovšem, nemýlíš se, neboť znáš dobře tenata, která může rozestříti na milé hosty naše rodina. Takový host, jako byl kurýr od tebe z neznámých stran, a ještě dívka tak rozkošná a dokonalá, jako ona, byla na několik hodin, nebo dokonce na několik dnů zcela ztracena. Slečna Gryšinskaja byla naším hostem. Obývala ten pokoj, kam jsme tě kdysi, mokrého a třesoucího se, uvedli; pamatuješ se?«

»Ano, na pokoj ten již asi nikdy nezapomenu.«

»Služba, hlavně však obtíže německých úřadů, zdržely její odjezd ze Stockholmu. Za tu dobu poznal jsem, co to jest — býti ve společnosti ženy takových vlastností, jako Xenia! Ó, božské večery, nekonečné akordy jejího duševního bohatství, nevyčerpatelných originálních myšlenek — někdy překvapujících hloubek i zajímavostí! I stalo se, Jiří, že po jednom takovém večeru, který jsme ztrávili při polosvětle salonu, kde stojí klavír, zcela jasně jsem mohl usouditi, že pustota, volání po kráse i síle, jež ve mne bylo výsledkem povrchního života bohatého měšťáka, se náhle naplňuje, že nacházím mravní podporu a smysl. Hloubavý ráz její rasy, k němuž přistupovala znalost všech podrobností i úžasů války, mě zcela plenil — požádal jsem za její ruku.«

Jiří byl velmi překvapen. V duchu srovnával povahu Xenie, jež touhu po dobrodružství vždy a všude spojovala s dobrem i sloužením nuzným lidem, vzpomínal na její přímou, mužskou srdnatost, před očima vyvstal mu obraz, jak mladá milosrdná sestra ošetřuje nemocné cholerou bez jediného výrazu nevole, odporu nebo hnusu, a jak lékař jí cosi našeptává, po čemž ona s výrazem opovržení záporně mává rukou.

Olaf Lindström mihl se mu před duševním zrakem: Člověk sice méně tvořivé síly, ale nadšeného ducha s rovným charakterem, jdoucím k metě dobra. Základní rys jeho povahy — že nenacházeje v sobě tvůrčí energie, dovedl si vybrati i přiblížiti se k člověku tvořivému, k němuž přilnul takovou láskou, oddaností, kterého tolik dovedl podepříti, že vlastně bral lví podíl na vykonaném díle.

Mohly se tyto dvě povahy sejíti? Jiřímu se zdálo, že ano, že nyní — po dlouhém období války — ona. Tušil, že jakmile Olaf pronesl větu, že ke svému štěstí potřebuje tvořivou energii v člověku druhém, jehož mohl by veškerou silou své nadšené duše podporovati, že potřebuje světla, které by svítilo na temné životní stezky, Xenia Vladimirovna podala mu ruku na znamení souhlasu. Její naprosto epický charakter potřeboval lyrický pendant, aby se mohl rozvinouti do veškeré své síly a vytvořiti dvoustranné štěstí.

»Nedostalo se mi ihned odpovědi,« pokračoval mladý muž, »neboť Xenia nato odjela do Německa, aby vyřídila poslání Červeného kříže a s úspěchem se zhostila úkolu, který jí Jiří přikázal. Na zpáteční cestě, když vracela se s transportem zmrzačených vojínů a důstojníků, přijel jsem jí naproti do Trälleborgu. Cítil jsem, že jest to rozhodná cesta. V prvních okamžicích, ač uvítala mne vřele a srdečně, měla pro mne jen málo volné chvíle, neboť vyloďování bezrukých, beznohých, slepých, tuberkulosních i jiných nemocných z trajektu do sanitního vlaku vyžadovalo mnoho práce. A tehdy po prvé zakusil jsem radost pracovati po jejím boku. Bylo to tak samozřejmo, že jsem jí pomáhal! Znalost jazyka byla jí vítanou — a věřte, že tehdy, maje ji na očích, vykonal jsem dobrou práci. Bůh ví — snad to rozhodlo o mém osudu. Po příjezdu do Stockholmu, kde transport se na čas zdržel, dala mi v našem domě svůj souhlas. Stal jsem se jejím mužem.«

Boje o sibiřskou magistrálu: Jízda.

»Nestalo se to asi jen náhodou, Olafe,« podotkl Jiří, »věř, že ta žena o mnohém uvažovala a mnoho kladla na váhy, než vyjádřila svůj souhlas. I ona se přesvědčila, že práce po tvém boku bude radostí.«

Jiří podal Olafovi pravici a upřímně mu blahopřál.

»Jak proplétali jsme navzájem své osudy, milí přátelé!« pronesl s povzdechem Hans Bartmann.

»Proč nevzal jsi však svou paní do Berlína?« otázal se Tomsa.

»Upřímně řečeno, má cesta sem byla značnou obětí, přinesenou na oltář přátelství. Před týdnem narodil se mi syn. Odejel jsem vlastně na její výslovnou žádost, abych vás oba viděl a pověděl vám její pozdravy.«

Po blahopřáních nit rozmluvy se trhala, a tři muži často zatoulali se myšlenkami zpět do předválečného Stockholmu. Jejich vzpomínky podobaly se bílým rackům, kteří poletují nad kanály stockholmskými, chvílemi padající k samé vodě i zemi, chvílemi povznášející se do závratných výšek.

Cítili, že lidé podobni žitnému poli vlní se pod větrem osudu, vzájemně se proplétající, tam dráhy si zkříží, tam vzájemně se podpírají. A nad jejich hlavami letí čas — veliký lékař i bezcitný soudce.

A osud, i když jej silní lidé chtějí vytvořiti, jest nevyzpytatelný — jako sama budoucnost.

TOMÁŠ G. MASARYK: I kdyby pravda bylo, že člověk je egoista a že má jen interes hospodářský, tedy nedovede hospodařit bez vědomosti a bez vědomostí mnohých. Železnice nerozváží jen zboží, ale i myšlenky a z myšlenky se zrodila.

GENERÁL OTAKAR HUSÁK:

EPIŠTOLY K ZAJATCŮM.

Vyšly v Památníku odboje pod č. 15; otištěny se svolením autorovým.

I.

ste v očistci! — My to víme a víme, že očistec potřebujete! Mnozí z Vás chtí k nám, ale málo jest těch, kteří mohou býti našimi bratry. — Každý z nás musí býti z křemene. — Pak budeme vojskem netušených sil. — A proto nesmějí mezi nás ti, kteří chtí svůj krutý osud změniti. Varujeme i všechny geniální reformátory před vstoupením v naše řady. I mezi námi čeká je osud všech geniů: budou umlčováni, námi umlčováni! Budou mluviti, až bude dílo dokonáno!

Ale dnes mluví jícny děl, dnes chrlí olověná slova kulomety. Dnes sliby neplatí a smlouvy píší bajonety!

Přijde doba, kdy Vy budete a musíte mluviti. Ale dnes nepřekážejte našemu šiku v pochodu, Vy nestačíte našemu železnému kroku. My pro Vás nemůžeme míti ani úsměvu politování, Vy visíte přítěží na hrdých křídlech sokolích!

Vás však, kteří zapomněli jste, že jste byli studenty, úředníky, učiteli, důstojníky, Vás, kteří jste krví a kostmi národa, Vás voláme v naše řady, v mezery po padlých našich bratřích.

Vy, jichž mozky nikdy nezrodily myšlenky, že by naše historie mohla býti lží, Vy, kteří nebojíte se sudby, že po Vašem prachu, po Vašich kostech nebudou choditi volní Čechové, protože snad neumřete na půdě vlasti, Vy, kteří nebojíte se prokletí Vám blízkých těch, kteří zradili to, v co my věříme, Vás zveme v náš ocelový šik!

Vlast, máti naše, už nás volati nebude. — Má provaz na krku. — Náš úkol, zardousiti její katy tímtéž provazem! A víte, kdo nám stojí v cestě?

Ano, Vy víte, že střílnami rakouských zákopů dívá se mnoho českých očí! Mnoho jich jest zoufalých, ale také dosti chladných, netečných.

Osud postavil tyto zákopy před náš ocelový šik! Německá a maďarská perfidnost postavila bratry proti bratrům a nadělala z bratrů zrádce, četníky i katy. Náš šik vezme útokem tyto okopy, krev naše bude mísiti se s krví našich bratří-hrdinů i s krví krajanů-otroků! — Vy to víte!

Váháte?! — Zpět do očistce! Závrať se Vás zmocňuje ve vzduchu volnosti, v obzoru Svobody, která před vašimi zraky tak náhle se otevřela?! — Příliš dlouho jste byli otroky!

»Čechoslovan« ze dne 1. května 1916, č. 7., roč. VI.

II.

Hlas polnice Blanických rytířů volá:

»Do zbraně!« Hlas polnice těch, kteří se již probudili — — — Vy nevíte, že jste ještě v mrákotách příliš dlouhého rakouského otroctví, a netušíte, že Vy, Vy jste těmi rytíři bez bázně a hany, o kterých v mládí matky a babičky Vám vyprávěly: »Jsou tam skryti někde v hlubinách české země, ale dřímají a čekají na velké Svítání, den Svobody . . .!«

Srdce Vám bilo, oči svítily . . . Dnes brány Blaníka se otvírají a cesta vede přímo na bojiště!

Naše první falanga, hrot klínu našeho jest hotov a již bojuje! Tam jsou praví Čechové, jediní a snad poslední . . .

A snad skutečně jsme posledními! My však věříme, že jsme v řetězu svobodných Čechů, který byl dějinami násilně přetržen a nyní bude znovu zkován — prvním novým článkem! Zvedáme meč, vypadlý z rukou bohatýrů Bílé hory. Dlouho, příliš dlouho ležel u zdí »Hvězdy«.

A jsme-li posledními Čechy — budiž! Ale tentokráte nach krve naší bude zářivým sluncem tragického západu slavného kdysi národa v noci zapomenutí!

Nám lhostejno, budeme-li míti pomník, nám lhostejno, kde bude vířiti náš prach! Snad o nás řeknou: »Byli blázni!« Snad řeknou: »Byli hrdinové!«

Ale my víme, že vlast, národ a jazyk nezapřeme, že lháři, lháři nebudeme!

»Čechoslovan« ze dne 8. května 1916, čís. 8., roč. VI.

'i jsme bez slibů a bez záruk. Slova »díky« a »odměna« jsou ' prázdným zvukem. Na svůj štít nad heslo »Rovnost, Volnost, trství« na místo prvé napsali jsme »Z o d p o v ě d n o s t«. ꞁo budiž jasnou odpovědí snílkům, všem nerozhodným nabým!

Za mrazivých nocí, kdy dým našich ohňů dusil nás a štípal ., kdy sušili jsme vlhké pláště a zápachem promočených našich dešví bylo naplněno okolí, — my rozmlouvali o těch heslech. výsledek? Byl ten: »Nám třeba soudce, bez lítosti, bez smi-vání!«

My všichni víme, proč — —

A takových nocí bylo mnoho — —

I my jsme byli snílky a budeme jimi zas.

A l e n e d ř í v, dokud neumlkne třeskot kulometů. Teď chvíle činu! Zítra bude pozdě!

Snít budeme po práci, u teplých českých krbů a v něžných loktech žen.

»Čechoslovan« ze dne 15. května 1916, č. 9., roč. VI.

V.

N a š i m s t ř e l c ů m !

Ústa, důstojná líbati Vaše stopy nejsou ještě zrozena! Vy, dobří, prostí hoši, bratří bez nároků, Vy, kteří cítili jste, že jinak nelze, že nemůže býti jinak, Vy epigoni slavných předků, v rozbitých botách, v zedraných rubáších, však se zbraní v ruce, jste krásnější než všechny krasavice světa!

Vám není třeba opakovati: »Vytrvejme!« Vždyť nemohlo býti jinak a nebude,« hřmí Vaše odpověď. Kupředu, zpátky ni krok!

Váš pohled sokolí zná jen jeden směr. Vy neohlížíte se na svůj počet padlých a mezer v řadách nevidíte.

A v tvrdých českých lebkách Vašich tato myšlenka: »Krev Ruska sílí naše svaly, polibky Francie, úsměvy Italie živí naši duši, rámě Anglie je nám podporou, mohyly padlých Srbů ukazují cestu. Tam, doma, řetězy již ani řinčet nesmějí. Kupředu! Roz-

razit okovy českého lva a vstane z bláta, jako bájný Fénix vyletěl z ohně — náš úder po nich bude strašný a vstane lev, třeba s přeraženou nohou! Však ostanou mu zuby!«

»Čechoslovan« ze dne 15. května 1916, č. 9., roč. VI.

VI.

Lidem bez víry a živlům podvratným.

Stupnice lidského pohrdání pro Vás nestačí. — Jste prachem, který otrocky poslouchá rozmary větru. Jste menší bláznů, horší otroků. Jste slepí. Nevidíte, že pracujete pro Rakousko! Jste chudáci. —

Však přijde doba, Vy lehkověrní, kdy svaté dílo bude zralé, ne dřív! — Kdy pravice, která dnes Vás bije, přitiskne Vás na svou hruď!

»Čechoslovan« ze dne 15. května 1916, č. 9., roč. VI.

VII.

Hymna nenávisti.

Nenávist musí mozkem naším blouditi jak tygr džunglemi, jak hroznýš ležet v srdcích našich. — Nenávist musí být modlitbou jitřní, večerní, musí být písní naší práce!

Panenská ňadra našich skal, hladiny tůní, dna našich řek, propasti šachet, dech našich dětí ještě nezrozených musí dýchat nenávist! Zrnka sazí, vyletujících z komínů našich klidných obydlí musí sít a plodit nenávist! Atomy kovadlin v radostných křečích svíjeti se i písek pod kořeny lesů tesknit musí po slasti, kdy budem v stěnách pecí tavit železo a ocel na vraha!

Pak k smíchu bude hledat zbraně, stavět barikády. Hrdlo vraha žilnaté — tam místo našich čelistí!

— — —

A potom škrtnem slovo nenávist ze svých slovníků — otřeme rty a budem líbat čela českých dětí!

»Čechoslovan« ze dne 15. května 1916, č. 9., roč. VI.

VIII.

Šílená touha spáti nedá. V ledovcích věčných chtěl bych najíti teplý k srdcím Vašim tón, najít tam hlínu na dílo nesmrtelné, najít tam myšlenku »Jak?«

Jak najít cestu k strunám Vašich srdcí, by zazpívala naši »Hymnu nenávisti«, byste věřili, že ji zpívat musí póry všech těl, kamenů všech, že jak v mléce Popea, tak musíme se koupat v boji, rvačkách pouličních, pomluvách nízkých, v špíně klevet, by rozum uznal Váš a jasně uviděl, že doma, v Čechách, slz moře bude před i za námi, že každé ráno, každý patník nové zrodí vůdce a že být musí vůdce j e d e n, třeba špatný, že tisíckrát on jeden lepší celé kopy vůdců dobrých, že kázeň menšiny musí být nejdřív dobrovolná a důvěra znát hranic nesmí!

IX.

Vy nebojíte se chvil strašných pochybností? Jste už připraveni na všechno?

Vy víte, že mosty budou spáleny a ústup nemožný?

Vy víte, že v řevu boje, v kalu všedních dnů a rozhovorů Vám stéblem tonoucích jen výkřik »Vlasti volnost« bude?

Vy víte, co jsme dneska? Jsme dneska štvanou zvěří, a přijdete-li k nám, i Vás štvát budou jako zvěř! Tam, na druhé straně okopů, byli jste masem pro děla a v našich řadách zvěří budete, honěnou Rakouskem, protože jemu nebezpečnou. Cena těl Vašich v našich řadách bude, i ve Vašich vlastních očích musí býti nepatrná. —

P ř e c však Rakousko ceny na Vaše hlavy tak, jak na nás, vypíše. Vy v ceně pro Rakousko stoupnete — dřív měli jste pro ně pouze cenu ovcí. —

X.

Zrcadlo chci postaviti před oči Vaše — Z e m l j á k a.*) Já vím, že pušky Vaše v oblaka i písek střílely — neb sami cítili jste, že v ně střílet není možné.

*) Zemlják, česky krajan. Ruští vojáci považovali v širším slova smyslu za své krajany obyvatele téže gubernie. Naši dobrovolníci, slyšíce ruské vojíny volati se slovíčkem Zemlják, nazývali všechny Rusy »Zemljáky« a ti to prostodušně přijímali.

Snad viděli jste, jak oni umírají — umírají oni všude v pustinách Syrie, vinicích Francie i lukách vlasti! Jak milují, jste neviděli! Vy neviděli jste pohled lásky, obdivu i věrnosti psí, Vám nikdy zmrzlé nohy nehřály jich prsa vychudlá, Vy neslyšeli a necítili nikdy z nadávky směs nevědomé i rodící se lásky k Vám!

Věřte, že není dláta, není ruky dosti schopné postavit ve volných Čechách Zemljáku pomník dosti krásný! Moře všech amethystů, rubínů jsou příliš bledá, příliš chudá před těmi srdci v šerých šinělích!

»Čechoslovan« ze dne 22. května 1916, čís. 10, roč. VI.

XI.

Za cizím jdeme povelem, svíráme v kapsách pěsti, zuby zatínáme a jako hříšníci obracíme oči před leskem bajonetů na manlicherovkách.

Účast naše v dnešní epopeji je velmi, velmi neslavná.

Stokrát denně cítíme bolest řícení se našich snů, zříme, jak se národ v pěnu tříští a rve pro fábory — národ slabý, chudý — avšak svůj!

A hrdi musíme býti na svou bídu národní, na své rány, jako Krésus na své poklady!

Ozlatí-li zahanbené čelo naše lesk odboje, půjdem-li za pochodní vzpoury, nenávisti, na pole slávy, kde být jest naší povinností, svět znovu zázrak uvidí, msty zázrak, jak z rabů, otroků stali se volní, hrdí Čechové!

Být v této vojně víc než vojáky, ó jaké štěstí!

Být nejdřív nevolníky, ovcemi, pak proroky msty a svobody a na konec pít volnosti nektar z číše, z níž otcové vždy jenom žluč a vlastní slzy pili — na to můžem býti hrdi!

Hrdi můžeme býti na práci titánů, která nás v Čechách čeká. Vstříc poletí nám nevděk, nepochopení i kletba nerozumná, vlastní tělo budeme řezat, pálit. Tvrdi budeme jak soudci skály Tarpejské: vše slabé, pěkné, ale ne svrchovaně krásné, dokonalé, musí dolů, do propasti!

V slzách otců myjem sobě ruce. Na dílo své, na nový, hrdý, jako dřív kdysi byl a jakým tenkrát plné právo býti měl, na svůj národ český, jsme hrdi!

*

Život za odpočinku na sibiřské dáče.

Nám známo je, že jedno království, království křivdy, šibenic bez počtu, hluchou ozvěnou orkánů vzdechů se stalo!

Nám známo je, že štěstí nesmírné, čekané otci po staletí, nás potkalo! My smíme vzíti si zase Svobodu, vrátiti duši svému národu, ploditi bytosti hrdé, s páteří!

My můžem dotknout se Svátosti, jak Tomáš boku Krista! My smíme opět dýchat svým dechem, my smíme býti volnými!

To všechno můžem, ale svýma rukama!

»Čechoslovan« ze dne 29. května 1916, čís. 11, roč. VI.

XII.

Přísaha.

Sudičky nám v kolébku položily zmiji, která měla spáti 21 let. Pak zmiji vzbudily a ona zasyčela rozeklaným jazykem — dvěma k nebi zdviženými prsty — »der Eidschwur«.

To měla býti přísaha! Jak zelené hadí oči hypnotisují slabá ptáčata, tak hypnotisuje tento »Eid« ještě mnohé slabé povahy.

Celá česká pokolení předurčil osud k »Eidu«, ale přisahat, oni nepřisahali!

Přísaha ta musí býti dobrovolná! Musí býti čistá jako pramének, prýštící z ledovce, nedopouští ani vzniku pochyby o pravosti, musí srdce hřáti jak vzpomínka stínu milých hlav a v žíly musí líti svatý oheň nadšení.

V knize osudu našeho pokolení napsáno: »26. července na sv. Annu*) léta Páně 1914 utněte jazýčky zmije proklaté, utněte oba prsty a jak jedovaté žihadlo vrazte je v těla těm, kteří trůn svůj postavili na rakvích reků Bílé hory!«

Nám sudba jiná psána! Spadly šupiny s očí našich! My dobrovolně přisahali! Však naše přísaha k nebesům hledí jak svlačce kalich bílý a v srdcích našich žije jak oheň před oltářem věčné lampy! Poutem milovaným, dobrovolným jest naše přísaha, vzájemná láska i společná nenávist. —

Naše těla budou ležet jako svadlé lipové listí u nohou naší krasavice svobodné vlasti. A komu nedají jazýčky hadí klidně spáti, sáhni po toporu! Teď jde nám o vše.

*) Rakouská mobilisace proti Rusku.

Dosti dlouho bez pomoci zuby naše skřípaly! Stokrát denně nás bodalo slovo »pes« a teď to všechno oplatíme!

»Čechoslovan« ze dne 5. června 1916, čís. 12, roč. VI.

XIII.

Padlým v rakouském otroctví.

Slyšel jsem jména dětství mému drahá, slyšel jsem, že jich není víc.

Dech se mi zatajil, výčitka trpká, hořká, nesmírná letí za nimi: »Co řeknete kantoru, který nás učil deklamovat Nerudy »Matičce?«

Vy nešli jste na smrt s písní na rtech, jako předci Vaši pod Tachovem, Vás nelákala aréna, ni zápach krve ... Vy šli jste jako stádo ovcí.

Mlha tížila mozky Vaše a jen myšlenky půl, jako bludička tam v koutku živořilo: »Být špatným vojákem a snad — —

V mlze ku propasti jste šli, šli a ... šli.

Jak věčného žida nechal bych Vás bloudit před branami ráje! Vždyť zemřeli jste nevolníky, otroky!

»Čechoslovan« ze dne 5. června 1916, čís. 12, roč. VI.

XIV.

Kijev, 8. června 1916.

Dav, který tak bouřil na Příkopech a hrdinně demonstroval své právo na slovíčko »Zde«, tentýž dav poslušně šel bránit své policajty z Příkopů. Několik infanteristů z Chebu i dragounů z Brandýsa stačilo na zkrocení. Výsledek: lokálka v novinách, v parlamentě interpelace, pár měsíců vězení, několik zkažených studentských životů — zdálo se, že to bylo vše — —

Až přišel den, kdy přišili všem na límce kousek sukna, sem tam někomu hvězdičku, kasino z Příkopů dodalo vůdce a šlo se do Srbska i do Haliče. — Pravda, jak směšné je to slůvko »zde«!? Říci »hier« je přec tak lehké.

A Vy, kteří spíte na Vyšehradě? Je to ten národ, který jste vychovali?

Jeden z Vás kdysi řekl: »Jsem Čech a kdo je víc!?«

Málo bylo v Čechách hrdel, která nebála se opakovat Vaše slova, tak málo, že několik set provazových kliček stačilo a hrdla ostatních sevřela se hrůzou, že žaludku již jenom polovinu stravy dodávají. Tak šikovně pracují ti, o kterých jste tvrdili, že jsou impotentní. — Ne dvě, ale několik much jednou ranou. —

Nevíte, že našli se i tací, kteří slávě vlastního národa klnuli? Ba hůře, zdálo se, že dav již ani hmyzem není, jen červi zůstali.

V tom z červů vyletěl jeden motýl, druhý, za nimi celá řada. — Byly to vzpomínky na Vaše krásná slova, Nesmrtelní Vyšehradu, a vbrzku objevili se orli, kteří půjdou cestou, kterou Vy jste ukázali —

Těžko rodily se první bataliony. Těžko umírat za dav, který se degradoval na láji, který se směje nadšení, pohrdá obětavosti a bojí se podívat na svá čela v zrcadle pravdy.

A bataliony jdou umírat za tyto otce, důvěřujíce, že děti za ně odpovědí!

Dobrovolníci, málo říci, že jste hrdiny! Prostí hrdinové bránili jen svoji vlast, ale Vy jdete jí dobývat. Jich čela vděčný národ krášlil vavřínem — Vám odměnou je hlodání a zápach červů. —

Zítra snad již Vám budou záviděti. »Tři století hledí na Vás,« lze říci slovy Korsikána.

Najdou se někdy slova, hlína nebo tóny, které úžasnou tragedii nejlepších synů Slovanstva vypovědí?

To bude úkolem našich dětí. Dnes však otcové krásných slov víc slyšet n e s m ě j í. Dosti zpívali mrtví Vyšehradu. Dnes potřeba je pamfletů, které by vytáhly svědomí červů zalezlé do peřin, sytých žaludků a hladových kapes na denní světlo. Velká doba nehledá slov, nesmí pochlebovat a zakrývat vějířem bontonu vředy, které se musí vypálit. Krásným veršům, které děti k slzám, muže k činům pohnouti nemohly, scházejí pravé rýmy: rány bičem.

»Čechoslovan« ze dne 12. června 1916, čís. 13., roč. VI.

XV.

Za jedním z padlých dobrovolníků.

Ty's nesnil nikdy o svém jménu v bronzu.

Vidím tvář bez vousů, Tvá slabá ramena, v Tvých očích vůli

muže a v čistém těle jinocha srdce dítěte i lva. Ty's nesměle mne bratrem zval!

A v myšlenkách jsem tam, kde Ty's mně život a já Tobě zachránil. — Bylo to v proudech Sanu. — Já viděl tam, jak rval se's v boj! Já slyšel Tvoje prokletí, když křikl's mi, že Tvoje puška nestřílí. Já slyšel smích Tvůj, jak vítal's píseň našich kulometů.

Pak šli jsme spolu klidně, loučili se s raněnými: ze spánků tek' jim mozek a z života šla krev — tam umírali tiše a oči úsměvem nás vítaly. —

A v brzku přišla Tvoje řada a umřel's Ty! —

Ty nevíš, jak nám tenkrát štyky v rukách změkly a jak nám byly kulky líné!

— — —

Já napsal dopis.

Nedošel. Varšavu jsme tenkrát očistili. —

Půl roku přešlo. Tvého bratra listy přicházely, až přišel jeden. — »Ne, to není možné! Co tomu matka doma v Čechách řekne!!«

Svoji odpověď já zapomněl. — Tisíce nových dojmů, smrtí vše zhladilo.

Spát můžeš klidně. Tvoji bratří stále jdou, nesmírní, jak jsou malí.

I ve snu viděl jsem Tě: Tvá čelist byla uražena a úsměv přec byl blažený! — Ty víš, proč umřel's!

»Čechoslovan« ze dne 19. června 1916, čís. 14, roč. VI.

XVI.

»K d o« — »s k ý m«.

V zemi, ve které nyní žijeme, hleděli na nás vždy jako na nejvyšší haluze slovanské lípy. Všichni zapomínali, že právě nejvyšší haluze jsou nejslabší. Zadul vichr evropské vojny a my jsme nejdříve letěli dolů. —

Nebyli jsme připraveni. Nikdo nebyl připraven! Jen Němci měli ve skladištích miliony mauserovek a baterie dvaačtyřicítek. Žili jsme v samém nitru sopky a věděli jsme, že dojde k výbuchu. Četli jsme staré kroniky, porvali se několikráte mezi sebou pro

jich pravost, ale plánu, co budeme dělat, až dojde k výbuchu, nikdo neudělal. — Snad bylo něco, ale nikdo nemluvil. —

Cítili jsme všichni, že není možno bojovat za svou porobu. — Když jsme se sešli, byl to okeán v bouři, chaos myšlenek, povelů bez síly. Okeán rozbil se v tříšť a pěnu před strašným, hloupým slůvkem »kdo?«

V den rakouské mobilisace to slůvko bylo v mozcích všech Čechů. »My«, ozvalo se v Kijevě a v Paříži několik set lidí, ač měly jich býti statisíce. —

Po půldruhém roku vojny na opětovnou otázku »Kdo« odpovídají už tisíce hrdel »My«. Odpovídají ti, kteří cítí jednu nutnost, jeden zákon, že osud národa závisí nejenom na chtění národa žít, ale právě dnes na síle ostatních ramen.

»Kdo« již víme.

Více než tisíc let bojovali jsme proti jednomu a témuž nepříteli, který vždy jím zůstane, a proto otázka »s kým« jíti je zbytečna. Víme, proti komu jdeme.

Národ ruský v této vojně celému světu ukázal, že oběti přinesené pro přátele jsou bezmezny tak jako jeho říše. Synové Ruska umírají nejen na Dvině, na Volyni, v Karpatech, ale i ve Francii, Anatolii, Mezopotamii, zítra budou umírat v Arabii a na Balkáně. Nám dosud nikdo mimo Rusko nedal nic! V Rakousku museli jsme se o všechno úporně rvát: tupili náš jazyk, snižovali na každém kroku a i české náhrobní kameny jim překážely.

Dnes jinak chápeme, proč naši buditelé hledali spásu na Rusi. Mohla přijít též odjinud? Jsme slabí počtem a budem jimi vždy. Proč hledat podporu, sílu u jiných raç, když za námi stojí ohromná Rus, sil nikým nespočítaných, Rus totožná s námi slovanskou krví, příbuzná jazykem, Rus, které patří budoucnost!

»Čechoslovan« ze dne 3. července 1916, čís. 16, roč. VI.

XVII.

Osmadvacátníkům!

Stařec schönbrunský rozpustil Váš pluk. Sám uznal, že v rakousko-germánské armádě není jeho místo.

Osmadvacátníci! Vy víte, že to, co bylo v každé krůpěji Vaší

krve, co bylo Vaší první i poslední denní myšlenkou, to nazval krvavý Friedrich velezradou!

Za to, že povinnost k národu, k vlastní krvi cenili jste nejvýš, za to, že nebodli jste v ruské dlaně, které nesou Čechům volnost, za to Vás černožlutí páni odsoudili!

Vystavěli šibenice a připravili žaláře — však postaráme se, bychom my jim a ne oni nám lámali vazy!

Denně umírají v Čechách naši bratří s nadějí, že krev jejich bude pomstěna!

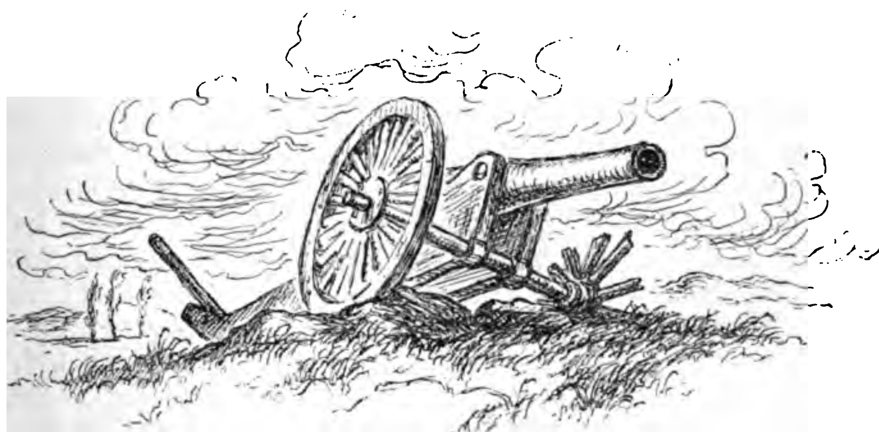
»Pražské děti!« Buďte Vy soudci vrahů nevinných obětí! Pomstěte katanované bratry! Vy první prokleli jste německou tyranii!

Osmadvacátníci!

Konfiskováno.

Vy první musíte překročiti hranice Čech!!

»Čechoslovan« ze dne 10. července 1916, čís. 17, roč. VI.

DOCENT Dr. JOS. DOBIÁŠ:

ŘÍMSKÉ LEGIE, JEJICH ORGANISACE A DUCH, JEJICH TRADICE A SLÁVA.

čkoli je pravděpodobno, že těm, kdož dávali jméno zahraničním našim vojskům v čas světové války, tanuly při tom na mysli asi legie dobrovolníků, známé z četných příkladů v dějinách novověkých — z naší české historie možno na př. poukázati na studentské legie r. 1639, 1648 a často později, posledně r. 1848, z dějin cizích na uherské legie Klapkovy r. 1859 a 1866, na cizinecké legie v armádě francouzské od r. 1792, anglické (od r. 1803 legie hannoverská, 1855 německá), ruské (od r. 1811 legie německá) a j. — není nezajímavé poznati, jaký byl pravzor všech těchto »legií« — legie římské.

Snad málo kdo z těch, kdož si zvykli za posledních bojů za naši samostatnost vyslovovati s pocitem vroucí vděčnosti jméno našich legií, si uvědomoval, jak blízký je původní smysl tohoto slova, jež zásluhou našich legionářů nepovažujeme už ani za cizí, představě, kterou s ním spojoval, představě o výpočtu národa, o nejlepších jeho členech. »Legio«, název vojenského pluku starověkých Římanů, souvisí totiž s latinským slovesem »lego«, znamenajícím »sbírati« nebo v užším smyslu »vybírati«. Legie byl tedy sbor nebo výbor z mužů povinných vojenskou službou.

Vojenská povinnost starých Římanů byla v starší době všeobecná pro všecky zdravé plnoprávné občany od 17 do 46 let, pokud je neosvobozoval úřad státní nebo kněžský a pokud měli takové jmění, aby si mohli sami opatřit potřebnou zbroj. To ovšem neznamená, že všichni také opravdu musili vojensky sloužiti. V malých poměrech prvních dvou století republiky byly odváděny ze všech občanů 4 pluky po 1200 pěšácích a 300 jezdcích. Teprve mocný rozmach říše od počátku III. stol. př. Kr. si ovšem vyžádal mnohem značnějšího napětí vojenských sil, a tak rostl v pohnutých dobách počet legií podle potřeb válečných často značně vysoko (na př. v II. válce punské kolísal mezi 6 a 27; průměrné roční číslo bylo 19 legií) a rostl také počet mužstva v jednotlivých legiích (až na 6200 mužů).

Český dobrovolník
(maloval starodružiník Parolek).

Taktika těchto občanských legií byla původně velmi primitivní. Bitevní formací byla t. řeč. falanx, jednotný, nepřerušený šik, mající v hloubce 6, později 10 mužů, který se hodil pouze k boji frontálnímu a nepřipouštěl skoro vůbec využitkování terrainu ani iniciativnosti menších oddílů. Nehodě se vůbec k pohybům útočným, byl také v naprostém rozporu s offensivním duchem římských legií.

V této věci byla způsobena náprava pravděpodobně ve IV. stol. př. Kr. tím, že šik byl do hloubky rozdělen na 3 linie, nazývané hastati, principes a triarii (tito poslední byli nejzkušenější bojovníci, kteří zasahovali do bitvy jako poslední záloha a jen v nejkrajnějších případech), z nichž každá zase byla ve směru fronty rozdělena na 10 manipulů po 2 setninách. Tím vznikly mezi jednotlivými liniemi a manipuly intervaly, kterými byla odstraněna tuhost a neohebnost starší falangy; od té doby se stal bitevní šik římský mnohem pružnější a pohyblivější, poněvadž jeho rozčlenění dopouštělo nevázat se na terrain rovný a jednotvárný, jaký byl nutný, měla-li falanx udržet svoji nepřerušenou frontu. Že touto změnou byla také značně oslabena možnost průlomu bitevního šiku, je na snadě.

Takové byly poměry v legiích římských až do konce II. století, kdy Marius provedl úplnou reorganisaci veškerého římského vojenství. Až do té doby mohli býti v Římě vojáky jen plnoprávní občané, vládnoucí určitým jměním. Stále stoupající požadavky, jaké kladl na armádu rostoucí význam i ctižádost Říma, nutily už dříve snižovati nejnižší hranici tohoto jmění, aby byl pro legie větší výběr nováčků, ale ani to časem nestačilo. Byl to Marius, který učinil poslední důsledný krok v tomto vývoji k naprostému demokratisování vojska, otevřev rozhodnutím ozbrojit vojsko úplně na útraty státu přístup do legií i občanům nemajetným.

Toto rozšíření vojenské povinnosti nebylo však naprosto cítěno jako nějaké zkrácení občanských práv. Římský proletariát nepovažoval vojenskou službu za tíživé břímě, nýbrž za vítanou výhodu, a nebylo divu: statků, které by mohl na vojně ztratit, neměl, a risiko, v něž se vydával svým životem, bylo dobře zaplaceno výhodami, které s sebou služba vojenská přinášela. Žold, který byl pro občanské vojsko zaveden už kolem r. 400, nebyl malý (prostý legionář dostával v II. stol. př. Kr. ročně po 120 denárech, setník dvakrát a jezdec třikrát tolik) a kromě toho ky-

nula z vojny naděje na zvláštní odměny, rozdávané při triumfu, na podíl z kořisti, později i na zaopatření do výslužby darováním pozemků. Nebylo tedy nouze o vojáky, zvlášť konal-li se odvod pro osvědčeného a oblíbeného vojevůdce; a tak se odvody, ačkoli právně nikdy existovat nepřestaly, změnily časem spíše v najímání dobrovolníků.

S touto změnou bylo v souvislosti naprosté vyrovnání všech rozdílů v hodnosti i v ozbrojení legionářů, které bývaly dříve mezi jednotlivými 3 liniemi šiku za příčinou rozdílů ve velkosti jmění a později věku občanů v nich sloužících. Od té doby je mužstvo v legii úplně jednotné a stejnorodé.

Konečně se Mariovi přičítá i změna legionářské taktiky. Taktika manipulární byla sice velikým pokrokem proti primitivní a ztrnulé taktice falangy, ale měla jednu nevýhodu: Manipul, zahrnující jen asi 120—150 mužů, byla jednotka příliš malá, aby jí mohlo býti používáno k vážnějším podnikům samostatnějším. Proto spojil Marius vždy 3 manipuly dohromady v t. řeč. kohortu, čítající 600 mužů, tedy v taktickou jednotku, odpovídající asi novodobému bataillonu, které už mohly ovšem být svěřeny úkoly dosti důležité. Celá legie byla tedy rozdělena na 10 kohort, které byly od sebe odděleny intervaly, podle potřeby někdy dosti značnými, aby bylo lze využíti terénu v největší možné míře a aby se jak při nástupu, tak i v boji dosáhlo možnosti přemisťovati jednotlivé její části co nejsvobodněji. Zavedení kohortové taktiky, diferencujíc do nejvyšší možné míry celou bitevní činnost legií (Veith), znamená vrchol vývoje taktiky u starověké pěchoty (ovšem leckdy v praxi za cenu roztříštění jednotné legie, která pak zůstává jen jednotkou správní, ale nikoli bitevní). Byl tu tedy právě týž poměr, jaký jest v nové době mezi bataillonem a plukem.

Měla-li býti zachována kontinuita nových legií po této reformě s legií starší, bylo nutno nějak zdůrazniti legii aspoň jako jednotku správní. A i to učinil Marius, dav každé legii zvláštní odznak, stříbrného orla na žerdi, jakousi obdobu novodobých plukovních praporů. »Orel« se od té doby stal pojítkem celé legie a nemohlo být pro vojsko větší hanby, nežli pozbýti této posvátné zástavy. Když se r. 20. př. Kr. podařilo Augustovi dosáhnouti vrácení odznaků legií, ztracených ve válkách proti Parthům r. 53, 40 a 36, byl tento úspěch, ačkoliv ho bylo dosaženo cestou

diplomatickou, nikoli bojem, oslavován jako největší vítězství válečné.

Od doby Mariovy se počíná také vytvářeti tradice legií: kdežto před tím byly legie každoročně rozpouštěny, a nastal-li nový poplach válečný, sestavovány docela znova, nabývají už ke konci republiky dosti značné stálosti tím, že legionáři byli za nepřetržitých válek udržováni pod prapory celá léta bez přerušení. Nebyl to však jen výsledek snahy vojevůdců, kteří v osobním svém zájmu musili pečovat o to, aby si vytvořili spolehlivou armádu s pevnou tradicí, ale dokonce i v zájmu samých legionářů, pro něž se už tenkrát vojna počínala stávati řemeslem, sice nebezpečným, ale zato velmi výnosným.

Vytvoření stavu vojáků z profese bylo se stanoviska vojenského jistě pokrokem, ale mělo velmi neblahé následky politické. Legionáři římští přestávají totiž být v I. stol. př. Kr. nástrojem vlády a stávají se čím dále, tím více oporou ctižádostivých jednotlivců, jako Maria, Sully, Pompeia, Caesara, Antonia a Octaviana. Poněvadž pak ve sporech o vůdčí postavení ve státě, které se konečně skončily pádem ústavy republikánské, každý z pretendentů chtěl druhého předstihnouti silou svých zbraní, rozmnožovali počet svých legií tak, že na př. po svém vítězství u Aktia r. 31 př. Kr., než bylo na staletí rozhodnuto o budoucí státní formě říše římské, vítězný Octavianus, první císař římský, sloučil pod svým velením 50—57 legií.

To byl na tehdejší dobu počet tak ohromný, že ani přes nesmírnou délku římských hranic, které měly být hájeny, nemohl první císař při svém rozhodnutí, vytvořiti v o j s k o s t á l é, zachovat všecky legie, které převzal od republiky. Tomu bránily zřetele finanční, poněvadž na vydržování tak velikého vojska by byly důchody říše nestačily. Rozpustiv tedy větší část, která ovšem musila být napřed uspokojena darováním pozemků, podržel jen menšinu starých legií, jimž ponechal původní číslování i jména. Přes celkem mírový ráz své vlády musil však ještě sám k zabezpečení hranice rýnské a dunajské rozmnožit jejich počet tak, že v době jeho smrti (14 po Kr.) měla armáda římská 25 stálých legií. Tento počet vzrostl do císaře Traiana (98—117 po Kr.) na 30 a konečně za Septimia Severa (193—211) na 33, kteréž číslo nebylo překročeno až do konce III. stol.

Zásada, že římští legionáři jsou i přes svůj charakter žoldnéř-

ský vojsko občanské,*) byla zachována i za císařství a názor, že vojenská povinnost je pro všecky občany obecná, zůstala vlastně v platnosti až do konce římského imperia. Kdežto však se zásadě první vyhovovalo formálně tím, že sice byli do vojska přijímáni neobčané, ale právě vstupem do něho nabývali občanského práva, byla zásada druhá (jako částečně už za republiky) holou fikcí. Poněvadž bylo dobrovolných přihlášek dost, mohlo být vlastní jádro říše, Italie, šetřeno a najímání i odvádění vojska se omezovalo stále víc a více na provincie, až konečně v 2. půli I. století po Kr. byli nejvlastnější Římané, Italikové, ze služby v legiích de facto vyloučeni. Legie se od té doby doplňovaly skoro výhradně z provincií.

Hned od svého počátku zahrnovaly legie oba hlavní druhy vojska, t. j. pěchotu i jízdu. Ale podíl o b č a n s k é jízdy na celkovém počtu se často měnil. Kdežto v starších dobách republiky zahrnovala každá legie, ať jakkoli silná, obyčejně 300 jezdců — byli rozděleni v 10 praporů (turmae) po 30 mužích; každým 10 jezdcům velel desátník (decurio), — nebylo od konce II. stol. př. Kr. vůbec jízdy rekrutované z řad římských občanů, až teprve za císařství se objevuje v legiích znova, v počtu zprvu menším (120 mužů), který v II. stol. stoupl na staré číslo 300, později ještě vyšší.

K oběma těmto druhům zbraní, organisovaným v legiích, přistoupla konečně v I. stol. po Kr. i artillerie, a to nikoli obléhací, jaké se užívalo sice ode dávna, ale jen příležitostně, nýbrž stálá artillerie polní. Na konci IV. nebo v 1. pol. V. stol. měla každá legie po 55 t. ř. carrobalistách, t. j. převozných kusech, které vysílaly střely směrem skoro vodorovným, a po 10 pracích (onagri).

Jaká byla organisace legií? Není snad ani třeba upozorňovat na to, že tu šlo jen o organisaci ryze vojenskou, nikoliv o nějakou organisaci spolkovou. Je však věc zajímavá —- běžít tu o otázku i dnes velmi časovou — že už římské zřízení vojenské výslovně pamatovalo na možnost, že by mezi legionáři vznikla myšlenka na zřízení nějakého spolku, a proto jakoukoliv orga-

*) Vojsko římské se ovšem neskládalo jen z plnoprávných občanů. Velikou část armád římských, hlavně jízdu a lehkou pěchotu, vytvářeli neobčané; ale ti nebyli organisováni v legiích, nýbrž v jiných formacích.

nisaci spolkovou i sebe nevinnější, kromě bratrstev pohřebních, v zájmu obecné kázně vojenské zakazovalo zvláštním zákonem.

Po tom, co bylo už výše pověděno o rozdělení legie v kohorty, manipuly a centurie, zbývá k organisaci legie dodati jen několik slov o jejích důstojnících.

Legii velelo původně 6 tribunů vojenských. Nebyli však veliteli stálými, jsouce voleni jen na jeden rok, a také jejich uplatnění vojenské bylo valně znehodnocováno tím, že se ve velení střídali, a to v intervalech velmi krátkých. Jednotného velení se legii dostalo teprve za Caesara a ještě později, až za Augusta, se toto jednotné velení stalo důstojenstvím stálým. Od té doby není plukovník jmenován jen pro jediný případ bitvy, nýbrž jest stálým velitelem své legie a nazývá se legatus legionis. Jeho moc byla však omezena na rozhraní II. a III. stol. zvětšením pravomoci t. ř. praefecta castrorum, jenž měl vrchní dozor nad vojenským táborem legie a jenž jej pode jménem praefectus legionis v druhé polovině III. stol. nahradil vůbec i ve velení legií.

Římský plukovník měl ovšem i svůj štáb. Byli v něm na př. různí důstojníci ordonanční (beneficiarii), ubytovatelé (stratores), zapisovatel (commentariensis), důstojníci s funkcemi finančními, soudními a p. K vyšším důstojníkům patřili i tribunové vojenští, kterýž úřad byl zachován i potom, když velení nad legií připadlo legátům. Jejich funkce byly částečně rázu správního (na př. dohled na osobní seznam, péče o zásobování, o vojenskou nemocnici, udělování dovolených a p.), jednak odborně vojenského (vedení na pochodu a na bojišti, dohled na službu strážní, na výcvik nováčků, účast ve vojenském soudu a válečné radě, atd.). K vyššímu důstojnictvu patřili ještě praefectus castrorum, jemuž příslušela správa opevněného vojenského tábora od té doby, kdy nařídil císař Domitianus (68—96), aby každá legie měla své vlastní garnisonní místo.

Pro vlastní výcvik legionářů ve vojenském řemesle v nejužším smyslu mělo však větší význam důstojnictvo nižší, mezi nimiž byli nejdůležitější setníci (centuriones). Poněvadž každá legie měla 60 setnin (centuriae), bylo i jich 60, za císařství 59, poněvadž setník nejvyšší hodnosti (t. ř. primus pilus) velel setninám dvěma, tedy celému prvnímu manipulu. Bylo právem řečeno, že se zdatnost římského vojska zakládala hlavně na spo-

lehlivosti, rutině a statečnosti setníků. Aby příslušné rutiny nabyli, k tomu jim ovšem poskytoval povyšovací řád svrchovanou příležitost. Setníci byli totiž (jako část důstojníků v armádě francouzské) jmenováni za republiky důsledně, za císařství pak z největší části z řad prostých vojáků, a už proto je přirozeno, že se setníkem mohl státi jen vojín nejosvědčenější a nejzdatnější. Na tom však nebylo dosti. Také mezi 60 (59) místy setnickými byly hodnostní rozdíly, a i když snad nebylo nutno, aby se prošlo postupně v š e m i těmito stupni, nýbrž stačilo absolvovati aspoň některé z nich, poněvadž se postup obyčejně nedál u jedné a téže legie, nýbrž znamenal nejčastěji přeložení k legii jiné, ležící garnisonou třeba na opačném konci římské říše, — to je skoro totéž, jako bychom řekli na opačném konci tehdy známého světa, — musil za sebou mít hodně trnitou dráhu a velmi mnoho zkušeností, kdo se dostal až k některému z nejpřednějších míst setnických u první kohorty (u t. zv. primi ordinis), která propůjčovala dokonce práva, zasedati ve válečné radě. Centurio, starší 50 let, není proto v římském vojsku žádnou zvláštností, ba máme doklady o centurionech, kteří měli za sebou 37, 45, ba i 48 let služby.

Zákonité trvání vojenské služby bylo od doby Augustovy omezeno u legionářů na 20 let. Tak dlouho musil voják sloužiti, měl-li míti nároky na zaopatření ve výslužbě od státu, vlastně od císaře. Ale ne více, než nárok: císaři bylo zcela volno, ponechat legionáře u vojska i déle, někdy třeba i 30—40 let. Za tak dlouhou dobu měl ovšem každý legionář dost příležitostí, nabýti praxe ve všech vojenských dovednostech už proto, že války byly vedeny skoro nepřetržitě. To byla praktická jeho škola, a doplněna byla od konce II. stol. př. Kr. ještě výcvikem teoretickým, hlavně v záludech šermířských. Takovýmto cvikem, který byl do vojska zaveden ze škol gladiatorských, nabývali legionáři úžasné chladnokrevnosti: židovský historik I. stol. po Kr. mohl o nich právem říci, že jejich cvičení je vlastně boj bez krveprolévání a jejich boj cvičením, při němž však teče krev. Římský legionář se tedy od zavedení stálého vojska cítil na bojišti jako doma, a to mu dodávalo ovšem nesmírné převahy nad protivníky, sice bojovnými a statečnými, ale bez teoretického výcviku.

V tomto dlouho trvajícím s y s t e m a t i c k é m c v i k u spočívalo tajemství všech úspěchů římských legií, ale nejen v něm,

nýbrž z části aspoň stejně veliké také v ukázněnosti, o jaké se vojskům jiných národů starověkých, především vojskům řeckým, ani nezdálo. Dozor nad zachováváním discipliny se strany mužstva příslušel, jako jejich výcvik, především zase centurionům, vyšší instancí byl vojenský tribun, nejvyšší konečně plukovník sám.

Základem římské discipliny legionářské — jak velikou váhu jí přisuzovali ve vlastním zájmu vojáci sami, je patrno i z toho, že personifikovaná »kázeň vojenská« byla mezi božstvy, která se těšila zvláštní úctě legií — byla naprostá a bezpodmínečná subordinace. Jsou známy dvě episody nejstarších pamětí římských, o konsulu T. Manliovi, jenž dal r. 340 př. Kr. popraviti vlastního syna za to, že se dal proti zákazu vyprovokovati nepřítelem k boji, a o Q. Fabiu Rullianovi, jenž za to, že svedl r. 325 př. Kr. proti vůli svého vrchního velitele boj, byl by býval přes to, že zvítězil, málem utrpěl trest podobný, kdyby se zaň nebyl přimluvil celý národ. Dnes ovšem možno býti o věrohodnosti obou těchto vypravování z dob legendárního přítmí v římských dějinách různého mínění, ale je jisto, že Římané sami jim věřili doslova, a že tedy oba uvedené příklady mohou býti dokladem, jak stará byla tradice o ukázněnosti římských legií. Ostatně ještě Digesta (V. stol. po Kr.) uvádějí mezi přestupky proti kázni, které se mají trestati smrtí, i případ, že by někdo ve válce provedl čin zakázaný nebo nedbal daného zákazu, i když by byl jeho svévolný podnik provázen úspěchem.

Tresty vyměřené na porušování kázně byly tedy neobyčejně přísné, ovšem také podle výše provinění velmi rozmanité. Od nedbalosti ve výstroji a zevnějšku — máme výslovné zprávy, že centurioni dohlíželi i na oděv a obuv vojínů a přidržovali je k tomu, aby měli zbraně pečlivě vyleštěné — přes nedbalost ve službě a odepření poslušnosti až ke zradě bylo velmi mnoho stupňů ve velikosti přestupků a jejich rozdílem se řídila i výše trestů. Byly jednak rázu morálního, jednak hmotného; třeba ovšem poznamenat, že většina trestů skupiny první znamenala současně i nevýhody materiální.

K první skupině patřila degradace, přeložení k vojenskému sboru nižší hodnosti (na př. z jízdy k pěchotě, od těžké pěchoty k lehké a p.), nebo do míst, která byla považována za garnisony trestní, nečestné vyloučení z vojska nebo naopak ponechání

Parolek: Loučení s Ukrajinou (symbolisace).

jeho ve službě i po odsloužení povinného počtu let. Přechodem k trestům materiálním byl trest vězení, který byl leckdy ztížen postem, nebo různé způsoby pokut, které bychom mohli srovnati se středověkým postavením na pranýř. K trestům povahy výlučně materiální patřily peněžité pokuty, které se platily buď přímo nebo se strhovaly vojínům s jejich žoldu, a konečně tresty tělesné.

Proti době moderní se v legiích římských vyskytovaly tresty tělesné velmi hojně a nebyly ani považovány za tresty nejtěžší. Menší přestupky kázně trestal centurio hned na místě révovou holí, která byla stálým odznakem jeho hodnosti; o jednom takovém velmi přísném setníku, který dovedl o záda svého podřízeného rozbíti třeba tři pruty po sobě, máme zachovanou zprávu, že mu vojáci přezděli »cedo alteram« (»sem s druhou«, t. j. holí); větší přestupky, hlavně nedbalost ve službě strážní, loupež a násilí, spáchané na pochodu, přečiny, které nebylo možno napraviti ani trojím trestem, a p., byly trestány slavnostnějším způsobem výprasku, který na delikventovi vykonali vlastní jeho kamarádi z legie způsobem zcela podobným trestu, jaký se udržel až do poč. XIX. stol. pod názvem »běhání ulicí«.

Pro nejtěžší přestupky vojenské kázně byly ustanoveny pokuty hrdelní. Trestem smrti byly především trestány v e v á l c e tytéž přečiny, na které v míru nebo za situace méně nebezpečné bývalo určeno mrskání. Jak drakonicky byl za takových poměrů trestán přestupek poměrně nepatrný, o tom svědčí zprávy o Domitiu Corbulonovi, jenž prý dal r. 47 po Kr. popraviti vojáka, poněvadž při práci zákopnické neměl při sobě meče, jak bylo nařízeno, a jiného, že měl místo meče jen dýku. Kromě takovýchto přestupků, na něž se ve válce hledělo jako na zločiny, podléhala hrdelnímu trestu ještě deserce a zběhnutí k nepříteli, zbabělost v boji, která zavinila demoralisaci v okolí prchajícího vojína, ztráta nebo krádež zbraně, vzpurnost a násilí proti nadřízenému důstojníku, útěk z vězení a ovšem i vzpoura a zrada, ať se jí kdo dopustil opuštěním představeného v boji nebo vyzrazením vojenského tajemství nepříteli. Pro obzvlášť těžká porušení kázně a vojenské cti, zvláště zradou, byl hrdelní trest ztížen mučením.

Těžká provinění větších celků vojenských, při nichž nebylo možno trestati všechny provinilé jednotlivce, byla už v římských legiích trestána decimováním.

Nebyly to však jen tresty, kterými byla v legiích podporována kázeň: k jejímu udržování sloužily i o d m ě n y, mezi nimiž najdeme zase analogie ke všem odměnám, obvyklým u vojsk moderních, od prosté pochvaly přes záslužné odznaky až k rychlejšímu postupu ve službě. Vojenské dekorace byly ovšem z části značně odchylné od vyznamenání dnešních. Byly to čestné oštěpy, praporky, věnce, náramky, řetízky, spony, ale nescházely ani dekorace, z nichž se vyvinuly dnešní záslužné medaile. Byly to t. zv. phalerae, štítky vytepané z bronzového, stříbrného i zlatého plechu, s různými vypouklými ozdobami, které se navlékaly na řemení přes krunýř na prsou. Zavěšování těchto štítků na stuhy bylo zavedeno na obratu II. a III. století po Kristu, a od té doby měly také tyto dekorace spíše podobu medailí.

Kázni, tímto způsobem podporované i systematickému výcviku svých legií děkovali Římané za všechny své úspěchy v poli a tím i za svůj rozmach politický. Jestliže dovedli z nepatrných počátků a z jediného města ovládnouti nejen celou Italii, ale veškerou západní a jižní Evropu až k přirozeným hranicím Rýna a Dunaje, celou severní Afriku a přední Asii, jest to především zásluhou legií. Ovšem se až do konce republiky tato jejich sláva v zachované tradici skrývá za jmény slavných vojevůdců. Teprve od té doby, kdy bylo zřízením monarchie za Caesara na čas odstraněno ctižádostivé závodění římských velmožů, a když mu byl Augustovým principátem učiněn definitivní konec, vystupují ve válečných dějinách římských zase spíše legie nežli jejich vůdcové. Není to již bezejmenný dav, který bojuje a vítězí, neboť v té době se legie od sebe počínají lišiti čísly a jmény, ne již měnlivými, jak tomu bylo již dříve, nýbrž pevnými, která se stala trvalým a stálým jejich označením. Má-li do té doby svou historii a tradici římské v o j s k o, lze teprve od doby Caesarovy mluviti o dějinách a tradici l e g i í.

Plukovní dějiny římských legií známe dosti dobře, ale na tomto místě není ovšem možno podati je ani v nejstručnějších obrysech. Aspoň tolik budiž tu uvedeno, že skoro všechny legie měly svoji tradici symbolisovánu ve svých jménech. Většina jich se pyšnila jménem »Věrná a oddaná« (Pia, Fidelis); několik nosilo s hrdostí jméno »Vítězná« (Victrix), »Stálá« (Constans), »Šťastná« (Felix); po jednom se vyskýtají jména »Statečná« (Fortis), »Že-

lezná« (Ferrata), »Hromová« (Fulminata), »Pevná« (Firma) a »Dravá« (Rapax).

Je ovšem přirozeno, že legie přijímaly jen tituly pochvalné a že v nich tedy máme zachovánu jen světlou stránku jejich tradice. Že však u veliké většiny legií byla tato tradice skutečně příznivá, pro to možno uvésti svědectví negativní: Legie, které jednou utrpěly katastrofální porážku, bývaly úplně rušeny, jak toho máme klasický doklad pro legie XVII., XVIII. a XIX., které byly zničeny v lese Teutoburském r. 9. po Kr. Také za Domitiana a za Hadriana zaniklo v bojích po dvou legiích (V. Alaudae, XXI. Rapax, IX. Hispana, XXII. Deiotariana), které nebyly potom už nikdy obnoveny.

Bylo by však omylem souditi, že význam a sláva římských legií jsou vyčerpány jejich činy válečnými. Pro kulturu světovou má snad ještě větší význam jejich činnost osvětová, kterou v dobytých zemích vystřídávaly své úspěchy vojenské. Římské legie mohou býti právem nazvány předbojovníky starověké kultury římské: ony to byly, jež zanesly klasickou osvětu hluboko do zemí barbarských, a jestliže čas vše ničící dávno zahladil politické důsledky jejich úspěchů v poli, nezahladil dosud ani za skoro dvě tisíciletí monumentálních stop jejich činnosti kulturní.

V míru trávily totiž legie římské čas nejen cvičeními vojenskými, manévry atd., které byly ovšem nutné, mělo-li si vojsko zachovati svoji bitevní kvalitu, ale užívalo se jich také jako pracovních oddílů (ženijních sborů) pro zřizování obecně užitečných staveb. Od skotských hor na severu až na samý okraj pouště saharské na jihu, od pobřeží Atlantického oceánu na západě až do Arménie a arabské pouště na východě jest dosud rozseta spousta monumentálních památek, na nichž pracovaly ruce legionářů, jako chrámů, divadel, vodovodů, mostů, tunelů, kanálů, přístavů, cisteren a pod. Ale ještě důležitější pro rozvoj a rozšíření starověké kultury byly dva kruhy legionářských staveb, o nichž se nutno zmíniti obšírněji.

Byly to především s i l n i c e, jejichž sítí pokryli římští vojáci skoro celý tehdy známý svět. Měly sice jako většina staveb podobně vzniklých účel především vojenský — zřízením pohodlných komunikací mělo býti umožněno co nejrychleji přeskupování vojska podle potřeby — ale tytéž silnice se staly zároveň tepnami, jimiž proudila starověká osvěta z kulturních středisk

říše hluboko do vnitrozemí. Po silnicích nově zbudovaných vnikali do obsazených zemí buď společně s vojskem nebo v patách za ním především kupci a hlavně dílem dvou těchto tříd starověkého obyvatelstva římského, vojska a obchodnictva, je vytvoření kultury dnešních národů románských. Italům, Francouzům, Španělům, Portugalcům i Rumunům dosud koluje v žilách krev římských legionářů, kteří se slávou římského jména přinesli na okraje říše i římský mrav a vštípili tamějšímu obyvatelstvu s vyšší svojí kulturou i řeč vládnoucího národa.

K tomuto pronikavému pořímštění by ovšem nebyly stačily jen vojenské silnice; středisky římské kultury, která si assimilovala široké okolí, se staly tvrze a opevněné tábory, z nichž byly silnice střeženy. Pod jejich hradbami docházeli bezpečnosti i podnikaví kupci, a tak se v těsné souvislosti s tábory vytvořovala tržní střediska, zárodky to pozdějších měst. Jejich vzrůst byl urychlen od doby kolem r. 200 po Kr., kdy bylo dovoleno vojákům se ženiti a zakládati rodinu, ovšem mimo vojenský tábor, tedy v onom kupeckém »podhradí«. Poněvadž synové legionářů, pocházející z takových manželství, byli povinni jako jejich otec vojenskou službou, vyvíjel se tak z pohraničních posádek jakýsi stav hraničárů, kterým se na pomezí říše pomalu stíral rozdíl mezi vojákem a občanem. Legionáři se měnili v usedlé obyvatelstvo, které bylo povinno hájiti území sobě svěřené proti vpádům nepřátelským se zbraní v ruce.

A tak vidíme na konci vývoje římského vojenství zase jakýsi návrat k dobám předmariovským:*) největší Mariova vymoženost — počátky zřízení stálého vojska z profese — ustupuje zase soustavě miliční; tradiční kázeň, které děkovaly římské legie za všecek svůj význam v starších dobách, utrpěla těžkou ránu zmatky III. století, kdy císařové byli dosazováni z milosti legií a jimi zase sesazováni, jakmile se jim znelíbili, kdy vzdorocísař povstával proti císaři a kdy legie římské bojovaly proti sobě na obou stranách. S tohoto stanoviska je zjevem nejsmutnějším, že právě panovníci, kteří v té věci chtěli

*) Tento návrat k poměrům původním se jeví i v taktice: členité postavení kohortové se mění už v II. stol. po Kr. zase ve starodávnou falangu. Proti neorganisovaným masám barbarů, s nimiž tenkráte bylo Římanům bojovati, bylo totiž nutno postaviti rovněž pevnou masu. K podnikům defensivním, na jaké se vojenské podniky římské musily omezovat stále více, hodila se ovšem falanga velmi dobře. Srov. výše str. 170.

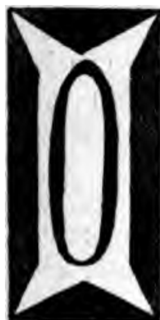
způsobiti nápravu, a jejichž vláda vůbec znamená světlý bod v smutných dobách století III., Aurelian (do r. 275) a Probus (do r. 282), byli pro své snahy o zlepšení disciplíny ve vojsku — ubiti od legií ... Koncem tohoto století mizejí všechny stopy po vojenských funkcích centurionů, oněch specificky římských poddůstojníků, na jejichž zdatnosti záležela zdatnost římských legií — a jako by tím měl býti symbolisován i úpadek kázně, jejímiž byli centurioni předními strážci. Legie Diokletianovy, od jehož doby počet jejich stoupl na půldruhého sta i více — byly ovšem mnohem slabší než legie doby starší, — měly s legiemi doby klasické sotva více společného než jméno. Podíl živlu barbarského, který do nich vnikal už od I. stol. po Kr., stoupal stále více, až v nich nabyl rozhodné převahy; a úpadek říše římské a jejích vnitřních sil mohl býti sotva charakterisován lépe než tím, že její ochranu měli nakonec v rukou — G e r m á n i. V těch dobách se také odborným označením bojovníka vůbec stává slovo »barbar« ...

TOMÁŠ G. MASARYK: Ne násilím, ale mírně, ne mečem, ale pluhem, ne krví, ale prací, ne smrtí, ale životem k životu — toť odpověď českého genia — toť smysl našich dějin a odkaz velkých předků.

Dr. JIŘÍ GUTH-JARKOVSKÝ:

MLADÉMU REPUBLIKÁNU.

Několik malých úvah pro Umělecký almanach legionářský.

smadvacátý říjen památného roku 1918 přeměnil bývalé království České a země s ním sdružené, po staletí porobené, ve svobodnou republiku, jako když ptáka pustí z klece, nebo když ze studenta po trapných zkouškách stane se pán. Událo se to zdánlivě náhle, ani ne přes noc, sotva v několika denních hodinách...

Sic nebývá v dějinách, v životě lidí a národů skoků, a všechno se vyvíjí, i historikové — lidé zasvěcení — také vývoj naší republiky náležitě dovedou objasniti, vykládajíce, že převrat říjnový připravoval se nikoliv až v posledních letech světové vojny, ale po dlouhá desítiletí před tím, ve všech vrstvách. Cítili jsme už několik měsíců před tím, zvláště od památné přísahy národní 13. dubna roku téhož, že cosi visí ve vzduchu radostného, ale ti, kdo nebyli a nemohli býti zasvěceni v podrobné události světové, ještě toho říjnového dne ráno šli za svým zaměstnáním, netušíce ani z telegramu, dopoledne již známého, že »Rakousko přistoupilo na příměří«, že tím je nadobro zpečetěn osud staré, zpuchřelé vlasti. Když pak v poledne vraceli se z práce kancelářské, obchodní nebo tovární, — zrak jejich byl již oslněn veselými barvami praporů vlajících po celé Praze. Nebylo mezi prapory barev černožlutých — tedy žádná oslava »vítězství rakouských zbraní« — a hned poté snímány byly rakouské znaky, odváženy na vozech k Vltavě a házeny do vody... A v hodinách odpoledních kde kdo rozechvěn zanechával práce, a davy svobodného lidu proudily po ulicích. Do rukou českého národa vrátila se správa jeho věcí, právě po třech stech letech — na Slovensku po letech skoro tisíci...

Vedoucí činitelé prohlásili za vládní formu demokratickou republiku, učinivše národ sám svým vlastním pánem. Národ ten tímto svým souhlasem prokázal nejenom nechuť k vládní formě, pod kterou tak dlouho byl utiskován, ale odklonem od názorů přežilých i svou politickou vyspělost.

Zdali však také uvažoval a uvážil, jaké to povinnosti na se béře, když chápal se vládních otěží, a je-li s to provésti úkol, jehož se pojímá?

Má-li obchod, blízký úpadku, znova se povznésti, nestačí toliko přemalovati a změniti firmu — do veškerého jeho vedení musí býti zaveden nový duch, pamětlivý nových úloh, tak aby se uvaroval starých chyb. Stará rakouská firma zbankrotila a s ní řada starých sociálních řádů, — nesejde nám na tom, pro jaké chyby svých obchodvedoucích se rozpadla, a na jejím místě vzniklo několik států nových, z nichž Československo převzalo asi hlavní část staré klientely.

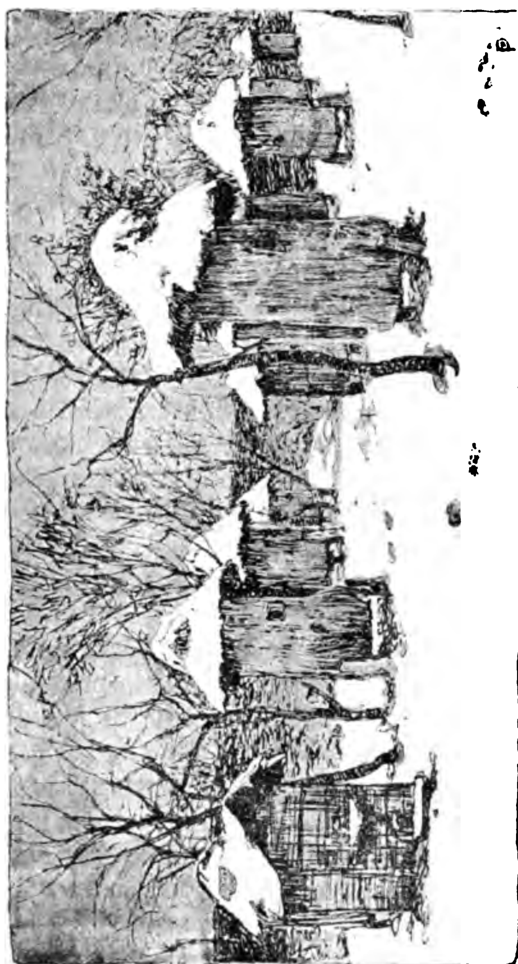
Záleží na nových obchodvedoucích — a tím jest teď více méně každý republikán — aby nejenom pozvedl padlý závod, ale aby obnovil starou českou slávu a přivedl ji k výši ještě větší, nežli bývala za nejslavnějších dob české samostatnosti.

Čeho tedy potřebuje republikán a zvláště mladý republikán, na jehož bedrech spočine veškeren příští vývoj státu, aby toho docílil?

*

Jest omylem velmi hrubým domnívati se, že teď, kdy je republika, je volnost i rovnost — i tudíž netřeba dbáti takových věcí zastaralých, jako jest zdvořilost, které mnozí, neznajíce její podstaty, říkají poklonkování. Míní, že když všichni jsme si teď rovni a kdy není »urozených pánů«, netřeba druh druhu dávati přednost, netřeba pozdravovati, netřeba dbáti úboru, ani dochvilnosti, aniž vůbec jakých ohledů: jsme svobodni, ve svobodném státě, což znamená, že každý si může dělati, co chce a co za dobré uzná. Není žádné vrchnosti dané Bohem, před níž bylo by ohýbati hřbety, žádných panovníků z milosti boží, a i sám president republiky jest občanem se mnou rovnoprávným, leda snad, že jest prvním, ale na konec ani to ne, když i já, nebo každý jiný máme právo (snad jen možnost, ale ani tu ne vždycky) státi se také presidentem, tedy nikdo není prvním a — rozumí se — teprve ne posledním, jsme všichni sobě rovni, není sluhů ani služek, jsou jen podúředníci, pomocníci i pomocnice, dokonce asistentky, slovem jsou samí páni. Nakonec nikdo nechce sloužiti ani republice a republika ať slouží jemu...

To jest ovšem naprosté nepochopení slušnosti a jejího pojmu. Což páni nejsou mezi sebou a druh ke druhu slušní? Míní-li

Parolek: Několik ruských vesnických úlů.

svobodu ve smyslu naprosté volnosti, tak že by každý mohl dělati kdykoli cokoli, jen si představ chodce na ulici, kteří by se nikomu nevyhýbali, nebo rokující shromáždění, ve kterém by každý mluvil po s v é vůli, nikoliv po vůli předsedajícího, a řečník by přerušoval řečníka a tomu podobně? Když svobodu, tak svobodu — ale kdybychom s tím šli do všech důsledků, záhy bychom poznali toho nemožnost. Naopak právě svoboda není nic, nežli slušný ohled na ostatní, svoboda žádá, bychom omezovali sebe a dopouštěli volnost jiným, podle určitého pořádku a řádu. Jdou-li dvě osoby do týchž dveří, volnost a rovnost by žádala, aby šli oba najednou: jsou-li objemní, mačkali by se a snad by se ani dveřmi nedostali. Dobrá, tedy podle svobody svrchu naznačené dám soudruhovi přednost, mám ohled. Ale stejný ohled má i soudruh, a tak když žádný od svého ohledu neupustíme, také pro samý ohled dveřmi se nedostaneme? A tu právě nastupuje určitý pořádek, takový, který nejlépe ve všech okolnostech vyhovuje, a tomu pak říkáme slušnost, která učí, že napřed přijde osoba starší nebo dáma, nebo starý pán že má přednost před mladou dámou atd. Slušnost učí, bychom neskákali mluvícímu do řeči, bychom neobtěžovali kouřem, kdo ho snésti nemůže atd. Je to tedy svoboda regulovaná, spořádaná, to jest — řídí-li se všichni podle těchto pravidel, je všude pořádek, všechno jde hladce, život plyne bez nesnází, cítím se volným, věda, jak se zaříditi, a moha se vyhnouti nehodám, když řád se poruší. Udělejte si pravidla slušnosti, jaká chcete: možno pravidla nynější zaměniti jinými, odstraniti rukulíbání a zavésti jednotný i prostší pozdrav »Dobrý den« — a »Dobrou noc« ... Ale pravidlo býti musí, aby život byl snesitelný i mezi sobě rovnými. A snad právě mezi sebou rovnými nejvíce.

Život společenský jest hrou, v níž každý chce vyhráti, dobýti úspěchu. A co by byla hra bez pravidel? Nic, nežli bohopustá rvačka, která, když nic jiného, na konec unaví a znechutí se.

*

Ale slušnost má ještě důležitější význam, nežli jenom jako prostředek učiniti se bližšímu milým a příjemným. Jsou snad lidé, kterým an tom nesejde, aby byli bližnímu při nejmenším snesitelni, ba naopak, kteří dokonce si libují v nepříjemnostech. Jsou to však vždycky výjimky sotva komu milé.

Slušnost má svůj význam pro demokracii potud, že jest jedním z prostředků společnost vychovávajících a odstraňující rozdíly společenské.

V čem spočívají tyto rozdíly? Nejspíše jest na snadě odpověď, že v poměrech majetkových. Ale to snad jen v nejhrubších rysech a extrémech. Přihlédneme-li ku věci blíže, seznáme, že mnohem spíše jest to chování, které rozlišuje člověka společensky, nežli majetek. Právě v těchto dobách, kdy volá se tolik po vyrovnání společenských rozdílů, shledáváme, že rozdíly na příklad tříd zvaných nižších a tříd středních po stránce majetkové značně už jsou vyrovnány. Jsou lidé ze tříd dělnických, kteří vydělávají mnohem více nežli příslušníci tříd středních, — a budiž jim toho ze srdce přáno — a přece příslušník této třídy stojí společensky výše. To prostě proto, že dovede se chovati a chová slušně, šatí se, byť i nebohatě, přece čistě, jak slušnost žádá, také jeho stůl jest nebohatý, ale čistý a úpravný, — sumou slušnost jej vysune nad bližšího a bohatšího, ale sprosťáka chováním. Dříve alespoň rod zachránil takového neurvalce před opovržením, teď i tento štít zpuchřel a není k ničemu.

Jest chybou, pokládati slušnost za nějakou výsadu stavů vyšších, anebo za něco, co stavy vyšší činí nesympatickými, leda že zaměňujeme slušnost s titěrnostmi nějaké etikety, někdy směšnými. Jest chybou, když to, čím stavy vyšší vynikají, odhazujeme jako nenáviděnou zbraň, které sami bychom mohli užíti proti nim a státi se tak jim rovnými.

Namítnete, že ku slušnosti jest zapotřebí peněz a že člověk méně zámožný, kdyby i chtěl, nemohl by se vyrovnati zámožnému, nemoha se oblékati podle nejnovější mody. Odpovídám prostě, že jest to omyl, nechtěje užíti slova drsnějšího. V úboru slušnost nespočívá, to musí tkvíti mnohem hlouběji, to jest v srdci a ve smýšlení. Jest arci jedním z příkazů slušnosti choditi v obleku slušném a vůbec dbáti čistoty, a čistoty nelze zachovati při práci. Avšak při práci poctivé, ať jest jakákoliv, jen když slouží prospěchu lidstva, slušnost čistoty nežádá. Nejen dělník, ale i na příklad profesor fysiky nebo chemie, který pracuje manuelně, lékař v pitevně, zhusta se potřísní a zamaže při své práci, ale není proto méně slušný. Dojista se hned poté umyje a převlékne, vraceje se do společnosti. Dělníka nečistota z práce nikdy nehanobí, když dříve, nežli podá zamazanou ruku, se utře neb

omluví, nebo když po práci se umyje. Že se mu toto mytí a čištění má usnadniti se strany továrny nebo závodu, jest jiná otázka. Kominíka sebe černějšího, pokud jest v práci, dojista nikdo nebude pokládati za neslušného, nemaje k tomu ani práva, ale neslušným jest kominík, když jde po ulici, náležitě se nevyhne a zúmyslně se otírá o mimojdoucí.

Slovem tedy: chovejte se všichni slušně, druh ke druhu buďte dobrotivi, shovívavi i blahosklonni, a všichni rázem přiblížíte se ku ideálu rovnosti, o níž před tím se vám nesnilo. Vaše smýšlení demokratické nic tím neutrpí: známeť přece republiky, ve kterých dobrý mrav jest na vysokém stupni a přece názory republikánské nejsou tam o nic slabší.

Slušné chování jest požadavkem veškerého vzdělaného světa, bez ohledu na útvary státní a cizinci by podivně pohlíželi na československou republiku, kdyby v ní měl zavládnouti mrav méně ušlechtilý nebo dokonce surový. Nejsou to formy sociální, jichž nepřítelem jest osvícený buržoa a snad i rozumný šlechtic, ale drsný a hrubý způsob, jímž někteří chtějí svých reforem dosíci.

Snad jsme se rozepsali o slušnosti více, nežli jsme měli, ale za okolností nynějších zdálo se nám, že je toho potřebí.

*

Dokud byli jsme otroky cizího státu, dílem nestarali jsme se o jeho zařízení z nenávisti k němu — byla to chyba, protože nehájili jsme pak důkladně ani to málo práv, ústavou nám zaručených — dílem nemohli jsme se dobře starati, jsouce více méně bezmocni a bez vlivu, a stát sám ochotně nás nechával tápati ve tmách. Otrok musí poslouchati svého pána. Když teď sami béřeme otěže vlády do svých rukou, nastávají nám povinnosti dříve neznámé a nepoznané. Arci není život pak už tak pohodlný a bezstarostný, jaký má každý otrok, o něhož jest starati se pánu, aby mohl pracovati, a jenž nemusí nic, než odbýti si svou práci. Tak jako vězeň, který nedbá ničeho, než jak nabýti svobody. S odvržením otrockých pout nastává to, čeho otrok nikdy nepoznal: zodpovědnost. V republice demokratické odppověden jest každý občan za vládu své země, — v nejširším slova smyslu, sám sice nemusí vládnouti, ale jako volič rozhoduje o volbě těch, kdo řídí osudy vlasti: musí tedy věděti, jak voliti, a sám podle svého uvážení rozhodnouti o volbě a nebýti jenom

členem tak řečeného volebního stáda, které se dává říditi a vésti, právě jako nevědomé stádo.

Ale jest nesprávné mínění těch, kdož se domnívají, že politikou nejvíc a nejlépe poslouží zemi a že nejlepším a nejdůležitějším občanem jest politik. Každý občan jest pro vlast stejně důležit, jen když počestně vyplňuje svoje místo ve společnosti, byť to bylo i místo sebe skromnější. Jenom tam, kde poslední z posledních koná svou práci a svou povinnost, lze mluviti o spořádanosti. Jenom taková domácnost jest spořádaná, kde všechny kouty, i nejskrytější, jsou spořádány a upraveny, a přijedeš-li do města, kde ulice jsou špatně meteny a nečisty, poznáš hned, tady že něco ve veřejné správě vázne. Není-li řádu ve věcech malých, jak může býti ve velkých?

To možno jenom teňkráte, když každý jest si vědom své povinnosti a své zodpovědnosti, a právě tyto dva pocity jsou známkou státní vyspělosti občanstva. A zodpovědnost mají netoliko ti, kdož řídí kormidlo státní lodi, ale i poslední sluha, který zametá její palubu, nebo neviditelný topič, který v hloubi lodního sklepení přikládá do kotle.

Nejsou-liž právě tito drobní, malí a neviditelní pracovníci nejvíce zodpovědni za rozkvět své vlasti? A nejsou-li nejhoršími »vyžírači« republiky ti, kdož zastavením práce domáhají se zlepšení svých poměrů, kdy přece bez práce koláčů není.

*

Nic nebylo za Rakouska tak neoblíbeno v zemích českých, jako rakouský důstojník, a netřeba vykládati, proč. Bylť ztělesněným nepřátelstvím vůči českému lidu, pro nějž důstojník rakouský chtě nechtě musil míti jenom pohrdání, byť i byl sám z něho vyšel. Ale nejen že bylo mu býti smýšlení německého a protičeského — v nedemokratičnosti šlo se i tak daleko, že mu byla i každá poctivá ruční práce zakázána, a reservní důstojník, selský synek, který byl přistižen, že doma na dovolené obíral se pracemi hospodářskými, byl zbaven své hodnosti důstojnické. Mimo to stav vojenský byl pokládán za stav nad jiné povýšený a vynikající hodnosti vojenské byly jen pro šlechtice. Příslušník rodu panujícího směl se státi poručíkem, ale nikoliv ministrem, ba ani ne velevyslancem.

Dnes je lépe a bude lépe, až poměry v armádě docela se upraví

a ustálí, až armáda bude venkoncem jednotná, majíc úkolem jenom brániti vlast proti nepřátelům vnitřním i zevním, nikoliv dobývati.

Armáda, z nejdůležitějších institucí státních, zasluhuje, aby každý občan znal základní její rozdělení a dovedl rozpoznati všechny distinkce vojenské. Tím že vojín přestal nositi v době míru mimo služby zbraň, značně se přiblížil občanstvu právě tak, jako odstraněním všech dětinských pestrostí uniformních a titěrností.

Plukovní prapor neznamenal nám nikdy nic, — dnes každý československý občan, potkávající oddíl vojska s praporem, vzdá čest tomu praporu, jakožto symbolu pluku a armády.

* *

Státní prapor neboli vlajka, bílo-červená s modrým trojúhelníkem u žerdi, stala se nám symbolem osvobozené vlasti, podobně jako národní hymny »Kde domov můj« a »Nad Tatrou sa blýska« jsou slyšitelnou výzvou, pamatovati na vlast. Není fanglíčkářstvím uctívati vlajku státní a vztyčovati nebo vyvěšovati ji vždycky tam, kde chci, aby mé vlasti byla vzdána čest. Ti, kdož v c i z i n ě viděli vláti vlajku československou mezi vlajkami států jiných, a kdož slyšeli hymny naše po jiných a před jinými, snáze pochopí city, které se pojí s těmito dvěma symboly, jichž význam a důležitost teprve učíme se znáti.

Jakožto symboly státní vyžadují i vlajka i hymny náležité úcty. Vlajka budiž vždy rozměrů předepsaných, modrý trojúhelník není nic fantastického, aby měl býti jednou větší, jednou menší, pořadí a poloha barev musí býti vezdy přesně zachovávána a ovšem že nesmí býti plýtváno tímto znamením, takže vlajku možno vyvěsiti jen za zvláštních příležitostí, významných pro celý stát. Nevyvěšuje vlajku občan na svůj dům na příklad proto, že má v domě svatbu. Nositi vlajku ve formě kapesníku je nevkusno.

Kdykoliv se hraje hymna, dlužno ji vyslechnouti stojíc. Mužové posmeknou, vojáci a ti, kdož nosí uniformu, salutují, a to po celou dobu, kdy hymna se hraje, stojíce nehybně. Hned při prvních taktech hymny shromážděné obecenstvo zkamení. Proto také nutno vystihnouti správný okamžik, kdy hymny hráti.

Jako nezneužíváme státní vlajky, tak také hymnou třeba šetřiti. Předně, nemá se hráti po hospodách a obecenstvu pitím rozjařenému, jest to nedůstojno. Hymna státní nesluší ani do potpourri z národních písní, neboť jí náleží vezdy místo zvláštní, jen při okamžicích slavnostních a za nálady povznesené. Kdykoliv se hymna hraje ve přítomnosti hlavy státu, hraje se teprve, když president přišel, nikoliv když přichází. Poněvadž pak hned při prvních taktech hymny — jak řečeno — všechno se zastaví — bylo by nevhodno nutiti jej, aby se zastavil na příklad u vchodu sálu, nebo prostřed chůze, slovem, dokud nedošel. Tedy v plesové síni, až dostoupil na estrádu, v divadle, až když se objevil v lóži, pod širým nebem v té chvíli, kdy může se bez rozpaků zastaviti on i jeho družina.

Za poměrů dnešních, dokud nebude národní hymny jednotné, dlužno hráti obě hymny hned po sobě, nepěkně se nese, je-li mezera mezi oběma příliš dlouhá, nebo hraje-li se hymna česká jako smuteční píseň.

*

President jest prvním občanem republiky a presidentem může býti zvolen každý občan, má-li k tomuto úřadu potřebné schopnosti. Ale i při tom, že v republice jsme všichni sobě rovni, nezapomínejme, že president jest hlavou i representantem státu, a prokazujeme-li úctu pouhému symbolu, tím spíše jsme úctou povinni k tomu, kterého sami jsme vyznamenali volbou za presidenta. Jistě to bude vždycky člověk vynikající a zasloužilý, vší úcty hodný, který životní prací dokázal, že jest prvním v národě, i kdyby presidentem zvolen nebyl. A v té chvíli, kdy byl zvolen presidentem, přestává býti kamarádem, jakým snad býval, a zůstává jím pouze v soukromí. Jak presidenta pozdravovati, jak se chovati při audiencích atd., učí společenské katechismy.

*

Z rakouských dob zůstávají také názory na placení daní i veřejných dávek. Pořád je občan ještě všecek blažen, vymkne-li se ať placení daně potravní, ať nějaké jiné, kterou obejíti nepokládá sobě za žádný hřích. Žádáme na státu velmi mnoho, celou řadu věcí velmi drahých; republika, kterou vláda naše převzala ve stavu válkou nesmírně zuboženém, má teprve ukázati, jaká jest to slast, žíti na svobodě, a co všecko krásného svo-

boda přináší, a nikdo nepomyslí, že to všechno stojí peníze, za nynějších poměrů mnoho peněz. Dávejte rádi, co jest republiky — republice, od které však arci také žádáme, aby odvedeným penízem řádně hospodařila a nedala se »vyžírat«, jak zní dnes příslušný terminus technicus.

*

Poměr mladého republikána ke spoluobčanům druhé národnosti je poněkud ožehavý. Nelze nijak odstraniti faktum, že v našem státě žijí vedle nás příslušníci kmenů jiných, z nichž některé byly před válkou mocné i kvetoucí. A to činí poměr náš k nim neobyčejně závislým, takže záleží nesmírně na našem taktu, aby žádoucí harmonie nebyla porušena. Někteří z národů těch byli u nás dříve pány a teď jedině proto, že jimi býti přestali, cítí se porobenými přese vše naše úsilí, aby jimi nebyli. Dlužno všechny tyto okolnosti a ještě mnohé jiné bedlivě uvážiti a vmysliti se dobře v jich postavení, nežli zodpovíme nesnadnou otázku, jak tedy zaonačiti věc, abychom se vyhnuli bojům národnostním, jež nikdy nejsou ve prospěch států a které zničily Rakousko.

Otázka tato jest nejen svrchovaně politická, kterou zde řešiti nám nepřísluší, ale také spletitá a obsáhlá.

Gentleman, jakým chceme, aby byl československý republikán, vždycky má na mysli známou politickou zásadu: co nechceš, aby ti jiní činili, . . . atd., a podle toho zařizuje svoje jednání. Bude tedy i vůči příslušníku jiné národnosti tohoto státu chovati se gentlemansky. Do převratu byli jsme nuceni hleděti na krajany německé národnosti, ba i na krajany maďarské, jako na nepřátele, neboť všechno jejich jednání nás k tomu opravňovalo; zejména byli oni zapřisáhlými nepřáteli naší politické svobody. I jejich jazyk byl nám proti mysli. Ptal-li se cizinec v Praze po německu na cestu, odpovídal mu Čech i němčiny znalý: »Nerozumím«, jen aby alespoň tímto způsobem protestoval proti závislosti na Němcích a demonstroval pro národní svobodu.

Po převratu jest nám podati bývalým nepřátelům ruku přátelskou, — arci záleží teď na nich, přijmou-li ji. Aspoň snesitelné spolužití jest pojem opět vztažný, jest k němu potřebí dvou, a nelze se domysliti shody tam, kde přeje si jí toliko jeden. Ale

Amort: Koníčku můj vraný, od krále mně daný, už mna neponeseš, já jsom porubaný.

13

Čechoslovák, nedávej se sváděti pocitem vítězství ku zpupnosti, a nikdy nechať se ti do srdce nevloudí pomsta, i za to všechno třístaleté pokořování, pod nímž jsi úpěl a jež vyvrcholilo právě v letech posledních, za doby světové války.

*

Vůbec požadavky, které činíme na mladém republikánu, nemohou býti jednostranné. Žádáme-li, aby byl poslušen zákonů, musíme předpokládati, že i ti, kdož jemu zákony dávají, dobře si je rozmyslí a rozváží, a že mají alespoň snahu dávati zákony nejvýše správné i spravedlivé. Žádáme-li, aby dbal slušnosti k jiným, musíme žádati, aby i jiní chovali se slušně k němu. Slovem, snaha býti dobrým občanem musí býti všeobecná a musí býti diktována dobrou vůlí.

Tuto dobrou vůli podepře znamenitě i vzájemné poznání, a očekáváme od činitelů v té příčině rozhodujících, že budou podporovati obzvláště cestování našich lidí po území státu československého, a radím, aby čeští lidé cestovali po krajinách německých, polských, slovenských a zajížděli i na Podkarpatskou Rus, ale toliko za účelem poznání a s nejlepší vůlí vycházeti tam svým spoluobčanům vstříc.

Nechtějte provokovati! Nedomnívejte se, že teď, když vláda vašich věcí vrátila se do vašich rukou, můžete beztrestně urážeti ať cit národní, ať náboženské cítění svých spoluobčanů. Rozpomeňte se, že to, co bolelo kdysi vás, musí boleti je — teď tím více, že dříve byli pány. A i porobený má právo, aby vítěz měl v úctě jeho city. Nepokládejte za pokrok ničení všeho dosavadního, když za to nemůžete poskytnouti ničeho lepšího. Často i to lepší není uznáváno hned za pokrok, postupujte tedy opatrně, zvláště vůči lidem, kteří hned nechápou. Když rakouská správa v Bosně a Hercegovině vedle neschůdných stezek horských vystavěla krásné silnice, domorodci chodili se na ně dívat, divili se jich nákladnosti i kráse, ale plahočili se dále po neschůdných cestách starých.

*

Má-li stát učiniti pokrok, jest potřebí vniterné přípravy a usilovné práce, a to jest nejstěženější požadavek, který činíme na mladém republikánu. Podle výzvy starého básníka — pracuj každý s chutí usilovnou o národa roli dědičné... ať tady, neb

onde, ať jsi první z prvních, nebo poslední z posledních, konej poctivě svou práci a švec zůstávej u svého kopyta. Vyber si každý to, nač stačí tvoje schopnosti, záliby a síly, a v tom hleď vykonati svoje nejlepší. Metař, který pořádně a čistě zamete ulici, stokrát lépe poslouží vlasti, nežli kdyby seděl v kanceláři, těžce se perem místo koštětem oháněje, kdežto zase duševní dělník sebe vtipnější nehodí se ku práci ruční. Sportovec, který na mezinárodních závodech vynasnažil se ve svém oboru tak, že dobyl první ceny, víc pro vlast vykonal, nežli ouřada sebe vyšší, jehož nejtěžší prací v kanceláři jest ořezávati tužky a čísti noviny. Cesty musí býti rozličné, když nemáme stejného nadání a stejných dovedností, toliko vůli můžeme a musíme míti všichni rovnou. Kdyby všeho ostatního mladý republikán zanedbával, nesmí žádným způsobem zanedbávati práce, chce-li býti republikánem dobrým, sloužiti vlasti a nakonec i sobě. Jen práce chrání stát a přivede jej k dokonalosti. Každá stávka jest znásilněním práce a znamená vždycky nezměrnou škodu nejenom státu, ale všech občanů, přes chvilkový prospěch některé třídy. Je na příslušných činitelích, aby dovedli tomu zabrániti. Nic platno: kůň k tahu, pták k letu a člověk k práci. Očima pivo nevypiješ, jenom z pilnosti se štědrost rodí, lenost holou bídu plodí.

*

Samostatnost politická otevřela nám brány světa a mladý republikán užij této příležitosti, abys v něm se porozhlédl a poučil. Nejdříve dokonči svoje vzdělání doma a potom je jdi doplnit do ciziny, ve které nejlépe naučíš se vážiti si svého. Nelekej se výloh, učiň tak, jak činívali kdysi vandrovníci, kteří od města k městu jdouce, svým řemeslem vydělávali si na živobytí. Pozoruj pilně své okolí! Uč se řečem, a nebudiž ani jednoho vzdělaného republikána československého, který by neovládal alespoň jedné světové řeči. Přes to, že jsme docílili samostatnosti politické, jsme stále ještě národem malým, vzdáleným významu světového a toho buďme si vezdy vědomi. Jest to, bohužel, nevýhoda, kterou nutno vyrovnati zase jen prací a především tím, že osvojíme si cizí jazyky. Každou novou řečí, kterou si osvojíme, získáme nového obzoru a rozšíříme svoje vědění. Čím pak jsou vzdělanější občané, tím pevnější jest stát.

*

Mladý republikáne! Žádná z těch prací, kterou jsi povinen, nebude ti svízelnou, máš-li lásku ku své vlasti. Bez lásky k rodné půdě i k lidu, mezi kterým jsi se zrodil, nejsi nikdy dobrým občanem a zůstáváš parasitem, jejž země časem vyvrhne, jako stalo se se šlechtou zvanou českou, která neměla lásky ani k zemi, ani k lidu, mezi kterým žila. Láska k vlasti musí puditi tebe z práce do práce, z domova do ciziny a z ciziny zase zpět. Žádnou práci nepokládej za nedůstojnou sebe, každou prací sloužíš vlasti, jen když je poctivá. Prohlášením republiky a samostatného státu — stát dávno není hotov, je teprve na začátku, a to na začátku velmi svízelném, jako vše co se rodí a co se narodilo. První písničky pění nebývá bez zapýření — a hned na začátku hleď získati pochvaly. Přední kola kůň táhne a zadní sama běží, Chutě tedy do díla tak, aby v novém domě sídlila veselost. Svízelů se nelekej! Žádná píseň tak dlouhá není, aby jí nebylo konce.

Ale tak, jako za doby poroby a útisku, tak i teď za doby svobody, a teď mnohem více než tehdy — podle slov starého vlastence — jenom v práci a vědění jest naše spasení!

NĚKTERÉ ZE SLAVNÝCH HISTORICKÝCH PŘÍKAZŮ NAŠEHO HNUTÍ ODBOJOVÉHO.

říkaz čís. 361., § 2. — 9. srpna 1915.

»Rozkazem 42. ruské pěší divise č. 156. z 5. srpna, oznámeno: Po příkazu velitele armády půlrota třetí roty České družiny odchází tímto dnem od 42. divise.

Půlrota třetí roty pod velením praporčíka Husáka a jeho pomocníka praporčíka Millera nepřetržitě byla od 14. listopadu roku 1914 ve službě s částí 42. pěší divise, takže se může říci, že úplně s ní srostla a se slila. Za tu dobu půlrota se stala naprosto nezbytnou částí jako výzvědný orgán divise. Ve všech těch případech, kdy bylo nezbytně nutno dobýti okamžitých zpráv o rozložení a přemístění nepřátelských částí, i o jejich plánech, česká půlrota ukazovala se vždy stejně nutnou jako prospěšnou a přinášela zprávy takové, kterých nebylo možno dosíci ani naší rozvědkou. Tyto zprávy Češi pracujíce jednotlivě i skupinami získávali téměř vždy v nejsilnějším nepřátelském ohni a často pod přímým vedením prap. Husáka a prap. Millera. Tuto službu Češi konali mnohdy, byť i byly okolnosti rozvědky těžké, a často přes ztráty, které za uplynulou dobu jejich služby u divise činily 15 proc. Za dobu své služby Češi přivedli mnoho rakouských zajatců. S hlubokou lítostí louče se s prap. Husákem a prap. Millerem i s jejich udatnými vojáky, prosím je jménem služby a všech nás, aby přijali naše srdečné ruské »spasibo« za ten nepochybný a velký prospěch, který přinášeli ruské i všeslovanské věci svou prací a svou oddaností službě po dobu svého pobytu u 42. pěší divise.

Velitel divise gen.-major Envald.

*

Rozkaz 48. pěší divise čís. 63 § 2, 16. března 1916.

»9. srpna r. 1915 přišla k mé divisi čtvrtá rota bývalé České Družiny, nyní českosl. pluku. Jsouce přiděleni k divisi do 24. ledna r. 1916, t. j. po 6 a půl měsíce, Češi zúčastnili se mnohých,

téměř ustavičných bojů, které měla divise v době ústupu našich armád. Potom za zimní kampaně udatná čtvrtá rota zúčastnila se činně mnohých a riskantních rozvědek, podnikaných částmi divise na několika posicích, které jsme musili za zimu vystřídati.

Zvláště nezapomenutelnou je pro divisi výzvědná činnost Čechů v době našeho přebývání za řekou Styrou, na posici k západu od vesnice Sobescica, kdy pro bojové podmínky, které žádaly, aby pobyt divise v tomto rayoně byl tajný, plukovní rozvědka buď vůbec nemohla se konati, nebo se připouštěla ve velmi omezené míře. Tehdy celá tíha těžké výzvědné práce v lesnaté a močálovité krajině, proti nepříteli živému a ostražitému spočívala na bedrách Čechů, a tuto práci oni vykonali skvěle. Pracujíce neúnavně, bojujíce ve dne v noci, dobývajíce těch drahocenných zpráv o terénu, nepříteli a jeho posicích, na základě kterých pouze bylo možno vypracovati plán budoucí činnosti, Češi přinesli našim vojskům takový prospěch, jaký může přinésti jen práce těchto chrabrých a udatných vojínů, planoucích vřelou láskou ku své zotročené vlasti a plných touhy, dobýti jí svobody i za oběť svého života. Děkujeme Vám, drazí Češi! Divise nezapomene Vaší práce, Vaší krve, prolité společně s naší ruskou krví. Kéž nejsou marny Vaše oběti a kéž jsou tím základem, na kterém bude zbudována jasná budoucnost Vaší vlasti. Ať žijí svobodné Čechy! Na zdar!

Jménem služby děkuji srdečně veliteli roty podpor. Licynskému a mladším důstojníkům Vilímkovi a Syrovému.

Chrabrým Čechům moje »spasibo«!

Velitel divise gen.-maj. suity Jeho Veličenstva

N o v i c k y j .

*

Historický rozkaz bolševického vrchního komisaře Aralova sovětu penzenskému ze dne 23. května 1918, jímž vlastně vypovězena byla českým vojskům, jedoucím na Dálný Východ, skutečná válka:

»Na základě dříve daného rozkazu vyzývám k okamžitému zakročení: zadržet, odzbrojit a rozformovat všecky vlaky československé armády. Stavějte z nich části rudé armády a pracovní družiny. Žádáte-li pomoci československých komisařů, obraťte se

o ni ke komitétům československých esdeků (soc. demokratů) v Penze, Samaře, Petropavlovsku, Omsku. O tom, co jste podnikli i o výsledku podejte zprávu do Moskvy vojenskému národnímu komisaři.

A r a l o v.«

*

Historické příkazy českoslov. vojsk vypravených z Ruska do Francie severním Ledovým oceánem.

Příkaz čís. 1. na lodi »Kursk« před vyplutím z Archangelska:

»Podle telegrafické zprávy došlé dnes na loď rozhodly úřady, aby naše vojenské části ve Francii nosily stejnokroj francouzský s československým národním odznakem.

Jménem odbočky čs. Národní rady vyslovuji všem bratrům dík za vzornou kázeň, projevenou během transportu, a přeji jim pro další budoucnost štěstí junácké.

V A r c h a n g e l s k u, 3. října star. stylu 1917.

P l n o m o c n í k prof. M a s a r y k a:

Š t. k a p. C h a l u p a.

*

Když vojsko československé projíždělo Anglií, zdrželo se a odpočinulo po dlouhé mořské cestě v angl. táboře ve Flowerdownu. Dne 2. listopadu byla přehlídka vojsk velitelem táboru pluk. hrabětem Cheke, po níž následoval denní rozkaz:

»Plukovník Cheke, velitel tábora, byl včera při své prohlídce příjemně překvapen dobrým vystoupením a chováním českých vojsk a děkuje za to jejich veliteli kapitánu Husákovi, všem důstojníkům, poddůstojníkům a mužstvu. Pro plukovníka Cheke jest velkou ctí a radostí míti pod svým velením první oddíl českých vojsk, která vstoupila na půdu Velké Britanie.

Plukovník Cheke projeví úctu českému oddílu tím, že povede osobně pěšky kapitána, důstojníky, poddůstojníky a mužstvo oddílu Winchestrem, staroslavným hlavním městem Anglie.

E. C h e k e m. p.

*

Vzhledem k vzornému chování se mužstva při návštěvě katedrály winchesterské udělena byla praporu velitelem kapitánem

Vzácné a s nebezpečím zachycené snímky: Druhý (bolševický) převrat v Moskvě; jedna z krásných bran kremlovských ozdobená ikonou, stala se terčem nemilosrdné baterie.

Některé historické dokumenty a rozkazy za činnosti legií v Italii.

Profesor Masaryk píše po první bitvě 21. června 1918:

»Bratří! Jsem šťasten, že dočítám se v úředních zprávách italských o Vaší statečnosti. Naši vojáci naznačili tu již s počátku cestu vedoucí k svobodě. Buďme vždy pamětlivi starého výroku: »Co Čech, to hetman!«

*

Zpráva vrchního italského velitelství z 22. září 1918:

»Po prudké dělostřelecké přípravě velkým dílem s plynovými granáty podnikly dva nepřátelské proudy včera za úsvitu útok na výběžek kóty 703 nad Doso Alto, jižně od Nago. Prvý proud napadl čelně od severu na jih, druhý hleděl odříznouti kótu obklíčením od severozápadu na jihovýchod. Chrabré vojsko československé divise, která posice držela, bránilo je s obdivuhodnou statečností. Obkličující útok byl zdolán a odražen oddílem kulometů, jehož mužstvo pak odvážně vyšlo nepříteli vstříc. Oddíl ten vyrazil z bojovné linie. Druhému nepřátelskému proudu, který zdolal přední hlídku, podařilo se dostati se na kótu 703, avšak okamžitě byl zahnán posádkou a posilami po prudkém boji muže proti muži, v němž nepřítel utrpěl těžké ztráty. Odpoledne útočné oddíly československé obsadily znovu veškeré své posice.

Vrchní velitel italské armády Diaz.«

*

Poslední válečná zpráva italská ze dne 4. listopadu 1918:

Je vybojována válka proti Rakousku-Uhersku, kterou vojsko italské pod vedením J. V. krále jako vrchního velitele počalo dne 24. května 1915, ač počtem slabší i prostředky, vedlo s neobyčejnou vírou a houževnatou statečností po 41 měsíc bez ustání a za podmínek nejtěžších. Skončena jest obrovská bitva, počatá 24. předešlého měsíce, a jíž se zúčastnila 51 divise italská, 3 anglické, 2 francouzské, 1 československá a jeden pluk americký proti 73 divisím rakousko-uherským. Vojsko rakousko-uherské jest zničeno, mělo velmi těžké ztráty, v zoufalém odporu prvních dnů boje i během pronásledování. Ztratilo ohromné množství materiálu všeho druhu a takřka veškerá svá skladiště.

Zanechalo v našich rukou kol 300.000 zajatců s úplnými generálními štáby a neméně než 5000 děl. Zbytky vojska, jež bylo z nejmocnějších na světě, prchají v nepořádku a beznaději zpět údolími, do nichž kdysi sestoupily s hrdou jistotou.

*

Rozkaz armádám československým za hranicemi ze dne 4. listopadu 1918:

Neochvějná víra ve svobodu, rovnost a spravedlnost, živena v nás nejušlechtilejšími tradicemi našich předků, přivedla náš československý národ k rozhodujícímu okamžiku v jeho tuhém zápasu. Rakousko-Uhersko, dávno Německem zotročené, hroutí se nyní a patří už jen slavné historii lidstva. Imperialistické Německo, založené na násilí, jde vstříc svému zaslouženému trestu. Společnému úsilí většiny národů podařilo se poraziti pangermánský výboj. Československý národ jest hrd, že pochopil význam tohoto zápasu, a postavil se okamžitě na stranu spojenců. Podíl, který jsme přinesli vítězství demokracie, ačkoliv nebyl z největších, měl účinný vliv na rozhodnutí, jak spojenci vděčně přiznávají. My jsme dali Rakousku-Uhersku smrtelnou ránu, bez nás Rakousko-Uhersko nemohlo existovati. My byli hotovi přinésti oběti a byli jsme přesvědčeni, že prorocká slova Komenského se vyplní. Není času nyní k tomu, abychom soudili, komu přináleží největší zásluha: jest jasno každému, že jen spojeným úsilím celého národa mohli jsme dosáhnouti vítězství. Dobrovolník, přinášející svůj život, jako matka umírající hladem se svými dětmi, učinili svou povinnost. Československý stát není více krásným snem, nýbrž skutečností. Tato skutečnost staví nás před nový a snad ještě těžší úkol: Musíme zbudovati příkladnou demokratickou správu v našem novém státě. Svoboda ukládá velké zodpovědnosti nezištné práce pro celý národ a lidstvo. Vy, bratří dobrovolníci československé armády, podali jste důkaz, že národ náš dovede i za nejtěžších okolností pracovati soustavně a organicky. Vaše činy zaručují, že svoboda vykoupená tak těžkou cenou nezahyne, nýbrž že ještě bude posílena a že v řadě svobodných, demokratických a pokrokových národů zaujme náš národ místo čestné. Vy, bratří, kteří jste bojovali na francouzské i italské frontě, budete brzy čeliti novým úkolům doma. Vaši bratří dobrovolníci v Rusku a Sibiři mají ještě těžší

úkol Vás, ježto se nebudou moci vrátiti domů tak brzo, jak by si přáli, avšak touto obětí posílili posici na konferenci mírové. Nejsou však zapomenuti, my myslíme na ně, pracujeme pro ně. Buďtež ujištěni, že spojenci pomohou, jako v Rusku. Musíme vydržeti do konce!

Na zdar!

T. G. Masaryk.

Den druhého (bolševického) převratu v Moskvě:
Hôtel Metropol, terč bolševické artilerie, ve kterém právě dlel prof. Masaryk.

NAŠE KONSTITUCE.

Nejstručnější výtah.

ylo to dne 29. února 1920, kdy »My, národ československý«, přijali jsme ve svém Národním shromáždění ústavu pro Československou republiku. Je mladá tato ústava, a nepokládáme proto za zbytečné, našim čtenářům připomenouti její nejstručnější nárys.

Zdroj veškeré státní moci v Československé republice, svrchovaný lid, dává si zákony, provádí je a nalézá právo orgány určenými ústavní listinou. Území Republiky tvoří nedílný celek, jehož nedílnou součástí je Podkarpatská Rus, nadaná obsáhlou autonomií, mající vlastní sněm i guvernéra. Státní občanství v Republice je jediné a jednotné. Hlavním městem je Praha. Státní barvy: bílá, červená a modrá. Moc zákonodárnou vykonává pro celé území Národní shromáždění, jež se skládá ze sněmovny poslanecké a senátu. Sněmovna poslanecká, jejíž volební období trvá 6 let, má 300 členů. Voliči jsou státní občané bez rozdílu pohlaví, překročivší 21. rok věku. Volitelni jsou občané i občanky, dosáhnuvší 30. roku věku. Senát, jehož volební období trvá 8 let, má 150 členů. Volí do něho státní občané obojího pohlaví, překročivší 26. rok, volitelni jsou, kdož dosáhli 45. roku věku. Nikdo nesmí býti zároveň členem obou sněmoven. Členové Národního shromáždění vykonávají slib v první schůzi sněmovny. Odepření slibu, nebo slib s výhradou má v zápětí ztrátu mandátu. K trestnímu nebo disciplinárnímu stíhání člena Nár. shromáždění jest třeba souhlasu příslušné sněmovny. Členové mají nárok na náhradu zákonem stanovenou. President jest povinen svolati obě sněmovny k dvěma řádným zasedáním v roce, a to: v březnu k jarnímu a v říjnu k podzimnímu zasedání. Má právo rozpouštěti sněmovny, nesmí však tak učiniti v posledních šesti měsících svého volebního období. Nové volby do sněmoven dlužno provésti do 60 dnů po rozpuštění nebo uplynutí volebního období. Jednací řády upravují vnitřní poměry sněmoven. Konají-li obě sněmovny schůzi jako Národní shromáždění, řídí se toto jednacím řádem sněmovny poslanecké. Ministři mají právo dostaviti se do schůze sněmoven a mohou

k tomu též býti vyzváni. Návrhy zákonů vycházejí od vlády nebo od sněmoven. Zamítlo-li Nár. shromáždění vládní návrh zákona, může se vláda usnésti, aby hlasováním lidu bylo rozhodnutno, má-li se návrh státi zákonem. Ústavu však takovým zákonem nelze měniti. President má právo vrátiti Nár. shromáždění zákony s připomínkami k opětnému projednání. K platnosti zákona je třeba, aby v předepsané lhůtě byl řádně vyhlášen. V době, kdy nezasedá Nár. shromáždění, koná dozor na moc vládní a výkonnou t. zv. stálý výbor 24členný (16 členů z posl. zněmovny, 8 ze senátu). Tento výbor činí neodkladná opatření s prozatímní platností zákona. Hlavou demokratické republiky československé jest president. Volí jej Nár. shromáždění na dobu 7 let z občanů volitelných do poslanecké sněmovny, dosáhnuvších 35 let.

Kdo byl po dvě za sebou jdoucí období presidentem, může býti volen po třetí, až uplynulo 7 let od posledního období. Toto ustanovení se nevztahuje na prvního presidenta. Presidenta zastupuje předseda vlády nebo Nár. shromážděním zvolený náměstek. President zastupuje stát na venek, sjednává mezinár. smlouvy, přijímá cizí vyslance, prohlašuje válečný stav, vypovídá válku po souhlasu Nár. shromáždění, sjednává mír, svolává, odročuje a rozpouští Nár. shrom., podpisuje zákony, podává Nár. shrom. zprávu o stavu Republiky, jmenuje a propouští ministry, je vrchním velitelem všech vojsk, amnestuje a zmírňuje tresty. Předseda vlády a ministři rozhodují ve sboru o vládních předlohách pro Nár. shromáždění a o věcech politické povahy. President má právo předsedati schůzím vlády nebo pozvati její členy k poradě. Působnost ministerstev a ustrojení nižších úřadů upravuje zákon. V úřadech správních budiž zastoupen živel občanský a dbáno co nejvydatněji ochrany práv a zájmů občanstva. Samosprávu upravují zvl. zákony.

Moc soudcovská se vykonává státními soudy. Pro celé státní území je jediný nejvyšší soud. Soudcové jsou vázáni pouze zákonem, jsou nezávislí a na svá místa trvale ustanovováni. Rozsudky vyhlašují jménem Republiky. Líčení před soudy je ústní a veřejné. V trestním řízení platí zásada obžalovací. Ručení státu a soudců za náhradu škody upravuje zvl. zákon. Práva, svobody a povinnosti občanské. Výsady pohlaví, rodu a povolání se neuznávají. Všichni obyvatelé bez rozdílu

any života a svobody. Omezení neb odnětí osobní
nožné jen na základě zákona. Každý státní občan
ovati kdekoli v Republice, nabývati tam nemovitostí
výdělečnou činnost v mezích právních ustanovení.
vlastnictví lze omeziti jen zákonem. Právo domovní
né. Předběžná censura tisku v zásadě nedovolena.
ručeno p ıvo spolčovací k ochraně a podpoře pracovních
spodář: ých poměrů. Listovní tajemství zaručeno, rovněž
ıst pr jevu mínění slovem, písmem atd. v mezích zákona.
é vyučování nesmí odporovati výsledkům vědeckého ba-
ıa Všechna náboženská vyznání, neodporující veřejnému řádu
ou dobrý n, jsou si před zákonem rovna. Manželství,
rodina a mateřství jsou pod ochranou zákonů. Branná povinnost
státních občanů je všeobecná. Všichni státní občané bez rozdílu
jazyka, rasy nebo náboženství jsou si rovni před zákonem.
Zásady jazykového práva určí zvláštní zákon. Jazykovým
menšinám zaručeno vyučování v jejich vlastní řeči. Násilné
odnárodňování není dovoleno.

Tento nejstručnější výtah ze zákonů naší republiky jest abecedou všem občanům, kterou všichni mají znáti, aby vždy a všude uvědomovali si svůj poměr k novému, drahému státu našemu, aby znali práva i své povinnosti.

TOMÁŠ G. MASARYK: Moderní člověk by rád mechanicky v malé pilulce něco spolknul, by na věky se cítil dobře. Moderní člověk hledá příliš mnoho štěstí -- již tím se cítí nešťasten.

ČÁST

KALENDÁŘNÍ

KALENDARIUM

LEGIONÁŘSKÉ

sestavil

ZDENĚK NĚMEČEK

Den	Kalendář český		Paměutní dnové evang. církve bratrské	Slunce východ h	m	západ h	m	Měsíce východ h	m	západ h	m
1. Neděle	**Nový rok**		Nový rok [illegible]	7	59	16	05	9	25	19	49
2. Pondělí	Blahorád		Jan Lavater † 1801	7	59	16	05	9	52	20	49
3. Úterý	Mečislav		A. Denis * 1549	7	59	16	07	10	17	21	52
4. Středa	Blahoslávka		Češti posl. v Basileji 1433	7	58	16	11	10	41	22	52
5. Čtvrtek	Dalimil		Jiří Opočenský † 1542	7	58	16	13	11	04	23	54
6. Pátek	Světozar	☽	Jos. Dobrovský † 1829	7	58	16	14	11	25	—	
7. Sobota	Božej		Zapálení Kat. Hory 1422	7	58	16	15	11	55	0	56
8. Neděle	Šebíř		Jan Laski † 1560	7	57	16	16	12	25	2	02
9. Pondělí	Vojslava		M. J. Chodek † 1422	7	57	16	17	13	00	3	05
10. Úterý	Dobromil		N. Brod dobyt 1422	7	56	16	19	13	43	4	14
11. Středa	Bohdan		Mandát Rudolfa II. 1584	7	56	16	20	14	35	5	15
12. Čtvrtek	Pravoslav		Jan Pestalozzi * 1746	7	55	16	21	15	36	6	19
13. Pátek	Bohumír	🌕	Jan Augusta † 1572	7	55	16	23	16	46	7	12
14. Sobota	Radovan		Vj. Žižkův do Prahy 1422	7	54	16	24	18	02	7	58
15. Neděle	Blahomil		Vrat. z Pernštejna † 1496	7	53	16	26	19	21	8	38
16. Pondělí	Ctirad		Jiří Spalatin † 1545	7	53	16	27	20	40	9	12
17. Úterý	Draboslav		Benj. Franklin * 1706	7	52	16	29	21	58	9	43
18. Středa	Vladislav		Dekret Kutnohor. 1409	7	51	16	30	23	13	10	13
19. Čtvrtek	Doubravka		Kn. Doubravka † 976	7	50	16	32	—		10	43
20. Pátek	Fab., Šebek	☾	Mandát Ferd. I. 1548	7	49	16	33	0	26	11	14
21. Sobota	Anežka		Fliedner Th. * 1800	7	48	16	35	1	36	11	47
22. Neděle	Slavomír		Zrušení inkvisice 1813	7	47	16	36	2	43	12	23
23. Pondělí	Drslav		Mat. z Kunvaldu † 1500	7	46	16	38	3	46	13	05
24. Úterý	Bohuslav		Jan Kollár † 1852	7	45	16	40	4	43	13	52
25. Středa	Milík		Jiří Strýc † 1599	7	44	16	41	5	33	14	44
26. Čtvrtek	Vojslav		Jindř. Seuze † 1366	7	43	16	43	6	16	15	40
27. Pátek	Sáva srb.		Jan Zlatoústý † 407	7	42	16	45	6	55	16	39
28. Sobota	Slavibor	●	Jindř. VIII. angl. † 1547	7	40	16	46	7	27	17	39
29. Neděle	Zdislav		Disput. v Curychu 1523	7	39	16	48	7	56	18	40
30. Pondělí	Hyacinta		Petr Chelčický † 1460	7	38	16	50	8	22	19	41
31. Úterý	Spytihněv		Zruš. otr. v Americe 1864	7	36	16	51	8	46	20	11

V lednu přibývá dne o 69 minut.

Čtvrti Měsíce: ☽ První čtvrt dne 6. ledna v 11 h 24 m. 🌕 Úplněk dne 13. ledna v 15 h 36 m. ☾ Poslední čtvrt dne 20. ledna v 7 h 00 m. ● Nov dne 28. ledna v 0 h 48 m.

Úkazy na obloze: Dne 5. Slunce v přízemí. — 18. Saturn v konjunkci s Měs. — 19. Jupiter v konj. s Měs. — 20. Slunce vstupuje do znam. Vodnáře. — 21. Mars v konj. s Měs. — 30. Merkur v největší vzdál. východní.

LEDEN

1. 1917. Českoslov. vojska v cizině po ohlášení 14 bodů Wilsonových s novou nadějí vstupují do nového roku.

2. 1915. Rakouská nejtěžší artilerie bombarduje Tarnov, kde v kasárnách stojí Česká Družina.

3. 1917. V Bělgorodu na Rusi založen specielní český důstojnický tábor budoucích emisarů pro nábor čsl. armády ze zajatců.

4. 1920. Čechoslov. opouštějí Krasnojarsk, kam ihned vstupují bolševici.

5. 1918. Za nástup u Zborova obdrželo vyznamenání 371 mužů 2. pluku, za boje na ústupu od Tarnopole 216 mužů.

6. 1919. Technický oddíl čsl. vojsk na Rusi pověřen úpravou trati sibiřské: 26 topíren a tři vlakové dílny opatřeny českými odborníky.

7. 1920. Započato s upisováním akcií »Banky čsl. legií«.

8. 1918. Boj francouzských starodružiníků u Flirey ve Francii.

9. 1920. Semenovská vojska ustupují v rayoně Hudžuky před 4. plukem.

10. 1919. Provedena úprava v čsl. soudnictví na Rusi zavedením soudů divisních, plukovních a p.

11. 1918. Plukovník Armand Charles Phillippe pověřen velením 21. pluku a přibyl do Cognacu.

12. 1918. V armádě na Rusi zavedeny české hodnostní odznaky.

13. 1916. Česká Družina přejmenována na I. československý střel. pluk.

14. 1919. Technické oddělení čsl. vojsk na Rusi spravuje na Uràle 14 dolů, 71 prům. závod a 10 železn. dílen.

15. 1919. Prvý čsl. transport na parníku »Roma« vyjíždí z Vladivostoku do vlasti.

16. 1919. Telegrafní spojení s Irkutskem přerušeno následkem vystoupení atamana Semenova.

17. 1916. Ruský generál Žilinský dekoruje 18 francouzských starodružiníků řádem sv. Jiří.

18. 1915. Nových 250 rakouských zajatců vstupuje do rot České Družiny.

19. 1918. Ve Francii z české setniny vytvořen 21. pluk francouzských legií československých.

20. 1914. Části České Družiny na řece Bialé a Dunajci konají nebezpečné služby vyzvědačské.

21. 1917. Proslýchá se, že Priklonský v zahr. ministerstvu v Petrohradě ze strachu před revolucí proponuje mír s Rakouskem.

22. 1919. Při štábu čsl. vojska v Čeljabinsku zřizuje se oddělení dopravní ku zdokonalení dopravy na sibiřské magistrále.

23. 1920. Části 4. pluku po etapách odjíždějí do Vladivostoku.

24. 1915. Příchod českých dobrovolníků z Anglie k francouzským starodružiníkům v zákopech u Remeše.

25. 1920. V Irkutsku vláda odevzdána vládě centra.

26. 1918. I. Československý střel. pluk vstupuje do Žitomíru.

27. 1918. II. Čsl. pluk odjíždí do Berdičeva.

28. 1919. Vyjíždějí první části 1. čsl. pluku z Petropavlovska do Irkutska.

29. 1919. Prací čsl. odborníků a instruktorů umožněno zvýšiti výkonnost urálských podniků na 38—42% průměrně a na 200—237% maximál.

30. 1918. Členové Svazu v Kijevě skládají slib věrnosti odboje.

31. 1914. 250 Čechů-zajatců vstoupivších o vánocích 1914 do České Družiny, skládá přísahu.

Poznámky:

ÚNOR

5.—9. týden

	alendář český	Pamětní dnové evang. církve bratrské	Slunce		Měsíce	
			vých. h. m.	záp. h. m.	vých. h. m.	záp. h. m.
da	Pelhřim	Zač. protiref. v Č. 1621	7 35	16 53	9 09	21 43
rtek	Miloslava	Sjezd evang. stavů 1524	7 33	16 55	9 33	22 45
ěk	Blažej	Ausgar b. † 865	7 32	16 56	9 59	23 48
ota	Jarmila	Jan Černý, b. Br. † 1565	7 30	16 58	10 27	—
ěle	Dobromila ☽	Jan Eneáš † 1594	7 29	17 00	10 59	0 51
ndělí	Danuška	Táb. sjezd v Písku 1426	7 27	17 02	11 36	1 55
erý	Přibyslav	Petr z Mladenovic † 1451	7 26	17 03	12 21	2 58
Středa	Milada	Zachar. Ariston † 1606	7 24	17 05	13 16	4 00
rtek	Zora	Mat. V. Kramerius * 1759	7 23	17 07	14 19	4 56
átek	Mojmír	Edikt Diokleciánův 303	7 21	17 08	15 32	5 45
Sobota	Předislava	Jan Roh † 1547	7 19	17 10	16 50	6 28
eděle	Svatoslav ⊛	Im. Kant † 1804	7 17	17 12	18 11	7 07
ndělí	Štěpán Nem.	Kr. B. Švarc † 1798	7 16	17 14	19 32	7 41
14. Úterý	Břetislav	Cyril † 869	7 14	17 15	20 51	8 13
15. Středa	Jiřinka	Jan z Žerotína † 1593	7 12	17 17	22 08	8 44
16. Čtvrtek	Zbyšek	Filip Melanchton * 1497	7 10	17 19	23 22	9 15
17. Pátek	Svatopluk	M. M. Bacháček † 1612	7 08	17 21	—	9 49
18. Sobota	Zdar ☾	Dr. M. Luther † 1546	7 07	17 22	0 32	10 24
19. Neděle	Zbyhněv	Mik. Koperník * 1473	7 05	17 24	1 37	11 05
20. Pondělí	Žitomír	Jan Blahoslav * 1523	7 03	17 26	2 37	11 51
21. Úterý	Lenka	Založení Tábora 1420	7 01	17 27	3 30	12 41
22. Středa	Přemysl č.	Jan Rokycana † 1471	6 59	17 29	4 15	13 35
23. Čtvrtek	Slavenna	Sv. Čech † 1908	6 57	17 31	4 55	14 33
24. Pátek	Božetěch	Codicilus * 1533	6 55	17 33	5 29	15 32
25. Sobota	Lešek	Albr. z Valdštýna † 1634	6 53	17 34	5 59	16 32
26. Neděle	Lumír ●	Jan Guttenberg † 1468	6 51	17 36	6 26	17 32
27. Pondělí	Horymír	Mart. Bucer † 1551	6 49	17 38	6 51	18 34
28. Úterý	Pravoslav	Hamilton Patrik † 1528	6 47	17 39	7 15	19 35

V únoru přibývá dne o 98 minut.

Čtvrti Měsíce: ☽ První čtvrt dne 5. února v 5 h 52 m. ⊛ Úplněk dne 12. února ve 2 h 17 m. ☾ Posl. čtvrt dne 18. února v 19 h 18 m. ● Nov dne 26. února v 19 h 48 m.

Úkazy na obloze: Dne 9. Venuše ve svrchní konj. se Sluncem. — 14. Merkur ve spod. konj. se Sluncem. — 15. Saturn a Jupiter v konj. s Měsícem. — 18. Mars v konj. s Měsícem. — 19. vstupuje Slunce do znam. Ryb. — 27. Venuše v konj. s Měsícem.

ÚNOR

1. 1919. Z 9., 10., 11. a 12. pluku založena III. čsl. divise v Sibiři.

2. 1920. 1. pluk Jana Husi vstupuje do Prahy, radostně a slavně vítán obyvatelstvem.

3. 1916. Starodružiník praporčík Syrový veřejně pochválen za chrabrost v denním armádním příkaze.

4. 1920. Čechoslováci (III. div.) po třetí zahajují mírové jednání s předvojem bolševické armády mezi Tulunem a Zimou.

5. 1916. Francouzští starodružiníci obsazují úsek na Sommě u Moreuil.

6. 1918. Občanská válka na Ukrajině dosahuje kritického bodu — Muravjev s bolševickými vojsky blíží se ke Kijevu.

7. 1918. Prof. T. G. Masaryk prohlásil československou armádu na východě za autonomní část čs. armády ve Francii.

8. 1918. Bolševici za vedení Muravjeva obsadili Kijev.

9. 1919. Příkaz velitele sibiřské armády, aby 1. čs. pluk ochraňoval sibiřskou magistrálu z Krasnojarska po Kansk.

10. 1919. I. prapor 1. čsl. pluku Jana Husi přichází do Irkutska.

11. 1917. Hromadná agitace v zajateckých táborech na Rusi pro vstup do československé armády.

1917. Milan Štefánik jako hlavní oponent politiky Priklonský-Dürich.

12. 1920. Tento den přijela první lokomotiva, poslaná Američany Čechům, z Charbina do Mysové.

13. 1920. Transport »Nižnij Novgorod« odváží první části 2. pluku z Vladivostoku.

14. 1915. Francouzští starodružiníci opevňují zákopy u Remeše.

15. 1918. V Berdičevě, kde vedle posádky československé je i bolševická, vyhlášen výjimečný stav.

16. 1918. Velitel sovětských vojsk Muravjev dovoluje Čechoslovákům volný projezd do Sibiře.

17. 1918. Národní mobilisace ve Francii, kterou franc. min. války vzalo na vědomí přípisem č. 3176 ze dne 30. ledna 1918.

18. 1917. České novinářské boje orientace Masarykovy a orientace Dürichovy v Rusku — docházejí vrcholu.

19. 1919. V Sibiři, Japonsku a Číně nařízen soupis všech příslušníků čsl. republiky, německé a maďarské národnosti.

20. 1918. Počátek velkého ústupu českých vojsk z Ukrajiny.

21. 1918. 4. pluk čsl. na odchodu k Žitomíru.

22. 1918. V československých vojskách zaveden nový styl v datování.

23. 1918. Přesila Němců nastupuje na Berdičev. II. pluk odchází do Kijeva.

24. 1918. II. pluk na pochodu do vsi Jarofovičů.

25. 1917. Ruský zahraniční ministr Pokrovský prohlásil, že až do příštího sjezdu Svazu vláda podrží Dürichův projekt Národní Rady.

26. 1916. I. prapor České Družiny odchází z III. ruské činné armády po 1 a půl roce služeb.

27. 1918. 2. pluk po úmorných pochodech blíží se ke Kijevu.

28. 1918. 2. čsl. pluk obsazuje řetězový most přes Dněpr.

Poznámky:

BŘEZEN

9.—13. týd.

	Kalendář český	Pamětní dnové evang. církve bratrské	Slunce vých. h. m.	Slunce záp. h. m.	Měsíce vých. h. m.	Měsíce záp. h. m.
a	Bělík	Zal. Jedn. Bratrské 1457	6 45	17 41	7 39	20 37
ek	Anežka Př.	Jiří Poděbr. králem 1458	6 43	17 43	8 04	21 39
	Kunhuta	Václ. Klejch † 1737	6 41	17 44	8 31	22 42
ta	Vladivoj	Jiří Wishart † 1546	6 39	17 46	9 01	23 44
néle	Krásnoslav	J. B. Elsner * 1717	6 37	17 48	9 35	—
ndělí	Miroslav ☽	Zachar. Ursinus † 1583	6 35	17 49	10 16	0 47
rý	*T. Masaryk	Zal. brit. spol. bibl. 1804	6 33	17 51	11 05	1 47
středa	Blažena	Mart. Abdon † 1561	6 31	17 52	12 01	2 43
Čtvrtek	Františka	Jan Želivský † 1422	6 28	17 54	13 07	3 34
Pátek	Božislav	Hav. Žalanský † 1621	6 26	17 56	14 20	4 18
Sobota	Andělka	Mat. Flacius Illyr. † 1575	6 24	17 57	15 38	4 57
. **Neděle**	Řehoř	P. Gerhardt * 1607	6 22	17 59	16 59	5 34
13. Pondělí	Vlasta ○	Mik. z Pelhř. † 1459	6 20	18 00	18 20	6 07
Úterý	Vlastibor	Hus kazat. v Betl. 1402	6 18	18 02	19 40	6 39
Středa	Radislav	Jan Krása † 1420	6 16	18 04	20 58	7 11
Čtvrtek	Klimeš	Mat. Cyrus † 1618	6 13	18 05	22 13	7 45
Pátek	Vlastimil	Tom. Chalmers * 1780	6 11	18 07	23 23	8 21
Sobota	Bohumil	A. Krajíř z Kr. † 1555	6 09	18 09	—	9 01
19. **Neděle**	Josef	D. Livingstone * 1813	6 07	18 10	0 27	9 46
20. Pondělí	Olbram ☾	Izák Newton * 1727	6 05	18 12	1 23	10 36
21. Úterý	Blahoslav	Fr. hr. Lützov * 1849	6 03	18 13	2 12	11 30
22. Středa	Bořivoj	Jiří Poděbradský † 1471	6 00	18 15	2 54	12 27
23. Čtvrtek	Jiří Poděbr.	M. Dvorský z Háj. † 1583	5 58	18 17	3 31	13 25
24. Pátek	Zbislav	Selské povst. v Č. 1775	5 56	18 18	4 02	14 25
25. **Sobota**	Volimír	Václav Holar † 1677	5 54	18 20	4 30	15 26
26. **Neděle**	Hašek	Mich. M. Hodža † 1870	5 52	18 21	4 55	16 27
27. Pondělí	Zbyhněv	Jan Diaz † 1546	5 50	18 23	5 19	17 27
28. Úterý	Tvořiboj ●	J. A. Komenský * 1592	5 47	18 24	5 43	18 29
29. Středa	Mstislav	Sam. Rutherford † 1661	5 45	18 26	6 08	19 32
30. Čtvrtek	Lutobor	Andrej Sládkovič * 1820	5 43	18 28	6 35	20 35
31. Pátek	Myslena	Hus v Gottliebenu 1415	5 41	18 29	7 04	21 38

V březnu přibývá dne o 116 minut.

Čtvrti Měsíce: ☽ První čtvrt dne 6. března ve 20 h 21 m. — ○ Úplněk dne 13. března ve 12 h 14 m. ☾ Poslední čtvrt 20. března v 9 h 43 m. ● Nov dne 28. března ve 14 h 3 m.

Úkazy na obloze: Dne 12. Merkur v největší západní vzdálenosti. — 14. Saturn v konj. s Měsícem. — 15. Jupiter v konj. s Měsícem. — 19. Mars v konj. s Měsícem. — 21. Slunce vstupuje do znam. Berana. — Začátek jara. — 25. Saturn v oposici se Sluncem. — 28. zatmění Slunce u nás neviditelné. — 29. Venuše v konj. s Měsícem.

BŘEZEN

1.	1920. Čechoslováci opouštějí po dlouhé době Irkutsk definitivně.	17.	1917. Část druhého čsl. pluku vyslána do města a stanice Saren k udržení pořádku.
2.	1918. II. pluk srazil se s nastupujícími Němci na velkém mostě přes Dněpr u Kijeva. Němci zadrženi.	18.	1918. Prof. Maxa odjíždí do Moskvy, aby vyjednával jménem Čechoslováků s Leninem.
3.	1918. 7. pluk Tatránský odjíždí z Ukrajiny po Libavo-Romenské dráze k Bachmači.	19.	1917. Velkokníže Michal Alexandrovič udržuje manifestem poslední carskou autoritu.
4.	1919. Založen úřad zdravotního náčelníka československého vojska na Rusi (Dr. Haering).	20.	1917. Francouzští starodružiníci pronásledují ustupující Němce na úseku Boy-Somme.
5.	1918. Stanice Bachmač obsazena 6. plukem Hanáckým.	21.	1917. Ministr vojenství Gučkov rozkazem č. 1. uvolňuje disciplinu ruského vojáka.
6.	1915. Ze starodružiníků sformován »Sokolský oddíl« pod velením kap. Uspenského.	22.	1915. Pád Přemyšlu.
		23.	1917. Přísaha nové vládě v Rusku.
7.	1919. Oslava narozenin presidentových po celé Sibiři.	24.	1915. První a druhá rota České Družiny stojí v Šaryšské stolici (nynější naše republika).
8.	1918. Odeslán dopis prof. Masaryka, jímž rozhodnuto, že armáda půjde z Ruska do Francie.	25.	1915. Čtvrtá rota Čes. Druž. koná výzvědné práce v nebezpečném úseku u Gorlice.
9.	1918. Velký ústup rovinami Ukrajiny.	26.	1915. Třetí rota České Družiny vede výzvědnou akci v okolí Dunajce.
10.	1918. Bitva u Bachmače.		
11.	1914. Konec sjezdu českého »Svazu« v Moskvě.	27.	1917. U Břežan v noční akci zvědů za velení prap. R. Medka zajato 21 říšských Němců 64. pluku.
12.	1917. První ruská revoluce v Petrohradě a Moskvě.	28.	1918. Vydán rozkaz k sestavení plukovních soudů na Rusi.
13.	1918. Konečné vítězství u Bachmače.	29.	1915. Důležitá výzvědná akce II. roty České Družiny v Karpatských lesích.
14.	1917. Starobylý trůn Romanovců v Petrohradě prožívá poslední chvíle.	30.	1915. Rak.-uh. polní rozkazy vypisují cenu 5000 korun za Čecha.
15.	1917. Zřízen III. pluk Jana Žižky v Rusku.	31.	1915. 49. ruská pěší divise připravuje se v noci k napadení 28. pražského pluku, — podle českého plánu, napřed smluveného.
16.	1918. Prof. Maxa svolil, aby v Kursku byla odevzdána část výzbroje bolševikům.		

Poznámky:

30 dní

DUBEN

13.—17. týd.

Dni	Kalendář český	Pamětní dnové evang. církve bratrské	Slunce vých. h. m.	Slunce záp. h. m.	Měsíce vých. h. m.	Měsíce záp. h. m.
1. Sobota	Častolov	Petr Valdus † 1197	5 39	18 31	7 37	22 41
2. **Neděle**	Veleslav	Jan Jílek * 1709	5 36	18 32	8 15	23 40
3. Pondělí	Miluška	Ger. Tersteegen † 1769	5 34	18 34	9 00	—
4. Úterý	Isidor	Ambrosius † 397	5 32	18 35	9 53	0 36
5. Středa	Miroslava ☽	Kr. Scriver † 1693	5 30	18 37	10 53	1 27
6. Čtvrtek	Bohuchval	Method arc. † 885	5 28	18 38	12 01	2 13
7. Pátek	Křišťan	Zal. univ. praž. 1348	5 26	18 40	13 14	2 53
8. Sobota	J. Strossmayer	Vil. z Pernšt. † 1521	5 24	18 42	14 31	3 30
9. **Neděle**	Dušan	Syn. sandoměřská 1570	5 21	18 43	15 50	4 03
10. Pondělí	Radomil	W. Booth * 1829	5 19	18 45	17 09	4 34
11. Úterý	Lev ○	List Palackého do Frankfurtu 1848	5 17	18 46	18 28	5 06
12. Středa	Julius	Ambros Blaurer * 1492	5 15	18 48	19 46	5 39
13. Čtvrtek	Aleš	Edikt nant. 1593	5 13	18 49	21 00	6 13
14. Pátek	Pravomil	J. Jaffet † 1614	5 11	18 51	22 09	6 53
15. Sobota	Mstislav	Abr. Lincoln † 1865	5 09	18 52	23 11	7 37
16. **Neděle**	Přech	Mach Sionský † 1551	5 07	18 54	—	8 26
17. **Pondělí**	Slaviš	Benj. Franklin † 1790	5 05	18 56	0 05	9 22
18. Úterý	Volnomil	Luther ve Wormsu 1521	5 03	18 57	0 51	10 17
19. Středa	Cesta ☾	Protest. ve Špýru 1529	5 01	18 59	1 30	11 16
20. Čtvrtek	Živsa	Vítěz u Hořic 1423	4 59	19 00	2 03	12 16
21. Pátek	Střezimír	Ans. z Canterb. † 1109	4 57	19 02	2 32	13 16
22. Sobota	Spas	Ukonč. kostn. sn. 1418	4 55	19 03	2 58	14 17
23. **Neděle**	Vojtěch	Jiří z Poděbrad * 1420	4 53	19 05	3 23	15 17
24. Pondělí	Jiří	Bitva u Mühlberka 1547	4 51	19 07	3 47	16 19
25. Úterý	Marek	Ol. Cromwell * 1599	4 49	19 08	4 11	17 22
26. Středa	Věroslav	David Hume * 1711	4 47	19 10	4 37	18 25
27. Čtvrtek	Jaroslav ●	Jiří z Pod. spr. čes. 1452	4 45	19 11	5 06	19 29
28. Pátek	Vlastislav	Br. J. Táborský † 1495	4 43	19 13	5 38	20 33
29. Sobota	Kochan	Un. praž. vyd. Jes. 1622	4 41	19 14	6 14	21 35
30. **Neděle**	Blahoslav	Jedn. o sjednocení Praž. a Táboritů 1431	4 40	19 16	6 58	22 23

V dubnu přibývá dne o 107 minut.

Čtvrti Měsíce: ☽ První čtvrt dne 5. dubna v 6 h 45 m. ○ Úplněk dne 11. dubna v 21 h 43 m. ☾ Poslední čtvrt dne 19. dubna v 1 h 54 m. ● Nov dne 27. dubna v 6 h 3 m.

Úkazy na obloze: Dne 4. Jupiter v oposici se Sluncem. — 10. Saturn v konj. s Měsícem. — 11. Jupiter v konj. s Měsícem. — 20. Slunce vstupuje do znamení Býka. — 24. Merkur ve svrchní konj. se Sluncem.

DUBEN

1. 1915. Zajaty 3 prapory 28. pražského pluku — práce 2. roty České Družiny.
2. 1918. Penza stává se centrem českých komunistů, kteří se Strombachem v čele ztěžují dopravu československého vojska.
3. 1917. Rozřešen spor mezi Štefánikem a Dürichem na Rusi ustoupením posledního.
4. 1915. Výzvědné práce velikonoční I. roty České Družiny v okolí Tuchova na řece Bialé.
5. 1920. V Sibiři zmocnili se Japonci Vladivostoku a Nikolsk-Ussurijska, při čemž utrpěli ztráty.
6. 1918. Mezi veliteli roste na základě faktů nedůvěra k sovětským činitelům.
7. 1918. Němci převážejí děla s ruské fronty do Francie.
8. 1918. Sešel se v Římě kongres potlačených národů rak.-uherských.
9. 1917. Slavnost italských legionářů »Hold českých dobrovolníků«.
10. 1919. Povstání band na sibiřské magistrále.
11. 1920. Bojový incident mezi Japonci a želez. zřízenci. Vlak »Orlík« je příčinou dočasného konfliktu česko-japonského.
12. 1920. Japonci vystupují proti ruským stávkujícím železničářům za neutrality Čechoslováků.
13. 1918. Ve vlasti Alois Jirásek čte slavný slib národní.
14. 1920. Příjezdem několika amerických lodí do Vladivostoku evakuace po značné přestávce oživuje.
15. 1916. Ruská vláda dovoluje, aby zajatci Češi vstupovali dobrovolně do srb. armády, tvořící se v Oděse.
16. 1919. V Čechách schválen zákon o zabrání velkých pozemků.
17. 1917. Boj francouzských Starodružiníků u Auberive.
18. 1918. Kulometná rota franc. starodružiníků zasahuje rozhodně do boje u Moreuil.
19. 1914. Druhá rota České Družiny v Karpatech získává svou plodnou prací značné popularity.
20. 1920. Příjezd lodi »America« (22 transp.) do Vladivostoku.
21. 1918. Historická smlouva mezi čsl. Národní Radou a vládou italskou, podepsaná v Palazzo Braschi.
22. 1918. Poslanec A. Kalina připravuje v Branném Výboru protest Českého Svazu proti změně zákona ze dne 6. června 1886.
23. 1920. 4. čsl. pluk odjíždí z Vladivostoku do vlasti.
24. 1921. Pohřeb popravených ital. legionářů v Praze.
25. 1916. Sjezd Svazu Českých spolků na Rusi v Kijevě.
26. 1918. Boj francouzských Starodružiníků u Bois Hangard-Sommě.
27. 1920. Gen. Syrový se štábem opouští Vladivostok na palubě »Presidenta Granta«.
28. 1918. Zemřel sekretář odbočky Národní Rady na Rusi J. Klecanda.
29. 1917. Velitel srbské divise v Dobrudži Živkovič děkuje zvláštním rozkazem Čechům za chrabrou pomoc.
30. 1919. V tomto měsíci bolševici poškodili šestnáctkráte sibiřskou magistrálu, způsobivše 10 želez. katastrof.

Poznámky:

Dni	Kalendář český	Památné zprávy [illegible]	Slunce východ h. m.	Slunce západ h. m.	Měsíc východ h. m.	Měsíc západ h. m.
1. **Pondělí**	Filip. Jakub	D. Livingstone † 1873	4 38	19 17	7 49	23 25
2. Úterý	Zikmund	Athanasius † 373	4 36	19 19	8 46	—
3. Středa	Milivoj	Matyáš kr. čes. 1469	4 34	19 21	9 51	0 12
4. Čtvrtek	Květoslav ☽	Alex. Rud. Vinet † 1847	4 32	19 22	11 01	0 53
5. Pátek	Liboslav	Napoleon † 1821	4 31	19 24	12 15	1 30
6. Sobota	Božetěcha	Poč. rev. franc. 1789	4 29	19 25	13 30	2 03
7. **Neděle**	Stanislav	Jiří z Pod. korun. 1458	4 27	19 27	14 46	2 34
8. Pondělí	Ctibor	Jiří Radv. † 1665	4 26	19 28	16 03	3 04
9. Úterý	Dobroslava	Mik. hr. z Zinzend. † 1760	4 24	19 30	17 20	3 35
10. Středa	Pohraslav	Obn. zříz. zem. v Č. 1627	4 23	19 31	18 36	4 08
11. Čtvrtek	Svatava ○	Seps. čes. konf. 1575	4 21	19 32	19 48	4 44
12. Pátek	Všebor	Bedř. Smetana † 1884	4 20	19 34	20 54	5 26
13. Sobota	Ctimibor	Pavel J. Šafařík * 1795	4 18	19 35	21 53	6 13
14. **Neděle**	Pravomila	Lael. Socinus † 1562	4 17	19 37	22 44	7 05
15. Pondělí	Žofie	[illegible]	4 15	19 38	23 26	8 02
16. Úterý	Stojan	[illegible]	4 14	19 40	—	9 02
17. Středa	Vratislava	Pod Jagail. nast. v Č. 1468	4 12	19 41	0 03	10 03
18. Čtvrtek	Radoslava ☾	Č. konfesse pod. cís. 1575	4 11	19 42	0 34	11 04
19. Pátek	Milan	Konf. br. pod. králi 1535	4 10	19 44	1 02	12 05
20. Sobota	Hvězdoslav	Jan Eliot † 1690	4 08	19 45	1 27	13 05
21. **Neděle**	Hostimil	Aug. Cazalla up. 1559	4 07	19 46	1 51	14 07
22. Pondělí	Emil	Karel II., král angl. * 1630	4 06	19 48	2 15	15 09
23. Úterý	Vladimír	Praž. defenestr. 1618	4 05	19 49	2 40	16 12
24. Středa	Johanka	Zal. kap. betlem. 1391	4 04	19 50	3 07	17 16
25. **Čtvrtek**	Živan	Daniel Jablonský † 1741	4 03	19 51	3 37	18 21
26. Pátek	†Fr. Palacký ●	Fr. Palacký † 1876	4 02	19 53	4 12	19 24
27. Sobota	Svatobor	Jan Kalvín † 1564	4 01	19 54	4 53	20 26
28. **Neděle**	Braslav	[illegible]	4 00	19 55	5 42	21 22
29. Pondělí	Vraclav	Jan Třanovský † 1637	3 59	19 56	6 40	22 12
30. Úterý	Zdislava	M. Jeroným upál. 1416	3 58	19 57	7 43	22 55
31. Středa	Petruška	Joach. Neander † 1680	3 57	19 58	8 52	23 34

V květnu přibývá dne o 85 minut.

Čtvrti Měsíce: ☽ První čtvrť dne 4. května ve 13 h 55 m. ○ Úplněk dne 11. května v 7 h 6 m. ☾ Posled. čtvrť dne 18. května v 19 h 17 m. ● Nov dne 26. května v 19 h 4 m.

Úkazy na obloze: Dne 8. Saturn v konj. s Měsícem. — 8. Jupiter v konj. s Měsícem. — 21. Slunce vst… do znam. Blíženců. 23. Merkur v nejv. vzdál. východní.

KVĚTEN

1. 1915. Gen. Mackensen prorazil ruskou frontu. Češi ustupují jako arièrgarda Haličí. 2. rota v nebezpečí zajetí.

2. 1918. Aby urychlila dopravu vojska do Francie, zabavila americká vláda hollandské lodi v nosnosti 600 tisíc tun.

3. 1915. Nebezpečné výzvědné akce Starodružiníků po čas ústupu k Sanu.

4. 1918. Skupina mobil. českých kolonistů pařížských shromáždila se v určených kasárnách.

5. 1917. Telegram z hlavního ruského stanu: formovati českoslov. armádní sbor povoleno.

6. 1917. III. sjezd »Svazu« v Kijevě.

7. 1917. Sjezd svazu v Kijevě uznal nejvyšším orgánem naší zahraniční akce Čsl. Národní Radu v Paříži.

8. 1919. Napadení bolševických »partizánů« na čsl. posádku stanice Tajšet.

9. 1915. V 10 hod. ráno nastupují francouzští starodruž. k útoku u Arrasu. Smrt nadpor. Dostála a 40 mužů.

10. 1917. K dobrovolcům v Italii posílá dr. Beneš pana Božinova se zvláštním posláním.

11. 1918. Vyskytuje se nový návrh sovětů o evakuaci Čechoslováků přes Archangelsk.

12. 1918. V 11. čísle »Čsl. Samostatnosti« uveřejněna dodatkem k dekretu ze 16. prosince 1917 »všeobecná nařízení« o českosl. armádě.

13. 1916. Přikročeno k rozšíření českých částí na Rusi v brigádu.

14. 1917. Zakončen významný III. sjezd svazu v Kijevě.

15. 1918. Velký nálet a bombardování Paříže, sídla Národní Rady, německými letadly.

16. 1917. Prof. Masaryk přijíždí do Petrohradu.

17. 1918. Anglie zaujímá rozhodné stanovisko pro zboření Rakouska. »Times« píší pro novou střední Evropu. Ministr Balfour a Lord Cecil stavějí se na naši stranu.

18. 1918. Sověty věrolomně zatčeno v Čeljabinsku 10 čsl. vojínů.

19. 1918. Armádním ruským rozkazem formován 2. čsl. pluk na Rusi.

20. 1918. Na schůzích čsl. vojsk zamítnut návrh na roztříštění transportů cestou přes Archangelsk.

21. 1918. V noci zatčen v Moskvě delegát čsl. vojsk Maxa — na rozkaz Trockého.

22. 1918. Čeští aviatici v Krasnojarsku věrolomně odzbrojeni bolševiky.

23. 1918. Zachyceny 2 tajné sovětské telegramy o tom, že Čechoslováci mají býti odzbrojeni.

24. 1918. U výročí vyhlášení války — v Římě koná se velkolepá čsl. slavnost převzetí praporu a uznání čsl. armády.

25. 1918. Československé vojsko na Rusi nepřijalo podmínek odzbrojení navržených sověty.

26. 1915. Velká defensivní bitva ve střední Haliči, jíž Česká Družina činně se zúčastní, na Saně u Šiňavy.

27. 1918. Bolševici přepadli štáb 1. pluku Jana Husi v Zlatoústě.

28. 1918. Přípravné boje Čechů u Penzy.

29. 1918. Hrdinné vzetí města Penzy útokem — krátce před polednem.

30. 1916. Gen. Syrový děkuje částem III. div. za vítězné ukončení bojů s partizány.

31. 1918. Češi na Alexandrovském mostu přes Volhu u Batrak.

Poznámky:

Dni	Kalendář český	Pamětní dnové evang. církve bratrské	Slunce vých. h. m.	Slunce záp. h. m.	Měsíce vých. h. m.	Měsíce záp. h. m.
1. Čtvrtek	Všemil	J. B. Oberlin † 1826	3 56	20 00	10 04	—
2. Pátek	Milouš ☽	Zem. desky shořely 1541	3 55	20 01	11 18	0 07
3. Sobota	Oliva	Zah. sn. čáslav. 1421	3 55	20 02	12 33	0 37
4. **Neděle**	Dalibor	**Hod Boží Svatodušní**	3 54	20 02	13 48	1 07
5. **Pondělí**	Dobroslav	**Pondělí Svatodušní**	3 53	20 03	15 03	1 37
6. Úterý	Norbert	Bonap. př. Maltou 1798	3 53	20 04	16 17	2 08
7. Středa	Slavoj	Hus o odpustcích 1412	3 52	20 05	17 39	2 42
8. Čtvrtek	Pěvuška	Aug. H. Franke † 1727	3 52	20 06	18 37	3 19
9. Pátek	Stanislava Ⓟ	Leo Jud † 1542	3 52	20 07	19 40	4 03
10. Sobota	Perluška	B. A. Tholuck	3 51	20 07	20 35	4 53
11. **Neděle**	Setěch	**Sv. Trojice**	3 51	20 08	21 22	5 48
12. Pondělí	Tonička	Povstání v Praze 1848	3 51	20 09	22 02	6 47
13. Úterý	Antonín Pad.	Iz. Lefèbre † 1702	3 50	20 09	23 35	7 47
14. Středa	Vasil	Fr. Palacký * 1798	3 50	20 10	23 04	8 49
15. **Čtvrtek**	Vít	V Kostnici zavrž. přijímání podoboji 1415	3 50	20 10	23 31	9 50
16. Pátek	Zbyněk	Husité zvít. u Ústí 1426	3 50	20 11	23 55	10 52
17. Sobota	Ofka ☾	Konfese helvet. 1556	3 50	20 11	—	11 53
18. **Neděle**	Milan	Bitva u Kolína 1757	3 50	20 12	0 19	12 55
19. Pondělí	Těšivoj	Bl. Pascal * 1623	3 50	20 12	0 43	13 52
20. Úterý	Květuše	Generál Barras * 1755	3 50	20 12	1 08	15 05
21. Středa	Věkoslav	Mučed. staroměst. 1621	3 50	20 13	1 37	16 05
22. Čtvrtek	Pauly	Zboř. kaple betl. 1786	3 50	20 13	2 10	17 09
23. Pátek	Zdenka	Hubert z Ristenp. † 1613	3 50	20 13	2 47	18 13
24. Sobota	Jan Křt.	Jan Mathesius * 1504	3 51	20 13	3 33	19 12
25. **Neděle**	Ivan ●	Konf. augsbur. pod. 1530	3 51	20 13	4 28	20 06
26. Pondělí	Hynek, Zdík	P. J. Šafařík † 1861	3 51	20 13	5 29	20 53
27. Úterý	Ladislav	Disput. Luth. v Líp. 1519	3 52	20 13	6 38	21 34
28. Středa	Lubomír	J. J. Rouseau * 1712	3 52	20 13	7 52	22 11
29. **Čtvrtek**	Petr, Pavel	**Petra a Pavla apošt.**	3 53	20 13	9 07	22 43
30. Pátek	Arnošt z Pard.	Arn. z Pardubic † 1364	3 53	20 13	10 23	23 13

V červnu přibývá dne do 21. o 19 minut; pak do konce ubývá dne o 4 minuty.

Čtvrti Měsíce: ☽ První čtvrt dne 2. června v 19 h 10 m. Ⓟ Úplněk dne 9. června v 16 h 18 m. ☾ Poslední čtvrt dne 17. června ve 13 h 3 m. ● Nov dne 25. června v 5 h 19 m.

Úkazy na obloze: Dne 4. Saturn a Jupiter v konj. s Měsícem. — 10. Mars v oposici se Sluncem. — 18. Merkur ve spod. konj. se Sluncem. — 22. Slunce vstupuje do znam. Raka. Začátek léta.

ČERVEN

1\. 1918. Bolševici československými oddíly poraženi v bitvě u Miass.

2\. 1918. Továrna na náboje Ivaščenkovo v Samarské gubernii se 30.000 dělníků přešla do rukou 4. pluku.

3\. 1917. Gen. Brusilov přiděluje čsl. brigádu úderné skupině VII. armády — zatím dočasně.

4\. 1918. Vítězství 4. čsl. pluku nad sovětskými vojsky u Lipjak.

5\. 1918. Boj u Bezenčuku proti přesile sovětské; české vítězství pod vedením starodruž. Voženílka.

6\. 1920. 7. čsl. pluk vjíždí za návratu do Evropy do kanadského přístavu Vancouveru.

7\. 1918. Vítězné vzetí města Samary za velení starodružiníka por. Čečka.

8\. 1918. Čechoslováci vítáni úředně i soukromě obyvatelstvem samarským.

9\. 1918. Nedávno vydané 1. číslo římského čsl. časopisu »V boj« rozšiřováno mezi Čechy a Slováky.

10\. 1917. Československá brigáda soustřeďuje se u Tarnopole a Jizerné v Haliči.

11\. 1919. B. Pavlů a R. Medek žádají vládu republiky za zproštění z úřadů.

12\. 1918. Čechoslováci organisují na Rusi národnostní vojska (zajatecká) a jsou uznáváni vůdci malých národů rakousko-uherských.

13\. 1920. Čsl. transporty pod vedením starodruž. podpluk. Bor. Vuchterle vjíždějí do Quebecu v Kanadě.

14\. 1920. 4. pluk Prokopa Holého v Králové Hradci.

15\. 1918. Čsl. vojska po boji s bolševiky dobyla Barnaulu.

16\. 1915. Útok francouzských starodružiníků u Souchez.

17\. 1918. Čsl. ozbrojený vlak »Orlík« svádí slavný boj se sovětskými pluky u Podbělské.

18\. 1918. Čechoslov. vojska dobyla Trojicku, bolšev. báse proti Uralu.

19\. 1918. Bitva s bolševiky u Buguruslanu.

20\. 1918. První oficielní italská zpráva o bojích Čechoslováků proti Rakousko-Uhersku.

21\. 1918. Dopis prof. Masaryka italským legiím po první jich bitvě.

22\. 1917. Českoslov. části jdou ku Zborovu.

23\. 1917. Smrt starodr. Igora Vilímka u Zborova.

24\. 1918. Přípravy k boji před bitvou u Buzuluku.

25\. 1918. Obsazeno čsl. vojsky Axakovo.

26\. 1918. Vítězství Čechů pod vedením starodruž. Čečka u Buzuluku.

27\. 1915. V Petrohradě svolány oba zákonodárné sbory, aby po porážkách armády car vyslechl »hlas země ruské«.

28\. 1916. Slavná účast československých částí při Brusilovském nástupu.

29\. 1918. Velitel III. korpusu italského po bitvě u Monte Val Bello pravil: »Prvního Čechoslováka, jehož potkám, zlíbám veřejně.«

30\. 1918. Francouzští starodružiníci útočí u St. Pierre-Aigle.

Poznámky:

ČERVENEC

Dní	Kalendář český		Pamětní dnové evang. církve bratrské	Slunce vých. h. m.	Slunce záp. h. m.	Měsíce vých. h. m.	Měsíce záp. h. m.
1. Sobota	Děpolt	☽	J. Voes a J. Esch. up. 1523	3 54	20 13	11 38	23 44
2. Neděle	Mojmír		Cranmer * 1489	3 55	20 12	12 53	—
3. Pondělí	Radomír		Bitva u Kr. Hradce 1866	3 55	20 12	14 06	0 12
4. Úterý	Prokop		[illegible]	3 56	20 12	15 17	0 44
5. Středa	Cyril. Meth.		Prohl. kompakt. 1436	3 57	20 11	16 25	1 19
6. Čtvrtek	Jan Hus		M. J. Hus upál. 1415	3 58	20 11	17 29	1 59
7. Pátek	Hostivít		Příměří v Ulmu 1620	3 58	20 10	18 26	2 45
8. Sobota	Milorád		Vilém Oran. † 1584	4 59	20 10	19 16	3 37
9. Neděle	Česlav	○	Majest. Rudolf. 1609	4 00	20 09	19 58	4 34
10. Pondělí	Libuše		J. Kalvín * 1509	4 01	20 08	20 35	5 34
11. Úterý	Olga kn. rus.		Stětí tří mlád. hus. 1412	4 02	20 07	21 06	6 35
12. Středa	Boreš		Erasmus Rotterd. † 1536	4 03	20 06	21 34	7 37
13. Čtvrtek	Markéta		Cyril Lukaris † 1638	4 04	20 05	21 59	8 39
14. Pátek	Hroznata		Bitva na hoře Vítk. 1420	4 05	20 05	22 23	9 41
15. Sobota	Domaslav		Jiří Israel † 1588	4 06	20 05	22 47	10 43
16. Neděle	Tóma ze Štít.		Tomáš ze Štít. † 1400	4 07	20 04	23 11	11 42
17. Pondělí	Lexa	☾	Bohusl. z Mich. * 1612	4 08	20 03	23 38	12 45
18. Úterý	Předbor		Petrarka † 1374	4 09	20 02	—	13 48
19. Středa	Čeněk		Karel ze Žer. hejtm. 1608	4 11	20 01	0 08	14 51
20. Čtvrtek	Ludoslava		Zikm. přij. za kr. č. 1436	4 12	20 00	0 42	15 54
21. Pátek	Vítězslav		Zruš. ř. Jesuit. 1773	4 13	19 58	1 24	16 56
22. Sobota	Želislav		Shrom. na Táboře 1419	4 14	19 57	2 14	17 53
23. Neděle	Libor		Pavel z Kravař † 1433	4 16	19 56	3 11	18 44
24. Pondělí	Krista	●	Tom. Kemp. † 1471	4 17	19 55	4 18	19 29
25. Úterý	Jakub		Zaháj sn. svatojak. 1508	4 18	19 54	5 31	20 09
26. Středa	Anna		Boj na Karl. mostě 1648	4 19	19 52	6 48	20 45
27. Čtvrtek	Zlatko		Muč. Kutnohor. 1623	4 21	19 51	8 06	21 16
28. Pátek	Klimeš		Jan Š. Bach † 1750	4 22	19 50	9 24	21 46
29. Sobota	Marta		K. Havl. Borov. † 1856	4 23	19 48	10 41	22 16
30. Neděle	Bořivoj kn. č.		Poč. vál. husit. 1414	4 25	19 47	11 56	22 48
31. Pondělí	Sudivoj	☽	Mandát protiref. 1627	4 26	19 45	13 08	23 23

V červenci ubývá dne o 63 minuty.

Čtvrti Měsíce: ☽ První čtvrt dne 1. července ve 23 h 52 m. ○ Úplněk dne 9. července ve 4 h 7 m. ☾ Poslední čtvrt dne 17. července v 6 h 11 m. ● Nov dne 24. července ve 13 h 47 m. ☽ První čtvrť dne 31. července v 5 h 21 m.

Úkazy na obloze: Dne 1. Saturn v konj. s Měsícem. — 2. Jupiter v konj. s Měsícem. 11. Merkur v nejv. vzdál. západní. -- 23. Slunce vstupuje do znamení Lva. — 27. Venuše v konj. s Měsícem. 28. Saturn v konj. s Měsícem. — 29. Jupiter v konj. s Měs.

ČERVENEC

1\. 1915. Česká Družina opouští posice u Zámostí v Polsku směrem ke Krasnostavu.

2\. 1917. Slavné vítězství českých zbraní u Zborova.

3\. 1918. Boj u Udrjaku proti bolševikům, z nichž je 800 Němců a Maďarů.

4\. 1917. V bratrské mohyle u Cecové pohřbeno 80 Čechů, padlých u Zborova.

5\. 1916. Pátá četa franc. starodružiníků za vedení bra Maňáka po hrdinné obraně proti celému německému praporu protiútočí a zajímá 60 mužů a 1 důstojníka.

6\. 1915. Francouzští starodružiníci opouštějí úsek u Arrasu a nastupují cestu do Elsaska.

7\. 1915. Ruský podpluk. Trojanov jmenován velitelem České Družiny.

8\. 1918. Po vlasti šíří se všeobecně zprávy o legiích v Italii.

9\. 1920. 7. Tatránský pluk po širém Atlantickém okeánu vrací se na »Belgii« do Evropy.

10\. 1918. Čechoslováci dobyli opět Syzraně a Alexandrovského mostu na Volze.

11\. 1917. Češi — rakouští vojáci zajatí u Zborova vstupují dobrovolně do čsl. armády.

12\. 1918. Bitva s bolševiky u Bugulmy.

13\. 1918. Čeští a slovenští zajatci ze Sibiře sjeli se ve značném počtu do Novo-Nikolajevska, kde poté zřízen 11. a 12. pluk.

14\. 1918. V boji s rudými vojsky Čechoslováci dobyli Chvalinska.

15\. 1918. Těžká děla Ludendorffova zahájila pátou »rozhodnou« ofensivu německou u Dormansu na Marně.

16\. 1918. Rudí rozbiti u Bajkalu ve skalách kultuckých.

17\. 1920. Velká sokolská slavnost čsl. vojsk v kanadském městě Quebecu.

18\. 1918. Franc. starodružiníci útočí u Moulin Laffant s americ. oddíly a súčastňují se pronásledování.

19\. 1918. První protináraz franc. generála Mangina v bitvě na Marně.

20\. 1917. 2. čsl. pluk dík demoralisaci ruských částí ocitá se v kritické situaci u Podhajčíků a Volosůvky v Haliči.

21\. 1915. Praporčík Jaroslav Syrový zajal s několika starodružiníky 100 mužů 33. rak.-uh. pluku.

22\. 1918. Simbirsk na Volze vzat čsl. vojsky.

23\. 1918. V Omsku dochází k zahájení vlastního sjezdu čsl. vojska — největšího vzepjetí demokratické myšlenky ve vojsku.

24\. 1917. 2. a 3. čsl. pluk v boji u Velkých Hájů u Tarnopole.

25\. 1917. Vznikl 6. Hanácký a 7. Tatránský pluk čsl. zahraničních vojsk.

26\. 1918. Čechové dobyli Jekatěrinburka na Uräle.

27\. 1918. 2. čsl. pluk v boji s bolševiky u Ňazepetrovské, s účastí 16 děl I. dělostř. brigády.

28\. 1914 Rakousko vypovědělo Srbsku válku.

29\. 1918. Ustanoveno nejstarší čsl. vyznamenání »Za svobodu«, zdobené portétrem Žižkovým.

30\. 1919. Pluk. Voženílek rozdává v Irkutsku vyznamenání 2. čsl. pluku.

31\. 1917. Ruští vojíni zagitovaní bolševickými řečníky, samovolně opouštějí posice.

Poznámky:

Dni	Kalendář český	Pamětní dnové evang. církve bratrské	Slunce vých. h. m.	Slunce záp. h. m.	Měsíce vých. h. m.	Měsíce záp. h. m.
1. Úterý	Milíč z Krom.	Milič z Krom. † 1374	4 28	19 44	14 17	—
2. Středa	Vanda	Papež předvolal Jiřího z Poděbrad 1465	4 29	19 42	15 21	0 00
3. Čtvrtek	Miluše	Vít. Hus. u Tachova 1427	4 30	19 41	16 21	0 44
4. Pátek	Dominik	Vymř. Přemysl. 1306	4 32	19 39	17 12	1 33
5. Sobota	Chranislav	Ev. muč. solnohr. 1733	4 33	19 37	17 56	2 27
6. **Neděle**	Něhoslav	Zruš. maj. Rudolf. 1621	4 35	19 36	18 35	3 25
7. Pondělí	Lada ○	Znovuzř. řádu Jes. 1814	4 36	19 34	19 08	4 26
8. Úterý	Nezamysl	Jindř. Arnaud † 1671	4 38	19 32	19 37	5 26
9. Středa	Ratibor	Jan Liberda † 1742	4 39	19 31	20 03	6 28
10. Čtvrtek	Vavřinec	Jakoubek ze Stř. † 1429	4 41	19 29	20 28	7 30
11. Pátek	Ratislav	Hunyadi Jan † 1456	4 42	19 27	20 51	8 32
12. Sobota	Slávka	Br. Řehoř † 1474	4 44	19 25	21 15	9 33
13. **Neděle**	Alenka	Obn. Jedn. Bratr. 1727	4 45	19 24	21 41	10 33
14. Pondělí	Smil	Vít. u Domažlic 1431	4 47	19 22	22 09	11 35
15. **Úterý**	Soběslav ☾	Zal. jesuit. řádu 1534	4 48	19 20	22 41	12 37
16. Středa	Prostivoj	Václav IV. † 1419	4 49	19 18	23 18	13 40
17. Čtvrtek	Záviš	Karel Kuzmány † 1868	4 51	19 16	—	14 40
18. Pátek	Helena	J. Dobrovský * 1763	4 52	19 14	0 02	15 38
19. Sobota	Boleslav	Ferd. II. zbav. tr. č. 1619	4 54	19 12	0 55	16 31
20. **Neděle**	Pomněn	Krvavý sněm 1545	4 55	19 10	1 56	17 19
21. Pondělí	Střezislav	Martin Loquis up. 1421	4 57	19 08	3 06	18 01
22. Úterý	Svatoboj ●	Čes. deklarace 1867	4 58	19 06	4 21	18 40
23. Středa	Slavata	K. Coligny † 1572	5 00	19 04	5 40	19 14
24. Čtvrtek	Bartoloměj	Bartol. noc 1572	5 01	19 02	7 00	19 46
25. Pátek	Radim	Sixt z Ottersdorfu † 1583	5 03	19 00	8 20	20 17
26. Sobota	Luděk	Přemysl. Ot. II. † 1278	5 04	18 58	9 39	20 49
27. **Neděle**	Otakar kr. č.	Vít. u Stříbra 1427	5 06	18 56	10 55	21 24
28. Pondělí	Augustin	Aur. Augustin † 430	5 07	18 54	12 06	22 01
29. Úterý	Spytimír ☽	Ludvík u Moháče † 1526	5 09	18 52	13 13	22 43
30. Středa	Alexander N.	Martin Boos † 1825	5 10	18 50	14 15	23 31
31. Čtvrtek	Miloň	Jan Bunyan † 1688	5 12	18 48	15 09	—

V srpnu ubývá dne o 103 minuty.

Čtvrti Měsíce: ○ Úplněk dne 7. srpna v 17 h 19 m. ☾ Poslední čtvrt dne 15. srpna v 21 h 46 m. ● Nov dne 22. srpna v 21 h 34 m. ☽ První čtvrt dne 29. srpna v 12 h 55 m.

Úkazy na obloze: Dne 7. Merkur ve svrchní konj. se Sluncem. — 15. Venuše v konj. se Saturnem. — 24. Slunce vstupuje do zn. Panny. — 25. Saturn v konj. s Měsícem. — 26. Venuše a Jupiter v konj. s Měsícem. — 27. Venuše v konj. s Jupiterem.

SRPEN

1. 1914. Vypovězena Německem válka Rusku. Počátek světového požáru.

2. 1917. 2. čsl. pluk obdržel jméno »Jiřího z Poděbrad«.

3. 1914. Pařížští Čechoslováci zapisují se v místnostech bra. Zahrádky co budoucí dobrovolníci.

4. 1915. V Rusku pracuje nový kabinet s gen. Polivanovem jako ministrem vojenství.

5. 1914. Rakousko vypovědělo Rusku válku.

6. 1918. Historický útok Čechů na Kazaň — pod velením starodruž. † Švece.

7. 1918. 7. čsl. pluk vstupuje do Murina u Bajkalu.

8. 1914. Car ve své velké řeči k poslancům obou zákonodárných sborů akcentuje osvobození Slovanstva.

9. 1914. Manifestační schůze Čechů kijevských a demonstrace pro válku proti Rakousku.

10. 1918. V Sibiři pravidelně funguje »polní pošta československých a spojeneckých vojsk.«

11. 1918. Část bolševiků po bojích se 7. plukem ustupuje do Mongolie.

12. 1914. Návrh na zřízení České Družiny přijat v sezení ministrů v Petrohradě.

13. 1919. Čsl. delegace s Krejčím a Hilbertem ve Vladivostoku.

14. 1918. V »Českosl. samostatnosti« s podpisem J. A. Balfoura uveřejněna anglická »Declaration« o čsl. armádě jako »belligerent Army«.

15. 1918. Pod vrchním velením pluk. Gajdy čsl. části podnikají frontální nástup u Posolské.

16. 1918. Riskovaná výprava našich vojsk na lodích po Bajkalském jezeře v týl nepříteli.

17. 1918. Rudí zajali a umučili náč. štábu Gajdovy skupiny ppl. Ušakova.

18. 1918. »Prager Tagblatt« i ostatní něm. časopisy přinášejí poplašnou zprávu o tom, že Anglie uznává budoucí československý stát.

19. 1917. Prof. Masaryk u 2. čsl. pluku v Novoselicích vyslechl přání a stížnosti legionářů.

20. 1917. Starodružiníci francouzští pod branami Verdunu.

21. 1914. Na náměstí Invalidů v Paříži Češi zapisují se dobrovolně do francouzské armády.

22. 1915. Velitel 42. ruské divise gen. Evald zvláštním rozkazem veřejně děkuje 3. rotě České Družiny za velkou práci výzvědnou.

23. 1914. Starodružiníci opouštějí Paříž a odjíždějí k výcviku do Bayonnu.

24. 1918. Větší síly Japonců pod vedením pluk. Iranaki přicházejí čsl. vojskům v Sibiři na pomoc.

25. 1916. Počátek bojů srbské divise v Dobrudži, kterých zúčastnilo se mnoho Čechů.

26. 1917. Chrabří vojáci 1. pluku Jana Husi odpočívají po východohaličských bitvách v Berezné.

27. 1917. Plenární schůze odbočky ČSNR konstatuje mohutný rozvoj osvobozovacího hnutí na Rusi.

28. 1915. Italie vypověděla Německu válku.

29. 1916. »Zápis kijevský«, jímž kompromisně vyřešen spor mezi svazem, oposicí a zajatecko-vojenskými kruhy.

30. 1914. Slavnostní mše v srbském chrámu v Moskvě na rozloučenou s odjíždějícími českými dobrovolníky do armády.

31. 1918. Gajdova skupina bajkalská dociluje spojení se skupinou vladivostockou na Olovjanné nad Ononem.

Poznámky:

Dni	Kalendář český	Pamětní dnové evang. církve bratrské	Slunce vých. h. m.	Slunce záp. h. m.	Měsíce vých. h. m.	Měsíce záp. h. m.
1. Pátek	Bolek	Tábor se vzdal Jiřímu Poděbrad. 1452	5 13	18 46	15 55	0 23
2. Sobota	Adéla	Stížný list č. pánů 1415	5 15	18 44	16 36	1 20
3. **Neděle**	Bronislava	Jiří Poděbradský dob. Prahy 1448	5 16	18 42	17 10	2 19
4. Pondělí	Růžena	Cassinide Thury, fr. astronom † 1784	5 18	18 39	17 40	3 20
5. Úterý	Boris	Křišť. z Prach.-tic † 1439	5 19	18 37	18 07	4 21
6. Středa	Blahut ○	Dobytí Siona 1437	5 21	18 35	18 32	5 21
7. Čtvrtek	Regina	Vítěz. u Breitenfelda 1631	5 22	18 33	18 56	6 23
8. **Pátek**	Radoslava	Zrušení roboty v Rak. 1848	5 24	18 31	19 20	7 25
9. Sobota	Neklan	Jan Roháč † 1437	5 25	18 29	19 45	8 26
10. **Neděle**	Přebyslav	Pavel Šperát † 1570	5 27	18 27	20 12	9 27
11. Pondělí	Bolemil	Jan Brenz † 1570	5 28	18 24	20 42	10 28
12. Úterý	Mladen	Por. Turků u Vídně 1683	5 30	18 22	21 19	11 29
13. Středa	Soběhrd	Vil. Farel † 1565	5 31	18 20	21 56	12 29
14. Čtvrtek	Radomíra ☾	Dante Alligh. † 1321	5 33	18 18	22 44	13 26
15. Pátek	Albín	Karel st. z Žerot. * 1564	5 34	18 16	23 40	14 19
16. Sobota	Ludmila	Ludmila muč. † 921	5 36	18 13	—	15 08
17. **Neděle**	Bohunka	Husité u Žatce 1421	5 37	18 11	0 43	15 52
18. Pondělí	Měšek	A. B. Spangenberg † 1792	5 39	18 09	1 54	16 31
19. Úterý	Jánuš	Kr. R. z Zinzend. * 1717	5 40	18 07	3 11	17 08
20. Středa	Stach	Konec papež. státu 1870	5 42	18 05	4 30	17 41
21. Čtvrtek	Bohuchval ●	Jer. Savonarola * 1452	5 43	18 02	5 51	18 13
22. Pátek	Jimram	Vítězství u Nýrska 1467	5 45	18 00	7 12	18 46
23. Sobota	Hostislava	Pět. mučen. ženev. 1555	5 46	17 58	8 31	19 20
24. **Neděle**	Jeroným	Bouře v Praze 1483	5 48	17 56	9 48	19 57
25. Pondělí	Zlatuška	Mír augsburk. 1555	5 49	17 53	11 00	20 39
26. Úterý	Budivoj	Pav. Rabaut † 1795	5 51	17 51	12 05	21 26
27. Středa	Damián ☽	Záhuba Slavník. 995	5 52	17 49	13 04	22 18
28. **Čtvrtek**	Václav	Václav zavražděn 929	5 54	17 47	13 53	23 14
29. Pátek	Novomíra	Nelson * 1785	5 55	17 45	14 35	—
30. Sobota	Samomysl	J. J. Moser, public. † 1785	5 57	17 42	15 12	0 12

V září ubývá dne o 11 minut.

Čtvrti Měsíce: ○ Úplněk dne 6. září v 8 h 47 m. ☾ Poslední čtvrt dne 14. září v 11 h 20 m. ● Nov dne 21. září v 5 h 38 m. ☽ První čtvrt dne 27. září ve 23 h 40 m.

Úkazy na obloze: Dne 15. Venuše v největší vzdálenosti východní. — 20. Merkur v největší vzdálenosti východní. — 22. Saturn a Jupiter v konj. s Měsícem. — 23. Slunce vstupuje do znamení Vah. Začátek podzimu.

1. 1914. Příjezd Čechů petrohradských do Kijeva ke tvoření České Družiny.

2. 1918. Pluk. Čeček a Gajda jmenováni generálmajory.

3. 1914. Příjezd Čechu moskevských do Kijeva ke tvoření České Družiny.

4. 1914. Česká Družina v Kijevě ubytována v Michajlovském klášteře a reálce v Kijevě.

5. 1917. Vzniki 1. čsl. dělostřel. division.

6. 1917. Čsl. kornilovská rota jede na ochranu gen. Kornilova do Mohyleva.

7. 1916. Čechové srbské divise ocitaji se v prudkém boji v Dobrudže u Kara-Senanu.

8. 1918. Úderný prapor a 3. pluk dobyly pod velením pluk. Vojciechovského Nevjansku.

9. 1918. Přesila sovětských vojsk obkličuje Kazaň, nastává rozhodný boj.

10. 1918. Kazaň na Volze evakuována.

11. 1914. Sjezd čtyř nejdůležitějších českých komitétů na Rusi: petrohradského, moskevského, kijevského a varšavského v Petrohradě.

12. 1918. Započato s evakuací Simbirska na Volze.

13. 1914. Obdrževši ruské uniformy a zbraně Česká Družina v Kijevě učí se na březích a stráních dněprovských.

14. 1914. Českou 4-člennou deputací podáno memorandum carovi.

15. 1914. Přijíždějí do Kijeva Čechové jiho- a západorušti, by doplnili Českou Družinu.

16. 1918. Češi a Kozáci na mongolské hranici u Kjachty.

17. 1918. Bitva s bolševiky u Čerdakl. pod vedením starodružiníka Kutlvašra.

18. 1914. První petrohradský český sjezd politický zakončen.

19. 1915. »Správa Svazu« na Rusi nabízí ruskému gen. štábu dobrovolnou práci českosl. zajatců-odborníků.

20. 1918. Úderný prapor a 3. pluk dobyly pod vedením pluk. Vojciechovského Šatjanky na Urále.

21. 1918. Ústup čsl. části s fronty nikolajevské.

22. 1918. Generální rakouský útok na posice české na Doso Altu, jižně od Nago v Italii.

23. 1914. Česká Družina poprvé co celek vystupuje vzorně na kijevskou vojenskou střelnici.

24. 1914. Česká setnina cizinecké legie cvičí v Bayonnu.

25. 1915. Útok francouzských Starodružiníků v Champagne.

26. 1918. Ustavila se Českosl. prozatímní vláda v Paříži.

27. 1917. Přikázáno vytvořiti celý československý armádní sbor v Rusku.

28. Plukovní svátek 1. pluku Jana Husi — memoriál slavné přísahy kijevské.

29. 1918. Uzavřeno příměří s Bulharskem — začátek konce světové války.

30. 1914. Česká Družina za vedení ruských důstojníků cvičí v Kijevě na Vladimírské Horce.

Poznámky:

Dni	Kalendář český	Pamětní dnové evang. církve bratrské	Slunce		Měsíce	
			vých. h. m.	záp. h. m.	vých. h. m.	záp. h. m.
1. **Neděle**	Blažena	Útok na betl. kapli 1414	5 58	17 40	15 43	1 13
2. Pondělí	Střezivoj	Kr. Harant z Polž. * 1564	6 00	17 38	16 11	2 14
3. Úterý	Bohumil	Jan Jílek † 1780	6 02	17 36	16 37	3 15
4. Středa	Bratslav	Přijat název Spoj. Státy Sev.-amer. 1776	6 03	17 34	17 01	4 16
5. Čtvrtek	Eliška Přem.	Zr. Jes. ř. v Čech. 1773	6 05	17 32	17 25	5 16
6. Pátek	Břetislav ⓤ	Filip III. kr. franc. † 1285	6 06	17 29	17 49	6 18
7. Sobota	Peluška	Jan Mathesius † 1565	6 08	17 27	18 16	7 20
8. **Neděle**	Bislav	Mír francouzsko-ruský v Paříži 1801	6·09	17 25	18 45	8 21
9. Pondělí	Diviš	Karel. st. ze Žer. † 1636	6 11	17 23	19 18	9 22
10. Úterý	Záboj	Mich. Blažek † 1827	6 12	17 21	19 55	10 22
11. Středa	Zvonimír	Jan Žižka † 1424	6 14	17 19	20 39	11 20
12. Čtvrtek	Chotimír	Cís. Maxm. II. † 1576	6 16	17 17	21 31	12 14
13. Pátek	Eduard ☾	Toler. patent 1781	6 18	17 15	22 29	13 03
14. Sobota	Krasoslav	Soliman odt. od. Víd. 1529	6 19	17 13	23 35	13 47
15. **Neděle**	Jadviga	Pozv. do Basileje 1431	6 20	17 11	—	14 26
16. Pondělí	Lubislava	Hus rektorem 1409	6 22	17 09	0 47	15 03
17. Úterý	Hedvika	Dan. Ad. z Velesl. † 1599	6 24	17 07	2 02	15 36
18. Středa	Zlatomír	Francouzi odtáhli z Moskvy 1812	6 25	17 05	3 20	16 08
19. Čtvrtek	Pravoň	První schůze Národ. shrom. v Paříži 1789	6 27	17 03	4 40	16 40
20. Pátek	Krešimír ●	Locke, filosof † 1704	6 28	17 01	6 01	17 13
21. Sobota	Vlaslav	Št. Leška * 1757	6 30	16 59	7 20	17 49
22. **Neděle**	Miroslávka	Jan Efraim † 1600	6 32	16 57	8 36	18 30
23. Pondělí	Boček	Jan Kapistrán † 1456	6 33	16 55	9 47	19 16
24. Úterý	Přibek	Mír vestfálský 1648	6 35	16 53	10 52	20 07
25. Středa	Vojmír	Husité dob. Vyšehr. 1419	6 37	16 51	11 47	21 03
26. Čtvrtek	Milota	M. Petr Kodicil. † 1589	6 38	16 49	12 33	22 02
27. Pátek	Nestor rus. ☽	James Cook * 1728	6 40	16 47	13 13	23 02
28. **Sobota**	**Prohl. č. sam.**	Revoluce česká 1918	6 42	16 46	13 46	—
29. **Neděle**	Božidar	Ludevít Štúr * 1815	6 43	16 44	14 15	0 04
30. Pondělí	Radko	Univ. Karl. dána Jes. 1622	6 45	16 42	14 41	1 06
31. Úterý	Vuk	Zač. reform. 1517	6 46	16 40	15 05	2 07

V říjnu ubývá dne o **112** minut.

Čtvrti Měsíce: ⓤ Úplněk dne 6. října v 1 h 58 m. ☾ Poslední čtvrt dne 13. října ve 22 h 55 m. ● Nov dne 20. října ve 14 h 40 m. ☽ První čtvrt dne 27. října ve14 h 26 m.

Úkazy na obloze: Dne 4. Saturn v konj. se Sluncem. — 15. Merkur ve spod. konjunkci se Sluncem. — 19. Saturn v konj. s Měsícem. — 20. Jupiter v konj. s Měsícem. — 23. Jupiter v konj. se Sluncem. — 24. Slunce vstupuje do znamení Štíra. — 27. Venuše v lesku. — 30. Merkur v největší vzdálenosti západní.

ŘÍJEN

1. 1918. Zavedena čsl. diplomatická služba v Londýně.

2. 1915. Francouzští starodružiníci přidělení 1. africkému pluku odjíždějí na srbskou frontu.

3. 1914. První české předporady v Petrohradu, jak řiditi odboj proti Rakousko-Uh. Předseda p. Červený z Kijeva.

4. 1917. Zformována II. divise čsl. (dosud bez děl).

5. 1915. Car zasílá řády naznačené ku, na niž tito přisahali věrnost.

6. 1914. Podplukovník Sezontovič přiváží do Kijeva České Družině prapor, vyšitý českými ženami v Moskvě.

7. 1920. Podpl. Žák přijímá velení úseku v Sibiři.

8. 1917. Velké politické vření na Ukrajině -- příznaky blížícího se bolševismu.

9. 1918. Generál Gajda přejímá velení na frontě jekatěrinburské.

10. 1914. Počet českých důstojníků v České Družiny v Kijevě dosáhl jedenácti.

11. 1914. Česká Družina, základ čsl. armády na Rusi přisáhá v Kijevě na svůj prapor.

12. 1918. Organisován v Irkutsku »tábor pre Slovákov«.

13. 1914. Ženy bayonnské věnovaly francouzským starodružiníkům vlajku, na niž tito přisahali věrnost.

14. 1918. Ariergardní boje 9. pluku u Bugurnslanu.

15. 1918. Na Rusi založen ústřední technický orgán vojska, odbor armádního inženýra, maj. Havla.

16. 1917. Parník »Kursk« veze z Archangelska první Čechy, zajatce-legionáře, do Francie.

17. 1918. Zpráva o ustavení českoslov. vlády ve Francii přijata legionáři na frontě s povděkem.

18. 1918. Prohlášena washingtonská deklarace o čsl. nezávislosti.

19. 1918. II. div. v strategických operacích pod Tatarskou Birmou.

20. 1915. Franc. starodružiníci na srbské frontě v bojích na výšině Ricci.

21. 1918. Prapor Husákův dobyl vesnice Terronu ve Francii.

22. Bitva u Vouziers ve Francii.

23. 1914. Francouzští starodružiníci odjíždějí z Bayonnu na frontu.

24. 1918. Soustředěný útok spojeneckých armád proti vojskům německým pokračuje neústupně.

25. 1918. Tragická smrt starodružiníka plukovníka Švece.

26. 1918. V Starém Srbsku Francouzi a Srbové blíží se k Dunaji.

27. 1914. Česká Družina dopoledne přechází bývalé rakouské hranice za zvuků hudby.

28. 1918. Státní převrat.

29. 1917. Transport »Kursk« s Čechy jedoucími do Francie přistál v Anglii v New-Castle.

30. 1918. Italie přípisem Sonninovým uznává samostatnost čsl. státu.

31. 1918. Italské pluky, jež přešly Piavu širokým proudem, jdou za troskami rak.-uh. armády.

Poznámky:

Dni	Kalendář český	Pamětní dnové evang. církve bratrské	Slunce východ h. m.	Slunce západ h. m.	Měsíce východ h. m.	Měsíce západ h. m.
1. **Středa**	Milič	Zruš. nevolnictví 1781	6 48	16 38	15 29	3 07
2. Čtvrtek	Jošt	J. A. Bengel † 1752	6 50	16 37	15 53	4 09
3. Pátek	Sylvie	Hus v Kostnici 1414	6 51	16 35	16 19	5 11
4. Sobota	Karel Bor. ○	Bedř. Falc. kr. čes. 1619	6 53	16 33	16 47	6 12
5. **Neděle**	Vědunka	Sněm ve Frankf. 1816	6 55	16 32	17 19	7 14
6. Pondělí	Linhart	P. Vok z Rožmit. † 1611	6 57	16 30	17 54	8 16
7. Úterý	Drahoslava	Kateř. Veliká † 1796	6 58	16 28	18 37	9 15
8. Středa	Bronislav	Bitva na Bílé hoře 1620	7 00	16 27	19 26	10 10
9. Čtvrtek	Slavomil	Jan Klenovský † 1498	7 02	16 25	20 23	11 01
10. Pátek	Rusalka	Dr. M. Luther * 1483	7 03	16 24	21 25	11 47
11. Sobota	Martin	Astronom Bailly gulotinov. 1793	7 05	16 22	22 33	12 27
12. **Neděle**	Beneš ☾	Gilbert, franc. bás. † 1780	7 07	16 21	23 44	13 04
13. Pondělí	Stanislav	Syn. v Dortrechtu 1618	7 08	16 20	—	13 36
14. Úterý	Ctirada	J. Jungmann † 1847	7 10	16 18	0 59	14 07
15. Středa	J.A. Komenský	J. A. Komenský † 1670	7 11	16 17	2 15	14 37
16. Čtvrtek	Dovtip	K. Kruciger † 1548	7 13	16 16	3 33	15 08
17. Pátek	Eužen	Jakub Böhme † 1624	7 15	16 15	4 51	15 42
18. Sobota	Roman	Otevř. Nár. Div. 1883	7 16	16 13	6 09	16 19
19. **Neděle**	Bětuška ●	Ber. Thorwaldsen * 1770	7 18	16 12	7 23	17 02
20. Pondělí	Čestmír	L. N. Tolstoj † 1911	7 20	16 11	8 32	17 52
21. Úterý	Směch	Schleiermacher * 1768	7 21	16 10	9 34	18 47
22. Středa	Cecilie	Hr. Lambert, spis. * 1729	7 23	16 09	10 26	19 46
23. Čtvrtek	Kliment	Ladisl. Pohrobek † 1457	7 24	16 08	11 09	20 47
24. Pátek	Tas	Jan Blahoslav † 1571	7 26	16 07	11 46	21 50
25. Sobota	Katuše	Jan Knox † 1572	7 27	16 06	12 17	22 53
26. **Neděle**	Prelimír ☽	K. A. Pácalt † 1818	7 29	16 05	12 44	23 55
27. Pondělí	Jan Kozina	Jakub Bílek † 1581	7 30	16 04	13 09	—
28. Úterý	Věněk	Jan Kozina oběš. 1695	7 32	16 04	13 33	0 57
29. Středa	Karel IV.	Karel IV. † 1378	7 33	16 03	13 57	1 57
30. Čtvrtek	Ondřej	Mat. z Janova † 1394	7 34	16 02	14 22	2 59

V listopadu ubývá dne o 84 minuty.

Čtvrti Měsíce: ○ Úplněk dne 4. listopadu v 19 h 36 m. ☾ Poslední čtvrť dne 12. listopadu v 8 h 52 m. ● Nov dne 19. list. v 1 h 6 m. ☽ První čtvrť dne 26. list. v 9 h 15 m.

Úkazy na obloze: Dne 10. Merkur v konj. s Jupiterem. — 16. Saturn v konj. s Měsícem. — 17. Jupiter v konj. s Měsícem. — 23. Slunce vstupuje do znamení Střelce. — 25. Venuše ve spod. konj. se Sluncem. — 28. Merkur v konj. s Venuší.

LISTOPAD

1.	1914. Česká Družina ve Lvově.	16.	1918. Přichází na Sibiř první úřední zpráva o státním převratě v Československu.
2.	1917. Angl. podpl. Cheke přehlíží československé oddíly v Anglii a projevuje obdiv.	17.	1917. Druhá výprava Čechoslováků z Ameriky vyplula na lodi »Chicago« do Evropy.
3.	1914. Gubernátor Haliče, hrabě Bobrinský přehlíží Českou Družinu ve Lvově.	18.	1917. Velení I. čsl. divise po pl. Mamontovu přejímá gen. Kolomenský.
4.	1917. První výprava československých vojáků amerických na širém moři Atlantickém na lodi »Madonna«.	19.	1914. První bojový křest České Družiny v Haliči u Niedzielisky a Borzeczyna.
5.	1917. Český oddíl jedoucí do Francie stává se svým bezvadným vystoupením ve staroslavném Winchestru v Anglii — populárním.	20.	1914. V tento den byli zabiti první dobrovolníci České Družiny: Řehák, Vasický a Černohorec Nikolič.
6.	1914. Rozkaz, by Česká Družina vystoupila ze Lvova na západ — k Jaroslavi.	21.	1917. První oficielní přehlídka českého vojska v Cognacu.
7.	1917. Druhý bolševický převrat v Petrohradě.	22.	1917. Čechům a Slovákům oddílu starodružiníka Husáka vydány francouzské stejnokroje.
8.	1914. Radko Dmitrijev, velitel III. ruské armády, přehlíží Českou Družinu v Jaroslavi v Haliči.	23.	1917. První Čechoslováci z Ameriky, slavnostně uvítáni, přijíždějí do Cognacu.
9.	1914. Čtyři odvážní dobrovolníci v přestrojení přecházejí frontu a přinášejí politikům ve vlasti zprávy o činnosti na Rusi.	24.	1919. Nově naznačený plnomocník čsl. vlády v Sibíři MUDr. V. Girsa ujímá se úřadu.
10.	1918. Odevzdání praporu II. čsl. divisi v Jekatěrinburgu.	25.	1915. Části České Družiny v Pinských Blatech (Minská gubernie).
11.	1917. Loď »La Marguerite« převáží československý oddíl kanálem La Manche z Anglie do Francie.	26.	1918. 7. tatránský pluk na Uråle v Kuzině.
12.	1918. Celá Francie v enthusiasmu jásá nad příměřím, jež v předvečer zavládlo na frontě.	27.	1914. První rota České Družiny vystupuje ve hlavě 44. ruské divise pochodovým pořádkem na frontu u Tarnova.
13.	1917. Dočasný velitel II. divise čsl. pluk. Kanukov ustupuje místo gen. Podhájeckému.	28.	1918. Tomáš G. Masaryk vrací se z Ameriky do Evropy co president nového státu.
14.	1915. Manifest pařížský — odboj proti Rakousku podepsán vůdci.	29.	1917. Založen úřad čsl. sborového lékaře.
15.	1917. Český oddíl ve Francii přijíždí do Cognacu, své budoucí garnisony.	30.	1917. Třetí výprava Čechoslováků z Ameriky na lodi »Rochambeau« vyjíždí na oceán.

Poznámky:

31 den # P R O S I N E C **48.—52. týd.**

Dni	Kalendář český		Pamětní dnové evang. církve bratrské	Slunce		Měsíce	
				vých. h. m.	záp. h. m.	vých. h. m.	záp. h. m.
1. Pátek	Bořík		Jan Ruysbroek † 1381	7 36	16 02	14 49	4 01
2. Sobota	Blanka		Václ. z Bítova † 1637	7 37	16 01	15 19	5 03
3. Neděle	Radmila		Poslední schůze koncilu v Tridentě 1563	7 38	16 01	15 54	6 06
4. Pondělí	Těšibor	🌕	Kard. Richelieu † 1642	7 40	16 00	16 33	7 08
5. Úterý	Barunka, Jitka		Th. Carlyle * 1795	7 41	16 00	17 21	8 06
6. Středa	Bořivoj		Hus uvěz. v Kostn. 1414	7 42	15 59	18 16	8 59
7. Čtvrtek	Ambrož		Blaurer Ambr. † 1564	7 43	15 59	19 17	9 47
8. Pátek	Boguvola		K. Waldhauser † 1369	7 44	15 59	20 24	10 30
9. Sobota	Šebíř		John Milton * 1608	7 46	15 59	21 34	11 08
10. Neděle	Křesislav		Luther spálil bullu 1520	7 47	15 58	22 47	11 41
11. Pondělí	Soběbor	🌗	Lukáš pražský † 1528	7 48	15 58	—	12 11
12. Úterý	Přibyslava		Jan Kálef 1588	7 49	15 58	0 01	12 40
13. Středa	Světluška		M. J. Kampanus † 1622	7 50	15 58	1 16	13 10
14. Čtvrtek	Duchoslav		Washington † 1799	7 50	15 58	2 31	13 41
15. Pátek	Zdirad		Přemysl. Ot. I. † 1230	7 51	15 58	3 46	14 15
16. Sobota	Albína		Matěj Červenka † 1569	7 52	15 59	5 01	14 53
17. Neděle	Lazar		J. Ev. Purkyně * 1787	7 53	15 59	6 12	15 39
18. Pondělí	Miloslav	●	Napoleon vrátil se z Ruska 1812	7 54	15 59	7 15	16 31
19. Úterý	Mstivoj		Jan Jesenius * 1566	7 54	15 59	8 14	17 28
20. Středa	Dagmar		Jan z Příbramě † 1448	7 55	16 00	9 03	18 29
21. Čtvrtek	Tomáš		J. Racine * 1639	7 56	16 00	9 45	19 32
22. Pátek	Božena		A. Bourg † 1559	7 56	16 01	10 18	20 36
23. Sobota	Vítězslava		Papež ses. Jiř. z P. 1466	7 57	16 01	10 47	21 40
24. Neděle	Adam, Eva		Mikuláš z Husi † 1420	7 57	16 02	11 13	22 42
25. Pondělí	Bohuslav		**Hod Boží Vánoční**	7 58	16 02	11 38	23 44
26. Úterý	Štěpán	☽	**Štěpána**	7 58	16 03	12 01	—
27. Středa	Jan. ev.		Jan Kepler * 1571	7 58	16 04	12 25	0 46
28. Čtvrtek	Hrdoslav		Reuchlin * 1455	7 58	16 05	12 51	1 46
29. Pátek	Bohumilka		Hádání na Žebr. 1427	7 59	16 05	13 19	2 48
30. Sobota	Chval		Řehoř XV. zak. čtení Písma 1622	7 59	16 06	13 52	3 50
31. Neděle	Sylvestr		J. Viklef † 1384	7 59	16 07	14 28	4 53

V prosinci ubývá dne do 21. o 22 min.; pak do konce měsíce přibývá dne o 5 min.

Čtvrti Měsíce: 🌕 Úplněk dne 4. prosince ve 12 h 23 m. 🌗 Poslední čtvrt dne 11. prosince v 17 h 40 m. ● Nov dne 18. prosince ve 13 h 20 m. ☽ První čtvrt dne 26. prosince v 6 h 53 m.

Úkazy na obloze: Dne 6. Merkur ve svrchní konj. se Sluncem. — 13. Saturn v konj. s Měsícem. — 15. Jupiter v konj. s Měsícem. — 16. Venuše v konj. s Měsícem. — 22. Slunce vstupuje do znamení Kozoroha; začátek zimy. — 24. Mars v konj. s Měsícem. — 26. Venuše v lesku.

PROSINEC

1. 1914. Česká Družina v Haliči překročila řeku Dunajec.

2. 1916. Číselný stav České brigády na Rusi dostihl počtu 5750 mužů.

3. 1915. Franc. starodružiníci na srbské frontě zúčastňují se bojů před Strumidží.

4. 1914. Radko Dmitriev rozkazem č. 9502 dovolil zajatcům Čechům vstupovati do České Družiny v rayoně III. armády.

5. 1914. První rota České Družiny přechází řeku Vislu.

6. 1918. Gener. Štefánik mešká v Čeljabinsku na Rusi.

7. 1918. 1. pluk navštěvuje hrob plukovníka Švece v Čeljabinsku — za smutné nálady.

8. 1914. Vrcholí ruská ofensiva v Haliči. Na krakovské silnici granátem zabiti starodružiníci Hlasivec, Jedlička a Martinovský.

9. 1919. Při úřadě plnomocníka čsl. vlády v Sibíři Dra. Girsy zřízen »Ústřední národohospodářský odbor«.

10. 1914. Výzvědky České Družiny pod Krakovem.

11. 1914. Padl první francouzský starodružiník Březovský ve věku 16 let.

12. 1914. Velkokníže Nikolaj Nikolajevič upozorněn na cenné výsledky českých vyzvědačů, dává první podnět k dobrovolnému náboru ze zajatých Čechů.

13. 1919. Poslední ešelony 2. pluku opouštějí Irkutsk.

14. 1918. Přestala existovati odbočka čsl. Národní Rady a místo ní zřízeno gen. Štefánikem 6 úřadů ministerstva vojenství.

15. 1917. Čtvrtá výprava amerických Čechoslováků soustřeďuje se v New Yorku k odplutí.

16. 1917. S podpisem pres. Poincaré vydán slavný dekret francouzské vlády o 7 článcích, uznávající samostatnou čsl. armádu.

17. 1914. Rozkaz III. ruské armády, že ten rak.-uh. zajatec, který dobrovolně požádá, může býti přijat do České Družiny.

18. 1919. Gen. Kappel, kdysi bojující po boku čs. vojska, vyzývá g. Syrového na souboj proto, že dal zadržeti ruské generálské vlaky na nádraží krásnojarském.

19. 1917. »Matin« píše o mravní síle československ. hnutí revolučního a o povinnosti Francie je podporovati.

20. 1917. O »Dekretu« franc. vlády, nedávno vydaném, píše Pierre de Quirielle v »Journal des Débats«, že je to koruna českosl. úsilí o státní samostatnost.

21. 1918. President Masaryk vjíždí do Prahy a skládá slavnostní slib na ústavu.

22. 1917. Po uveřejnění dekretu francouzsk. píše prof. Masaryk velkou výzvu k zajatcům Čechům a Slovákům.

23. 1914. Přichází zpráva, že rakousko-uherský štáb vydal první rozkaz proti českým dobrovolcům.

24. 1914. »Štědrovečerní« výzvědná činnost starodružiníků na frontách haličských. Rusové zachovávali úmyslně poměrný klid.

25. 1914. Podporučík Čeček s 20 starodružiníky zajal rakouskou setninu o 144 mužích.

26. 1917. Konference komunistů s Němci, uzavření příměří rusko-německého.

27. 1915. Štáb České Družiny na statku Ivání u Slucka.

28. 1914. Rusové poprvé v Haliči ustupují — od Krakova k Tarnovu; s nimi část České Družiny.

29. 1917. Pátá výprava Čechoslováků z Ameriky opouští New York na cestě do Francie.

30. 1918. Opuštěna čsl. vojsky Ufa.

31. 1919. Osvětový kroužek 7. tatranského pluku vybral do tohoto dne na »České srdce« 100.000 rublů.

Poznámky:

